

Tar Károly

Kutyatár

**BÍRÓ GYÖRGY ALIAS KUTYA
NEKIFUTÁSAI ÉS KUTYAGOLÁSAI
A NEM MINDIG RÓZSÁS SPORTPÁLYÁKON
ÉS A BABÉRTALANUL IS EGYETLEN ÉLETBEN**

Sorozatalapító-szerkesztő: Tar Károly

ISBN 973-95655-3-0

© Tar Károly

© Tar-Bengtsson Zsuzsanna

NIS Kiadó, Kolozsvár, 1993.

TARTALOM

ELŐSZÓ

Első kazetta
Második kazetta
Harmadik kazetta
Negyedik kazetta
Ötödik kazetta
Hatodik kazetta
Hetedik kazetta
Nyolcadik kazetta
Kilencedik kazetta
Tizedik kazetta
Tizenegyedik kazetta
Tizenkettedik kazetta
Tizenharmadik kazetta
Tizennegyedik kazetta
Tizenötödik kazetta
Tizenhatodik fejezet
Tizenhetedik kazetta
Tizennyolcadik kazetta
Tizenkilencedik kazetta
Husztodik kazetta

ELŐSZÓ

Ennek az elbeszél regénynek találó címe KUTYAGUMI lehetne, mert a hangszalagra rögzített történetek kavalkádja és az idősíkok önkéntelen, az emberi emlékezés szabályos szabálytalanságai által provokált csúsztatásai sokszor a kilátástalan bizonytalanságok felé viszik, nyújtják, húzzák a sokféleképpen kutyaéletű hős regényét vagy meséjét, amely természetesen egy kutyakölyök jópofáskodásaival kezdődik, sok kutyaftutában elmesélt futással, vonítással, komédiával, vásárral, méreggel és könnyelműen elhullatott könnyekkel folytatódik, világjárással, ünneplésekkel tetőzik, de emberünk szerencsésen elkerüli a nagy-kutyák társaságát, ahová különben sincs bejárása, mert ahogyan kutyatiltó táblákkal teletűzdelt a világ (melyekhez végül is igazodunk, mert halandók vagyunk), ugyanakkor barátokkal és virágokkal zsúfolt a nagy rét, ahol életünket - többnyire a magunk és csak kivételes alkalmak esetén a mások öröme - letöltjük. Olvashattunk már éneklő kutyáról, fakutyáról és egyéb kutyálkodásokról. Ez a könyv egy kiváló atléta és érdekes edző életéről szól, amolyan kutyaúszással keresztmetszetezett életrajz, tanulságokkal és hasznos életbölcseességekkel, több kutyaéletnyi sanyarú idő után most végre szabadon, de nem éppen kutyaftutában elbeszélve. Szorongóknak és szurkolóknak, fiataloknak és időseknek, sportolóknak, mozgássérülteknek és sértődékenyeknek, önbizalom-hiányos lányoknak és fiúknak, dús- és bőrhajúaknak, kitartóknak és lankadóknak egyaránt ajánljuk. Megismerhetik belőle a küzdés szépségét, a balsikerre hajló emberi természetet, a sporterkölcsöt, amely kifogyni látszik; és megtanulhatják, hogy futni hasznos és érdekes, de nem mások elől, hanem csak úgy szabadon, játékosan, ahogyan a kiskutyák és más pajkosan ebtermészetűek szoktak a folyóparton, ott, ahol medrében mellettünk és velünk csörgedez-csobog sebesen, beláthatatlanul tova, a valamiért gyönyörűnek mondott élet.

Első kazetta

Amelyből az olvasó megtudja, hogy az ember többnyire véletlenül születik, és ha nem is szülővárosában látja meg a valóságos napvilágot, hanem egy kisvárosban, ahol - mint a kismacsák - kinyílik a szeme, és nem az anyja karjában nyöszörög és reszket, mint egy kiskutya; ha a világra való, még az apja kilétéről sem érdeklődnek, csak etetik, és időnként tisztába teszik, hogy rögeszméjétől - ahogyan konkrét és szagos formában véleményét kifejezi az életről, olykor környezete megkönnyebbülésére is - megszabadítsák. Több más nehézség ellenére, súly és ökörfogatos szekér alatt, akár a pálma, hősünkől meglepően rövid idő alatt átlag-kisfiú lesz, göndör hajjal, apró bajokkal és egy vonatszerencsétlenséggel, amelynek semmi köze a csecsszopáshoz. Később majd újra szóba kerül a kicsi kutya, akit egyelőre Lacinak hívnak, de szoknyába járatnak, amiért - úgy gondolta - meg kell mutatnia a pucáját, és egyéb más furcsaságokat is öröltek a jótékony idő malmai.

Gyerekkori emlékekben pancsolva, de a férfikorba gyakran, valamiféle sajátos logika szerint átugorva, az elbeszélés során az is kiderül, hogy hősünk kétszeresen bírja a Bíró nevet, és nemcsak a haja, hanem az esze is csavaros.

(Nem könnyű visszaemlékezni születésünk pillanatára, csecsemőagyunkban évekig tejfehér ködök úsznak, és a természet tervszerűsítésének nagykönyvében is hiába keresünk ehhez adatokat és történeteket. Ebből a hétköznapi lélekkel megáldottak arra a következtetésre juthatnak, hogy születésük ténye a véletlen műve. Hogy szerencse vagy szerencsétlenség ez, az később dől el, és csupán nézőpont kérdése. Ha tartalmasnak tudjuk a leélt időt, azt képzeljük, hogy születésünkkel megütöttük a főnyereményt. Gondok és bajok püfölnek? A legszerencsétlenebb pillanatnak képzeljük világrajöttünk pillanatát.

Hatvanan túl, második csecsemőkorának elején hősünk bizony kapkod és bizonytalanodik.)

- Nevelőszüleim elbeszélése alapján tudom, hogy kétéves koromban egy üres ökrös szekér átment a nyakamon. Játszottam az utcán, és nem vettem észre a fogatot. Kicsi lehettem, az ökröszekér hajtója sem figyelt rám. Szerintem, nem tudta, kivel áll szemben, nem vette észre bennem az érdemes edzőt, de lehetséges, hogy nem is volt a szekér mellett. A két ökör csak húzta, húzta az üres szekeret, nem kerültek ki, útjukban álltam; az egyik kerék átment rajtam. Csoda volt, hogy megmenekültem. Esetem nagy szenzáció lehetett. Valószínűleg több napon át rólam beszéltek a helybéliek, és bölcs megállapításuk szájhagyományként még sokáig fennmaradt a környéken. Értelmesebb koromban jövendőlésként nekem is átadták nevelőszüleim a lényegét: „Marha nagy szerencséd lesz az életben!” Ebből most arra kell következtetnem, hogy nem éppen méregbiztos az, hogy ökörfogat ütött el. Mégis, ha az emberek akkor marha szerencséről beszéltek, valamiféle szarvasmarha lehetett a dologban. De arra nincs már tanú, hogy a kerék átment rajtam. A nyakamon a bőr ideges rángatózásánál egyebet ma sem érzek, amikor erre a történetre gondolok. Lakott egy felcser az udvarunkon. Rögtön kezelésbe vett. Mesterséges légzést alkalmazott, mert elájultam. Aztán borogatásokkal gyógyítottak. Megmaradtam. Az élethez szerencse kell!

És mentünk egyszer Enyeden fürödni a patakban. Kölyök voltam. Anyám fogta a kezem. Találkoztunk egy asszonnyal: „Hova megy?” - kérdezte a nőszemély. „Fürödni, a fiammal!” - válaszolta vidáman anyám. „Na ne mondja? Hiszen ez nem a maga fia, hanem a Marisé!” Mentünk tovább. Azt hiszem, mindenki tudta, hogy ki fia borja vagyok, csak én nem. Maris az anyám húga. Később hallottam, hogy néhány napos koromban, pólyástól a nővére gondjaira

bízott szülőanyám. Gondolom, hogy a pólyám tele lehetett, hiszen nagy szarban voltam. Ott rugdalóztam háton fekvé; apa és anya nélkül. De volt születési bizonyítványom, és benne voltam a Nagy Leltárban. Számolniuk kellett velem.

- Szerelemgyerek vagy?

- Az.

- Ki az apád?

- Egy hátszegi ember, illetve Hátszegi a neve az apjának, aki az én nagyapám volt, de aztán 1919-ben Hatéganuvá lett, és Szebenben érte a bécsi döntés. Nagyon jó cipész volt. Meghalt egy borzalmas gázrobbanásban. Krisztina volt a felesége...

- Anyád?

- Magyarbükösi. Ludastól tizenkét kilométerre... Ott kezdődik a székelység, így hát székely.

- Anyám Tövisen volt szakácsné. A bécsi döntéskor „optáltunk”, és Kolozsvárra kerültünk.

- Várj csak. Hol születtél, és hogy kerültél Enyedre?

- Kolozsvárt születtem.

- Bonyolult...

- Dehogy. Hétköznapien egyszerű. Kolozsvárt szültek. Letettek Enyeden. Szüleim elmentek Magyarbükösre, hogy nagyszüleimmel tárgyaljanak. Sokat nem tárgyalhattak, mert nagyapám fogott egy szekercét. Miközben hadonászott vele, azt mondta, hogy a leányát nem adja. Nyomós érvei lehettek. Próbálom megérteni. Nem mindig sikerül.

- Valóságos szüleid hol ismerkedtek meg?

- Tövisen.

- Miért szültek Kolozsváron?

- Odavitték szülőanyámat a kórházba. Valószínűleg már akkor nem voltam könnyű eset... Aztán letettek Enyeden egy ágy mellé, azzal, hogy néhány nap múlva jönnek utánam. Milyen az ember? Feledékeny. Hát ottfelejtettek. Később együtt voltam fogságban a nevelőapámmal, aki kovácsmester. Aztán harminc éves koromban örökbe fogadott a nagybátyám, aki szakács volt...

- Ha valami bonyolult, minek tovább bonyolítani? De lehet, hogy csak arról van szó, hogy a dolgok egybefolynak. Kezdjük előlről. Biztos, hogy „megszülettél?” Mire emlékszel?

- Jártam óvodába. Aztán elemibe, a Bethlen Kollégiumba...

- Érdekes. Tele vagy fontos emlékekkel...

- Sportoltam a Tornakertben...

- Óvodásként?

- Igen. Futkároztam. Később rúgtuk a rongylabdát... És ehhez hasonlókat...

- Közben gondoskodtak rólad. Neveltek, irányítottak...

- Igen.

- Kik?

- Anyám.

- Jó, kezdjük előlről. Ki az anyád?

- Nevelőanyám Bíró Rebeka, az anyám testvére... Akinek a férje László János, enyedi kovács volt. Velük kerültem Kolozsvárra, 1944 decemberében. Aztán a szülőanyám férjhez ment Szöllősi Jánoshoz. Akkor lett még egy apám. Születésemkor szülőanyám a tövisi vendéglő szakácsa volt. Aztán átkerült Gyulafehérvárra. Onnan pedig 1940-ben ők is Kolozsvárra jöttek.

- Így aztán Bíró György a neved. Lehettél volna Hațeganu Gheorghe?...

- Igen, de anyai nagyapám azt mondta, nem adja a lányát egy oláhhoz! Pedig hát Hátszegi volt szegény valamikor, de ezt nem tudhatta a nagyapám.

- Szép kis kavarodás. Erdélyi sors.

- Nevelőanyámnak nem születhetett gyermeke. Így aztán azt hiszem, szívesen vállaltak. Tizenöt éves koromban tudtam meg aztán, hogy ki is az én valódi anyám. Valódi apámat később ismertem meg. De ez egy külön történet. Egy story!

Azzal kezdeném, hogy pont aznap voltam huszonöt éves, amikor Kecénél elűtött bennünket a vonat. Szerencsétlenségemre abban a buszban utaztam, amelyik a román-szovjet barátság ünnepi stafétáját vitte Kolozsvárról Marosvásárhelyre és onnan vissza. A staféta tagja voltam. Harmincnégyen voltunk, szépen beöltözve melegítőbe, és valami üdvözlöt vittünk, amelynek valahonnan valahova el kellett jutnia. Nem tudom, miért nem küldték postán, és miért kellett nekünk országúton loholni ahhoz, hogy eljusson rendeltetési helyére az az üdvözlöt. Vásárhelyen Kiss Gyula bácsi intézte a szállást. Két sofőrünk volt. Két nagy, piás ember. Az egyik ráadásul nagy kurvás, ezért aztán jött vele a felesége és két gyermeke is. Amíg mások a szállodát intézték, ők neki fogtak vermutozni. Jött Gyula bácsi, hogy baj van, nincs csak néhány hely a szállodában. Azt mondja a két sofőr: megyünk haza! Két-három óra alatt otthon vagyunk. Fél tizenkettőkor elindultunk. Irtó nagy köd volt. Kecénél kétszer kell átmenni a vasúti síneken. Amikor jöttünk lefelé a ludasi hegyről, egyszer csak éreztem, hogy repülök. És nagy világosságot láttam!...

Hat és fél percet késett a Ludas-Székelykocsárd között ingázó vonat. Elaludt a kantonőr, és elfelejtette a sorompót leengedni. Telibe kapott a vonat. A mozdony lyukat vágott a buszon, maga előtt vonszolta vagy ötven métert. Kimásztam a lyukon. A sofőr két gyereke kirepült az ablakon, elvágta őket a vonat. Egy húsz éves lánynak elvitte térdből a bal lábát. Egy, a vonaton utazó katona aztán meghúzta a vészféket. A vonat visszatolatott, és felvette a súlyos sebesülteket. Bevitte őket Ludasra, a kórházba. Aztán jött néhány mentőkocsi. Egyikre engem is felpakoltak, vittek Aranyosgyéresre. Nem volt hely a kórházban. Továbbvittek Tordára. Ott sem fogadtak. Reggel a kolozsvári sebészeten ébredtem fel. Azt hittem, belső vérzésem van, megijedtem. „Marha szerencséje van!” mondta az orvos a klinikán.

Az, aki mellettem ült a buszban, meghalt. A főnököm egy hónapig húzta még, aztán ő is meghalt a kórházban. Velem szemben ült, de az arcát összeroncsolta a rázúduló ablak, ezenkívül mindkét lába eltört. Az ülések is deformálódtak az ütközésben. Ennek „köszönhettem”, hogy eltört három bordám. A klinikán körbecsavarták a mellkasom valami széles fáslival, botot nyomtak a kezembe, és átküldtek az ortopédiára, ahol gipszbe tették törött bokám.

A perben én voltam a koronatanú. A sofőrök piásak voltak, a sorompóőr elaludt. A busz beleakadt a sínek mentén felállított fémoszlopokba és megszabadult a mozdony nyomásától, lefordult a sínekről. A mentők később amit lehetett, leloptak az áldozatokról. Másfél évig folyt a per. A vasút nem akart fizetni, mert a sofőrök részegesek voltak. A személyszállító gépkocsivállalat pedig azért nem fizethetett, mert elaludt a vasúti őr. Az egyik sofőrnek meghalt a

felesége és két gyermeke. Ő diliházba került. A sebesültek sem voltak irigylésre méltó helyzetben. Volt, akinek az óráját, gyűrűjét vitték el, lehúzták róla a ruháját. És így tovább. Én aránylag könnyen megúsztam. Beszorultam két ülés közé, a ruhám is teljesen tönkre ment. Amikor a klinikai kezelés után hazamentem, majdnem megverték. „Már megint verekedtél!” Azt hitték, összeverekedtem valakivel. Mert verekedős voltam. Nem szóltam egy szót sem, ledőltem a díványra. Később jött Schneider Bubi az edzőm, aki azt hallotta, hogy mindnyájan, akik részt vettünk a stafétában meghaltunk. Mind a harmincnégyen könnyen meghalhattunk volna. Ezt a „gyönyörű” ajándékot kaptam a sorstól negyedszázados születésnapomra. És jött a szülőanyám is, hogy lásson. A végén pedig a történetek hatására kipakolt, hogy valódi apám Szebenben él, a cipésszövetkezetben dolgozik, nagy háza van, benősült egy gazdag szász családba. Schneider Bubi, az edzőm, tiszteletemre versenyt akart szervezni, mert akkor éppen országos második voltam a nyolcszáz méteres síkfutásban. Balesetem miatt az elmaradt. Lábadozásom idején vettem egy jegyet, és felültem a Szebenbe tartó buszra. Megkerestem a szövetkezetet, ahol apám dolgozott. Megmutatták. Ült a banklínál, az árat éppen beledöfte a talpba, amikor megveregettem a vállát. Visszanézett rám. Emlékszem, szúrós szemű ember volt.

- Kicsoda maga?

Összeszedtem minden bátorságomat.

- A maga fia vagyok - mondtam elszorult szívvel.

- Tu ești Ghiță? - nézett rám csodálkozva.

- Eu... - a meghatódottságtól akkor nem tudtam szólni.

A cipésműhely dolgozói kíváncsian körbeálltak, nézegettek, és elérzékenyedve hallgatták apám lelkendezését arról, hogy végre megjelent a fia. Többen sírtak, nevettek, szép kis dumaparti volt.

Aztán apám körbe kísért a városban. Kocsmákat és rokonokat látogattunk. Hazavitt, bemutatott szász feleségének, aki tudott rólam. Másnap nagy, terített asztal mellett találkoztam a kiterjedt szász rokonsággal. Tartózkodóan figyeltek. Tele volt az asztal jobbnál jobb falatokkal. Vagyonos családba csöppentem.

- Nézz körül - mondta apám -, amit láatsz itt, az mind a tiéd! Csak föl kell vened a Hațeganu nevet.

Apám házasságából nem született gyerek. Így aztán lehet, hogy befogadott volna a rokonság. Elmondtam, hogy ki vagyok, és hol nevelkedtem. És megígértem, hogy gondolkozom a dolgon.

(Bíró Györgyből nem lett Hațeganu, és nem lett az apja felesége után Hanemann sem. Nem vágyott a vagyonra. Az életről más elképzelései voltak. Megindult és javában taposta a kilométereket egy olyan úton, amelyet maga választott magának. Vagy ez is a véletlen műve volt? Ekkor már Kutya volt a neve. Nemcsak a barátai hívták így, hanem az egész város, ahol felfigyeltek rá. És esze ágában sem volt valamiféle fajkutyává lenni.)

- Visszatérek a gyerekkoromhoz, mert sok-sok véletlen folytán alakult az én sorsom... Óvodás koromban, emlékszem, szoknyában jártam. Nem tudom, miért. Talán valahonnan lányruhával ajándékoztak meg? Örököltem valamely kislány kinőtt ruháit? Elég az hozzá, hogy kék szoknyácskában futkorásztam, kérdezték is tőlem a gyerekek, hogy mi vagyok, fiú vagy leány? Azt hiszem, nem sokáig törtem ezen a fejemet, a meggyőzés radikális módját választottam, megmutattam nekik a pucámat. Négyéves lehettem. A fogas kérdést ezzel egyszer s

mindenkorra megválaszoltam. Később rövid és hosszú nadrágot is kaptam. Enyeden laktunk az Ecetgyár utcában. (Érdekes az akkori utcanévadó logikája; azért nevezték Ecetgyár utcának azt az utcát, mert annak a végén volt egy Berger nevű zsidónak az ecetgyára. Ha jól meggondoljuk, nem volt ez olyan nagyon régen. Mégis, a mai utcanévek azt mutatják, hogy ezt a fajta logikát úgy elfelejtették, mintha sohasem lett volna.) A Kollégiumtól Felenyedre tart ez az utca. Nagy bérházban laktunk, Isac volt a tulajdonos. Szüleim voltak a házmesterek. Ingyen laktunk. Nagy udvar volt, annak a végében csinálták az ecetet. Hogy miből csinálták? Hát forgácsból. Valami különleges faforgácsból, amit erjesztettek. A tulajdonosnak volt egy fia, Ottó. Isacnak pedig leánya volt. Vioricának hívták. Sokszor lecsalt a pincébe, hogy csináljunk valamit... Ez amolyan ártatlan kisgyermekkori szex volt.

- Isac... Patinás név.

- Ismerem. A kolozsvári sétatéren sétáltatja a daxliját.

- Az író családjából voltak az enyedi Isacok?

- Nem. Csak névrokonok lehettek.

- Mire emlékszel még gyerekkorodból?

- Arra, hogy magyar óvodába jártam. Akkor ez nem volt probléma. És szegények voltunk, de jól éltünk. Minden évben két disznót vágtunk. „Úrfi, menj föl a padlásra!” Nem kellett kétszer szóljanak. Mentem fel, hoztam abból a jó fagyos kolbászból. Ecetes hagymával ettük. Utána egy pohár enyedi bor következett. Kitűnő vacsora volt. Mert akkor bor is volt Enyeden. A kenyeret Hellmanntól hoztuk. Két-három kenyeret egy héten. Lángost is csinált a pék. Hajaj! És mindig letörtem a kenyér dúcát... A Kollégiumba jártam. Elekes Icu volt a tanító nénim. Székelykocsárdi volt. Nemes János volt az igazgató. Rengeteg volt a vallásos ünnep. Annak nagyon örültünk. Május elején volt a madarak és fák napja. Gyönyörű szép sétatér volt akkor Enyeden. Jó focicsapatok voltak. A „cipók”, ahogy a tanítóképzősöket nevezték, rendszeresen játszottak a gimnazistákkal. Év végén nagyszerű sportünnepélyeket rendeztek. Bakó Árpád volt a tornatanár. A tanító nénit úgy szerettük, mint édesanyánkat. Fiatal volt és jóságos. És volt mozi. Ezerkilencszázharminchatban láttam a helyi moziban a berlini Olimpiát. Csodáltam a sportolókat. Ács nevezetű volt a moziigazgató. Úgy bámultam a vetítéseket, hogy most is tudom: Pluhár közvetített. Csík Ferenc akkor nyerte 57 másodperccel a száz méteres gyorsúszást, Csák Ibolya 165 centiméterrel a magasugrást. Nem igaz, hogy Hitler nem fogott kezét Owensszel. Láttam, hogy kezét fogott. Négy aranyat nyert Owens: 100-on, 200-on, 4x100-on és távolugrásban. 8,06-ot ugrott, amely még most is jó eredmény volna. Büszke vagyok arra, hogy évtizedekkel később személyesen is megismerkedhettem a berlini olimpia hősiével, akit meghívtak Mexikóba, Münchenbe és Montreálba is. A negyvenes évek végén azt írták róla, hogy mint cipőpucoló tengeti az életét. Nem volt igaz. Tévé- és rádióriporter volt. De akkor az igazság nem kellett a propagandának. Akkor úgy tudtuk, hogy a kapitalizmusban minden pocsék és embertelen.

- A mozi gyerekkori nagy, élményeid közé tartozik?

- Nevelőanyámnak, akit én akkor anyámnak tudtam, volt többek között egy jó szokása. Hetenként kétszer-háromszor elvitt a moziba. Láttam Rudolf Valentinóval a némafilmeket. Láttam többek között a Ben Hurt. Chaplin, Harold Lloyd, Buster Keaton, Greta Garbo, Humprey Bogart, Shirley Temple és Errol Flynn játékát. Nagy film volt a Quo Vadis is, a Monte Cristo, a Pat és Patason, a Stan és Bran, a Tom Mix, a Zoro, a Tanzan sorozatok. A film szerettette meg velem a sportot. Akkor nem gondoltam volna, hogy magam is eljutok két olimpiára...

- Milyen volt akkor a sportélet Enyeden? Gyerekként mire figyeltél fel?
- A futball volt az isten. Áldoztak is rá. Enyeden volt az első villanyfényes meccs Erdélyben. Már gyermekkoromban ott volt a pálya, ahol most, a börtön közelében. Emlékszem, amikor a piski vasutas csapatot fogadtuk. És a tövisieket. A nagybátyám volt a kapus. Szentannai a neve. Tanítóképzőt végzett, aztán Kolozson iskolaigazgatóságig vitte.
- Nagybátyád volt a nevelőapád?
- Nem. Szentannai anyai részről volt nagybátyám.
- Tisztázható egyáltalán, hogy milyen rokoni szálak fűztek Enyedhez?
- Próbáljuk meg. Nevelőszüleimet Lászlónak hívták. Nagynéném, akit tizenöt éves koromig anyámnak hittem, Bíró Rebeka. Férje, aki nevelőapám volt, tulajdonképpen nagybátyám: László János, kovácsmester. Vele voltam amerikai hadifogoly... Valódi anyám, Bíró Máris, szakácsnő. Testvére, Bíró András, is szakács volt. Később előkelő helyen: a pártkonyhán dolgozott. Hatan voltak testvérek: három fiú, három lány. A legidősebbet, aki villamosvezető volt Váradon, nyolcvan éves korában elütötte egy autó. Részeg volt a sofőr. Még mai nap is kapja érte a kártérítést a felesége, aki nagynéném. Aztán volt Bandi bátyám, aki tulajdonképpen András, mert anyai nagyapám berúgott, és akár Ceaușescu apja, ő is elfelejtette, hogy az egyik fia viseli már azt a nevet, amit az újszülöttnak adott. Harangozó volt a faluban, és szerette a jó Küküllő menti borokat... Ezért aztán András bátyámat kétszer vitték el katonának. Akkor derült ki, hogy nem jó, ha két azonos nevű fiú van egy családban. És akkor kapta az András mellé a Miklós nevet. A nyarakat általában nála töltöttem. Itt a sarló nyoma a kezemen. Elvágta a kezem.
- Több szakács is volt a családban. Ezért járhattunk a gombási grófhhoz a konyhára dolgozni. Át kellett mennünk a Maroson, és ott állt a Toldalagi grófok kastélya a Csombordhoz közeli Gombáson. Ott tanultam lovagolni a kontesszel. Később aztán amerikai fogságban találkoztam újra vele. Mert ilyen kicsi a világ. A sarlóvágás nyomán a kezem elgennyesedett. Az öreg gróf kezelte. A lányát Évának hívták. A fiát Jancsinak. Később huszárcapitány lett belőle. Éva két-három évvel lehetett idősebb, mint én, a bátyja ugyanennyivel idősebb nála. Elemista voltam, vakációban jártunk a grófékhoz, főzni kellett az aratóknak. Az öreg gróf - de a fiatal is - megbecsülte a munkásembert. Erre azért emlékszem, mert később annyit hallottam arról, hogy a földbirtokosok kizsákmányolták az embereket. Ott mese nem volt: mindenki megkapta a részét a munkája után. A gazdatiszt vezette a számításokat, de az öreg gróf rendszeresen ellenőrizte. Demokrata volt. Az egyik gazdatisztet elkapta, hogy dupla könyvelést vezetett. Elcsapta abban a pillanatban. Nem szerette a tolvajokat. Nem tudom, hány száz hold földjük volt?! És az a rengeteg tenyészállat. Ménestelepe volt. Angliából hozatott lovakat és keresztezte őket. Pónilovakat is tartottak. A gyerekek azon lovagoltak. Azzal is szerencsém volt, hogy ott megtanultam lovagolni. Később, a háború végén, lóháton menekültem az Alpokon át, mert a huszárokhoz kerültem; 1945 márciusában Rárón ültem és Fecskét vezettem kantárszáron. Futottunk az oroszok elől, míg május nyolcadikán végre elfogtak az amerikaiak. „Kezeket fel!”, mondták az amerikai katonák, és megnézték a hónaljunkat, hogy nincs-e rajta pecsét...
- Akkor már túl voltál a gyermekkorodon. De tartsunk rendet. Egyelőre Enyeden vagyunk, és még kicsi Kutya sem vagy, hanem csak Laci, aki éppen csak levetette a szoknyáját, és a nyári vakációban lovagolni tanul a kontesszel.
- Szigorú volt az öreg gróf, de nagyon szerették a Gombás-környéki emberek. Tudott bánni velük. Reggel öt órától este nyolcig a mezőn volt a társaság. Ott kapták a drága kajákat, amit nevelőanyám főzött. Azt mondta neki az idősebb grófnő: „Rebi, itt vannak a kulcsok. Két

napig maga felel a konyháért.” Aratás és cséplés után következett a szénabetakarítás és az őszi munkák. Sokan dolgoztak ott, főzni kellett rájuk. Az élelmezéssel nem volt baj. Nevelőanyám becsületes volt, nem lopott. Tudta ezt a grófné, megbízott benne. Nekem is jó dolgom volt, jókat ehettem. És születésnapomra kaptam ezer lejt. Az akkor nagy pénz volt. Munkásait is jól fizette a gróf. Akkor két lej volt egy kiló kenyér... Emlékszem gyermekkoromban kaptam tízóraira két lejt. Felváltottam négy lyukas ötven banisra. Ötven baniért kaptam harminc-negyvendekányi „spongyakenyeret”, másik ötven baniért kenyeremet bemártották pecsenye-zsírba. Ötven bani volt egy nagy kovászos uborka. És végül a negyedik ötven banimért fél liter limonádét vehettem. Ez Kolozsvárt történt. Az Óvárból a Malom utcán át a Széchenyi térre tartotta, amit akkor Mihai Viteazul térnek neveztek, most és Csokonai Vitéz Mihálynak kereszteltem el, szóval már a Malom utcán éreztem a fenséges pecsenyeillatot. Sokáig ilyen tízórait zabáltam. Mert akkor még éltek a tordai pecsenyesütők. És öt-hatféle kenyérben válogathattunk. Négy kilós, két kilós... Káposztahéjban sült kenyér...

- Bizonyára Enyeden is sütöttek ilyen finomságokat?

- Nevelőanyám, Rebeka, kosztot is adott, és finomakat főzött. Szerettem a szilvás gombócot. Negyvenkettő a rekordom!

- A kicsi Kutya együltében negyvenkét szilvás gombócot evett?

- Nem. Ez később történt, amikor fémipariba jártam. Amikor a Varga cukrászdában fogadásból húsz női szeszélyt is megettem.

- Térjünk vissza Enyedre.

- Nagyenyed. Így hívták akkor. Ahol máig emlékezetes disznótoros vacsorákat ettem. Mert kétszer vágtunk disznót. És a padlás tele volt kolbással. Igaz, a disznókkal munka is volt bőven. Gyerekként sok mindent kellett dolgoznom. Még port is töröltem... Mert egyedüli gyerek voltam. És jártunk a piacra, mert a kosztosoknak főzni kellett, a főzéshez pedig naponta bevásárolni. Tanárok ettek nálunk, köztük Nemes János, az iskolaigazgató. A belső szobába szépen meg volt terítve. Diófabútorunk volt. Rebeka rendkívül tiszta, pedáns asszony volt. A lelkét is bele tette a szakácskodásba. Akkor jegyeztem meg magamnak, hogy a főzést konyhaművészetként is lehet végezni. Rebekának nem volt szakácskönyve. A családban négy szakács volt. Hatból négyen. És a nagyanyám is konyhamesterkedett. András bátyám a gyulafehérvári fővendéglő főszakácságáig vitte. A magyar időben a kolozsvári egyetemi konyhán főszakácskodott. Mákos laskával is megkínált, amikor nála jártam! Gyakran útba ejtettem. És a grenadírmarsot, a krumplislakát sem tudtam elfelejteni. Ezek voltak a jó kaják!

- A harmincas évek végén Enyeden éltél, Gombáson töltötted a nyarakat...

- Nagyenyeden jó életünk volt. A bécsi döntéskor „optáltunk”, és átköltöztünk Magyarországra. A Feleken húzódott a határ. Akkor már „dolgoztak” a vasgárdisták. Enyeden az Őrhegyre vitték a zsidókat, és ott kinyírták őket. Zelea Codreanu és Horea Sima bandái. A helyi szervezet. Úgy féltem tőlük, mint a tüztől. Irtó vad alakok voltak. A nyílt utcán fogták meg a szerencsétlen zsidó pájszliját, és agyba-főbe verték. Természetes, hogy menekültünk onnan, siettünk Magyarországra. Pedig jó volt a Bethlen Kollégiumban. Nagy hangsúlyt helyeztek a vallásos nevelésre. Református iskola volt. Mi voltunk a „vastag nyakú kálvinisták”. És voltak az úgynevezett „csendes napok”...

- Kikkel barátkoztál?

- Székely Jancsi, Székely Laci... Tanárok lettek. Takács... Ő meghalt. Együtt rúgtuk a rongy-labdát. Sokan voltunk akkor mi, elemisták, és külön a gimnazisták, külön a tanítóképzősök. Futószalagon ment a nevelés. A tanítóképzősöknek volt egy hátrányuk: falura kellett menniük.

Olyan tanítóink és tanáraink voltak, akik megtanítottak a helyes és szép magyar nyelvre. Nagy könyvtára volt az iskolának. És természetrajzi múzeum! Hogy megijedtem az óriási sástól, amint kiterjesztett szárnyakkal, félelmetes üvegszemekkel lebegett a terem magasában... Szerettem Enyeden. Csodáltam a vasútállomást. Azt hittem, Erdély legszebb állomása. Amikor megállt ott a vonat, és táncolt a fény a ragyogóan tiszta, kék pullmankocsikon az szép volt: „herceg”. Ilyen rendezettséget és bájt csak későbbi utazásaim alatt láttam, például Hollandiában. Tisztaság, virágok, rend. Megállt Nagyenyeden a gyorsvonat is. Most egy halott város... Jódi Károly volt a színházigazgató.

- Színház Nagyenyeden?

- Igen, volt színház. A mozi pedig a református templommal szemben. Az állomás felé vezető főúton, közel a központhoz. És tőle nem messze, a jobb oldalon volt a színházterem. Megjegyeztem mindezt, ésben tartom a neveket is. Híres vagyok a jó memóriámról. A berlini olimpiáról készült filmet tizennégyszer láttam 1936-ban. És ott hallottam a magyar himnusz. Románia volt, de az olimpiai győztesnek kijárt a magyar himnusz, és vetítették, nem vágták ki a filmből, nem sértett az senkit: Isten áldd meg a magyart, Jó kedvvel, bőséggel... A város kétharmada magyar volt, zsidók is laktak ott, csupán egy negyede a lakosságnak volt román. Önképző kör működött. Három kuglipályán folyt a játék, nevelőapámmal jártam oda. László Jánosról van szó, aki a nagybátyám, és akit Apunak hívtam. Gyerekként nem tudtam felfogni, hogy engem miért hívnak Bírónak. Később jöttem rá, hogy az anyám után kaptam a Bíró nevet. Sok furcsaság történt velem az életben. Ez nem nevezhető szenzációnak. Viszont harminc éves koromban meghaltam és újjászülettem. Ez már valami! Nem igaz?!

- Félek, hogy ezt már nem veszi be az olvasó. Ez több mint lélekvandorlás!

- Amikor örökbe fogadtattam magam, keresztlevelet is cseréltem. A régi keresztlevelemben ez állt: Mama: Maria, Tata: -. Apám egy vízszintes vonalka volt. Mert a bükkösi nagyapám nem akarta a lányát egy oláhhoz adni. Ezt már mondtam, de nem árt megismételni... És később is, amikor apám, suszter lévén, cipőt hozott nekem, nem tárgyaltak vele, hanem kidobták. Pedig kitűnő szakmunkás volt. Később nyolc segéddel dolgoztatott. Családja Alsóardóból való volt, Gyulafehérvár melletti falu ez. Ott ismertem meg az apai nagyapámat. Hatalmas ember volt. És elkezdett velem gyönyörűen, tökéletes magyarsággal beszélgetni. Elmondta, hogy 1919-ben meg kellett változtatnia a nevét. „Hátszegiből lettem Hațeganu”. Az osztrák magyar hadseregben szolgált, és még megvolt neki a csukaszürke egyenruhája. Kinyitotta a ruhásszekrény ajtaját, és megmutatta azt a régi egyenruhát... Hát ilyen családtól estem el én, mert huszonöt éves koromban nem váltottam nevet, nem hagytam el a megszokottat, az anyám nevét, a magyar nevet, a nagyapám nemzetiségét... Aztán rendszeresen jártunk Szebenbe. Az unokáját, vagyis a fiamat is bemutatam az én valóságos apámnak.

Aztán egyszer apámék - a felesége Istina volt, neki már nem mondtam, hogy anyám, hiszen addig is már több anyám volt - elutaztak a Regátba. Tél volt. Karácsony táján történt. Visszatérve a hideg lakásba, begyújtottak, duruzsolva égett a gáz a kályhában. Lefeküdtek. Ez volt vasárnap este. Csütörtökön nyitotta rájuk valaki az ajtót. Ott feküdtek összeaszalódva. Elpusztultak gázmérgezésben. A sporttelepre telefonáltak értem. Sportklubunk alelnöke volt a vonalban.

- Mikor láttad utoljára a feleséged?

- Ma reggel fél nyolckor, miért?

- Most telefonáltak, hogy meghalt apád és a feleséged...

Az történt, hogy Szászsebesről tévesen mondták a telefonba: „Meghalt az apja és a felesége!” Ez a mondat így igaz. De mert általában az apa felesége az értesítendő fiú anyja, az ilyen híradásban az anya megnevezést használják, nem pedig a „feleség” szót, amelyet nyilván az én feleségemnek hittek. Szörnyű dráma volt. Összekuszált rokonságunkat nehéz kibogozni. Szerencsére már ezt is megszoktam, nekem sikerült. Nem így az anyagi ügyeket, ahova bizonyító iratok kellettek. Nem tudtam olyan írást hozni, hogy engem Hateganunak hívnak. Így aztán a milliós vagyomból - házból és egyebekből - egy vasat sem kaptam. Én kétszeresen Bíró vagyok. Először anyám után. Aztán amikor nősülésemkor örökbe fogadtattam magam Bíró nagybátyámmal, az anyám testvérével. Na, de ennek külön története van. Az élet ezt is jól összebonyolította. Kibogozni pedig mindent magamnak kellett...

- Gyermekkorodban mégis valóságos anyád közelében lehettél...

- Gyakran jártunk nála Tövisen. De nem tudtam, hogy ő az anyám. Aztán feleségül vette egy Szöllősi nevezetű gyergyói székely gázszerelő. Később utánunk jöttek Kolozsvárra, és egy szobában laktunk. Egy kicsi szobában, az Óvárban. De nem szólt, hogy ő az anyám. És a nővére, Rebeka sem mondta. Valószínűleg megegyezhettek ebben. Meséltem, hogy huszonöt éves koromban, vonatszerencsétlenségem nyomán aztán kiderült a dolog. De mélyhűtött érzéseiben nem tudott fölmelegedni anyám. Nem tudott anyai érzést mutatni. Belőlem is hiányzott a fiúi szeretet melege. Így történt, hogy még az esküvőmre sem jött el. Az volt a kifogása, hogy miért veszek el vénlányt.

- Maga is vénlány volt, amikor elvette Jani bácsi, aki tíz évvel fiatalabb magánál! - mondtam neki a magam szenvedélyes módján. De csak haragudott továbbra is. Az érdekes az, hogy a feleségem éppen tíz évvel idősebb, mint én. Nem tudom, miért kellett ezért anyámnak haragudnia? Ami pedig Szöllősit illeti: nagy nyilas volt. Aztán szekus lett. Igen, ez a kétféle állattípus összefér egymással. Közben egy éjjel ronggyá verték a legionárusok... Másfél évig kezelték szanatóriumban...

Egy bitanghoz nem adjuk a lányt! - hangzott a fenyegetés, és hősünk, mert az ő gyermekkorában nemcsak a leírt, de a kimondott szónak is súlya volt, ezt komolyan vette. De nem óvogatott és jajveszékelt, hanem gyakorlatias lévén, gyors észjárással hasznos teendők nyomába eredt. Mitől bitang egy gyermek? Csak attól, hogy némi hiányosságot mutat a szülőknek fenntartott rubrikák kitöltésekor. Következésképpen az úrlapok idevágó részét ki kell tölteni. Ehhez elismerő papírok, okmányok szükségesek. Ilyenkor semmiféle mese nem használ, mindent igazolnia kell a halandónak.

Ezért Bíró György teendői lajstromán elsőként ez állt: Szülőket kell keresni! És másodiknak, a kincstári logika szerint: a megtalált szülők adatait írásba kell foglalni! Harmadszor: a bitang életet elfelejteni, nyomait eltörölni... stb. További teendőkről most ne beszéljünk, mert a múlttal nem lehet kurtán-furcsán elbánni. Hát még kitörölni?! Hősünk ekkor már jól benne járt a férfikorban, és az atlétikai pályákon naponta izzadva, hírnevet szerzett. Bíró György akkor már nem volt akárki. Ha felcseréli nevét, és felveszi valóságos apja nevét, vagy az időközben férjhez ment szülőanyja nevét, vagy másvalakiét, aki őt fiának fogadja, mi történik sportlexikonokban szereplő nevével? A sportpályákon és szülővárosában, baráti társaságban és azon kívül is majd mindenki Kutjának ismerte. Ha fölveszi ezt a nevet hivatalosan is, észre sem veszik talán, de ettől még továbbra is apátlan maradt volna. A Kutya név kitalálója, a vele egykorú játszótárs sem vállalhatta az apaságot. Különben is, ki tudja, merre sodorja őt is az élet a naponta gyarapodó ismeretlenség homályában?

A zseniális megoldás hősünk csavaros eszében fogant. Miért pont az övében? Erre magyarázatot hiába is keres az olvasó Bíró György gyermekéveinek összevissza kuszáldó történeteiben, sokféle hányatott sorsának alakulásában. Egyetlen jelt azonban ne hagyjunk említés nélkül: a csavaros észjárást minden bizonnyal születési hiba okozhatta. Ennek látható jeleként mindössze a koponyáját fedő göndör haját említhetjük, amely feltehetően belülről kapott erők folytán csavarodott olyan tömött hajkoronává, hogy valamelyik játszótársának önkéntelenül föl kellett kiáltania: „Olyan a hajad, mint egy göndörszörű kutyának!” Ha az ember nem figyel az apró megjegyzésekre, hanem tovább lohol a történetektől sűrű életben, így jár. Rajta maradt a Kutya név. Bíró György gyermekkorától örökké futkorászó, göndör hajú fiú volt. Nem somfordált, nem sunyított: talpalt, loholt, aprított a célja felé. Nem menekült, nem iszkolt, nem inalt félelemtől feszített izmokkal, hanem pontosan kimért, kicentizett, öntudatos léptekkel, nyíltan feltartott fejjel, érdeklődő pillantásokkal, mindig vidám arc kifejezéssel nyargalt előre kaptatókon, izzasztó emelkedőkön, árkon-bokron, hegyeken át, olyan kedvvel, mint a napsugártól repedő hajnalban, a munkának örvendő kaszás, aki a markába köp, mielőtt boldog mosollyal maga elé dörmögi: „Most pedig vágok olyan rendet, hogy jobb sem kell!” És utána más se hallatszik, csak az idő suhintásainak tercelő munkás ember egészséges szuszogása.

- Nekem olyan apát kellett keresnem és találnom, akinek Bíró a neve - mondja most, három évtized elteltével Bíró György, olyan büszkén, hogy akárki rögtön mérget vehet rá, talált is éppen egy olyan apát. - Harminc éves koromban ott álltam megalázva. Szeretett nőm családja bigott katolikus. Én apátlan, vastag nyakú kálvinista. Lemondtak erkölcstelen család leszármazottjának, és más ehhez hasonlókat vágtak göndör fejemhez. Hát majd keresek én apát magamnak! - fogadtam magamban, és elmentem Andráshoz és Jozefához, a feleségéhez. Hogy kik ők? András anyám testvére. Ő is szakács. Akkor éppen a pártnál készítette a jobbnál jobb falatokat a munkáselőkelőknek. Mondtam nekik: „Segítsetek rajtam. Azt a nőt, akit feleségül kértem, nagyon szeretem. De a rokonságával nem bírok”... Ügyvédet fogadtunk, s egy hét múlva a néptanácsnál volt a papír. András „újdonsült” apaként izgult:

- Ebből baj lesz! Ha megtudja anyád, nagy-nagy cirkuszt csinál!

A néptanácsi tisztviselő is szimatot kapott.

- Szóval, itt valami örökösödési ügy van elbújtatva?! - És azzal fenyegetett, hogy a végrehajtóbizottságban majd újra tárgyalatja az ügyünket.

- Legyen szíves, fáradjon ki velem egy szóra! - kértem a tisztviselőt, és kísértáltunk a néptanácsi épület bolthajtásos folyosójára. Ott nagyot szippantottam a Szamos-menti levegőből, és belefogtam szívfájdító magyarázatomba. De félbeszakított.

- Maga harminc éves?

- Igen.

- S az hogy lehet, hogy örökbefogadó apja negyvenkilenc, az anyja pedig negyvenöt?

Tátogtam. Erre nem gondoltam. De aztán kivágtam magam.

- Emberi dolog: megcsináltak tizenéves korukban!

Hát ilyen egy szerelemgyerek észjárása. És a tisztviselő mit tehetett. Bevette a mesét.

(Mindent kibeszélő rossz nyelvek szerint akkoriban az örökbefogadó pártfőszakácsi rangja is nyomott annyit a latban, hogy efféle akadályokat alázatos jóindulattal főntről lefelé elgörgették az ügyintézés útjából. Jó káderlappal rendelkező apával, elnéző rokonsággal, szép és párttag feleséggel, madárfogó örömmel új korszak köszöntött be hősünk életébe: mint

valamiféle varázsütésre, az országhatárok is megnyíltak előtte; addig egyetlen egyszer sem, azután egyre gyakrabban külföldön is képviselhette a román sportot Bíró György. Arra, hogy a keresztnevét mindig Gheorghenak írták, ki figyelt. A felcicomázott menyasszonyon sem a szeplőfoltokat térképezik fel a nászinduló utáni fergeteges, boldogság-verőfényes napokban.)

Második kazetta

Mindenféle szövevényes előzményekről, amelyekből utólagosan kiderül, hogy nemcsak a zsidókat, de hőstünket is rendszeresen verik, miközben magyarul és románul egyaránt szépen tanul Nagyenyeden és a kincses városban is, ahol megbámulhatja Mátyás király szobrát, és az igények szerint változtatható történelmet. A híres Kollégiumban jelesen tanul, a verést elszenvedti, annyit eszik, amennyit tud, mindazonáltal szereti a Bocskai sapkát, a tenispályát és a Nyári Színkört, ahol cukorkát árul és operett-kultúráját bővíti. Szó esik még a fejetlen német katonáról az éretlen barackfa alatt, hullaszállításról, éhségről és „isteni színjátékokról”, melyeket halálordítás kísért. Leventeköteleesként stájer lovakkal barátkozik, és közös ágyba kerül Gaál Gáborral, sikeres üzleteket bonyolít le az amerikaiakkal München mellett, és fellegvári huszárcsizmában nevelőapjával együtt indul, de előtte ér haza, Kolozsvárra, amely már nem magyar terület, de szülővárosa, ahol kutyagolásait a világégés hamujában tovább kell folytatnia.

- Gyerekkoromban nem volt olyan nap, hogy valamiért ne kapjak verést. Elvesztettem a zsebkendőmet? Supp! Máris kaptam egyet „Anyutól”, vagyis Rebekától. Nagyon szigorú volt. Elekes Icu, a tanító nénim, sajnált. Lila, véraláfutásos volt a pofám. Addig kérdezett, amíg kiderült, hogy elhagytam valahol a zsebkendőmet. „Bíró Laci, ki vert meg?” „Anyu”. „Miért?” „A zsebkendőért.” Akkor aztán drága jó tanító nénim elővett egy gyönyörű batiszt zsebkendőt, és nekem adta. Különben Lacinak szólított, mert Bíró László György a teljes nevem.

A kolozsvári szülészeti klinikáról kiadott papíron Bíró Gheorghe néven szerepeltem. Román világ volt. Anyám Györgynek akart, a hivatalosság Gheorghenak. Mondanom sem kell, hogy az állam győzött. Nagy-Romániában éltünk.

Sokáig elfelejtettek megkeresztelni. Hat éves koromban nagyapám, a nagybükkösi református templom harangozója szóvá tette a dolgot, Rebeka anyám a vállát vonogatta, és keresztapa-hiányra hivatkozott. Nosza, ott helyben találtak nekem keresztszülőket. Nagybátyám, Bíró András (a családban lévő két András közül az első) és felesége tartottak keresztvíz alá. Ez nem lehetett nehéz dolog, mert egy kicsit sem kellett tartaniuk: a magam lábán mentem a templomba, és hajtottam csodálkozó fejemet egy kék zománcozott mosdótál fölé, hogy pléhcsuporból vizet csurgasson reám a tiszteletes úr. Az egyházi keresztlevelemben pedig beírhatták a György elé a Lászlót is.

Rebeka és keresztanyám ragaszkodtak a László névhez. Rebeka talán azért is, mert ezzel a férje nevét is leírva láthatta: Bíró László György szerepelt azon a fontos iraton. S a Bíró név alkalomadtán előnévnek is magyarázható volt, a László György pedig úgy nézett ki, mintha László János és Rebeka valóságos gyermekét jelölné. Hogy miért nem fogadtak örökbe? Nem tudom. Pedig lehettem volna hivatalosan is László György. De nem lettem, mert nevelőszüleim talán bonyolultnak és költségesnek vélték az örökbefogadást.

Nevelőanyám és keresztanyám napokig tartó vitában Szent Lászlóra, a magyarok királyára hivatkoztak. Nagyapám Szent György mellé állt, és legyűrve magában a nacionalizmus gögjét, azt bizonygatta, hogy a György angol királyi név, és nagyobb, meg férfiasabb is, mint a László. Végso érvként még azt is hozzátette, hogy a naptári ünnepek közül is előbbre való és nevezetesebb a Szent György napja, mint a László nap. Végül, mert nem bírt a két asszonnyal, abban egyeztek meg, hogy mindkét név szerepeljen a keresztlevelén. Rebekának azután már

csak Laci voltam. Később, gimnazista koromban kaptam a Kutya nevet. S azután lettem újra Bíró Gyuri. Mit mondjak még? Kitűnő tanuló voltam. Tiszta tízes. Szavalóversenyt nem tudom hányat nyertem. Első jutalomkönyvem: Bob, a hódvadász. Ez volt a címe.

Kuglibáb-állítóként pénzt is kerestem. Amikor valaki kilencet ütött, egy liter bort fizetett és egy húszast az állítónak. A Színkör melletti kuglipályán sürgölődtem, és izgultam, hogy sűrűn hulljanak a bábok. A Színkörben láttam először a Gül babát. Adták a Szent Péter esernyőjét is. Abban az időben komoly magyar kultúrélet folyt Nagyenyeden. Közben nyírták a zsidókat. Erre emlékszem. Ismertem például Berger Ottót. Ki akarták herélni.

Egy nyári délelőtt látom, jön három zöldinges a házunk felé. Zöld bricsesz nadrágban, csizmában, bőrszíjban.

- Hol van Ottó? - kérdik dühösen.

Vonogattam a vállam. Tudtam, hogy az irodában segít körmölni az öreg zsidónak, az apjának, az ecetgyár tulajdonosának. Ottó tagja volt a cionista szervezetnek. Lehetett vagy tizenhét-tizennyolc éves. Erős, fogdmeg gyerek volt. Kijött az udvarra. Agyba-főbe verték, mert szembeszállt a bepálinkázott zöldingésekkel. Olyan verést addig még nem láttam. Közben az apja elszaladt és visszatért két rendőrrel. Pénzt adhatott a rendőröknek, mert véget vetettek a verésnek. Ha nem jönnek, bizony kiherélik Ottót. Még a fülén is folyt a vére. Szörnyű brutálisak voltak azok a román legények. Engem is egész életemre való élményben részesítettek. 1939-et vagy 1940-et írtunk, és az újságok tele voltak a vasgárdisták ügyeivel. Nevelőapámat elvitték katonának Besszarábiába. Ott érte a Ribbentrop-Molotov szerződés, a cirkusz. Akkor gyilkolták meg Armand Călinescut a miniszterelnököt... Az újságokból tudom, hogy Romániában napirenden voltak a gyilkosságok. Az Universalt olvastam. A román nyelv főtantárgy volt, már akkor jól tudtam románul. Még a magyar időben, a kolozsvári Református Kollégiumban is tanították a román nyelvet. Emlékszem, hogy mi akkor zúgolódtunk: „Nem eleget gyötörtek ezzel a nyelvvel a mokányok?! Továbbra is ezt kell tanulnunk?” Tanáraink azt mondták: „Sohasem tudjátok, hova kerültek életetek során! Nem mindegy, hány nyelven tudtok beszélni.”

- Tehát Elekes Icu tanító néni román nyelvre is tanított az elemiben...

- Természetesen. És nem is akárhogyan...

- Ha elemistaként rendszeresen olvastad a román lapokat, akkor bizonyára elégedett lehetett veled.

- Magyarul is sokat olvastam. Járt nekünk az Ellenzék. Kolozsvárról hozták minden reggel. Azt hiszem, akkor Románia európaibb ország volt, mint most, félévszázad elteltével.

- Akkoriban a gyerekek kötelességei között gyakran szerepelt a szülők előtti hangos újságolvasás.

- Nekem a „Szívek harcát” kellett felolvasnom Anyunak. És Courts-Mahler szirupos ponyvaregényét szerette. Vastag, könyvvé kötött füzetek sorozata volt ez. Aztán a Rózsika Amerikában, a Rózsika itt, Rózsika ott... Ilyen címekre emlékszem. Voltak benne pikáns részek is. Lefekvéskor kellett belőle olvasnom. Az öreg, aki egész nap a kovácsműhelyben verte a vasat, hamar elaludt. Nagy bajuszú, kemény ember volt László János. Apunak szólítottam, és apámnak hittem. Ispánlakáról származott, Enyeden inaskodott, és Horváth Kálmánnál volt segéd a kakasdombi kovácsműhelyben. Szemben vele volt Olarunak, a szíjgyártónak a műhelye. Lovat patkoltak, kereket vasaltak. Azt hiszem, nem volt könnyű otthagynia azt az otthonos kovácsműhelyt, amikor Kolozsvárra kellett jönnünk...

Tehervonatba pakoltak minket. Székelyhídiékkal utaztunk. A családfő, vasúti főtisztviselőként, elrendezte, hogy közös vagonot kaptunk. Volt egy angolkóros, egyik lábára bicegő leánya. A holmink fele ott maradt Enyeden. Nem fért a vagonba. De az ólomkatonáim és a gombfocicsapatom befért. Három és fél napig jöttünk. A vasúti menetrend szerint mindössze egy-két órás ez az út. Tunelnél volt a határ. Ott két napot tartóztattak, egyik vágányról tolattak a másikra. Aztán utánunk jött az alagúton a magyar mozdony. És hamarosan befutottunk Kolozsvárra.

Nevelőszüleim örökké Magyarországról álmodoztak, szabadság után vágytak. Olyan helyet akartak, ahol szabadon beszélgethettek az anyanyelvükön, és nyilván közelebb érezhették magukhoz a szabadságot.

1940. december másodikán indultunk és Mikulás napján érkeztünk Erzsi nénihez, anyám unokatestvéréhez. Később az Ipar utcában egy szabómesternél kaptunk szobát, ahol együtt laktunk szülőanyámmal és férjével. De én akkor még nem tudtam, hogy ő az anyám.

Amint megtelepedtünk, első dolgom volt, hogy megnézzem Mátyás király szobrát. A Fecske utcán, a Pap utcán, a Hosszú utcán és a Széchenyi téren átvágva közelítettem meg a Főteret. Elmagyarázták, miként jutok oda, úgyhogy nem kellett rizkásával a zsebemben útnak indulnom. Álltam a szobor előtt, és tátottam a szám. Akkor már tudtam, hogy Fadrusz János készítette. Tanító nénim elmesélte, miként készült a szobor makettje, és melyik házban lakott Kolozsváron a híres szobrász. Arról is tudomásom volt - Rebeka aprólékosan elmesélte -, hogy 1919-ben mokány lovakon, indulatos, bocskoros emberek jöttek, és hat ökörrel, tűzoltókötelekkel akarták elhúzni a megkötözött bronzlovast. De sehogyan nem tudták elhúztatni. Valaki akkor azt javasolta, hogy föl kell robbantani alapjaival együtt. Végül egy okosabb előállt egy olyan történelemleckével, amelyből azt tudták meg a lelkes hazafiak, hogy Mátyás király őse is román volt. A szobor így egyelőre megmenekült. Később pedig olyan jó hatással volt a város csakis három szint (el)ismerő fiatalságára, hogy az télvíz idején (január 24.-én) rendszeresen a nagy királyt utánzandó, a szobor felhasználásával lovaglási kényszerűeknek hódoltak. Az is természetessé vált, hogy ezt a rend őreinek elnéző felügyelete mellett tehették. Történelmet tanultam magyarul és románul, mégpedig azokban az esztendőkből, amikor Vajkból Voicu, Szilágyi Erzsébetből Sălăjean lett, és minden összekeveredett bennem. Pedig én mindig jól feleltem. Mert készültem történelemből. „Mikor volt a mohácsi vész - kérdezte Miklós Viktor. „1526. augusztus 29-én, délután négy órakor, amikor II. Lajos király belefulladt a Csele patakba.” - fűjtam. Ádám Zsigmond is tanított történelemre. És magyarra. Másokat románra is.

- Na nézzétek a marhát! - mondta nyomatékosan recsegtetve a szavakat félelmetes olvasási gyakorlatok közben. - Fél téglával verte a mellét, amikor honvédcapataink élén Horthy Miklós bejött fehér lován Kolozsvárra! És most nem tud magyarul olvasni! Jön, hogy leköpjelek fiam! Mars ki az osztályból! - És kivétel nélkül minden gyengén olvasót kikergetett.

Nekem olyan nagyszerű tanárokhoz volt marha nagy szerencsém, mint dr. Tulogdi János, akinél Erdély éghajlatát úgy megtanultam, hogy álmomból is felkölhettek, akkor is fűjtam... És Koncz Rudi, Berecki (Molekula), dr. Kandray, Miklós Viktor (Mikvik), id. Kántor Lajos és mások. A gimnazisták egy, kettő, három vagy négy ezüstszinórral, büszkén hordtuk a Bocskai sapkát. És nagy tisztelettel néztünk föl a felsősökre.

És svédturnáztunk. Glottgatyában, mezítláb. A svéd torna olyan volt, mint később a nálunk is bevezetett MVK (Munkára és Védelemre Kész) tornagyakorlatok. A svéd torna az alapja a mostani aerobic gyakorlatoknak. Akkor csoportosan non-stop módon, ütemre végeztük, és

Sebes Jóska, a tornatanárunk szigorúan csattogatott. Ha valaki eltévesztette a gyakorlatot, kezdtük előlről. Tornaünnepélyekre készültünk a gyakorlatokkal, amelyeket hibátlanul kellett bemutatnunk népes nézőközönség előtt. Ha vigyázzállásban valaki megmozdult, kapott a fejére a csattogatóval. Zilahi Sebes Józseffel nem lehetett tréfálni. A hülye Garai - az apja a hülyék intézetének igazgatója volt - folyton szemébe hulló hajtincsét igazította. Zilahi Sebes József egyszer elővette nagy bicskáját, és félelmetes mozdulattal egyből levágta a Garai hajtincsét. Nevetséges eset volt. De másnap feljött az iskolába az apja, és megbüntették a tornatanárunkat. Olyan ember volt, ha felmérgelődött, sírt dühében. Az ortopéd kórházban halt meg nyolcvanhat éves korában... Szóval, szépen zajlott az én kolozsvári életem. Erzsi néninél összetalálkoztunk, aztán nevelőanyám közös háztartásában, egy Szőke nevezetű szabó házigazdánk egyetlen kiadó szobájában kezdtünk új életet. Ez a Szőke aztán töltőtollas lett a Jókai utcában. Később beálltunk házmesternek a Bem utcába, közel a parkhoz és a strandhoz, a Kós Károly-féle református templom szomszédságában. Szuterénben laktunk a Konczék emeletes házában. Aztán nevelőapámnak sikerült bekerülnie a Dermata cipőgyárba. Mari néném, aki az anyám volt, szakácsnő lett az Aranycsizma vendéglőben, a Deák Ferenc utcában. Menekült voltam, még decemberben befogadtak a református Kollégium első osztályába tandíjmentesen. Mert jól tanultam. Az I.b-be kerültem, a második emeletre. A Bethlen bástyára nyílt az osztály ablaka. És büszke voltam a Bocskai sapkámra, amit kötelező volt hordani.

Bölcény volt a számtantanárom, Gönczi László az igazgató, egy finom úriember. Volt egy szép szőke leánya. Ott laktak a Farkas utcában. Tanárom volt Sándor Frici, Mikvik és Rudi bácsi, aki jó nagy frászkokat tudott adni. Később együtt bíráskodtam vele atlétikai versenyeken. Lőrinczi Feri négybe hasított, beázott nádpálcával vert minket. Csillagokat láttunk önzetlen segítségével.

Kik voltak az osztálytársaim? Feszt Tibi, László Frici, Uray Zoli - és még vagy harmincan! Ha megerőltetem a memóriámat, mindjárt eszembe jut: Kürti Oszti, Bakos Anti, Sebesi Péter, Szenyei Sanyi az író, Irsai Jóska a tanár... Kovács Kázmér, aki most tanító, Aszalos Gyuri, akinek kocsmájuk volt, és könyvelő lett belőle. És így tovább. Úgy látszik, most hiába erőltetem magam...

Viszont az éppen most jut eszembe, hogy 1944 nyarán bekerültem egy leventecsapatba. A bombázások nyomainak eltakarítására készítettek fel. Nem hiába, mert 1944. június másodikán, egy pénteki napon, reggel kilenc órakor az amerikaiak százhusz géppel „megtiszteltek” bennünket. Háromkerekű rollerünk volt. Akkoriban többször is háztömbkörűli roller-versenyeket rendeztünk, és elnyertünk méltó jutalmunkat: az egyik óvári emeletes házból, ahol német kórházat rendeztek be, leöntöttek egy bili tartalmával. Jöttünk a Bástya-Kinizsi-Roosevelt utcaszakaszon, és vagy harmincan zörögtünk az aszfalton... Akkor már ott laktunk az Óvárban, Munteanu asszony volt az, aki házbérbe fogadott. És mindenféle versenyeket rendeztünk az iskolában, és iskolán kívül is. Sok sportoló került ki közülünk. Ott van például Kovács Misi, a félnehézsúlyú bokszbajnok, akiből katonai főügyész lett, és gyönyörű Renault kocsiján kilógott Párizsba. És ne felejtsem Gergely Tibit, a százméteres gyorsfutó bajnokot.

Öt testnevelő óránk volt hetenként. Hétfőn „kitartás”: hússzor körbe kellett futni az udvart. Jó nagy udvara volt akkor a Kollégiumnak. Aztán jött a távolugrás és a magasugrás, a gyorsasági verseny ötven méteren. Tornatermünk is volt. És nem is akármilyen felszereléssel. Volt ott minden, az akkori korszerű színvonalnak megfelelően.

És két jó testnevelő tanárunk: Lőrinczi Feri és Sebes Jóska. Akkor fociztam. És elmentem bokszolni Prixter Jóskához, az Akarat sportegyesületbe. A katolikus gimnáziumban tartottuk a tréningeket. A harmadik tréningen az edző összetett Bakos Antival, aki haladó öklöző volt. Az

orromra koncentrált, azt ütötte. Ő volt, aki elnevezett 1940 decemberében Kutjának. Lőrinczi tanárunk pedig Foxinak hívott, mert erős göndör hajam volt, és a focipályán is állandóan rohangáltam. Élveztem a futást. Féltettem az orrom, és otthagytam a bokszolókat. Elmentem a Viktóriába futballozni. Süket focista voltam... És megalakítottuk az Óvári Sportegyletet. Szóher Incze Guszti, Pufi, Jani, Tankó Gyuri... Sokan voltunk. Incze Guszti anyja ápolónő volt a zsidó kórházban. A Darvas vendéglő mellett laktak egy szuterén szobában. Guszti is törvénytelen gyerek, és vöröshajú. Aztán centerhalf lett a Dermatában. Játszottam ellene, mert pár évig mégis futballoztam. Mint labdaszedő gyerek a tenispályán, általános állóképességre tettem szert, később szervezeten sportoltam.

Szünidőben labdaszedőként kerestem a kenyerem. Nemcsak labdaszedő, hanem pályamunkás is voltam. Vonaloztuk a tenispályát. Nem kerekeken futó tartályos vonalzóval, hanem hosszú deszkából kialakítottal, amelyre miután beállítottuk, rá kellett ütni egyet, hogy a krétapor vonalat alkosson a salakon. Hordóban cipeltük a Szamosból a vizet a pályák intézéséhez. Nekik dolgoztam. Maga a labdaszedés sem volt éppen könnyű mesterség. De fizettek a gazdag zsidó gyerekek. Reggeltől estig futkároztam. Azt hiszem, ott kezdtem el valóban sportolni. De amikor például egy Mátyás Kupa emlékversenyt rendeztek, az gyönyörű volt. Jöttek Pestről Asbóth, Sziget és sok régi magyar zsugás. Aztán itt volt Pusztai. Ő volt Erdély bajnoka. Felesége, Welmann Kató korcsolyabajnok volt... És itt volt Antoni Imi. Sok jó játékosunk versenyzett akkor itt Kolozsváron. A nagy versenyeken négyszeres díjat kaptunk. Aki nyert, öt kiló szőlőt adott a labdaszedőknek. A pénz mellé akkor még ilyen ajándék is járt. Bár most annyit keresnék, mint akkor...

- Ne felejtse el, hogy érdemes edző vagy.

- Nem én felejtsek! Másokkal van baj... Mátyás Pista osztálytársam volt a gimnáziumban. Ő segített a nyári munkához. Akkor a Bem utcában, a pályához közel laktam. Télen is kedvenc helyünk volt a sportpálya környéke. Egyszer, februárban hokiztunk a Szamos jegén. Konzervdoboz volt a korongunk. Nagyot ütöttem rajta, és a lendülettől becsúsztam a vízbe. Nagykabátban voltam, nehezen mozogtam. Kimászni sem tudtam, mert mindegyre beszakadt a jég alattam. Végül a másik parton húztak ki. Bevittek Mátyásékhoz. Kati néni rám szólt: „Levetkezni. Meztelenre.” Tizenhárom éves voltam. Szégyelltem magam. „Csóré pucát láttam már!” - mondta nevetve a vistai származású asszony. Durva törülközővel jól ledörzsölt. Nem lett semmi bajom. Kemence mellé vezényelt. Forró teát kaptam. Két óra múlva megszáritkozva hazamehettem, és aznap megmenekültem a szokásos istenes veréstől.

Később az atlétikai pályán is dolgoztam.

Komáromi Sanyi bácsi, a mankós ember - akinek az apja a pálya körüli jegenyéket ültette -, gyerekkorában beesett a szekér alá, eltört a lába rosszul forrt össze... Megtanított, hogyan kell a salakpályát rendben tartani. A füves pálya ápolásának titkait is tőle tanultam. Ezermester volt. Ott lakott a pályán. Mindenese volt. Mindenhez értett, a zárjavítástól kezdve a sportcipők stopjainak felszegzéséig. Gyeptéglát rakni, salakpályát hengerelni nála jobban senki sem tudott. Azt mesélik, hogy Bozsik és Puskás is nála javíttatta futballcipőjét. Soha józanul nem láttam. De részegen sem! Kilencven fokos szeszből készített magának itókat. Minden idejét a sportpályán töltötte. Ott lakott, és most már tudom - csodákat művelt.

*

A Kollégiumban a Csendes napok mindig az igazgatói körlevél felolvasásával kezdődtek. Októberben, a Reformáció ünnepére egy hónapig tartott az emlékezés. Ekkor tiltott volt a futballozás, mert az egyik kapunk mögött a templomfal húzódott, és a zsoldárakhoz nem illett a gyakori faldöngetés. A rendelet végrehajtásával Lőrinczi Ferenc testnevelő tanárt

bízták meg. Mi füttyültünk a rendeletre. Hetenként kétszer volt az alsósok és a felsősök közötti focitalálkozó. Ennél fontosabb eseményt nem ismertünk. Órák után tartottuk a találkozót. Egyszer már nagyban ment a zsuga, amikor megjelent Bunkó. A főépület felől jött. Akkor még létezett és használtuk a templom bejárata melletti kaput. Ezen át kirohantunk a Farkas utcára.

- Uraim! - dörögte utánunk a testnevelő tanárunk angol nyugalommal. - Ügyeljenek, uraim! Ha elkapjuk magukat, baj lesz!

- Ááá! Nem bánt ez minket - nyugtattak bennünket a tapasztaltabbak. - Nem rossz ember a tanár úr!

Még azon a héten visszavágót kellett játszsanunk. Így kívánta ezt bajnokságunk íratlan szabályzata. Már belemelegedtünk a játékba, amikor a tanár úr a Farkas utca felőli kapuba megjelent. Iszkoltunk az ellenkező irányba. De Gergely bácsi, a Kollégium iksz-lábú kapusa angyali nyugalommal figyelmeztetett, hogy az iskola kapuja zárva van. Megszeppenve sompolyogtunk visszafelé. Néhányunknak ott maradt az iskolatáskája a pálya közelében. Bunkó ott állt a nagy és tiszta iskolaudvar közepén.

- Uraim! Kérem, fájradjanak be a tornaterembe!

Nem volt mit tennünk. Besétáltunk a tornaterembe. Jóleső hűvösség fogadott. Aztán felhangzott tanárunk vezényszava.

- Felsősök, sorakozó! Alsósok! Utána iga-zodj!

Kunkúthy, a kitűnő futballista csapatkapitányként az élen állt.

- Hallgassanak ide, uraim! Most mindenikük megússza tíz fenekessel! Ha még egyszer elkapom magukat, húszat kapnak. Remélem, megértettek!

Síri csönd volt a tornateremben.

- Kunkúthy úr, legyen olyan szíves, fogja meg a cipője orrát! - Rövid bársonynadrág volt rajta. Amikor a negyediket kapta, hirtelen felordított.

- Jaj, tanár úr kérem! Össze csináltam magam...

Olyan ijedt képet vágott, hogy Lőrinczi tanár úr elkacagta magát. Aztán úgy kacagott, hogy folytak a könnyei. Röhögünk mindnyájan.

- Menj, édes fiam... és intézd el magad a fürdőben...

Jókedvében megváltoztatta a büntetést, ötöt-ötöt kaptunk a tenyerünkbe. És a Csendes Napokon többet nem futballoztunk.

Minden iskolai év végén gyönyörű tornaünnepélyeket tartottunk. Egész évben erre készültünk. A testnevelőórákon főleg tornával és atlétikával foglalkoztunk. Aki focizni, boksolni vagy más sportot akart űzni, az mehetett valamelyik egyesületbe. Egy nap kivételével naponta volt testnevelőóránk. Hogy ez mit jelentett egy fiúgimnáziumban? Azt hiszem, ezt nem kell bővebben magyaráznom. Sportolhattunk kedvünkre. Olyan jó tanáraink voltak, akikre ha odafigyeltünk, otthon alig kellett valamit tanulnunk. Nyolctól egy óráig tartott a tanítás, szombaton tizenkettőig. Otthon jó óránál nem kellett többet tanulnunk. Amit tudnunk kellett, azt az órákon megtanultuk. Emlékszem például arra, hogy elfelejtettem, a hogy elé vesszőt tenni. Kaptam érte tíz körmöst. És egész életemre megtanultam a szabályt: a hogy elé vessző kell!

Ha jó az előadó, jó odafigyelni rá. Ha figyelsz, könnyen bevesődik az agyadba a tanulni való, könnyen felfogod a dolgok értelmét és az összefüggéseket. Így élvezet tanulni, és iskolába járni. És délután éppen elég szabad ideje marad a gyerekeknek a fiatal korban elengedhetetlenül szükséges mozgásra, sportjátékra. Közülünk nemcsak jó sportolók, hanem kiváló tanult emberek kerültek ki. Mint Uray Zoli például. Gergely Tibiből kiváló orvos lett, Kovács Misi - mint mondtam - a főügyészségig vitte. László Frici pedig máig a legjobb sportújságírónk. És belőlem is lett valaki. Híres heccmajszter voltam. Cukorkát és csokoládét árultam a színházban az előadások alatt. Akkoriban az Izabella utcában laktunk, és a szomszédunk Kiszeliné volt, aki büfét tartott a Magyar színházban. Akkor Nyári Színházkör volt a neve. A Magyar Állami Operaház az 1906-ban épült színházépületben tartotta előadásait. Kiszeliné veje László Béla újságíró volt. Szóval, előkelő körökben jutottam azzal, hogy szomszédasszonyunk alkalmazott cukorkaárusnak a színházban... Ott ismerkedtem meg Tonival, aki már rég a szakmában dolgozott. Ő bevezetett a dologba. El kellett sajátítanom a mesterség technikáját. Nagy tálcám volt. Egy és két pengős csokoládékkal, zacskós cukorkával töltöttem meg. Húszat-húszat kaptam. Amikor elfogyott, rohantam új áruért. Előbb elszámoltam. Aztán kaptam az új eladni valót. Nem sokat fizetett Kiszeliné, de a borra való az enyém volt. „Tessék a cukorka! Itt a jó finom csokoládé! Mogyorós csokoládét, tessék! Parancsoljon egy kis cukorkát!” Szóval, kellett nyomni a szöveget. A nézők látták, hogy gyerekekről van szó, aki igyekszik, buzgólkodik. Nem krajcároskodtak. Így hát jól kerestem.

Nyakamba akasztott tálcával sétáltam a teremben, és annyiszor láttam már az előadásokat, hogy betéve tudtam az előadások szövegét. „Illatos ciprusfák ölén, loptam az első csókot én”... stb. Ilyen szövegek voltak. És mézédese zene hozzá. Amikor felírtam egy ilyen szöveget az iskolában a táblára, nagyot nézett Tatár Feri tanárom. Talán még tetszett is neki, milyen operettszínházi kultúrám van. Mert ő magyar tanárunk volt, de karmester is az operában.

Az iskolában dicséretet is kaptunk, de büntetést, rengeteget. Fizikai büntetést. Ez így talán megfelelően hangzik, de ha azt mondom, hogy vertek, püföltek minket, akkor már közelebb állunk a valósághoz. Tóth Imre például vallástanárom volt. Később tízezer méteren versenyeztem vele. De birkózóbajnok is volt, és az ő fenyítései szédületes messze estek a simogatástól. Kent, szapult minket. Egyszer, hogy segítsék osztálytársaimon, bebújtam a könyvtárszekrénybe, hogy súgjam a kátét.

- Hol van az a kurva Foxi?! - hallottam a tanár úr hangját, amint ott kuksoltam a szekrényben. Beírtak hiányzónak. Készültünk a konfirmációra, fújni kellett a kátét. Túl hangosan súghattam, mert észrevette.

- Tudom, hol van! Na gyere csak ki! - Kimásztam, hulltak, potyogtak utánam a könyvek.

- Húsz fenekes! - szólt a rögtönítélet. Felállt Aszalós Gyuri.

- Tanár úr kérem, én elvállalom Kuszu helyett! Tessék engem fenekelni.

- Rendben - mondta vallástanárunk, és húsz olyan feneket nyírt rá, hogy porzott a fiú nadrágja. A tanár úr a végén aztán megdicsérte.

- Na látjátok, és az igazi bajtárs. Szótlatlanul állja a büntetést a barátjáért.

Az óra végén Aszalós Gyuri megsúgta, hogy ne sajnáljam, mert a fenekelés nem fáj neki. Valamikor valamiért kihaltak a fenéktáji idegei.

Összetartó társaság voltunk. És a háborús idők ellenére vidámak.

Egyszer magamra erőltetett komoly képpel megkérdeztem vallás tanárunkat, igaz-e az, hogy ha két keresztény fiú keresztbe pisil az iskolai vécében, akkor valahol meghal egy zsidó. A tanár úr kissé meghökkent a kérdéstől, de a választ rögtön megadta. Tíz fenekest kaptam, és a dupla Nelsont is gyakorolta kálvinista nyakamon. Segített is nagyban, többé a zsidókérdésben nem komolytalankodtam.

És azok az év végi tornaünnepélyek! Tele volt nézőkkel az udvar. Eljöttek a Református Leánygimnázium tanulói is. Akkor osztották ki a tanulmányi jutalmakat. Mindenféle atlétikai versenyeken virtuskodtunk. Egyik-másik ugró- vagy dobószám után Sebes Jóska messzehangzóan megjegyezte:

Volt jobb!

Biztatás volt ez. És mi igyekeztünk. Mindent elkövettünk, hogy dicséretesen szerepeljünk a lelkes közönség előtt.

Szegénységi bizonyítványt vittem és jól tanultam. Így aztán minden ünnepi alkalommal kaptam szeretetsomagot. Rend ruhát, bakancsot, édességet. Kemény tandíjak voltak, de a szegények tandíjmentességet élveztek. Aki jelesre vagy jóra érettségizett, ösztönözték, hogy beiratkozzon az egyetemre. Sokan ezt tették. Nálam megszakadt a tanulás fonala, mert 1944 őszén már nem mehettem negyedikbe. Leventeként elvittek a németek és a magyarok. 1945 őszén tértem haza.

Akkor már más világ volt.

*

Tizenöt éves kortól leventeköteles voltam. Háború esetén hadköteles. Hetenként háromszor kivittek minket a kukoricásba. Testnevelő tanárunk volt a leventeparancsnok, tehát Lőrinczi Ferenc vezetésével mentünk. Ahol most az uszoda épülete van, akkor kukoricás volt. Fapuskát kaptunk és azzal gyakorlatoztunk. Menekültünk, vágtuk a díszlépést, kúsztunk és így tovább. Katonai előképzésnek nevezték. Kézitusa is volt. Egymás fejét sem kíméltük, és akkor Lőrinczi tanár úrtól kaptunk ráadást. A fejünkre is. Így töltöttük az időnket az egykori kolozsmonostori apátság fűvészkertje közelében, amelyből aztán Mihai király-park, a magyar időkben Horthy-park, később Egyetemi-park lett.

Bombázások idején romeltakarítókat képeztek belőlünk. Ahogy lefújták a légiriadót, mi megindultunk a golyócsapágyas rollerekkel. A rollerek nagy részét az öreg Háp készítette, akinél a háború után inas lettem. A két fia benne volt a bandánkban. Jenő és Öcsi segítettek rollert készíteni. Nagyszerű játék volt. Az akkori időknek megfelelően a kerékpárt helyettesítette. Az óvári fiúk mindenkinek volt rollere. Bombázáskor az állomás környékére irányítottak. A Kerekdombon is segédkeztünk, amiben tudtunk.

A kalandos utcában az egyik ház előtti kertben zöld barack volt a fán. Június másodika volt. Valaki azt mondta, hogy a ház elé hullott bomba kiröpítette gépkocsijából a német katonasofőrt. Megtaláltuk a kertben. Azt láttuk, hogy a német katona nekitámaszkodik a fának. Szedtem a barackot a fáról, és kíváncsiságomban levettem a fejére borított újságpapírt. Hát összehánytam magam. Hiányzott a feje. Később megszoktuk az ilyesmit is.

Megkezdődtek a belövések. Feleken volt a messzehordó ágyú. Mi a Zsigmond király utcában lövészárkokat ástunk. Tizennyolcan voltunk a csoportban. Velünk volt a főtéri templom harangozójának két fia is. Reggel hétkor indultunk munkára, mielőtt megkezdődtek a belövések. Még most is ott vannak a repeszek az állatpatika falában. A piacon hadisegélyért álltak sorban az asszonyok. Telibe találta a sort egy lövedék. Stráfszekérrel mentünk, és villával hánytuk fel az emberi testrészeket, hogy elszállítsuk. Patakokban folyt a vér. A

központban, a Dermata üzlet előtt fatalpú cipőért álltak sorban az emberek. Őket is eltalálta egy lövedék. Este hat óráig állandóan lőttek a Felekről. Az oroszok és a románok lőtték a várost. Dzsüüü! Bummm! Ennyit hallottunk. Szeptemberben mondták, hogy német gépek jöttek román és orosz pilótákkal. Az állomás tele volt vöröskeresztes vonatokkal és menekültekkel. Nem volt légiriadó. Leengedtek néhány légiaknát a repülőkből. Egyet a Hadtest épületére céloztak, egyenesen Dálnoki Veress Lajos címére, de néhány méterrel arrébb esett, a szeszgyár és sütőde elé az útra. Aznap gyűlésezett a 9-ik Hadtestparancsnokság. Az úttesten gépkocsik sora. Húsz méteres óriási gödör keletkezett. Onnan szedtük ki a megszenesedett végtagokat. A sofőrök a kocsik alá bújtak, ott érte őket a halál. A gépkocsik mind porrá égtek. Akkor már megszoktuk a hasonló látványokat. Egy kezet, egy lábat úgy dobtunk fel a szállítóocsira, mint mások a téglát vagy a zsák cementet. Tizenöt éves koromban ilyen élményeket kaptam a háborútól.

Hátizsákot mindig vittünk magunkkal. Este megrakodva tértünk haza. Kukoricát, gyümölcsöt, amit kaptunk, hazahoztunk a tömött hátizsákokban. Így ment ez október 9-ig. A harangozó idősebb fia vezényelt minket. Tizenhét éves volt. A Karolina téren találkoztunk, felsorakoztunk és énekszóval indultunk. Egy német őrmesterhez osztottak be, aki már várt minket a város megadott pontján. Az őrmester kancsalított, és tört magyarsággal szólt hozzánk. Négyes csoportokra osztott, és egy-egy felvigyázót adott mellénk. Elég jó kajákat kaptunk. Akkor ez sokat jelentett. Háború volt, inség, és a magam korabeli fiúk mindig éhesek voltak. Már akkor közismert nagyevő voltam. Október kilencedikén azt mondta az őrmester, hogy aznap már nem megyünk munkára. Megmutatta, miként kell befogni a lovakat. Négy trénszekeret megpakoltunk szerszámokkal, és irány Magyarnádas. Azt mondta, majd ott alszunk, és amikor visszaverik az oroszokat, mi is visszajövünk. Nem éppen így történt, mert az elkövetkező néhány nap alatt Szilágysomlyóig hátráltunk. Ott hallottuk Horthy híres beszédét, 1944. október 15-én vasárnap, amelyben azt mondta: „Elég volt a vérontásból!” Estére Szálasi vette át a hatalmat. A nyilaskeresztesek parancsoltak.

Mentünk tovább. Nagykárolyban már csak pasztillákat kaptunk eledelül. Érdekes volt a németek tudománya; azoktól a pasztilláktól megszűnt az éhségünk. Egy idő után azonban csak előjött, mégpedig fokozott formában. A Szilágyságban sok volt a vadalma, a vadkörte az utak mentén, azzal csillapítottuk. Október közepén már megcsípte a gyümölcsöt a dér. Rövidnadrágban és egy spencerben voltam. Még nem állt be a hideg. Éheztünk és megtetvesedtünk. Október huszadikán azt mondta az őrmester, menjünk vissza Kolozsvárra. „Nichts essen”. Nem volt mit enni adniuk. Elengedtek. Akkor már csak tizenketten voltunk. Haton elszöktek az úton. Köztük a harangozó két fia. Álldogáltunk Nagykároly központjában. Az útjelző tábláról olvastuk, hogy majdnem kétszáz kilométerre vagyunk Kolozsvártól. Féltünk az oroszoktól. Visszafelé menve találkozni kellett velük. Hát egyszer odajön hozzánk egy szép pedert bajuszú katona.

- Magyar gyerekek vagytok?

- Igen! - zengtük kórusban. És elmeséltük, miként kerültünk Nagykárolyba.

- Na gyertek csak velem! - szólt a jóképű ember, és mi követtük boldogan. Bevitt a kaszárnyába, ahol megcsapta az orrunkat a birkapaprikás felséges illata. Olyan éhes voltam, hogy még most is emlékszem arra a paprikásillatra.

- Be a fertőtlenítőbe! - adta ki a parancsot emberünk. A gőzfürdő után szobáról szobára mentünk. Az egyik tele volt bakancsal, a másik hátizsákkal, a harmadik zubbannyal, a negyedik nadrággal. Mindenki kapott két rendet. Kenyérzsákot, gázmaszkot és így tovább. A

9-ik kerékpáros zászlóaljhoz kerültünk. A szép bajuszú tiszt százados volt. Elvitt minket a szabóműhelybe, ahol ránkagyusztálták a katonaruhát.

Közben jöttek az oroszok. Tiszaeszlárra és Tokajba mentünk előlük. Ott láttam egy „isteni színjátékot”. Az ukránokból feketeruhás alakulatokat képeztek, a németek mellett harcoltak. Tokajnál, a hegyoldalban rengeteg a borospince. Feltörték a pincéket. Még a lovak is berúgtak. Nekik is bort adtak. Kis pálinkás pohárban egy szétvert hordóból kocsonyaszerű bort ittam. Nem rúgtam be, de angyalnak vagy istennek képzeltem magam. A belövések zajára fölocsúdtunk. Az orosz tankok és a román gyalogság már a folyó túloldalán voltak. A híd alá volt aknázva. Rámentek a tankok és a gyalogság. Aztán repült a híd! És a hegyről tüzet szórtak az aknavetők. Verőfényes nap volt. Zengett a környék a halálordítástól. Mentünk tovább, maradtunk Valkai százados mellett.

Miskolcon képet csináltattam. Ma is láthatom magam magyar katonaruhában. Miskolcra felkerültünk Kassára. Ott mondom a századosnak, hogy szeretném megkeresni az apámat. Mutattam a tőle érkezett tábori lapot. Őt a fellegvári huszárokkal vitték el, mint kovácsmestert. Peresztegen volt a kovácsműhely, a kastély közelében, írta, hogy ott teljesíti katonai szolgálatát. Mondom a századosnak, fölkeresném az öreget. Kétnyelvű igazolást kaptam. Németül és magyarul írta, ki vagyok, mi vagyok és milyen járatban. Az utolsó menekültszállítmánnyal vonaton indultam Szlovákián keresztül. Két mozdony elől, kettő hátul. Hosszú volt a szerelvény.

- Édes fiam, beszélek az állomásfőnökkel, és feltesz az egyik mozdonyra szemet lapátolni.

Így is történt. A százados készségesen segített. Gyönyörű tájakon haladtunk át. A Tatra hegyei között jártunk. Az első mozdony elé két üres tehervagont kapcsoltak, hogy a partizánok robbanásaitól megvédjék a vonatszerelvényt. Kifogtunk néhány bombázást. Egyet Újváron, egyet Érsekújváron. Azt hittük, ripityára megy az egész szerelvény. Állunk sorban a csajkával, a reggeli kávéért. Egyszer csak valahonnan megjelennek a Liberátorok. Sűrűn hulltak a bombák. Akkor megtudtam, mi a halálfélelem. Szerettem volna a földbe, a föld alá süllyedni. De tél volt, keményre fagyott a föld. Nem értük el a közeli óvóhelyet, és ez volt a szerencsénk. Azt telibe találta egy bomba. Megúsztuk. Eljutottam Pozsonyig. Ott átmentem a város másik állomására, onnan pedig Győrbe. Egy motorkerékpáros futár elvitt Sopronba. Sopronból autóbuszjáratral ki a községbe, Peresztegre. A kovácsműhelyig négy kilométert gyalogoltam. Nagykarácsony szombatján állítottam be. Nevelőapám csak nézett.

- Apu, hát nem ismer sz meg?!

- Te vagy az?!

- Én hát! - mondtam neki, és mert rögtön nevelőanyámról kérdezősködött, azt is elmeséltem, hogy otthon maradt.

- Miért nem hoztad magaddal?

- Nem vehettem a hátamra! - mondtam, és bővebben szóltam az előzményekről...

Ott maradtam a huszároknál. És ott találkoztam Toldalagi gróf leányával, akivel együtt tanultam lovagolni Gombáson. A férje katonatiszt volt, őt követte a meneküléskor.

Tizenöt éves voltam. Vissza már nem volt út. Jöttek az oroszok. Beosztottak a huszárokhoz. Lovat is kaptam. Márciusban az ellenség áttörte Székesfehérvárnál a frontot. Éjjel kaptuk a rádióparancsot. Lóháton indultunk az osztrák Alpokon át. Csak éjszaka mentünk. Aztán megint láttam egy „isteni színjátékot”! Egy erdei magaslatról Bécsújhely éjszakai bombázását

néztem végig. Olyan gyönyörű tűzijátékot mutattak be az amerikaiak és az angolok, hogy ha nem lett volna háború, öröm lett volna nézni.

Mentünk, mentünk, amíg Bajorországba értünk.

Április elsején volt húsvét első napja. Elfogyott az élelmünk. Lovat vágunk. Paszulygulyást ettünk lóhússal. Jólesett. Később a német lakosságtól koldultunk. A gimnáziumban jól tanították a német nyelvet, elég szépen beszéltem. Fiatal voltam, engem küldtek kéregetni. Egy idő után a németek azt mondták, ha enni akarunk, menjünk dolgozni. Beálltunk a tanyákra mindenesnek. Voltunk vagy hatszázan kolozsvári huszárok. Apu szekéren jött, a kovácsműhely szerszámaival. Ott rengeteg a tanya. De a legeldugottabb helyre is betonút vezet. Minden villamosítva van. 1945-öt írtunk, és náluk gépesítve volt a kapálás, kaszálás. A stájer lovakat úgy tisztelték és szerették, mint a gyerekeket. Egy vesszővel meg nem legyintették volna. Mindenkinek biciklije volt. Mi is azzal mentünk ki a mezőre. Villany-fejőgép, villany-favágógép... Jól tejelő tehenek. Élünk, mint Marci Hevesen.

Május elején, az egyik napon hallom a kiáltást:

- Hier sind die Amerikanische!

Kicsi, könnyű tankokkal jöttek.

- Handzsupp!

Feltartottuk a kezünket. Nem tudtuk, mit akarnak. Keresték hónaljunkban az SS-pecsétet. Akinek volt ilyen, máris vitték gyűjtőtáborba. A többiek mehettek, ki merre lát. Kérdeztük, velünk mi lesz? Azt mondták, dolgozzunk csak nyugodtan tovább a földeken, majd ha kiürül a Münchentől harminc kilométernyire lévő láger, ott összegyűjtenek, és transzportokként hazaküldenek. Dolgoztunk kedvünkre. Kaja és nő volt elég. Még gyerek voltam. Azt élveztem, hogy ott gyerekjáték volt dolgozni a földeken. A gépeket könnyen megtanultuk kezelni. Értettünk a lovakhoz, és az is tetszett a németeknek, hogy hozzáértéssel kezeltük az állatokat. Nem engedték, hogy verjük a lovakat. De nem is kellett, mert ezek a nagy stájer lovak szelídek voltak és okosak.

Augusztusban kerültünk a pockingi lágerbe. Arany életünk volt. Naponta ötször kaptunk enni. Barakkokban laktunk. Nem jutott mindenkinek külön deszkaágy. Én Gaál Gáborral aludtam egy ágyban. Főhadnagyi rangja volt. Később tudtam meg, hogy ő a Korunk híres szerkesztője. Különben Kolozsváron a szomszédunkban lakott, a Bem utca három szám alatt. Mi pedig az öt szám alatti házban voltunk házmesterek. Szemüveges, szigorú, kissé gögös embernek ismertem. Borravalót kaptam tőle, mert én vetettem az ágát, és helyette is sepertem a barakkban. Pénzünk különben volt elég. Kartonból kártyát készítettünk, huszonegyeztünk, forgattuk a pénzt. Hogy teljen az idő, éjjel krumplit lopni jártunk. A lágerben ószer is volt. Ott sült vajas krumplit árultam. Pisztolytól kezdve mindenfélét lehetett ott vásárolni. Kukoricát is loptunk. Főtt és pattogatott kukoricát is árultunk. A németek röhögtek rajtunk, hogy esszük a kukoricát. Ők az állatoknak adták. De amikor megkóstolták, ízlett nekik. Az amerikai katona fél dollárt adott egy cső főtt kukoricáért.

Nagy különbség volt az amerikai és a magyar katona között. A magyar hadseregben, ha visszapofáztál, kikötöttek. Minden semmiséget megtoroltak. Az amerikaiak nem álltak mindig Vigyázz!-ba a tiszték előtt. És olyan elegánsak voltak, hogy nem tudtuk megkülönböztetni a közkatonát a tiszttől vagy az altiszttől. Kötetlenül tudtak viselkedni...

Három hétig kukta voltam az amerikai katonák konyháján. Fényes, óriási konyha volt. Patyolattiszta. Észre vettem, hogy a zsírt, amelyben húsok és főleg kolbászok sülték, elöntik. Konzervdobozokat gyűjtöttem, és beleszűrtem szépen a zsírt. Aztán kenyérszeletekre kenve

árultam a tábori vásárban. A sült kukorica, a főtt kukorica és a sült krumpli mellett növeltem szerény „üzletem” árúbőségét. A foglyok szerették a gyomrukat. Unalmukban is ettek.

Gaál Gábor révén kerültem a konyhára. Figyelmeztetett, hogy az amerikaiak konyhái kisegítőket keresnek. Krumpli és muroktisztítást, aprítást végeztünk gyakorta, de minden egyéb dologban is segítettünk.

Gaál Gábor pedáns katonatiszt volt, főhadnagyi rangjelzést viselt, és bejáratos volt minden-hova. Aranykeretes szemüvege szigorúvá tette arc kifejezését, pillantása átható volt. Kissé mintha átnézett volna az emberek feje fölött. Középtermetű volt, de észre kellett venni, bármi-kor megjelent valahol. Testtartásából, megjelenéséből kismértékű pökhendiséget olvastam ki. Velem jól bánt. De a többi barakk lakótól kikérte magának a tiszteletet. A sepregető szolgálatról hallani sem akart, arra hivatkozott, hogy ő katonatiszt. A barakkban senki sem firtatta, hogy kicsoda. Az egyenlőség szinte észrevétlenül eluralkodott közöttünk. Így aztán az aranykeretes szemüvegű főhadnagyot is hamar elküldték a lónak akkor sokat emlegetett testrészébe. Renner Pista, a váradi fiákeres, aki jókora „buzogányt” hordott a nadrágjában és ezért olykor szószólónknak tekintette magát, vigyorogva emelte föl kezét a levegőbe: - Kész! Vége! Gátá! A parancsnoklást el kell halasztania a következő háborúig! Nem vagyunk katonák. Foglyok is már csak néhány napig vagyunk!... A vita elmérgesedésére nem került sor, mert ehhez ott, abban a viszonylagos jólétben, senkinek nem volt igazán kedve.

Nyolcan-kilencen kuktáskodtunk az amerikai konyhán. Nem esett nehezemre a munka, mert otthon Rebitől már minden ehhez szükséges dolgot tudtam. De az is lehet, hogy van bennem bizonyos szakácsművészeti hajlam, tekintettel az anyám családjában szép számmal előforduló főszakácsokra. Enni még most is szeretek, ott az amerikai konyhán erőt nem kímélve kihasználtam ezt a tehetségemet is. Amíg ettem, nem kellett angolul beszélnem. Mert az nehezen ment. A főszakács viszont tudott németül, és kihirdette közöttünk, hogy aki akar, áttelepülhet a konyhával Amerikába. Ígérte, hogy a nyelvtanfolyamot is fizetik. Mentem is volna, meg nem is. Nevelőapám gondterhelt lett a hírre. Kerestem és rátaláltam a háború forgatagában, s ez nem volt lebecsülendő teljesítmény, hozzá való vonzódásomnak tudtam be, hogy ez sikerült. Utána együtt lovagoltunk-szekereztünk át Stájer- és Bajorföldön, együtt morzsolgattuk hadifogságunk elviselhető napjait, most hogyan és miért váljunk el egymástól?! Még mielőtt az ilyen és hasonló kérdések mardosták volna fiatal szívemet, erős és fájdalmas nyilallásokkal körülfogta azt egy alattomos betegség, amely merengővé, a legjobb koszt után is hirtelen könnyezővé, idegessé teszi az embert. Orvos sem kellett ahhoz, hogy az ilyen páciensre kimondják, vagy hirtelen rádöbbenéssel maga mondja ki a diagnózist: honvágy! Olyan erősen rám tört akkor a honvágy, hogy búcsút mondtam Amerikának, mielőtt még láttam volna. Nagy izgalomban voltunk: készülődtünk a hazatérésre.

Különben akkor már vége volt a háborúnak. Augusztus 6-án bömbölte a rádió, hogy Nagaszakira és Hirosimára atombomba hullott. Japán kapitulált. Megkezdődött a foglyok hazaszállítása. Mi november végén kerültünk sorra, decemberre értünk haza. Az első két transzport Szibériában kötött ki. Mi következünk harmadiknak. Az első két szállítmányt átvették az oroszok és máris irányították be a Paradicsomba. Pedig többnyire betegekből, sebesültekből állt a szállítmány. Akinek ehhez volt szerencséje, évekig Szibériában sínylődött. Sokan haza sem kerültek. Az amerikaiak valószínűleg megtudhatták, mi történt az előző szállítmányokkal, a második transzport után szünetet tartottak. Minket - marhavagononként huszonöt embert - konzervekkel, szalmafekhellyel ellátva indítottak útnak. Magunkkal hozhattuk a huszárcsizmánk, huszármanténk, és egyéb holminkat. (Itthon egy darabig huszárcsizmában jártam az iskolába.) Passau előtt átgördültünk az orosz zónába, és megbámulhattam az orosz katonákat. A vagon oldalára kívül akasztva, kerékpárokat is

hoztunk. Hajnaltájban jöttek az oroszok, és nagyon érdeklődtek kerékpárjaink iránt. A felügyelő amerikaiak visszaparancsolták őket. Nem lehetett összehasonlítani a két győztes hadsereg katonáit. Ruházatuk, viselkedésük - ég és föld.

Hegyeshalomnál az amerikaiak átadtak a magyaroknak. Ők gyűjtőtáborba vittek Székesfehérvárra. Nekem békét hagytak. De keresték köztünk a háborús bűnösöket. Kihallgatások folytak. Közben teltek a napok. Az erdélyiek mehetek a román konzulátusra. Amikor kiléptünk a táborból, be kellett mondanunk a nevünket, adatainkat. Ott is sok embert lekapcsoltak. Volt egy nagy leltárkönyvük, amelyben ábécé-sorrendben álltak a nevek. Akinek abban a könyvben szerepelt a neve, nem mehetett tovább. Tudja az ördög szekere, mi lett velük. Mi mentünk Pestre, a román konzulátusra.

Előbb én mentem be.

- Puștiule, dute acasă - mondta egy tisztviselő, és kezembe nyomta a rózsaszínű cédulát, amellyel ingyen utazhattam.

Következett a nevelőapám.

- Kérdeztek valamit?

- Semmit - válaszoltam kijöve telemkor.

Bement.

- Hol születted?

- Ispánlakán.

- Hol voltál kovács?

- Enyeden.

- Meddig?

- 1940-ig.

- S azután?

- Kolozsváron, amikor elvittek katonának.

- Ahá! Szóval, negyvenben átmentél a magyarokhoz?! Na, ha akkor Magyarország kellett neked, most maradj itt!

És nem adtak neki cédulát.

Megegyeztünk, hogy hazamegyek és visszatérek anyuval. Magyarországon fogunk élni ezután is.

Hazajutottam.

Két nap múlva megérkezett apu is. Többedmagával jött. Átszöktek a határon.

Mi aztán nem mentünk sehova. Maradtunk Kolozsváron. Beiratkoztam a gimnázium negyedik osztályába.

Harmadik kazetta

Gimnáziumi emlékekkel és pofonok történetével, amelyeket a régi időkben is mindig a gyengébbek kaptak, amikor az örömszerzés sem volt éppen ilyen egyszerű, bár az a csinos régi Betty, aki hősünket ott várta a Forduló utcai nyilvánosház kapujában, mindent elkövetett, hogy nemi szolgálatait osztályon felülinek mondják a kliensek. Ugyanakkor hősünk fejéből a nagy dolgokat ebben a fejezetben sem verte ki a szaporán pergő idő; idejekorán megtanulja, hogy nem mindig irigylésre méltó az, aki a farkával üti a bankot, és azt is, hogy a honvágy olyan alattomos betegség, amelynek hatására, fájdalmában a fényes konyhát és vele együtt Amerikát is feladja a halandó, és amikor hazaérkezve hiába vágyik szülői szeretetre, számára a legjobb, egyedül követhető útnak csakis az önállósodás mutatkozik, mert pénzes szakmával a kezében akárki megbecsült emberré válhat. De ha a novemberi hajnali fagy baltaként képes kettébe hasítani a gépkocsimotort, és az inas második mestere annyira piás, cigis és kurvás, hogy szoptatós feleségét is veri, akkor véleményt és pályát változtatva, ismét az iskolába iratkozik, és a focit szereti, amelytől a sokféle durvaság és az örökös piálás taszítja a sportok királynőjének, az atlétikának ölébe, előbb vágtázónak, aztán edzőnek, mit sem tudva arról, hogy az italozást így sem kerülheti el az, akinek bánata és öröme van, és az sem, akinek hiányzik valami az életéből. Az is kiderül, hogy az elvonókúra akarata dolga, de olykor valamiért hatástalan is lehet, mert a sors útjai még mindig rögösek és kiszámíthatatlanok.

Mielőtt véget ért a tanév, évváró istentiszteleten confirmáltunk a Farkas utcai templomban. Ünnepi keretek között fejeztük be a gimnáziumot. Három hónapig készültünk erre az alkalomra. Tóth Imre volt a testnevelő tanárunk, melleleg birkózó bajnok. És nem bánt velünk kesztyűs kézzel. Aprított, ahol ért. Magoltuk serényen a kátét. A kikérdezés előre elkészített színjáték volt, különben nagy izgalomunkban biztosan összekavartuk volna a kérdéseket. De mivel minden jól sikerült, megkönnyebbülten rajzoltunk ki a templomból, és immár nagy fiúk lévén, a bevett szokáshoz igazodva, külön-külön a nyilvánosház felé vettük az utunkat. A felsősök akkoriban együttesen keresték fel egyik-másik örömanyt. Nekünk, kezdőknek, másnap el kellett mesélnünk, mi történt, hogy volt. Ez a szokás amolyan nagykorúsítási vizsga volt osztálytársaink és barátaink előtt. Persze, hogy én is nagykorú akartam lenni. Addig még nem voltam együtt nővel. Törtem a fejem, hogy hova menjek. A legközelebbi hely a város központjában, egy aránylag csöndes kis utca volt, melyet még ma is Forduló utcának neveznek. Hallottam akkor már, hogy ebben az utcában jó hírű, tiszta nők laknak. Az utca végében pedig zöldkeresztes gyógyszertár működött, ahol ingyen fertőtlenítették a pácienseket. A kapuban Betty állt, egyik osztálytársam látogatásainak részletes leírásából már ismertem.

- Szűz fiú vagy? - kérdezte mosolyogva. - Igen - feleltem gátlásosan. És segítségével beléptem a Forduló utca 10 szám alá. Kezdként annyira sietősen és odaadással végeztem a dolgom, hogy kantárszakadást kaptam. Pedig bekapcsolta a rádiót, likört adott és süteménnyel kínált. Fékezni akart talán. Elvesztettem a szüzességemet. Véreztem. Fertőtlenített és bekötözött kedves vendéglátóm. Lelkemre kötötte, hogy borogatásokkal segítsem elő sebesült szerszámmom gyógyulását. Rövidnadrágban voltam, kényelmetlen volt a járás az elkerülhetetlen súrlódás miatt. Hazamentem. Másnap rettenetes daganattal gyarapodtam. Szomorú vasárnap volt. Hétfőn, nehezen, de iskolába mentem. Egyik osztálytársam szomszédja fiatal orvos volt. Barátságosan fogadott, de egy kis műtétet megkínzott. Három hétig jártam kezelésre. Izgultam, hogy mibe kerül majd az orvoslás. Diákoknak ingyen, mondta a szimpatikus orvos,

és nagy terhet vett le rólam, mert gondban voltam, nem tudtam, kitől kérjek pénzt, és mit mondjak majd, hogy mire kell nekem az a nem is tudom mekkora összeg. Jókorra időre elment a kedvem a nőktől. És amíg a doktor úr meg nem nyugtatott, folyton a nemi betegségekre gondoltam. Akkor divat volt a vérbaj. Hogy a kisebb nemi bajokról ne is beszéljünk. A történethez tartozik, hogy most a Forduló utca 10 szám alatt lakom, abban a szobában, ahol életre szóló, gimnazista korombeli élményben részesültem. És a feleségemet Bettynek hívják. Hajnalonként, amikor már elszállt szememből az álom, és a tápáskodó fényeket kutatom szobám mennyezetén, akaratlanul is eszembe jut a sors furcsa játéka, ahogyan a véletlen cibálja, ráncigálja, sodorja, és mindenféle kitalálni nehéz helyzetbe hozza az embert. Az életünk tele van fantasztikusnál fantasztikusabb történetekkel, olykor hiszem, hogy élvezetes regényfolyam hőseként bolyongok, lapjaim meg vannak számlálva, a kíváncsiság hajt előre, lám, mi történik a továbbiakban.

Amikor fogságban voltunk, lett volna alkalmam férfiasságomat kipróbálni, láttam miként csinálják ezt katonatársaim, de az öregem nőikkel nem foglalkozott, és ezzel reám is hatott; bolyongtam tovább az önmegtartóztatás harmatos mezején. Azt gondoltam akkor, hogy bizonyára fél a betegségektől és anyutól, aki várt reá Kolozsváron. Érettnek, érett voltam én már akkor; tele voltam pattanásokkal, a fenekemen akkora kilisek nőttek, hogy egy amerikai katonaorvos kezére jutottam, aki kioperálta ezeket, és akkor hetekig hason kellett feküdnöm, amikor Gaál Gábor mellett, vele egy szalmazsákon aludtam. Gyötört a szex. Ott a lágerben furcsa dolgokat láttam: Egy nagyvárad fiákeresnek nyugalmi állapotban huszonnyolc, használható állapotban pedig negyven centiméteres szerszáma volt. Kártyapartikon azzal ütötte büszkén a bankot. Két feleségétől vált el emiatt. Végül az egyik nyilvánosházban lelt egy egészen kicsi, jelentéktelen nőt, akivel talált. Szomorúan állapítottam meg magamban, hogy az ember amivel olykor dicsekszik, máskor éppen az van kárára, kényelmetlenségére. Az abnormálistól való félelmet tovább növelte első nyilvánosházi látogatásom. Nem értettem, hogy mi az a nagy élvezet, amiért egy csomó dolog a világon így vagy úgy dől el, a maguknak parancsolni nem tudó emberek hirtelen fellángolásai következtében. Az élet beláthatatlan oldalainak kutatásába fogtam; nem tudtam még, hogy az emberek testi valóságukban véges, szellemiekben pedig végtelen utakon járnak, valahonnan valahová igyekeznek szüntelen.

*

Akkor már tapasztaltam, hogy az ember végül is egyedül marad gondjaival. Mielőtt a levettéssel útra keltem, már sejtettem, ki az én szülőanyám. Egy nyári napon nevelőanyám leküldött Mari nénihez szódáért és szappanért a Fecske utcába, ahol azelőtt mi is laktunk, mert nagymosásba kezdett. Nevelőapámat már akkor elvitték a fellegvári huszárokkal, ketten maradtunk Rebekával. Mari nénit is a mosóteknő mellett találtam. Marosbükkösi Juli néném-mel, első unokatestvérével beszélgetett. Anyu küldött szappanért és szódáért a nagymosáshoz - mondtam. Juli néném Mari nénire mutatott és megszólított: - Laci drága! Hiszen ez az anyád! Rebeka pedig a testvére! Mari néni kényszeredetten elmosolyodott. - Ez igaz?! - kérdeztem hitetlenkedve. Erre elmesélte, miként kerültem Enyedre pólyás koromban. Hirtelen nem tudtam, hány apám és hány anyám van. Megmagyarázták.

Hazamentem a szappannal és a szódával. - Ez mese - gondoltam útközben, és eszembe jutott, hogy amikor még együtt laktunk, Rebi elküldött egyszer Mari nénivel a Heltai utcába Katicáékhoz valami terítő-ügyben... Utunkba esett az egyik fényes cukorkaüzlet. Imádtam a medvecukrot. Volt ott bocskorszíj is, amely a medvecukor vékonyabb változata. Cukorgyári maradék, fekete, rágógumi-szerű, szíjas édesség, a szegény gyerekek kedvence, azért is, mert aránylag olcsó volt. Gondoltam, ha már el kellett kísérnem Mari nénit, és unatkoznom kell az asszonyok társaságában, megérdemlek egy kis medvecukrot. - Mari néni, legyen szíves

vegyen nekem medvecukrot! Ha már elkísértem... - szépen kérleltem. Megígérte, hogy amikor visszafelé jövünk, kapok a cukorból. A visszaúton mintha elfelejtette volna... Újból kérlelni kezdtem: - Hát nem vesz nekem medvecukrot?! - Nincs pénzem - mondta kurtán Mari néni. - Hát hogy?! Hisz megígérte! - Kaptam hirtelen két nagy pofont. Mit pofont? Két nagy frászt!

- Nem lehet ő az anyám - gondoltam két évvel később, amikor elgondolkozva vittem haza a szappant és a szódát. Elmondtam otthon a dolgot. - Gyere csak velem - mondta kurtán Rebi néném, és mentünk anyámhoz: - Kihasználtátok, hogy a férjem és a te férjed is katona! Eddig én neveltem, én kínlódtam vele, most pedig el akarod csalni?!

Kölcsönös szemrehányások után majdnem összeverekedtek. Ha nincs ott Juli néném, anyám és a testvére kiszedik egymás szemét. Hosszúra nyúlt villongás után végre hazatértünk. Nevelőanyám elővett egy hátizsákot: - Pakolj! És pucolj anyádhoz! - mondta elkeseredve. - Nem megyek! Nem akarok elmenni! - mondtam én. - Tudom én, hogy elcsal! - emelte fel újból a hangját. - Egy szóval sem mondta, hogy magához vesz. Ha eddig nem jutottam eszébe, miért éppen most kellenék neki?! Az egész cirkusz a Juli néném elszólásából eredt! - védekeztem.

Végül csak benne maradt a tüske. Addig sem volt valami rózsás a helyzetem, mert maga mellett tartott, mindig munkát adott, de attól kezdve pokol volt az életem. Igyekeztem minél kevesebbet otthon tartózkodni. Többet voltam együtt a fiúkkal. Ha nem engedett, kimentem a vécére, és onnan eliszkoltam a kapun át, fel a Fellegvárra, a Szamos partra. Hazatérve megkaptam az aznapi verésadagot. Másnap kezdődött minden előről.

Aztán lefoglalt a leventeszolgálat, amikor pedig mennünk kellett, nem búsultam, kicsit még örvendtem is, hogy megszabadulok otthonról. De az öreget nagyon megszerettem. Ezért is kerestem meg a háború végén, Sopron melletti szolgálatának helyén. A fogságban azért rajta kívül nem volt senkim. Amikor onnan hazaérkeztünk meglátogattam anyámat is. Meg is csókolt. - Te hülye, miért jöttél haza?! Ezekkel a szavakkal fogadott. - Hazajöttem a nyomorúságra! - mondtam én keserűen. Akkor ő már Palocsay Karola virágüzlet-tulajdonos szakácsnője volt. Ott laktak a Hintz-patika mellett, Jani bácsival együtt, aki szintén visszatért a háborúból, és nyilaskeresztes párttag lévén beállt a kommunisták közé. A gimnázium befejezésekor ők is jelen voltak azon a családi tanácskozáson, ahol sorsomról kellett döntenünk. Palocsay Karola, aki az anyámnál tett látogatásaim alkalmával megismert és megszeretett, azt üzenté, hogy tovább tanulásom esetén a tandíj felét ő fizeti. Fenn az Erzsébet úton volt egy gyümölcsös kertje a vénkisasszonynak. Amikor kellett ott a segítség, mentem. Egyik alkalommal nem üzentek utánam, de találkoztam anyámmal a Malom utca sarkán. Jött a kertből két nagy kosár gyönyörű, hamvas szilvával. - Honnan jössz? - kérdezte, miután köszöntem. Néztam a kosarakat, csorgott a nyálam a szilváért. - Miért nem jöttél a tegnap? Ha jöttél volna, egy kosárral küldtem volna nektek! És nem adott egyetlen szem szilvát sem.

Akkor megint eszembe jutott a medvecukor és a két pofon...

Megrendített a másik pár pofon is, amit nem én, hanem anyám kapott a férjétől, Szöllősi Jánostól: Negyedik gimnazista voltam, és szükségem volt néhány füzetre. Jani bácsi még az iskolai év elején megígérte, hogy megveszi nekem a szükséges füzeteket. Elmentem hát hozzájuk, hiszen akkor már közel laktunk egymáshoz, és Jani bácsival fölmentünk a főtéri papírüzletbe, hogy megvásároljuk a szükséges holmit. Nagy csomag lett a vásárlásunk eredménye, mert gáláns, rátarti székely ember volt. Nem sajnálta a pénzt.

Túlhaladhattuk az előírányzott összeget, vagy más okból nem volt nála elég pénz, ezért elküldött anyámhoz, hogy adjon egy nagyobb összeget. A nagy összeget azért, mert éppen infláció volt, a pénznek nem volt értéke. Rohantam. Anyám éppen két barátnőjével tárgyalt a

konyhában. Mondom, miért jöttem. Felcsattant: - Mi vagyok én, milliomos?! Menj, kérjél Rebitől! Visszamentem az üzletbe, mondom Jani bácsinak, hogy azt üzeni Mari néni (nem tudtam már akkor megszokni, hogy anyámnak nevezzem), hogy nincs pénz. Beszámoltam mindenről, amit anyámtól hallottam. Jaj, az anyja úristenit! fortyant fel Jani bácsi az ő zamatos székely kiejtésével. És hazatértünk hozzájuk: Az anyád úristenit! Nincs pénz? - tette fel a keresztkérdést a konyhában, és lekevert neki két istenes frászt. - Nyisd ki azt a fiókot rögtön! - mutatott a kredencre. Miután kimarkolt onnan egy csomó pénzt, intett, hogy menjünk vissza az üzletbe. Ez a két nő jelenlétében történt. Nagyon szégyelltem magam. Megfogadtam, hogy többet a lábam oda be nem teszem. De mire ezt kigondoltam, már hallottam az anyám kiáltását: - Ide többet a lábad ne tedd! Visszaszóltam, hogy nem is teszem... Nem is mentem többet hozzá, de még arrafelé sem. Évtized is eltelt, amíg újra találkoztunk. Az esküvőmre elhívtam, de nem jött el. Később, ha láttam, átmentem az utca másik oldalára... Nehéz erről beszélnem. Azt kérdezte a feleségem: hogy lehet ilyen egy anya! Azzal vigasztaltam, jó, hogy nem dobott a szemetesládába, vagy nem fojtott meg, amikor megszülettem. A feleségem még most is, úgymond tojtatja a harminc éves fiúkat. Az én anyámból hiányzott a gyermek iránti szeretet. Nem is szült több gyermeket. Talán éppen ezért volt ilyen. Talán másért? Nem tudhatom. Együtt laktunk, gyermekkoromban sokat jártunk hozzájuk, mellette nőtem fel. Miért kellett eltitkolnia, magába fojtania anyai érzéseit? Nem tudom. Ilyen furcsa az ember. Nem akarok felválni azzal, hogy az életem kész regény, de kérdelem én: kinek volt öt anyja, öt apja? És akkora állati szerencséje, mint nekem? Kezdve azzal, hogy a rajtam átgördülő szekér alól élve sikerült kikerülnöm, folytatva a vonatszerencsétlenségből való menekülésig és más egyebekig, melyekről ezután szólok - a szerencse nem került el. Bizony, szerencsés ember vagyok, ez nem vitás. Életem bőségszaru, tömve olykor hajmeresztő, máskor irigylésre méltó történetekkel. Ford ugyebár lakatosinasként kezdte, és milliomos autógyáros lett belőle. Én is lakatosként kezdtem, és világhírű edző lettem. Persze, hogy nem ment könnyen. De hát éppen ez a szép benne! Az örökös küzdés, amelyben az ember időnként felülmúlhatja önmagát.

*

Elvégeztem a négy gimnáziumot. A háború utáni év nehézségeit nem fogtam fel. Éhes voltam. Mindig éhes. És elegendő volt a tanulásból. Otthon egyebet sem hallottam: „Nehéz az élet, nincs pénz, a tanítás pénzbe kerül”. Közben Háp Jenő „rágta a fülemet”, hogy menjek az apjához inasnak: „Megtanuljuk a géplakatosságot, a gépkocsiszerelést, az autóbádogosságot és a soförködést, több mesterség lesz a kezünkben. És ketten leszünk...” Mondta, hogy ő is velem kezdi az inaskodást.

Ezerkilencszáznegyvenhat szeptemberében beálltam inasnak. Jó évet dolgoztam az öreg Hápnál. Ott volt a műhelye a Petőfi utcában, az egykori Biasini szálloda udvarán. Az épület homlokzatán emléktábla jelzi, hogy évszázaddal azelőtt Petőfi Sándor ebben a házban szállt meg. Három hónapig sepregettem, és a taligával piacra jártam, a mester feleségének segítettem a bevásárlásban.

- Úrfi! A mesterséget lopják! - mondta az öreg Háp. Ennél jobb módszert nem ismert, hiszen saját bevallása szerint maga is így jutott bámulni való szakmai tudása birtokába. Szép lassan megtanultam, hogyan kell a reszelőt fogni, a fűrőgépet kezelni és egyéb alapműveletet elvégezni.

Tizenhetedik évemben jártam, kezdtem önállóan gondolkozni. Független akartam lenni. Zavart, hogy annyira bonyolult, és még akkor is tovább bonyolódó, de lehettem volna nevelőapám után László, az anyám férjének a nevét is felvehettem volna, és így Szöllősi névvel koslathattam volna tovább a világban, ha már Hațeganu vagy a régibb Hátszegi névtől

lemaradtam. Ki a bonyolultságból! jelszóval önálló akartam lenni. Ez vitt engem a Háp mester műhelyébe. És a gépkocsik iránti ámulat. Megfordultam én azelőtt is abban a műhelyben. Láttam az ott uralkodó németes pontosságot és tisztaságot. És azt, hogy Háp úr nem volt hirtelenharagú, verekedősfajta ember. Az udvaron dolgozott egy Józsa nevezetű gépkocsibádogos. Háp Jenő eszerint ennek a mesterségnek az „ellopására” is készen kell állnunk, mert ez is a „pénzes szakmákhoz” tartozik. Jani bácsi, valódi anyám férje, műlakatos volt Strauchnál, a központban. Többek között páncélszekrényeket készítettek. Nagyon jól keresett. A Szentegyház utcában Telekinek is jól menő lakatos műhelye volt. Gyönyörű fémkapukat készítettek ott. Arra a következtetésre jutottam, hogy a műlakatosokat nagyon megfizetik és megbecsülik. Ez is vonzott ehhez a mesterséghez. De az már nem tetszett, amikor inaskodásom harmadik vagy negyedik napján mesterem bevezényelt a gépkocsi alá, hogy a ráakodott piszoktól megtisztítsam a motor alját. Egy csavarhúzóval piszkáltam, és minden mocskok az arcomra hullott. Nem volt kellemes. Jobb szerettem a piacon vásárolni, és a sokféle ennivalót hazahúzni a kicsi szekéren. És taligával gépolajért menni az állomás melletti üzemanyag-tárolókhoz. Amikor mesterünk elment valahova, titokban gyakoroltuk a szakma fogásait. Reszeltünk, fűrtünk, szereltünk. Komolyan vettük az öreg kijelentését, miszerint a mesterséget el kell lopni. Nem volt más gondunk. Nekünk inasiskolába sem kellett járnunk, mert gimnáziumi tanulmányaink végén kísérettségiztünk. Ez nagyon szigorú vizsga volt. De akkor kísérettségivel kishivatalnok is lehetett az, aki akart, és aki ilyen munkahelyet talált magának valahol. Hiába ajánlotta fel a család és a tanítási költségek felét magára vállaló Palocsay Karola, hogy folytathatom az iskolát. A további függőséget én elhárítottam utamból. Szakmát tanulok, pénzt keresek és önállóan rendezem majd az életem - gondoltam. Ezt akartam, ezt próbáltam tőlem telhető odaadással.

Kezdték már belejönni a dologba, amikor mesterem egy Chevrolet kocsit nagyjavításába kezdett. Józsa, a bádogos végezte a pléhmunkát, mi a többi. Szétdobtuk, aztán újra összeraktuk a kocsit. És elmentünk vele próbaútra.

- Prima! - mondta Háp úr mosolyogva. És a jól végzett munka öröme, mint a ragályos betegség reánk, inasokra is áterjedt. Nemcsak hogy jól sikerült a javítás, de a kitűzött határidőig még egy hetünk volt hátra. Este tértünk vissza a műhelybe a kocsival. November volt. Jenő leeresztette a hűtőből a vizet. Külön csapja volt a motorbloknak. Jenő ezt nem tudta. Onnan nem eresztette le a vizet. Éjszaka nagyon lehűlt az idő. Reggelre mintha fejszével kettőbe vágta volna a motort. Óriási összegű pénzbe került ez a mesteremnek. Alig bírta kifizetni. Műhelye, minden vagyona ráment. Csődbe jutott. Ez a szerencsétlen eset véget vetett inaskodásomnak is. Háp Jenővel együtt el kellett mennem dolgozni a Triumfba. Ásót, kapát, vedret készítettünk ott, és közben gyorsan teltek a napok.

*

Mert amikor ránk köszöntött a béke, mi óvári fiúk ott folytattuk az életünket, ahol abbahagytuk. Összetartottunk. Golyóscsapágy-kerekeken guruló rollereinkkel bajnokságokat tartottunk. Akkoriban nagy divat volt mindenféle háztömbkörüli bajnokságot vívni. Az iskolában is ezt láttuk, volt futóbajnokság, háztömbkörüli iskola kerékpár-bajnokság, osztályok közötti focibajnokság és így tovább. A Feleken is mindegyre rendeztek valami versenyt. Az autóversenyzők közül még a kicsi gyermekek is ismerték például a Román Jóska nevét. És az utcák közötti gyerek-focibajnokságok? Szép idők voltak! Mindig volt valami elfoglaltságunk. És nem is akármilyen! Azt hiszem, a leginkább fiataloknak való, közösségi szórakozási módokat választottuk. Érdekes, hogy abban a nincstelen világban nem számított akadálnak a sporteszközök hiánya. Nem volt labdánk, nem volt pályánk, nem volt felszerelésünk, nem ösztönöztek minket különféle anyagi juttatásokkal, díjakkal. De volt sportszerű küzdelem,

lelkesedés a játékért, amelyben megméretkezhettünk. Megalakítottuk az óvári gyerekek sportegyesületét. Kivettünk egy szobát. Az egyik társunknál kiadó volt a manzárd szoba. Közösén fizettük a lakbért. Az éléskamrán át kellett fölmenni oda. Ez lett a vesztünk. Sejtettük, hogy Pufi vitte el a kamrából a kompótokat. Így aztán kirúgtak a Szentlélek és a Kinizsi utca sarkán lévő épületből, ahol a székhelyünk volt egy darabig. Surinak anyja jólelkű orosz asszony volt. De Suri nem tudta őt meggyőzni arról, hogy többé nem dézsmáljuk meg az éléskamrájukat. Éhenkórászok voltunk. Akkor ez általános állapot volt. De volt csapatunk. Az OTE, vagyis az Óvári Testnevelő Egyesület még sokáig lelkesített. Végül egyenként beadtuk a derekunkat a profi egyesületeknek, ahol edzők keze alá kerültünk, felszerelést kaptunk, és ha ügyesek voltunk, kijárt nekünk az élelmiszer-pótló. Kezdtém az öklözéssel. Azt hittem, hogy gyorsan megtanítanak úgy verekedni, hogy legyőzzem örökös ellenfelemet, egy izgága fiút. Ez nem sikerült. Aztán Török Misi elvitt focizni a Viktória csapatához. Szívesen mentem, mert a ringben inkább csak kaptam, mint adtam, ütésem nem találtak, ellenben néhány perc után bokszesztyűs kezemet ólomnehéznek éreztem.

A zsákolást, az ugrókötéllel végzett gyakorlatokat élveztem. De azt nem szerettem, hogy az edzőm bedobott, mint a kezdő úszót szokták, a „mélyvízbe”. Összetett egy haladóval, aki alaposan elvert. Erős sorozatokat kaptam az orromra. Később azonban én is így bántam a kezdőkkel, alaposan megdolgoztattam őket. Olyan izomlázuk lett, hogy nyögve mozogtak, de tudtam, hogy aki a második és harmadik edzésre is eljön ezek után, abból lesz valaki. Nem lett belőlem bokszbajnok, mert néhány edzés után megfogadtam, hogy nem teszem többé a lábam a piaristák iskolai tornatermébe, ahol az Akarat öklövívói tartották edzésüket. Török Misi kapus volt a szövetségi focicsapatban. Az Óvárban lakott ő is. Elvitt magával és lettem jobbszélső a tartományi bajnokságban szereplő csapatban.

*

- Közben a Triumfban Cakkel Gyula, a mesterem, nekifogott autógyertyákkal kísérletezni. A Bosch-gyertyákat utánozta. A fémrészek előállítása könnyen ment. A porcelánszigetelés annál több gondot okozott. Nem tudtak rájönni a porcelán receptjére. Próbálkoztak máriaüveggel is. Bevált, de a gyertyák élettartama rövidre sikerült. Visszatért a porcelánhoz. Az állandó kísérletezés izgalomba tartotta a gyár munkásait. Hatan voltunk inasok. Három váltásban kellett dolgoznunk. Egy órával korábban kezdtünk, és munka után egy órával később mehettünk haza. Az előkészítés és a „rámolás” volt a munkánk. Rezet, vasat külön válogattunk, separtunk, rendeztünk. Be kellett iratkoznunk az ifjómunkás szervezetbe. Háromszor egy héten, de zászlókkal, énekszóval a kavicsbányába vittek önkéntes munkára. Kétszer egy héten a Vasas-klubban Sztálint dicsőítő dalokat tanultunk. A délutánosok és az éjszakások megmenekültek ezektől a ráadásoktól. Cakkel mester nagy szaktudású, de piás, kurvás, sokat dohányzó ember volt. A családja ott lakott a gyárudvarról nyíló lakásban. De ő Ducikát imádta, a fémdarabolóból, akiről mindenki tudta, hogy csak az nem feküdt le vele, aki nem akart. Amikor Cakkel a gyárban nem ivott, ideges volt, amikor ivott, rettenetes. Reggeltől estig ivott. Amikor éjszakások voltunk, még a távoli Radics kocsmáig is el kellett szaladnunk piáért. Akármilyen kicsi hibát követtünk el, fizikai büntetéssel torolta meg. Pofonokat osztogatott vagy széthánytatott egy rakás alkatrészt, és újra rendeztette a műhelyt. A cigaretta soha ki nem esett a szájából. Nagyszájú voltam, minden héten összeakadtam vele. Ha nem volt Național, és más cigarettát hoztam, kaptam két istenes frászt.

- Monopolt hoztál?! - kérdezte szigorúan.

- Azt nem tetszett mondani - próbáltam mentegetőzni.

- Hát ez tetszik?! - ordította, és lekent egy páros haddelhaddot.

Rohantam vissza piáért. Üveg nélkül nem adtak. Kerestem üveget.

Szép kis felesége volt. Egyszer elküldött a szemben lévő fűszerüzletbe valamiért. Málét vásároltam neki. Vittem sietve. Az asszony kisgyerekét szoptatta a konyhában. Jön Cakkel, kérdi, hol az ebéd. - Nem volt időm fejezni - mondta a felesége. - Tedd le a gyereket - parancsolta Cakkel. És jobbról, balról lekent két frászt a feleségének. Megdöbbsentem. A legszívesebben rávettem volna magam erre az állatra. De féltem. Kisirültem az ajtón.

Éppen abban az időben kaptam otthon az utolsó verést. Az egyik este benéztem a Tanítók háza mögött lévő nyilvánosházba, egy szép szőke kurvához. Kissé elidőzhettem nála, mert verték az ajtót a soron következők. Hamar magamra kaptam a rövidnadrágomat. A gatyámat ottfelejtettem. Másnap reggel Rebi kérdi, hol a gatyám? Mondom, biztosan a gyárban hagytam. - Nene! - rázta tagadólag a fejét nevelőanyám. - A kurváknál hagytad! Nem tudom, honnan tudta. A mosókonyhában zajlott le ez a párbeszéd. Kivette Rebeka a mosófazékból a kavarófát, és istenesen rám szózott vele. Kikaptam a kezéből, és egyetlen mozdulattal kettétörtem a térdemen. Ha még egyszer rám teszi a kezét - ordítottam -, tudja meg, hogy visszakapja!

Este elővett a nevelőapám. De nem verekedtünk, mert az udvaron többen laktak, és beleszóltak a dologba, hogy egy gatyáért nem érdemes háborúzni. Évekkel azelőtt egy zsebkendőért alapos ruhát kaptam Rebekától. Akkor így tanultuk, hogy a holminkat megbecsüljük, megőrizzük. De a visszaütést csak a legszélsőségesebb esetekben volt szokás gyakorolni.

Én akkor már tapasztalt bivaly voltam, annyi verést kaptam, hogy megtanultam tűrni is... Emlékszem, hogy egy latin órán, Kántor tanár úr, aki tutyi-mutyi öregembernek nézett ki, de mert nem tudtam az -are végződéses igét ragozni, kihívott a katedrára, és két olyan pofont adott, hogy beestem a tábla mellé. Nem tételeztem fel róla, hogy így tud ütni... Régen nagy divat volt a verés, és sohasem tudhattuk, ki mire képes ebben a műfajban. Úgyhogy Cakkelt inkább messziről utáltam, és csak akkor csodáltam, ha időnkénti jókedvében bámulatos szakmai tanácsokkal látott el bennünket. Azt hiszem, túlzásba vitte a rossz viselkedést, mert kikerült a Triumfból, és nem érte meg a hatvanadik évét. Elvitte a májcirrózis...

1948-ban megváltam a Triumftól, és Háp Jenő barátomat otthagya, beiratkoztam a fémipari szakiskolába. Fajk Ödön volt az igazgató. Vízi labdázó volt, szerette a sportot. A májusi futóverseny győztes osztályának focilabdát ígért. Az igazi bőrlabdának akkor nagy értéke volt. És nagy vonzóereje. Az iskolában kötelező volt a bennlakás. A ruha, a cipő ingyenes. Széplaki Tibi bácsi volt a testnevelő tanárunk. Nagyszerű ember volt. Úgy futottam a kiírt bőrlabdáért, ahogy csak tudtam, és megnyertem a május elsejei versenyt. A városi szakaszt a sétatéren rendezték. A döntőre pedig a Fellegváron került sor. Háromezer métert kellett szaladnunk változatos terepen. Ott kezdődött sportpályafutásom. A versenyre készülve, reggelenként tíz, majd fokozatosan egyre több és több kört futottam az iskola udvarán. Harminc körig jutottam. Nem éreztem fáradtságot. Széplaki biztatott. És megnyertem a versenyt. Testnevelő tanárom hiába magyarázta nekem, hogy a futballjáték is atlétika, én nem atlétának, hanem focistának vallottam magam. De Incze bácsi, az edzőm is megígértette velem, hogy a November 7-re hirdetett versenyben is részt veszek. Hát ezt is megnyertem. Év végén a sikeresebb atlétákat meghívták egy ünnepélyre, ahol ajándékot kaptunk. Ott volt Schneider Bubi bácsi is, a Vasas atlétikai edzője. Dicsért és bizonygatott. Mondtam neki, hogy húsz éves vagyok, nem sok értelme van annak, hogy atletizáljak. A focit különben sem akartam elhagyni. - Ahogy gondolod, mondta bölcsen.

A következő évben beszálltak a májusi versenybe az aktív atléták is. Valószínűleg a verseny tömegjellege mellett mutatós eredményeket is vártak ettől a megmozdulástól. Engem nem érdekelt, kivel szaladok; amikor eldőrdült a startpisztoly, az élre vágtam, és nem álltam meg a célig. Megnyertem a városi versenyt. És első voltam a tartományin is. Akkor odajött hozzám Schneider Bubi, és arra kért, kössünk egyezséget: háromszor egy héten focizzak, de háromszor egy héten járjak atlétikai edzésre is. „Csinálok belőled egy jó középtávfutót.” Megbeszéltem az ügyet focicsapatom edzőjével. Nem volt ellene kifogása. Akkor mi a fociedzéseken húsz kör bemelegítővel kezdtük, és harminc vágtaival folytattuk. Nem kíméltük magunkat. Olyan bakancsaink voltak, hogy rossz volt rájuk nézni. A labdánk pedig egy „bendő” volt. Igaz, mi rongylabdához szoktunk és mezítláb fociztunk. Nagy megtiszteltetésnek számított, hogy az egyesület cipőt adott a lábunkra. De a futóversenyek győzteseként plakettet és pénzt is kaptam. Ünnepeltek. Eljártam hát az edzésekre.

Incze bácsi kiváló pedagógiai érzékkel rendelkezett. A híres vásárhelyi jégkorongozók (Incze I., Incze II.) nagybátyja, másodállásban a Viktória labdarúgócsapat edzője volt. Nyílt, egyenes góbé embernek ismertem meg. És szókimondónak. Nem szerette, ha pofázunk a pályán. - Lyukat ne beszélj a hasamba! - figyelmeztette azokat, akik különféle kifogásokkal hozakodtak elő, vagy magyarázták „rossz bizonyítványukat”. - Emeld fel a fejed, mielőtt átadod a labdát! Csak a süket hajtja le a fejét! Csak a számár! Mi az, már megint a hasán keresztül akarod továbbadni a labdát?! - És lemondott mindennek. Nem vettük rossz néven, mert igaza volt. És rokonszenvesen, jókedvűen gúnyolt bennünket. Kemény edzéseket végzett. Erős bemelegítőket rendelt és utána tornát. Ötven körüli lehetett, de nem látszott rajta. Vezényelt, irányított. Rengett a nagy pocakja. Különben jó gépkocsivezető volt. A Viktória szövetkezetnél sofőrként alkalmazták. Futballbíráskodott is. Három évig foglalkozott velem, amikor tűrhetően kezdtem focizni. Sok mindenre megtanított. Szerepeltünk a tartományi bajnokságban. Játszottunk Bánffyhunnyaddal, Besztercével, Naszóddal, Szamosújvárral, Désszel. Naszódon majdnem megkéselték egyszer, mert le kellett adni a meccset egy csomó pálinkáért, és mi nem teljesítettük a kívánt eredményt. Szerencsére Incze bácsi vezetett, és gyorsan meglógtunk a busszal. Aztán bányásznapon kerültünk bajba. Bemutató mérkőzést játszottunk a ticui bányászokkal. Nem jött el a kijelölt bírő. Incze bácsi vezette a meccset, és egy kicsit nekünk kedvezett ítéleteivel. A bányászok rengeteg sört ittak, de volt ott zöld monopol is elég... A palaoldalú stadion szélén randalíroztak, és már nem bírtak magukkal; 1:1-nél elfogyott a türelmük és a palarétegből kivájt darabokkal kezdtek dobálózni. Incze bácsi erre lefújta a meccset. Beugrottunk a buszba, és irány haza! Át sem öltöztünk. Otthagytuk a megígért jó kaját, a pénzt, és az egész ünnepséget. Ott is le kellett volna adni a meccset!

Futópályára először a háború befejezésének évenként tartott versenyén, 1951. május 9-én kerültem. Az akkori atléták a maguk módján így biztattak: „Kutya úr! Ez nem háromezer méter mezei futás! Itt most két kört kell szaladni a vonalozott salakpályán, és nem mindegy, hogyan! Lássuk csak, most mit mutat a tudománya?!” Elindultunk. Vágtattam előre. Elengedtek. Vagy harminc méter előnyre tettem szert. Aztán tartottam az iramot. Öt méter előnnyel nyertem a versenyt. Az eredmény: 2.07.3! Drohobeczky, Barbos Sabin, Balázs Feri mögöttem érkezett célba. Élvonalbeli atléták voltak az ifjúsági bajnokságban. A következő versenyen javítottam az eredményemen. Közben futballoztam...

Aztán egy bánffyhunyadi kiszállásunkon a szokásos módon elrohanok a jobbszélen, és éppen készülök a labdát beadni a középcsatárnak, amikor a nézők közül egy öregember megfordított sétabotjával benyúlt a pályára, és elakasztott. Nem láttam, mire készül, lendületbe voltam, óriásit estem. Azt hittem, eltört a sípcsontom. Feltápázkodtam, és nekirohantam az öregnek, de majdnem én kaptam ruhát a nézőktől. Mérkőzés után azt mondtam az edzőmnek, hogy ne haragudjon rám, de én az életben többet bajnoki mérkőzést nem játszom. Csendesített Incze

bácsi, de nem volt kivel beszélnie. Schneider Bubi kért, hogy legalább egy héten ötször jelenjek meg atlétikai edzésen. Letettem a futballcipőt, és azt mondtam Bubinak, hogy ha kell tízszer is megyek edzésre egy héten, mert most már kitélik az időmből.

Elvégeztem a szakiskolát, és bekerültem az Armatura csapgyárba lakatosnak. Három váltásban dolgoztunk. Közben mindegyre hol itt, hol ott rendeztek atlétikai versenyeket. Hívtak, vittek, beneveztek. 800-on és 1500 méteres távon indultam. Közben cirkusz volt, amikor hiányoztam a munkából. Azt mondja egyszer Schneider Bubi, hogy beírat a sportinstruktori iskolába. Kétéves iskoláról volt szó. Az ott megszerezhető végzettséggel V. osztályú edző lehetek. 1951. november elsején kiléptem az Armaturától. Kiemeltek: a Vasas sportegyesület sportaktivistája lettem. Közben tanulhattam. Dániel Sanyi, a szíó volt az elnökünk, Kerényi Gabi a titkár. Szabó Dénes, Sarkadi Árpai, Jordáky Béla, Schneider Bubi és én, az edzők. Délelőtt, három órát a nyilvántartással, könyveléssel, gépirással töltöttünk. A központi Metalul egyesülethez tartoztunk, onnan kaptuk a pénzt. Gyakran jártam a bankba. Főkönyvelőnk Pócsai úr volt. Másodállásban végezte ezt a munkát, különben az Unirea Gépgyárban dolgozott. Sokat jártam oda, az ő aláírása nélkül nem tudtunk pénzt kivenni a bankból. Két év elteltével a fővárosban vizsgáztam, és IV. kategóriás edzőgyakornok beosztást kaptam. Tulajdonképpen Schneider Bubi mellett inaskodtam. Néhány év múlva ő abbahagyta az edzősködést. Akkor engem alkalmaztak főedzőként a Vasasnál. Ezerkilencszázötvenhétben Kiss Gyuri átsált a vasutas csapathoz.

Addig a Sétatéri stadion a Vasas tulajdonában, használatában volt. Az ott tartott meccsekért mi kaptuk a pályadíjat. A Stadionból éltünk. Akkor virágzott a Vasas: a kék-pirosaknak nagyszerű vízilabda-csapata, úszócsapata, férfi és női kosárlabda-csapata volt. Remek volt a tornacsapatunk is, Szabó Dénes főedzővel az élen. Rengeteg országos bajnokunk volt a különféle atlétikai számokban. Mondhatnám úgy is, hogy „gyártottuk” a bajnokokat. A vasutas atlétikai csapat is feljött, amikor Kiss Gyuri az egykori nyolcszáz és ezeröttszáz országos bajnok edzette a csapatot. Ő is focistaként indult. Valamikor a sepsiszentgyörgyi csapatnál játszott. Jól mehetett neki a zsuga, mert áthozták a híres KAC-hoz. Miután kiöregedett, edzősködött. Tőle is volt mit tanulnom. Sok eredményes atléta került ki a kezünk alól.

1960-ban, a sportban is megindult a túlzott központosítás. Kolozsváron is megalakult a Munkás Sportklub. Összevonták a különféle atlétikai csapatokat is. Csak másfél edzői normát hagytak jóvá az egyesített csapathoz. Számomra nem jutott hely. Az utcán maradtam. Mit tehettem? Beálltam pályamunkásnak. Vonaloztam a focipályát, felszereltem és összeszedtem a kapuhálót. Fél év után edzői állást kaptam a süketnémák iskolájában.

Itt nemcsak az atlétikával, hanem a röplabdával, tekével és sakkkal kellett foglalkoznom. Küszöbön volt a süketnéma országos bajnokság, az európai és a világbajnokság. Nem tudom, milyen edzőjük voltam, de amikor talákoztam egyik-másikkal, ma is kalapot emelnek. Éreztem, hogy tisztelnek és szeretnek. A süketnémák nagyon érzékeny emberek, és végtelenül szófogadóak, amíg következetesen, odaadón és becsületesen bánnak velük. Tornatermi edzést tartottam egyszer velük a Farkas-utcai díszteremben. Akkor ők bérelték ezt a termet. Középre álltam, és arra kértem őket, hogy tegyék azt, amit én. Szájmozgásomról leolvasták a vezényszavakat. Bemelegítő gyakorlatokat végeztünk. Kosárlabdacipőben voltam. Bal lábamat sértette a cipő. Levettem, hogy megnézzem, mi sérti a lábam. Mire észrevettem, az egész társaság ledobta bal lábáról a tornacipőt. Hűségesekek és pontosak voltak. Edzés előtt negyedórával mindenikük jelen volt! A lustákat kiközösítették maguk közül. A sakkozókkal sem volt könnyű dolgom: idegesen játszottak. Izgalmukban folytonosan járt a lábuk. Dübörgött az egész terem... Ha nem álltam mellettük, sűrűn összekaptak. Verekedtek is. De öt

perc múlva összecsókolóztak. Isteniek voltak! Bokor Öcsi, a másik edző, jól tudta a süketnéma beszédet. Az egyik május elsejei díszgyűlésen elnökük, aki süket volt, de beszélni jól tudott, felolvasta az ünnepi beszédet. Bokor Öcsi süketnéma jelekkel tolmácsolt. Amikor odaértek a beszédhez, hogy „a múltban a süketnémák koldusok voltak, most pedig jólfizetett állásuk van, nincs koldus közöttük, szép és jó lakásokban laknak”, kitört a botrány: Öböhöböööö! Höböhöööö!... Artikulálatlan hangokkal telt meg a terem. Félelmetes volt az üvöltésük. Nem bírták elviselni a hazugságot.

Közben jó atléta voltam, versenyeztem, az országos válogatott tagja voltam... Az MSK egyik rendes alelnöke vigasztalt:

- Légy türelemmel, te nagy bozgor! Év végéig visszaszerzem neked a teljes edzői normád! - Így is történt. Addig járt Bukarestbe a központhoz, amíg kikaparta nekem az edzői állást. A süketnémákat átadtam Póka Gábornak, és Kiss Gyuri bácsival újból neki láttunk a komoly munkának.

(Ide tartozik az az esemény, amelyre még emlékeznek a régi kolozsváriak. Kutya egyedül és csoportosan naponta többször átvágtatott a városon. Hol a sétatéren, hol a Fellegvár kapaszkodóin tűnt fel lihegve és izzadva, ókori görögökről mintázott gipszfejeket látott göndör haja szoros sapkaként fedte kitüzesedett fejét. Mosolyogva loholt végig a város utcáin, váratlanul újra meg újra felbukkant a sportpályák környékén, végigtrappolt aszfalton, makadámúton, a Szamos kavicsos partján, futópályák vörös és fekete salakján, jeges kaptatókon, havas mezőkön, rugalmas erdei ösvényeken. Naponta többször edzett. Így aztán nem csoda, hogy elterjedt róla az a hír, miszerint többet edz, mint versenyez. Ennek a nyilvánvaló igazságnak kifordított változata is megragadt az emberek fülében. „Kutya nem versenyezni, hanem inkább edzeni szeret!” Némelyek tudni vélték, hogy a versenyek előtt úgy eltűnik, mint a beteg számár szokott, a közismerten bölcs mondás szerint. Történt, hogy francia atlétikai válogatott vetődött városunkba, és a hazai legjobbakkal mérkőzött. A régi, fából ácsolt tribün zsúfolásig telt kíváncsiskodókkal. Szájról-szájra járt a hír, Kutya az estétől senki sem látta, valószínűleg „elfelejtkezett” a versenyről. A nyolcszáz méteres verseny startjánál mégis megjelent Kutya. Az első körnél valahol elveszett a bolyban, de az utolsó kanyar után a célegyenesben nagy erőfeszítéssel előre tört. A tribün közönsége ekkor már állt, és ütemesen harsogta: Kutya! Kutya! Kutya! A franciák bizonyára ősi szittya harci kiáltásnak vélték a biztatást, és elsápadtak. Kutya pedig a lelkesítő biztatás hatására szárnyakat kapott, és megnyerte a versenyt. A hórihorgas, szemüveges francia versenyző és a románok legjobbjai mintha megmerevedtek volna. Kutya elúszott mellettük, és beesett a célba. Meglepetés volt.)

- Schneider Bubi verseny előtt még azon rimázkodott, hogy nehogy utolsónak érkezzem a célba. Szerinte ez nagy leégés lett volna. Valakiről hamar lehúzták a köztársasági válogatottnak kijáró melegítőt, és felöltöztettek; hadd lássák a franciák, hogy a román válogatott egyik tagjával van dolguk. Ünnepeltek. De engem akkor már az atlétikai felkészülés titkai érdekelték. Olvasgattam, számolgattam, szimatoltam, hogy minél többet megtudjak ebből a mesterségből.

- 1953-ban Románia a nemzetközi atlétikai bajnokságán személyesen megismerkedtem Iglói Mihály világhírű magyar edzővel. Egy hétig a tolmácsa lehettem. A budapesti Honvéd edzőjeként négy világhíres futó mestere volt: Iharos, Tábori, Rózsavölgyi, Mikes. Az ötvenes évek nagy hírességei voltak. Más kérdés, hogy egy sem volt köztük magyar. Iharos - Izrael, Rózsavölgyi - Reidl, Tábori - Talabircsuk, Mikes - Meisner. Az edzőjük, Iglói pedig előbbi néven Ignác volt, rendkívül intelligens sváb ember. Elmondta, hogy a finnektől elleste a futók felkészítésének módszerét. A harmincas években tanulmányúton volt kinn Finnországban.

Mint mástól öt év alatt, annyit tanultam tőle egy hét alatt. Később is megmaradt kapcsolatunk. Ma is jó barátságban vagyunk...

- Hogy mi volt a lényege annak, amit tőle tanultam? A napi kétszeri edzés szükségessége. És a szakaszos edzés. Tehát hússzor kétszáz, harmincszor négyszáz, és így tovább. Nonstop módszer. Például hússzor négyszáz métert szaladni, de a távok között kétszáz métert lassan, pihenve megtenni, de azért futni tovább, hogy a versenyzőben maradjon némi fáradtság. Tehát szoktatni kell a versenyző atlétát a fáradtsághoz és ahhoz, hogy futása sebességét a szükség szerint változtatni tudja. Más edzési módszerek is ismeretesek. Mint például a maratoni módszer, az ismétléses, a kevert, a Fartlekt-módszer. A legnehezebb talán az angolszász-módszer. Ezt az amerikaiak és az ausztrálieiak is átvették. Ebben olyasmik szerepelnek, hogy ólomtalpú cipőben szaladnak edzéseken, és homokzsákkal megterhelve hegyre fel, hegyről le. Aki látta A domb című angol filmet, az képet alkothat arról, hogy milyen kényelmetlenül szigorú náluk az edzés.

Szóval, tanulmányoztam én minden lehetséges módszert. Egyszer a budapesti Testnevelési Főiskolán ezer forint tiszteletdíjért előadást is tartottam ezekről a módszerekről. Miután erről a tudományos szaklapban is beszámoltak, itthon is kíváncsiak lettek a tudásomra. Elmondtam és elmondom bármikor, hogy kitől mit vettem át, és azt, hogy mit, miért alkalmazok, meg hogy mire jöttem rá magamtól ezeket a módszereket illetően. Minden módszernek megvannak a maga sajátos eszközei és eredményei. A lényeg az, hogy ezeket a körülményeknek megfelelően egyénekre kell igazítani, alkalmazni. Fontos a fizikai képesség, a munkabírás, az akarat megléte, de a környezet és az ellátás is. A körülményeket ismerni kell, és a lehetőségekhez kell igazodni. Különben hiába alkalmazom ezt vagy azt a módszert. Nemhogy eredményt nem kapok, de tönkretehetem a kezem alá került atlétát. Sokoldalú tudást igényel az edzői munka. Hogy biztos legyek a dolgomban, én minden módszert kipróbáltam magamon. Nem haltam bele.

- De apránként a saját felkészülésemet másodrendűvé fokoztam le; másokért dolgoztam, másokért lelkesedtem, és szaladtam tovább. Ma sem tudom abbahagyni... Még ötven éves koromban is úgy szaladtam, mint a nyúl. Mert az én módszerem az, hogy együtt szaladom végig az edzést a tanítványaimmal. Mert időnként magyaráznom kell nekik. Futás közben nem szabad dumálni; ezzel megbontja az ember a szabályos állított légzést. De az edző, ha feláldozza magát, ezt is megteszi...

És ötven éves koromra már összegyűjtöttem annyi bánatot és lenyelt sértést, hogy nekifoghattam - a keserűn kívül - a szesszel töltött poharazásnak is. Mondhatnánk azt is, hogy nekifogni a piálásnak sohasem késő. Addig olyan önmegtartóztató életet éltem, mint valamely antialkoholista egyesület elnöke. Húsvétkor is tejet ittam boldogan. De amikor elkezdtek cseszegetni, és tapasztaltam, milyen hamar elfelejtik, mit tettem a romániai atlétikáért, megpróbáltam az italba menekülni. Mert nálunk akkor olyan idők voltak, hogy ha egyszer nem jött ki a számítás, ha nem értük el a várt eredményt, vagy elvesztettünk egy versenyt, már másként beszéltek velünk: „Ahhhá! Szóval így! És ez a helyzet!” Nem dohányzom. Kávét is csak néha iszom. Sok banketten, díszvacsorán vettem részt, néhány pohár italt ott megenged az ember magának. De nekifogtam a különféle likőröknek. Addig nyakaltam ezekből, amíg megtámadta központi idegrendszeremet. A Cozia névvel forgalmazott likört „Párizsi zöldnek” hívtuk, mi piások. Nem tudom, mit szerettem benne, talán csak az volt a fontos, hogy ártson...

- Aztán - talán éppen évtizede ennek - szabadságot kértem, és elindultam, hogy végigcsináljam a legborzasztóbb önkínzást. Olyan jól sikerült, hogy orvosom segítségével majdnem a másvilágon kötöttem ki, egy lépés választott el ettől... Másfél hónapig a feleségemet is alig ismertem meg... Meglátogatott a fiam: - Ki ez a hústorony? - kérdeztem a feleségemtől.

Antialkohol-tablettákat kaptam, és ittam. Azt kérdezték, mit ittam. Mondtam, ami a cégtáblán szerepelt: bort, sört, pálinkát...

Három butélia bort rendelhettem a feleségemtől. Behozta. Behívtak egy tükros terembe. Egy bizottság jelenlétében kitöltöttek egy pohár bort. Leültettek egy székre. Nem iszod! Szagolod! - szólt a parancs. Elkezdtem. Szagolgattam. Jó aromás fajbor volt. Ha viccelni lett volna kedvem, elmondtam volna, hogy milyen évjáratú, melyik hegyoldalból való muskotály. De esetem nem volt vicc. Aztán szürcsölgetnem kellett. Fél decinél tarthattam, amikor felszólítottak: nézzek tükörbe. Hát skarlátpiros volt az arcom. Mondom, baj van a tükörrel. Aztán nőni kezdett a fülem. Orrom, akár a cirkuszi bohócé. Szürcsölnöm kellett a megmaradt bort is. Pirultam tovább. Vörös voltam, akár egy párttagsági könyv. A homlokom közepén lüktetett egy pénzérem nagyságú hely. A szívem kiugrani készült a helyéről. - Fáj-e a májad? - kérdezte valaki. - Még nem - válaszoltam gépiesen. Megpróbáltam felállni a székről. Képtelen voltam rá. Italozás előtt hat napig beetettek tablettákkal. Jött két markos ember. Bevittek a kórterembe. Beadtak valamit és tizenkét órára kiléptem ebből a gyönyörű világból. Nem tudtam magamról. Ezt onnan tudom, hogy közben össze csináltam magam. Szép kis ébredés volt mondhatom: neki kellett állnom, felmostam magam. Két markos ápoló közelségében ez nem is ment olyan rosszul.

A második menetben két deci volt az adagom. Még rosszabbul lettem. Harmadik nap fél üveg tartalmát szívtam le. Öt nap alatt fogyott el a három üveg bor. A hatodik nap vasárnapra esett. Az igazgató beinvitált a szobájába. Kinyitott egy szekrényt. Kocsmát nyithatott volna azzal, ami benne volt. Kivett egy üveg Napóleon konyakot. Két decit töltött nekem. Meg kell innod! - mondta. Meghúztam. Pillanatok alatt jött a rosszullét. Azt hittem, falra mászok kínomban. Azt kérdezte: - Még iszol, az anyád úristenit? - Soha az életben! - fogadtam akkor. - Na, idd meg a többi is - mondta, és elem tolt a még félig tele poharat. - Doktor úr, könyörgöm, már nem kívánom! - rimázkodtam. Idd meg az anyád úristenit! - Megitatta velem a maradékot is. Nem tudtam, mikor vittek ki onnan. Harminchat órát voltam eszméletlen... Előbb egy ismerős arcot láttam homályosan. - Te vagy az, Cucikám? - Én vagyok, hallottam a feleségem hangját. - És ki az a hústorony melletted? - A fiad, Lacika. - Hagyj békét! Vécére kell mennem... Tehetetlen voltam. Azóta tudom, hogy néha a kisdolgozók is rendkívül nehezen mennek. Még jó, hogy segített a feleségem. Remegtem becsületesen. És jött Kiss Gyuri, az edzőtársam, a feleségével. - Kik vagytok? Hagyjatok békén! Nem ismerlek titeket!...

Nem tudom, kinek az ötlete volt, hogy írjak. Összevissza kapartam a papírt, le-feltáncolt kezemben a golyóstoll. Nem tudtam parancsolni a kezemnek, de más testrészemnek sem. Kitartott kézzel fél lábra kellett állnom. Összeestem. Így ment ez egy hétig. Az orvos is megijedt, hogy baj lesz. Forteglutaciddal kezelt. Két hét múlva még nem tudtam, hány óra, délután vagy délelőtt van. Otthon folytattam a kezelést. Egyszer konyakszagot éreztem, és rosszul lettem. Csoszogva jártam. Gyógytornázni kezdtem. Szép lassan rendbe jöttem.

Nem telt el sok idő ahhoz, hogy kétszer annyit igyam, mint elvonókúra előtt. Eleinte egy pohár sörtől is rosszul voltam. Aztán hivatalosak voltunk egy esküvőre. Ittam a hűsítőt. Ettem egy kicsit, és sajnáltam magam, hogy hova jutottam: többé már sohasem ihatom semmit. Mérgemben bedobtam két deci konyakot a földszinti bárban, és kimentem sétálni. Lesz, ami lesz. Vártam a rosszullétet. Nem jött. Visszatértem a lakodalmas nép közé. Ettem még valamit, és megint ittam konyakból. Fél literig jutottam. Nem történt semmi bajom. Mai napig is csodálkozom ezen. És utána nekifogtam újból az ivásnak. Rettenetesen szívtam...

Négy év múlva bekerültem a „zöldfedelűbe”. Amikor valamennyire rendbe tettek, kérdeztem, lehet itt az udvaron tréningezni? Azt mondták az orvosok, hogy azért bolondok háza ez a kórház, mert itt bármit csinálhat az ember. Másfél hónap után hiányzott a mozgás, neki

fogtam szaladgálni. Néhány „bolond” követte a példámat. Meggyőző lehetett, amit csináltam, mert egyre többen kérték, hogy velem tarthassanak. Futkorásztunk, tornásztunk. Aztán fejmeccs-bajnokságot, sakk- és kártyabajnokságot rendeztem. Volt viccbajnokságunk is! Az altatófogyasztás kórházi méreteiben csökkent, mégis a betegek úgy aludtak, akár a bunda. Mozgás és szellemi torna kell az embernek. Jött a főorvosnő, és kijelentette, hogy addig maradhatok a kórházban, amíg akarok. És százszázalékos betegpénzt is adnak, mondta, mert ilyen sportoktatójuk nem volt még az intézményben. - Drága asszonyom, másfél hónap nekem a legjobb helyen is elég? Vágyom már haza! - Remélem - mosolygott az orvosnő -, többi nem iszik az életben! Erre László Frici sportújságíró barátom azt felelte volna: Nem iszom többet! De kevesebbet sem. Ezt az utóbbi mondatot ő is halkabban mondja...

Fogadkoztam, és a kórházból kikerülve, próbálkoztam a mértékletességgel. Azt hiszem, sikerült. Tudom már, hogy mikor kell megállnom. Ha akkor úgy beszélnek velem a munkahelyemen, mint a kórházban, nem ölöm italba a bánatom. De a munkahely nem egészségügyi intézet, a kollégák nem ápolók. Az ember bizony embernek farkasa. Különösen akkor, ha erre módot ad a hatalom. A felfelé irányított hódolat gyakornokai elvárják, hogy letről ajnározzák őket. Olyan hatalmi rendszerben élünk, amelyben nem volt helye a szókimondóknak. Felfelé nyalni, lefelé rúgni! Ez volt a törvény. És mindenik vezető hibátlanul képzelte és akarta magát. Meddig mehet ez így? Ki tudja?...

Negyedik kazetta

Az Óvári Testnevelő Egyesület sokféle erőpróbát kiállott tagjai kompótot és bőrfocit rosszul lopnak. Hősiük is éhezik az infláció idején, de beleszeret Lenucába, akitől nem sajnálja a pénzt, megkedveli a mozit, a ponyvákat, a rendes tanárokat és megérti, hogy a munkásosztályt nem szép leköpní, és el kell túrni a büntetéseket, mert a legjobb röhögni és enni, ha van mit. A focisták örömeükben és bánatukban vedelik az italt, aki sportol, az ajándékot kap; a plaketteknek az öregek is örülnek. Olvashatjuk, hogy a munka nemesít, de szaladgálni kellemesebb, ha izzasztóbb is.

Kiderül, hogy az edzők is emberek, és aki tudja, betartja a két legfontosabb szabályt: 1. Elefántpofát kell vágni! 2. Nem mindig jó az edzőnek, ha atlétanőre fekszik. De bebizonyosodik, hogy az sem helyes, ha az atléta - eredményessége reményében! - vetetlen ágy mellett, pongyola nélkül hagyja sporttársnőjét, mert ami elmúlt, vissza nem jön; az izmok pedig természetük szerint szoktak szakadozni, még azokban a „nagyon szép” esztendőkből is, amelyek hihetetlen pontossággal mindnyájunk ifjúkorára esnek minden időkből.

A kolozsvári szűkebb Óvár, az a körülbelül tíz keskeny utcával szabdaltn terület, amely a Karolina tér körül terül el. A város főteréről a Mátyás király szülőháza érintésével jutunk - egyik oldalán a ferences-rendiek templomának bejárata, a másik oldalon a Történelmi Múzeum főépületének sarka, a harmadik, hosszabb oldalán pedig, a Karolina oszlop helyén és a körül, ahol nagyon régen az óvári piac volt - a Fások klubjának keskeny, emeletes épülete előtti térre.

Innen már csak néhány lépés az eltüntetett várfal tövében húzódó vizes árok, amelyet ma már Malom-ároknak hívnak, s alig ötven méterrel odébb a vele párhuzamosan váltakozó vízhozamot mutató szőke Szamos.

Az Óvárban sok az apró, szegényes ház. A század közepén még sokgyermekes családok szerény otthona. Az itt felcseperedő gyermekek játszóhelye az utca, a Malom-árok melletti park helyén volt tyúkpiac, a Sétatér, a Fellegvár és a távolabbi sportpályák környéke. A belvárosi életmódhoz hozzátartozott az aránylag mérsékelt cipőkoptatás és a kisfizetésű emberek naponta ismétlődő közellátási gondjainak enyhítésére alakult sokféle üzlethelyiség, vendéglő, kocsmá, bolt és kismesteri műhely. A város szívében egyik napról a másikra éltek az emberek. Nem annyira ők élvezték a városi szolgáltatásokat, hanem inkább ők voltak azok, akik a szolgáltatásokat végezték. Gyermekeik a környezet hatására sejtjeikben hordták a szervezetségre való hajlamot, és a mozgáskényszert, amely sokakat rendszeres sportolásra ösztönzött... Így a negyvenes években és az ötvenes évek elején az Óvárban lakó fiúkból jó focicsapat alakult; a Fellegvár tetején lévő „teknőben”, vagyis a földvár sáncában különféle atlétikai versenyeket rendeztek és városszerte híres volt gombfocibajnokságuk, roller-, kerékpár és egyéb versenyük. Bíró László György életpályáját sok mindenben meghatározta a környezet, amelynek közösségében jó tulajdonságait és életre szóló sportimádatát kialakította.

A háború utáni évek nyomorúságosan szürkék lettek volna az Óvári Testnevelő Egyesületünk nélkül. Nekünk ez olyan szórakozás volt, mint a mostani diszkó, vagy valami kisebb méretű happening. Nemcsak én kaptam közösségünkötől indíttatást a rendszeres sportolásra, hanem kevés kivétellel a többiek is. Az aktív sportolás pedig segített a tanulásban, a pályaválasztásban. Szövérdffy Gyuri jó kosárlabdázóvá vált és építészmérnök lett. Vörös (Incze Guszti) nagyon jó focista a Dermata csapatában. Később jogot végzett, és egyetemi asszisztens lett,

Szóher Zozó az UTA labdarúgó csapatában játszott, aztán kitűnő edzővé vált. Pedig gyerekkorában nem tudott focizni. Mi csak azért engedték magunk közé, mert úri családból való gyermek volt. Mindig volt nála kaja. Süket a neve az ilyenek a fociban. És mégis ő vitte a legtöbbre, hiszen NB I-es játékos rajta kívül nincs közöttünk. Ráadásul, mint edző országos bajnokságot nyert néhányszor a vasutasok ifjúsági csapatával. És a többiek? Ha jól számolok, voltunk vagy húszan. Már a háború utolsó éveiben nagyjából együtt volt a társaság. Később, amikor visszatértem a fogságból, folytattuk a közös hancúrozásokat. A fellegvári gödör volt a stadionunk. Emlékezetes hely számomra, mert olyan verést kaptam érte, amit még most sem tudok elfelejteni. Újévi tornánkon, melyet a Belváros és Külváros elnevezéssel megkülönböztetett két csapat vívott, az öregem vadonatúj félcipőjében jelentem meg. Az ünnepre való tekintettel, rossz bakancsom helyett viselhettem ezt ezen a napon. Fociztunk. Jeges volt a pálya. Egy idő után éreztem, hogy beázott a cipőm. Sötét este lett, mire befejeztük a mérkőzést. Hazatérve, két jókora lyukat fedeztem fel a papírtalpú cipőn. Hamar eldugtam az éjjeliszekrénybe. Vasárnap reklamált a nevelőapám, hogy miért nem veszem föl az ünnepelőmet. Jobb bakancsban, mondtam én. Húsvét szombatján fedezték fel a megpenészedett cipőt. Kaptam érte Rebekától...A fejemhez vágta a cipőket. Hibás voltam. Hallgattam. Abban egyeztünk meg, hogy levonják az árát a fizetésemből. Így történt.

A gödörhöz sokáig hűek voltunk. Próbára tettük egymást: Ki nyeri az öt kör távot? Ki a leggyorsabb rövidtávon? Ki helyből távugrásban? Büszkéek voltunk játszó helyünkre. Akkor úgy hírlett, hogy igazi stadion épül azon a helyen. Az ötvenes években önkéntes munkában követ hordattak oda velünk. Aztán nem lett belőle semmi, mert állítólag nem elég szilárd a talaj. Később ennek ellenére, felépült az uszodás szálloda a közelben. És az építők sportpályát nyitottak a gödrön túl. Azt hiszem, igazi okát az elmaradt stadionépítésnek nem a talaj minőségében, hanem a pénzhányban kell keresni. És abban, hogy a központ irigyelte Kolozsvártól azt a csodálatos kilátással rendelkező sportpályát.

Volt más játszóhelyünk is. A Napoca szálloda helyén akkor gazzal benőtt betonlapok képeztek titokzatos környezetet. Oda vonultunk el lejátszani az akkori szenzációs kalandfilmeket. A Betonvár „katakombáiba”-n játszottunk rabló-pandúrosdit. A gombfociban utolérhetetlenek voltunk. Gyönyörű csikos játékosaink voltak, különféle lövésekre szakosodva. A kapus egy ólommal tömött gyufás-skatulya. A kapu hajleszorító hálójával felszerelve... Bajnokságunk izgalmas, látványos esemény volt. Gombfoci stadionjaink voltak. Egy kapualj, egy szín... Az izgalmas gombfocimeccseket teniszlabdával valószínűsíthető pályán is lejátszottuk. Ha nem volt teniszlabda, rongylabdával játszottunk...

Egyszer megpróbáltunk egy valódi krómbőr futballt szerezni. A zsidó ifik csapatának ilyen labdája volt. Nagy szó volt az 1946 nyarán. És szemünkben nagy igazságtalanság. Szervezett lopáshoz folyamodtunk, hogy megszerezzük az áhított bőrt. Egyik szombat délelőtti edzésünkön kiálltunk az edzőpálya melletti utcára, egymástól körülbelül ötven méteres távolságra. Vártunk. Amikor véletlenül kirúgták a labdát az utcára, egyikünk elkapta és továbbadta. Csapatunk láncsorban állt; az utolsó láncszem Szóher Zozó volt. Perc alatt háromszáz méternél többet tett meg a labda a gyors továbbadogatás folytán. A sor végén Zozó hóna alá vágta a labdát és meg sem állt hazáig.

Akció előtt megbeszélés volt a Karolina téren. Másnapra kirándulást terveztünk, ahol kipróbáltuk volna a labdát is. Zozó sült csirkét ígért a társaságnak, mások is tehetségükhöz mérten buzgólkodtak az ünnepi menü összeállításában. Csorgott a nyálunk. De a nagy esemény elmaradt. Reggel a megbeszélt időpontban hiába vártuk Zozót a Karolina téren. Nem mutatkozott. Vártuk tovább. Mindhiába. Hétfőn tudtuk meg hiányzása okát. Lila foltokkal volt tele az arca. Az történt, hogy valakinek feltűnt a labda gyors stafétáztatásának módja, és Zozó

nyomába eredt. Zozó hazavitte a labdát és bedugta az ágy alá. Amikor éppen szólt az anyjának, hogy vághatja a csirkét, biztos a kirándulás; kopogtak az ajtójukon. Beállított egy úriember.

Kedves asszonyom! A kegyed fia ezelőtt tízperccel, egy labdával tért haza. Ez a labda ifjúsági labdarúgó szakosztályunké!

A Zozó anyja arcát hirtelen elöntötte a piros Előbb két-három pofot adminisztrált csemetéje arcbőrére, aztán aprólékosan kivallatta. A labda pedig előkerült az ágy alól. Az úriember átvette, és komor képpel távozott. Amint kilépett az ajtón, a felháborodott édesanya szívszakadva ugyan, de újabb puhítást végzett pofátlan kölykén, amit hétfőn sajnálatunkkal próbáltunk gyógyítani. Ami nekünk nem sikerült, sikerült az időnek. Tízpercnyi játék és hancúrozás után Zozó, ha nem is külalak szempontjából, de a régi „süket” volt.

Bajnokságokat bonyolítottunk le, a győztesek gyümölcs és édesség-díjban részesültek. Incze Gusztó volt a vezetőnk. Elnevezett Réti Bolondnak. Focizás közben is állandóan szaladtam. Az nem zavart, hogy a labda ritkán volt nálam. Tehetségtelen focista voltam, de a rengeteg gyakorlás megtette hatását, s hogy bírtam az iramot, dicséretet váltott ki a nézőkből.

Incze bácsi kiváló pedagógiai érzékkel rendelkezett. A híres vásárhelyi jégkorongozók (Incze I., Incze II.) nagybátyja, másodállásban a Viktória labdarúgócsapat edzője volt. Nyílt, egyenes góbé ember. És szokimondó. Nem szerette, ha pofáztunk a pályán. „Lyukat ne beszélj a hasamba!”, figyelmeztette azokat, akik különféle kifogásokkal hozakodtak elő, vagy magyarázták „rossz bizonyítványukat”. „Emeld föl a fejed!” - szólt be a pályára. „Emeld fel a fejed, mielőtt átadnád a labdát! Csak a süket hajtja le a fejét! Csak a számár! Mi az, már megint a hasán keresztül akarod továbbadni a labdát?!” - És lemondott mindennek. Nem vettük rossz néven, mert igaza volt. És rokonszenvesen, jókedvűen gúnyolt bennünket. Kemény edzéseket végzett. Erős bemelegítéseket rendelt és tornát. Ötven körüli volt, de nem látszott rajta. Vezényelt, irányított. Rengett a nagy pocakja. Különben jó gépkocsivezető volt. A Viktória szövetkezetnél sofőrként alkalmazták. Futballbíró is volt. Három évig foglalkozott velem, amikor tűrhetően kezdtem focizni. Sok mindenre megtanított. Szerepeltünk a tartományi bajnokságban. Játsoztunk Bánffyhunyardal, Besztercével, Naszóddal, Szamosújvárral, Déssel. Naszódon majdnem megkéseltek egyszer, mert le kellett adni a meccset egy csomó pálinkáért, és mi nem teljesítettük a kívánt eredményt. Szerencsére Incze bácsi vezetett, és gyorsan meglógtunk a busszal. Aztán egy bányásznapon kerültünk bajba. Bemutató mérkőzést játszottunk a ticui bányászokkal. Nem jött el a kijelölt bíró. Incze bácsi vezette a meccset, és egy kicsit nekünk kedvezett ítéleteivel. A bányászok rengeteg sört ittak, de volt ott zöld monopol is elég... A palaoldalú stadion szélén randalíroztak, és már nem bírtak magukkal; 1:1-nél elfogyott a türelmük és a palarétegből kivájt darabokkal kezdtek dobálózni. Incze bácsi erre lefújta a meccset. Beugrottunk a buszba, és irány haza! Át sem öltöztünk. Otthagytuk a megígért jó kaját, a pénzt, és az egész ünnepséget. Ott is le kellett volna adni a meccset!

Továbbra is sokat ettem és futkorásztam, hogy meg szolgáljam az iskolában szerzett Kutya nevet. És imádtam minden labdajátékot. Ezért és a zsebpénzért lettem labdaszedő a teniszpályán, pályamunkás a sporttelepen, otthon pedig - testvér híján - nekem szóltak; szaladj ide, fuss oda, ugorj át a szomszédba, a város másik végébe, és így tovább. Fantasztikus edzettségre tettem szert, és ez könnyed játékká tette számomra az atlétikát.

Közben észrevétlenül felcseperedtünk, választanunk kellett a továbbtanulás vagy a robotolás között. Többségünk szegény családba született, nagy választási lehetőségünk nem volt. Segíteni kellett a szülőket, jól fogott otthon a valamilyen munkával szerzett kosztpótló pénz.

Koptattuk a ruhát, cipőt, mindenből állandóan szebb, divatosabb kellett, de a háború utáni években általános volt a szegénység, kevés az áru és olcsó a munkaerő Mindenki ment a maga útján. Otthon egyhangúak voltak az ételek: árvagulyás, árwapaprikás, krumplifőzelék, káposztaleves... Rettenetes volt a kenyérhiány, penészes a búza. Szovjet a segítség. Olyan volt a kenyér, mint a csiriz. Akinek volt pénze a feketepiacon mindent megvásárolhatott. Rohamosan nőtt az infláció. Hetenként kaptuk a fizetést. És sohasem volt elég a következő hét végéig. Panaszkodtunk az öregemmel, hogy a nehéz munka, amit végzünk, nem gyenge, hanem jó kaját kér! Rebeka erre megígérte, hogy vasárnap krémest készít. Miből? A kérdést nem tudtuk megválaszolni, hiszen még a kenyérhez sem volt elegendő liszt, nemhogy süteményhez. A krémes elkészült, és alapos vizsgálat után rájöttünk, hogy egyfajta, fizikus módon készített málét kaptunk, amelybe krém helyett sült döblecet tett Rebeka. Isteni finom volt. Mert valahonnan vaníliás cukrot is szerzett és azzal behintette. Csak az tudja, mi az éhség, aki éhezett már...

Nemcsak éhes voltam, de táncolni sem tudtam. Csúfoltak is ezért. Tulajdonképpen nem szerettem táncolni, mert féltem attól, hogy úgy talállok átfogni egy nőt, ahogy nem illik. Egyszer aztán Lakatos Pista inas társam elvitt a Börösökhöz. Nézni jó volt. A tangón kívül más táncot nem tudtam megtanulni. Nem foglalkoztam a nőkkel. Időnként elmentem Sánta Marihoz, a Fellegvár alá. Olcsó nő volt, és sok mindenre megtanított. És később, amikor már nem számított a pénz, megismertem Lenucát. Ő volt a legszebb nő a Forduló utcában. Olyan gyönyörű volt, hogy a gatyám is odaadtam volna egy együttlétért. Persze, hozzá is az egyik barátom vitt el. Esett az eső. Lenuca nem volt otthon Vártuk a kapualjban. Egyszer csak belibeg a kapun, bundásan, illatfelhőben. Tyúha! Bementem hozzá. De a Forduló utcában, a Bettyvel törtétek miatt, gátlásos voltam. Felsültem. Maga készítette diólikőrrel kínált. Ittam két pohárral. A kelleténél gyorsabb hatása volt. Dupla taxát kellett fizetnem. Később formálisan beleszerettem Lenucába. Minden megtakarított pénzemet odahordtam. Lógtam az órákról. És fogytam, mint a miligyertya. Meglátszott ez az edzéseken is.

- Hol voltál az éjszaka? Mi van veled? - kérdezte idegesen Incze bácsi az edzésen. Nem tudtam, mit válaszoljak. Egy vasárnapi mérkőzés után megint rám jött a mehetnék Lenucához. Hát sorba álltak az ajtója előtt. A sor kikanyarodott az utcára. Néztam a sorba állókat. Különböző rendű, rangú és életkorú kliensek voltak. Számoltam, hogy milyen sokan vannak és elszégyelltem magam. - Nem jó ilyen sok emberrel egy tálból cseresznyézni- gondoltam, és nem mentem többé a Forduló utcába. De a sors kiszámíthatatlan. Néhány éve a Forduló utcába költöztem. Nem a Bettyk és Lenucák miatt. Hol vannak ők már? Ott lakom. A lakásinség és családi perpatvar vitt oda. De erről odébb szó lesz még.

Később Lenucával ismét összehozott a véletlen. Az ötvenes évek elején betiltották a nyilvános házakat. Évtizeddel később, egyszer mellette ültem a moziban. Katonatiszt férje és gyereke volt. Harminc évvel később a buszban láttam, és megtudtam, két nagy fia van. Elnéztem, micsoda munkát végzett rajta az idő. Mintha nem az a nő lett volna, aki valamikor volt. Kiégett. Elgondoltam, micsoda nehéz, önfeláldozó mesterséget választott. Felgyorsított életet élt. Ötvenéves, ha lehetett, de legalább hatvanöt évesnek nézett ki.

1948. június tizennegyedikén éjjel nehéz, vizes hó esett. A Triumfban dolgoztam akkor, és a gyárral szomszédos kertekben piroslott a meggy. Jött a fagy és elvitte az az évi gyümölcs-termést. Délutános voltam. Valami gyűlés volt az irodában, jöttek-mentek az emberek. Észre sem vettük, hogy államosították a gyárat. Hét végén megkaptuk a pénzes borítékot. Más nem érdekelt. Hazavittem a pénzt, kaptam mozira valót és boldog voltam. Társaságunk együtt járt filmvetítésekre. Szenzációs filmeket mutattak be azokban az években Kolozsváron. A Bánffy palota udvarán volt a Capitol mozi épülete. Nagy úr volt az igazgató. Bemutató mozi volt. Ott

láttam fogságom után az első magyar filmet, a Dankó Pistát. A negyvenes évek nagy amerikai filmjeit sorra levetítették a Capitolban. A dzsungel lánya, A cigánylány könnye, stb. És sorozatban a zeneszerzők életéről készült filmeket. Jártuk a Munkás mozit (régén Rio volt a neve), és az Edisont, amelyet kolozsvári közvetlenséggel mindenki Bolhásnak nevezett. Ott egymást érték a kalandfilmek. Tom Mix és a régi Zoro filmek. Amikor a főhősnek beszorul a lába a vasúti sín pár váltója közé, és az ostorával állítja át a váltót, hogy kiszabadíthassa csizmás lábát. Két Royal mozi volt. Az emeletit Royal Palace-nak hívták. Ott láttam John Wayne fiatalkori filmjeit. A szakiskolában is az volt a szokás, hogy az egész osztály beült a moziba. Élveztük a szórakozást. És rengeteg ponyvát olvastunk. Nick Carter regényeket. Sportvilágban zajlott a Tempo Bill füzetek cselekménye. Faltam őket. A pozitív hős ellen szövetkezett sötét erők a legfantasztikusabb módon próbálták megakadályozni Bill győzelmét. Jó dolog volt izgulni, lelkesedni érte. Jöttek a légiós könyvek. És aztán a Rejtő Jenő regények. Szenzációsak voltak. És tele volt a város olcsó könyvárusokkal. Szépirodalomról csak az iskolában hallottunk. Később ennek is eljött az ideje, mint a szalmakalapnak.

A szakiskola az ingyenes kaja, az ingyen ruha és bakancs miatt vonzott. Jó volt a kötelező bennlakás. Szakmai tudásom magasan jobb volt társaiménál, a gimnázium pedig jó alapot jelentett az elméleti tárgyak tanulásakor. A legjobbak között voltam. És nagy viccmajszter. Nagy, közös hálóban aludtunk. Mindenkor éjjél utánig tartott a vidám műsor. Csillagot rúgattunk, kifestettük a jó alvókat. A röhögés állandósult az általunk Maxim Gorkij Magán-egyetemnek elnevezett iskolában. Visszatekintve az akkori időkre el kell ismernünk, hogy jól szervezett iskola volt. Kitűnő szaktanárokkal, a mesterséget ismerő szakemberekkel rendelkezett. Fajk Ödön iskolaigazgatónk olyan ember volt, aki mindnyájunkkal megszerettette magát. Az árulkodókat, a lustákat büntette. Két méter magas ember volt, vízilabdázó lapáttenyerekkel. A szarháziak, ha nagyon felhúzták, kaptak tőle néhány frászt emlékeztetőül. Jellemes, igazságszerető ember volt. Nemcsak művelte és kedvelte a sportot, de meg tudta velünk szeretetni. A futóverseny győztes osztályának az ő parancsára egész hónapra át dupla adag kosztot adtak. És kaptunk egy hón óhajtott, igazi focit is. Fiúiskola volt. Kezdve a rongylabdától, gyufás- és konzervdobozok, kövekig mindenhol mindent rugdostunk. Még az iskolaépület folyosóin sem tudtuk abbahagyni, amiért persze örökké baj volt.

A tanulással nem volt sok gondunk. Főleg az olyan tantárgyakból, amelyeket kitűnő tanárok adtak le nekünk. Nem volt tankönyvünk, mindent jegyzetelnünk kellett, de ha odafigyeltünk Klima Alfrédra, Turkusra és Fajk Ödönre, a feleségére és másokra- játszva tanulhattunk. Olyan jól magyarázták, hogy csaknem mindent egyből megértettünk. Különben George Scîrcea, a zeneszerző és író is tanított néhány hónapig. Szerettük. Sokat számított, ha szimpatikus volt a tanár. Klima közvetlen fiatalember volt. Az is előfordult, hogy rövidnadrágban jött az iskolába. Lehet, hogy a tanárok megbotránkoztak, de a tanulók felnéztek rá. Különben vízilabdázó volt. A Fajk házaspár, úgy tűnt nekem, a Ref. Kollégiumban kialakult szokást követte. Ott ugyanaz a tanár tanította nekünk a magyar és a román nyelvet. Mindkettőt egyformán fontosnak tartották. Különben a román nyelv a mostanában sokat szidott horthysta rendszerben főtantárgy volt a Kollégiumban. A szakiskolában sem volt ez másként, és ennek később is nagy hasznát vettük. Ugyancsak szokásban volt akkor, hogy az óra végén „blitzkrieg”-et - extemporálét - rögtönzést írtunk a leadott anyagból. Ezzel is ösztönöztek arra, hogy figyeljünk. Akinek sikerült tömören megfogalmaznia az órán elhangzottakat, jó jegyet kapott, és nem kellett izgulnia a továbbiakban. A tandíjmentesség, bennlakás, teljes ellátás, ruházat mellett érvényes szerződésünk volt valamelyik fémipari üzemmel. Nem kellett féltelnünk a jövőnket. Azt hiszem, ebből adódott felszabadultságunk, életvidámságunk, sportszeretetünk. Széplaki Tibor tornatanárunkért tűzbe mentünk volna. Akkoriban nagy divat

volt a köpködés. Ki seccintett, ki célba köpött. Sokan, miután felsorakoztunk tornaórán, akkor sem tudták abbahagyni ezt a rossz szokást.

- Fiam! Tudod, mit tettél?! - tette fel a szónoki kérdést Széplaki Tibi bácsi. - Leköpted a munkásosztályt! Azokat, akik kiharcolták nektek a szabadságot. Ha Vasile Roaită látná ezt, megfordulna a sírjában! - Kimérten, nyomatékosan ejtette a szavakat. Meggyőződésből mondta-nyomta az akkori hivatalos felfogásnak megfelelő szöveget - vagy azért, hogy ellensúlyozza ezzel a mindenkit éberén figyelők rosszindulatú feljelentgetéseit? Ezt már nincs miért firtatnunk. Tény, hogy Tibi bácsi egyre-másra rendezte a Ref. Kollégium mintájára a különféle háziversenyeket, focibajnokságokat. Ezért szerettük. Akkor kezdődtek a sportfelkészülést országosan ösztönző jelvénytulajdonosok versenye. Az arany, az ezüst és a bronz jelvényeket korosztályonként lehetett megszerezni. Az atlétika sokféle számában, tornában, úszásban, akadályfutásban kellett jó eredményeket elérni. Később magam is a mozgalom fizetett szervezője lettem, és hittem a tömegsport hasznosságában, eredményességében.

Nem szerettem az iskolában az orosz nyelvet. Talán azért nem, mert tanárunk jelszava az volt: „Beszéljetek csakis oroszul!” Ez nagyon hasonlít ahhoz, amit a többségiek a saját érdekükben és felsőbbrendűségüket bizonyítandó szoktak hangoztatni ebben az országban. Ha már így erőltetnek valamit, akkor az embernek úgy tűnik, kutyakötelessége az ellenkezőjét cselekedni. Az egyik vakáció után az osztályban sorra mindenkinek be kellett számolnia, hogy mit csinált szabadidejében. Hirtelen ötlettel a következő mondatot sikerült összekaparnom hiányos orosz szótáramból: „Jaaa... mîncat prăjituri și piu vino!” Magyar választ kaptam tanáromtól: „Mars ki az osztályból!” Gúnyt űzől a felszabadító szovjet hadsereg népének nyelvéből?! Hiába, na, akkor mindent megpolitizáltak, és a hódolat kíváncsainak megfelelően értékelték...

Két pedagógusunk volt: Csöndes Balogh és Zászlós Balogh. Az utóbbinak valóban zászlós rangja volt a hadseregben. Bilgeri csizmája volt és katonainge. Hegyes állú, kemény ember volt. Tökélyre vitte a pedantériát. Felrajzolta a táblára a fogkefét és rá a fogpasztát, amelynek hossza pontosan egy centiméter kellett, hogy legyen. Akit elkapott, hogy ennél többet vagy kevesebbet nyomott a tubusból a fogkeféjére, szigorúan megbüntette. Annak is jaj volt, aki elmulasztott fogat mosni. Katonai fegyelmet tartott, és volt jó néhány delikvens, akikre utazott, akiket állandóan ellenőrzött. Nem pofozkodott, hanem guggolással és békaugrással büntetett. Pofok is gyakran csattantak el, büntetései következményeként: szembeállított két tanulót, akiknek addig kellett pofozniuk egymást, míg végül valóban feldühödve, vad verekezésbe kezdtek... Büntette az éjszakai hálórőket, ha bóbiskoltak; az ebédlőben szolgálatot teljesítőket azért is, ha a csajkák nem állottak egyvonalban és egymástól egyforma távolságra. Igen, csajkából ettünk, nem volt más. Nem volt szabad csámcsogni, szipogni, krákogni. Rettegtünk tőle. És utáltuk. Egyszer összeszövetkeztünk, és a szó szoros értelmében megpokrócoztuk. A huszároknál láttam ilyesmit. Elmondtam a fiúknak. Kipróbáltuk mi is. Rádobtunk egy pokrócot, és rárontottunk néhányan. Volt nagy csihi-puhi! Attól kezdve békét hagyott nekünk. Sajnos, ez az utolsó esztendőben történt. Előbb is rájöhetünk volna arra, hogy mit kell tennünk. Tizennyolc-tizenkilenc évesek voltunk...

Orbán úr az iskolai kovácsműhely mestere szakmájában ász volt. Egyébként máshoz nem is értett. Mindig sok kaját hozott, a tejet literszámba itta. Kolbászából rendszeresen levágtunk jó néhány karikát... Hetenként kétszer volt műhelyóránk. Az egyik héten kovácsoltunk, a másikon esztergáltunk, a harmadikon lakatosmunkát végeztünk. Hetenként kétszer fél napon át gyári gyakorlatra mentünk az Unireába. Érdemes volt, mert az alapos szaktudásnak egész életünkben hasznát vettük.

Mi az Unirea Fémárugyárban ismerkedtünk az élettel. Sokféle ember kezére adtak. Többnyire rendes és szigorú, türelmes és készséges, segítőkész emberek voltak. Mint például Kakassy Béla, a mesterünk. Sohasem kiabált, nem káromkodott... Aztán olyanok is voltak, mint Bőr István. Ő csak abban járt, hogy valamiképpen kitoljon velünk. Targoncázni kellett, kiséperni a műhelyt, és minden aljamunkát elvégezni. Nem, mert hozzánk nyúlni, mert megígértük, hogy kinyírjuk. A munkahelyre szerződtetett inasokat viszont szadista módon pofozta.

Énekelve masíroztunk a gyárig: „Pirkadó hajnal az égen / Minket vidáman talál. / Zászlaink lobognak a szélben, / Dalunk egyre csengőbbben száll. / Minden terhet kibír vállunk, / Megyünk hegyen, völgyön át. / Fegyverünk az ifjúságunk, / Mielőttünk nincsen gát!” Aki unta, falsul énekelte. Balogh elvtárs az ilyeneket feljegyezte és elbánt velük. Annyi volt az egészben a jó, hogy akkor még magyarul énekelhettünk.

Egy vasárnap konyhaszolgáltatós voltam, és a reggeli kávéban mélán úszott egy jókora döglött patkány. Kikaptam hamar, de akkorra már „eleresztett kormányval” rókázott a társaság. Vettem egy csajkát, és kimertem egy adagot a kávéból. Kérdeztem, ki akar ráadást ebből a zamatos nedűből. Nem tolakodtak. Na, akkor önfeláldozóan megittam egy csajka kávéját. Nem történt semmi bajom. Másnap kikerültem a faliújságra. Osztálytársam, Kránitz Árpai rajzolta a karikatúrát, amelyen a patkány mellúszással szeli a kávéját, bajsza csöpög a zacc. „Kuszú, a mentő” - ez állt a következő rajz alatt, amely engem ábrázolt a csajkával.

Ízes puliszkát, ízes makarónit ettünk gyakran. Fogadásból megettem hús adag puliszkát. A huszadiknál a mennyezet is besegíthet, gondoltam, és valóban odaragadt hozzá a puliszka, amiért Baloghtól megkaptam a magamét. Emlékszem, hogy amit kaptam, nem puliszkalágy volt, hanem határozottan kemény dolog. A gyárban is kaptunk kaját, de az is a kornak megfelelően, amolyan hosszú lé volt. A sűrűjét mindig ellopták. Otthon pedig mindig cirkusz azért, hogy hol a cukorjegyem...

Nyolc falusi fiú volt osztályunkban. Hét végén hazamehettek. Szalonnát, sonkát, kolbászt hoztak magukkal. Ilyet mi csak álmunkban láttunk. Fösvények voltak ezek a fiúk, vagy csak beosztással éltek?! Gazdagságukat nem nézhettük tétlenül. Megalakítottuk - a kor osztályharcos szellemének megfelelően - a GESZ-t, vagyis a Gazdasági Ellenőrző Szervezetet. - „Szabó Pali, hívat az igazgató elvtárs!” Pali kirohant. És mi olyan hatásosan ellenőriztük a tízóraiát, hogy az teljességgel eltűnt. A gyomrunkban, persze. Ezután mindenki köteles volt a plusz kajájából valamennyit leadni a GESZ-nek. Ha nem tette, akkor leltároztunk a szekrényében, és mindent elkoboztunk. Lakatosok voltunk, lakatot nyitni nem volt gond.

Természetesen a kovácsmesterre is kiterjesztettük az ellenőrzést. Észrevette ezt, és egyszer titokban bekente csípős paprikával tejesüvege száját. Valamelyikünk megkóstolta a tejet. Fújt és sziszegett utána. - Miért fűjsz? - kérdezte Orbán, és lekent két nagy frászt a tettesnek. Nem rezeltünk be. A következő alkalomkor letöröltük az üveg száját, máskor pedig kitöltöttük a tejet, egyre kevesebbet hagytunk a jó étvágyú mesternek. A népi mondás bölcsességét követtük: Benne már nem nő a pénz! Bennünk sem sokáig hajtott hasznót a dézsmált ital, mert az öreg nagy adag hashajtót tett a tejébe. Szabó Pali volt a soros, nagyot húzott belőle. A szer gyorsan hatott, alig tudott kimenekülni a csúfos végkifejlet elől. Mesterünk rögtön észrevette a dolgot, és egészséges fenékrúgással segítette társunkat, akinek a mesterségesen előidézett gyomormozgás szárnyakat adott. Minden élelmiszer-beszerzési akciónk indítója az volt, hogy sohasem tudtunk jóllakni. Minden tízperces szünetben játszottunk, rengeteget gyalogoltunk, szaladtunk, edzettünk, hajtottuk magunkat iskolai és szakosztályi versenyeken, mindenféle kitalált ünnepen, ünnepségen.

Későn feküdtünk. Én mindenkinél korábban keltem, hogy a magamra kirótt köröket lefussam. Aztán jött a reggeli torna, a pedagógusok által bevezetett „csuklógyakorlatok”. Délután edzés. Rengeteg alapozó gyakorlatot végeztek velünk. Külön felkészülést igényelt, hogy mindenféle futóversenyekre beneveztek. Az állandó együttlét, a sokféle szervezett verseny, mindenféle móka nagyban kifejlesztette bennünk a közösségi szellemet.

Első futóversenyemet azért nyertem meg, mert szükségünk volt a bőrlabdára. Körülvettek osztálytársaim, aztán az egész iskola. Érdeklődtek, támogattak. Maga az igazgató is megkérdezte időnként: „Kutya, hogy haladsz a felkészülésekkel? Ne kíméld magad!” Hajtottam aztán, hogy osztályomnak megszerezsem a dupla kaját. És így tovább. A városi szakaszon ezernél több ellenfelet kellett legyőznöm. A Főtérről indultunk. Csegezi Anti bácsi puskából leadott lövéssel indított. Megijedtem, és rögtön az élre vágtam. Rövidnadrágban és utcai cipőben futottam. A tartományi versenyre már tornacipőt kaptam. Tibi bácsi szerezte nekem. Hogy tudtam örövendeni annak a tornacipőnek! Nem is csoda, hogy megnyertem a versenyt. Dr. Pop Puiu kerékpárral ment előttünk. Egyre csak azt hajtogatta: Lassabban, te bolond! - Megkergettem egy kicsit. Valójában a hivatásos futókért izgult, akik nagyon lemaradtak mögöttem. Szaladtam a sporttelepen is, aztán a parkon át, amelyet évekkel később egy magyarországi edzővel felmértem. A jelek ma is ott vannak a fákon. Százméterenként jeleztük a távot. A sportpályán jelölt starttól a Magyar Színházig és vissza pontosan két kilométer a távolság. Amikor a Fellegváron kellett három kilométert (vagyis háromszor az egy kilométeres kört) futnunk, Kiss Gyuri az edző ordított: Lassabban! Lassabban! Hegyre menet mindenkit elhagytam; minden fordulónál a katonazenekar más-más indulóba kezdett. Szóval, akkoriban nagy volt a felhajtás, a külsőség, az ünneplés, az a sok ajándék.

Mintha mindenki hivatalból is sportoltatni akarta volna a fiatalokat. Engem nem kellett sokat biztatni. Addigra annyi munka volt bennem, hogy játszva versenyeztem. A fellegvári verseny győzteseként kínai tornacipőt és melegítőt kaptam ajándékba. Lassan kezdtem sportolónak kinézni. Otthon gyűltek a plakettjeim és diplomáim. (Addig csak osztályelsőségemért kapott könyvajándékaim voltak: Sztálin életrajza, Így edződik az acél, Új barátát szánt az eke.) Az öregek eleinte szidtak: „Minek neked az a sok rohangálás?!” A díjak láttán büszkeségük nőtt, mint a kalácstészta. Otthoni gyakorlataimat is elnézték. Már nem volt baj, hogy porozok a lakásban és összegyűröm a szőnyeget. Még a káposztáshordóban nyomtatónak használt kockakövet is felhasználhattam láberősítő gyakorlataimnál.

Az edzéseken, akár az iskolában, úgy figyeltem, hogy otthon ne kelljen sokat tanulnom. Volt, akire figyeljek, sokat tanultam edzőimtől. Annyira megjegyeztem magyarázatukat, és a továbbgondolásra sem voltam rest, hogy előbb a magam felkészítésében logikai összefüggéseket keresve, később ezeket az összefüggéseket másoknak is elmagyarázva, önkéntelenül is edzővé váltam. Schneider Bubi azt mondta nekem, hogy nem elég, ha az élre vágok, és megnyerem a versenyt. Meg kell tanulnom nemcsak magam után húzni ellenfeleimet, hanem rángatni is őket, hogy alkalomadtán megszabaduljak tőlük. A váltakozó sebességgel futott körök taktikáját sokfelé sikerrel alkalmazzák a futószámokban. Rendkívül sokat magyarázott nekem. „Úgy érzem, belőled jó versenyző és jó tréner is lehet!” Huszonegy éves voltam, amikor beíratott az edzőtanfolyamra.

De akármilyen edzett is voltam, nem bírtam a három váltásos munkát, az iskolát és a napi edzéseket. Azon a héten, amikor éjszakás voltam, nem ment a dolog. Csütörtökön már rogyadoztam. Akkor aztán kivettek a termelésből.

Ebédidőben GMA tornára tanítottam az Unirea munkásait. Szabó Dénessel végeztem a Vasas Sportklub adminisztrációját. Az edzői tanfolyamon Ionel Arnăutu dr., Ion Moinea, Kovács István (Picu) voltak a lektoraim. A vizsgán első osztályú sportolóként gyakorlatból kijárt

nekem a 10-es. Bukarestben vizsgáztam. Nem volt probléma a bizottság előtt bemutatni - fenn a katedrán, egy széken - a gátfutás gyakorlatát. Elmagyaráztam a támadó és a támasztó láb szerepét, és be is mutattam, hogy néz ki ez gyakorlatban. Távolugrásnál négy fázist kell magyarázni. Nekem könnyű volt akármilyen gyakorlatot bemutatni. Így aztán nem volt nehéz a vizsga. Akkor még azt is megengedték, hogy magyarul írjuk a dolgozatainkat. Schneider Bubi magyarul adta le nekem, így könnyebb volt magyarul visszaadnom... Tőle tanultam azt a pontos és aprólékos nyilvántartást, amit Kolozsváron ő meg én végeztünk. Minden tanítvány napi munkáját megterveztük. Ez sok időt vesz igénybe, de megéri, illetve másként nem lehet hosszú távon elemezhető eredményes munkát végezni a teljesítménysportban. Olyan nyilvántartáshoz szoktatott, amelynek egy példányát a versenyző kapta, s ehhez járt a sok aprólékos indoklás, hogy mindenkor ne csak végrehajtója, hanem értő társa is legyen az edzőnek a sportoló. Tervekből, felmérésekből, teljesítmény ellenőrzésből, napi leltárból áll össze minden sportoló edzésnaplója.

Pontosság, rendszer és rend, az előírások hű betartása, a végzett munka alapos elemzése, a tervek céltudatos módosítása nélkül el sem lehet képzelni eredményt hozó felkészítést. Az edzés mesterségének alapját Schneider Bubitól tanultam. Ez az ember német volt. Kitűnő szervező. Sokoldalú másodosztályú atléta volt. Súlydobó, gerely- és diszkoszvető. Jókötésű férfi volt. Száz méteren 12 másodpercet szaladt. Megnyerő, jó megjelenésű, kissé raccsoló beszédű. Mindent német alapossággal csinált. A harmincas évektől járatta a Leicht atletik című szaklapot. Most is megjelenik ez a lap. Címét Könnyűatlétikának fordíthatjuk. Ebben láttam Rudolf Harbignak, a németek szeme fényének edzésprogramjait. Négyszázon és nyolcszázon tartotta a világrekordot salakon (46,0-val és 1,46.6-tal). 1944-ben, a háború végén halt meg a Drezda körüli harcokban. Divat volt akkor, hogy a kiváló sportolók önkéntesnek jelentkeztek. Wölke, az 1936-os olimpia aranyérmes súlydobója elesett a háborúban. Max Schmelling, a volt ökölvívó világbajnok, Kréta szigetén ejtőernyős volt. Ma is őrzöm a Színházi élet képes beszámolóját erről, hiszen nagyon híres emberről van szó.

Mondtam és mondom: Schneider Bubinak köszönhetem sportpályafutásom. Ő indított el a pályán... Edzőként is. Eleinte 350 lei havi fizetést kaptam, mint sportinstruktor. A következő évben, mert első osztályú sportoló voltam, ezen kívül még kaptam 300 lejt. Akkor megbecsülték, anyagilag is támogatták a teljesítménysportolókat. Atlétikában az eredmények mutatták, ki mennyit ér. Országos és nemzetközi ponttáblázatok alapján bírálták el teljesítményeinket. Bubi ezeket mind ismerte. Különben beszercei származású tisztviselő volt, Kolozsváron végezte a kereskedelmit. 1948-ban egy szovjet tréner hathónapos tanfolyamot tartott. Az atlétikához értő, gyakorlott embereket küldték erre a tanfolyamra.; így került ide Schneider Bubi, Kiss Gyuri, Arnăuut dr. és Kovács Picu, és így szerzett mindenik képesítést. Ezek az emberek kiválóan értették szakmájukat.

Itt van például dr. Arnăut, a diákok híres atlétaedzője. Még nyolcvanon felül is kiment a pályára. Igaz, tolókcocsiban, mert érszűküléses, érlemeszesezéses lábát levágták néhány évvel ezelőtt. Pedig nem dohányzott, nem ivott. Igaz, csokoládét, rengeteget fogyasztott. És szerette a tejfölös ételeket. Kauffmann dr., aki lefűrészelte a lábát, mondta, hogy visított a fűrészt a sok méz miatt. Sőtérnél, híres magasugrónknál is visított a fűrészt, amikor boncolták, mert naponta három csomag cigarettát szívott. Ő agyvérzésben halt meg, hatvan éves korában. De halálának külön története van. Arnăutról még azt kell tudni, hogy jogászdoktor, és 1948-tól kezdődően sokáig a román atlétikai válogatott főedzője volt. Mindig engem választott szobatársának vagy hálókocsi társnak. A nőket nagyon szerette. Ha lehetett, nem hagyott ki egyet sem atlétanőit közül. - Te már másodszor mégy olimpiára, én egyszer sem kaptam el. Hozz nekem egy jó rádiót. - kérte egyszer. Vettem neki egy 230 márkás Philipset. Dízvacsorán köszönte meg. Még most is mégy az a rádió...

A kolozsvári diákok közül mintegy harmincan a válogatott tagjai voltak. Felkészülésüket a klubban és a válogatottban ő irányította. Ketten Kiss Gyurival, a román válogatott atléták több mint felét az U csapatában edzették és készítették föl a különféle versenyekre. Arnău a háború után jött Kolozsvárra. A temesvári Electrica csapatnál kezdte az edzősködést. Különbözőben diszkoszvető volt. Temesvári feleségétől elvált, és házasságot kötött egyik válogatott atlétanőjével. Még hetven éves korában is futkorászott, aktív volt. Az volt a mániája, hogy télen meztelen felsőtesttel végezte edzéseit, kinn a szabadban. Utána pedig hideg zuhany alatt edzette magát. Másokat is erre biztatott, de ez a módszer nem mindenkinél vált be. Például Georgescunál, a híres súlydobónál, egyáltalán nem, mert ráment az egészsége.

Első, kiképzett, iskolázott edzőink nyomában, három évvel később az ország néhány nagyobb városában, a képesítést szerzett edzők szervezett keretek között átadták tapasztalataikat a fiatal edzőjelölteknek. Ez kétéves tanfolyam keretében történt. A végzetek Bukarestben szakemberekből álló bizottság előtt vizsgázta. Ha ez sikerült, alapfokú edzői minősítést kaptak.

„A madarat nem úgy fogják, hogy HESS!” Ezt Schneider Bubi mondta egyszer nekem, amikor már együtt edzősködtünk. Tudta, hogy nem szakíthat el a játéktól, a focitól. Fokozatosan, igen. Azt is megtanultam tőle, hogy az edzéseket kellemessé, szórakoztatóvá kell tenni. Játsszani kell. Anélkül a munka robot, testet, szellemet megerőltető kellemetlen feladat. Edzések után rendszeresen kispályás focit játszottunk. Akármilyen fáradtak voltunk, mégis szívesen játszottunk. Egyszerű módja ez a levezetésnek. Néha alig tudtuk abbahagyni. Később - már sokéves edzői tapasztalat birtokában -, tanítványaimmal lánbteniszezünk. Tornatermi edzéseken ez a kiváló levezető játék. És rendkívül érdekes. Nemhiába, ma már országos bajnokságot is rendeznek ebből az új sportjátékból. A Bubi felesége, Schneider Erzsébet is aktív sportoló volt. Országos bajnokságot nyert gerelydobásban. Bevezettek a családba, elfogadtak barátok. Két kislányuk volt. Apránként mindenre megtanított engem Bubi. És némelykor rám bízta az edzések vezetését. Szaklapokból fordította az érdekes dolgokat, az újdonságokat, amelyekkel a világ legkülönbözőbb részein próbálkoztak az atlétikai felkészítésben. Úgy bánt velem Schneider Bubi, mint aki utódjának akar. Később ezt meg is mondta nekem, és biztatott az alapos munkára.

Könyvelni, levelezni, gépírni tanított. Főedző koromban mindezeknek nagy hasznát láttam. Több százéves lejes éves költségvetést kellett végeznem. Akkoriban ez nagy pénz volt. Nagy szerencsém, hogy mellé rendelet a sors. Igyekeztem is becsülettel. És ezt méltányolta. Emberileg is közel kerültünk egymáshoz. Aztán a felesége, egy influenza járvány következtében, hirtelen meghalt. Családtagként kezelt. Igaz, én is mindenben segítettem. Felesége halálát nehezen viselte. Ivott. Átadta az edzői teendőket nekem. Raktáros lett a fémáruháznál. Onnan ment nyugdíjba.

Engem, edzősködésem kezdetén még idejében megtanítottak két dologra: az egyik az, hogy elefánpofát kell vágni. A másik, hogy az edző ne kezdjen ki tanítványaival. Az „elefánpofát” Iglóitól tanultam. Eleinte én sem értettem, hogy mi az.

- Náci bácsi, hogy érti azt, hogy „elefánpofa”?

- Hol lépőknek, hol megkarmolnak, hol pofon ütnek, hol megtörlnek... Mindent rezzenéstelen arccal kell kibírni. Tehát „elefánpofával”.

Én is neveltem később trénereket. És átadtam nekik a második szabályban szereplő bölcsességet is. De nem mindenki tartotta be. Sokan nagyon szeretik a „pipi húst”: Meg aztán nem éppen könnyű ellenállni a kísértésnek. Kísértők is akadtak szép számmal. Zseni például ilyen volt. Az édesanyja országos gerelydobó bajnok. Ő maga Schneider Bubi tanítványa. Szemez-

tem vele. Hallottam innen-onnan, hogy nem kell neki sokat könyörögni. Azon a tavaszon már nem dolgoztak a hölgyek a Forduló utcában, kissé ki voltam már „éhezve”. Azt mondja egyszer Zseni, hogy segítsék neki a főzésben. Apja vasutas volt, anyja is elutazott valahova. Délelőtt tízre beszéltük meg a látogatást. Pontos voltam. Elküldött fát vágni. Künn volt a kút az udvaron. Kért, hozzak néhány veder vizet. Aztán javasolta, hogy vessük be az ágyakat. Pongyola volt rajta. Valahogyan - nem is tudom, miként - az is lehullott róla... De nekem abban a pillanatban jutott az eszembe, hogy délután 1200 méteren ellenőrzi az eredményemet Schneider Bubi. - Jaj, Zseni! Valami probléma van! Most sietnem kell! - hadartam, és kimenekültem a házból. Délután aztán további bosszúság ért: Nem tudtam a tervezett időn belül szaladni. Ezért kár volt, mondtam magamban. Pedig úgy hajlottam, mint egy bolond. Nagy bánatomban elmeséltem a történeteket Bubinak.

- Te nem vagy normális! - mondta Bubi, és barátian felvilágosított, hogy a másvilágon majd az orromra húzzák minden elszalasztottét... Mit mondjak; nagyon rosszul esett, hogy ez történt. Azaz, hogy nem történt semmi.

Lehet, hogy utána jobb eredményt értél volna el a futásban is. Mert idegileg nyugodtabb lettél volna...

Nekem első volt az edzés, a felkészülés. Azt hittem, nem szabad az erőmből semmit máshol elpazarolnom. Nekem szent volt az előírt edzésadag. Sokszor azon vitatkoztunk Bubival, miért nem futhatok többet, miért nem terhelhetem meg még inkább magamat? Azt hittem, megdicsér állhatatosságomért. Azért, mert Zseninél is jobban szeretem az atlétikát. Nem ez történt. Esetemet elmondta a fiúknak is. Kiröhögtek. Másnap újra közelítettem Zsenihez, de melléfogtam. Többé szóba sem állt velem. Azt hiszem, igaza volt. De erre csak sokkal később jöttem rá.

Tanultam Kovács Picutól is éppen eleget. Ő 1936-ban, Isztambulban 10,6-ot futott száz méteren. Sokaig tartotta az országos rekordot ezen a távon. Finom modorú ember volt. Lakást is cseréltem vele. De erről később. Picut már az iskolában megismertem, amikor időnként Széplaki Tibor testnevelő tanárunkat helyettesítette. Tornatanárként is finom úriember volt. Látszott rajta, hogy egyetemi tanár. Ő a vágózás szakembere volt. És jó előadó. Én mindig első tanító nénimmel, Palkó Ernő tanítómmal, Nemes János igazgató-tanárommal és más enyedi hírességekkel hasonlítottam össze azokat, akiktől tanulnom kellett. És hasonlítottam őket a Református Kollégium tanáraihoz. Aki kibírta az összehasonlítást, arra felnéztem. Kovács Picura is érdemes volt felnézni. Megnyerő modorú, fiatalos ember volt, pedig akkor már túl volt a negyvenen. Tiszteltem.

Nem mind arany, ami fénylik, tartja a közmondás. Erre is van példám.

A mi időnk nagy vágózója Ion Moinea edzőként nem vált be. Keserűen csalódtam benne. Ő azon kivételek közé tartozott, akik erősítették a szabályt. Nemzeti hős volt. 10,4-et ért el száz méteren. Előadásai unalmasak voltak. Hangja lágy. Az volt az érzésem, hogy nem érdekelte a szakmája. Heti négy órája volt az egyetemen. Katedrafőnök volt. De nem volt kedve vagy nem értett ahhoz, hogy testnevelő órát tartson. Érdekelt, mert tudtam már inas koromból, hogy a szakmát lopni kell. Figyeltem, de nem volt tőle mit tanulnom. Órája például abból állt, hogy kosarazott a diákokkal. Akkoriban sok tornatanár ezt csinálta a középiskolákban is. A mi generációnk máshoz szokott. A Ref. Kollégiumban és még Széplaki Tibi bácsi irányítása alatt a szakiskolában is, hosszú távra kigondolt, tudatos testépítés, állóképesség-növelés, harmonikus izomfejlesztés volt a cél. És a különféle sportjátékok megtanítása. Moinea felolvasta nekünk az edzőiskolában készült jegyzetét, amelyhez semmit sem tett. Megfigyeléseit, ha volt ilyen neki, velünk nem osztotta meg. Nem volt pedagógus hajlamú. Két fiából is atlétát

próbált faragni. Nem lett belőlük semmi. Nem tudott bánni velük. A saját edzései is annyiból álltak, mint a mi bemelegítéseink. De versenyen hajtotta magát. Két nap alatt három-négy számban is indult. És kiváló volt. Igaz, rengeteg izomszakadást szenvedett. Ez is azt mutatja, hogy elhanyagolta az izomerősítő gyakorlatokat, az általános felkészülést. Csak minden száz évben születik egy olyan tehetség, amilyen ő volt. A mi szerencsénk, hogy itt a Kolozsvárhoz közeli Mócson született. A Schneider Bubi rábeszélésén túl, neki köszönhetem, hogy atléta lettem. Láttam őt szaladni. Nem futott: repült. Csodálatos szépen szaladt. Született tehetség volt. 100, 200, 400. Ezek voltak kedvelt számai. Szív-ember volt. Ez főként a stafétákban mutatkozott meg. A lelkét is kiadta az eredményért, a győzelemért, társaiért. Szerette a versenyeket. Olyan is volt, amikor egyetlen verseny keretében száz, kétszáz, négyszáz, négyszer száz, négyszer négyszáz méteren, távolugrásban, hármassugrásban, balkán stafétában és svéd stafétaszámban is indult. Rengeteget versenyzett. És rengeteg balesete volt. Szakadtak az izmai. Főleg a hátsó combizmát kellett volna erősítenie. Ezt én már tudom, de akkor Moineaéknak fogalmuk sem volt erről. Játszva nyerte a versenyeket, többszörös országos és balkán bajnok volt. De elég volt egy rosszabb vagy szokatlanabb pálya, hűvösebb vagy esős idő, és máris megtörtént a baj. Ha alapos edzéseket végzett volna, mese nélkül elérte a 10,2-es időt száz méteren. 1948-ban, amikor a legjobb eredményeket futotta, Románia nem vett részt az Olimpián. 1952-ben folyton izomszakadásaival bajlódott. Tőle így azt is megtanultam, hogy miként nem szabad előadni és tréninget vezetni. Annak örültem is, ha kollégáim és „jóakaróim” óriási hülyeségeket erőszakoltak rám. Szerettem a magam kárán tanulni. És szerettem mindent kielemezni, a logika szabályai szerint levezetni. Tanultam a saját és a mások hibáiból. Moinea szellemes, jó kedélyű, vicces ember volt. Voltunk együtt a tengerparton is. Kiderült, hogy nem tud úszni. Ami az izomszakadásokat illeti, ezt is magamon tapasztaltam ki. Amikor először történt meg ez velem, nem értettem a dolgot. Megijedtem. Utána nem mertem versenyezni. Abban az évben terjedt el rólam a hír, hogy egész nap szaladgálok, örökké edzek, de versenyek előtt eltűnök, mint a beteg számár... Félttem valóban. És újra megtörtént a baj. Egy versenyen a kolozsvári Babeş-stadionban hétszáz méternél megint szakadt a hátsó combizmom. Félállban még beugráltam a célba, aztán összeestem. Kényes izmaim erősítése évek munkáját igényelte. Nem sajnáltam rá az időt. Kitartóan dolgoztam. Most visszagondolva, tudom, hogy amit tettem, jól tettem.

Szép évek voltak.

Ötödik kazetta

Amelyről nem hallatszik a kurjantás, az öröm- és a bánategyveleg, mert a napok - a maiakhoz hasonlóan - görögnek, és a futás, ha hasznos is, tanulni és tanítani kell, mert a rajtpisztoly eldördülése és a vágózó indulása közötti időben is csodálatos dolgok mennek végbe az emberben, akinek figyelnie kell önmagára is, hogy lehetőleg hosszú gazella-lépésekkel tudjon végigszágulni a világi életben, ahol a kíváncsiskodó hátrafigyelésnek éppen akkora az ára, mint a butaságnak, a lustaságnak, a szájtátiságnak és egyéb pörsenéseknek társaink felé mutatott arcunkon. Mindazonáltal a „hosszulépést” nem szabad összetéveszteni a nagyfröccsel, amelynek ilyenénképpen való megnevezése valamiért kikopott életünkéből az elmúlt csillagfényes évtizedek alatt, miközben a sportolókra nézve voltak irigylésre méltó intézkedések is, mert aki dicsőséget szerzett a pártnak és a vezetők bölcsességét példázta, annak jó volt, ha egyetlen tollvonással a legfőbb ösztönzőt, a pénzt is megvonták tőlük, a megszokás egy darabig még tovább segítette őket fel felé ívelő pályákra. És így, heti elfoglaltsága után, vasárnapokon is udvarolgathatott hősrünk a hamis Matildnak, akin fogott az átok, hiszen végül kihulltak összes fogai, de a bosszúból-menyasszony Juci sem járt jobban. Ezt csupán csak sejtethi az olvasó - mert nem minden derülhet ki egyetlen kurtára sikerült fejezetből, amelyet még a jóakarók sem hasonlíthatnak a részletes és mindenben hajszálpontos edzőnaplóhoz, amit csakis becsületes időkben vezettek olyan tisztalelkű, a munkát és a jövőt tisztelő emberek, mint amilyen római karakterű és hajviseletű hősrünk volt azokban a nemcsak számára felejthetetlen, hitetlenül is hiszékenységeknek megfelelő eszméket duruzsoló, távlatokat is ígérő, keményen zakatoló években.

Kiss Gyuri edzőelődöm volt. Ezerkilencszázharminckilencben a római futók közül elsőnek szorította az 1500 méteres síkfutás idejét négy perc alá. Klagenfurtban, a Stájerország-Románia találkozáson 3:59,9-et ért el. Utána többször is megjavította ezt az időt. A világrekord akkor 3:47,8 volt. Jack Lovelock újzélandi orvos futotta ezt az időt 1936-ban. Ezt aztán három magyar futó is megjavította: Iharos, Tábori, Rózsavölgyi. Ők 3:40,8-as eredményt értek el a különböző helyeken megtartott versenyeken. Iglói tanítványai voltak. Büszke vagyok rá, hogy Iglói nekem is tanítómesterem.

Kiss Gyuri középtávon úgy szaladt, mint Moinea rövid távon. Az ő futása esztétikai csúcspont volt. Mozgása biomechanikáját ma is tanítani kellene. Olyan természetesen, olyan lazán szaladt, hogy öröm volt nézni. Labdarúgóból lett atlétává, akárcsak én. Sepsiszentgyörgyi származású. Harminc évet dolgoztunk együtt.

Azt mondják, minden szamár és minden ló tud futni. De nem mindegy, hogyan szaladnak. Vannak ígáslovak és vannak versenylovak. A különbség köztük óriási. A szép és eredményes futáshoz nem csupán született adottságok kellenek, hanem rengeteg gyakorlat, kitartó munka. Erre tanított minket Kiss Gyuri. Nemcsak elmagyarázni tudta ezt, hanem bemutatni is. Irigyeltem, hogy negyvenen felül is milyen frissen, pontosan és szépen mozgott.

Kovács Picut egyszer megkértem, mérje meg, mennyit tudok száz méteren. Futok, hát az eredmény 14,2! Nem létezik! - mérgelődtem magamban, hiszen a lányok 12 másodperc körül futnak ezen a távon. Gyorsnak képzeltem magam. Az is voltam, harminc-negyven méterig. De utána elmerevedtem és nagyon lelassultam. Még egyszer futottam. Az eredmény 14,3! - Tanár úr, nem jól méri! - mondtam, és tovább mérgelődtem. Kovács Picu csendesen megjegyezte: - Fiam! Én megtanultam mérni. Te tanulj meg szaladni! - Szégyelltem magam. Később rájöttem, hogy teljesen igaza van. Futni, tudni kell! Focista voltam, belém idegződött a

robbanásszerű indulás, a harminc-negyven méteres vágta. De a száz méteres síkfutáshoz is kell a speciális állóképesség. És lazaság, amely lehetővé teszi a megfelelő ritmust. A négerek azért ászok ezen a távon is, mert izomzatuk rendkívül laza. Ezt alkati idegpálya-minőségükkel érik el. Száz fekete bőrű közül kilencvennégy jobban szalad rövidtávon, mint száz fehér ember. Ezen kívül jobb az elrugaszkodó képességük. A startnál is nyernek fehér ellenfeikkel szemben fél métert. Amikor eldördül a pisztoly, idegpályájukon hamarabb végigfut a parancs az idegközponttól az izmokig: Lök el magad! Armin Harry, aki fehér létére 10,2-öt szaladt százon, tanulmányozta a két faj közötti különbséget, és sok mindenre rájött. Például a start alkalmával használatos izommunka mikéntjére. Szerkesztett egy olyan különleges erőgépet, amellyel magát erősítve, a feketékhez hasonló robbanásszerű indulásra volt képes. Óriási hátrányban van az, aki az első lépések után fejét felemelve azt látja, hogy ellenfelei fél méterrel már előtte járnak. Ez a helyzetfelismerés is okozhat lemerevedést, amely aztán tovább növeli, és behozhatatlanná teszi a kezdeti hátrányt. Armin Harry ezután a legtöbbször azzal nyert, hogy az első tíz méteren sikerült az élre vágnia, és lélektani előnyét kihasználva szaladt a célba.

Kiss Gyuri megértette velünk azt, hogy mi a célgimnasztika. Az atlétáknál ez nagyon fontos. Az ember hajlékonysága az eddigieknél is tovább növelhető. A gyorsaság felső foka tudományosan meghatározható. Száz méteres síkfutásban a 9,8-ból talán csak századokat vagy ezredek lehet lefaragni. Közép és hosszú távon még javíthatók az eredmények, az emberi képesség határait még nem értük el. Az ember a legérdekesebb állat, és a legbonyolultabb szervezet. Dolgozik benne a serkentés és a gátlás. Ha e kettő kiegyensúlyozódik, akkor jó. Ha a startnál a gátlás dominál, az indulás görcsös erőlködés lesz. Dominálhat az emberben az acélos akarat, esetleg az önvédelem is. Megfigyelték, hogy halálfélelem esetén sem tudja százszázalékosan kihasználni képességeit az ember. Mert száz százalékos erőmegfeszítés halált okoz. A halálos elszántság esetén az ember csodákra képes.

Az 1500-as vagy 3000-es táv kétharmad részénél az ember holtpontra jut, a még jól edzett atléták is. Oxigénhiány lép fel. Az agyban gyengébb lesz az oxigén-ellátás, és szubjektív érzés rabja lehet a versenyző: „Ha nem lassítok, végem van, összeesem!” Több ezerszer éreztem ezt az érzést edzés közben is. Utána még szaladtam vagy félórányit, és nem volt semmi bajom. Ha dominál a versenyzőben az erős, az acélos akarat, akkor nyert ügye van. Ha enged, lelassít a versenyző, fáradtsága nem enyhül. Versenytársai, akik óramű-pontosságúan egyenletes iramban szaladnak, szépen elhúznak mellette. A legtöbben, mivel nem látnak kiutat a holtpontból, feladják a küzdelmet. Ezt én sohasem csináltam. Egyszer sem adtam föl a küzdelmet. Schneider Bubi mondta, hogy a küzdelem feladása csak először nehéz. Utána könnyen megy, szinte feltételes reflexként működik.

Zatopek arcán megfigyelhettük azt a rettentően nehéz küzdelmet, amelyet önmagával vívott. Az izmoknak bírniuk kell azt az erőfeszítést, amelyet a versenyző tudatosan kisajtol magából, amit pszichikailag vállalni tud. Ezért az izmok fejlesztésén kívül edzeni kell az akaratot is. A holtponton túljutni, nagyszerű győzelem! A belélegzett levegőből a széndioxid hatására századmásodpercnyi idő alatt tejsav képződik, amelytől mázsás súlynak érzi az ember a bokszkesztyűs kezét vagy futócipős lábát, és elszorul a torka. Szubjektív érzés. A jól edzett sportoló erre rá sem hederít. Mert a levegővételt és a levegőtartást is automatizmussá fejlesztette edzéseken, de azon kívül is. Segít ebben néhány jóga alapgyakorlat és az alapos önfigyelés; testrészeink, a szervezetünk működése feletti biztos uralom. Az alapos felkészülés sokoldalúságot kíván. Az atlétának például úsznia is tudnia kell ahhoz, hogy légzése megfelelően ritmikus legyen. Erőfeszítésünket kétfélének tudjuk: aerobnak és anaerobnak. Jó légzésen múlik a közép és hosszú távú versenyszámokban való siker, és főként izommunkától a rövidtávon való versenyzés eredményessége.

Persze, nem elég csak az izmokat vagy csak a tüdőt edzeni. Hiába jó a tüdő, ha az izmok elégtelen felkészültsége folytán beáll az izomgörcs. Ilyenkor nincs mit tenni; föl kell adni a versenyt.

Atlétikai pályafutásomat egy sérüléssel kezdtem, amelyet egy bánffyhungyadi néző kampósbotja idézett elő, amikor benyúlva a focipályára, elakasztott. Három hétig jártam kezelésre, cipóra dagadt lábammal. A sípcsontomon volt a zúzódás, és elég nagy fájdalmat okozott. Piros, kék és zöld színben tündökölt a lábam, nem voltam jó semmire. Tavasz volt, lábadoztam.

Búcsút mondtam aztán a focinak, és apránként egyre többet jártam atlétikai edzésre. És nyertem a versenyeken. Aztán jött az első húzódás. Mentem az orvoshoz. Leragasztotta jókora leukoplasztal a combom. Kilátszott a rövid nadrágomból. „Húzd föl a gatyád!” figyelmeztettek a fiúk. Kellemetlen volt; állandóan piszkálgattam, próbálgattam a lábam. Benn a gyárban munka közben is mozgattam; lássam, fáj-e még. Fájt. Pihentettem. Három-négy nap múlva nem éreztem semmit. Belevágtam, megerőltettem edzésen is. Újból fájt. Megint elmúlt. És így tovább. Aztán következett egy verseny, amikor a cél előtt - mintha késsel elvágták volna a combomat! Három hónapig tartó szünet következett. Chețeanu dr. megmagyarázta, hogy mi a húzódás, és mi a szakadás. Vett egy darab vásznat, és kettőbe próbálta tépni. A cérnaszálak megnyúltak, megritkultak. Meggyengült a vászon, át lehetett látni rajta. Ez a húzódás, magyarázta a profunk. Aztán beszakította a vásznat: - „Ha tovább feszítem, tovább hasad!” Így van ez az izomszakadással is. Miért szakad az izomcsoport, az ín? - Mert gyenge! Mi a teendő? - Meg kell erősíteni!

Schneider Bubi megmagyarázta, hogy a vágtánál a legfontosabb a hátsó combizom. Olyan gyakorlatokat mutatott nekem, amelyekkel ezt az izomcsoportot erősíthetem. Ezek közül a leghatásosabb az volt, amikor egyenes felsőtesttel letérdepeltem, és hátul valaki megfogta a bokámat. Lassan, támaszték nélkül előrehajoltam, hogy az állam elérje a talajt, innen pedig vissza lassan, az eredeti helyzetembe. Ezt naponta többször, több szakaszban, többszöri ismétléssel gyakoroltam három hónapon át.

A futásban részt vevő izomcsoportok, inak és ízületek, minél erősebbek, annál munkabíróbbak. Ha erős a lovaglőizom (elülső combizom), ha erős a bokám, a vállizmom, a hátizmom, a hasizmom, akkor könnyűszerrel léphetek nagyobbakat futás közben. Egy adott távolságot nem sok apró lépéssel, tehát nem a lépések sűrűségével, hanem kevesebb, de hosszabb lépésekkel jó megtenni. Minél feljebb kerül a térd, annál nagyobb a lábak által bezárt szög, hosszabb a lépéstáv. Kevés, de hosszú lépésekkel gazdaságosabb szaladni. Persze a lépések hosszúságát nem szabad erőltetni, ezt edzéseken addig kell gyakorolni, amíg természetes velejárója lesz mozgásunknak, stílusunknak. Számít a talaj keménysége is. A kemény talajon gyorsabban lehet szaladni, mert erősebb az elrugaszkodás. A futásnak négy mozzanata van: elrugaszkodás, lendítés, repülés és talajfogás. A repülés nem látható szabad szemmel, de pillanatnyi időre a futó egyik lába sem éri a talajt. A futás tulajdonképpen ugrások egymásba folyó sorozata. A lábak szerepe változó attól függően, hogy melyik lábunk van elől. Az izmok erősítése tehát nem lehet véletlen, hanem tudatosnak és minden versenyzőnek adottságaihoz mértén célirányosnak kell lennie. Én a magam kárán tanultam. Reggelként, amikor óvári lakásunk szűk udvarán tornásztam, volt úgy, hogy egyszerre két segítőt kértem a hátsó combizom megerősítésére rendelt gyakorlathoz. És amikor már erős voltam, két belém kapaszkodott embert is fel tudtam emelni gyakorlat közben. Megerősítettem a hasizmaimat is. Amikor izomszakadást kaptam 2:04,7 volt nyolcszázon az eredményem.

Az izomerősítő gyakorlatok után, azon az emlékezetes versenyen, amikor a tele fatribün „Kutya! Kutya! Kutya!” ütemes kiáltással biztatott: 2:01,3-at értem el. Ez az első kategóriájú versenyzők szintjénél jobb eredmény volt. Akkor húzták rám először a nemzetiszínű melegítőt. Valakiről gyorsan leszedték és rám adták, hogy a válogatott színeiben lépjek a dobogó legfelső fokára. Ősz volt, nyirkos idő. Hideg szél fújt a salakpálya fölött. Olyanokkal szaladtam, akik futották már két percen belül, is a nyolcszáz métert. Eleinte csak arra összpontosítottam, hogy nyomukban legyek. Hatszáz méternél éreztem, hogy feltartóztatnak az előttem lassan haladók. Gondoltam egyet, és elmentem mellettük. Kerülgettem őket. A cél előtt hetven méterre már csak a francia versenyző volt előttem. Nem hiszem, hogy utolértem volna, de pillanatra hátranézett és meglátta a göndör fejemet. Mire feleszmélt, már elmentem mellette. A hajrá neki kemény erőfeszítés volt, nekem lendületes úszás. Schneider Bubi azt is elmagyarázta nekem, hogy a kíváncsiskodás nem vezet jóra; a félelem érzése, hogy elhagyják az embert, lemerevít, mire felocsúdna a „kis kíváncsi”, be is következik az, amitől megijedt: elmentek mellette.

A siker mindig nagyobb munkára kell, hogy késztesen. Így gondolom ezt ma is.

Akkor áttértem a heti tíz edzésre.

Kutuzovval mondhatjuk: minél nehezebb a felkészülés, annál könnyebb a hadviselés, illetve a versenyzés. Minden edzésen elő kell idéznünk azt az állapotot, azokat az érzéseket, amelyet a holtpontra beálltakor elszenvedünk. Ha a nehezebb próbákra átesünk, a versenyzés gyerekjátéknak tűnik. Az, aki homokzsákkal és ólombetétes cipővel edz, szinte repül a versenyen, és nem érez megerőltetést. Ezt Kiss Gyuritól tanultam. Először az elméletét magyarázta, aztán - mert harminc évig dolgoztunk együtt - a gyakorlatban is alkalmaztuk a fokozott erőmegterheléssel kialakított állóképesség megszerzésének módját.

Kiss Gyuri a villamosműveknél volt tisztviselő. A KAC-nál futballozott, majd atletizált, és a magyar válogatottba is bejutott: dr. Somodi István Kolozs vármegyei tisztviselő, az atlétikai bizottság elnöke támogatta, akit versenybíróként magam is ismertem. Kaptam tőle egy füzetet, amelyben gyöngybetűkkel feljegyezte az 1932-ben megrendezett Los Angeles-i olimpián velük történeteket. (Somodit a háború után nem zárták el. Azt mondják, olyan ember volt, aki mindenkivel csak jót tett.) Naplója érdekes volt. Sokat tanultam belőle. Különböző volt a kitől tanulnom; Kolozsvár tele volt híres emberekkel. Itt van például dr. Chetanu Onoriu, a neves Hăţeganu sógora: anatómiát, fiziológiát és masszázst tanultunk tőle. Pórusainkat ablakokhoz hasonlította, melyeket nyitni és csukni lehet. A lazítás művészetét ő magyarázta meg nekem a legegyszerűbben. És tőle tudom az izmok és izomcsoportok pontos szerepét, erősítésüknek különböző módját, pihentetését, és a balesetek orvoslását. Egyszerű magyarázatait nem lehetett meg nem érteni vagy elfeledni. A mi felkészülésünk kötetlen volt; szép időben, kinn a Babeş stadionban egy nagy kerek asztal körül ültünk, a beavatlatlanoknak talán csevegésnek tűnt együttlétünk, de gyakran rögtönzéseket kellett írunk, amelyekből tanáraink rögtön látták, ki mit fogott fel, mennyit értett meg előadásaikból.

Edzőtanfolyamunk minden hallgatója fényesen megállta a helyét a fővárosi vizsgákon. Kitűnőek voltunk elméletből és gyakorlatból egyaránt. Keményen levizsgáztattak; gyakorlatilag is ellenőriztek minket. Be kellett mutatnunk és elmagyaráznunk, miként masszírozunk különféle izmokat húzódás esetén. Minket itthon úgy készítettek fel, hogy ott ne valljunk szégyent. Később aztán nagyra becsülték azokat, akik Kolozsváron végezték az edzői tanfolyamot, mert a legjobbak voltunk. Tudtunk vérnyomást mérni, ismertük a pszichikai felkészülés mikéntjét, és azokat az apróságokat is, amelyek előnyünkre vagy hátrányunkra lehettek abban, hogy erőnket, képességeinket a lehető legjobban kamatoztathassuk. Chetanu dr. megmagyarázta, miért fontos verseny előtt felkeresni a mellékhelyiséget, miért nem szabad

idegesen beverni a startablakot, miért nem szabad futás közben beszélni, és így tovább. A futó bizonyos izomcsoportjai pihennek mozgás közben, ezt csomagként visszük magunkkal. Dolgozik a lábizmod, de a hasizmod is például. De a füledhez vagy az orrodhoz tartozó izmok nem dolgoznak. Ha beszélsz, a mozgáshoz szükséges izmokon kívül még tizenhat izomcsoport végez munkát, amely energiavesztéssel jár. Nem sokkal, de sok kicsi sokra megy alapon, ez is hátrányos lehet. A súlyemelő vagy a súlydobók erőfeszítéskor nagyot ordítanak. Ez az erős koncentráció utáni lazításhoz tartozik. Az előtte való felfokozott állapot is segítségükre lehet a nagyobb erő kifejtéshez. Érdekes dolgokra figyeltem fel. Olyanokra, amelyeket tanítványaimmal is megosztottam. Mert az atlétika és általában a sport nem csupán az izmok, hanem a szellemi képesség próbája is. Az értő atléta tudatosan növeli képességeit. Az edzés nem is csak a pályán vagy a kijelölt időben folyik, hanem egyik része, amely nem lebecsülendő, otthon történik. Amit az atléta az edző segítségével felépít az erő, az ellenállás, a tűrés kategóriájában, azt otthon könnyen lerombolhatja meggondolatlan éjszakázással, dohányzással, italozással, túlzott nemi élettel.

A sportban is vannak Kőműves Kelemenek. A focistáknál tapasztaltam olyasmit, amely nemcsak sportszerűtlenség, hanem egészségtelen is; edzés után, az öltözőből kifelé menet cigarettára gyűjtani, több mint ártalmas. S az is, amikor a sportolók edzés után a közeli sörözőben „levezetik” fáradalmaikat. Amit nyertek az edzésen, elvesztették az edzés utáni helytelen életmóddal.

Az sem mindegy mit, mennyit és mikor étkezik a sportoló. Minket erre is megtanítottak. Tudnunk kellett a különféle élelmiszerek, ételek kalóriaértékét. Fontos a növényi eredetű élelem, mert a mozgáshoz nem „illik” a zsíros, a nehezen keringő vér. A mi „motorjaink” legjobb üzemanyaga a méz. Citrommal többet is lehet enni belőle. Esetleg ásványvízzel. Milyennel? Nyilván olyanal, amelyik vasat, magnéziumot is tartalmaz. Az izomgörcsök oka lehet például magnéziumhiány. Nagy szomjúságunk oka pedig az lehet, hogy szervezetünkben hiányoznak az ásványi sók. Edzőtáborozásaink alkalmával sokszor úgy éreztük, hogy „üresek” vagyunk. Kiutaltak még egy flekkent, de nem ez az igazi megoldás, hanem inkább a vitamindús étrend. A maratoni futónak hiába adok három flekkent, ettől még nem fut jobban. Gazdag gyümölcskúrával inkább. Fejünkbe verték a vitaminok szerepét. Az edzőtanfolyamon csoportunkban együtt voltam Pataki, Mátyás, Pál, Dragomir és Totházean kollégákkal. Többen voltunk magyarok. De ez akkor még nem számított. Azt, hogy milyen nemzetiségiek vagyunk, 1958-tól inkább firtatták. És micsoda cirkuszokon mentem és ezért keresztül. Majd elmesélem ezt is. Chețanu dr. románul adott le, de értett magyarul, és mint mindenben, abban is segített, hogy anyanyelvünkön is megértsük az alapvető tudnivalókat. A vizsgán én a négyszáz méteres gátfutásról írtam a dolgozatomat.

Előbb történeti áttekintést adtam; statisztikát, az olimpiai bajnokok eredményeit, az európarekord és a világrekord kialakulásának folyamatát írtam le. Aztán a hazai adatokat. Azt, hogy ki, mikor, milyen eredményt ért el ezen a távon. Felvázoltam az első osztályú négyszázas futó heti edzésprogramját az alapozó, a téli és a verseny előtti időszakban. Aztán a gyakorlati bemutatón, mert kinn a pályán zuhogott az eső, egy hátszék tettem a katedrára, és részletekre bontva elmagyaráztam a gátfutás „titkait”. Bár nem versenyeztem gáton, a gyakorlatban is mindent tudtam erről, aktív sportolóként pedig nem jelentett megerőltetést nekem egy-egy bemutató. Azoknak, akik nem gyakorolták az atlétikát, nehezebb volt.

Emlékszem: hatvannégyen vizsgáztunk akkor. Sokan korszakkal és csomagokkal jöttek vizsgázni, ahogy nálunk ez már szokás, és be-beszóltak értük innen-onnan. Nekünk, kolozsváriaknak jó ajánlólevelünk volt tanáraink hírneve. Mivel nekem sem párttitkár sem miniszter rokonom nem volt, egyedüli „protektorom” az elvégzett munka lett egész életemben.

Amikor a sikeres vizsgák után megkaptam a negyedik fokú edzői rangot, új szakasz kezdődött életemben. Na, nem az anyagiakban mutatkozott ez meg, hiszen instruktorként (kiképzőként) nagyobb fizetésem volt, mint edzőként. Az instruktori beosztás hasonlított némiképpen az akkoriban mindenfelé elterebélyesedő tömegszervezetek aktivistáinak munkájához. Valószínűleg azért fizették jobban, mint a szakembereket. A sport szervezet tömegszervezet is volt. És a szakszervezeti munka része. Fényképes tréneri (edzői) igazolványt kaptam, és hivatalosan is lehettek tanítványaim. Különben is nagy megkönnyebbülést jelentett nekem ez, mert az instruktori megbízatásomat nem mindenki nézte jó szemmel. Emlékszem, egy ellenőrzés során a Vasas Sportegyesület alkalmazottainak beosztását vette szemügyre a „fentről” jött nagymenő. Nevemhez érve a listán, felhúzott szemöldökkel kérdezte, hogy miféle instruktorként Bíró Gheorghe?

Milyen alapon? - Dániel Sanyi, a főnökünk, feltalálta magát és gyorsan ködösített:

Ez az ember, kérem, tulajdonképpen zónafelügyelő! - Mai napig sem tudom, mit értett ez alatt, de románul jól hangzott, és az ellenőr nem merészelt vitába gabalyodni emiatt.

Persze, persze - mondta hümmögve, miközben fokhagyma és szilvapálinka illatot böfögött közénk, zsírpárnás ujjaival a következő névre bökött a névsorban. Mit tehetett volna szegény, hiszen olyan furcsán érezte magát a sok, számára idegen, nehezen kiolvasható nevekkal tele névsor előtt. Városunk elrománosítása már javában folyt, de sportolók és az edzők között akkor még többségben voltak a magyarok és a németek. Szükség volt reánk, mert a teljesítménysport feneketlen zsák, mindig új versenyzőket és jobb eredményeket követel. Később aztán egyre inkább fontossá vált, hogy nemzetközi szintű eredményeket lehetőleg román nevű sportolók érjenek el. Ezért már a sportolók toborzásakor figyeltek a nemzetiségi összetételre, a megközelítőleg egyforma eredményt elérők közül a válogatáskor nyilván a román ment tovább, az első osztályban és nemzetközi mérkőzéseken, ha nem nélkülözheték a más nemzetiségűeket, akkor névváltoztatást ajánlottak, és nem sokat teketóriázva, sok esetben önhatalmúan végrehajtották ezt a sportvezetésbe fentről kinevezett politikus vezetők.

Azokban az években olyan aktív volt az atlétikai sportélet, hogy februártól novemberig állandóan úton voltam. Városi, tartományi és zónaversenyek zajlottak az országos Vasas Sportegylet keretében. A Vasas válogatott aztán egyéni és csapatbenevezéssel indult az országos atlétikai bajnokságban. És voltak a mezsei futóversenyek. Különböző szinten, el egészen a döntőig. Ebben is részt vettem edzőként is mindenben. A csapatversenyek tizenkét fordulósa voltak. Hol Brassóban, hol Temesváron, hol Kolozsváron bonyolították le; keresztül-kasul jártuk az országot. Kiszálláson huszonöt lej napidíjat kaptunk fejünkért...

Bukarestben villamos- és autóbuszberlet is járt ott-tartózkodásunk idejére. Száz lej értékű jegyet kaptunk étkezésre. Ebből ötven lejt visszaváltottunk a pincéreknél. Így aztán volt zsebpénzünk bőven. Aranyéletünk volt. Piros-kék gyapjúmelegítőben jártunk, amelynek ára négyszáz lejen felül volt. Rá volt írva nagy betűkkel: Metalul. Kínai tornacipőnk volt. Évenként kaptunk új felszerelést. De ezen kívül, minden versenyen a megnyert kupák, plakettek és érmek mellé felszerelést is adtak bőven. És nem is akármilyet, hanem a legjobb minőségűt! Rendeztek azokban az években Metaliádát, Ceferiádát, Universiádát, és így tovább. Ezeken is részt vettünk. A Vasas országos atlétikai versenyek döntőjén minden bajnokot tetőtől-talpig felöltöztettek. És jött a boríték is, benne egy százas vagy két szürke. Persze ezt titokban adták, mert szigorúan tartottuk magunkat az amatőrizmushoz. Nem volt szabad munkahelyről kiemelni embereket, illetőleg nem volt szabad erről beszélni, mert a valóságban a valamirevaló sportolót alig látták a munkahelyén. A Vasas bajnokság után egyhónapos Brassó Poiana-i edzőtábor következett. Poianán gyönyörű villája volt a Vasasnak. Onnan mentünk az országos szakszervezeti bajnokságra, ahol a vasutas, építő, vasas,

mezőgazdasági, egyetemista és más - összesen kilenc - atlétikai csapat találkozott és mérte össze erejét. Ott megint az első három helyezettet tetőtől-talpig felöltöztették. Annyi felszerelésem volt, hogy nem tudtam, mit kezdjek vele. Ha kellett a pénz, száz lejért adtam egy melegítőt. Minden versenyszámban a legjobb három képezte a szakszervezeti országos válogatottat, akiknek külön edzőtáborozást rendeztek. A hadseregnek és a belügynek külön bajnoksága volt. A minisztériumok közötti bajnokságra újra készültünk, és nemhiába, mert újabb díjakat és ajándékokat zsebeltünk be. Mindezek tetejébe rendezték aztán az országos atlétikai bajnokságot. Egész évben nagyüzemként működött az atlétika. Nem tudtam, hova menjek, különösen azért, mert kettős szerepem, hol ezt, hol azt, hol mindent kívánt. Nyolc-tíz emberem volt állandóan a Vasas válogatottban, akiket irányítanom kellett. Többnyire diákok voltak, fejenként háromszáz lejt kaptak teljesítménysportolóként. Mindenki jól járt akkor, aki sportolt. De aztán volt hatása is, ez igaz! Ha csak egy klub válogatottjában szerepeltél, olyan életed volt, mint Marcinak Hevesen! Mi, akik jó eredményeket értünk el, rendszeresen találkoztunk. Tulajdonképpen állandóan együtt voltunk a különféle edzőtáborunkban és versenyeken. Összeszoktunk, közösséggé alakultunk. Sok barátom volt abban az időben. Köztük váradiak, temesváriak, galaciak, komstanciaiak és fővárosiak.

Reggel hatkor keltem. Tíz perces bemelegítő után, tíz percen át különleges izomerősítő gyakorlatot végeztem. Utána kiszaladtam az óvári keskeny Izabella utcácskából a Sétatérre, el a Stadion mellett egészen a Babeş sportparkig. Olykor átmentem a hídon, és átvágtam a Donát-negyed kertés villái között; a Szamos-parton loholtam, a vízfolyással szemben, vagy pedig felszaladtam a nyáron árnyas Hója-erdőbe. Reggel mindent lazán, kötetlenül végeztem. Úgy szaladtam, mint egy boldog kicsi kutya a kóbor illatok nyomában. Élveztem a trappolást, boldog voltam, bizonyára meg is látszott rajtam. Az emberek elismerően néztek utánam. Sokan felismertek, köszöntek, integettek... Kolozsváron akkor már nagyon sokan úgy tartottak számon, mint „az a göndör hajú, tömött gyerek, aki télen-nyáron, egész nap tornacipőben és tornanadrágban futkos a városban”.

Schneider Bubi megtanított edzésnaplót vezetni. Ebbe írtam a tőle kapott feladatokat. Hogyan nézett ki az edzésnapló? Egy füzet volt, amelybe mindennap beírtam a dátumot, hogy milyen idő volt, milyen a közérzetem, a pulzusszámom. Mérnem és jegyezmem kellett pulzusomat fekvő- és álló helyzetben, de tíz guggolás után is. Komolyan, pontosan, rendszeresen mértem a pulzusomat edzés előtt és edzés után is. Beírtam a tervezett munkát, a szakaszokban lefutott távokat. És római számmal kellett jelölnöm, hogy milyennek éreztem az aznapi edzést: I. könnyű, II. közepes, III. nehéz, IV. nagyon nehéz. Ez utóbbi olyankor volt, amikor hánytam. Mert ilyen is volt. Egyszer ettem tíz darab ordás palacsintát és utána lekavartam 20x400-at program szerint. Illetve csak szerettem volna, de nem tudtam végigszaladni, mert kiadtam a drága ordás palacsintát. Egész nap szédelegtem utána. Megint csak a saját káromból kellett tanulnom. Mert nem tartottam be edzőm utasításait, figyelmeztetését...

A reggeli szaladgálás után hazatérve, négy sorozat guggolást, négy sorozat fekvőtámaszt végeztem, majd neki fogtam mosdani. Ez mindig cirkusszal járt, mert telepancsoltam a konyhát, jó időben pedig az udvart. Valahogyan kicsi volt nekem a mosdótál. Következett a bő reggeli. Volt miből készíteni, mert első kategóriás sportolónak kijárt a „szupra-alimentáció”. Még otthon is nőtt a tekintélyem, amikor hazavittem a sokféle élelmiszert. Jegyrendszer volt, és a sportolók jól szervezett módon, rendszeresen megkapták azt, ami nekik kellett. Emlékszem, később, amikor a pénzügyeket kellett elintéznem, havonta jártam a bankba. Kivettem a sportegyesületnek járó pénzt, és megkérdeztem például Szabó Dénest, a tornaszakosztály edzőjét, hogy miként akarják a juttatásokat? Azt válaszolta: százötven lejt készpénzben, százötven lejre pedig lisztet, cukrot, étolajat. Volt egy nagy taligánk, ezzel mentünk a Sora élelmiszerboltba, mindig sötétedés után, hogy a nép ne lássa, mit kapunk az

üzlet alatti nagy raktárból. Elnökünk sógora élelmiszerfelelős volt, vele megbeszélték a dolgot. Úgy, hogy mi zsákkal kaptuk a lisztet, cukrot. Egyesületünk székhelyén volt egy Berke-mérlegünk, azon mértük, osztottuk a sportolók számának megfelelően. Óriási előny volt akkor, hogy a jegyadagon kívül kaptuk, amit kaptunk. Azt hiszem, az alapvető élelmiszereket a jegyadagokból spórolhatták nekünk. Ezért volt a nagy titkolózás. Vittem haza a magam részét, és már bátrabban mertem kérni Rebekát arra, hogy főzzön nekem grenadírmarsot, krumpligulyást és egyéb egyszerű ételt, amiket szerettem. Nem kellett ügyelnie az olajra, nem mérte centiméterenként, hanem főzhetett kedvére, amiért aztán az én tekintélyem is nőtt. A reggeli szaladás után már várt a nagy fazék melegvíz és a jó reggeli. Utána indultam a „hivatalba”. Volt, amikor a Munkára Védelemre Kész mozgalom keretében egyik-másik gyárban tornásztattam a munkásokat, máskor meg a bankügyeinket intéztem. Hamar eltelt a délelőtt. Délután pedig következett az edzés. Télen fél négytől, nyáron öt és hat óra között kezdtük, és kb. másfél-két órát tartott. A sporttelepen volt zuhanyozó, nem kellett otthon bajlódnom a mosdótállal. Hétvégeken majd-mindig versenyre mentem. Vasárnap azt csináltam, amit akartam. Rendszerint edztem: „rátettem még egy lapáttal”. Úgy kirándultam, hogy elszaladtam például a Bácsi torokig és vissza. Valami arra készítetett, hogy többet dolgozzam, mint amennyit tőlem elvártak. Elégedett voltam, hiszen edzői képesítésemmel megszereztem második mesterségemet, amely egyre inkább tetszett nekem. De versenyzőként sem akartam lemaradni. Edzés közben állandóan figyeltem és elemeztem magam. Tudni akartam, hogy mit miért kell csinálni, és mi az, amit joggal elvárhatok tanítványaimtól. Valósággal kísérleteztem magammal... Ja, és akkor már udvarolgattam is. Természetesen, az atlétalányok vonzottak. Még az ipari iskolában jó kapcsolatunk volt a közeli bőripari iskolásokkal. Ott többnyire lányok tanultak. Együtt alkottunk kultúrcsoportot. Ismert volt táncsoportunk, színjátszó csoportunk, sportközösségünk. Előadtunk a Sári bírót, nekem jutott a főszerep.

Ott ismertem meg Matildot, aki atletizált Schneider Bubinál. Egy darabig udvaroltam neki. Kértem egyszer, hogy vasárnap délután nem találkozhatnánk?... Azt felelte, hogy Magyar-macskásra hivatalos esküvőre. Vasárnap aztán unalmamban legyúrtam vagy három kört a főtéri korzón. Találkozom egy barátommal, aki érdeklődött, hogy miért járok egyedül. Mondom, hogy mi a helyzet Matilddal.

- Igen, - fontoskodott a barátom, csak hogy háromtól egy pasassal láttam a moziban. - Ott éppen egy izgalmas film ment, amelyben a főszereplő meggyilkolja a barátját, és elássa a pincében. Akkor ez rémfilmnek számított. Hétfőn megyek Matild elé: estig gyakorlaton volt a Herbák János cipőgyárban. Sétálunk a központ felé. Kértem tőle, hogy zajlott le az esküvő? Azt felelte, hogy nagyon jó esküvő volt. Kértem, mi volt a menü? Abban az időben ez a legérdekesebb beszédtemák közé tartozott. Elmeséli Matild a menüt is, leírja a zenekart és más apróságokat. „És a meggyilkolt fiút szünet előtt vagy szünet után ásták ki?” - kérdeztem aztán direktbe (mert akkoriban a mozielőadások félidejénél szünetet is tartottak, hogy filmtekercset cserélhessen a mozigépész). - Mi? Hogy? - értetlenkedett Matild, de aztán átment támadásba: - Szóval, te kémkedsz utánam?! „Hazug bestia vagy!” - közöltem vele választékos egyszerűséggel, és azt kívántam neki, hogy hulljanak ki a fogai. Az Árpád úton ki is írtam jó nagy betűkkel egy kátránytól megbarnult kerítésre, sárga krétával:

Matild! Hulljanak ki a fogaid!

Dühös voltam? Lehet, hogy csak szerelmes... Különben rosszak voltak a fogai, sokszor elkísértem a fogorvoshoz. Sok évre rá, nevetve mesélte Matild, hogy kívánságom teljesült; minden fogát elveszítette. És nevetett, csak nevetett Matild, gyönyörű műfogsorát a feleségemnek is mutatva, akivel jó barátságba került.

Különben a Sári bírót nagy sikerrel alakítottam, legalábbis azt mondták. Előtte ugyancsak főszerepet kaptam: Oleg Kosevoj voltam az Ifjú Gárdában. Úgy hiszem, meglátszott a színházkultúrámon, hogy annak idején cukorkát árultam a Színkörben. Kulcsár Zoli volt az SS-tiszt, akit nekem kellett pofoznom. Zoli volt a GESZ, vagyis a Gazdasági Ellenőrző Szervezet főnöke, nála gyűlt össze minden elkobzott kaja. „Idefigyelj, Zoli” - szóltam neki próbák és előadás előtt - „ha nekem nem hagyok a kajából, olyan két hatalmas pofont kapsz a színpadon, hogy legurul a fejed!” - Kőműves Nagy Lajos volt a rendezőnk. Sári bíróként kitömtek, hogy jó nagy pocakom legyen. És pipáznom kellett. Ez aztán nem ment. Előadás alatt még tartottam magamat valahogyan. De előadás után összehánytam magam.

Olyat hallott-e már valaki, hogy bosszúból szerelem lesz? Mert én ezt is végigcsináltam. Amikor Matild kitolt velem, bosszúból neki fogtam udvarolni Jucinak. Ő is atletizált és a színjátzó- meg a tánccsoport tagja volt. Juci torockói szépség volt. Barna haj, barna ovális szem. A Matild legjobb barátnője volt. Hogy bosszút álljak Matildon, Jucit hívtam moziba. Elfogadta udvarlásomat. Számításom bevált, a két barátnő összeveszett.

Ácsorogtam a bőripari szakiskola bejárata előtt. Tanítás végén kijöttek, előttem sorjázta a tanulók. Többnyire szép, formás, fejlett lányok jártak ebbe az iskolába. Matild kérdően nézett rám. „Nem önkegyedet várom!” - szóltam gúnyosan, és Jucihoz léptem: „Szeretnék neked valami fontosat mondani! Haza kísérhetlek?” - Hát, persze! - mosolygott vidáman Juci. - Hallom, hogy összerúgtátok a port Matilddal... „Éppen erről akarnék szólni...” Nem ültünk buszra. Gyalog mentünk a Bulgária telepre. Szép aprólékosan elmeséltem Jucinak, hogy miként vert át a barátnője. Részletesen ecseteltem, hogy milyen rendes, becsületes, komoly ember vagyok, és igyekeztem sajnáltatni magam mindenféleképpen. Megígértettem vele, hogy edzés után is hazakísérhetem. Nem tiltakozott. Aztán elmentünk moziba. Néztük a filmet. Aztán megint moziba mentünk és hazafelé átfogtam a derekát. Láttunk közösen még egy jó filmet, és a kapuban megcsókoltuk egymást. A másik héten már olyan sokat „beszélgettünk” a kapuban, hogy kiszólt a nagybátya, merthogy féltette Jucit a megfázástól. Persze, tudhatta; minden együttlétünk alkalmával egyre forróbb lett a testünk, a szánk és a lelkünkben bizsergett a szerelem. - Elég volt a dörzsölésből, mert szálla megy a fenekedbe! - szólt ki emberséges együttérzéssel a nagybátyus, aki jópofa autóbádogosként megszokta, hogy meredeken fogalmazzon. Mosolyogtam, Juci kacarászott, és egy másik este bevitt, bemutatott a nagybátyának. Aztán bejött Torockóról Juci édesanyja, őt is megismertem. És következtek az unokatestvérek és egyéb rokonok. A Juci édesapja favágóként dolgozott, amikor baleset érte, ott halt meg a kidöntött fa alatt. Már egy éve járogattam Jucival és próbálgattam a poharazást a nagybátyával, akinek sohasem volt cigarettája, tőlem pedig hiába kért, nem dohányoztam. Csontjaim összetörését helyezte kilátásba arra az alkalomra, ha úgy járok el Jucival, ahogyan a vásárhelyi oláh templommal ez megtörtént. Kérdően nézhettem az öregre. Csodálkozva mondta: - Talán nem hallottad még, hogy az a templom ledült. Aztán felcsinálták, és úgy hagyták!

Akkor hallottam ezt először. Mondtam, hogy Jucival komoly szándékaim vannak. Huszonhét évesen már éppen ideje, hogy komoly szándékkal közeledjek a nőkhöz.

Juci elvégezte az iskolát. Medgyesre került, egy süketnéma háziasszonytól bérelt szobát. Akkoriban sokat utaztam, Medgyesen leszálltam, éjfélig nála voltam, és utaztam tovább hazafelé. Néhány hónap után úgy vettem észre, hogy kezd elhidegülni tőlem Juci. Ígértem, valahogyan visszaviszem Kolozsvárra, de lakásom nem volt, még a gyűrűre valót sem tudtam előteremteni. De szavamat adtam, hogy menyasszonyomnak tekintem. Egyszer késő este érkeztem Medgyesre. A konyhát, ahol az öregasszony hortyogott, nyitva találtam. A Juci szobája kulcsra zárva. Nem szoktuk bezárni azt az ajtót. Nem volt miért. Csodálkoztam.

Kopogtam. Mocorgást hallok. Kimegyek, zörgetem az ablakot. Mozgolódást hallottam, de az ajtót nem nyitották ki. Tudtam már, hogy igaz amit jóakaróim beszélnek: Juci összeállt egy mérnökkel! Nem erőszakoskodtam, elmentem a vendéglőbe, és mérgemben majdnem berúgtam. Nem kellett nekem sok, nem szoktam meg akkor még az italt. Levelet váltottunk. Bevallotta, hogy komoly udvarlója akadt. Írta, hogy ne haragudjam, kettőnknek úgy sincs jövője, hiszen öt évig Medgyeshez köti a szerződése. Elváltunk harag nélkül. Jucit aztán nem a mérnök vette el, hanem egy asztalos. Egy alkalommal, amikor osztálytársaival tíz éves találkozójukra Kolozsvárra jöttek, bemutattam nekik a feleségem, meghívtam őket haza hozzám, és eldicsekedtem nekik a fiammal.

Juci után egy darabig nem gondoltam nőülésre. Megkérdezte egyszer tőlem stadionunk titkárnője, hogy annyi rengeteg szaladgálás után tudok-e a feleségemmel is foglalkozni. „Kérdezze meg tőle!” - feleltem a naiv kérdésre vidáman. Annyira sohasem fárad el az ember, hogy erről az élvezetről lemondjon. De, ha lelkileg fáradt, ha ideges, ha csömörlött? Akkor nem megy... Juci után újra valami csömörérzet telepedett rám. Szezelem nélküli kapcsolataim pedig, amolyan testi higiéniai gyakorlattá silányultak.

Amikor már edzősködhettem is, magamat hetenként nem háromszor edztem, mint az atlétikai szakosztály tagjait, hanem naponta olykor kétszer is. Közben az MVK/GMA/ tornát tanítva, a gyakorlatokat bemutatva újabb alkalmam adódott, hogy megmozgassam izmaimat.

Az MVK-mozgalom alaposan szervezett dolog volt. Aki elérte a bronz, ezüst és arany fokozathoz szükséges eredményeket, annak beírták azt abba a nyomtatott füzetecskébe, amely a próbázó tulajdonában maradt. És serkentőleg hatott a Légy Munkára és Védelemre Kész ifjúsági kategóriától az MKV arany fokozatáig minden jelvény. Gyönyörűek voltak ezek a jelvények. Elvittem egyszer néhányat Mexikóba. Ott jó sok pénzt adtak egy-egy ilyen jelvényért. Ma is sajnálom, hogy csak néhányat vittem belőlük. Aradon, külön gyár részlegen készítették: csillag alakúak voltak, közepén egy futó alakja volt látható rajtuk, amint éppen elszakítja a célszalagot. A GMA után is volt folytatás: aki tehetséges volt megszerezhetette a POLISPORT jelvényt. Ez aztán szenzációsan szép, nagy jelvény volt. Emlékszem, amikor Dorobeky Anti megkapta, sokan irigyelték tőle.

Honnan volt minderre annyi pénz? Mert bizonyára nem volt olcsó multság a mozgalom pénzelése. Rengeteg volt az országban a próbához szükséges akadálypálya, a sokféle felszerelés. Pénzbe került a sok oktató, vizsgáztató, időmérő testnevelő tanár. Nem volt ingyen a nyilvántartás, az adminisztrálás, a sokféle jelvény, diploma, füzet és ajándék sem. Egyszerűen jutott pénzhez a mozgalom: minden fizetésből automatikusan levonták a szakszervezeti díjat. A díj egy százaléka sportra, egy százaléka kultúrára ment. A gyári vagy intézményi futball-csapat pénzelésére sok helyen ugyancsak kötelezően, de külön listán gyűjtöttek. Fantasztikus összeg gyűlt össze. Nem volt könnyű elkölteni. Mi igyekeztünk, és ennek hasznát a sportolók látták. A tömegsport, de legfőképpen a különféle sportszakosztályok gazdagodtak és vonzótták a sportolni vágyó fiatalokat.

Aztán a hatvanas években beleszólt a dologba a legnagyobb pártfőnök. Minden sportcélra adott pénzt, vagy majdnem mindent, átirányítottak akkor - lakásépítkezésre! Pedig elkészült már a kolozsvári fedett uszoda alapja, és a vasutasok, ahol akkor edzősködtem, minden szakosztályuk részére rengeteg lila-kék melegítőt rendeltek egy aradi gyárban. Elszippantották a pénzt, a rendelést vissza kellett mondani. Igazgatói alpnak nevezték azt a folyószámlát, ahonnan addig a pénzt kaptuk mindenféle versenyre, kiszállásra, és felszerelések beszerzésére. Ezt zárolták. És vége volt a jó világnak. A Vasas különben az országos egyesület központ-jából, az évi költségvetés alapján jutott a pénzhez. De a kolozsváriaké volt a sportpálya minden bevétele is. Ebből élt aztán a kolozsvári Vasas atlétikai, kosárlabda, vízilabda, úszó,

torna, sakk szakosztálya és futballcsapata. És rendre eltűnedezték a szakosztályok. Pénz nélkül sportolni nem lehet. Elvették a sportpályát: eltűnt a Vasas focicsapat, széthullt a kosarazók országos élvonalbeli társasága... Magam is átkerültem a kék-piros sportegylettől a vasutasokhoz.

Aztán következett a központosítás divatja. Munkássport megnevezéssel egy kalap alá kerültek az addigi városi sportegyesületek. Kevesebben, egyre kevesebben maradtunk. A pénz is fogyott. És eljött az az idő, amikor már semmink sem maradt. Nem a máról beszélek, hiszen már réges-régen, egykori gazdag országunk polgárait utánózva, üres zsebekben kotorász a teljesítménysport is. Vajon még meddig?...

Hatodik kazetta

Arról, hogy az anyós nem szereti a kutyázást, baj van a románok magyar kiejtésével, Herr Kutya! Viszont jól hangzik; és egy régi tanítvány betegesen hiányos emlékezetében is jó érzés megmaradni, ha azt is kibírja az edző, hogy egy másik tanítványa megelőzze őt a hajrában. Le van írva továbbá az összefüggés a drezdai lépcsőfutás és a kolozsvári Pokol lépcsője között, és más a Fellegvárra valamint a dobogó legfelső lépcsőfokára vivő nem is oly rövid, hanem inkább kíméletlenül hosszú fárasztó út, továbbá az ezzel kapcsolatos angolszász felfogás, amelyhez azt is tudni kell, hogy Hannibálnak hány kan elefántja volt, amikor átkelt az Alpokon, mert különben a cigány sem kap ingyen „puncinit”, és sorozatban jönnek majd a „verdik”, röpködnek a nagy „fausztok”. Kérdezni, persze, szabad, mert úgy tanul az atléta is. Ha saját kárából sem tanul, akkor vége lesz a dalnak, hiába minden, még a dopping sem segít; és a sportoló ferde pályákra és onnan szürke hétköznapiakba jut, százszor megbánva, hogy nem hallgatott a nagy Liszt Ferencre, sem a zeneszerzőt tisztelő kicsi kutyára. Különbözik ebben a fejezetben eltűnik Lord és eltűnik a nő és más egyebek; de fut az ifjúság, hullnak a rekordok, csak a szex marad meg fogas kérdésként, hogy fejtörést adjon a nyájas olvasónak, mert feltehetően olykor neki és éppen csak ez az apróság hiányzik.

Csegezi Anti bácsi, aki valamikor rúdugró bajnok volt és a háború után vadászpuskából leadott lövéssel indította a Főtéren zajló háztömbkörüli bajnokságon résztvevők néha több ezres csoportját, a Petőfi utcából nyíló, hegyre vivő Görögtemplom utcában olykor-olykor bekanyarodott oldalkocsis Simpson motorkerékpárján, hogy értesítsen valamely verseny időpontjának vagy helyének megváltoztatásáról. Akkor fiatal házasként anyósoméknál laktam, s távollétemben az öreglány nyitott ajtót a látogatónak, rideg hangon érdeklődve, kit, mit keres, mit akar az ő lakásának ajtaja előtt.

- Tessék mondani, Bíró Kutya itthon van-e? - kérdezte alázatosan Csegezi bácsi, akit egykor a rúdugrás másoknál jóval magasabb régiókba emelt, de egy baleset következtében megnyomorodott lábbal, kénytelen volt a kisembereknek fenntartott alacsony szintről szívni a nem mindig kellemes városi levegőt.

- Hogy mondta?! Nem szégyelli magát, maga vén szarházi! Ha még egyszer így beszél, tudja meg, hogy végigverem a seprűvel! Hogy máskor ne legyen kedve csúfolódnival az én vejemmel!

Csegezi bácsi hirtelen nem kapott levegőt... Ösztönösen menekült. És nagyon jól tette, mert ki tudja, mi történt volna, ha anyósommal szembe száll!... Aznap, haza érkezve én is megkaptam a magamét:

- Te Gyuri, miért hagyod magad? Állj a sarkadra! Ne hagyd, hogy az a vén alak kicsúfoljon! Még hogy kutya! Hiszen nem vagy te kutya?! Na nézze meg az ember!

Magyarázhattam én, nem volt kinek. Anyósom közismert vaskalapos volt. Eleinte a feleségem sem értette a dolgot. Hiába magyaráztam, hogy engem ezzel a névvel nem csúfolnak, hiszen legkedvesebb állatom a kutya meg a ló. A kutya nem lehet csúf név, hiszen a kutya hűséges, bátor, kedves; és vannak olyan nevek, mint Kutya, és így tovább...

Nevem elkísért, akárhova mentem. Akkor már rengetegszer kellett fölutaznom az Atlétikai Szövetséghez a fővárosba, ahol mindenki csak „Kuchtiának” hívott. Firea, a főtitkár a mai napig is így szól: „Na, mit csinálsz, hogy vagy Kuchti?” Miniszterek ezen a néven ismeretek. Hiába mutattak be nekik Bíró néven, így maradtam meg emlékezetükben. Valószínűleg

azért, mert sohasem voltam amolyan karót nyelt figura, ha szoltam, közvetlen emberi hangon tettem, és mindig a derűs oldaláról közelítettem a nehéz kérdéseket is. Szerintem a szókimondás emberibb hang, mint a gabszáló, ájtatoskodó, a tisztelettől csöpögő társalgás: Kulcsár Zolinak Kutya voltam, Kiss Janinak Kuszu, László Fricinek Kutya, de voltam Foxi is, és még sokan mások éltek a Kutya alapnévből származtatott megnevezéssel. Amikor Kolozsváron a zsúfolt tribün ütemesen kiáltotta Kutya nevemet, nagyon jól esett. - Talán meg sem nyerem azt a versenyt, ha nem biztatnak akkor...

Külföldre is eljutott a Kutya név. A budapesti Testnevelési Főiskolán is el kellett mesélnem, hogyan ragadt rám ez a név. Athénben az egyik sportvezetőnk felkiáltott a lelátóra, hogy segítsek német kollégájával értekezni:

Kuchtia! Spune omului că... - A német illedelmesen érdeklődött:

Was is das, Herr Kutya? - Megmagyaráztam, miért vagyok nekik Herr Bíró, társaimnak pedig Kutya, sőt „Kuchtia elvtárs...” Sohasem haragudtam, ha így szólítottak. Nősülésem előtt ritkán hallottam a Bíró nevet. Házasságkötésem után, mivel nőtt a tekintélyem, a „Kutya” megszólítást rendszerint követte a gyorsan elhadart:

- Ugye, nem haragszol, Bíró kérlek? Vagy:

- Gyuri lelke...

Volt egy atlétám az ötvenes években, ún. fogós műtéttel született, mint a fiam. Észrevettem rajta ugyan valami gyenge falst, de aztán tanár lett, és az egyik város közeli községben tanított, ahol volt mersze elbuktatni a párttitkár bugyuta fiát, amiért aztán felbérelt alakok csúnyán összeverték. A fejére is kapott eleget. Nehezen gyógyult, sebesülése mellett kitört rajta az elmebaj. Hat-hét éve volt kezelés alatt, de látogatóit sem ismerte fel. Egy füzettel járkált az udvaron, és „méréseket” végzett.

- Nagy szél lesz... Bemérem! - közölte suttogva. Többször találkoztam vele, amikor elvonókúras tortúrámat szenvedtem a kórházban. Melegen köszöntöttem. Nem ismert meg.

- Ki vagy? - csodálkozott rám, és néhányszor dadogva érdeklődött, hogy ki vagyok, mit akarok tőle. Eltelt egy hét első találkozásunk óta, amikor egyszer az udvaron ültem, mellettem egy becsavarodott nő gyapjúsál-gombolyagon gyakorolta a láthatatlan vörös fonál kibogozásának sziszifuszi munkáját Csodálatos türelmével megbabonázott. Egyszer csak látom, hogy előttem áll egykori atlétám, és vigyorogva rám mutat:

- Te vagy Kutya! Vasas! Nyolcszáz méter... - Az apjával is beszéltem, aki örömmel újságolta, hogy csoda történt; én vagyok az, akit annyi év után elsőként felismert a fia.

Mostanában, amikor a főtéri diplomarácsnak támaszkodva, nyugdíjas barátaimmal ráérősen osztjuk a semmit, néha meg-meglátogat ez a fiú, és skizofréniás jóindulattal rám köszön:

- Sze-szer-vusz, Ku-ku-tya! - Örül nekem, és én meghatódva bevallom magamnak, hogy nagy ember vagyok, hiszen fiatal embertársam emlékezetéből a sokféle embertelenséggel, brutalitással, maghasonlással és a különféle gyógyszerek mellékhatásaival járó kínok sem tudták - annyi, az életben sokkal fontosabb dologgal együtt - az én nevemet is végleg kitörölni. Ez is megér egy lelátónyi tapsot, amit a másoktól, az elődeimtől, a barátaimtól megtanult ember-ségemnek köszönhetek. Hátha éppen ez az élet lényege: hogy önzetlenül tudjunk adni, hogy majd akkor kapjunk vissza szívszorításnyi jót belőle, amikor nem számítunk rá, amikor már tiszta ajándék ez számunkra, hiszen életünk végét bearanyozó szép, kellemes, érdekmentes emlék csupán.

Amikor még mindenki csak Kutyának hívott, és már atlétikai edző voltam, az volt az álomom, hogy első kategóriás síkfutóként két perc alatt szaladjam a nyolcszáz métert. 2:00.0 és 2:01.0 között sokszor megtettem ezt a távot. Végül 1953 májusában az első tavaszi versenyünkön, amelyet a Babeş-Stadionban rendeztünk, sikerült 1:59.9-et elérnem. Az esemény alkalmából ajándékba új szegescipőt kaptam. Gusztusos kis cipő volt. A talpára ráírtam: Soha többet két perc fölött! A következő versenyen 207-et szaladtam abban a cipőben. Akkor azt mondta Schneider Bubi, hogy írjam be az edzési naplómbe: A sikerek útja balsikereken át vezet! Ez valóban így van. Ezt megtanultam. Schneider Bubi igényes volt, és arra kért, hogy ezt a gondolatot másokba is beleplántáljam. Nem nehéz, gondoltam akkor, hiszen ez az életben is így igaz.

Kezdő edzőként kaptam egy kezdőcsoportot a Vasasnál. Főként középtávú futókkal foglalkoztam. Schneider Bubinál már olyan nagy számban voltak a versenyzők, hogy nem futotta idejéből minddel foglalkozni. A véletlen úgy hozta, hogy a kezdőcsoport kilencven százaléka magyar volt. Ha jól belegondolunk, nem volt ez véletlen, hanem inkább törvényszerűség. Az atlétikát akkor is főként városi fiatalok gyakorolták, és Erdélyben a városok lakossága túlnyomórészt magyar volt. Kolozsváron is ez volt a helyzet. Ezen akkor senki sem csodálkozott. Ebből a kezdőcsoportból két év alatt három országos bajnokot hoztam ki. Aranygeneráció született. Legkedvesebb tanítványom Székely Jancsi volt. Az édesapja valamikor rikkancs, aztán a Royal mozival szemben a sajtóelosztó központ vezetője volt. Ismertem gyerekkoromból. Fia, Jancsi rendkívüli tehetségnek bizonyult. Boldis László volt a tornatanára, ő figyelt föl rá. Tizennyolc évesen 1,66 magas volt, de örökölte az apja mozgékonyágát. Született állóképessége fantasztikus. Ambiciózus ember. Mindössze öt-hat év korkülönbség volt köztünk. Amit előírtam neki, a gyakorlatban együtt végeztük. Ebből aztán az lett, hogy néhány évvel később az országos atlétikai bajnokság döntőjén, amelyet Kolozsváron rendeztek, nyolcszáz méteren első Sudrigean Trăian, második Vámos Zoltán, harmadik Székely János lett. És csak a negyedik, az edzője: Bíró György. A tanítvány túlhaladta a mestert, mondják erre a bölcsek. Engem csak az ment föl az elmarasztalás alól, hogy edzőként akkor már inkább „próbababa” voltam, amennyiben javában próbálgattam a különböző módszereket magamon, köztük a Scheider Bubi ajánlotta világhírű Waldemar Gerschler intervallumos módszerét, melyet tanítványával, a nem kevésbé híres Rudolf Harbiggal tökéletesített. Bubi magyarra fordította a németek 1937-1939-es szakaszos edzésprogramját. Rudolf Harbig villanyóra-leolvasó volt. Kérte, hogy Drezdában a legmagasabb házakban kelljen dolgoznia. Így aztán gyakorolhatta a lépcsőfutást. Olyan különleges hámot csináltatott, amellyel a pályahenger elé fogta magát, hogy télen futva hengerelhesse a havat. A lehengerelt pályán aztán szeges cipővel edzhetett kedvére.

Edzősködésem kezdetén nálunk még az az empirikus felfogás volt divatban, miszerint télen teremben kell dolgozniuk az atlétáknak. A téli mostoha körülményekhez igazodva főként az állóképesség megtartását tűzték ki célul az edzők. Erőfejlesztés, hajlékonyságnövelés folyt a termekben. Kiegészítésképpen pedig kosárlabdázást, kézilabdázást és hasonlókat ajánlottak. A gyorsaságfejlesztő munkát nem tartották célravezetőnek, mert korán formába hozza a versenyzőt és nagy lesz a sérülésveszély-rizikó. Téves felfogás - magyarázta Bubi, hiszen gyors mozgások beidegzését gyors mozgások gyakorlásával lehet elérni! Ez általános módszertani megállapítás. Ha sokat futok lassan, s közben nem végzek gyors vágásokat, akkor a sztereotip mozgásom beidegződik a lassú mozgásra. Csak áprilisban, a szabadtéri edzésekkel egyszerre tértek át a fokozatos gyorsasági gyakorlatokra.

A modern angolszász felfogás, amelyre Iglói is tanított, három tényezőn alapul. Minden edzésen, függetlenül, hogy az év melyik szakában kerül rá sor, a következő három alapképességet kell fejleszteni: általános és különleges állóképesség, erő és ruganyosság. E három képesség

határozza meg a felkészülés minőségét. Ezt az év minden időszakában-különböző intenzitással - gyakorolni kell.

Ha a csúcsformát száz százalékra akarom, akkor az előtte lévő időszakban számítanom kell arra, hogy fokozatosan csökkenő hullámvonalban közelíthetek a kívánt eredményhez. Tíz év is eltelt ahhoz, hogy a bioritmusokkal is számoljak a csúcsforma elérésének kidolgozásakor. Akkor annyit tudtam megértetni a tanítványaimmal, hogy az új edzésprogram gyakorlatba ültetésében kísérleteimet elfogadják, és az általam kitapasztalt edzőmunkában fenntartás nélkül kövessenek. Elfogadták azt, hogy az edzéseknek sokkal fárasztóbbnak kell lenniük, mint a versenynek. A verseny az atléta vasárnapja kell, hogy legyen, nem elcsigázó erőfeszítés, hanem képességeink tudatos hasznosítása az ellenfelekkel való küzdelemben!

Az edzések kilencven százalékát addig a versenypályán végezték atlétáink. Olyan szabadtéri helyeket kerestem tehát, ahol kemény izommunkát végezhetünk. Ezután az edzések hetven százaléka különleges „pályákon” és nehéz körülmények között folyt. Felmértem a Sétatéri Parkot. A stadion lelátójának sarkától a sétatér bejáratáig a távolság pontosan egy kilométer. Piros festékekkel százméterenként megjelöltem a fákat. Télen eltakarítottam a havat egy futósávon; van olyan fényképem, amelyen alig látszom ki a futósáv két oldalára feldobott hótömegből. A fellegvári szerpentin is kitűnő erőpróbát jelentő pályának bizonyult. A Fellegvárra vezető lépcsősort a Pokol lépcsőjének neveztük. Tizenöt másodperces kemény munkára készítetett. Kitaláltam, hogy ott nemcsak felszaladtunk, hanem magas térdemeléssel végeztük a futást, aztán egy, majd két lábon szökdeltünk.

Akkor még megvolt a sporttelepi fából készült lelátó. Felzavartam rá a társaságot. Utánuk mentem én is. Máskor előttem jártam. Sanyi bácsi tiltakozott. Joggal, mert amikor egyszerre félszáz gyerek trappolt a tribün lépcsőin, recsegett-ropogott ott minden. Negyven méter hosszú volt az egész. Különösen esős időben vettük hasznát; a különleges gyakorlatokat az apró lépcsőkön, a páholyokban a hasizom-gyakorlatokat, a tribün hosszában pedig a harminc méteres vágtaikat végeztük. Példánk ragadós volt. Más szakosztályok és edzők is igénybe vették azután a lelátót. Alatta, az öltözőkben akkora volt a robaj, hogy azt hitték, rájuk szakad a régi faépítmény. Megmagyaráztam tanítványaimnak, hogy mit miért kell csinálnunk. Megértették, hogy mi hasznunk származik a különleges gyakorlatokból. Másfél év alatt érett be munkánk gyümölcse. Országos hírű eredmények születtek. Nemzeti bajnokaink száma egyre nőtt. Székely Jancsi fényesen befutott. Nemcsak sportolóként. Mert a normális élet és a sportteljesítmények között nyilvánvaló az összefüggés. Székely Jancsi érettségi előtt állt, jogásznak készült. A szülők aggódtak, hogy az atlétika elvonja a tanulástól. Nem engedtem nekik. Heti három edzést kevésnek tartottam; hatot kértem. És azt, hogy otthon is végezzen néhány előírt gyakorlatot. A többieknek is elmeséltem, hogy Schneider Bubi ajánlatára miként edztem, mennyit dolgoztam, milyen kimutatásokat végeztem napi munkámról, és nem lett semmi bajom. Ellenkezőleg: minden erőfeszítés javamra vált. Nem vagyok gethes, nem sántultam meg, nem bénultam le. Arra ösztönöztem tanítványaimat, hogy fél órával korábban keljenek, tornásszanak, mozogjanak, vezessék rendszeresen edzésnaplójukat. Érdekelt étkezésük és az, hogyan élnek. Olyan baráti kapcsolat alakult ki közöttünk, hogy a szexuális életükről is érdeklődhettem. A naplóban egy kereszttel jelölték az ilyen eseményeket. Egy karika pohár italt jelzett. A naplóba minden intim dolgot be kellett jegyezniük. Köztünk maradt. Székely Jancsi cigarettázott. Kapacitáltam, hogy a napi egy csomagról három cigarettára csökkentse a dohányzást. Két-három év alatt ez sikerült. Különben istenáldotta tehetség volt. Könnyen tanult. Szerette a munkát. Felvételi előtt már fújta a római jogot. Azt is megbeszéltük, hogy az apróbb részleteket sem hanyagolja el. „Tudnod kell például - tréfálkoztam -, hogy Hannibálnak hány kan elefántja volt, amikor átkelt az Alpokon!” Nemcsak rohangáltam tanítványaimmal, nemcsak izzadtunk, hanem tréfás vetélkedőket rendeztem

velük, és komoly dolgokról is társalogtunk. A vetélkedők nyerteseit díjaztam. Volt miből. Cukorka, doboz rahát vagy pénzösszeg volt a tét. Nem sajnáltam az anyagiakat, nálam a jó közérzet volt a fő. Rengeteget utaztunk keresztül-kasul az országban. A Kolozsvár-Bukarest út tizenkét órás utazást jelentett akkor. Ezt az időt sem volt szabad elvesztegetni. „Ki találta fel a gőzmozdonyt? A rádiót?” És így tovább. Záporoztak a kérdéseim. Láttam egyszer hasonló az olasz televízióban, és megjegyeztem, hogyan kell levezetni egy ilyen versenyt, hogy ne szakállas unalom, hanem villám-agytorna, kellemes szórakozás legyen. Teszt-kérdéseimre rendszerint három választ adtam. Ki kellett találni a helyes feleletet. A nyertes rögtön kapta az ajándékot. Rájöttem, hogy a tanügyi átszervezések miatt az érettségi előtt állók általános műveltsége még akkora sem volt, mint amennyit mi annak idején a kis-érettségiig játszva megszereztünk. Az iskolákban a régi tanári kar felhígult, kicserélődött kevésbé képzett, gyakorlatlan káderekkel. Az oktatás célkitűzéseiben már nem a sokoldalúságot, hanem csak a legszükségesebbek, elsajátítását célozta. Tanítványaimtól hiába kérdezem az Aida szerzőjének nevét, az opera címét sem ismerték. Kénytelen voltam régi viccekkel tanítani némi zenei kultúrát nekik: „Hazamegy a muzsikos cigány. Elébe áll a felesége: Ajide a pénz! Azt mondja erre a cigány: Egy nagy fausztot! Megjegyzi a felesége: Akkor nem lesz puncini! Megmérgeződik a cigány: De lesz verdi!” A fiúk csak tátogtak. Megmagyaráztam nekik, ki kicsoda ebben a viccben.

Székely Jancsit pedig elvittem az operába. Megnéztük a Rigolettót. Nem akaródzott neki eljönni, mert azt hallotta, hogy unalmas. Zenekari ülést vettem. Taxit fizettem. Hát úgy megtetszett neki a Rigoletto, hogy utána még megnézte vagy nyolcszor Vida Viktor énekelt, Trenka Éva volt Gilda, Borbély Ferenc a mantovai herceg. Csoportunkban irodalomról, művészetről is vitatkoztunk. Együtt jártunk moziba. Külön fejezet, hogy megtanultuk az együttes szórakozást, a mulatást, a partin - hogy mai kifejezéssel éljek - való viselkedést.

Olykor vasárnapi ebédre hívtam a társaságot. Rebekának pénzt adtam, és arra kértem, készítsen finom dolgokat. Fényes vasárnapi ebédek voltak: sült kolbász, szilvás gombóc, egyéb rengeteg ínycség és laktató egyszerű ételek. Sört is ittunk. Közben értékeltem az elmúlt heti edzést, felvázoltam a következő hét munkáját. Vicceket mondtunk. Délután aztán ment mindenki, ahova kedve tartotta. Következő vasárnap Nagy Zoliéknál gyűltünk össze. Nem hallgathatom el, hogy őt most dr. doc. Nagy Zoltánként ismerik. Szülei is kitettek magukért. Aztán Székely Jancsiéknál „mulattunk”. A szülők is szerették az ilyen összejöveteleket, mert alkalmuk volt megismerni társaságunkat, gyermekük barátait, amely lelki nyugalomuk miatt fontos volt, de segítségemre is, hiszen nem mindegy, ha a szülők támogatják vagy ellenzik azt a kemény munkát, amit közösséget alkotó tanítványaimtól elvártam. Együtt voltunk Jablonovszkyéknál, akinek a bátyja most főkertész a Botanikus kertben; az apja is kertészkedett... Aztán Rázmány Attiláéknál, akinek unitárius pap volt az apja, Szabó Béláéknál, aki közgazdász lett, és így tovább. Barátságunk fantasztikus összetartást eredményezett, amely a csapatmunkához nélkülözhetetlen: Az edzéseken fokozatosan növelhettem a megterhelést. Tudták, velem alkudozhatnak, de csak egy irányban: ha az előírtnál többet akartak végezni! Ahogyan magam is ezt tettem Schneider Bubinál... Többnyire Kusunak szólítottak, és bíztak bennem a fiúk. Szüleiktől tudom, hogy második apjuknak tartottak.

A futóknál nem számít, ki milyen magas. A lényeg, hogy hosszú lépésekkel repüljön a pályán. Nem az a fontos, hogy a versenyző lába úgy járjon, mint a Singer varrógép, hanem az, hogy kevés, de természetesen hosszú lépésekkel tegye meg a versenytávot. Az egyik néger futó mindössze 1.60 magas volt - de repült! És a finn Vaatäinen is... A rövid felsőtest és a hosszú lábak nagy előnyt jelentenek a futóknál. És a lazaság. Jancsinál megvoltak mindezek a jó tulajdonságok. Önbizalmát tápláltam, szülei bizalmát fokozatosan megnyertem. Megértettek. Segítettek a megfelelő étkezés kialakításában is. Elismerték, hogy kérésemre majdnem egé-

szen leszokott a cigarettázásról. Vizsgaidőszakban naponta tízet szívott. Máskor mindössze egyet-kettőt. Ideges típus volt. Mindig magyaráznom kellett neki. Azt, hogy mire jó a hasizomgyakorlat, miért kell a fekvőtámaszt gyakorolnia, miért kell homokzsákkal felszaladnia a tribün lépcsőin. - Miért? Miért? Miért? - Mindent megmagyaráztam, és megmutattam neki, hogyan kell. Mert minden gyakorlatot kipróbáltam magamon, és látta, hogy nem lett a gyakorlatoktól semmi bajom.

Először olyan homokzsákjaink voltak, mint egy vastag hurka. Nyakunkba vettük és szaladtunk vele, tízkilónyi lehetett. Később csináltattam egy szabóval olyan ejtőernyőzsák formát, hogy a mellünkre és a hátunkra került a homoknehezék. Előnye az volt, hogy karunk szabadon maradt; karlendítésünk kellett a trakciós-mozgás növeléséhez. Ilyen megterheléssel végzett sok-sok futás után, amikor mezítláb, egy szál gatyában futtattam a társaságot a sportpálya zöld gyepén - valósággal repültek. Könnyen esett, játéknak tűnt a futás. Éppen azt akartam elérni!

Óramű-pontosságú futókat kreáltam, akik a rendszeres edzés hatására fáradtság nélkül keringtek a salakpályán. A fáradtság kiszűrésének is megvolt a maga módja. Hetenként egyszer gőzfürdőztünk. Nagyon fontos a különféle izomcsoportok masszírozása. Nemcsak gyúrtam őket, hanem megtanítottam, miként kell masszázzsal felfrissíteni az izmokat. Felfogásom szerint az edzőnek sokrétűen gondoskodnia a tanítványairól: közérzetüktől az izmok regenerálásáig minden reá tartozik. Igyekeztem tudatossá tenni bennük a felkészülés minden apróságát; nem elég tenni valamit, hanem tudnunk kell, mit miért teszünk, mennyit és meddig gyakorolunk, és mikor jutunk közel kitűzött célunkhoz.

Tanítványaim sokat és kedvvel dolgoztak. Azt hiszem, ez a lendület segített nekik a tanulásban is. Székely Jancsi bejutott a jogra. Rázmány Attila is, aki évfolyamtársa lett. Szabó Béla a közgazdaságra, Jablonovszky az agronómiára, Nagy Zoli a filozófiára, lélektanra.

Ifjúságiak voltak, de már a felnőttekkel versenyeztek. Abban az időben az egész társaság bekerült a Vasas „divíziós” csapatába. Hét emberem majd mindenhova elkísért azokban az években. Ez azért volt jó, mert megragadva minden alkalmat magyaráztam, és vitatkoztam velük. Mert kételkedés volt bennük bőven. Mondhatnám úgy is, hogy pozitív kételyeiket nem kívántam parancssal elnyomni, inkább a meggyőzés híve voltam. Megköveteltem a munkát, de sohasem voltam rest arra, hogy magyarázzak. Székely Jancsin például volt némi súlyfölség. Hatvankét kiló volt. Mértük magunkat. Három hónap alatt hatvan kilóra lement. Havonként, szép lassan jó fél kilókat fogyott. - Ha így megy, hova fogok elérni? - reklamálta egyszer. „A zéróra!”, feleltem rögtön, mint ahogyan az asztaliteniszezők szokták visszanyesni a kaucsuklabdát. Kiszámította, hogy havonként fél kilót leadva, mikor lesz zéró kilós. Aztán megmagyaráztam: az kell, hogy megállapodjon a magasságához viszonyított optimális súlyánál, és ezt elvégzi szervezetének önszabályozása. Különben a gőzfürdő nem fogyaszt az alapos edzések után, inkább csak regenerál, mert sietteti a fáradtság-termékek kitakarodását szervezetünkéből.

Ezt teszik a mostani ajzószerekkel is. Eleinte olyan doppingszerek voltak forgalomban, amelyek serkentettek. Eltompították például a kisagyat, mint a benzidrines készítmények, és nem érezte a sportoló a fáradtságot, nem jutott a holtpontra. De az utóhatása ártalmas volt a szervezetre. Sokan meghaltak negyven éves korukban, mert használták, és nem is akármilyen mértékben, a doppingszereket. A mostani pirulák többsége a fáradtság leküzdésében segít azzal, hogy gyorsítja a szervezet regenerálódását. A fáradtság a vizelettel együtt távozik. Fantasztikusan nagy igénybevételt kibír az ilyen versenyző, akár az egymást követő edzéseken is. De ezek a szerek kárt tesznek a szervezetben, joggal tiltják tehát ezeket.

Arra is vigyáztam, hogy jó eredményeket tervszerűen, az előretervezett időszakban végzett munka után érjenek el, s hogy továbbfejlődésük fokozatosan következzen be. Amikor valamelyik atléta sorozatosan ugyanazt az eredményt és nem a várt jobbat éri el, felvetődik benne önmagával, az edzőjével és annak edzési módszerével szemben a kétely. Jó tulajdonságai halmozása után aztán újra javít saját rekordján a kitartó atléta, ami azt mutatja, hogy képességeinek előbb meg kell állapodniuk, és halmozódniuk kell ahhoz, hogy újabb minőségi ugrást produkálhasson. Ismerjük a legendát a bikaborjúról, melyet a római harcos naponta hátára vett és felfutott vele a hegyre. Amikor aztán a borjúból több száz kilós bika lett. Akkor is felfutott vele. Ezt ki hiszi el? Megjártam én is. Hasizomgyakorlatot végeztem, amit „bicskának” neveznek. Először nyolcat végeztem. Feltettem magamban, hogy naponta eggyel emelem a gyakorlat számát. Eljutottam negyvennyolcig. Másnap tizenkilencnél görcs állt a hasizomban. Felmérgelődtem. Újra kezdtem. Már csak tizenkét gyakorlatra voltam képes. Egy edzőismerősöm, kiváló tízpróbás versenyző magyarázta, hogy jobb az, ha nem négyezer métert futok, hanem 10x400-at, a távok között kis szünettel. Így aztán szakaszokra bontottam a hasizomgyakorlatot is, úgy edztem magam. Egy idő után újra próbát tettem. És csodák csodája: egyfolytában ötvennégyyszer voltam képes elvégezni a „bicskát”. A tanulságot ebből akárki levonhatja. Az emberi teljesítmény határa nem végtelen, meghosszabbítási módja pedig nem egyenes vonalúan egyszerű. Ezt kell minden teljesítménysportolóval megértetni ahhoz, hogy önbizalmában meg ne inogjon. Székely Jancsi értett engem. És így jutott tizen-nyolc éves korában a Vasas felnőtt válogatott csapatába, és a csapattal a román atlétika élvonalába, hiszen akkor is az U-val, az építőkkal és vasutasokkal küzdöttünk a csapatbajnokság első három helyéért valamelyikért. Én a száz méteres síkfutástól a tízezer méteres távfutásig minden számban jó voltam. Jancsi hasonlóképpen. A szakszervezeti bajnokságban még a balkáni staféta is bekerült. A váltó első tagja nyolcszázat, a második négyszázat, a harmadik kétszázat, a negyedik pedig százat fut. A svéd staféta pedig négyszáz, háromezer, kétszáz és száz méteres távokból áll. Nem klasszikus számok ezek, de érdekesek. Egyéniben is a versenyek színes foltja az ezer, kétezer, háromezer méter és az egyórás futás. Rendeztek nálunk országos bajnokságot is a nem klasszikus számokból. Mindenféle verseny ösztönzi a sportolót. Az a jó, ha sokféle számban, sok alkalommal próbára teheti képességeit az ember.

Próbáltam én is eleget, és nem is sikertelenül. 1950-ben még úgy szaladtam, mint egy bivaly. Erőm volt, de kapálóztam, lógattam a fejemet, pazaroltam az erőmet. Úgy látszik, mindent elkövettem, hogy esztétikusnak ne nevezhessék futásomat. A napi edzések, a különféle gyakorlatok aztán meghozták a várva várt változást. Stílusom letisztult, és dicsekvés nélkül állíthatom, hogy tökéletessé vált. A Testnevelési Főiskolán filmezni való példának mondták. Székely Jancsitol, mikor megkérdezték, hol tanulta gyönyörű stílusát, azt felelte: tőlem. A futballisták görcsös, merev futását váltottam fel az atlétikában a gazellához hasonlatos mozgásra. Kiss Gyurinál láttam ilyen szemet is gyönyörködtető eredményes futást. De mert nem elég csak mutatni, befogott azokra a tornagyakorlatokra, amelyek nyomán aztán csiszolódott mozgásom. Én meg továbbadtam a tanultakat tanítványaimnak. Végül is annyit tettem, hogy továbbéltem a kolozsvári atlétikai „iskolát”. Iglói is sokat okított. Azt mondta egyszer: „Tanuljunk Liszt Ferencről!” Nem értettem, mit akar. „Náci bácsi, mit tanulhatunk mi egy zeneszerzőtől?” Iglói Mihály felemelt ujjal figyelmeztetett Liszt Ferenc vallomására: „Nem gyakorolok egy nap, megérezem én. Nem gyakorolok két nap, észreveszik a kritikusok. Nem gyakorolok három nap, kifütyül a közönség!” Hogy ez mennyire igaz, a saját bőrömmön tapasztaltam.

A futás különben olyan, mint a gépkocsimotor bejáratása. Rendszeresen és nyugodtan kell végezni. Magyaráztam ezt Székely Jancsinak is. Volt kinek. De nem bólogatott, hanem mint máskor is, előbb kieszelt valami ellentmondást: - Nem vagyok én zongoraművész! Nem

hagytam magam, győzködtem, hogy a futás művésze kell, hogy legyen. Mert az akart lenni. „Tehát valami rendkívülit kell csinálnod!” - erősítettem, és ráraktam a hátára a homokzsákok. - Ettől hátgerincsorvadást kapok! - jajgatott, és máris nyomta a mesét, miszerint öregkorára rokkant lesz, és időnap előtt fog elpusztulni. Aztán azzal hozakodott elő, hogy több mint valószínű, rákos lesz. „Ez lehetséges” - válaszoltam. Felkapta a fejét. - Milyen rákra gondolsz? - érdeklődött élénken. „Tüdőrákra!” - vágtam rá. - Igen, mert sokat futok! - panaszkodott. - „Mert még mindig sokat dohányzol!” Azt felelte erre, hogy a nagypapa kilencven évesen is pipázott. - „Az semmi” - mondtam én -, „Churchill is szép kort ért meg, bár a bőrszivar ki nem esett a szájából, és naponta egy üveg whiskyt is benyakalt. De a cigaretta veszélyesebb a papír és a kátrány miatt...” - magyaráztam, amit okosabbaktól hallottam. Azt hiszem, annyi az érdemem, hogy tudtam hatni embereimre. Ebben látom én a sikereimet. Így volt ez mindenikkel, akivel jó eredményeket sikerült elérnem. De bizonyítják ezt azok az esetek is, amikor hatásom alól kikerülve, egyik-másik tanítványomat „elkapta a gépszíj”, és leterítette a követendő útról valami passzió, rögeszme vagy saját akaratgyöngesége.

A leggyakoribb kilengést a fiatal sportolóknál a kielégítetlen nemi vágy okozza. Amikor még megvoltak a nyilvánosházak, a fiúk könnyen kielégítették ilyen természetű igényeiket. Aztán nyilvánosházak nélkül is volt elég alkalmuk erre. A szülőkkel többek között azt is megbeszéltem, hogy az aktív sportolókkal a legjobb mindenben rendszerességre törekedni. A házasság a serdülőkorban és a közvetlenül utána következő időszakban, amikor a pályaválasztás és a pályakezdés gondjaival küzd a fiatal, nem valószínű és nem is ajánlatos. Így aztán esetről esetre kell megoldást keresni.

Székely Jancsi édesapja, hogy régimódisággal ne vádolhassam, engedékenynek mutatkozott abban, hogy fia olykor felvigyen egy-egy lányt kicsi legényszobájába. Így történt, hogy Jancsinál beütött a krach! Megismerkedett egy nála három évvel idősebb, elvált balett-táncosnővel, aki rendszeresen feljárt hozzá, és nem kímélte Jancsit. Jött Jancsi az edzésekre kifacsarva. Kénytelen voltam némi magyarázattal okosítani a szex titkait illetően, és mértéktelenségre intettem. De a nő egyre követelőzőbb lett. Nemcsak az ágyban, a családban is. Egész éjszaka Jancsival volt és náluk is ebédelt. Aztán odaköltözött. Közben Jancsi új hobbival gyarapodott: valahonnan szert tett egy gyönyörű boxer kutyára. A szülők ellenezték, ő pedig kemény harcba kezdett ellenük. Végül a szülők a sarkukra álltak, és Jancsinak szegezték a kíméletlen kérdést: - Választanod kell! A kutya vagy a nő! Melyikkel maradsz?! Nagy veszekedés tört ki. Jancsi aztán nem beszélt a szüleivel. Az ajtó alatt becsúsztatott papírlapon jött az írásos parancs: „Lord holnapra tűnjön el! És tűnjön el a nő is!” Jancsi viszontválasza: „Lord marad! A nő marad!”

Közben Jancsi elvégezte a jogot, és ismerőseim segítségével, a teljesítménysport érdekeire hivatkozva, besegítettem a vasúti műhelyekhez jogtanácsosnak. Akkor már belementem abba, hogy hetenként csak háromszor járjon edzésre. Mit tehettem egyebet. Kijelentette, hogy feleségül veszi a nőt. Az egyetemre kerülve Jancsi nálam tréningezett, de hivatalból az Arnaut vezette diákcsoporthoz tartozott, ebben egyeztünk meg. Másként sem ő, sem Jablonovszky nem volt hajlandó sportegyesületet váltani. Megértettem őket, továbbra is foglalkoztam velük. Otthoni csetepatéikhoz a szülők engem hívtak döntőbírónak. Próbáltam is Székelyéknél csillapítani a kedélyeket, de nem tudtam összebékíteni őket.

Kuszu - mondta nekem Jancsi -, tőled tudom, ha megnősül az ember, a gombjából urat csinál, magából meg rabszolgát! Hát én most éppen ezt akarom! Nem volt mit mondanom. Éppen csak figyelmeztettem, hogy az apja vaskalapos ember, és az anyja sem fog engedni neki. A családi tanácsban nyíltan nekem szegezte a kérdést:

Kinek a pártján vagy? Mondtam, hogy nem tudom. Az apja is lekapott. Azt mondta, én vagyok a hibás, mert „modern szülőt” csináltam belőlük, mindent megengedtek a fiúknak. Cirkusz a fejemen.

Kitagadlak, ha elveszed azt a kurvát! - mondta a nő jelenlétében az apja.

Jancsi bezsongott. Feleségül vette a nőt, nem foglalta el az általam kieszközölt jogtanácsosi állást, és elköltözött egy kisvárosba. Ott történt meg a baj. Ugyanis a nő felszarvazta. Nem egyszer és nem eggyel. Ki tudja meg ezt utoljára? Természetesen minden esetben a férj. Két évig ment ez a móka. Aztán elváltak. A nőnek maradt a lakás, a bútor. Jancsi pénzt is adott, és vállalta, hogy az ő hibájából mondják ki a válást. Másként nem tudott megszabadulni tőle.

Jancsit aztán visszafogadták a szülei. Versenyvizsgával került vissza Kolozsvárra. Jó rövid- és középtávfutó volt. Hosszú távon az életben nem sikerült bizonyítania. Megnősült, újra elvált. Nőügyeit nem tudta megnyugtatóan rendezni.

Emlékszem, mi ünnepnapokon is edztünk. Megegyeztünk abban, hogy karácsonykor, amikor különben János napja is van, találkozunk a sporttelepen. Edzés után aztán elmegyünk hozzá, és felköszöntjük. Kivártuk a negyedórás többletet, Jancsi nem jelentkezett a sporttelepen. Felhívtam telefonon. Az anyja vette föl a telefonkagylót.

- A kádban van. Fürdik! - mondta. Megnyugtattam, hogy nincs semmi baj. Megígértem, hogy meglátogatom az ünnepeltet. Elvégeztük az aznapra kiírt munkát a fiúkkal. Délután elsétáltam Jancsihoz. Egy albumot vittem neki. Felköszöntöttem. Koccintottunk. Közben Jancsi finom habselyem inget vett magára, nyakkendőt kötött. Mondom neki: Jancsikám, délután hatkor találkánk van. Olyan gyönyörű bomba nőt szereztem neked, hogy le a kalappal! A barátnőjével magam foglalkozom. Remélem nincs valami más nőügyed?!

- Nincs - felelte Jancsi, és miután puccba vágta magát, indultunk.

A Deák Ferenc utcán mentünk fölfelé. Éppen hat órára harangoztak. - Jancsikám - mondtam neki mézédés hangon -, ha nem csal a memóriám, megegyeztünk abban, hogy karácsony első napján, délelőtt tizenegy órakor edzést tartunk! - Szabadkozott Jancsi, hogy így, hogy úgy... Mondom neki: - Nincs semmi baj! - És kifejtettem neki, hogy a szóban forgó nő ő maga, amennyiben nagy kurva, hiszen kitolt társaságunkkal, hiába vártunk reá a hidegben, nem jött, mert a fürdőkádban lubickolt. „Most tudod, mit csinálunk?” - kérdeztem tőle fenyegetően. - „Kimegyünk a sporttelepre és lemérjük, hogy pontosan négyszáz méter egy kör, vagy nem egészen négyszáz méter!” Odavolt, hogy éppen akkor kell ezt tennünk. És hogy be kell öltöznünk szennyes edzőruháinkba... És így tovább!

Akkor nem volt gázfűtés az öltözőben. Olajos, korhadt vasúti talpfákkal fűtöttünk. Fatüzeléses volt a melegvizes kazánunk is. Piszkos munka volt a fűtése. Kellemetlen volt, általában magamra vállaltam. Megmarkoltam Jancsit, szorosan karon fogtam, és kivittem a pályára. Befűtöttünk. Este nyolckor, amikor kihallatszott a harangszó a sporttelepre, mi a huszadik négyszáz métert szaladtuk. Utána lemosdottunk és felöltöztünk szépen, hiszen én is ünneplőben voltam. Jancsi nevetve mondta:

- Na, ezt én sohasem fogom elfelejteni! Jól kiszúrtál velem! - „Ellenkezőleg! - feleltem. - Neked kell megtanulnod, hogy büntetlenül nem szúrhat ki másokkal!” Ilyen „erkölcsi edzésekre” sem voltam rest, hittem, hogy az efféle lecke jó hatása nem maradhat el azoknál, akik emberként akarnak élni...

Nagy Zoli sokkal jobb eredményeket ért el, mint Székely Jancsi, de más atlétikai számokban szerepelt és aratott sikert. Nővére, Rózsi, atlétám volt. Családjukban két fiú és két lány volt. A nagyobbik fiú, Ödi, tanár, ideges ember. És nehezen szenvedte el az igazságtalanságot, emiatt

egyszer kénytelen volt megruházni egy tanfelügyelőt. Tudta, hogy Mátyás király régóta halott, ezért aztán kimenekült az országból. Rózsai országos bajnok volt gerely- és diszkoszdobásban. Egy napon elhozta Zolit az edzésre. Miután Zoli belejött a munkába, magával hozta húgát, Katót, aki nyolc évvel volt kisebb nála. Nagy Zoli kiváló ötpróbás lett. Az ifjúsági versenyzők akkor még nem tízpróbázhattak. Kétszáz és ezerötszáz méteres futás, diszkoszdobás, gerelyvetés és távolugrás. Ez az ötpróba. Nagy Zoli tizenkétszer döntötte meg az országos ifjúsági pentatlon rekordot. Ez tizenkétszer ötszáz lej díjat jelentett, mert minden rekordért félezer lej járt a sportolónak, feleannyi az edzőnek. Különben Zoli országos gerelyvető bajnok, - 57,88 méteres csúcsa akkor jó eredmény volt.

Az országos bajnok az ifiknél ezer lejt, a felnőtteknél ezerötszáz lejt kapott. Nem kellett sok matematika hozzá, hogy apránként döntsük-döntögessük meg a rekordot. Ahány rekord, annyszor jött a pénz. Nem szégyen ez, inkább dicsőség. És a pénznek is megvolt a helye. A sikeres sportolónak jól ment, de a környezetük szegény volt, és a nekünk juttatott aprópénz hamar eltűnt, felszívódott, mint forró nyárban a gyöngye zápor. Kikalkuláltam, ha Zoli 6,50-et ugrik távolba, 50 méternél messzebb dobja a gerelyt, 40 méteren túl ér földet kezéből a diszkosz, a 200 métert 23 másodperc körül szaladja, akkor az 1500 méteres síkfutáskor tetszés szerint adagolhatjuk a meglevő rekordhoz a pontszámokat. Cél előtt kétszáz méterrel stopperórámról pillantottam, és az elért időnek megfelelően biztattam vagy csendesítettem Zolit. „Dzsogging!”, kiáltottam a pálya széléről rendszerint, s Zoli finoman kímélve magát, akkor is megdöntötte az országos rekordot néhány ponttal. Pár hét múlva újra javította saját rekordját. Szabad volt a vásár! Ha valaki többet tudott Zolinál, elvihette a rekordot. Csakhogy nem akadt ilyen fiú! Ezért hazai pályán Zolinak önmagát kellett felülmúlnia. És ezt szép sorjában és rendben meg is tette... Időnként rajoni, megyei vagy országos bajnokságon bejelentettük a rekordkísérletét. Egyetlen ellenfele volt Rudi Licker, aki Stereade edző tanítványa volt. Mindig legyőzte. Mindig volt még benne annyi tartalékerő, hogy rávert ellenfelére. Kár, hogy nem rendeztek akkor versenyt tízpróbában. Ebben a nagyon nehéz számban is kitűnő volt Nagy Zoli. Amikor bejutott az egyetemre, szépen búcsúzott tőlem.

- Kuszu, amit lehetett, kihoztál belőlem -, mondta. Kért, ne haragudjam, tanulnia kell. Nem akárhogyan, hanem kitűnően akart tanulni. Ezért lemondott a teljesítménysportról. Négy évtizede edzősködöm. Hozzá hasonló komoly és tehetséges emberrel még nem találkoztam...

Kár, hogy nem mindig értette a viccet. Egyszer a fővárosba utaztunk. Mellettem Szabó Béla, hozzám hasonlóan heccmajszter. Fényképeket nézegettünk. Az egyiken Roth Ani (később Ana Sălăjan), mellette Nagy Zoli volt látható. Béla rámutat a természetes és hájas súlydobónőre, és héklizni kezdi Zolit:

- Nézzétek csak, Zoli lekapta a lábáról a kis Annuskát! Zoli egyből kivörösödött:

Mit mondtál? Láthatóan ideges lett, és akkora pofont adott Bélának, hogy az beesett az ülések alá. Odaugrottam, hogy véget vessek az incidensnek. Akkorát kaptam én is, hogy kigurultam a fülkéből. Ha nem intem le a fiúkat, szép kis tömegverekedést rögtönzünk a vasúti kocsiban.

De Zoli akkor már zokogott. Segesvárnál jártunk. Bukarestig nem szóltunk hozzá. Giulești körül bocsánatot kért. Maradtunk a beinkasszált két frással és a tanulsággal, hogy nem mindenkivel lehet viccelődni. Zoli aztán lélektant tanult. Az egész család kiment Magyarországra. Ő akkor már a lélektan doktora volt: dr. doc. Nagy Zoltán. Másokhoz hasonlóan ők sem bírták a több évtizedes „aranykorszakot”, az egykori kincses Kolozsvár minősíthetetlen elszegényedését, az erkölcsök leromboltatását.

Jablonovszky Márk is érdekes figura volt. Négyszáz méteres gáton remekelt. A Brassaiiban végzett. Az apjának valamiféle farmja volt. Elég az hozzá, hogy szakmaszeretetét a fiaira hagyta. Jablonovszky agronómiát végzett. Testvére a Botanikus kert szakembere. Náluk volt a legjobb a közös lakoma. Minden kaja pompás volt és főleg bőséges. Kiváló atléta volt.

Egyik edzésnapunkon mínusz húsz fokot mutatott a hőmérő. Aznap éjjel egy kis dara hullott a jeges útra. „Kedves híveim, válogatott cigánylegények” Ma egy kis „fartlekünk” van beiktatva a műsorba!” Rövid „hegyi beszédem” hallatán nem repestek az örömtől a fiúk. A „fartlek” iramjátékot jelent. Meghatározott időben, meghatározatlan távon iramfutást kellett rögtöznünk. Vezettem a társaságot. Ezer méter után gyors vágtaiba csaptam át, újra lelassultam, majd váratlanul megint nekiiramodtam. Követniük kellett engem. Ezt a verseny közben gyakran előforduló váratlan támadások kivédésére kellett gyakorolnunk. Nem volt könnyű. A sporttelepről indultunk, elszaladtunk a Babeş sportparkba. Ott háromszor körülvittem őket a nagykörön, amely ezerháromszáz méter. Megrángattam istenesen őket. Indultunk vissza a sporttelep felé.

- Hál'istennek, megyünk hazafelé! - sóhajtották többen is mögöttem. „Urak! Ugye, hogy hazafelé a ló is jobban húz?!”

Persze! - zúgták kórusban. Végigrappoltunk a Szamos-parton. A sporttelep előtt hirtelen balra vágtam, át a Garibaldi hídon. A társaság értetlenkedve csoportba verődött a hídon. Intek nekik, hogy kövessenek. Jöttek, és mondtam nekik, hogy még csak most kezdődik a tánc.

Átmentünk a Hadvezér téren, és neki a Bercsényi utcának. Ez a legpiszkosabb kaptató, amely a Fellegrvár gerincére visz. Aznap jeges, csúszós volt. Szabó Béla szétvetett lábakkal megállt az aljban és káromkodott. Kijelentette, onnan egy lépést sem hajlandó tovább tenni. A többiek rögtön csatlakoztak:

Ha Béla nem megy, mi sem megyünk! „Béla -, mondtam, fölveszlek a hátamra és fölfutok veled a tetőre!” Aztán szépen kérleltem. Egyezkedni akart, hogy jön, de ne hajtson olyan nagyon. Magyaráztam, hogy fölfelé jobb lendületesebben futni, lassan nehezebb. Így van ez a hegyre tartó gépkocsikkal is. Az utca háromnegyed részénél, amikor már teljesen „kivan” az ember, remélni kezd, hogy nemsokára följut a tetőre, de éppen ott jön a legnehezebbje; úgy érzi, hogy a derekát kettéfürészelik, lüktet a halántéka, zúg a feje. Piszok érzés. Pontosan ezt kerestem, ezt akartam; mindig a legnehezebbet kell nekünk túlélnünk. A futópályán ilyen erőmegfeszítésre sohasem kerül sor. Végül csak felkényszerítettem a csapatot. Végigszaladtunk a gerincen, le a városba, és vissza a sporttelepre.

Egy órát tartott ez a kis kitérő. A zuhany alatt azt mondja Szabó Béla:

Tudod, mit akartunk mi Hollandus Michellel?! Azt, hogy belelökünk az üres úszómedencébe! - A sportparkban háromszor is elviharzottunk a medence mellett...

Jablonovszkyt általában Jablónak hívtuk vagy Hollandusnak, mert fél szeme hibás volt. Így történt, hogy megérezve a „betolást”, kicsit kitoltam velük. Egy zuhanyozónk volt. Közben elvették a villanyáramot, ott maradtunk a sötétben. Jabló állt a zuhany alatt és ordított, hogy nem folyik a melegvíz. Szabó Béla türelemre intette, hogy majd ő beszabályozza a melegvizet. Állt, várt Jabló nyugodtan. Hát lepisilte őt Béla. Jabló eleinte elégedetten nyugtázta a dolgot:

Jaj, de jó meleg! Aztán persze minden kitudódott, és jót röhögtünk a dolgon, oldódott a társaságban a feszültség. Később talán büszkén könyvelték el, hogy aznap még egy - s nem is akármilyen erőpróbán sikeresen túljutottunk.

Jabló különben kétszeres országos ifjúsági bajnok volt négyszáz méteres gátfutásban. És tagja volt a 4x400-as országos váltónak. Egyetemi évei alatt hagyott fel az atlétikával. Agronómusként Katona községbe került, ahonnan még a diktatúra éveiben nyomtalanul eltűnt. Állítólag megpróbált átkúszni a határon, és határőreink lelőtték. Akkoriban erről nem volt szabad beszélni, gondosan eltitkolták az ilyen eseteket a közvélemény előtt. Azokban az években életünk sokféle furcsasága sok rendes embert kibillentett a normális kerékvágásból. Sajnos. Jabló is rászokott az italra. Nálunk a pálinkának most is több barátja van, mint a sportnak. Nem vitás; ez fordítva lenne jó. Így is lesz majd egyszer... Talán majd valamikor...

Hetedik kazetta

Arról, hogy nekünk már nehéz magyarul helyesen beszélni, de a papfiúknak sem volt könnyű egyetemre bejutniuk; külföldre pedig csak a kiváltságosak mehettek, amihez jó káderlap is kellett. Nyilvánvalóvá válik, hogy a sportolók pont olyan emberek, mint a többiek; közülük egyik feleségül veszi a testvérét, a másik akkorákat lódít, hogy a hős szovjet katonához kell őt hasonlítani, aki égő cigarettával a hó alatt rohant Berlinig; a harmadik mindig a dolog könnyebbik végét fogja, de a csempészkedéshez túlzott önbizalma ellenére sem ért; a negyedik ifjú korában napi két decivel már jó eredményekre képes az atlétikában, s mert olyankor „süket”, amikor nem kellene, két pofont kap, mielőtt a győztesek pódiumára lép; az ötödik sem jár jobban; országos ifjúsági bajnökként sem mehet külföldre, mert az apja magyar és pap-tanár, viszont kitartó, bátor emberről lévén szó, kiváló tanárrá válik, de amikor a nyílt utcán egy bolondnak nevezett késelő leszúrja, s más zaklatásokat is elszenved, végleg elhagyja az országot - családjával együtt -, ahol addig csak eltiltották, félreállították, üldözték, közben a párttitkár-helyettes érettségi dolgozatát éjjel után, rendőri előállítás és felsőbb parancsnak engedelmességre kellett hibátlanul megírnia. A sort e fejezetben hősiünk a saját példájával zárja: évekig őt sem engedték ki külföldre, mivel az is gyanús, ha az embernek nincs apja, rokonsága pedig a gordiuszi csomó szorításához hasonlít, amit karddal szoktak megoldani, de történetünkben jó erre a házasság is.

Amikor mi Kisbányán edzőtáboroztunk, úgy éltünk, mint Marci Hevesen (vagy a havason?!), szóval el lehet képzelni. Kaptunk egy „viramentet”, és úgy „biankón” letettük a menedékház főnöke elé...

Beszélek magyarul?! Rendszerben van, mivel ez a felhívás nem azonos azzal, amikor nekünk esnek, hogy beszéljünk csakis románul, mert román kenyeret eszünk?! Igaz, nagyon gyatra búzakenyér az, s ha nemzeti színű szalaggal átkötjük, attól éppen olyan minősíthetetlenül rossz, hogy jobb helyeken a disznók elé dobják, mert bizony mondom, nem embernek való... Tehát megfogadom: „Nem adok neked” többé telefont, „Nem veszem” majd a buszt, és nem emlegetem többé az „asszociációt”, ahol „antrenoroskodtam”.

Szóval, Kisbányán a pénzáttaláláshoz mi kitöltetlen, de aláírt nyomtatványt dugtunk a menedékház vezetője orra alá. Mondhatom, nagyon elégedett volt. És mi is, mert ez az ember nem balkáni erkölcsökön nevelkedett. Még hogy átvert volna minket?! Kizárt dolog. Mindent beszerzett, amire szükség volt ahhoz, hogy az atléták jó kondícióba - bocsánat: jó erőnlétbe! - kerüljenek. Persze, olcsóság volt akkor. Ha jól emlékszem, tíz vagy tizenöt lej volt a szállás, annyit és azt ettünk, amit és amennyit akartunk; amennyi belénk fért. Naponta számlát kaptunk erről, amit aláírtam. Hétvégeken feljöttek a feleségek, persze családtagjaikkal. Ilyenkor volt néhány láda sör is. És rendeztek „nekünk” egy kisebb bankettet. Magyarul ünnepi lakomát. Volt ott egy pezsgő is, hiszen végignézték egy edzésünket, és ez némi megerőltetéssel járt. Nekik, persze...

Mi napra kidekázott műsort - vagy programot - követtünk a három hétig tartó edzőtáborozás idején. Nagyszerű volt a hangulat, mindnyájan jól éreztük magunkat. Ez különben mindenhol és mindig így van, ha van pénz. Ha nincs? Hát akkor egészen más a helyzet. De erre később került sor. Egyelőre az 1955 utáni időkről szólok.

Miután „összement” a Vasas, átmentem a vasutasokhoz. Ifjúsági bajnokaim jó része átkerült az egyetemi csapatba. Mások a főiskolákra bejutva, abbahagyták a teljesítménysportot. Eleinte

csak Szabó Béla jött át velem a vasutasok csapatába. Más alanyok után kellett néznem. Új csapatot kellett kialakítanom. Lassacskán ez is sikerült. Őket vittem ezután időnként táborba. Annak idején a Vasasnak Brassó-Pojánán volt szép szakszervezeti nyaralója, ahol évenként három hónapot is kellemesen eltöltöttünk. Az egyetemi csapat tagjait diáktáborba vitték. A vasutasoknak Kisbányára tellett. 1955-től az országos atlétikai válogatott tagja lettem, és Arnăutu-val együtt, az ifjúsági válogatott edzője is voltam. A válogatott kolozsvári edzőtáborozása idején magammal vittem tanítványaimat is. Az Astoria szállodában laktunk. A felnőtt válogatott edzője a magyarországi Híres László volt. Segédedzőként legalább tízen segítettek.

A különféle csapatversenyek egymást követték akkor. Minden számban két versenyzőt indíthatott egy csapat. Érdekes volt összehozni az ilyen találkozókat, mert versenyezni, küzdeni, csak verseny közben lehet megtanulni. És volt közönségünk. Az atlétika látványos sportág, izgalmakban bővelkedő. Számított a számonként megszerzett győzelem, és minden pontszám, amit az első hat helyért kaptunk. Ezért, ha szükség volt rá, száz métertől tízezerig a futószámok mindenikében indultam. Súlydobásban, kalapácsvetésben és egyebekben is szereztem pontot. Egyszer még csapatgyőzelmet is. Az egyik Dinamó, U és vasutas találkozón a súlydobásban elért hatodik helyemért kapott ponttal lettünk elsők.

Rendeztek akkoriban városok közötti atlétikai versenyeket is. Például Kolozsvár, Nagyvárad és Temesvár válogatottjainak versenyére sok néző volt kíváncsi. És a sportolók is érdekeltek voltak, hiszen kupát, díjat és különféle ajándékot kaptak. Emlékszem, hogy például a Románia-Magyarország női atlétikai versenyen tízezernél több nézőt számláltak. 1957-ben a Kolozsváron megrendezett atlétikai bajnokságon 6 400 darab 4 lejes tribünjegyet váltottak az érdeklődők. Az állóhelyekre is nagy számban jutott közönség. Szép bevételt jelentett, hiszen akkor egy nagy lapos tányér nagyságú békebeli flekkenért mindössze öt lejt fiztünk.

Az atlétika értéke olyan versenyzők hadának volt köszönhető, mint amilyen például tanítványom, Deák Andris volt. A Kós Károly által tervezett Mócok úti református templom papjának fia száztíz méteres gátfutásban országos ifjúsági bajnokságot nyert. Az apja azt akarta, hogy fia kövesse őt a lelkeszi pályán. Beiratkozott hát Andris a teológiára, és szegre akasztotta a szeges cipőt.

- Kuszu, ne haragudj, a kettőt nem tudom egyszerre csinálni. Nem akarok pap lenni, így aztán még nehezebb lesz nekem. De nincs más választásom. Apám akarata előtt meghajlok.

Elvégezte a teológiát, és megkapta a kinevezését. Egy álmatlan éjjel után az apja elé állt, és megköszönte szépen, hogy őt felnevelte és kitaníttatta. De azt is megmondta az apjának, hogy papi állásáról lemond, más életet kezd. Erre az apja kitagadta, elkergette a házából. Elment Deák Andris a szülői házból, és rögtön „muncitor necalificat”, azaz szakképzetlen munkás lett. Három év alatt kitanulta az autóhűtő-bádogos mesterséget. És kiváló szakértője ennek a szakmának. De ez semmi. Érdekesebb storyt is tudok róla: feleségül vette a testvérét. Hogy ez nem lehet? Dehogynem! Mégpedig a következőképpen: édesapja második házasságát gyermekes anyával kötötte, Andris együtt nevelkedett csaknem vele egykorú mostoha leánytestvérével. Amikor aztán mestersége révén anyagilag rendbe jött; lakása, kocsija is volt, az apja engedett, a házasságnak nem volt akadálya. Ma már tizenéves szép kis fiúcskájuk van. Időnként kijönnek a pályára, figyelik edzéseinket. Andrist sokszor felkerestem nehéz éveiben, amikor nem éppen patyolat tiszta mesterségét tanulta egész napos robotban. Láttam, hogy ő már nem térhet vissza a versenysporthoz, két szék között a pad alatt nem maradhat. Inaskodni huszoneves korban nem éppen könnyű, nagyfokú fegyelmezettség, akarat és munkabírás szükséges hozzá. Kitartó, szíves küzdelemben győzött Andris. Ilyen volt a futókörben is. Amit

az életben elért az is felér az atlétikában elérhető legjobb eredménnyel. Ma is szeretettel gondolok rá.

Rázmány Attila ugyancsak papfiú volt, apja Rázmány Mór kolozsvári unitárius lelkész. Néhány nappal végzetes gépkocsibalesete előtt felkerestem. Úgy volt, hogy indul a veteránbajnokságon. (Annak idején Rázmány Attila 100 és 200 méteres síkfutásban román ifjúsági bajnok és a 4x100-as váltó induló embere volt.) Rendkívül jól startolt. Az uniterekhez járt iskolába és futballozott. Egy meccsen láttam először, gyorsan vágatott a labda után. Elcsaltam a focitól, ugyanúgy, ahogy annak idején Schneider Bubi járt el velem; hagytam, hogy futballozzon, hetenként egy-két edzésre járt el hozzám. Aztán lemondott a fociról, és minden erejével neki fogott atletizálni. Jogász lett ő is, Székely Jancsi évfolyamtársa. Együtt végeztek. Furcsa szokása volt: akkorákat lódított, hogy égnek állt a hajam tőle! Mondtam is neki néhányszor, hogy vegyen egy füzetet, és írja fel, kinek mit hazudik, hogy valamiképpen aztán találtathassa a dolgokat...

Minden tanítványomnak otthon is kellett hajlékonyságot elősegítő és hasizom gyakorlatokat, valamint „spiccet”, vagyis magas térdemeléssel futást végeznie. A Domb című angol filmben láttunk ilyet. Szóval, mindenkinek kiadtam az adagját, és két-három hetenként kikérdeztem őket arról, hogy és miként megy a gyakorlat. Nem panaszkodtak. Voltak, akik lelkesedtek. Szép lassan emeltem az adagjukat. Aztán megkezdtem ellenőrzésüket. Térdemelésüket és ennek gyakoriságát figyeltem, és mértem hozzá az időt.

Látom, hogy Attila csak tíz centire emeli a lábát, és húsz másodperc múlva kikészül. Tízszer annyit adtam feladatként neki. Bevallotta, hogy egy hétig gyakorolt. Aztán abbahagyta. Mert az apjának lelki nyugalomra volt szüksége, s zavarta, hogy fia a parketten „spiccel”. Ha egy hét után mondta volna ezt, nem lett volna semmi baj; beiktatom a gyakorlatot a sportpályán végzett edzésprogramba. Nem így történt. Kezdehettünk mindent előlről. Iskolába, majd az egyetemre járt. Délutáni edzéseit rövidebbre kellett fognom, mint a munkából kiemelt sportolókéét. Ezért volt fontos minden otthon végzett otthoni edzése. És amikor kiderült a biharfüredi edzőtáborban, elvártam tőle, hogy edzésnaplójába mindent beírjon. Nem tette. Különben mindenki annyit hazudott abba a füzetbe, amennyit csak akart. Az volt a szokásom, hogy havonként bekértem tanítványaim edzésnaplóját, átnéztem ezeket, és megjegyzéseimet pirossal beírtam. Néztem egyszer az Attila által bevezetett reggeli kurzusszámokat: 56, 60, 64! És utána macskaköröm három héten keresztül. Az első szám a fekve, a második az állva, a harmadik pedig a húsz guggolás után mért pulzusszámot mutatja. Mondom neki: „A Jóisten áldjon meg, Attila, hát már megint?!”

Durcás lett:

- Hagyd meg nekem békét! Annyit tömőd a fejem azzal, hogy hazudozom!

Nem hagytam magam: „Az a bajod, hogy lusta vagy! Lehetetlen, hogy mindig ugyanaz legyen a pulzusszámod!”

A táborozás előtt mindenik tanítványomnak külön edzésprogramot adtam. Kovács Picu, aki velük ment a táborba, naponta ellenőrizte, végrehajtják-e az előírt adagot. Amikor visszatértek, kérem az Attila naplóját is. Ilyeneket olvastam belőle: „Hat kilométer futás, harminc kilós hátizsákkal, két méteres hóban!” Mondtam neki: „Nem is olvasom tovább! Ilyet még a hős szovjet katona sem tud, pedig az szétlőtt fejjel, hiányzó kezében égő cigarettával a hó alatt rohant Berlinig!”

Nem hagyta magát:

Képzeld, négy méter magas hó volt! Úgy törtem magamnak utat, hogy két méteresre nyomtam össze magam előtt a havat!

Tátogtam: „Milyen magas a menedékház?” - kérdeztem.

Vagy három méter - bizonytalankodott.

Tovább faggattam: „Mondd, miként jöttetek ki az ajtón?”

Hímezett-hámozott, végül kiderült, egész nap römizett a menedékházban, csücsült a jó melegben. Ilyen volt. Szeretett alkudozni; mindenből kevesebbet akart csinálni. Mit tehettem? Előírtam neki például harmincszor hatvan méteres vágtaikat. Lealkudott belőle tízet. Nagy nehezen engedtem. Hússzor tette meg a hatvan méteres távot. Tervemben éppen ennyi szerepelt. Firkás emberrel magam is firkás voltam. Az kellett lennem. Valamit csak kihoztam belőle! Igaz, isteni tehetség volt. Ha szívós, kitartó és ambíciózus, még többre vihette volna. 10.9-et futott százon, 22,2-öt kétszázon.

Attila a 4x100-as váltó tagjaként került egyszer a tengerparti edzőtáborba, Mamaiára. A marosvásárhelyi Buzdugan felelt a stafétákért, rábízta Attilát. Egész héten az általam előírt edzésprogram szerint kellett dolgoznia. Háromszor egy héten ideje egy részét a staféta gyakorlására fordította. Minden jól ment, de sport-pályafutásának mégis csúfos vége lett. Az történt, hogy egyik kolozsvári barátjával az edzők által lefoglalt sátorba nagy hirtelen berendezkedtek. Jön Gurău főedző, az egykori súlydobó bajnok, és felelősségre vonja őket.

- Tűnjön el innen vén szar! - mondta neki nyájasan Attila.

- Tudja, mit? Esetleg jöjjön vissza este nyolckor, amikor majd kiütöm a ringből!

Fogalmam sincs, mi ütött belé, hogy így beszélt. Óriási botrány lett belőle. Kiderült, hogy az én tanítványom. Buzdugan védte, ahogyan tudta. De a két jó barát nem nyughatott. Az étkezés kitűzött időpontjánál valamivel korábban mentek az ebédlőbe, és behabzsoltak néhány adag előételt. Akinek csak az üres tányér jutott, hiába reklamált. Ezért aztán a következő napokban meglesték és lekapták a torkosokat. Erre nagyvonalúan asztalra dobtak egy-egy huszonötöst, és „apróság”-nak nevezték tettüket. Folytatták a meggondolatlan játékot az edzőtáborozás utáni fővárosi tartózkodásuk alatt is. A szálloda, ahol laktak egy templom közelében volt. Vasárnap este azzal szórakozott a két jó barát, hogy szállodai köpöcsészéket dobált a templomba igyekvők közé. Kiszállt a rendőrség. Az lett a vége, hogy kirúgták őket a válogatottból. Kaptam én is egy figyelmeztetést. Megvádoltak, hogy én neveltem így Attilát. Ez nagyon rosszul esett, mert nem így neveltem. Felelősségre vontam. Azt felelte, ne prédikáljak neki. Aztán visszament futballozni. Játszott a vasutasok csapatában. Később jogtanácsos lett és futballbíró. Addig ő szidta a bírót, azután őt szidták.

Szabó Béla is a gyors focisták közül való volt. Láttam, hogy jókötésű ember. Hívtam atletizálni. Már az egyetemre járt, amikor kötélnek állt. A porcelángyárban focizott, miután elvégezte a közgazdaságit, oda ment vissza dolgozni. Az apja is ott volt égetőmester. Nem volt gond a leigazoltatása, mert akkoriban rengeteg atléta nyüzsgött Kolozsváron. Ezenkívül őt nem mint valamely atlétikai csapat tagját vettem át, hanem mint futballistát. Akkor figyeltek fel rá, amikor a felnőtt atléták csoportjában nyert egy-egy távon, és a csapatbajnokságban ért el jó eredményeket; 100, 200, 400, 800 méteren futott és a stafétákban. Kulcsembert volt. 1957-ben, mikor az országos bajnokságon negyedik helyre érkeztem be, a Stănel-Zanoni-Bíró-Szabó vasutas válogatott - a Dinamó csapatának kizárása után - a dobogó második fokára jutott a 4x400 méteres váltófutásban.

Akkor velem egy váltásban szaladt egy Ursu nevezetű versenyző, aki Vámos Zoltánhoz dörzsölődve hirtelen elébe vágott, hogy kikökkentse lendületéből ellenfelét. Láttam, hogy Vámos felmérgelődött, káromkodott, és a stafétabottal Ursu fejére ütött. A bot kiesett kezéből, de futott tovább. Ez az Ursu különben a nyolcszáz méteres versenyben, miután bekönyökölt Vámosnak és Mihály Pistának, és utat csinált társának Sudrigeannak, kiállt a versenyből. Ezért aztán nem lehetett eltiltani, kizárni! A váltóban újra sportszerűtlenkedett. Jó, hogy megkapta a magáét, de ez Vámosék versenyből való kizárásával járt. Különben gátlástalan volt ez az Ursu, a szekuritáténak dolgozott. Hallottuk, hogy később engedélyezetten kilógott nyugatra, ahol gazdái megbízásából különleges feladatokat végzett. Ezt persze nem lehet biztosan tudni, de, hogy jellemtelen figura volt, az biztos. Az ilyeneket előszeretettel foglalkoztatta a szeku.

Szabó Bélára úgy emlékszem, mint aki az edzéseken is a dolog könnyebbik részét kereste. Spekulált. Taktikai utasításaimat a versenyeken sem tartotta be. A táv első felét rendszerint lazán futotta, a végén pedig jött, mint a gőzmozdony. Jó sprintje volt. Született képessége folytán cél előtt erősíteni tudott. Azt mondtam neki, álljon az élre, diktáljon erős iramot, vezesse a futamot. Erre készítettem fel edzéseken is.

- Nem bírom. - mondta józanul gondolkodva - nem bírom, mert sokat hiányoztam edzésről, nem dolgoztam eleget ahhoz, hogy bírjam ezt a taktikát.

Így aztán tehetségét nem tudtuk igazán kamatoztatni. Győzelmeket hozott, de igazán jó eredményt ritkán. Győzelmei látványosak voltak. Hallottam, mikor az egyik csapatbajnokság előtt legjobb ellenfeleitől ezt kérdezte:

- Van krétátok?

- Miért, minek? - kérdezték vissza. Öntelt vigyorral válaszoltam: - Szeretném megrajzolni a pályám, ahol majd elmegyek mellettetek!

Csak hogy nem mindig vált be a taktikája. Nem mindig sikerült befognia ellenfeleit az utolsó métereken; így nem került dobogóra, elesett az akkor szokásos értékes díjaktól. Legjobb eredménye: 49,6 négyszáz méteren. Nem lett belőle országos bajnok. Viszont családi élete példásan rendes. Gyerekei, unokái vannak.

Arról, hogy nem mindig futotta túlzott önbizalmával felfújt szerencséjéből, eszembe jut egyik külföldi kiszállásunk. Vasutas csapatunkat rendszeresen meghívta a székesfehérvári MÁV atlétikai egyesülete a házbajnokságára. Felkészülés közben fő kérdésként szerepelt, ki mit visz eladni a szomszédba. Akkoriban nálunk több és olcsóbb volt a bors, szegfűszeg és minden más, disznóvágáshoz használatos fűszer. Amióta élek, a román pénzt külföldön mindig nehéz volt beváltani. De nemcsak ezért kellett üzletelnünk és csempészkednünk, hanem mert külföldről különféle ajándékokat illett hoznunk - jó balkáni szokás szerint - kiküldetésünket akadályozni képes főnököcskéik szívét megpuhítandó. A hazai és a külföldi árak közötti különbség, no meg az áru összehasonlíthatatlan minősége kínálta a jó üzletet. Csak az együgyűek nem használták ki ezt az előnyt. Mi is beszereztük a fűszereket. Fejenként egy kiló fekete bors kivitelét vám nélkül engedélyezték. Béla is érdeklődött, tapogatózott, mit, miként kell csempészni, majd egy jókora dupla fenekű bőrönddel vágott neki az útnak.

A vonaton, szokásunkhoz híven, elemőzsiánkat közösen fogyasztottuk el. A Kolozsvár-Nagyvárad szakaszon Béla sült csirkéjét részesítettük előnyben. Különféle rémtörténeteket meséltünk a vámosok szívtelenségéről, a fokozódó szigorúságról. Híre ment akkoriban, hogy a biharpüspöki határátkelőnél teljesít szolgálatot a Balkán legrondább vámos nője; nagyszájú, állatian szigorú, pökhendi, kérlelhetetlen. Nem csak gyermekkorra lehetett örömtelen, de házasságában - s talán azon kívül is - kielégületlen némileg nemileg, s lelkileg olyan üres, mint szép tavaszi napokon a repülőgéphangár, ezért aztán feltételezésünk szerint az utazó-

közönséggel úzi az esztét, munkaidejében frászt hintve a boldogtalan utasok közé oly módon, ahogyan a patkánymérget különleges irtó hadjáratok idején úton-útfélen szórják a szegények-lakta népes lakónegyedekben. Idegességünkben - vagy máig tartó éhségérzetünk csillapítandó - lerágtuk már a csirkecsontokat is, amikor végigszaladt a vonaton a hír: Jönnek a vámosok!

Amitől fél az ember, attól nem szabadul: kifogtuk a nőt! Elemlámpájával mindenüvé bevilágított.

- Mennyi borsot visz?

- Három kilót... - hallottuk a vámos nő szigorú pillantásának súlya alatt tagadni képtelen utas töredelmes válaszát.

- Két kilót dobjon ide a zsákba, egyet vihet! - csattant fel a nő hangja, s máris csúszott a markos kiségitő vámos zsákjába az egykori gyarmatáru.

A mi fülkénkben a vámos nő végigfuttatta hideg tekintetét a csomagtartókon - és megállapodott a Béla bőröndjénél.

- Kié ez a bőrönd?!

A folyosóról két szuronyos határvadász fenyegetően figyelt.

- Al mnyeeu - felelte Béla tört románsággal.

- Kérem, vegye le! - szólt a szigorú parancs.

Béla levette. A nő tenyérrel rápaskolt a bőröndre.

- Nyissa ki!

Béla kinyitotta. A nő zsebébe csúsztotta nagy elemlámpáját és két kézzel a bőröndben levő ruhák alá nyúlt. Aztán felegyenesedett, és mint az orvos, amikor a betegről tapasztaltakat tömör diagnózisba készül foglalni, pillanatig gondolkodott.

- Mondja meg őszintén... Hogy hívják?

Béla elrebegette a nevét.

- Mondja meg őszintén Sabău elvtárs, mit visz ebben a dupla fenekű bőröndben?!

Béla rögtön ellenkezett: - Én semmit! Igazán semmit! Nem is az enyém a bőrönd. A nagynénémet kértem... Mătuşa... Ca când micsodát mătuşa...

Elképzeltek, hogy mit csinált a Béla nem létező nagynénje miközben átadta neki a dupla-fenekű bőröndöt. Valamelyikünkől a nevetés kibuggyant, aztán feltartóztathatatlanul áradt a röhögés a kupénkban. De a vámos nő nem nevetett. El sem mosolyodott. Hideg maradt, mint a tömbházakban régi karácsonyok idején a fűtőtest...

- Álljon félre! - parancsolta Bélának. Kiemelte a bőröndből a ruhanemű egy részét, erős kezével beütötte a titkos részt lezáró kartonlapot. Bedugta a kezét a résbe, és szabaddá tette az utat a bőrönd valódi aljához: mint malomban a zsákok, úgy álltak szép sorjában a bőrönd alján a borssal tele zacskók! Négy kiló bors.

- Aha! - mosolyodott el félelmesen a vámos nő, és kéjelegve turkált a zacskók között.

- Tehát csempészkedünk?!

Hirtelen kíváncsi lett sportküldöttségünk vezetőjére is. Jött Szilágyi Péter - később, talán a vámos nő kiejtésének is engedve: Silaghi Petru.

- Mi a véleménye erről? - érdeklődött felhúzott szemöldökkel a szigorú vámos nő. Szilágyi a beléje vetett bizalmat érezhette ki a „Silaghi elvtárs” megszólításból - és rögvest elhatárolta magát Béla hazafiatlan cselekedetétől:

- Le vele! Nincs szükségem ilyen alakokra! Otthon majd tárgyalunk! Nincs szükségem csempészekre! Akkorra már ott voltak Nagy István, Kiss Gyuri bácsi és a többi sportvezető. Próbálták menteni, ami menthető. Azzal érveltek, hogy Szabó Bélának két váltóban is rajthoz kell állnia; nélküle rengeteg pontot veszíthet a csapat.

- Ne csináljon ilyet, Szilágyi, hiszen ez a fiú kulcsemberek, öt versenyszámban számítunk rá! Minél inkább kérelték, annál hajthatatlanabb lett. Elkobozták a rengeteg borsot, és leszállították a vonatról Bélát. A saját pénzén kellett hazatérnie Kolozsvárra. Amikor lassan kigördült a vonat a határállomásról, láttuk, hogy Béla lehorgasztott fejjel áll a peronon. Valaki sajnálkozva leszólt: - Nem vagy éhes, Béla?

Béla, mint egy rakás szerencsétlenség, amelyre rádobnak még egy lapáttal, lassan felemelte a fejét, és keserűen ordította:

- Kiszúrtatok velem! Megettétek a sült csirkémet!

Mondott még valami zsirosat, de azt elfújta a szél, elnyelte a kerekék erősödő kattogása. A székesfehérvári versenyen aztán nekem kellett beállnom Szabó Béla helyett is. Összesen nyolc számban indultam azon a versenyen, amelyet végül is - mindössze három ponttal - elvesztettünk.

A szomszédos vagonban utaztak a vízilabdázók, az úszók és a céllövők. Őket is meghívták Székesfehérvárra, náluk is megfordult a „bájos” vámos nő. Nem eredménytelenül. Ezt onnan tudjuk, hogy Gherman Vidit is ott láttuk a peronon. Sarkadi Árpí és Jordáky Béla mesélte, hogy ez a fiatal úszó egy előzőleg kivájt másfél kilós veknit és két vízilabdát töltött meg fekete borssal. Vastag, kockás ingét is kibélelte zacskókkal, amelyek csak úgy dagadoztak a beljük préselt fűszertől. Nem várt alaposággal kutakodott a nő; Gherman idegességében elővette veknijét és beleharapott. A vámos nő - éppen háttal állt - hirtelen megfordul és rászólt:

- Törje kettőbe a veknit!

A fiú ellenkezett. A nő kikapta a kezéből a kenyeret és kettétörte: a fülke megtelt borssal! Dulakodás közben megzizzent sporttársunk zöldkockás inge... Erre a nő levetkőztette a nagyreményű vízilabdázót; kiderült, nem is olyan dagadt, ahogyan ezt egy vízilabdázóról feltételezheti az ember. Hája helyett, borssal tele zacskók lapultak az inge alatt. Leparancsolták őt is a vonatról. És az úszók, de a vízilabdázók is kikaptak a székesfehérvári találkozón.

Pop Cornelt 1956-ban hoztuk be Désről. Háromezer méteren szaladt, és nem is rosszul. Ellenben volt egy mániája: mezítláb szaladt. És nagyon szerette a pálinkát. Elneveztem Pálinkucának. Kackóról származott, valahol megszokhatta az italt, naponta két decit rendszeresen megivott. A sok piától már piros volt az orra. Mégis, micsoda tehetség volt! A mezei futás országos ifjúsági bajnoka címét viselte. De eladta a bicikliját és a töltőtollát, hogy inni tudjon. És a kajabonjait, vagyis ebédjegyét is odaadta néha. Háromezer méteren 8:38,3-at futott. 1956-ban ez nagyszerű idő volt.

Székesfehérváron történt: Október közepén jártunk, hideg őszi szél fúj. Akkoriban temették Rajk Lászlót Budapesten. Alighogy célba érkeztem a nyolcszáz méteres síkfutásban, máris mennem kellett a háromezres indítóponthoz. Éppen csak kifűjtam magam, indítottak. Az első

négyszázat 70,0-re vittem. Még vagy kétszáz méteren együtt haladtam a többiekkel a bolyban, aztán lazítottam. Kiss Gyuri bácsi azt a taktikai utasítást adta Pop Cornelnak, hogy az első ezer után vegye át a vezetést, és diktáljon minél lassúbb ütemet. Nem időre, hanem pontra ment a verseny, amelyhez nekünk minél több jó helyezést kellett elérnünk. Pop Cornel az edzői utasításra rögtön nyomta a választ:

- Da, să trăiți! - de a pályán belevágott és 64,4-es kört futott. Gyuri bácsi beszólt idegesen, hogy lassabban. Pop Cornél azt értette, hogy „ne olyan lassan”, s még inkább nekirugaszkodott. A többiek utána. Lemaradtam vagy nyolcvan méterrel. Hiába, a nyolcszáz méteres verseny után nehezebb háromezret futni. Fordítva könnyebb, de hát így állították össze a versenyműsort, nem változtathattunk rajta. Különben a háromezer méter után engem várt a kétszáz méteres verseny, ahol újabb pontokat kellett szereznem. Kétezer métert leszaladtunk, amikor látom, hogy kezd kifulladásra az előttem járók csoportja. Gondoltam, talán érdemes lesz jobban belemenni, hátha nyerek a dolgon egy-két pontot. Hatan indultunk. Az utolsónak egy pont járt, az ötödiknek kettő, a negyediknek három, és így tovább fölfelé...Az utolsó kör előtt húsz méterre megközelítettem az egy csoportban haladó versenyzőket. Gyuri bácsi beszólt Pop Cornelnak, hogy fékezzen. Cornel kirakta a könyökét és arra ügyelt, hogy meg ne előzzék. A cél előtt száz méterrel még mindig volt tíz méter előnyük. Összeszedtem minden erőmet. Az utolsó métereken, ahol keresztbe is festik a pályát, és emiatt aztán „kockákban” szaladnak a versenyzők, utolértem őket. Mellbedobással győztem. Cornel pedig akkora két pofot kapott Gyuri bácsitól, hogy talán azóta is emlegeti. Azzal védekezett, hogy nem hall jól.

- Igen, mert megsüketültél az italtól! - vágott vissza Kiss Gyuri. A lényeg az volt, hogy a vártnál több pontot kaptunk abban a számban. De a csapat érdekében engem kímélni kellett volna, hogy a többi számban se valljak szégyent. Ezért haragudtak vezetőink akkor Cornelra.

Másnap a banketten csillapodtak a kedélyek. Cornel ivócimborára lelt Bányaiban, a diszkoszdobónkban. A díszebéd után ők beültek valahova rumozni. Délután mi edzők családlátogatásra kaptunk meghívást. Este, amikor hazatértem, látom, hogy Cornel ágyban van. Gyanús szagok terjengtek a szobában. A szag nyomában felfedeztem, hogy a mosdókagyló tele van a díszebéd félig feldolgozott maradékaival. A mosdó alá tettem a bőröndömet. Valaki kinyithatta és behányt. Cornel volt a tettes. Lehúztam róla gyorsan a rózsaszínű paplant, és addig puhítottam, amíg kijózanodott. Nehezen ment ez a művelet. Felnyaláboltam, a hideg zuhany alá dugtam. Aztán „felmosó nőt” csináltam belőle. De még másnap is fertelmes szagok csavarták az orromat...

Tizenkilenc éves koráig Kínlódtam Cornellal. Amikor katonának kellett mennie, elintéztam, hogy a Dinamóhoz kerüljön. Ott is ivott. Ezért aztán kirakták a sportolók közül, visszakerült az alakulatához. Miután leszerelt, visszament Désre, bejutott az ottani focicsapatba. Később a pályát gondozta és adminisztrátor lett belőle.

Még egyszer keresztezte utamat. Nyugdíjazásomkor úgy ígérték, rám bizzák a kolozsvári sportpálya igazgatását. Ígéret szép szó... Életem nagy részét ezen a pályán töltöttem. Már gyerekkoromban neves pályagondozóktól tanultam, hogyan kell rendben tartani ezt a sportlétesítményt. A világon rengeteg sportpályán megfordultam, edztem, versenyeztem, bírászkodtam. Tudom, mit kell tennünk sportpályánk folyamatos korszerűsítéséért. A sportpálya igazgatásának felelősségteljes, szívet-lelket követelő munkáját mégsem rám bízták. Pop Cornelnak adták ezt a tisztséget, aki Désről ingázott naponta; s miután a sporttelepen tyúkfarmot létesített, kirúgták részegeskedéséért.

Miért nem lehettem sportpálya-igazgató?! Nyitott kapukat döngetni, patikában nyalakodni, kovácsműhelyben tapogatni nem kenyerem. Az olvasó ne tudná, miért?! Nálunk ezt már a csecsemők is érzik és tudják: nem minden nemzetiségnek jut hely itt a Nap alatt!

*

1956. január elsejétől 1960. január elsejéig vasutas voltam. Ebben az időben a Vasastól átpártolt és az általam toborzott új emberekkel dolgoztam. Fiókszakosztályt létesítettünk Nagyenyeden is.

Ezerkilencszázhatvanban meghalt a szakszervezeti sport. Megvonták tőlünk a pénzalapokat. Sok bába közt műgyerek született: a Munkás Sportklub, amely az Országos Testnevelési Tanácshoz tartozott. Következett a „hét szűk esztendő”. Minden ilyen-olyan anyagi alapot lakásépítkezésre fordított az állam. A sportra nem jutott pénz. Évenként kaptunk a költségvetésből egy-egy szerény összeget. Minden további szükségset nekünk kellett előteremtenünk. Például azt ajánlották, próbálkozzunk disznóhízlalással! A távfutókat úgy kapcsolták a disznókhoz, hogy lesz majd mit enniük. Mármint az atlétáknak. Hogy a disznók mit esznek, arra nem gondoltak. A legfelső vezetésnek számos ilyen ötlete volt. Ajánlották, nyissunk hűsítőket forgalmazó boltot. Hogy ki gondozza a disznókat, ki a hűsítőket, erre vonatkozólag nem kaptunk értékes útmutatást. 1960. április 14-én a Munkás Sportklubba a következő szakszervezeti sportegyesületeket vonták össze: a vasutasokat, akik az alapot alkották, a vasasokat, a dermatistákat, a dohánygyáriakat. Az Akarat, a szövetkezeti dolgozók sportszakosztályaként megmaradt különállónak. A tordai Aranyos futbalcsapatát összezsúfolták a kolozsvári CFR-rel, lett belőle CSM, vagyis Munkás Sportklub. Ami pénz került, azt mind felemésztette a focicsapat. A sportpályák, uszodák és más sportlétesítmények karbantartóit fizetni kellett. Egy esztendő alatt a focicsapat 168.000 lej ráfizetést hozott. A csapatot etetni és utaztatni kellett. Ez nem jött ki a bevételekből. Sokszor a bírót és a rendezőket sem tudtuk kifizetni. Pocsékul futballoztak. Nem keresték meg a pályadíjat sem. Mi, atléták és a többi szakosztály továbbra is nyomorogtunk.

Kitalálták, hogy a salakpálya használatáért óránként 104 lej kell fizetnünk. Később külön pénzt vettek el a füves pályáért, amennyiben futóedzéseink idején ezt is használtuk. Ötvenötven lej fizettünk a dobókörökért, a táv- és a magasugrók pályáiért. Az öltözők is pénzbe kerültek. Tizenkét szakosztályunk volt. Mindenik, csip-csup költsége óriási összegre rúgott havonként. Törvény biztosította, hogy a fizetési alapból más nem vehettünk el pénzt. Szép volt ez a gondoskodás. Kár, hogy a papíron maradt. Az edzőknek nem jutott a pénzből, nem kaptak fizetést. Hét fizetett alkalmazott és huszonnyolc edző volt a Munkás Sportklubnál. Említettem, hogy akkoriban az utcán maradtam; pályamunkásként, iskolai oktatóként dolgoztam. De folytattam az atletizálást, edztem és tanítottam. Az, hogy vagyont gyűjtsek, sarokházat vásárolok, sohasem jutott eszembe. Gondterhelten és éhesen is szaladgálhat az ember. Legalább egy darabig. Egyszerű emberektől származom: a majd-csak-lesz-valahogy féle bizakodás bennünk úgy nő, mint kiskertben a gyom. Tépi, irtja rendszeresen a gazda, mégis mindig váratlanul felüti a fejét! Fogunkat szívjuk, homlokunk ráncoljuk ilyenkor. És hogy tudunk örülni minden apróságnak, amely javulást hoz sors gyötörte életünkbe! Nem sokat gondolkoztam, törtem magam, a kétségbeesést sem igen gyakoroltam. Tanítványaimmal foglalkoztam inkább, szerettem velük együtt tervezni, elképzelni nagy győzelmeket, elképesztően jó eredményeket, izzasztó munkával megalapozni minden sikert. Jó volt próbára tenni magam; bírom-e még a nálamnál sokkal fiatalabbakkal az iramot. Birtam. És ez biztonságot adott és jövőt, amelyet mindig szebbnek hittem a megélt hétköznapiaknál.

Az enyedi vasutas atlétákkal foglalkozva, jó barátságba kerültem a Bethlen Gábor iskola két tornatanárával, Bakó Jenővel és Tamás Dénessel. Ők hívták fel figyelmemet Jarosevitz

Zoltánra. Kiváló tulajdonságokkal rendelkezett. Magas, izmos gyerekként ismertem meg. Kiss Gyuri bácsival vizsgáztattuk. Ötven méteres futásban mértük az erejét, távolugrásban, helyből ugrásban eredményeit. Kimértünk egy ezer méteres pályát a Kollégium melletti parkban. A lányokat egy kör, a fiúkat két kör megtétele után vizsgáltuk állóképesség szempontjából.

A Kollégiumban hemzsegték a tehetségek. Ugyanúgy, mint a régi kolozsvári iskolákban, itt is a tanárok hozzáállásából eredő, az atlétikát és tornát pártoló hagyományokon alapuló tornaórákon alakult és edződött az a sok egészséges, a teljesítménysportban is kiváló eredményekre képes sportoló, akikkel ott találkoztam. Közülük a legnagyobb sikert Jarosevitz Zoli aratta. A tíz legjobb eredményt elérő atlétát hetenként egyszer behívtuk Kolozsvárra. Az utaztatásuk nem került pénzbe. Reggel jöttek, délután mentek vissza. Részt vettek a többi vasutas versenyzővel együtt az edzésen. Leigazolt sportolóként gyakran hívtuk őket különféle versenyekre, ahol teljes ellátást biztosítottunk számukra. Két nagyszerű atlétanőt kaptunk Enyedről: Gazda Klárit, aki rövid távon és mezei futásban versenyzett, és Betegh Margitot, a távolugró. Ők bekerültek a vasutas atléták országos csapatába.

Jarosevitz pályája töretlenül felfelé ívelt. Értelmiségi családból való okos fiatalember volt. Rendszeresen leveleztem vele. Úgy kezdődött, hogy tíz edzésprogramot küldtem neki. Az első ötöt elvégezve, beszámolót küldött, amelyben megfigyeléseit közölte. Ennek megfelelően alakítottam aztán ki a következő tíz edzésre való adagot. Jarosevitz edzésprogramjába ilyeneket írtam: 4x100 kötve 50 méter. Ez azt jelentette, hogy négyszer a száz méteres távot teljes erővel kellett megtennie, közbeiktatva ötven méter levezető futást a távok között. Utána: 1x200, 300, 400, 600. (Ezt zárójelbe tettem). Aztán újra 4x100 kötve 100 méter lassú futással. Az egész nonstop adag volt. És jött hozzá még 1x600, 500, 400, 300, 200.

Éppen azon a héten jöttünk hazafelé valamelyik divíziós versenyről. Kolozsváron várt egy másik atlétikai verseny. Enyeden fölszálltak a vonatra Jarosevitzék. Mondtam nekik: Gyertek az étkezőkocsiba, vendégeim vagytok, ebédeljete. Beszélgettünk.

- Te Gyuri - kérdezte Jarosevitz tőlem halkán. - Ittál valamit, amikor összeállítottad a múltkori edzésprogramomat?

- Miért Zolikám, mi a baj?

- Megszoktam az edzésenkénti adagot, de ez a mostani nagyon sok volt. Az enyedi parkban megfogtam egy fát, és lihegve rád gondoltam. Szidtalak is keményen!

- Miért?

- Mert vagy húsz kilométert lezavartattál velem!

Elővettem levelem másolatát. Mindig magammal hordtam tanítványaimra vonatkozó jegyzeteimet és edzésterveimet. Mutattam Zolinak, és kérdeztem, mi benne a hiba.

- Hogy mi? Hát az, hogy futottam a négyszer száz, négyszer kétszáz, négyszer háromszáz adagokat, és így tovább... Amíg csillagokat láttam, amíg szikrázott a szemem...

Megmagyaráztam, hogy a zárójelben levő távokat nem négygyel, hanem eggyel kell beszoroznia, ahogyan ezt világosan írtam. Azért tettem zárójelbe a 200, 300, 400, 500, 600 méteres távokat. Annyira lelkiismeretes volt, hogy végigfutotta a hibás olvasás miatt óriásira növekedett távot is. Végül fizetett egy sört, és bocsánatot kért, amiért szidott.

- Zolikám, én megtanultam írni, te tanulj meg olvasni! - mondtam neki Kovács Picut utánózva, akit - mint már előbb említettem -, egyszer meggyanúsítottam, rosszul mérte száz méteres próbámat, de ő biztosított arról, hogy megtanult mérni, tehát nekem kell megtanulnom futni, ha jobb eredményt akarok elérni.

Minden második héten leutaztam Enyedre. Az utazás a vasúthoz tartozóknak akkor se került pénzbe, a szállásért sem fizettem, mert nagynénémnél laktam. Később, mikor Zoli lakást kapott, megnősült, és elismert tanárrá vált a Kollégiumban, mindig hozzá mentem, nála laktam ott tartózkodásom idején. Morogtak a rokonaim, de azt hiszem végül megértették, hogy barátságunk a fontosabb, időnk, elfoglaltságunk miatt pedig egyre kevesebb.

Zolinak aztán fokozatosan napi két edzést vezettem be. Nagyszerűen tudtam vele dolgozni. Ugyanolyan felfogással végezte az edzéseket, ahogyan magam is tettem. Rögtön jelezte, ha több munkára volt képes, és kikérte tanácsaimat. Versenyszámai is azok voltak, melyeket magam is szerettem: mezei futás és nyolcszáz méteres síkfutás. Tizenhat éves korában került hozzám, egy év múlva országos ifjúsági bajnok volt nyolcszáz méteren.

Tizennyolc éves korában nemzetközi versenyre készült Lengyelországba. Egy hónapos kolozsvári táborban edzett a nagy alkalomra. Megkapta az országos válogatottban szereplőknek kijáró felszerelést is. Aztán indulás előtt egy nappal közölték, hogy Jarosevitz Zoltán nem kapott vízumot. 1958-at írtunk.

Abban az időben két fő szempont szerint döntöttek el, ki érdemel útlevelet, ki nem. Számított a sportoló nemzetisége és származása. Akkor már sokszor kellett ellenőröket fogadnom kinn a sporttelepen. A párt megbízottja, egy Cuibus nevű aktivista volt. Jöttek a Testnevelési és Sporttanácstól is. Kérték az edzői nyilvántartást. Egyetlen füzetben szerepeltek tanítványaim adatai. A jelenléttől, az elért eredményekig, az orvosi engedélytől a személyi adatokig mindent be kellett írunk ebbe a nyomtatott füzetbe.

- Hányan vannak jelen az edzésen? - kérdezte Cuibus.

- Tizennyolcan.

- Hány román van közöttük?

- Négy.

- Nem megmondtam a gyűlésen, hogy az összlétszám legalább hatvan százaléka román kell, hogy legyen! Nem világos?

Világos volt. Mert ezt a pártutasítást megerősítette a Testnevelési és Sporttanács is. Mit tehettem? Magamban azt mondtam: „Állj meg, vándor, hát mire való a kettős könyvelés?” Popescu, Pop és Popovici és más ilyen nevek egyre gyakrabban szerepeltek ezután a nyilvántartásomban. A Kis, Kovács, Nagy neveket ritkábban írtam be. Ilyenformán nyilvántartásomban az edzéseken megjelenők hetven-nyolcvan százaléka román volt.

De amikor versenyre kellett menni, és beadtam a névsort, megint baj volt. A versenyzőknek mindössze tíz százaléka volt román, a többi magyar, zsidó, német. Esküszöm, amíg nem kezdtek piszkálni ezt, sohasem jutott eszembe atlétáim nemzetisége. Engem eredményeik, eredményességük érdekelt. Később, mikor erre is figyelnem kellett, hogy tíz román és tíz magyar jelentkező közül egy év elteltével egy román, ha maradt, a magyarok közül viszont heten-nyolcan kitarottak a velem végzett kemény munkában. Nem vagyok sovíniszta, de ami a munkához való hozzáállást illeti, már ezelőtt harminc éve azt vettem észre, hogy a román gyerekek igyekeztek kikerülni a nehezét. Néhány ilyen tanítványom úgy szerette volna, hogy minél kevesebb munkával, minél jobb eredményeket érjen el a futásban, ugrásban és súlydobásban. Igaz, a jelenlétnél az is számított, hogy amikor tornatanár barátaim sorba állították tanulóikat a testnevelő órán, egyenként kikérdezték őket:

- Voltál Kutjánál edzésen? Nem?!

Nemleges válasz esetén megszidták a tanulót, volt olyan, aki egy-egy taslival toldotta meg jó tanácsait.

Darvas Bélát tizenhárom és fél éves korában hozta ki hozzám tornaórára -, Hegedűs Sándor -, délutáni edzésre. 2,90-et ugrott helyből, hatvan méteren állóstartból 7,4-et futott. Ilyen kitűnő eredményekkel kezdte! Akkor tizenöt-tizenhat évesekkel kezdődtek a korcsoportok, nem mint most, amikor már a nyolc-kilenc éves gyerekekkel is rendeznek versenyeket. Gyerek I., Gyerek II., Junior I., II., III., Tineret I., és II. csoportokba soroljuk ma a fiatal atlétákat. Ezek után következnek a felnőttek.

Kérdeztem akkor Darvas Bélát, megpróbálkozik a távolugrással?

- Miért ne! -, vágta rá, és kancsalított hozzá. Furcsa gyerek volt. Első látásra úgy tűnt, nincs nála minden rendjén. Nekifut, ugrik. Hát: 6,20! Mit mondjak: atléta tehetséget küldött tornatanár barátom. Kiderült, hogy Darvas Feri tornaedző unokaöccse... De ha nem lett volna kitarása és munkabírása, hiába tehetséges, nem dönthette volna meg Ion Moina országos rekordját a száz méteres síkfutásban. Tizennégy évig volt a kezem alatt. Ha nem szerette volna a munkát, bizony mondom, nem jutott volna a legjobbak közé a teljesítménysportban...

Visszatérve Jarosevitzre, 1:56 körül szaladta a nyolcszáz métert, 50 másodperc alatt a négyszáz mátert és a 4x400 méteres országos ifjúsági váltó tagja volt.

Szóval este elbúcsúztunk. Másnap indulnia kellett Lengyelországba. Emlékszem, hogy kiadtam a feladatot: a vonatban is tornásszon, hiszen Katowicéig hosszú az út... Másnap kisírt szemmel beállít hozzám: nem kapott útlevelet. Utánajártam a dolognak. Zoli azért nem mehetett külföldre, mert az apja pap-tanár volt. Akkor ilyen nyomás alatt éltünk. Jarosevitz Zoltánt emberi méltóságában durván megsértették. Abba hagyta az atletizálást.

Rendes ember lévén, a válogatottól kapott, akkor kb. ezer lej értékű felszerelést, szépen összecsomagolva átadta egy ploiești-i atlétának, aki miután visszajött Lengyelországból, saját felszerelésével együtt leadta azt a fővárosi raktárba. A ploiești-i gyerek elfelejtett szólni, hogy a kartotékot, amelyen Jarosevitz aláírása bizonyította a felszerelés átvételét, nem semmisítették meg. Eltelt az ősz. Télen kapok egy levelet Petcutól, a főraktárostól, a felszerelések ügyében. Leírta, hogy tanítványom, Jarosevitz nem adta le a lengyelországi útra kapott felszerelést. A dolgot úgy lehet elintézni - írta Petcu -, hogy Zoli küldjön neki ötszáz lejt, ő majd szerez valami hasonló holmit a bukaresti ócskapiacon, amellyel helyettesíti, és leírja a fiú terhére elkönyvelt holmit.

Rögtön leutaztam Enyedre tisztázni a dolgot. Aztán a ploiești-i gyerekek írtam, válasborítékot is tettem levelembe. Így aztán a gyerektől megkaptam a pontos leírását, mikor, hol, hogyan adta le Petcunak a felszerelést. Arról is beszámolt, kik voltak jelen az átadásnál. Visszaírtam Petcunak: „Légy szíves Traian! És ha lehet, figurák nélkül!” Megírtam, hogy pontosan ismerem a helyzetet. De csak figurázott, a kezében voltunk. Válaszában kijelentette, hogy mi mindent összekeverünk; semmi sem igaz, amit én a ploiești-i gyerektől megtudtam. Első adódó bukaresti utamon felkerestem Petcut. Nem volt mit tenni. Kezében a kartotékkal, rajta Jarosevitz aláírásával, hadonászott. Nem tudtam bizonyítani igazunkat. Kifizettem az ötszáz lejt, a kartotékot előtte téptem össze, majd zsebre tettem, hogy Zolinak is megmutathassam. Zoli, miután elhelyezkedett, és megtakaríthatott valamennyit fizetéséből, részletekben, ahogy tudta, visszaadta nekem a tőlünk kicsalt pénzt.

Vesztettünk, de nagy tanulság volt. A Balkánon résen kell lennünk; itt fényes nappal, szemed láttára meglopnak, s ha megfogod a tolvajt, az körömszakadtáig tagadja tettét. S nemcsak a szegények, a nincstelenek lopnak. A magasabbra kapaszkodottak úgy érzik, rangjuk, pozíció-

juk egyenesen feljogosítja őket, hogy mindenféle csalárdsággal beosztottaiknál többet „megszerezzenek”. Olyan példákat mondhatok, melyeket egy életen át nem felejtethet el az ember.

Jarosevitz Zoltán tehát beállt munkásnak. És tanult, tanult, tanult... 9,47-es eredményt ért el az egyetemi felvételin. A vizsgája sikerült, de „hely nélkül”! Harmadszori próbálkozásra jutott be a csillagászatra. Onnan átkérezkedett a matematika-fizika fakultásra. Mindig is erre a szakra vágyott, de csak kerülő úton juthatott oda. Tanár lett. És nem is akármilyen, hanem a tanulók által kedvelt, jó tanárrá vált a nagyenyedi Bethlen Gábor Líceumban és a tanítóképzőben. Aligazgatóságig vitte.

Miután abbahagyta az atletizálást, még sokáig leveleztünk. Megírta nekem mindennapi gondjait, azt, hogy keményen dolgozik és tanul. És azt is, hogy tanárként atléta-edzősködik a Kollégiumban. Kötelességemnek tartottam segíteni munkájában. Ha időm megengedte, felkerestem.

Mesélte egyszer, hogy egy éjjel két órakor verték lakása ajtaját. Ilyenkor a legbátrabb emberbe is beleáll a frász. Milicisták keresték. Gyorsan fel kellett öltöznie, benyomták a rendőrségi kocsiba és vitték. A pártszékházba kísérték. Néhány tanár kollégája már ott volt. Nagy igyekezettel írtak valamit. Írt a történelemtanár, írt a romántanár. És mások is írtak. Föl sem pillantottak munka közben. Bevitték az első titkárhoz, aki mosolyogva fogadta. Erőltetett vidámsággal közölte Zolival, hogy reggel hatkor indul az a vonat, mellyel egyik aktivistája érettségizni utazik. Jarosevitz Zoli pedig azt a feladatot kapta, hogy a vonat indulásáig megírja az illető aktivista matematika- és fizika-dolgozatát. A tételeket akkor éjjel szerezhették valahonnan. Zoli szófogadó kisdíakként átvette a tételeket, és nekifogott megoldani a feladatokat. Mit tehetett egyebet? Később megtudta, hogy a városi párttitkárhelyettesről van szó, érette-helyette kellett gondolkoznia. Pártember érettségije pártügy volt, s mint ilyen, a hatalmat kiszolgáló milicisták ügye is. Mindössze másfél-két évtizeddel ezelőtti történet ez. Arra jó, hogy elgondolkozzunk a közerkölcs mai állapotán. Ilyen erkölcsökön nevelkedtünk. Az ilyen és hasonló igaz történetek teszik igazán érthetővé azt a gátlástalan hatalomvágyat, történetést, hazudozást, akarnokságot, amellyel ma is mindenfelé találkozunk.

A forradalom előtti év nyarán, egy alkalommal a kolozsvári Brassai Sámuel Líceum előtt sétált a feleségével. Egyszer csak hátulról-oldalról nekirohan egy örült, és úgy fültövön szúrja, hogy a száján jött ki a kés. Fél óra múlva jött ki a mentő. Két liter vért veszített. Három hónapig élet-halál között feküdt a kórházban. Mit keresett ott a tettes? Miért éppen Jarosevitz Zoltánra vetette magát? Hogyan szabadulhatott ki egy ilyen közveszélyes ember az örültek házából? Honnan és hogyan szerzett fegyvert. Ezekre a kérdésekre nincs válasz. Véletlen volt? A sors akarta így? Akkor olyan időket éltünk, hogy kérdezni sem lehetett. Most meg ki az, aki ilyen és sok hasonló eset kivizsgálására szánná el magát. Írjuk a sors számlájára. A mi sorsunkéra.

Nemrég egyik enyedi edzőtársammal találkoztam. Ő mesélte, hogy Jarosevitz Zoltánt elüldözték Nagyenyedről. Jarosevitz Zoltánnak nyilván elege lett a megpróbáltatásokból; amint erre lehetősége nyílt, 1989-ben családjával együtt Magyarországra költözött át... Mennie kellett, ha élni akart.

- Hosszú mese ez! - mondta kollégám, s arra gondoltam, hogy szomorú is. Számunkra mindenképpen az, hiszen jobb sorsra érdemes becsületes embert veszítettünk. Nem mindegy, hogy ezután hányan vagyunk és leszünk hozzá hasonlók.

Több hasonló sorsú atlétát ismerek.

Silai Petit tizenhat éves korától edztem. Jó csapat-atléta lett belőle. Az apja annak idején az ügyvédi kamara elnöke volt Kolozsváron; az ötvenes években a „kizsákmányolók” kategóriájában, sokféle szempontból jogfosztott ember: fia kétszer próbálkozott a természetrajz fakultásra bejutni.

Kovács Jani (Gólem) - egy másik volt atlétám -, hasonlóképpen a természetrajzot választotta; majdnem tízes érdemjegyével is „hely nélkül” maradt. Nem engedték beiratkozni az egyetemre! Édesapja négy polgárral kistisztviselő volt: intellektuel! Ezért?

A saját példámmal is bizonyíthatom, hogy a káderlapozással akárkit megállíthattak a tehetségét megillető pályán, feltörekvésében. Eleinte nekem sem sikerült külföldre utaznom. 1957-ben nem kaptam útlevelet, lemaradtam egy nemzetközi atlétikai versenyről. 1958-ban sem mehettem. Az első utamnak, amelyre 1959-ben került sor, külön története van.

Nyolcadik kazetta

Amely egy belevaló atléta korán induló, de csak később beérő házasságának történetével kezdődik, mások elsikkadásával folytatódik, amiből a tükörnél világosabban kiderül, hogy a sportoló is ember, aki szerelmesen olyan lázban éghet, hogy nem árt neki a fagy, a jeges szél és az edző véletlen pillantása sem, különösen akkor, ha ez az utóbbi az atlétikába bolondult bele hűséges és örök szerelemmel, ehhez példaképet pedig a világ legjobbjai közül válogat, elfogadva a sorstól azt is, hogy jó néhány nagyembert vezérelt az útjába. Közben elcsattan egy hatalmas pofon, mert valaki, akiből kitűnő tornatanár válik a későbbiek folyamán, harmadszor is belépett az ugrógödörbe, és az öreg ács szégyenszemre megkergeti atlétáinkat egy szelíd tyúk halála miatt; gyilkos más marhaságra is képes, és edzői minőségben győzelmi dobogóra lépve nem védett a részegség lelombozó hatásától. Megismerkedhetik az olvasó Iglói Mihállyal, aki tudta, mit akar az atlétikában, amelynek ma is követésre méltó megszállottja, és a világhíres Zatopek is elvonul lelki szemeink előtt, hol izzadva, hol nyögve, hol talicskázva, ahogyan ez már a világsztárokkal történni szokott Bukarestben, de még az olyan hipermodern stadionokban is, melyről hősünk élethossziglan képes áradozni, miközben azt is sejteti az olvasóval, hogy rögzös életútján már indulófélben van a világ legjobb, legfantasztikusabb, legszebb sportpályái felé, ahol ha nem kutyagolhat kedvére, legalább kutyagoltathatja tanítványai közül az arra igazán érdemeseket.

Szentesi Sanyi vágózóként és távolugróként kezdett nálam atletizálni, amikor sportolóként még a Vasas színeiben küzdöttem és edzősködtem. Szakiskolát végzett, esztergályosként kereste kenyerét. Az apja cipész volt. Ez csak annyiban tartozik ide, hogy egyszerű családból származó, belevaló embernek ismertem meg. Zömök, rendkívül erős és gyors volt. Ezt már első találkozásainkon felmértem. Két éves munkánk eredményeként 11,2-t futott százon, 6,50 méter körül ugrott távolba. Negyvenkettes cipőt hordott, akárcsak én. Az édesapja kifordított velúr bőrből különleges távolugró cipőt készített számára. Gyönyörű fekete cipő volt, piros csíkokkal. Felváltva, ketten használtuk ezt a cipőt.

Az egyik nap letette az ugrógödör mellé ezt az ezer közül is felismerhető gyönyörű cipőt. Akkoriban rájöttem, hogy Szentesi Sanyi kiváló dobóerővel rendelkezik. Eltávolodtunk az ugrógödörtől, hogy a súlydobó körben gyakoroljuk a kalapácsdobást, amit én annak idején Schneider Bubitól tanultam. Arra gondoltam, a vágózó számok mellett Szentesi jó helyet érhet el az országos bajnokságon. Kalapácsdobásban is. Féléves munkát terveztem a kalapácsdobás technikájának elsajátítására, és hetenként háromszor külön gyakorlatokat végeztettem Sanyival. Mire visszatértünk az ugrógödör mellé, nem találtuk sehol a cipőt. A pálya tele volt sportolókkal. A Vasashoz tartozó fiatalok mellett más sportosztályok, egyesületek és iskolák atlétái is ott tartották edzéseiket. Mondtam Sanyinak, ne verjük dobra az esetet, hallgassunk és figyeljünk. Nem telt el két hét, valamiféle ifjúsági versenyre került sor a Babeş sporttelepen, ahol bíróként szerepeltem. Éppen az irományokat rendezgettem a Bírók asztalán, amikor odajön hozzám Boldis Laci egyik tanítványa, aki akkor a mezőgazdasági főiskolán tanult. Érdeklődött, mikor kerül sor rá a távolugró versenyében. Láttam, cipőt szorongat a hóna alatt. Az újságpapírba burkolt távolugró cipőnek egy része kikandikált a csomagból. „Milyen szép cipőd van!” mondtam, és arra kértem, engedje meg, hogy alaposabban megnézzem. Kicsomagoltam és láttam, hogy a „mi” cipőnk. Kérdeztem rögtön, honnan szerezte. Azt mondta, az őszereken vette.

- Mennyiért?

- Száz lejért - felelte Liviu, mert így hívták ezt a távolugrót. Szentesi Sanyi ott volt a közelben, bemelegítő gyakorlatokat végzett kalapácsdobás előtt. Odahívtam. Jöttek mások is. Sejthettek valamit. Botrány lógott a levegőben. Kértem Sanyitól, megismeri a cipőjét? Mert én, akivel felváltva használta a cipőt, biztosan tudtam már, hogy a miénkről van szó. Liviu kardoskodott:

- Ez nem lehet az a cipő! Az őszeren vettem! Száz lejt adtam érte! - Egyre csak ezt hajtogatta.

Szentesi Sanyi idegességében aztán úgy megtörölte kétszer is, hogy földre került az ipse. Hamar felrángatta onnan Sanyi, és azt kérdezte tőle, hogy kell-e neki még a verésből?! Megállítottam. Akkorra már ott volt Boldis Laci is.

- Mit verekedtek itt?!

Elmagyaráztam, hogy a cipőt a Szentesi Sanyi apja készítette. Felmutattam a lábbelit, az atléták közül többen bizonyították, hogy a kettőnk lábán sokszor látták már azt a cipőt. Erre Liviu megtört.

- Beismerem. Beismerem, de ne üssetek többet.

Boldis erre mérgében fenéken rúgta, és kidobta csapatából. Így került vissza birtokunkba a kézimunkával készült gyönyörű cipő.

Másféle gyönyörűség volt az a lengyel származású lány, aki női atlétacsapatom tagjaként szaladgált környezetünkben. Szépet látni jó, nézni pedig szabad. Szentesi Sanyi addig nézte, nézegette, bámulta a lányt, amíg szerelmes lett belé. Udvarolgatott neki. De féltékeny természete lévén, nem volt könnyű, hanem nagyon is keserű lett az élete. Aztán egy szép napon eljegyezte. Közben a lány a 4x400-as ifjúsági váltó tagjaként országos bajnokságot nyert. Sanyit pedig elvitték katonának. A lány nem bírta a „magányt”. Rajtam kívül sokan udvaroltak neki...

Megfogadtam, hogy nem nyúlok atlétanőimhez. Amit magamnak megfogadok, sohasem szegem meg. Különben is, nekem mindig komoly szándékaim voltak a nőkkel. Feleségül akartam venni ezt a lányt is. De nem sikerült. A dolgok a nem várt módon bonyolódtak. Amikor Sanyi hazajött szabadságra, már nem akarta feleségül venni Bubát, mert sok mindent pletykáltak róla. Buba folytatta az atletizálást, átjött a széthullott Vasas csapatától a vasutasokhoz.

Nem lett az én feleségem sem. Az egyik hegyvidéki táborozásunk idején megismerkedett a menedékház felelőseivel és férjhez ment hozzá. Eltelt jó két évtized. Közben Sanyi megnősült, elvált, újra nősült és újra elvált. Buba pedig kitartott férje mellett, akinek olyan ritka vércsoportja volt, mint nekem. Férje második szívoperációjához vállaltam, hogy vért adok. Sajnos, nem került erre sor. A marosvásárhelyi szívspecialisták sem tudták már megmenteni. Buba egyedül maradt.

És milyen kiszámíthatatlan a sors. Sok-sok év után Sanyi és Buba újra találkoztak. És házasságot kötöttek. Azt mondják, hogy a szerelem - a legszebb emberi érzés - elmúlik, mint a forró nyár, elfogy, mint kopaszodó fejről a haj, elillan, mint tarka réten a színes pillangó? Nem tudom, mi az igaz, s hogy milyen szabályt erősítenek a ritka kivételek. Egy-egy emberpár egymásra találásának misztériumát és ennek megfejthetetlen titkait a jóleső érzéseket keltő csodák világába sorolom. Valamennyien vártuk, és talán apadó hittel, de még ma is várjuk a nekünk rendelt csodákat. Talán azért, hogy életünket - ha lehet - tovább szépítsék.

*

Tizenhat éves koromban került hozzám az a hangyaszorgalmú gyerek, akit tornatanára, Hegedűs Sándor fedezett fel. Szorgalma dicséretes volt. Eljött hozzám haza is. Jó atlétaképességekkel rendelkezett, és dolgozni akart. Hasizomgyakorlatokat és hajlékonyságfejlesztő tornát végeztettem vele. Gólemnek hívtuk magunk között, különben Kovács János a becsületes neve. Nem érdektelen a „káderlapja”: a nagyapja lakatos, az apja négy polgárit végzett és tisztviselősködött. Gólem is kifogta a rémkorszakot, amikor értelmiségi apával hiába tanult és tudott, egyetemre nem mehetett. Mit keressen ott egy „rohadt értelmiségi” gyereke? Ahogy mondani szokták: szenvednie kellett „az apák vétkéért hetedízigen...” Szerencsére az unokahúga telefonált neki Marosvásárhelyről, hogy a segédgyógyszerészetin pótfelvételit tartanak. Marosvásárhelyen akkor az sem jelentett hátrányt, hogy magyar nemzetiségű a felvételiző. Kolozsváron szigorúbban betartották a kisebbségieknek előre megállapított százalékát az iskolákban. A tervezettnél több magyart nem vettek föl az egyetemre sem. Gólem természetrajzra készült, latinul is tudott, így aztán könnyen bejutott a segédgyógyszerészetre. Elvégezte, és elvitték katonának. Mivel Sötér Hanzival jól megértettük egymást, sikerült Gólemet is a Csillaghoz (Steaua) beprotezsálnom. Sötér János, a katonacsapat atlétáinak edzője, rengeteg tehetséges gyereknek segített átvészelni a sohasem könnyű katonai szolgálatot. Gólem a brassói katonasportolók gyógyszerésztárában töltötte le a az akkor kötelező tizennyolc hónapot, aztán visszakerült Kolozsvárra. Tudásért sohasem kellett a szomszédba mennie. Versenyvizsgával jutott segédgyógyszerészeti álláshoz. És tovább tanult. Estibe folytatta tanulmányait. Ma befutott ember, kiváló patikus. Gyógyszerész a felesége is. És két szép leánygyermekük van... Szüleikkel laknak. Az apja méhész. Most is tőlük vásárolok a mézet.

Rengeteg tehetséges gyermek szaladgált akkor kincses városunkban.

Például Cservény Csaba. Szívbeteg családból származó, jóképű gyerek volt. Nagyszülei firmája: Foto Cservény. Nagybátyja pap volt, meghalt szívbetegben. A Bem utca sarkán laktak, a Malomárok mellett. Az édesapja is szívbetegben halt meg. Érdekes eset. Ilyen emberem sem volt több. Játszva végezte az edzéseket, játszva került a csapatba: mezei futásban országos ifjúsági bajnok lett. Tizenhét éves korában azt mondtam magamban, hogy ebből a fiúból lesz valaki. Országos és európai szintre méltónak gondoltam. Aztán egyszer csak ebbe az inas, középmagas, szíves fiatalemberbe is beleütött a szerelem. Megismerkedett egy majdnem tizenhat éves leánnyal, akit később feleségül vett.

Kora reggeli edzésekre kapacitáltam. „Otthonról jövet - mondtam neki -, benézek hozzád, légy kész, csatlakozz hozzám.” Nehezen jöttem ki a Csaba édesanyjával.

- Nem szabad őt erőltetni. Úgy hal meg, mint a nagybátyja. Mint az apja...

És így tovább. Hajam az égnek állt az édesanya óbégatásaitól. Hiába magyaráztam neki, hogy orvosi ellenőrzés mellett dolgozom tanítványaimmal. És ha csak a legkisebb gyanú is felmerül, és ha valamiféle szervi baja kiderül, kiváló sportorvosaink nem engedik sportolni. „Makkegészséges!”, ismételték sokadszor. De hetenként három edzésnél többet az istennek sem engedélyezett az anyja. Csaba jól tanult, ez sem volt akadály. Nem értettem, miért ne használhatnánk ki a tehetségét. Amikor már csaknem kötélnek állt, és engedte, hogy reggelenként kirángassam az ágyból, máskor pedig a megbeszélt helyen találkoztunk a Sétatéren, és láttam rajta, hogy kezd beleszokni a többletmunkába, hát jött az a nagy szerelem! Megyek hozzá az egyik reggel. Sűrű ködös idő volt. Félnyolcat mutatott az órák. Csabának hűlt helyét találok. Hol lehet? Tébláboltam egy darabig a lakása körül. Aztán elindultam. Átvágtam a Sétatéren. Megkezdtem reggeli edzésemet. A sétatéri „forrás” mögött egy aránylag elhagyott sétány húzódik. Van ott egy olyan görbe fa, amelyre ha nagyon akar és nagyon fáradt valaki, ráülhet. Hideg volt. „A köd mintha egyre sűrűsödne” villant fel bennem,

miközben keresztül-kasul trappoltam a fák között, hogy izmaimban a reggeli fáradságot méterenként növeljem. A görbe fához közelítve, két egymásba fonódott emberi alakra lettem figyelmes. Ültek. Támaszkodtak a fához? A nagy hideggel nem számoltak. Alig volt rajtuk ruha. Később futás közben rájöttem, hogy talán vetkeződtek. Hát kérem, ez a szerelem? Feledtet a hideget, a zúzmarát, a jeges szelet, a tapadó ködöt. Megértő lihegéssel szaladtam tovább. Fiatalság bolondság. Rajtam is átviharzott néha a szerelem. Jóleső nyári zápor, kellemes fuvintás, tavaszi cirógató napsugár ilyen.

Harminc éven túl, a férfiúi bölcsesség magaslatáról szemléltem az apró örömöket. Az én nagy szerelmem, amely máig elkísért, az atlétika. Szépségét ma is csodálom. Érte kész voltam mindent feláldozni. Szerencsém, hogy olyan élettársat találtam, aki megértett és nem féltékenykedett, utamra engedett, amikor napi edzésadagomnak megfelelően szaladnom kellett.

Csabából elektromérnök lett. A sportolást abbahagyta. Egy nagyon jó középtávfutó veszett el benne. Négy gyerek apja volt. Legnagyobb leánya, Cservény Judit tájfutó bajnokságot nyert. Évtizedekkel később Csaba a veterán atléták között tűnt fel. Tüdővel, izmokkal még bírta a futást, idegekkel nem. Az atletizálás szoktatás dolga, mint mindenhez, ehhez is kötélidegek kellenek.

Cservény Csaba európai hírű tudományos kutatókkal volt kapcsolatban. Az elektrotechnikai intézetben dolgozott. Az utóbbi időben sokat dohányzott és a szeszes italoktól sem tartózkodott. Nemrég halt meg agyvérzésben.

A tornatanárok tehetségjelzésein kívül nagy szerencsém volt azzal, hogy egyik gyerek hozta a másikat, mindig jelentkeztek nálam olyanok, akik kedvet kaptak az atlétikára. Székely Jancsit például Boldis László tanár úr hozta ki a sportpályára egy iskolák közötti atlétikai versenyre. Boldis László különben a feleségem révén rokonom, akkor a volt Református Kollégiumban tanított. Székely óriási versenyt futott Cservény Csabával, aki akkor már „öreg” atléta volt nálam. Az iskolás mezei futóversenyeket városi, megyei és zóna szakaszokkal rendeztük. Minden verseny izgalmasnak bizonyult és meglepetésekkel szolgált. Székely Jancsi abszolút kezdőként megverte Cservényi Csabát, aki kiváló „krosszos” volt. Az Agronómiai Intézet kertjében futottak, Csaba nem számított ilyen erős vetélytársra, nyugodtan poroszkált az élboly előtt, hogy majd az utolsó kétszáz méteren erősít picit, és „fényesen” megnyeri a versenyt. Nem ez történt. Székely Jancsi tetszetős, nagyon elegáns stílusban elhúzott mellette, és úgy otthagytá, mint az igazán nagyok szokták a kezdőket. Még mulatott is azon, hogy Csaba mennyire hiábavalóan erőlködik a cél előtt...

Ilyenkor aztán az edzők megrohanják az új csillagot, és igyekszenek ezzel-azzal elcsábítani, magukhoz édesgetni, tehetségéhez mértén ígérekkel elhalmozni az új felfedezettet. Megkörnyékezte Jancsit Arnaut, Schneider Bubi, Kiss Gyuri... De Laci nekem segített, hozzám irányította tanítványát, akinek a lelkére beszéltem magam is. Elmondtam, hogy nálam jó helyen lesz, kiváló társaságban edzhet, Cservényi Csabától is van még mit tanulnia, hiszen fejje magasabb nála... Így kaptam Boldis Lacitól Páll Elemért is. És másokat. Rengeteget köszönhetek az akkori tornatanároknak. Bartha Bélának például. Ő is csak úgy ontotta a jó egyedeket az alakításra érdemes, teljesítménysportra alkalmas fiatalokat. Volt akkor egy olyan testnevelői gárda Kolozsváron, akiket kitűnően megtanítottak hivatásukra, maguk is tehetséges sportolóknak bizonyultak; nem tessék-lássék módon, hanem kitartóan, aprólékosan építkezve dolgoztak az ifjúság megfelelő testneveléséért. Alapos munkájuk nyomán egyre-másra jelentkeztek a tehetséges sportolók. A harmincas évektől az ötvenes évek elejéig született fiatalok, hogy úgy mondjam, jó anyagot képeztek, idejében megszerették a mozgást,

a sportjátékokat, az egészséges versengést. A hatvanas évektől aztán valahogyan megváltozott a velük való bánásmód, a teljesítménysporthoz szükséges tömegalap fokozatosan kisebbedett.

(A mi korunkban, fiatalságunk idején, bármelyik kolozsvári városnegyedben, ha akadt egy körülszaladható kert, akkor ott versenyt rendeztünk. Ha volt egy átugorható gödör, próbára tettük társainkat. Ha találtunk egy tenyérbe simuló kődarabot, vetélkedtünk: ki dobja messzebbre. Ha került néhány méter hosszú homokos terep, hetekig a távolugrást gyakoroltuk. Mostanában nem zsigong a tömbház mellett összesereglett gyermekcsereg, nem lelkesedik valamely vetélkedésben kitűnt győztesért. Manapság nem rendeznek tömbház körüli futóversenyt, rollerbajnokságot, kerékpáros viadalt vagy különféle utcabajnokságokat. Pedig ezeket nem lehetett megunni. Hogy nem szervezik? A mi időnkben sem szervezte senki. Magunk alakultunk csapattá, társasággá. Vezetőink azok voltak, akik tehetségükkel kiváltak közülünk. És mi mindenféle vetélkedőt találtunk ki annak idején, hogy magunkat próbára tegyük. Társaink előtt bizonyítani akartunk: valamiben mi is jók, másoknál jobbak vagyunk. A meghirdetett tömegsport fokozatosan a parádékra fulladt. Az egészséges vetélkedés, a „győzzön a jobb” olimpiai szelleme már alig pislákol. A sportolásból teljesítménybérben fizetett munka lett, ami miatt az atlétika is sokat veszített természetes szépségéből. Olyan iskolákra van szükségünk, ahol újra mozgásra, vetélkedésre, sportra szoktatják a gyerekeket. Nagy hagyományú iskoláinkban minden héten rendeztek valamilyen versenyt. Az amerikai iskolákban minden nagy szünetben értékes díjakért küzdhetnek a tanulók. Ott az egyetemisták között magától értetődő a mozgás, a különféle játékok, a sportvetélkedők. Az első dolog az új tornatanár-gárda kialakítása lehetne, kellene, hogy legyen. És azután következhetne az általuk megvalósított szemléletváltás: „az ép testben...” való elgondolás visszaállítása.)

Sok meggondolatlanságot követnek el az akarnok sportvezetők. A kilenc éves gyerekeket háromezer méteren versenyeztetik! Marhaság. A nagyfokú megerőltetés a kiskorúaknál sok veszéllyel jár. De azzal is, hogy megutáltatják a gyerekekkel az atlétikát. És a szülőket is elriasztják attól, hogy rendszeres sportolásra adják gyermekeiket. Csináltak más marhaságot is. A pioniroknak hatszáz méteres országos mezei futókörben, aztán egy keskeny folyosón kijutottak a betonpályára, ahonnan egy kör után újra visszatértek a futókörbe. Nyolcvan valahány gyerek gyurakodott ott egy rakáson. A lányoknak ötszáz métert kellett szaladniuk. Milyen „krossz”, milyen mezei futóverseny volt ez? Semmilyen. De ez semmi. Kitalálták, hogy tízéves gyermekeket versenyeztetnek gátfutásban. Ehhez már óvodáskorban el kellene kezdeniük az edzéseket. Sokan az első versenyük után abbahagyták az atlétikát, mert kellő gyakorlat és izom-előkészítés nélkül egyszer-többször csúnyán odaverték maguk, és véglegesen elment a kedvük nemcsak a gát-, hanem mindenféle futástól. Edzői pályám végén gyermekekkel foglalkoztam. Tudom, mit beszélek: velük a játékos sportolást kell gyakoroltatni, és kedvet kell teremteni a további munkára, a fokozott, a nagyobb megterhelésre. Az egyre jobb eredmények mohó elérése emberteleníti az edzőt. Kemény szívű edző voltam. De minden erőfeszítést, nehéz gyakorlatot előbb magamon kipróbáltam, és a nehéz edzéseket is együtt végeztem tanítványaimmal. Nemcsak az eredményeket és az értük bezsebelhető pénzt kell szeretni, hanem mindenekelőtt a futást magát. Ezt én nemcsak magyaráztam, hanem mutattam is. Engem is példaképeim vonzottak és tartottak a sportpályán, magam is igyekeztem az utánunk következőknek jó példát mutatni.

Pályámon sokféle emberrel és több akarnokkal találkoztam. Most, hogy visszaemlékezem rájuk, levonhatom a következtetést: utunk tele van buktatókkal! Ki miként kerül el ezeket, úgy alakul a sorsa. Számos példával bizonyíthatom, hogy a tehetség nem minden. Kell még hozzá kitartás, szülői megértés, akarat és jó sors. Az atlétika hosszú távon hoz eredményeket. Évekig, évtizedekig kell készülni az olykor sokáig fennálló (különféle okokból) törvényszerűen megtört. Sokan „első a tanulás!” kijelentéssel hagyták abba, másokat a szerelem, a

házasság szólított el, vagy a káderlapjára berótt megkülönböztetések miatt mondott le a versenyzésről. Régen a fiúknál nem volt gyerek és utánpótlás kategória. Tizennyolc-húszéves korukban elvitték őket katonának. Ha nem kerültek a Csillaghoz vagy a Dominóhoz, a két katonai sportegyesület valamelyikéhez, a többéves katonai szolgálatban elszoktak a rendszeres sportolástól. Visszatérve a civil életbe, a felnőtt kategóriában versenyezhettek, de a beállott kényszerszünet miatt az addigiaknál gyengébb eredményességgel. Ilyenformán az atlétika számára sok tehetséges fiataalt elveszítettünk. Rengeteg országos ifjúsági bajnokot neveltem. Számukhoz képest kevés sportolóm ért el említésre méltó eredményt a felnőtteknek kiírt versenyeken. Ennek a „kátyúnak” a kikerülése a közeljövő feladata lehetne. A román atlétika nemzetközi hírének növelését újabban is a neves versenyzők példamutatásával kellene és lehetne elérni. Moina, Balázs Jolán, Sötér, Silai Iлона, Lia Manoliu és mások küzdeni tudásukkal, eredményeikkel és emberi magatartásukkal ezeket „neveltek” akaratlanul is; gyerekek és fiatalok százait vonzották a lelátókról a versenypályákra. Hasonló jótéteményre képesek kisközösségeink, iskoláink, falvaink, városaink, megyéink jövőbeli bajnokai is. Ma már tudom, hogy amikor naponta végigtrappoltam városunk utcáin, a Szamos-parton, a kertes házak előtt, nemcsak a magam kedvére tettem ezt, hanem kitartásom példájával másokra is hatottam. Ha csak néhány merész kisfiú és copfos leányka indult el nyomomban és lépett az atletizálók sorába, „maga mutogatásom” nem volt hiábavaló. Ezt sugallja nekem a testi és lelki egészségről vallott hitem, és a sokféle velem megtörtént dolog ellenére még megmaradt józan eszem is.

Hogy lehet úgy edzősködni, hogy évekig keményen és kitartóan dolgozom sok olyan nagyreményű ifjú emberrel, akik aztán sorra mellékvágányra terelődnek, mert eltéríti őket mindenféle akart vagy akaratlan dolog? Olyan időkben éltem és dolgoztam, amikor nem volt gond az utánpótlás. Magam tapsoltam örömben, ha búcsút kellett mondanom egy-egy atlétámnak, de nem is búslakodtam, mert tízesével neveltem helyükbe másokat. Akkor még nem volt olyan ellenségem, amit tanügynek neveznek. Akkor még nem volt felvételi a nyolcadikból kilencedik osztályba és tizedikből tizenegyedikbe, és az egyetemre való bejutásra sem kellett több nyáron át „abrákolni”. Akkor az iskolában tanítottak és tanultak. A főiskolákon pedig nem magoltak, hanem a fiatalok gondolkodásmódját, a tudományos kutatás mikéntjét igyekeztek megalapozni. Akkor még nem kerültem szembe a szülőkkel és a szülők sem az egyre inkább állandósuló kérdéssel: „Tanuljon a gyermek?! Vagy sportoljon?!” Magam is az elsőt tanácsoltam nekik. Életmódunk kötelezett a vagy-vagy kérdés kiélezésére. Persze nálunk Balkánon, keresnek, hagynak és találnak mindenféle kikapukat. Az iskolai felvételinél a sportoló tanulók számára kijártuk a protekciót. Az egyetemre való bejutásnál is számított, ki milyen sportágban eredményes. Nem ért annyit, mint a párttagsági könyv vagy a jó káderlap, de anyagi megvesztegetés értékű is lehetett az edzői és a sportvezetői közbenjárás. A Pedagógiai Főiskola testnevelő tanár fakultását mintha csakis az aktív sportolók életpályájának egyengetésére találták volna ki. Igaz, kevés helyre sok protekció akart bejutni. Ez nagy törtetéssel, civakodással sportszabályok közötti villongással járt. Végül kitalálták a testnevelő tanárképzésben az esti és a látogatás nélküli tagozatot is. Emlékszem, városunkban először huszonöt ilyen helyre lehetett felvételizni. Jelentkeztek az összes kiöregedett focisták, kosárlabdázók és egyéb sportolók. Voltak ötszázharmincan. Természetesen beleszólt a dologba a sportvezetőség is. Lőrinci Feri volt a főmatador. Kiss Gyulával irányította az „akciót”. A felvételi száz méteres síkfutásból, távolugrásból, súlydobásból, harmadik kategóriájú talajtorna gyakorlatokból és egy választott sportágból valamint írásbeli anatómiavizsgából állt. Azt mondja nekem Gyula:

- Mit csináljak, Kutya drága! Ötvenhárom protekciósom van huszonöt helyre! Kit hagyjak ki?

Nekem egy emberem volt közöttük, aki tizenegyet futott százon, haton felül ugrott távolba, tíz méteren felül dobta a súlygolyót, első osztályú tornász volt, és könyv nélkül fújta az anatómiát. Sükösd Zoliról volt szó. Most Aranyosgyéresen tornatanár. Ő többek között arról is nevezetes, hogy kapott tőlem egy istenes frászt, mert egyedüli benevezett versenyzőként elvesztett egy távolugró versenyt. Ez úgy történt, hogy háromszor egymásután belépett. Mondtam neki szép választékos szavakkal: „Te hülye! Ugorj egy métert, kettőt vagy hármat, de ne lépj be! Utána versenyben maradsz és újra ugorhatsz!” Akkor ez volt a szabály. De nem és nem. Harmadszorra is nekifutott, nagyot akart ugrani. És belépett. Kapott tőlem egy frászt. Most is emlegeti. És mindig emlegette, amikor meghívott Egerbegyre, szőlőszüretre. A főiskolai felvételin az akkori nagymenők a saját „pilásaik” érdekében kérdések özönével halmozták el Zolit; forgatták, szédítették, de nem tudták megfogni. Tízest írt anatómiából. Háromszázan kiestek mellőle. Első osztályú tornásként kitűnő testi felépítésű fiatalember volt, az egyetlen, aki nem protekcióval jutott be a testnevelő tanárira. De később felfelé ívelő pályáját megtörte az, hogy a határvadászokhoz sorozták be katonának. Nem ő volt az első és az utolsó embereim közül, akiket a katonaság miatt vesztettem el. Nem sikerült mindenkit megfelelően elrendeznem, mert a katonai nyilvántartás sokszor eldobott kőként működött: kit hogyan talált el, úgy alakult sportpályafutása és az élete.

Én például nem voltam katona. Miért? Mert valaki tévedésből ráírta katonai dossziémra: „Decedat”. Vagyis, hogy elhunytam. 1951-ben besoroztak. Amikor elvégeztem az iskolát, osztálytársaim egyre-másra kapták a behívó levelet. Engem nem hívtak, nem értesítettek. Eltelt vagy öt év. Közben többször is hívtak a katonacsapathoz meg a belügyi csapathoz versenyezni. Mire kiderült, hogy irattartómat az „elhalálozott” megjegyzéssel félrerakták, már túl voltam a katonaköteles koromon, megúsztam az akkori szokásnak megfelelő néhány éves sanyargatást.

Edzősködésem különféle élményekkel gazdagított, emberismeretem naponta növekedett, és ez nagy hasznomra volt a tanítványaimmal való munkámban.

Nagy Zoltánnal és Szabó Bélával kapcsolatos a következő történet. Úgy szerveztem az edzéseket, hogy változatosak legyenek. Így történt, hogy az egyik alkalomkor Nagy Zoli gerelyt is hozott magával, amikor bemelegítő városszéli futásra indultunk. A Vasas csapatával dolgoztam akkoriban. Végigfutottunk a Szamos partján. Akkor még nagyon szép volt a part, végig ausztrál füvet vetettek oda. (Sűrű erős fű ez, amit jól lehet nyírni, ezért használják a füves tenispályákon is. Öntözéssel és hengereléssel teszik tömötté és alkalmassá arra, hogy sportlétesítményekben és azok környékén gyepszőnyeget alkosson. Ezt Komáromi Sanyitól tanultam meg gyermekkoromban. Ez a sánta ember tanított gyeptéglázni, ő volt a sportpályák mindenese. Gyakorlati tudása fantasztikus volt, ma is pótolhatatlan messze földön híres gazdaszelleme.) Szóval heten futottunk végig a gondozott Szamos-parton. Csirkék, rucák, tyúkok kerültek a lábunk elé. Zoli időnként közéjük hajította gerelyét. Nem talált el egyet sem.

- Nem úgy kell! - szóltam nagyképűen Zolinak, miközben a sor végén aprítva felkaptam egy követ és a majorság közé hajítottam. Fején találtam egy tyúkot. Bukdácsolt, aztán elnyúlt a földön. A közeli ház udvarán, ahonnan a tyúkok látogatták a vízpartot, öregember ácsbárddal egy gerendán dolgozott. Észrevette a tyúk halálát. Anyánkat és más egyebeket harsány kiáltásban sűrűn felemlegetve nekünk rontott a szekercével. Futás! Nyilván csakis a futásra gondoltunk. A Törökvágás felé vettük az irányt. Az öreg utánunk. Szégyenszemre úgy megergetett, hogy megizzadtunk. Közben kigyúlt a jó nép az utcára. Mert az öreg nemcsak jól szaladt, de ordított is. És nem éppen hízelgő dolgokat röpített utánunk a felforrósodott utcai levegőbe. Sokáig a Törökvágás aljában várt reánk az öreg, az ott lakók támogatását is megnyerve. De mi nem mertünk arra visszamenni, hanem kerülő úton jutottunk a stadionba. Persze, kissé drága multság lett volna, hogy mindig egy-egy tyúkhalállal kergessem meg a

fiúkat. A véletlen akarta így és meggondolatlanságom, amiért - ha jól emlékszem - kissé szégyelltem magam.

Másik történet. Csaknem ugyanazzal a társasággal, a Szamos folyásával ellenkező irányba, a volt Burgya-kertig szaladtunk, hogy ott átgázolva a vízen az Agronómia területéhez tartozó füves síkságon folytassuk edzésünket. Szabó Béla utolsónak maradt. Mi átkecmeregtünk, ő még nem indult el, amikor fölemelték a zsilipeket a gátnál, és az erős sodrású víz kikapta kezéből felszerelését. Aztán őt is feldöntötte. Nem tudott úszni. Száz métert sodorta a víz. Azon neveltünk, hogy ismételten a vízbe akart fogózni. Végül nem bírt a sodrással, ki kellett húznunk a folyóból. Napokig röhögtük groteszk küzdelmét a vízzel.

A nevetés és a gyakori együttlét apró történései nyílt, célratörő, egymást javító közösséget alakított belőlünk. A jó sporteredmények felé vezető út az ilyen kisközösségekben kialakult meleg baráti hangulatban fogant emberségpróbák sorából áll. A sportolás nálunk akkor nemcsak izommunka, kitartást növelő erőpróbák sora volt, hanem kedvelt együttlét, amelyben önmagunkat próbáltuk nem éppen sikertelenül megvalósítani.

Nemcsak edző voltam. Atlétaként talán többre vihettem volna, ha edzői hivatásomnak engedve nem ezt helyezem előtérbe. Akkor azt mondtam magamban: olyan csapatot adott a sors a kezem alá, hogy a saját versenyzői pályám nem szabad érdekeljen. Olyan is előfordult, hogy naponta három-négy edzést végeztem, mindig mások szolgálatában futva és izzadva. Ha edzői módszereim közül valamit a magam fejének köszönhetek, ezek között első helyen említhetem azt, hogy általában tanítványaimmal küzdöttem, kínlódtam, szenvedtem végig minden erőpróbát. Az én módszerem a példamutatás volt. Nem önfeláldozásnak tudtam akkori elhatározásomat, hanem szükséges jónak, hiszen volt olyan verseny, amikor egyetlen délután négy országos bajnokomat ünnepelhettem. Jablonovszky négyszáz méteres gátfutásban, Nagy Zoli gerelyvetésben, Sáreczky Erzsébet négyszer négyszázas síkfutásban, Székely Jancsi nyolcszáz méteren... Akkoriban országos második voltam ezerötszáz méteres síkfutásban. Az első Barabás volt, a tanítványom.

Az italozást akkor még nem ismertem.

- Gyerekek! - szóltam a társasághoz. - Ma, ha pódiumon leszek, berúgok! - Nagy szám volt, mert tudták, hogy nem kedvelem az italt. Négy perc alatt futottam a távot. Ez akkor nem volt éppen gyenge eredmény. Nem volt akkoriban más pia, csak a Pelin de Mai. Azt beszéltek, hogy szalmából csinálták. Rettenetes volt. Éhes és fáradt voltam. Bukarestben volt a verseny. Meghívtam a társaságot a Patria mozi melletti kerthelyiségbe, a Magheru sugárúton. Öt liter bort kértem. Öten voltunk. Egy liternyi ithattam. Az egyik iskolai bennlakásban szállásoltak el. Ott ébredtem fel. Elmesélték, hogy miként viselkedtem. Először is a kerthelyiségben levertem a villanyburát. Ennek megtérítését nem akartuk vállalni. A pincér rendőrt hívott. Gyorsan fizettünk és szaladtunk. Aztán nyílt pályán megállítottuk a villamost, mert egyikünk kisdolgozni akart. Az internátusban állítólag a tükör előtt állva szembeköptem magam többször is. „Részeg disznó!”-t kiáltottam, és „Hideg vizet a Kutjának!” ordításokkal zavar- tam a különben sem leánypanziói csendet. Zuhany alá tartottak, lefektettek. Félhatkor a belém idegződött reflexeknek engedve kiugrottam az ágyból, magamra kaptam melegítőmet, felhú- ztam kosárlabdacipőmet és leszaladtam az iskola sportpályájára edzeni. Ott összecsuklottam. Röhögve figyelt a csapat. Egyesek mentőt akartak hívni. Akkor tudtam meg, hogy mi a másnaposság. Szenvedtem. Kiadtam mindent. Ittam két liter savanyú tejet. Ez sem használt. Hazafelé a vonaton is forgott velem a világ. Kiadtam a savanyú tejet is. És így tovább. Megfogadtam, hogy soha többet nem rúgok be. Huszonhat éves voltam. Néhány évtizedig sikerült betartani a szavamat. Utána a fordítottja következett...

*

Edzői pályámon is példaképeim után igazodtam. Szerencsém volt. Olyan hírességekkel találkoztam, akik meghatározták életem további alakulását. 1953-ban nemzetközi bajnokság volt Bukarestben. Előtte két nappal az Ifjúsági Stadionban tartottuk edzéseinket. Futás közben tekintetem a nézőtérre tévedt. Többek között láttam ott egy nagyon ismerős, jól öltözött, ötven év körüli embert. Mondom magamban, te jóisten, ez Iglói! 1943-ban láttam képét a Színházi Életben. Azt írták a kép alatt, hogy 12,1 alatt futotta az ötezres verseny utolsó száz méterét.

Bámultam ezt az embert! Iglóit a negyvenes években tanulmányútra küldték Finnországba. Olvastam valahol, hogy a finnek elbújtak előle. Azokkal tréningezhetett, akik nem tartoztak az élvonalba. Kiss Gyuritól is sokat hallottam Iglóiról. Ő a háború előtt mezei futásban magyar bajnok volt, ismerte a pesti sportvilágot és Iglóit is. Szóval néztem ezt az embert ott a bukaresti stadionban, és éppen megállapítottam magamban, hogy az eltelt évek ellenére nem sokat változott, amikor látom leveti zakóját, nyakkendőjét. Gyönyörű selyemingben figyelte a pályán forgoló sportolókat, többek között Zatopeket, a híres cseh futót, aki azokban a napokban győzte le az ugyancsak világhíres Kucot, aztán hirtelen a pályán termett, és egy Pleşcan nevű szörnyen csúnyán szaladó román fiúnak megmutatta, miként javíthat a stílusán.

Ahogy ott bámultam, egyszer csak hallom, hogy megszólal és kérdi:

- Ki tud itt magyarul?!

Rögtön odaugrottam és bemutatkoztam. „Ugye, hogy Iglói Mihályhoz van szerencsém?” Igennel válaszolt, és arra kért, hogy legyek a tolmácsa. Először Pleşcannak kellett fordítanom Iglói jó tanácsait, később mindenfelé elkísértem Bukarestben. Akkoriban négy világhírű tanítványa volt. Hárman 3,408-cal tartották a világrekordot ezerötszázon: Iharos, Tábori, Rózsavölgyi. Mikes volt a negyedik, akivel együtt a 4x1500 méteren voltak világelsőek. Zárójelben megjegyzem, hogy ez sem volt magyar nevű: Reidl, Pergament, Talabircsuk, Izrael, Meixner volt a régi nevük. Iglói világhíres tréner volt. Az Ambasadorbán lakott. Megrohanták a román sportszakemberek, mondhatom, volt mit tolmácsolnom; egész napos elfoglaltságommá lett ez azokban a napokban. Sokan kértek tőle edzésprogramot. Nem volt papírunk. Nagy barna papírzacskót vágtam darabokra, arra írtuk az edzésprogramokat. Többször is végigolvastam ezeket az edzésprogramokat, mert az elején azt hittem, csúfságot űz az igénylőkből. Kérdeztem, és ő felvilágosított, hogy könnyű, 3,55-4,00 perces eredmény elérésére alkalmas edzésprogramot vázolt fel. Csak úgy kapásból dolgozott ki hetes edzésajánlatokat. Magamnak is kértem útbaigazítót. Mondtam, hogy négy perc alatt szeretném szaladni az ezerötszázat, 1:55 alatt a nyolcszázat. A német Toni Nett iramszabálya szerint, ha valaki két percet szalad nyolcszázon, kétszeres idő alatt meg kell tennie az ezerötszáz métert is. Akkor én már 1,55-nél tartottam nyolcszázon, de nem sikerült ezerötszázon négy perc alá kerülnöm. Tíz edzésprogramot írt fel nekem. Az ötödik után levelet kellett írnom neki, beszámolnom arról, hogy miként mennek a dolgok.

A mieink azt mondták az Iglói edzésprogramjaira, hogy azt ember nem tudja végigcsinálni. Az ő emberei annál sokkal többre is képesek voltak, hiszen köztudomású érdekesség, hogy közülük hárman azonos idővel tartották a világrekordot. Igaz, a budapesti Honvéd csapatában kitűnő műszaki és anyagi körülmények között edzhettek.

Mit tartalmazott az Iglói előírás? Például 20x400 métert kellett teljesíteni egyenként 0,62-0,63-ra. Én addig 5x400-at futottam egyenként 0,64-0,65-re. Nem ugyanaz. Ilyenformán nem tudtam négyszer négyszázat egybe szaladni csak négy perc fölött. Iglói rengeteg rövidtávú vágót írt elő: 40x200-at és sokszor háromszázas szakaszokat is. Intervallumokkal dolgozott. Ez azt jelenti, hogy meghatározott időben, meghatározott távokat kell szaladni. Iglói a távok közötti pihenés időtartamait is szabályozta. Nem mindegy, hogy mennyi ideig tart az

intervallum! A vágtában megtett távok között is futni kellett: lazán, szabadon, aktívan pihenve. Edzés közben a fáradtság egyre gyűl a sportolóban, de a megadott távokat, a 200, 300 vagy 400 métereket azonos időre kellett teljesíteni. A versenyzőnek meg kellett szoknia azt, hogy az előírt távolságokat megközelítőleg egyforma idő alatt tegye meg, akkor is, amikor kipihenten, és akkor is, amikor fáradtan állt be a futókörbe. Előírt Iglói két órás futásokat is. Kinn a természetben. Megállás nélkül. Az állóképesség növelésére szolgáltak az ehhez hasonló gyakorlatok. Heti tizenkét edzést javasolt. Célgimnasztika, különleges gyakorlatok. Ötezer méteres távon 4x50 oldalazó futás, 4x50 méteres futás magas térdemeléssel, futás sarokemeléssel, vagy fenékrugdosás és hasonlók. Komolyan vettem a dolgot, nekiálltam és tisztességesen elvégeztem minden feladatot. Láttam, hogy ment, elkezdtem alkalmazni az atlétáim edzésében is az Iglói útmutatásait. Mit mondjak? Ugrásszerűen nőttek eredményeink. Tartottam a kapcsolatot Iglóival. Belekapaszkodtam. Jött 1956, amikor Amerikába menekült. Akkor sajnos megszakadt levelezésünk. Fia és lánya él New Yorkban. Több amerikai olimpiai bajnokot nevelt, mert ott is bevált a módszere, amelyet közben tökéletesített.

New Yorkban tanult Papanicolau Nicolas, görög rúdugró. Amikor befejezte egyetemi tanulmányait, visszatért Görögországba és Iglóit is magával vitte. Azóta ott élt, és a görög atlétikai csapat állami edzője. Földrajzilag közelebb kerülve hozzá, újra találkozhattunk. Hol Görögországban, hol azokon a versenyeken, amelyekre sikerült kijutnom láttuk egymást, beszélgettünk. Büszke volt arra, hogy megfogadtam tanácsait és módszereit alkalmazom tanítványaim felkészítésében.

Fantasztikusan ambiciózus és kérlelhetetlen edző volt. De az eredmények őt igazolták. Ötven éven felül is bizonyos távon együtt futott atlétáival. Nem kímélte magát. Egyszer elmesélte, hogy ő is másoktól tanult, sokak tapasztalatait leszűrve alakította ki a saját módszerét.

Egyszer egy japán edző, nyugat-európai körútja után, Németországban tartott sajtókonferenciát, amelyen Iglói is részt vett. Megkérdezte a japánt, hogy náluk milyen viszony alakult ki a sportoló és edzője között. És azt is, hogy ezzel kapcsolatban mit észlelt Európában? Ononak hívták az edzőt. Tömören válaszolt:

- Amíg nálunk Ázsiában az edző szava parancs, Önöknél, itt Európában, csak kérés.

Ugyanezt kérdeztem egy adódó alkalommal Paul Schmidt nyolcszázas német futóbajnoktól és edzőtől egy Félixen rendezett edzőértekezleten.

- Ein moment, Herr Biró! - szólt, és a táblára egy kétágú létrát rajzolt. Magyarázta, hogy az egyik oldalon a sportoló, a másikon az edző kapaszkodik fölfelé. A sportoló egy-két létra-fokkal mindig az edző fölött van. Amikor fölé a sportoló a létra tetejére, megfordul és hátsó felét mutatva lerontja az edzőt!

Erre sajnos magam is rengeteg példát mondhatok. Az öreg Dumas mondja a Gróf Monte Cristóban a negatív hősről, hogy „az emberi álnokság határa végtelen”. Ugyanígy mondhatjuk mi edzők is, hogy a sportolók hálátlansága végtelen... Iglói tudta, hogy szava minden esetben parancs kell, hogy legyen. Ezt a Honvédnál, ahol többnyire katonák voltak a sportolók és vezetők is, nem volt nehéz kivívnia. Amerikába kerülve parancsszavának nem volt fogamatja. Az ottani felfogás szerint a parancs nem lehet az emberi kapcsolatok alapja, még az edző és a tanítvány között sem. Beleszóltak a dologba a sportvezetők is. Túl keménynek tartották Iglói módszerét és viselkedését.

Sokféle módszert alkalmaznak az atlétikában. Szerintem mindenikkel célt lehet érni, ha egyénre alkalmazza az ember. Iglói résztávós módszerén kívül figyelemre méltó Arthur Lydiard ún. maratoni módszere vagy a negyvenes évekből ismert résztávós Walder Gershler módszer. Az edzőnek figyelnie kell elsősorban arra, hogy melyik módszert milyen arányban

alkalmazhatja. Ez nagyban függ a sportoló életkörülményeitől és annak lelkiismeretes munkájától. Mert az is megtörténhet, hogy az előírt programból ezt-azt elhagy a sportoló. Mindenfajta „lopás” következménye aztán nyilvánvalóan az, hogy a sportoló nehezebben éri el, esetleg el sem éri a kitűzött eredményt. Én bizony büntettem azokat, akik nem végezték el a kiadott gyakorlatokat. Ehhez sűrűn kellett ellenőriznem tanítványaimat. A legbiztosabb, leghatékonyabb ellenőrzés az volt, amikor tanítványaimmal együtt végeztem az edzést. Velük szaladtam és értük. Az angolszász módszert vettem át, mert ez a legnehezebb. Igaz, a legdurvább és legkíméletlenebb, de eredményes. Homokzsákkal, súlyokkal terheltem atlétáimat. Katonai kiképzéskor büntetésként alkalmazzák ezt a módszert. A svájci Szt. Mórítz csodálatos edzőtáborban megfigyeltem milyen fantasztikus erő kifejtésre készítették sportolóikat az angolok és a belgák. Bedford például öt kilós bakancssal a lábán szaladt. Zatopek is alkalmazta ezt. Napirenden volt a hegyre felfutás, a lépcsőzés. Rudolf Harbig, a drezdai villanyóra-leolvasó szokásáról már szóltam: azt a körzetet kérte, ahol a legmagasabb emeletes házak vannak, hogy felfuthasson a lépcsőkön, ő így erősítette lábizmait, felkészülve a versenyeken való különleges erőfeszítések elviselésére. A Leichtatletik folyóiratból tudom, hogy télen befogta magát a stadionban használatos henger elé, egy külön erre a célra készített hámba, lehengerelte a havat, hogy szegescipőben szaladhasson a pályán, megelőzve ellenfeleit az akkoriban csak idényszerűen használt futócipővel való gyakorlásban is.

Iglói is bővelkedett edzői ötletekben és kitartásban. Ennek köszönhető, hogy Magyarországon, Amerikában és Görögországban is világsikert jegyezhettek a neve mellé. Következetes volt, nem engedett a huszonegyből, hipnotikus erővel kényszeríttette tanítványait hihetetlenül nagy erőfeszítésekre az edzéseken, hogy aztán a versenypályán könnyen, légiesen alig észrevehető erőfeszítéssel mozogjanak és nyerjenek. Sokat adott a hajlékonyságra, a ruganyosságra. Célgimnasztikája ennek megfelelően nagyon fárasztó volt. Ezt általában reggel végeztette. A főedzést délutánra időzítette, ahol alapos szakmunka folyt. Vasárnap pihenőt rendelt és kikapcsolódást. De aki akart, végezhetett könnyű mozgást ezen a napon is.

Iglói olyan ember, akivel, amikor sikerül találkoznom, reggeltől-estig csakis az edzésekről beszélgetünk. Megszállottja mesterségének. Nem mondható vicces embernek. Mindig komolyan beszél. Középtermetű, sovány ember, később már ősz hajú, biztosan kopaszodó is. Nácinak szólították a hozzá közel állók. Szigorú sváb ember. Nevét magyarosította. Nagyon segítőkész. Emlékszem Bukarestben vagy tízen is megrohanták, és kértek tőle edzésprogramot. Senkit sem utasított vissza. A jelentkezők addig elért eredményeire alapozta ajánlott edzés-terveit, figyelembe véve az általuk kitűzött céleredményt is. Egyszerű logikára épített: valamely eredményt csak megfelelő terheléssel lehet elérni! Ha ehhez nem szoktatják a versenyzőt, nem képes versenyek alkalmával elérni a kívánt időt. A különféle távok időeredményei folyamatosan csökkennek, nemsokára az emberi képesség határához érkezünk, ahonnan - azt mondják - nincs tovább. Ki tudja?!

Iglói bárkinek ellenszolgáltatás nélkül szívesen készített edzéstervet. Nem félt a konkurenciától. Aki következetesen végigcsinálta mindazt, amit ő felírt, nem bánta meg. Kevesen akadtak ilyenek. A nagy többség már az edzésprogram felénél abbahagyta a kimerítő gyakorlatokat, s a szerencsére és kedélyállapotára bízta a versenyeken való eredményes szereplést. Iglói maga is eredményes atléta volt, többszörös magyar bajnok 1300 és 5000 méteres futásban. Edzői munkájának alapját talán éppen az a háború előtti finnországi kiküldetés képezte, ahol rengeteget tanult. Elmesélte, hogy a finn versenyzők reggel négy órakor már elhagyták a táborát, edzésre mentek. Megleste őket. Nevetve mondta, hogy elszaladtak előle. A legjobbakkal se jutott, de diplomatikus úton megbarátkozott a harmadik-negyedik rangcsoportba tartozókkal. Kérdezett, kíváncsiskodott. És végül csak kiszedte

belőlük, hogy miként edzenek. Iglói is tudta, amit inaskoromban magam is megtanultam: a mesterséget lopják! Akinek szeme van, az meglátja, mit, hogyan kell csinálni.

Iglói azért nagy edző, mert nagyon szereti azt, amit csinál. Végül is mit tanult a finnektől? Tanulmányútja végén megállapította, hogy a finnek rosszul tréningeznek. Rengeteget szaladtak hosszú távon, és csak keveset fordítottak a nagyobb gyorsaság elérésére.

Igaz, hogy nem fényes eredményekkel, de akkoriban így is ők állottak a világ atlétikai élvonalában. Utánuk következtek a svédek és az angolok. Akik később megdöntötték a finnek hegemoniáját. A vége az lett, hogy a negyvenes évek finn atlétikai sikereit kezdte elfeledni a világ. A hetvenes évek elején aztán felfogadtak egy újjeländi edzőt, Arthur Lydeardot. Rájöttek, hogy a módszereik nem korszerűek. Akkor aztán leáldozott az empirikus módszer. Zatopek is beismerte, hogy tévedett, amikor 80x400 métert futott edzéseken. Télen és sibakanccsal is futott.

Iglói csupán 20x400-at írt elő, de egy négyszázas kört hatvanhat másodperc körül kellett megtenni. A kitartás mellett figyelt a gyorsaságra is. Rengeteg tanítványa volt. És sok bajnok került ki a keze közül. 1953-ban a Népstadionban az ezerötszázás síkfutás világrekordja 3.40,8 volt. Meghívták őket Románia nemzetközi atlétikai bajnokságára is. Bukarestbe érkezett a világhíres Zatopek is. Őt is láttam tréningezni. Többek között megrakott egy taligát salakkal és felfelé futkorászott vele egy dombon. Nem tornászott, nem célgyimnasztikázott. Akkoriban a nagy versenyzők titkolták edzés módszereiket. Most már közismertek a különféle módszerek. De akkor titokzatosság lengte be az atlétikai pályákat. Rájöttem, hogy ez főleg azért volt, mert nem voltak biztosak abban, hogy jó a módszerük vagy sem. Iglói, mint említettem, kivétel volt. Nyílt és segítőkész. Nekem itthon Kiss Gyuri azt mondta, hogy igen sokat szaladok, és ez gátolta jobb eredmények elérésében. Ugyanakkor és mindössze 5x400-at szaladtam egy edzésen. Ez volt a legnagyobb adagom. Miután Iglói tanácsára bevezettem a 20x400-at, elértem a 3,54-et ezerötszázon, és nyolcszáz méteren harmincnyolc éves koromban még második voltam az országban. Negyvenhét éves koromban az egyik dévai versenyen két másodperccel jobb időt futottam kétezer méteren, mint a tizenkilenc évesek kategóriájában versenyző fiatalok. Az állandó és ésszerű edzés veterán koromig formában tartott. Ezt is az Iglói-módszernek köszönhetem.

Úgy érzem, Iglói megszeretett engem, és is tisztelettel felnéztem rá. Sokat leveleztünk. Néha egy kis „búfelejtő” görög pálinkát is küldött. Különben, azt hiszem, nagy igazság, hogy a jó mesterember, a nagy költők és más szív-emberek a megszállottak fajtájába tartoznak. Azt mondják róluk, hogy „nem normálisak”. Így van ez a sportemberekkel is. Egyik-másiknak láttam, hogy a felszerelésére van írva: „Io sonato!” Így igaz. A kitartóan rendes emberek is ilyenek.

Iglói New Yorkból átvitte magához Táborit Görögországba. Tábori egyetemét végzett, és maga is edző lett. Iglói mellett. Aki kihozta az amerikai Burlesont ötezres Bajnoknak Tokióban. Ez 1964 volt. Jim Ryan is a keze alatt lett ezerötszázás bajnok. Mesélte nekem, hogy Amerikában az egyetemi atlétikai bajnokságra jobban figyelnek, mint az országos versenyekre. Ott is hamar megtanulták az Iglói nevét, mert a tanítványai mindenütt sikeresen szerepeltek.

Görögországban, 1969-ben elkészült a Karekakis-stadion tartán-pályája. A helsinki stadionhoz hasonlít ez a sportpálya. Teljesen, tökéletesen felszerelve olyan, mint egy modern város. A nézőtér alatt minden van, patikától kezdve étteremig. Van mozi, kápolna és kerékpár-kölcsönző is. Többször megfordultam ott, de nem tudtam betelni ennek a sportlétesítménynek az ésszerűségével. Mikor a kolozsvári sportvezetők megkérdezték tőlem, hogy a világot

összejárva, milyen érdekes dolgot jegyeztem meg a sportlétesítmények háztájáról így válaszoltam: „A helsinki stadionban sehol sem éreztem a vécészagot. A kolozsvárban minden öltöző folyosóján érzem!” A helsinkihez hasonló görög stadion ragyogóan tiszta, és számkra elképzelhetetlenül felszerelt. Játékok, szauna-fürdők... Felsorolhatatlanul sok minden van ott. És az étteremben páratlan figyelmesség. Este megkérdezték, másnap mit akarok reggelizni. És hogyan készítsék? Milánói, hamburgi vagy más módon? Az asztalon vörösbor, fehérbor, hűsítők. Kinek mi tetszik. A stadionban van a szálloda, ahol az élsportolók laknak. És ott helyben, külön teremben tanultak is az iskolakötelezett sportolók. A tanárok jönnek hozzájuk. Be van osztva, kinek mikor, milyen órája van. Nyelveket tanult minden sportoló. Orvosi rendelők, gyógykezeléshez szükséges helyek és felszerelések állnak rendelkezésükre. Hát ilyen körülmények között dolgozhatott akkoriban Iglói mester. Mi álmunkban sem képzelhettünk el hasonló hazai körülmények között.

Iglóival, miután Görögországban megtelepedett, minden balkániadán találkoztam. Tíz év után, 1966-ban találkoztunk újra Athénban. Azután 1973-ig évenként többször együtt voltunk különféle versenyeken. Beszélgettünk, vitatkoztunk. Egyszer még bőrkabátot is segített vásárolni Törökországban, az isztambuli bazárban. Görögül beszélt, és így jól megértette magát az áruval. 1973-ban mankóra támaszkodva fogadott Bukarestben. Valami érdugulása volt.

- Érszükület - javított ki Náci bácsi. - Gyuri fiam, ezt egy só gyógyítja csak meg! A koporsó!

De életkedve nem tört meg, pedig akkor már évek óta családjá nélkül élt. Fia, lánya, felesége New Yorkban maradt. Akkor vált meg tőlük, amikor elrendezte őket. Gyerekei egyetemet végeztek, és munkát kaptak. Akkor aztán elment, és amerikai polgárként megtelepedett Athénban. Régóta nem láttam. Azt beszélik, hogy nagyon megnyomorodott. Kár érte. Hetvenharmadik évében jár.

Sokat dicsért. Ez most is jólesik. Mindenben segített. Maga ajánlkozott, hogy segít az isztambuli vásárlásban. És felhívta a figyelmünket a zsebtolvajokra. Nyüzsgtek ott a jófiúk. Silai Ilonával és Vámos Zoltánnal jártam ott. Icu angora-szvettert vásárolt. A török mutogatta a kiállított holmikat, kínálta áruját. Este, amikor otthon kibontjuk az Icu csomagját, hát mi volt benne? Egy egyszerű fehér majó! Zoli kacagott, fogta a hasát. Utána megkérte Icut, próbálja fel a harisnyát. Ő vagy kétszáz neccharisnyát vásárolt a töröktől. Nálunk ez éppen akkor jött be a divatba, nagy pénzt remélt belőle. A próbán aztán kiderült, hogy őt is becsapta a török. Csupa kicsi számú gyerekharisnyát adott. Zoli nem akarta elhinni, hogy becsapták.

- Ugye kicsi a lábad, Icu?

- Nem kicsi! - válaszolta dühösen Icu: A harisnya rövid!

Kettőt el is szakítottak, addig nyúzták, erőltették. Úgy kacagtam, hogy beestem a fürdőkádba. Azt mondja Zoli:

- Ne röhögj, Fernandel!

A legjobb öröm a káröröm. Rohantam ellenőrizni a bőrkabátokat. Azokkal nem volt baj. Amikor azokat vásároltuk, Iglói vigyázott reánk. Prima árut kaptunk.

Az adást-vevést minden sportoló gyakorolta. Ennyi előnyünk volt a külföldi kiszállásokból. Amikor Jerevánba mentünk, vittem két nylon-inget. Eladtam a takarítónőnek. Negyvenhét rubelért vettem egy Zorkij-4-es fényképezőgépet. Ez volt 1967 őszen. A következő év tavaszán Törökországban jártunk, és ott eladtam a fényképezőgépet ötszáz líráért. Az nagy pénz volt. Kétszázötvenért vettem a bőrkabátot. Megmaradt pénzemem vásároltam egy csomó ajándékot. Ez lett a két nylon-ingből. Iglói segítségével addig alkudoztunk, amíg megesküdtünk,

hogy ő már ráfizet a dologra. Dehogyan fizetett rá, megtalálta így is a számítását. Az alku ott tulajdonképpen cigányos. Nem nekünk való. Tömény balkáni szokások uradják a bazárt. Micsoda bazár az isztambuli! A világon nincs még egy olyan hely. Azt nem lehet elmesélni, azt látni kell. Gyurakodnak ott mostanában az odasereglő népek között hazánk élelmes fiai is. Hogy a lányokról ne is beszéljünk...

Kilencedik kazetta

Amely arról árulkodik, hogy a nem hivatalos sportoló is pénzért szalad, küzd és izzad, és főleg az különbözteti meg a hivatásostól, hogy kicsi pénzéből, amiről nyilvánosan senki sem beszél, annyit csípnek le a sportolók körül legyeskedő ingyenélők, amennyit csak tudnak, miközben hősünket és a többi Románia színeiben sikeres olimpiát járt hírességeket elcsalják az „ígéret földjére”, de nem gépkocsit még csak motorkerékpárt sem kapnak, csupán egy-egy plecsnit és kézfogást, amely után egyesek legalább két napig nem mostak kezet, mert azt hitték: híres ember kézfogása szerencsét hoz, hogy aztán évtizedek múlva bebizonyosodjék, nincs mire várnunk, a szerencsénk csupán annyi, hogy a hazai ügyintézés és erkölcs mellett még élünk. Vigasztalásul megtudhatja az olvasó az Iglói-féle edzésprogramok lényegét, ami most azért is fontos, hogy aki szaladni akar, az szakavatottan tegye, annál is inkább, mert már történetünk idején is nagyon messzire kellett szaladnia annak, aki valami jobbat akart. Ellenben nyilvánvalóvá válik, hogy hősünk mindhiába fut és menekül a házasságba, csak e fejezet végén nőülhet, de szerencsére nem azt a nőt kell elvennie, aki félkész gyerekekkel feltűnően ragaszkodik hozzá, miközben délutánjait egy fiatalemberrel ágyban tölti, hanem azt, akit egy huszáros káromkodás után operaelőadásokra, moziba és a párizsi jégrevüre is elvisz, amíg elegendő erőt nyer ahhoz, hogy összekötőnek meghívja az életre szóló családi együttlétbe. Mielőtt ez a nő is határozott igent mond, kiderül, hogy hősünk halott, és megszabadul a katonaságtól is, de a jövődöbelije rokonainak tanácsára új apát és anyát keres, és csodával határos módon talál is, minekutána a hálátlan rokonok, ahogyan ez már történni szokott, az istennek sem akarnak hazamenni a lakodalomból, hogy a fiatal pár a rövid időre átengedett hálószobában a szokásost próbálja cselekedni. Ha nincs a nászutat pótló nyaralás, ez a fejezet olyan hiányjelekkel zárul, melyeknek beláthatatlan következményeit a következő fejezet is bizonyára megsínylette volna.

A felkészülés jó körülményei mellett mindig rendkívüli serkentő hatása volt annak az anyagi juttatásnak, amit a sportolók munkájukért kaptak. Erre egy olasz példát mondok. Láttam, hogy egy Dionisi nevezetű rúdugrónak a sporttrikójára ez volt kiírva: FIAT TORINO. 350 dollárt kapott havonta az autógyártól. De nem dolgozott a gyárban, hanem járta a világot, részt vett a különféle atlétikai versenyeken. Megkérdeztem az edzőjét, hogy nem kevés ehhez a havi jövedelme. Elmagyarázta, hogy az olasz atlétikai szövetség is ad a rúdugrónak némi zseb-pénzt. Év végén pedig a FIAT igazgatójától kap egy csekket és melléje egy listát. Erről például a következőket olvashatja: az USA atlétikai bajnokságán második hely. Ez ötszáz dollár. Olasz bajnokság. Egyenlő: háromszáz dollár. És így tovább. Ha dolgozott és eredményes volt, abban az évben szép pénzhez jutott. Persze, akkoriban nálunk is hallgatólagos amatőrizmus volt. Erről nem volt szabad szólniuk a nagy nyilvánosság előtt. De mi is tudtuk, miként folynak a dolgok. Külföldön és Romániában is, az otthoni juttatásokon kívül minden versenyen különféle értékes ajándékokkal halmozták el a dobogóra jutottakat. Emlékszem, amikor Silai Ilona nyerte a Lilian Board emlékversenyt a római százezres stadionban, ezért százötvenezer lírát kapott. Persze borítékban, csak úgy sutyiban. Berlinben is az akkori Kelet-Német polgármester egy aranyórával ajándékozta meg. Ezt is csak úgy kalap alatt. Nem volt szabad beszélni róla. Most sem keresnek rosszul a sportolók. Doina Melinte százezer dollárt nyert legutóbb New Yorkban. Igaz, csak harmincötezret kapott kézhez, a többi itthon elvették adóba. Ha húsz esztendővel ezelőtt így fizettek volna, most gazdag ember lennék.

Ide tartozik, úgy érzem, a következő eset. Nicu Vlad a súlyemelő elment végleg Ausztráliába.

Miért?

1990-ben ő volt Romániában az év sportolója. Szóltak neki, hogy menjen a pénztárhoz, kap százhetvenezer lejt. Elmegy, hát nyolcvanezer nyomtak a kezébe. A többi elment adóba. Szakácsnak, vagy szerintük: Socaciunak, száztízezer járt. Kapott ötvenet. Azt mondják, ő is erősen felmérgelődött, és menni akart. El kellene már egyszer dönteni, hogy a sportoló munkájáért érdemes vagy nem érdemes jól fizetni, mégpedig úgy, hogy ezt ne tekintse senki ajándéknak, amiből olykor a felénél többet is lecsíphetnek az adó vagy más címen. Nicu Vlad azt ígérte, hogy még két évig Románia színeiben versenyez. De ígéretét „elfelejtette” éppen úgy, ahogyan róla megfeledkeztek a juttatásoknál. Nem ment el a világbajnokságra.

Nekünk 1968-ban Leonte Răutu autót ígért, ha sikeresen szerepelünk az olimpián. Ő felelt az RKP KB részéről a sportért. Florescu, a kőolajipari miniszter volt az Atlétikai Szövetség elnöke. Mielőtt elmentünk volna Mexikóba, azzal biztattak, hogy az első helyért százezer lejt, a második helyért hetvenötezret, a harmadikért ötvenezeret adnak, mégpedig olyanformán, hogy ott helyben kétszázötven, százötven, illetőleg száz dollárt is kapunk. Ígérték, hogy az első helyért Renault-10-es, a második helyért Trabant jár nekünk. Szép ígéret volt, de nem reménykedtünk abban, hogy a mexikói magaslaton különösen jó eredményeket érhetünk majd el. A siker váratlanul jött. Atlétikában két aranyat és két ezüstérmet nyertünk. Lia Manoliu 58,28 méterrel nyert. Egy német orvosnak, dr. Landgrafnak köszönheti, mert a dobáshoz leginkább használt sérült izomcsoportját injekciókkal megerősítette. Azt is lelkére kötötte atlétanőnknek, hogy csak egyet dobhat, ennyit bír el sérült állapotában a karja. Nem volt selejtező, mert mindössze tizennégy női diszkoszvető jelentkezett versenyre. Lia Manoliu második volt a sorrendben és olimpiai rekordot dobott. Utána hirtelen forgószerűen támadt a stadionban. Aztán esett az eső, lehűlt a levegő, csökkent a légnyomás. Az ilyen változások gyakoriak voltak ott a kétezerötven méteres magasságban. A szeszélyes időjárás kihatott a sportolók kedélyállapotára. Az eső miatt csúszóssá vált a dobókör. Négyyszer leöntötték benzinnel és meggyújtották, hogy száraz legyen. Törölték szivaccsal is. A sorra kerülő versenyzők egyre idegesebben próbálkoztak túlszárnyalni Lia Manoliu jól sikerült dobását. Megállt és aztán újra elindult az eső, szél kavart a stadionban. Ha nincs szembeszél, nehéz messzire dobni a diszkoszt. Hátszél esetén rosszabb, mert ez lenyomja és a földre fekteti az elhajított sportszert. Lia Manoliu így aztán egyetlen dobással olimpiai bajnok lett.

Raica, Lia Manoliu volt férje is jelen volt az olimpián. Én Silai Ilonáért feleltem és Caraiosifogluért, aki húsz kilométeres gyaloglásban indult. Sőtér az egykori híres magasugróbajnok Rózsa Csabáért és Viorica Viscopoleanuért volt felelős. Raicát nem küldték az olimpiára, de megengedték neki, hogy saját pénzén oda utazzon. Volt egy Gerebețiu nevezetű kolozsvári házaspár, akik akkor már negyedik éve röplabda edzőként Mexikóban tartózkodtak. Ők telefonáltak Liának, hogy Sopi, vagyis Raica, az olimpia idején náluk ellakhat. Tizenhat személyes Renault buszunk volt. Sőtér volt a sofőr. Benzinünk volt bőven. A nőket külön szálláshelyre gyűjtötték, katonaság őrizte őket. Így aztán az edzőknek nem kellett külön felügyelniük rájuk. A fiúkat este lefektettük, mi pedig elindultunk éjszakai városnézőbe. Amikor Raica érkezett, ketten Hanzival (Sőtérrel) vártuk a repülőtéren. Este tíz után érkezett. Mi egy olyan villában laktunk, ahol a földszinten az ecuadoriak, az emeleten pedig románok laktak. Szobánkban két üres ágy volt. Azt mondja Raicának Sőtér: Most már késő van, ne zavard föl Gerebețiuékat, gyere velünk olimpiai szálláshelyünkre, ott majd elalszol, van hol. A kocsinak szabad bejárása volt az olimpiai faluba. Simán bementünk, és bevittük Raicát is. Kicsit még beszélgettünk, aztán készültünk lefeküdni. Raica kiment a vécére. A folyosón találkozott Vrabie elvtárral, olimpiai bizottságunk alelnökével.

- Raica elvtárs, maga mit keres itt?!

Raica magyarázta, hogyan jutott a szállásunkra, de Vrabie elvtárs kijelentette, hogy azonnal hagyja el az olimpiai falut. Raica nagydarab ember volt, Vrabie kicsi mitugrálsz. Gondoltam, ha ez a Raica lekever egyet az elvtársnak, nem tudom, miként szedjük össze maradványait. Sőtér felköltötte a nagyfőnököt, Anghel Alexet. Lejött közénk. És akkor Sőtér olyan cirkuszt rendezett, hogy azt hiszem mai napig is emlegetik. Azt mondta, hogy Raica nem megy sehova, velünk marad, van hol lennie. Amúgy is mindig be kell jönnie edzésre, hiszen feleségének, Lia Manoliunak az irányítója. Legalább nem kell minden belépésekor az olimpiai falu bejáratához kimennünk és magyarázkodnunk a kapusnak, hogy beengedje. A nagyfőnök azt mondta, hogy maradhat. De Raica megsértődött és csomagolt. Alig tudtuk visszatartani attól, hogy éjnek idején elmenjen a város túlsó részében lakó Gerebețiuékhoz. Végül maradt. És beosztották hozzá Peneșt is, hogy felügyeljen rá, irányítsa felkészülését a versenyre.

Penest a tokiói olimpiai bajnokot is meghívták az olimpiára, de nem akart elmenni, mert akkoriban mindössze negyvenhét méter körül dobott. Aztán gyenge eredményei ellenére mégis csak eljött, hiszen a román államnak ez nem került pénzébe.

Naponta kerek asztalnál számoltunk be Anghel Alexe előtt, reggel a tervezett, este pedig a végzett munkánkról. Beszámoltunk a reánk bízott sportolók formájáról és arról, kiket sikerült kikélmelnünk ellenfeleink közül. A „kerekasztal” rogyásig volt itallal és harapnivalóval. Pazarló bőségben éltünk.

Egy hét múlva Raica jelezte, hogy Lia Manoliunak könyökfájdalmai vannak. Szóvá tette azt is, hogy Peneș Mihaelának elementáris stílushibái vannak, melyeket játékos gyakorlatokkal próbál megszüntetni. Úgy érzi, sikerülni fog a dolog, és Mihaela akkor hatvan méteres teljesítményre lesz képes, tehát beírhatják az éremesélyesek sorába. Így is történt. Raica felesége aranyérmet, Mihaela pedig ezüstérmet hozott Mexikóból.

Anghel Alexe nagy piás volt. Amikor érmet szereztünk, aznap este mindig fogadást rendezett, úgymond a nyertes tiszteletére. Házi ünnepeinken az érmeseknek átadták a dollárokkal tele borítékot. Lia Manoliu kapott kétszázötvenet, edzője százhuszonötöt. És nagy kegyesen akkor azt is bejelentették, hogy Raicát beveszik az olimpiai küldöttségbe, tehát hivatalosan is ott maradhat az olimpiai faluban. Mert akkoriban ilyen vezetők intézték a sportügyeket.

- Köszönöm! - mondta ironikusan Raica -, de már kifizettem a zsebemből tizennégy ezret.

- Visszakapod rögtön, amint hazaérkezünk! - vigasztalták a vezetők. Komolytalan volt ez az ígéretük is. Amikor hazaért Raica, nemhogy visszaadták volna repülőjegyének árát, hanem kivastak belőle még kétezzer lej! Ugyanis összesen tizenhatezer lejbe került a jegy.

Viorica Viscopoleanu távolugrásban 6,82-öt teljesített. Olimpiai és világrekordot ért el, olimpiai bajnok lett. Silai Ilona ezüstérmet nyert. Hazatérve vártuk az ígért pénzt és főleg az autót. Fogadtatás, díszreggeli, bankett, éneklés, mulatás következett. Hárman voltunk vidékiek. Fogadkoztak a vezetők, hogy nem felejtették ígéreteiket. De várnunk kell novemberig. Amikor is fogad minket C. N. a volt királyi palotában. Utána megkapjuk a gépkocsi kiutalást és az ígéretet, hogy az edzőnek az autó árának felét kifizetik. Aztán mehettünk volna a kocsiórt. De Mihaela Penes reklamált, hogy ő nem fér be a Trabantba, ami az ezüstéremért járt neki. Azt is megígérték, hogy a különbözetet kifizetve ő is és mi is kaphatunk egy-egy Renault-10-et. Florescu miniszter beültetett a hivatali Mercedesébe és elvitt a Pronosport igazgatóságához. Megkaptuk a kiutalást.

November hatodikán egy órát tréningeztettek ahhoz, hogy megfelelően nyújthassunk kezet a „császár”-nak, amikor a munkaérendet átadja nekünk. Pontban érkezett, öt percet beszélt. Most visszaemlékezve a történetekre úgy látom, hogy akkor még nem volt annyira elhülyülve a „hőn szeretett”, mint később. Ceaușescu a szertartás után a nők közé vegyült, hozzánk,

férfiakhoz Virgil Trofim jött, aki rendes embernek látszott, talán azért is kellett meghalnia később, amikor kiesett a diktátor kegyeiből. Libériás inasok hozták a pezsgőt, kínálták a piskótát. Sok és sokféle pezsgőt ittam életemben, de olyan finomat sehol. „Csóró lakatos, hát idejutottál. Ide, ahol egykor a király lakott, és ahol most mindenféle vezetők forgolódnak...”

Így szövegeltem magamban meghatódva a kitüntetéstől és a vele járó adókedvezménytől, mint jövődöbeli gépkocsitulajdonos. Számoltam is magamban: cipőt veszek az asszonynak, cipőt magamnak, ruhát a gyerekek. Huszonötezer lejjel számoltam, és nagyon gazdagnak éreztem magam. Amikor kijöttünk a palotából, közölték velünk, hogy a fővárosban kell maradnunk néhány napra. Az Ambassador szállodában laktunk, fényes körülmények között. Maradásunk indoklásául megemlítették, hogy „Ceașescu elvtárs rendkívül elégedett olimpiai szereplésünkkel”, és azt mondta, prémiumunkat meg kell emelni. Már hogyne maradtunk volna! Másnap változott a széljárás. Jött egy elvtárs, és azzal küldött haza, hogy minden rendben van, de Leonte Răutu a „sportfelelős” külföldi kiküldetésben van, az anyagiak intézéséhez jelenléte szükséges. Hazautaztunk. Egy hét múlva érdeklődöm telefonon.

- Még nem jött meg az elvtárs Belgiumból - mondták. Újabb hét múlva ugyanaz volt a válasz. Közben Silai Ilonát vakbéllel műtötték. A negyedik hét elteltével hívtak a fővárosba a premizálás végett. Elmentem a kórházba, és aláírtam Icuval a pénz és a gépkocsi átvételéhez szükséges megbízó és felhatalmazó leveleket. Vonattal utaztam. A fővárosba érkezve, volt időm jól bereggelizni. Pontosan félnyolckor megjelentem a sportszövetségnél. Az egyik titkár fogadott, bevitt az irodájába, és nyomatékosan megkért, hogy foglaljak helyet. Utána mondta, és félreérthetetlen mozdulattal mutatta, hogy mit kapunk kocsi helyett.

- Kaptok valami pénzecskét, amiből jókora adót levontak. Ennyi az egész!

Elmesélte, hogy Drimba a kardvívó, aki ugyancsak kitűnően szerepelt az olimpián, felment Virgil Trofimig, hogy neki nem Renault-10-es kell, hanem Fiat-124-es. Ez a főnök elcsodálkozott, hogy kocsit ígértek nekünk. Azt mondta, hogy az adjon nekünk kocsit, aki ígérte. Szóval nagy cirkusz lett belőle... A sportszövetség titkára elküldött moziba. Dél felé tértem vissza hozzá. Kínomban az Ana Ipătescu című hazafias filmet néztem meg. Amikor visszatértem a sportszövetséghez az ülésteremben zsibongott a társaság. Ott voltak azok is, akik nem érmet, hanem negyedik-hatodik helyet értek el. Ott volt Monea Gheorghe is, aki az ökölvívók küzdelmében dobogós helyéért eltörte lengyel ellenfele karját, a lengyel pedig, hogy adós ne maradjon, a Monea orrát törte el. Gipszpólyába bugyolált fejével ment föl aztán a ringbe, hogy az ezüstérmet átvegye. Itthon olyan hangok hallatszottak, hogy a második helyezettnek nem Trabantot, hanem IZS motorkerékpárt kapnak. Moinea mindenki füle hallatára mondta, hogy ha megkapja a motorkerékpárt, elviszi a Sportminisztérium elé, leönti benzinnel és meggyújtja. Amikor beléptem a terembe, arra gondoltam, hogy szegény Monea gyerekek most már nem lesz mit meggyújtania. Az elnökségben ott volt minden vezető. A miniszter azzal kezdte, hogy nem egészen kellemes dolgot kell közölnie velünk. Húzta a szót, sehogy sem akaródzott neki kinyögni a mellbevágó hírt. Odafordult Balázs Jolánhoz:

- Mondd, Joli, mennyit kaptál Tokió után? - Joli válaszolt:

- Háromezret.

Felderült a fejes arca. És nagy hangon kihirdette:

- Most az olimpiai bajnokok húszezret kapnak! Második hely tizenötezer, harmadik tízezer! Gépkocsit sajnos nem adhatunk, mert nemzetgazdaságunk jelenlegi helyzete ezt nem engedi meg!

Halotti csönd lett. Én helyzeti előnyben voltam, már lenyeltem a keserű pirulát. Már csak arra gondoltam, hogy veszek egy televíziót, és maradok a mexikói szép élményekkel. „A többit egye meg a fene!”

A miniszter ezután meghívott a nyolcadik emeletre, egy pohár italra bennünket, és arra biztatott, hogy holnaptól kezdjünk új életet, kezdjünk hozzá az újabb eredmények elérését célzó munkához, készüljünk a lehető legjobban fel a müncheni versenyre. Láta Florescu elvtárs, hogy a társaság le van forrázva, de mégis megkockáztatta, hogy nincs-e valakinek valami hozzászólni valója.

- Mi van emberek, esik vagy havazik? - tette fel a kérdést temetői humorral a főnök. Erre Monea dühösen bekialtja:

- Havaseső!... az öreganyákat! Kényszeredetten nevtünk. „Van benzined?” - kérdezte Monea lelkében vájkálva.

- Nincs, de megiszom egy üveg szilvóriumot, hátha az segít!

Még hátra van a második meglepetés. Aláírtam Icunak tizenöt ezret, kapott 11.300-at. Igaz megadták neki az Érdemes mester fokozatot, amiért kapott még ötezret. Aláírtam magamnak hétezer ötszázat, ötöt kaptam a kezembe. Érdeklődtem, hogy mi jár nekem az Icu Érdemes mesteri fokozatáért. Azt mondta a pénztáros:

- A száz!

Így aztán maradtam másodosztályú edzőnek.

Amikor itthon beszámoltam mindezekről Icunak, sírógörcsöt kapott. A feleségem is nagyot nézett, amikor arra kértem, pótolja ki ötezer lejemet még kettővel, hogy megvásárolhassuk a tévét. Kipótolta. És megvettük. Kitartott a barcelonai olimpiáig. Mostani javítása majdnem annyiba került, mint amennyiért vettem annakidején! Ki tudja, hogyan alakulnak ezután a mi dolgaink Atlantáig?! Úgy „illene”, hogy a századik évet ünneplő újkori olimpiát színesben nézzük végig. „Honnan ennyi bőség!” Nem tudom. És az sem vigasztal, hogy másoknak sincs halovány dunsztja erről...

Ha jól összeszámolom, száznegyvenhét külföldi kiszálláson voltam. Egyetlen egyszer sem volt rendben a kiszállási pénz. Mert mindig loptak belőle. Amikor Athénban jártunk, kihirdették gyorsan, hogy csak a társaság fele kap kiszállási pénzt, mert „a mieink tévedtek”. Nem volt elég pénzünk szállodára sem, így aztán 850 drachmát legomboltak aapidijunkból azzal, hogy majd Bukarestben visszakapjuk lejben. Nem mondok újat: elfelejtették megadni! Mexikóban négy dollár járt volna nekünk naponta, hat hétig. Egyszerű a számítás: hatszor hét az negyvenkettő, négyszer negyvenkettő... Ne számoljunk. Minek! Úgyis csak a felét adták a kiutalt összegnek. A többi kellett erre, kellett arra... Szóval nyomták a sódert. Nem beszélve arról, hogy az olimpiai villában az ágytakarót, a borotvakészüléket, a szappant, a fogkrémet, az asztalterítőt és még sok mindent a sportolók ajándékba kapták. A mi szálláscsinálóink, akik előre mentek, amit lehetett, elloptak. Eltűntek a borotvakészülékek, a nőknél hült helye maradt a hajszárítóknak, krémeknek és más egyebeknek. Münchenben tizenhét napra hetvennyolc márkát kapott mindenki. Engem kivettek az olimpiai keretből, mert a németek láttak vendégül egy kastélyban, ahol minden, de minden volt. Itt hétszázötven márkát adtak a kezembe azzal, hogy ez az étkezési költségem. Közben a hallban toronyban álltak a sült csirkék és minden más finom falatok, tetszés szerint ihattam a jó sört, a hűsítőket. Aztán betévedtek hazámfiak a kastélyba. Taroltak „becsületesen”. A sörért illet pénzt hagyni a tálcán. „Kollégáim” nem elégedtek meg azzal, hogy ötösével ingyen vitték a söröket. A tálcán található pénzből is elemeltek, amennyit csak tudtak. Az egyik enyves kezű edző egyetemi

tanár volt. Mit várhattunk az iskolázatlanabbaktól? Addig is gyűlöltem a sportvezetőket, mert állandóan nyomták a hazafias jelszavakat, hogy „a haza színeiért” és „szívből köszönjük a pártnak” és a többi baromságokat, közben, mint akinek semmi sem drága csakis azzal törődtek, hogy jól megszédjék maguk. Ismerek olyant, aki egymásután öt olimpián és rengeteg európai bajnokságon ott lötyögött, kémlelt, fontoskodott, uraskodott mellettünk.

Sosem látott gépkocsiink történetének az volt a folytatása, hogy például Drimba kilógott. Akkoriban már őrnagy volt, és azért, mint katonaszökevényt halálra ítélték. Nem is volt más lehetőségünk: megszoksz vagy megszöksz! Drimba is elmesélte esetünket az autóval a SZER-ben. És később Silai Icu is nyugat elé tárta, miféle maffia „dolgozik” itt nálunk, a sportéletben. Nem is mert hazajönni jó ideig Németországból. Mert nálunk csak most kezdődött a változás az anyagiak terén. A Nicu Vlad esetével kezdtem. Nem hiszem, hogy csupán vele toltak ki. Nemrég kaptam meg az Érdemes edzői címet. Járt vele hétezer lej. Kaptam négyezer háromszázat. Mert kellett adni a pénztárosnak, annak, aki elhozta, megvendégelni azt, aki átadta.... Így megy ez a Balkánon. A nagyobb „érvágás” abban állt, hogy november elején kaptam meg a címet. De a pénzt csak februárban adták ki, hogy adó alá essen. Kamatról pedig nem beszélnek, mintha nem tudnák, hogy a pénz a világon mindenütt, ha visszatartják, kicsit vagy sokat, de valamennyit biztosan kamatozik.

1953-ban a legjobb eredményem ezerötyszáz méteren 4:01,3 volt. 1953 májusában nyolcszázon 1:59,9-et értem el Kolozsváron a Babeş stadionban. Miután Iglói útmutatásai szerint tréningeztem, szépen fejlődtem, de visszavetett a buszszerencsétlenség, amelynek szenvedő alanya voltam. 1955-ben már 3:59,8-cal országos második voltam. (Akkor rúgtam be először.) Nyolcszázon nem indultam. 1956-ban Iglói elment Amerikába. Maradtam addigi útmutatásaival. Megnöveltem a futott távok mennyiségét, de növeltem az intenzitást is. A következő volt a program: Bemelegítés fűvön, négy kilométer váltott tempóban. Százat erősen, százat könnyedén. Az egyenesekben „meghúztam”, a kanyarokban könnyedén szaladtam. Félóra kemény torna következett. Hajlékonyságot növelő négy kilométeres futás közben a speciális gyakorlatok. 4x100 méter oldalozó futás, 4x100 bokajáték, 4x100 magas térdemeléssel. Aztán futás sarokemeléssel. Köztük csupán öt-hat méter pihentető séta, és intenzíven így tovább. Ez még a bemelegítéshez tartozott. Utána 20x100 méter, 15x120 lendületes futás. Szintén bemelegítőnek. Következett 20x400.

Iglói elmagyarázta, hogy az év minden szakában végezni kell gyorsasági edzést. Említettem a finneket, akik főleg hosszú távokat futottak, télen meg majdnem semmit sem gyakoroltak. Az Iglói által megadott össztáv egy negyedén gyorsasági munkát kellett végezni. Állóképesség, iramfutás, résztávós futás - megtanultam e szakkifejezések értelmét. Ezekhez kellett szoktatnom magam. Például a résztávós futás lehetett 3x1000 méter, meghatározott iramban. Utána pulzusmérés. Amikor százhúszra visszaállt a pulzusom, következhetett az újabb adag. A pulzus nem csal meg soha. Amikor úgy érzed, egy lépést sem tudsz már tovább szaladni, de a pulzusod jó, még egy óra múlva is simán futhatsz, bírja a szervezeted. Előírás szerint következett 30x200 méter vagy 20x400 méter. Esetleg 15x500. Hatszáz méterig terjedt az iramgyorsasági próbák hossza. Aztán 2x2000 meghatározott időre. Ha a 2000 métert, tegyük fel, hat perc alatt futottam, sétáltam tovább, és mértem a pulzusomat. Amikor helyrejött, „eresztettem” a következő kétezret. Tanácsára nagyobb gondot fordítottam a légzési gyakorlatokra is. Megyek végig a Sétatérén. Nem a bűzös utcán, hanem tiszta levegőben. És mondjuk, ötven méteren át visszatartom a lélegzésem, és szép lassan, ahogyan az ember a forró levest hűti, kifújom a tüdőmből a levegőt. Két-három lépés után újra kezdem a gyakorlatot. Azt mondta Iglói, hogy ennek a gyakorlatnak nincs határa. Ezt akár végtelenül is gyakorolhatjuk.

Ezt láttam az angoloknál is. Nem jóga ez, hanem valami hasonló és nagyon hasznos. Mert futóknál a levegő az élet. Naponta kell gyakorolni a helyes légzést. Iglói azt kérdezte:

- Eszel mindennap kenyeret? Iszol vizet? Ahogyan ezeket magadhoz veszed, ugyanúgy kell a levegőt is fogyasztanod. Nem mindegy miként, mennyit és hogyan!

De folytassam az Iglói edzésprogramjának ismertetését. Bemelegítő után kiszaladtam az erdőbe, ahol következett a tereptől függően, az iramjáték. Felfelé apró lépésekben szaladtam, tapostam a távot. Lefelé rohantam. Utasítása úgy szólt, hogy a stadionban lehetőleg hetenként csak háromszor fussak iramjátékos távokat, a többi napon változatos terepen és kinn a természetben szaladjak. Kolozsvár ideális tereppel rendelkezik ebből a szempontból. Fel kellett fedeznem azokat a helyeket, ahol keményem lehetett dolgozni. A Fellegváron például a „Pokol lépcsőjén”, a Hójában a „Halál hegyén”, a Bácsi toroknál a Golgotán, a Szent János-kútnál (már nem is tudom, milyen nevet adtunk a helynek) izzadtunk. A Fellegváron bizonyos helyeken csakis magas térdemeléssel tudtunk szaladni, és egyéb olyan erőfeszítésre kényszerültünk, amit a pályán semmiképpen nem gyakorolhattunk. Visszatérve a stadionba, zuhanyozás közben éreztük a megerőltetés hatását. Mondtam is néha: „Fiúk! Ma istenesen megdolgoztatott minket az erdő!” Örültem a fáradságérzésnek, és annak, hogy megbirkóztunk a feladattal.

Hetenként kimentem a Dermata cserpályára. Az ott lévő puha talaj fantasztikusan fejleszti a bokaizmokat. Miután megbizonyosodtam erről, rendszeresen kivittem oda a tanítványaimat. És jártuk a Babeş-pályát, ahol akkor még megvolt az ezerháromszáz méteres kör. Ott is edztünk rendszeresen. Hogy miért kellett a sok pályaváltoztatás? Azért, hogy elkerüljük az egyhangúságot. A monotonia megöli az embert. Ha valaki ki akar készíteni egy atlétát, nem kell egyebet tennie, egyetlen helyen egyhangú feladatokat ad neki. Ettől bizony idegileg ki lehet készülni. Az edzőnek nagyon fontos, hogy számoljon a sportoló idegmunkájával is.

Ha reggel valaki 20x400-as feladatot kap, amit körönként azonos időre kell futnia, és ha nem jön ki a megadott idő, a sportolót elkapja az idegesség, egyre gyengébben fut. És az aznapi edzésnek vége. Nincs mit kezdeni az úgy „felhúzott” versenyzővel.

Emlékszem, egyszer drága jó ordáspalacsinta volt ebédre. Türtőztettem magam, mert délutáni edzésen éppen 20x400 várt reám. Nem ettem csak három palacsintát. Persze hogy nem ment az edzés. A hetedik négyszázas kör után abba kellett hagynom. Kiadtam az ebédet. Kikészültem. Aznap már semmire sem voltam jó. Silai Ilonával nem így történt. Ha valamilyen okból ő adta ki az ebédet, utána képes volt a további megfeszített edzésre. Szervezete erős önvédelemre rendelkezett be, de bírta a megerőltetést. Azt hiszem, ilyen meggondolásból alkudozott velem. Előírtam neki például 20x60 métert, a tizenkettedik vágtnál már panaszkodott, hogy nem bírja tovább. Leengedtem a mennyiséget 15x60-ra. Boldog volt és kacagott, hogy megtörte különben erős akaratomat. Kiismertem természetét, edzéstervembe eleve tizenötször hatvanat írtam be, de azért, hogy ezt a távot megtegye 20x60-at mondtam neki. Ilyenformán elértem, hogy általában kedvvel edzett, jó kedélyállapota pedig megkönnyítette számára az általam kiszabott nehéz megterhelést.

Arra is mindig ügyeltem, hogy ne csak a helyet, hanem az edzés tartalmát is megváltoztassam. Nem volt két egyforma edzésünk. Mindig kitaláltam valamit, ami más volt, mint azelőtt. Mindenki kezébe kapta a számára előírtakat. Edzésünk azzal kezdődött, hogy elmagyaráztam, mit miért kell tenni. Közben elsütöttem néhány viccet. A stadionon kívül együtt szaladtunk, együtt tornáztunk. A pályán mindenki külön feladatot kapott. Az atlétika egyéni sport. A sok edzés arra való, hogy a versenyző megküzdjön magával. Ha ezt bírta, és a feladatokat odaadón végezte, akkor a versenyeken sem maradt le. Különben nem volt két egyforma

sportolóm. Egyiknek az alapgyorsasága volt jó, a másiknak a tűrőképessége, a harmadiknak a lazasága dominált. Felkészítésük éppen ezért csakis egyéni lehetett.

Reggel rendszerint órával hamarabb kimentem a pályára. Begyűjtöttem a Dániel-kályhába, hogy legyen meleg vizünk a zuhanyozáshoz. Aztán kitakarítottam az öltözőt, mert nem tetszett a takarítónők felületessége. Nyolckor kezdődött az első edzés. Tanítványaim késégettek. Szóltam egyszer, szóltam kétszer. Harmadszorra megbeszéltük a dolgot. Főleg én beszéltem. Felemlítettem, hogy én egy órával előttük már kinn voltam, ők pedig a termelésből kivett emberek, akik olykor ezerötszáz lej kosztpénzt is kaphatnak. Végül kijelentettem, hogy mindnyájan alkalmazottaim. S mint ilyenek, az első késés után figyelmeztetésben részesülnek. A második fegyelmezetlenség bekövetkezése után vásárolniuk kell egy tizennyolc lejes labdát. A harmadiknál két labdát, a negyediknél négyet és így tovább. Minek kellett nekünk ennyi labda? Bevezettem a lábteniszbajnokságot. Sokan voltunk, sok labda kellett a játékhoz, amelyet rendszerint edzés végén levezető mozgásnak iktattam be. Nagyon élveztük ezt a játékot. Szóval rendre összegyűlt vagy tíz labda.

Milyen az ember? Kényelmes. Darvas Béla a Főtéren lakott. De trolibusszal jött ki a stadionba. Két rövid megállót jött a busszal, kétszer is lesétálhatott volna a sporttelepre, amíg a buszra várt. Megérkezett késve, bepárásodott szemüveggel.

- Alig fértem fel a trolira! - panaszkodott.

Röhögünk rajta, és nem értettük, miért kell neki trolibusszal utaznia. Szereztem neki lakást a Linczeg utcában, a Vármegyeházához közel. A Főtéren lakott a Munkás Sportklub udvarán. A távolság az új lakásáig mindössze háromszázvalahány méter volt. Két hétig mégsem volt képes arra, hogy ezt a távolságot megtegye és aláírjon egy papírt, amellyel a lakás birtokába juthatott. Egy délelőtt Silai Pali megfogta és berakta az autójába. Így jutott lakáshoz. De a futóköriben nem kényelmeskedett. Mindent eltűrt, fát lehetett vágni a hátán. Amikor Temesvárra került az egyetemre, rendszeresen postán küldtem neki az edzésterveket. Minden feladatot lelkiismeretesen elvégzett. Tizenöt éves korában 10,8-at futott százon. És a kezem alatt később megdöntötte Moina országos rekordját. 10,3-at szaladt húsz éves korában. De alapjában véve kényelmes ember volt. Persze nem annyira kényelmes, hogy alkalomadtán itt ne hagyja ezt a sanyarú világot. Silaiék lógatták ki Németországba. Testnevelésit végzett. Magam mellé vettem edzőnek. De szerelemből kifolyólag elment Désre. Aztán feleségül vette azt a lányt, akinek ott udvarolt. Amikor edzősködött folyamatosan „elfelejtette” kitölteni azt a naplót, mellyel ledolgozott óráit kellett igazolnia. Hallottam eleget érte sportvezetőinktől. Ha nem töltöm ki helyette, nem kapott volna fizetést. Viszont az edzéseken rendkívül lelkiismeretes volt, és később jó edző.

Amikor a vasutas csapathoz kerültem, gyakran jártam fel Orbán Jóskához az irodába, hírneves vívónőnk Orbán Olga bátyjához és Csikihez, akik a sportszakosztály vezetői voltak. Abban az irodában dolgozott Viguné is, a Kolozsváron ismert focista felesége. Általában szűk szoknyát hordott és féloldalt ült a széken, hogy láthatóvá tette szép lábait. Kedvvel nézegettem. A sarokban ült a gépíró. Egyszer valamiért hangosan elkáromkodtam magam. Észbe kaptam, és mindjárt megkérdeztem Jóskát, hogy ugye nem tud a gépíró magyarul. Jóska megnyugtatóan, hogy egy szót sem ért magyarul. Megnyugodva, zaftos cáromkodásokat eresztettem meg, hogy mérgemet csillapítsam. Egyszer csak megfordul a gépíró a széken, és rám néz szigorúan. „Remélem, hogy nem értette, amit dühömben mondtam?” - szóltam románul.

- Dehogynem! - felelte magyarul, és bemutatkozott: - Lőrinczi Erzsébet a nevem.

Hápoztam. Jóskaék pedig majd beestek az asztal alá nevettükben. Jól átejtettek. Később megtudtam Jóskaétól, hogy a gépíró nő még nem férjezett.

- Harminckilenc éves, és még nem volt férjnél! - mondta Jóska, és biztatott, hogy „Be lehet hozzá vágódni”. Délután Jóska kijött a pályára, és mások előtt is kijelentette, akármennyibe kész fogadni, hogy Bíró Gyuri elveszi Lőrinczi Bőbét feleségül. Az volt a helyzet, hogy nehezen boldogultam a nővel.

Nem sok idővel azelőtt majdnem bevásároltam egy Mária nevezetű hölgyeménnyel, aki félkész gyereket akart a nyakamba akasztani. Két éve látásból ismertem ezt a nőt. Székely Jancsi édesanyja is nagyon ajánlotta. Máriának nagyanyja volt és kétszobás lakása a központban. „Meghívhatom a Denevérré?” - kezdtem a puhatolózást a magam módján. Elmentünk. Onnan pedig elvittem Darvashoz, akinek előkelő vendéglője volt, a legjobb hely a városban. Az év utolsó napján történt, jó szilveszteri mulatságot rendeztünk. Hazakisértem és megkérdeztem, délután meglátogathatom-e? Persze, hogy meglátogathattam. Délután aztán megismerkedhettem a nagymamájával, és nekiálltunk römizni. Félóra múlva érkezik egy húsz év körüli fiú.

- Az unokatestvérem - mutatta be Mária. Bekapcsolódott a játékba. Egyszer csak hallom, hogy az „unokatestvér” felelőségre vonja Máriát.

- Hol szilveszterezteél?

Mária elmondta. Az unokatestvér erre hirtelen lecsapja a rómitáblát, megereszt egy káromkodást és elrohan. Mária utána. A nagymama jelentősegteljesen reám nézett:

- Idefigyeljen! Mondok magának valamit. Lehet, hogy nem hiszi el, amit mondok, de ez a valóság! Ez a fiú nem az unokatestvére, hanem a latra! Jó ideje vele él. És az a gyanúm, hogy tőle állapotos...

Mária újévi együttlétünkön már említette, hogy hozzájuk költözhetem, és májusban megtarthatjuk az esküvőt is. Kezdem érteni a Mária sietségét.

Aznap estére mozijegyet vettem. Negyedóra múlva visszajön Mária. Szóltam neki öltözzön ha lehet, el ne késsünk a moziból. Mentünk a mozi felé. A pasas várt reánk a sarkon. Elkezd engem szidalmazni. „Hagyjon nekünk békét, fiatalember! Nem utcára való dolog ez. Nem szeretnénk elkésni a moziból!” Girhes, sovány alak volt. Nem volt mit kezdenem vele. De csak jött utánunk, elkísért a moziig. Akkor megkérdeztem Máriát, hogy igaz-e, amit az anyja mond?

- Dehogy. Ez a fiú csak könyvekért jön hozzánk.

És ehhez hasonló mesét mondott. Elhittem. „Hogy jön ahhoz, hogy felelőségre vonjon, hol voltál szilveszterkor?” Erre is volt Máriának válasza. „Rendben van!” - zártam le az ügyet. „Remélem, kiadtad az útját! És remélem, hogy nem kerülök a balfácán szerepébe!” Fogadkozott:

- Dehogy, Gyuri drága! Veled én komolyan beszélek. Hazamegyünk és megtárgyaljuk a nagymamámmal. Kitűzzük az eljegyzés napját és az esküvőt...

Úgy tűnik, a kelletténél hamarabb beugrottam a vásárba? A helyzet az, hogy látásból már rég ismertem és tetszett, mert nagyon jól nézett ki. A hosszas udvarláshoz nekem sem időm, sem kedvem nem volt, mert ez utóbbit is próbáltam már, az is félresikerült.

Tanítványaimnak néha sikerült lakást szerezni, magamnak nem. Öregeimnél laktam, a konyhában aludtam egy keskeny díványon, és már öregfiúnak számítottam. Mindent össze-

gezve, valami gyors változást vártam a házasságtól, változtatni akartam az életemen, azért siettem. Megegyeztünk Máriával, hogy még gondolkozunk a dolgon. Aztán eljegyeztem. Edzések után, este felé, rendszeresen megjelentem Máriánál. Elterjedt a hír, hogy nősülök. Az egyik barátom Máriáékkal egy házban lakott. Azt kérdezte egyszer tőlem, hogy jól meggondoltam-e a dolgot?! Mondtam, hogy miként gondoltuk Máriával. Erre sajnálkozva megjegyezte: féltő, hogy bolondot csinálnak belőlem! Ugyanis észrevette, hogy az „unokatestvér” minden délután Máriánál van. Az edzés idején együtt vannak, aztán mielőtt érkeznek, gyorsan távozik. Szeget ütött a dolog a fejembe. Két nap múlva szóltam Máriának, hogy a fővárosba kell mennem edzőértekezletre, három nap múlva térek vissza. Másnap kimentem a pályára, kiadtam a feladatokat, és bocsánatot kértem a társaságtól, hogy magánügyem intézése miatt nem maradhatok tovább velük. Fél öt körül, a téli szürkületben kopogtam a Máriáék ajtaján. Nem válaszolt senki. Tudtam, hogy a nagymama valami vallásos összejövetelekre járt délutánonként. Átmentem a konyhán. Senki. Bementem az első szobába. Senki. Leültem és régi képeslapokat nézegetve vártam.

Kis idő múlva valami zajt hallok a belső szobából. Kinyitottam az ajtót. Bekapcsoltam a villanyt. Ott voltak az ágyban. „Bocsánat a zavarásért” - szóltam. Kijöttem és nyeltem egy nagyot. Bementem az első trafikba, kértem egy papírt és borítékot. „Az eljegyzést ezennel felbontottnak tekintem. A történetek után nincs mit tárgyaljunk!” Elküldtem a levelet. Válaszolt. Mindent elismert. Még azt is, hogy gyereket vár a fiútól. Annyit írtam vissza, hogy nem vagyok játékonysági intézmény!

Ezután kezdődött a cirkusz. Kijött a pályára. Hisztérikus jelenetet rendezett. Eljött a lakásomra. Papírt hozott arról, hogy elkapartatta a gyereket. Esküdözött, hogy a fiúnak kiadta az útját, és csak engem szeret. És így tovább. Kicsi udvaron laktam, sok volt a lakó, minden kihallatszott. A szomszédok azt hitték, hogy én csináltam fel Máriát. Botrányos volt. Nehezen szabadultam Máriától.

És így talán érthető, hogy kételkedve közeledtem Böbéhez, a gépírónőhöz. De egyszer erőt vettem magamon, váltottam két jegyet az Uránia moziba. A Szerelem szimfóniáját adták, Schubert életéről szólt a film. Beállítottam az irodába, és megkérdeztem Erzsikét, eljönne-e velem a moziba.

- Megyek! - szólt tömören. És elmentünk a moziba.

Akkoriban járt nálunk a párizsi jégrevü. Fényes előadás volt, ritka alkalom. „Van két jegyem a jégrevüre!” - szóltam csábító hangon az irodában, és Erzsikére néztem.

- És kivel megy az előadásra? - kíváncsiskodott mosolyogva Erzsike. „Önkegyelmeddel!” - feleltem tréfásan. Fogságból hozott, festett katonakabátomban ültem be a jégrevüre. Hideg volt a teremben. Egy idő után levettem a kabátom, és négyrét hajtogatva Erzsike feneke alá tettem. Később bevallotta, hogy nagyon imponált neki a gondoskodásom.

Aztán jött a Tosca a moziban. Lollobrigida játszotta a főszerepet.

És megnéztük az Aidát is.

Erzsike szeretett römizni. Bevezetett rómi-társaságába.

Telt, múlt az idő. Egyszer a Faust előadására vettem jegyet. Aznap arra gondoltam, mi volna, ha megkérném az Erzsike kezét?! Szóltam, hogy előadás után vacsorára invitálom, mert fontos dolgot kell megbeszelnünk.

- Sejtette, hogy mit - válaszolta tömören Erzsike, és jelentőségteljesen mosolygott. A Hubertus vendéglőbe vittem. Az estebédet román levessel, csorbával kezdtük.

Amíg a levesre vártunk megkérdeztem Erzsikét, hogy összekötné velem az életét vagy sem? Figyelmeztettem, válaszoljon bármit, csak azt ne, hogy még vár! Azt felelte:

- Próbáljuk meg!

Rátértünk a kényes kérdésekre. „Mi a helyzet a lakással?” Elmondta, hogy a nagynénikéjével lakik az átjáró szobájukban. Az édesanyja a konyhában, a belső szobában jövődöbéli sógorom és sógornőm lakik. Kilátástalan volt a helyzet. Mégis kitűztük az eljegyzés napját. Erre áprilisban került sor.

Június huszadikán, azt hiszem Szent Antal napján tartottuk az esküvőt. Addig ismerkedett a rokonság. Eljött hozzám Erzsike. Nevelőszüleim is elmentek hozzájuk látogatóba.

Az egyik rokon látogatás idején Erzsike hozzátartozói megkérdezték miért hívnak engem Bírónak és a „szüleimet” Lászlónak? Elmondtam szép sorjában mindent, azt, hogy ki és mi vagyok. Az volt a válasz, hogy akkor szó sem lehet a házasságról! Indoklás: ők „egy elit család”: neves emberek, orvosok stb. Akárkihez nem adhatják a lányukat. A menyasszonyom nagynénikéje hajdanán a Mariánumban tanárnő volt. Gyönyörű villában laktak a Szádeczki utcában, de a háború utáni lakáselosztás miatt szűkösen: öten két szoba konyhában. Az Erzsike apjáról eleinte csak annyit tudtam, hogy meghalt.

Megalázták.

Aznap a Carmenre volt jegyünk. Elmentünk az operába, de nem tudtam figyelni az előadásra. Nem fért a fejembe, hogy amikor végre talállok egy hozzám illő jóképű nőt, nem vehetem el, mert rendhagyóan szerencsétlen családi körülmények között születtem. Menyasszonyom érett nő volt, mégsem dönthetett a család akarata ellen. Neki sem volt könnyű, hogy ilyen családi körülményeket örökölt. Végül a nagynénje ötlete alapján elindultam, hogy harminc éves koromban engem örökbefogadó szülőket keressek. Sorra vettem a rokonaimat. Arra gondoltam, hogy a legjobb, ha Bíró nevű rokonaim közül meggyőzők valakit, fogadjon örökbe. Ilyenformán nevet sem kell változtatnom. András, szülőanyám testvére vállalta a kényes áldozatot. Örökbe fogadott. De ezt titokban kellett tartanunk szülőanyám előtt. Végül mégis megtudta, mert amikor bevezették a gyermektelenségi adót, fölment a néptanácshoz, és nyilatkozatban bejelentette, hogy én a fia vagyok, tehát van gyereke, nem fizeti az új adót. Kérte, mentsék föl az adó alól. Papírokkal igazolták, hogy én halott vagyok. Ugyanis az örökbefogadás úgy ment, hogy beadtam a születési bizonyítványomat, és kaptam helyette egy újat, amelyben örökbefogadóim neve is szerepelt. Jó hónapon át jártam a hivatalokat, amíg ezt elintéztem.

Közben lejárt a személyazonossági igazolványom. Az újhoz kellett a katonakönyv is. Nekem ilyenem nem volt, mert nem voltam katona. Ott is a halottak között szerepeltem. Ismerősnél kopogtattam. Azt mondta, hozzam a lejárt személyazonossági igazolványom, tegyek bele nyolc darab huszonötöst, úgymond bélyegre. Így cselekedtem. Kezébe adtam az igazolványomat, láttam, hogy egyik irodából megy a másikba. Egyszer csak hívnak a kapitány elébe.

- Bíró közkatona, mondja, miként történt, hogy kimaradt a katonai szolgálat alól!

Meséltem, hogy megjelentem a soroláson, és utána a Csillag és a Dinamó is várt, hogy náluk atletizálva töltsen le a katonaidőmet. Jártak utánam, intézkedtek stb., végül nem lett belőle semmi. Hiába vártam bepakolt katona-bőrönddel az értesítést, nem kaptam semmi ilyesmit. A Dinamó sportegyesületnél később aztán egyik ismerősöm elmondta, hogy engem nem lehet katonának vinni, mert az irattartómra rá van írva, hogy elhunytam. Az írás beszél... Az semmit nem változtat a dolgon, hogy éltem és egészséges voltam. Lehet, hogy ez ma már nehezen

érthető, akkor a jó öreg bürokrácia nem ismert kegyelmet: a halottnak nyilvánított egyszer és mindenkorra halott volt tévedhetetlen nyilvántartásuk szerint.

Válogathattam: nyilvánítsanak katonaszökevénynek vagy maradjak halott. Végül a pénz beszélt. És egy jó vacsorát is fizettem a közvetítőnek. Új kartotékot töltöttek ki, amelybe olyan adatok kerültek, hogy még „Koncsentrára” vagyis utánpótlásra sem hívhattak be soha az életben. Így lettem képzetlen közkatona.

És ezután már volt apám, anyám, személyazonosságim, katonakönyvem, feleségem. És előkelő rokonságom, mert a feleségem Kolozsváron született, de családja horogszegi volt, a nemes Lőrinczi családból való. Édesapjának tizenegy testvére volt. A nagyapja jegyző. Népes családjából Kolozsvárra is jutott kettő. A feleségem szerint Szilágyi Erzsébet, Mátyás királyunk anyja is horogszegi, tehát feltehetően rokon Lőrinczikkel. A feleségem orrát elnézegetve magam is hajlok arra, hogy rokonságban lehet az igazságos királlyal. Anyósom betelepített kolozsi német családból való, az apja malomtulajdonos volt. Apósom cséplőgépet és malmot örökölt, de mechanikai „újításai” balul sütkeltek el, és elment a vagyon. Később itt hagyta a családját és vidékre költözött, ahol összeállt egy nővel, akitől aztán három gyermeke született. Ezt csak azért említem, mert elégedetlenek voltak az én családi helyzetemmel, de a maguk családjában bekövetkezett nem éppen dicsekedni való változások cseppet sem sértették előkelőségüket.

Esküvőnk előtt szóltak a vasútnál a feleségemnek, hogy párttag lévén, ne gondoljon egyházi esküvőre. Erzsike a szocialista pártból úgymond hivatalból került (a történelemből ismert kényszerű egyesülés következtében) a kommunista pártba. Be kellett tartania a játékszabályokat, ha meg akart maradni állásában. Ezért aztán száz-száz lejt fizettem be a plébániára, hogy a pap és a kántor, lakásunkra jöjjenek. Így is történt. Jelen volt a pap, mellette állt a kántor.

A feleségem nem volt sehol.

Elment tejföldről.

Vártuk, csak vártuk. Jó óra múlva jött a tejföllel. Ekkor kiderült, hogy a pap elfelejtette elhozni a bibliát. A kántor elment a bibliáért. Mi tovább várakoztunk. Végül az elit rokonságból Márta és Traianka, két kisgyerek kötötte össze a kezünket a katolikus egyház ceremóniája szerint. Református vallású vagyok. Nyilatkozatot kellett aláírnom, hogy a születendő gyerekek az anyjuk vallását öröklik majd. Mondtam, hogy azt sem bánom, ha mohamedán vallású lesz - csak legyen gyerek.

Amíg udvaroltam, nem voltam követelőző a feleségemmel szemben. Ez volt a szerencsém, mesélte később a feleségem, mert akkor nem jött volna hozzám. Fenn az emeleten rendeztük az esküvőt a feleségem másik nagynénje hámszobás lakásában. Szép volt. Alig vártam, hogy hazamenjenek a vendégek.

Aztán igaza lett Orbán Jósának, aki egyszer azt mondta a feleségemnek, hogy a sportolóknak csak a szájuk jár.

Sinaian, ahová háromhetes üdülőjegyünk szólt, boldogok voltunk. Hazatérve ritkán találkoztam a feleségemmel. Lakáshelyzetünk még sokáig - enyhén szólva - megoldatlan volt.

Tizedik kazetta

Hősünk harmadik próbálkozásra fölkapaszkodhat a repülőre, amelyen a „másvilágba” jut. Ebből a rendkívül fényes világból először a „Magyarok Istenét” látja meg, mégpedig a Brüsszel melletti rendkívül nehéz terepfutó versenyen, ahol előbb tévovázik, hogy az epéjét, a máját hányja ki az év végén ott szokásos latyakra, végül a százon felüli nemzetközi mezőnyből harmadiknak befutva, szépreményű zöldet rondít a lebukó nap fényében égő csipkebokorba, utána pedig megissza a felkínált Ovomaltint, megeszi a fácánsültet, felhörpöli a vörösbort, ajándékot vásárol kétszáznál több barátjának, bámul, csodálkozik, de igazándiból akkor lelkesedik, amikor a csapatba beosztott szekus, a nagy nyilvánosság előtt nemcsak akarategyengeségét árulja el, hanem hányingerét sem tudja türtőztetni. Le van írva, hogy cucu, de nem ló biztató szócskaként vagy románul olvasva énekesmadárként kell ezt érteni, hanem hősünk időleges munkanélkülisége okozójának nevéként. Két érdemes edző vicces vagy véres összekapásáról olvashatunk ezután és nagyon szimpatikus süketnémákról, akiktől volna mit tanulnunk. Végül feltűnik a színen Icu és Pali. Előbb Pali szalad Icu után, aztán Icu kezd vágtaiba, amelyről csak sejtjük, hogy többek között a kapott pénzért sem hagyhatja abba a mexikói olimpia dobogójáig.

1957-ben a svédországi Kristianstadban rendezték a vasutas Európa-bajnokságot, amelyre minket is meghívtak. Tizenhaton készültünk az utazásra. A csomagjainkat már föl vitték a repülőre. Útleveleinket kezébe tartotta a határőrtiszt. Mielőtt neki kezddhetett volna a névsor-olvasásnak, jött egy magas civil, és Megállj!-t parancsolt. Kivett egy cédulát a zakója zsebkezdőzsebéből, felolvasott hét nevet, akiknek föl kellett menniük a repülőre, hogy csomagjaikat lehozzák.

- Ezek nem mennek! - mondta a civil. Az edző kardoskodott, hogy talán éppen fordítva lehetnek a dolgok, úgy volna logikus, ha az a hét nem menne, akinek a nevét nem olvasta. „Miért nem mehetünk: - kérdeztem felháborodva, mert én is az itthon maradottak csoportjába tartoztam.

- Ez nem tartozik magára! - fegyelmeztetett szigorúan a magas ember, és ezzel lezártak tekintette az ügyet. Mukkanni sem mert senki. De vigasztalásként kaptam egy üdülőjegyet Konstancára. Nehezen nyeltem le a galuskát. A svédországi versenyre keményen dolgoztam, nem volt könnyű elérni a kívánt szintet. 3,58-at kellett futnom ezerötszázon. Hajtottam magam és 3:54,7-et értem el! Nívós versenyre számítottunk, a benevezett szovjetek nagyon erősek voltak. Kolozsvárról bekerült a vasutas válogatottba Szabó Béla, Szőlősi Béla és Dinca. Ők elmehettek.

Ha nekem is sikerült volna kimennem Svédországba, lehet, hogy a két Bélával együtt ott maradok. 1956-ban megbeszéltem egy székesfehérvári családdal, akik Svédországba igyekeztek, hogy nekünk is elrendezik a befogadásunkat. Mivel a dolgot én intéztem, Szabó és Szőlősi nem tudta kihez kell fordulnia, így aztán visszatértek.

1958-ban azt mondja nekem Negulescu, a szervezőfelelős:

- Te, Kuchtia! Figyelj ide! Itt van nálam az útleveled. Benne a vízum. Ha feldobok egy huszonöt banist, és az a levegőben marad, nem mentek el! Máskülönben szabad az út!

Az indulás napján felszerelésünket újból kivitte a vasutas egyesület autóbusha a repülőtérre, minket pedig föl vitték a Vasútügyi Minisztériumba. Gondoltam, újra előadást tartanak arról,

hogy miként kell viselkednünk, kivel nem szabad szóba állnunk satöbbi. Betereltek egy terembe, ahol azt mondta a főnök, hogy a vidékiek menjenek a titkárságra, ahol a hazautazáshoz szükséges szabadleveleket megkapják, mert senki sem megy Brüsszelbe. Jó hónap múlva tudtam meg, hogy miért. A világkiállítás román pavilonjának főnöke 580.000 dollár bankbetét fölött rendelkezett. Ultimátumszerűen üzent haza, hogyha a felesége és kislánya negyvennyolc órán belül nincs kinn Brüsszelben, fölveszi a pénzt, és lelép. A román illetékesek belementek az üzletbe, két nap múlva ott volt az illető felesége és kislánya is. Rá egy hétre azt az embert nyílt utcán lelőtték egy éppen arra járó autóból. Ki lőtte le? Jó kérdés! Éppen csak válaszolni nem lehet reá. De diplomáciai bonyodalom lett belőle, és ilyenformán a román sportolók, azt hiszem, nem szívesen látott vendégek lettek volna Belgiumban.

Tehát másodszor sem sikerült külföldre jutnom.

Egy év múlva, harmadszorra nyílt meg a határ előttem, amikor már nős voltam.

Keserves, kínos esztendőket éltünk. Sokan nem tudtuk, nem is képzeltük, hogy másként is lehet élni. Szabadság-igényünk, akár gyermekkori szomszédunk tyúkjá, ismételten rövidre vágott szárnyaival nem tudott, később aztán már meg sem próbált repdesni...

A házasságom nekem párttag apát, párttag anyát és párttag feleséget is hozott. Rögtön szóltak ezután, hogy év végén országos vasutas mezei futóverseny lesz, nevezzek be. Beneveztem, jó eredményt értem el. Negyedik lettem. Egyhónapos felkészítő táborba hívtak, és előkészítettek a brüsszeli vasutas bajnokságra.

Utazás előtt félórával még nem kaptam meg a belga vízumot. Föl se tettem a csomagokat a repülőre. Az indulás előtti utolsó percben jött az intéző az útlevelemmel. Felugrottam a gépre. Még akkor sem hittem, hogy sikerül életem első külföldi kiszállása. Más is így volt ezzel. Bécsben leszálltunk. Osiac, a hivatalos edző felsóhajtott:

- Remélem, hogy innen az anyánk izéje sem visz már vissza! Brüsszel fölött tíz kört írtunk le. Nem tiszteletkörök voltak. Egy vacak Li-2-es géppel repültünk, minden eresztékében ropogott. Nagy köd volt a repülőtéren. A „fiáker”-nek csúfolt gép végül is szerencsésen földet ért. Nem éppen versenyre felajzottan szálltunk ki a repülőből. Ennek ellenére a verseny jól sikerült, jól szerepeltünk. Szerdán érkeztünk, és csak egy hét múlva volt gépünk visszafelé. Már az első nap meglátogatott minket a román nagykövetség két attaséja. Kérdezték, mire van szükségünk. Mi pénztelenségünkről panaszkodtunk. Ötszázötven belga frankot kaptunk, de abból ötvenet rögtön lekapcsoltak a fejeseknek kijáró ajándéokra, mely nélkül haza nem térhetünk, hiszen úgymond „ők mindent megtettek” azért, hogy útlevelet és abba vízumot kapjunk. Adnia kellett hát annak, aki máskor is külföldre óhajt utazni. Az óhajtással pedig nem volt baj! Külföldre menni akkor csakis a kiváltságosoknak volt lehetőségük, és azért a kiváltságért akármire képesek voltak.

Csütörtökön pihentünk és tréningeztünk. Pénteken a követség kocsijával kivittek a Waterloo csata színhelyére. Ott van a Belga-Kongói múzeum is. Nagy élmény volt. Waterloon egy hatalmas dombon láttuk a brit oroszlánt. Láttunk két francia katonát is. Nem hittük el, hogy nem élnek. Csak egészen közel hajolva jöttünk rá, hogy viaszfigurák. Londonban is láttam ilyet. Még Nástase viaszfiguráját is láttam. Az úgy volt... Ja, persze! Tehát maradunk Brüsszelben. Láttam Belga-Kongó kincseit. Arany, ezüst, gyémánt. Elefántok. Kár, hogy későn érkeztünk a múzeumba. Mindössze félórát tölthettünk ott...

Szombaton megmozgattuk magunkat. Vasárnap rendezték a versenyt, Brüsszelhez közeli terepen. Ötön voltunk versenyzők, a hatodik volt az „énekes”. Énekesnek neveztük a szekuritáté besúgóját. Négyünk eredménye számított a versenyben. Tizenkét kilométert kellett szaladnunk olyan terepen, mint amilyen Kolozsváron a Törökvágás környéke. Azt hittem, vért

pisilek. Mert minket a băneasai erdőben, sík terepen „készítették fel” a versenyre. Huszonhat országból jöttek a versenyzők. Összesen százhuszonhárman voltunk. Mezőről indultunk, és kijelölt utunk tölcészerű mélyedésbe vezetett. Szögesdrót akadály várt reánk, és azután két és fél méteres magas gerincen végigszaladva, patakon átugorva jutottunk egy bestialisan meredek hegy aljába. Kétezer méteres volt a pálya. Hat kört kellett megtennünk. Azt hittem, a májam kiszakad. Nem voltunk hozzászokva az ún. cross-countryhoz. A tetőn is volt egy patak, és utána kapu, amelyen átbújni némi ügyesség is kellett. Harmadiknak futottam be. Csapatban is harmadikok voltunk. Az volt a szerencsénk, hogy verseny előtt nem ismertük, nem próbáltuk a pályát. Ha ezt tettük volna, nem kerülünk dobogóra a próbán összeszedett izomláz miatt. December hatodikát írtunk, az aranyos sár ráakódott a cipőnkre, két-két kilóval többet kellett cipelnünk. Fertelmesen néztünk ki, lefelé a hegyen a fenekünkön csúsztuk egy darabon. Beliciu, (konstancai), David, (temesvári), Băruță, (bukaresti) és jómagam (kolozsvári), számítottunk a csapatban. A beérkezéskor a számunkat be kellett dobjuk az automatába, amely jelezte, hogy befejeztük a versenyt. A magyar csapat két tagja elfelejtette ezt megtenni, ezért aztán teljesítményük nem számított a csapatversenyben. Mással is előfordult, hogy annyira fáradt volt, elfelejtette ezt a fontos feladatot teljesíteni. A belgák nagyon jól versenyeztek, de egyik emberük kifecskendezte a bokáját. Sérülten is végigfutotta a versenyt. 123.-nak érkeztek be. Ha 122.-nek érne, elestünk volna a harmadik helytől. Ha nem futok be harmadiknak, úgyszintén nem értük volna el a harmadik helyezést csapatban. Az angolok és a szovjetek is nagyon jók voltak.

Minden befutott versenyzőt várt egy bíró, aki ledörzsölt, lélegeztetett, és egy pohár Ovomaltint adott. Ennél finomabb italt azóta sem ittak. Finom forró kakaó volt. Előtte sokan hánytak. Én is. Méghozzá csupa zöldet. Nagyon megerőltető verseny volt.

Verseny után csodálatos fogadást rendeztek a polgármesternél. Aztán a vasutas vendéglőben ünnepeltünk. Este, amikor tízperces robogás után befutott velünk a vonat Brüsszelbe, a lapokban már benne volt a beszámoló a versenyről. És közölték az összes eredményeket. Nekem ismerős volt az ilyenfajta gyors hírközlés. Kolozsváron szerkesztették hajdanán a Sport-hírlapot. Miközben folyt a labdarúgó mérkőzés, az újságíró, láttam, hogy gépbe írja a szöveget, és telefonon diktálja. Mérkőzés végén, mire felértünk a Főtérre, már árulták ott a helyi sportlapot, benne a részletes tudósítással. Ez a negyvenes években történt, tehát nincs azon mit csodálkozni, hogy Pesten az aluljáróban este már árulják a délutáni meccsről szóló beszámolóval a sportlapot, és Brüsszelben sem késlekedik a sajtó a sportesemények közlésével.

A brüsszeli vasutas vendéglőben nagyon egyszerű volt az étlap: fácánsültet adtak vörösborral. Nem kíméltük magunk. Ettünk, ittunk, mint az „alultápláltak”. Aztán hajnalig kószáltunk a városban. Amit lehetett mindent megnéztünk, megbámultunk. Jártunk egy olyan bárban, ahol az orrukat egymáshoz dörzsölték az emberek. Máshol a nálunk akkor csak hallomásból ismert vetkőző jeleneteket bámultuk. Benéztünk egy buzi-tanyára is. Mindent látni akartunk.

Hétfőn vásároltunk. A követségről szóltak, hogy olyan végeladásos helyre visznek, ahol olcsón vásárolhatunk. Így is történt. Egy svájci tulajdonos áruházában, ahol végkiárúsítás volt, és alkudni is lehetett, tíz zsilutpengét vehettem egyetlen frankért. Az órák úgy álltak abban az üzletben, mint a krumpli a zöldségesnél. Vettem magamnak egy gyönyörű svájci órát. Háromszáz frank lett volna, de az egyik bukaresti srácnak is kellett egy, és a kettőt ötszázért ideadta a bájos eladónő. Kevés pénzem volt, de vettem egy csomó harisnyát, kendőt és sok minden más csecsebecsét. Kétszáz valahány ismerősömnek hoztam akkor ajándékot. Kinek ceruzahegyezőt jókora férfiszerszám alakban, kinek meztelen hölgyeményeket ábrázoló kártyát... Harminc rokonnak és kétszáznégy barátnak vásároltam. Mexikóból aztán már

háromszázhat ajándékot hoztam. Mert Mexikó...! Jó, rendben van, nem kalandozok el újra! Folytatom a Brüsszelben történetekkel.

Hazaérkezve Silai Ica bevitt a gyárba, hogy szíjat téssek gyönyörű lapos órára. Meglátta az órát egy mester, addig járt és jött utánam a pályára is, amíg megvette tőlem az órát 1400 lejért. Nagy pénz volt ez akkor. A pénzből vettem magamnak egy Pobedát kilencszáz lejért. Szóval, rengeteg holmit vásároltam akkor Brüsszelben. Feleségemnek harisnyát, kendőt... Rómából is hoztam egyszer nyolc kendőt. Mert Rómában... Rendben van, maradjunk a belgáknál. A rendezők gyönyörű gálaestet tartottak tiszteletünkre. Akkora teremben, mint a mi Magyar Színházunk, terített asztal mellé ültettek. Kaptunk három nyomtatott cédulát. Egyikért korlátlanul kérhettünk amilyen italból csak akartunk. A másikért háromfogásos vacsorából válogathattunk. A harmadik volt a belépő cédula. Vacsora közben is ment a műsor. Ott láttam a Mojszejev-együttest, Mario del Monacot, Titto Gobbit, hogy csak a nagyokat említsem. És sztriptízt is bemutatnak, mégpedig a javából. A karmester, miközben a zenekart irányította, pálcájával le-lepöccintett egy-egy ruhadarabot a nőkről. Élményeinkhez tartozik az is, hogy „énekesünk” gyönyörű sötétkék ruhát vásárolt magának. Azt mondta, hogy ilyen még magának Georghiu Dejneknél sincs. Surmó volt, de felvágós. A műsorban egy szenzációs hipnotizőr is fellépett. Hat személyt kért a színpadra. Osiac, az edző perfekt beszélt franciául, ő fordított. Emberünk is felment a színpadra.

- Engem nem lehet elbolondítani, nekem erős egyéniségem van! - mondta. Erősen hitt magában. Két pad volt a színpadon. Azon kellett helyet foglaljon az önként jelentkező két nő és négy férfi. Először delejes álomba ringatta őket.

- Hölgyeim és Uraim! Önök most egy mentőcsónakban ülnek. - kezdte a hipnotizőr, és hasonló hangnemben folytatta:

- Most a tenger csöndes...

Az alanyok szépen, csendesen, nyugodtan eveztek.

- Most a tenger háborog!

Kapkodtak, küzdöttek, féltek.

- Tengeri betegséget kaptak! - figyelmeztetett baljós hangon a bűvész.

Hát mi történt? Mindnyájan összehányták maguk. Barátunkon a gyönyörű sötétkék ruha volt. Alaposan lerondította magát. Hazatérve hiába vitte aztán a tisztítóba szuperklassz ruháját, nem ment ki belőle a folt. Már ott, úgy röhögtek rajta, hogy nyúltunk el.

Ottlétünk egyik kellemes estéjét a román nagykövet családja körében töltöttük. Vacsora után emelkedett hangulatban rátértünk a viccmondásra. Szalonképesekkel kezdődött, aztán én egy vadászkanyarral megkockáztattam egy zsírosabb viccet: „Nálunk Kolozsváron, a Sora nevezetű élelmiszerüzletben egy csinos nőszemély hirtelen felindultságból megivott egy liter napraforgó olajat!”

- Miért? Miért? - kérdezték gyorsan a háziak.

- Talán csak nem akart öngyilkos lenni? - kíváncsiskodtak.

„Nem. Dehogya! Azért ivott olajat, hogy ne nyikorogjon a pinája!”

Nem sértődtek meg. Dőltek össze a kacagástól.

Meglepően sokat segített rajtunk a követség. Ők vittek el az akkor nagyon híres Atomiumba is.

A Sabena társaság gépével térhettünk haza. Jó hangulatban és gazdagon. Nemcsak a bronzplakettnek örültünk, de én annak az arany mandzsettagombnak is, amelybe a G. B.-t, nevem kezdőbetűit platinával írták be. Most is megvolna, ha nem adom oda egyik atlétám esküvőjén ajándékba...

Repülés közben ködöt jelentettek Bécsből és Bukarestből is. Leszálltunk Pesten. Vezetőnk rögtön telefonált a magyar vasutas klubba. Tárgyalnivalója is lehetett velük. Kocsit küldtek utána. Maga mellé vett tolmácsnak. Estig a Minisztériumban töltöttük az időt. Barackpálinka, konyak, szendvicsek, kávé. Vezetőnk azután alig tudtam kivinni az állomásra. Szidtak is csapattársaink, hogy őket magukra hagytuk, étlen és szomjan. Kiindult a vonat az állomásból, amikor a magyar vasutasok képviselője, egy Bíró nevezetű csinos nő utánunk kiáltotta, hogy Szolnokon keresni fognak, jelentkezünk, mert kajával látnak el. Úgy is történt. Három pincér tele tálcákkal kapaszkodott fel a vonatra, és enni és innivalókkal látott el bennünket. Rendesekek voltak a magyarok. Úgy berúgott a társaság, hogy rossz volt nézni. Én nem ittam, mert vezetőnk „fáradtsága” miatt nekem kellett bemutatnom az útleveleket a határon. Nem szálltam le Kolozsváron, mert Bukarestben bankett és premizálás várt reánk. Nekünk vasutasoknak nem volt probléma az utazás: ingyen jöttünk, mentünk, amikor és amerre menni akartunk. Megérkezve a fővárosba a vasúti vendéglőben tartották a tiszteletünkre rendezett nagy murit. Kaptunk fejenként kétezer lej, nekünk adták a gyapjúmelegítőket meg a futócipőt, amelyben külföldön szerepeltünk. Volt nekünk még egy emlékezetes versenyünk a Leipzig-i vasutasokkal... Csak mondom, igaz, hogy nem ide tartozik, mert ez később történt... Rendben van, folytatom. Másnap repülőre ültem, igen, nem vonattal, hanem repülővel tértem haza. Mindet fizettek, nem volt probléma.

Akkoriban az egész csapat gyakran járt divíziós csapatbajnoki versenyekre. Amikor megérkeztünk a verseny színhelyére, átadtuk a vonatjegyeket, és rögtön kaptuk az ellenértékét valamint a visszaútra való pénzt. Aláírtuk a fizetési listát, és kezünkbe nyomták a versenynapokra járó napidíjat. Kaptunk jegyet villamosra, autóbuszra, huszonöt lejre kajabont, amelyre annyi ennivalót adtak, hogy nem tudtuk megenni. Így volt a hatvanas évekig. Aztán átszervezték a sportéletet: központosították! Lejött a Testnevelési és Sporttanácstól egy brigád, és a Vasutas, a Vasas és a Dermata csapatát összevonva megalakította a Kolozsvári Munkás Sportklubot. A szakszervezet helyett a központtól jött a fizetés. Már akinek jött. Akkor én az utcán maradtam. Mert nem fértem be a „szkémába”. Említettem ezt már, de azt még nem, hogy mindezt Cucunak, az aktivistának köszönhetem.

1959-ben ötvenhat gyerekekkel kellett a fővárosba mennünk az ifjúsági bajnokságra. Két edzőt, Nagy Pétert és engem jelöltek ki a csoport vezetésére. Cucu azt mondta, hogy nincs pénz, elég lesz csak egy tréner. Az irodában ült, az asztalon, és foghegyről beszélt velünk. Kérdezte tőle Nagy Péter, hogy melyikünk menjen kettőnk közül.

- Kinek van több embere a csoportban?

Mondja Nagy Péter, hogy Bíró Gyurinak.

- Akkor menjen Bíró Gyuri! - volt a válasz.

Feltúrázódtam: „Vegye le a бүдös seggit az asztról, és ne beszéljen velünk így!” - szóltam oda neki a magam közvetlen módján. Дүhös voltam nagyon. „Miért csesznek így ki velünk? Éjszaka utazunk, hat vagonba elosztva. Induljak el egyedül ötvenhat gyerekekkel?! Mi lesz ennek a következménye? Hát ennyire nincs pénz? Ahová megy az ezres, megy oda a százas is! Vagy megyünk mindketten, vagy nem megy egyikünk sem!” Cucu felugrott:

- Hogy beszélsz így velem?! Mi elhatároztuk...

Nem hagytam magam: „Mi, Károly király elhatároztuk... Éppen úgy beszél, mint s koronás fők. Fejedelemnek vagy talán királynak képzelet magát...”

Dadogott mérgében.

- Ezt még megkeserülöd!

Mondtam neki, hogy ne fenyegetsen, mert a vasgárdisták kora lejárt! Fújtam a szöveget. Visszatromfoltam. Az lett a vége, hogy végül mégis csak ketten mentünk a gyerekekkel Bukarestbe.

Ez történt 1959 nyarán. Egy esztendő múlva Cucut bízták meg azzal, hogy az edzők névsorát összeállítsa. Nem felejtkezett meg rólam. Kihagyott a névsorból. Kis jóindulattal legalább félnormát adhatott volna. De kigolyózott. Az utcán maradtam. Ezt a gyűlésen jelentették be, ahol a központból érkezett bizottság vezetője, akit Rappaportnak hívtak, és most Izrael labdarúgó-válogatottját vezeti, felolvasta ki az új sportklub elnöke és kik az edzők. Az atlétikai szakosztálynál két nevet, a Kiss Gyuriét és a Nagy Jenőét hallottam. A végén érdeklődtem, hogy velem mi lesz. Azt mondták, nekem nem jutott hely. Mondtam, hogy a feleségem állapotos, ne hagyjanak állás nélkül.

„Jól keres a feleséged, hiszen gépíró” - jött a válasz. „Micsoda?! A feleségem tartson engem?! Hát akkor versenyezzenek maguk a divízióban, munka nélkül pénz nélkül én ezt nem tudom csinálni!” Azt ajánlották, térjek vissza a mesterségemhez, hiszen lakatos vagyok. Ők is tudták, hogy évekig nem vettem reszelőt a kezembe! Edzőkollégáim hallgattak, senki sem kelt a védelmemre. Azelőtt ünnepeltek, akkor észre sem vettek.

Otthon egy szót sem szóltam. Április közepén jártunk, abban a hónapban kaptam fizetést. Forgolódni kezdtem, hátha segít valaki. Jordáky Bélával és Nagy Pistával volt szerencsém. Takarító ember lettem az uszodában, a vasutas pályán és a Paneth által használt asztalitenisz teremben. Elvállaltam négyszázötven lejért vagyis fél normáért.

Úgy alakult az életem, hogy reggel hatkor elemeltem háziasszonyunk öntözőjét, fölszaladtam a Fellegvárra, amit beszámítottam aznapi edzésembe, aztán lerohantam a vasutas pálya épületének pincéjébe harminchat veder vízzel, hogy feloldjam a meszet, aztán ki a pályára, ahol spárgát feszítettem és a mésszel végig vonalaztam, ahol kellett. Új mesterség volt, meg kellett tanulnom. Toldozott-foltozott hálókkaal bajlódtam, nem volt könnyű kifeszítenem a futballkapukra. Felfogadtam egy embert, aki heti harminc lejért segített, mert egyedül képtelenség kifeszíteni a sokhibás hálót.

Az Unió utcában volt a ping-pong terem. Hiába töröltem le a port délben, estére már újra poros volt minden asztal. Paneth reklamált. Nem volt könnyű megaláznom magam, naponta feltörölni a cigarettacsutkákkal, köpésekkel tele padlót. Paneth akkor már érdemes edző volt. Hiába magyaráztam neki, hogy a nyitott ablakon bezúdul a por, neki a szellőztetés volt a fontosabb. Azt mondta: nekem kötelességem port törölni, és figyelembe venni parancsait. Le kellett nyelnem arroganciáját. Harminckét éve történt, de még most is felmérgelek az ott-törtétek miatt; csak tíz év múlva, az olimpia után mondtam meg neki a magamét. Akkor is ő kötött belém, hogy honnan van nekem olyan szép bőrkabátom. „Jó helyről!” - mondtam foghegyről. Nem bírta ezt a hangnemet. Rögtön dicsekedni kezdett, hogy neki ilyen kettő is van a ruhásszekrényben. Rávágtam, hogy törölje meg velük a hátsó felét, és engem tovább ne izélgessen, mert már nem én takarítom a ping-pong-termét. Szépen feltúrázott. Válogatás nélkül nyomtam a szöveget: „Idefigyeljen, rúgták magát fenéken?! Mert ha nem, én úgy fenéken rúgom, hogy a cipőm orrát az ortopédián szedik ki a seggéből! Megértette? Mondjam még egyszer?! Takarodjon innen, mert nem állok jót magamért!” Dadogott.

- Hát... Hogy... Nem érti a viccet.

Visszakozott.

„Ez, amit maga csinál, nem vicc! - mondom. - A slibovicet értem és megiszom, de amit maga csinál, az sótlan vicc. Ebből nem kérek! És törődjék a maga ruhatárával! Jó?!”

- Hogy beszél maga velem?” - látszott rajta a műfelháborodás. - Én érdemes edző vagyok”
„Igen! Na, majd leszek én is! De akkor ne kerüljön elé, mert leszedem a keresztvizet magáról!”

Nagymenő volt, mert sokáig jól ment az asztalitenisz csapat. Hírnevet és pénzt hozott a klubnak. Innen a mások által is nehezen viselt felsőbbrendűsége, felvágós természete. Az olimpiai éremért, amit Silai Ilonával hoztunk, dőlt hozzánk a megbecsülés, a sok meghívás, az elismerés. Megközelítőleg félmillió lejt hoztunk a klubnak, mert a központ ennyivel megemelte költségvetésünket a következő esztendőre. Így aztán megmondtam neki a magamét. „Hozzon ő is félmilliót” És akkor jöjjön hozzám kihallgatásra. De akkor is vigyázzállásban fogadom. Mert a magaféle ember nem érdemel mást!” Kitűnő szakember volt, nagyszerű sportolókat nevelt. Világhíre volt. Ami az övé, az az övé! De embernek pökhendi, úrhatnám, az egyszerű polgárt mindig lekezelő volt. Ez háborított fel leginkább, ezért keltem ki időnként ellene. Guráth Béla is a szemébe mondta:

- Te Vili! Egy mocsok, gané ember vagy!

Paneth röhögött kínjában.

- Reád hasonlítok! - vágott vissza. De ő maga sem hitte, hogy ez így igaz. Megtoldta egy durvasággal:

- Te pedig egy bűdös magyar szar vagy!

Az öreg Guráth erre akkora pofont kent le neki, hogy azt hiszem sokáig csengett tőle a Paneth Vilmos füle. Guráth Béla híres vívőedző volt, a tavaly halt meg szegény, Isten nyugosztalja!

Paneth különben Moraruval, klubunk alelnökével is összeveszett; nem akarta elszámolni neki az első osztályú hálókocsit, mert az nem járt neki. Morarunak az sem tetszett, hogy Paneth a versenyzőit másodosztályon utaztatta, ő maga meg az első osztályú hálókocsiba ült.

- Nekem pihentebbnek kell lennem, mint a versenyzőknek, hiszen nekem az eszemmel kell dolgoznom! - indokolta kérését az érdemes edző.

Négy hónapot küszködtem az esővel, amely elmosta a mésszel festett vonalakat, a széllel, amely szemetet vitt a pályára, a vásott kölykökkel, akik a hálót rongálták, az engem is lekezelő nagymenőkkel, akik idegeimet tépték; mert ez alatt az idő alatt rágott valami belülről, hogy lám, hova jutottam, mennyire süllyedtem, mivé lettem. Amíg edzősködtem, anyagi ellenszolgáltatás nélkül szertáros is voltam. Ezt aztán leráztam, csinálja, aki karja, de tovább edztem és versenyeztem, a csapatbajnokságban értékes pontokat hoztam, mivel bármelyik versenyszámban indulhattam, és indultam is, mert sohasem voltam finnyás alak. Az atlétikát nem azok szerették meg velem, akik ellenem voltak és semmibe vettek, hanem azok, akik a sport szeretetét atyai módon rendre belém csepegtették. Napi teendőim reggel hattól este tízig nem fogytak. Nem foglalkoztam a mások edzésével, de nagyobb gondot fordítottam a magam edzéseire. Formába lendülve akartam pénzt keresni. Szerencsére volt valami tartalék pénzem, abból pótoltam a félnormás fizetésem. Otthon nem mertem szólni a történekről, magamra vállaltam a fölém tornyosuló anyagi terheket. Kevés volt a pénz, nem volt lakásunk, jött a gyerekek. Szerencsére kaptam háromszáz lejre élelmiszert, aminek a felét olykor pénzben

vehettem ki. Nevelőszüleimnek is fizetnem kellett, hiszen nősülés után másfél évig továbbra is náluk laktam, náluk étkeztem.

Változott a helyzetem, amikor a süketnémákhoz kerültem sporttanárnak. Nem volt könnyű az átállás, de kedvvel csináltam. Nemcsak azért, mert több pénzt kaptam, hanem mert élvezettel taníthattam. Először is Bokor Öcsi megtanított a süketnéma beszéd alapelemeire, hogy nagyjából értekezni tudjak a társasággal.

- Vigyázz, hogy viselkedsz velük, nagyon érzékenyek! - figyelmeztetett, és én komolyan vettem mindent. Szájmozgásomból egészen jól megértettek. Pontosak voltak, rendesek és lelkesek. Csüngtek a szavamon, hittek nekem, és pontosan követték utasításaimat. Kitűnően tudtam velük dolgozni, és az eredmények nem maradtak el. Humoros történet, sokszor elmondtam már fegyelmezetségüket és odaadásukat dicsérve. Egyszer tornatermi edzésen arra kértem a süketnémákat, hogy kövessék minden mozdulatomat, utánozzák hűen a torna-gyakorlatomat. Nagyon tanulékonyak. Ment minden, mint a karikacsapás. Kosárlabdacipőm volt rajtam, szorította bal lábamat. Gyakorlat közben, hirtelen ötlettel levettem cipőmet, hiszen harisnyában is tornászhattam, megszabadulva a kellemetlen szorítástól. A következő pillanatban az egész társaság cipő nélkül tornászott. Magyaráztam, hogy fájós lábam miatt rúgtam le a cipőm, ez nem tartozik a gyakorlathoz, és köszöntem a figyelmességüket. Mindnyájan, szívünket bizsergető melegséggel neveltünk. Tiszteltek, becsültek. Pedig nem tettem egyebet, csupán emberszámba vettem őket. A maguk nyelvén engem a futót és a göndör hajút mutató jeleikkel jelöltek. Ma meglett emberek, idősebb is van közöttük, de ha találkozom velük valahol, kitörő örömmel üdvözlnek, „csüngnek” rajtam. Megszerettem őket. Ma is tiszteltem rendességüket, pontosságukat, becsületességüket. Nem is hagytam volna el őket, ha nem fűrnak a második fizetés miatt. Akkoriban Póka Gabi bácsi állás nélkül volt. Szóltam neki, hogy lépjen a helyembe. Egykor a Haladás sportegyesület atlétikai edzőjeként hozzám hasonlóan került az utcára. Mert a Haladást is elnyelte a Munkás Sportklub.

A süketnémáknál azért lehetett akkor jó munkát végezni, mert megfelelő anyagi támogatást kaptak. Vezetőjük, egy Konstantinidis nevezetű, gondoskodott arról, hogy teljesítménysportolók megkapják az őket megillető pénzt. Felszerelésben sem éreztek hiányt. Konstantinidis segített a fegyelmezésben is. Mert a süketnémák között is akadt lógós, léha ember. Ezeket hamar útra tette. Nekünk is rendszeresen be kellett számolnunk a kezünk alá került sportolók viselkedéséről. Nem tűrt semmiféle kilengést. Jutalmazásnál bőkezű volt, fegyelmezésben rendkívül szigorú. Ezért szerették. Úgy véltem akkor és a későbbiek során is tapasztaltam, hogy nagyon sok minden függ a vezetőktől.

Mondom, élvezettel dolgoztam a süketnémákkal, és ezért nagyon hálásak voltak mindnyájan. Igaz, furcsa dolgokkal kellett foglalkoznom. Például tekével, mert hogy ilyen csapatuk is volt. Valamikor gyerekkoromban a kuglipályán némi pénzt kerestem bábállítással, tudtam, mi fán terem ez a sportág, apró titkait is ismertem, tehát ezen a területen sem vallottam szégyent. Röplabdázni is tudtam. De fel kellett készíteni az asztalitenisz csapatot a süketnémák Európa-bajnokságára is. Egy Suteu nevezetű kolozsvári fiú nyerte az Európa-bajnokságot. Segített ebben Póka Gábor is, aki később átvette tőlem a süketnéma sportcsapat edzését. És három bronzérmet is hoztak az Európa bajnokságról az asztaliteniszezők.

Miután elkerültem a süketnémáktól, és visszatérhettem a Munkásklubhoz, tovább folytattam a süketnémák atlétikai csapatának edzését. Négy hónapig fizettek is ezért. Nem volt velük bajom. Kijöttek hozzám a stadionba, ahol külön öltözőjük és megfelelő felszerelésük is volt. A sportklub atlétái mellett velük is foglalkozhattam. Tőlük kaptam 930 lejt, a klubtól 1100 körül. De Cucu megtudta ezt és kitiltatta. Törvényellenes volt, hogy két fizetésem legyen.

Majdnem visszafizették velem az egyik járandóságot, amiért megdolgoztam, végül is nem ajándékképpen kaptam a pénzt. Kiss Gyuri, drága barátom fújta be a dolgot, akivel harminc évig együtt dolgoztam. Mert ilyen az ember, ha irigy! Amikor 430 lej volt a fizetésem nem segített, de amikor megtudta, hogy többet keresek nála, nem állta meg szó nélkül. Végeredményben visszagondolva a történetekre - azt kell mondanom, hogy egész életemben szerencsés voltam. Schneider Bubi, Iglói és mások. Moraru „zis nez Valica” például, akihez máig tartó jó barátság fűz. Amikor visszasegített a Munkás Sportklubhoz ezt mondta:

- Most mutasd meg, hogy nem véletlenül értél el kitűnő eredményeket az elmúlt esztendőben!

Fogadtam, hogy nem fog majd bennem csalatkozni. Arra kértem, legyen türelme két-három évig...

- Négy évet adok! - mondta hozzáértéssel és bizalommal. És arra kért, hogy készítsék távlati tervet, vázoljam föl kikből, milyen eredményt próbálok kihozni. Tudta, hogy tanítványaim között sok a tehetséges ember, akik hozzáértéssel és kitartó irányítással nem hétköznapi eredményekre lesznek képesek.

A Munkás Sportklubnál huszonöt emberből álló csoportot alakítottam. Voltak a klubnál ún. „papíratléták” is. Ezek kijöttek néha a pályára, szerepeltek a nyilvántartásban. Egyébre nem voltak jók, nem voltak hajlandók. Ezekről lemondtam. Elmentem az akkor 11-es számú középiskolába Hegedűs Sanyihoz, jártam Barta Bélánál a Brassaiban, szóltam Boldis Lászlónak az Ady-Sincai-nak elnevezett egykori Ref. Kollégiumban. Széplaki Tibi bácsit az Armatura gyár inasiskolájában kerestem meg. Elmondtam mindenkinek, hogy mit akarok. Kértem, hogy segítsenek. Lejegyeztem testnevelői óráik időpontját, javasoltam, hogy teljesítmény-ellenőrzéseiket végezzék a Stadionban, ahol magam is segítek nekik a mérésben. Hegedűs és Bartha egyre-másra küldték a kiváló atlétikai képességekkel megáldott gyermekeket. Magam is válogathattam közülük a stadionban látottak alapján. Szóval, rengeteg többletmunkát vállaltam, de megérte.

Elsőként Silai Ilonát említeném. Silai Pali akkor már tanítványom volt. Azt mondta egyszer, hogy miután feleségül veszi Icut, elhozza hozzám, reám bizza, faragjak belőle jó versenyzőt. Silai Ilona akkor Gergely Ilona volt, válogatott atléta, országos ifjúsági bajnok nyolcszáz méteren. Hétfyerekes család negyedik sarja. Édesapja mester volt a Dermatóban. A Dermata-telepen laktak. A bátyja atléta, válogatott sportoló, országos bajnok. Amikor Icu tizenöt éves lett, kézen fogta és levitte Nagy Jenőhöz, a Dermata atléta edzőjéhez, mert ő is ott edzett. Két évig járt oda edzésekre Icu. Száz, kétszáz és négyszáz méterre szoktatta edzője. Jó távolugró volt. A családból ő a legnagyobb tehetség. Gergely Gyuri és Gergely Jancsi is nagyon tehetségesek voltak. Különbözn mind a heten sportoltak. A többiek inkább csak iskolai szinten. Akkoriban hetenként kétszer megfordultam a cserpályán, és láttam, mit dolgoznak a Dermata atlétái. Keveset edztek.

Kilenc szakszervezeti atlétikai csapat volt az országban. A Vasas, a vasutasok, az egyetemisták, a földművelők és így tovább. A könnyűipar csapata a Vörös Lobogó volt. Gergely Ilona ehhez a csapathoz tartozott. Láttam, milyen alkat, mire képes. Ajánlottam Nagy Jenőnek, hogy fogja be négyszázra, mert ott esélyes, hiszen a romani Fleischeren kívül ezen a távon nem sok jó versenyző volt.

- Lusta. Csak úgy könnyedén szeret szaladgálni. Nem tudom, mihez kezdjek vele.

Icu akkor 12.5-öt futott százon, 26 körül tette meg a kétszáz méteres távot. Négyszázon 59,6 volt az országos rekord. Mondtam Jenőnek, hogy erőltesse meg egy kicsit, négyszázon akár az országos rekordot is megdöntheti.

- Nem ölöm meg. Majd szép lassan... Van időnk!

Visszakoztam. Mondtam, hogy tehetséges, hogy neki van igaza. Fogalmam sem volt még akkor, hogy ez a lány egyszer majd Silai Pali felesége lesz, és aztán az én kezem alá kerül.

A csapatversenyekre havonta utaztunk ide-oda az országban. Pali és Icu ott ismerkedtek meg és barátkoztak össze. Nagy Jenő különösebb előkészület nélkül egyszer divíziós találkozón négyszáz méteren indította Icut. Eredménye 59,8!

- Na látod, Jenő! - szoltam neki. És mert igazam volt, a következő csapatbajnoki találkozón újra benevezte erre a távra. 59.3-mal országos ifjúsági rekordot javított. Icu a bőripari szakiskolában felsőrészkészítést tanult. Mi „Einstein-egyetemnek” neveztük ezt az iskolát, ahol a bőripari középiskola is működött.

Gergely Ilona még iskolás korában bekerült az országos válogatottabb Constantin Nehoi keze alá, aki Fleishert is edzette. Jó szakember volt, érdemes edzőként tisztelhattuk. Jó barátságba kerültem vele annak idején. Ő is, akárcsak én, a Vasas színeiben küzdött, innen a kapcsolat. Közeledett az országos bajnokság. A válogatott edzőjeként Constantin Nehoi azt javasolta, Icu térjen át a nyolcszáz méterre, mert Fleisher Lilivel szemben nincs esélye a négyszázon. Icu morgott egy kicsit, de a válogatottban a kezdőnek nem lehet reklamálni. Az öreg különben is vaskezü edző volt, szigorúan bánt embereivel. Elmondtam Jenőnek, hogy mire készül az öreg. Háborgott, tiltakozott. Rábeszéltem, hogy ne ellenkezzen, hanem győzze meg Icut, lehet, hogy nem jár rosszul. Végül a két edző apránként rábeszélte Icut, hogy nyolcszázon induljon, mert jó prémiumra van kilátás satöbbi. 2.23-mal nevetve nyerte a távot. Nem különösen jó eredmény ez, de tizennyolc éves korában országos ifjúsági bajnok címet hozott neki ez a győzelem. Befejezte az iskolát és be az ifjúsági kategóriába való szereplést. Belépett a gyárba, fűzőként dolgozott. Fülíg szerelmes lett Silai Paliba. Ímmel-ámmal még eljárt edzésekre, részt vett a divíziós versenyeken. Száz méteren indult, távolba ugrott, menyasszony lett. Teljesítményei fokozatosan csökkentek. A „seniorok” között nem volt mit keresnie, ott 2.23 és 2.10 körüli eredményt kellett elérni nyolcszázon az országos bajnokságért. Esetleg 57 körüli időt négyszázon. Két váltásban dolgozott. Szülei ösztönzésére beiratkozott az esti líceumba. Hol délelőtt, hol délután járt iskolába. Húsz éves korában férjhez ment. Némi háztartási gondok is a nyakába szakadtak az anyósa vigyázó tekintete alatt. Átjáró szobába laktak, ahol tudvalevőleg nem cukor az élet. Főleg ha az anyós a belső szobában lakik. A sportolást nem vállalhatta. Pályája befellegzett.

A Központi Testnevelő Szövetségtől is felkeresték akkoriban. Taxival mentek utána a Dermata-telepre, felhozták az irodába, és próbálták meggyőzni, hogy ne hagyja abba. Ígérték, kiveszik a termelésből, ösztönzésül rendszeres pénzjuttatást kap! Szívesen elvitték volna Bukarestbe. Ahogyan másokat is elszípkáztak... Még a vak is látta, hogy ez a nő tehetséges.

Valószínűleg futva csinálták! - mondták a szakavatottak. De Icu megmakacsolta magát. Palinak pedig az volt a véleménye, hogy először az iskola, a munka, és utána majd újra nekifog az atletizálásnak. Icu ezzel egyetértve mindent felrúgott... Ennek aztán később én ittam meg a levét, mert ha valakiről a sportban lemondtak, annak a feltámasztásáról még elméletben sem akarnak hallani. Olyan helyzet állott elő Icu lemondása után, mint azoknál a nőknél, akik akarnak gyereket, aztán elnapolják, tehát nem akarnak, aztán mégis csak akarnak. A határozatlanság megbosszulja magát. Olyan ócskapiaci helyzet jön létre, amikor egy-egy portékáért értékénél is többet ajánlanak, de az eladó nem adja, többet akar érte, mert

ragaszkodik hozzá, sajnál tőle megválni. Aztán mikorra határoz, és odaadná akár fele áron is, nem viszik, nem kell senkinek, később meg sem kérdik, hogy eladó-e az ócska holmi. Valahogy így történt Silai Ilonával is. Ez a későbbiekben majd kiderül.

Egyelőre ott tartunk, hogy sportkarrierje megszakadt. Gyár, iskola, háztartás. Ebben a háromszögben folytatta életét.

Silai Palitól tudom ezt, aki hozzám járt edzésekre, és rendszeresen szerepelt a divíziós versenyeken. Száz és kétszáz méteren versenyzett, de beszállt a 4x400 stafétába, és minden szempontból „univerzális” emberem volt.

Mindenki tudta, hogy nálam nincs pardon: újév első napján is edzést tartok! Aki barátom volt, és velem tartott ilyenkor is, kijött vagy legalább „kinézett” a stadionba. Jött Pali is. De egyszer, nem éppen az alkalomhoz illően, alaposan megdolgoztattam a társaságot. Hát szegény Pali a drótkerítésbe kapaszkodva mind kiadta a szilveszteri éjszakán bezabáltakat. És az italokat is. Mert az ígért labdajátékon kívül, ezt a napot a „szesztelenítés napjának” szántam. Akinél kellett, annál el is értem a célomat. Ha Pali nem iszik mértékén felül azon éjszakán, semmi baja sem történik. Így is csak annyi történt, hogy megkönnyebbült. Persze nem éppen a legelviselhetőbb módon. Úgy emlékszem, aznap még focizni sem volt nagy kedve... Silai Pali megfogadta, hogy miután a felesége érettségizett, elhozza őt a csapatunkba, és reám bízva, faragjak belőle kiváló atlétát. Azt ajánlotta, hogy Silai Ilonát előbb a négyszáz méteres távra, később pedig a nyolcszázra készítsem föl. Majdnem így történt.

Tizenegyedik kazetta

Amely sok első kézből származó érdekességet tartalmaz a Silai-jelenségről. Bebizonyosodik, hogy madarat Hess! kiáltással nem lehet fogni, de fifikával igen Hősiünk elkési az ünnepi ebédet, helyette fordulóponton költői- és keresztkérdésekkel eteti a fiatal házassokat, akik nemcsak futni akarnak; ráadásul magára haragít két német származású anyóst, köztük a sajátját is. Haragszik ebben a fejezetben Kati, a sportvezetők, az edzőtársak kicsi, de cseppet sem nyájas csoportja, és maga az edző is, mégpedig saját magára, mert nem figyel eléggé a nők állapotára, de azt nem állítjuk, hogy jó ha minden haragnak kaparás a vége. Átmeneti sikerek és az anyagi gondok törpülése után következik a nagy leégés, és meg van nevezve, hogy ki fúrta meg az országos rekordot, de persze, hogy nem erre az alapra, hanem hősiünkre mondják, meghozza a teljesen nyílt, viszont tömött nézőtérrel felvirágoztatott stadionban, hogy nemcsak hülye, hanem idióta is, amiről nyilván rögtön eszébe kell jusson a saját neve, és azzal vigasztalja magát, hogy a kutyák általában bírják a rúgást, a verést és az ennél mostohább bánásmódot is, az viszont nem derül ki: ezek után miként képes „elefántpofát” vágni és régen divatos regénycímet meg aranyköpést felidézni, ha neki megint és újra és ismételtlen igaza kell, hogy legyen. Sajnos az olvasó semmit sem tehet, egy regényhőssel ennél sokkal cifrább dolgok is elő-előfordultak már.

Silai Pali megfogadta, hogy miután felesége, Icu érettségizett, elhozza őt a csapatunkba, és reánk bízva, faragjak belőle kiváló atlétát. Azt ajánlottam, hogy előbb a négyszáz méteres távra, később pedig a nyolcszázásra készítsem fel. Majdnem így történt. Már 1961-ben volt szerencsém megkezdeni Silai Ilona edzését. Akkor még két éve volt ugyan az érettségiig, de Palival együtt úgy döntöttek, hogy heti két edzést megengedhet magának. Csont és bőr volt. Sápadt arccal, karikás szemekkel állított be hozzánk. Házasságuk első évében azt hiszem, nem kímélték egymást. Az anyósa be fogta főzőcskézni. Nem is tudom, hány malomban örölt! A gyárban is keményen hajtott, mert kellett a pénz. Az iskolában sem volt neki könnyű, mert magolós fajta volt.

Amikor megláttam önkéntelenül is kibukott belőlem a sajnálkozás: „Mi van veled?!”

Heti két edzésben egyeztünk meg, de azt is csak úgy, ha nem várnak tőle kiugró teljesítményt, versenyeredményeket.

A következő évben aztán léptünk egyet: heti három edzést tartott, a száz és kétszáz méteres síkfutást és a távolugrást gyakorolta. Ebben is már jó előre megegyeztünk. Az edzéseket egy vagy két órától kellett tartanom, mégpedig lenn a Dermata pályán. Másként nem jött ki az időből. A pálya otthonától két percre, az iskola öt percre volt. Ötven métert kellett megtennie a gyárkapuig. Edzésnapokon egy-egy órát dolgozhattunk. Eleinte mindenki, aki kijött a sporttelepre, rajtunk röhögött. Icu nem szaladt, hanem lődörgött a futópályán. Sajnáltam. Újrakezdtük az atlétika ábécéjével. Az is megfordult a fejemben, hogy beteg. Úgy nézett ki, mint egy tüdőbajos. Különben sovány, inas, szíjas típus. Sohasem volt kövér. Nem volt olyan fajta. Miért tréningeztettem? Nem bízott meg ezzel senki! És nem fizette senki azt, hogy a déli órákban trolibusszal lezötyögtem a Dermata pályára! Azért edztem, mert barátaim megkértek erre. Ketten kértek: Pali és Icu. Csakis ezért vállaltam.

Különösen abban az időben mindenfelé szakmai rossz híreket terjesztették. Azt állították rólam, hogy olyan kemény edzéseket tartok, erejükön felül sanyargatom tanítványaimat, amiből semmi jó nem születik, mert időnap előtt „megölöm” őket. Konkrét példát egyet sem

tudtak mondani arra, hogy kiégettem versenyzőimet, és hogy egészségüket is veszélyeztettem. Miként? Hogyan? Miért? Ezekre a kérdésekre nem adtak választ. Amikor megtudta Nagy Jenő, hogy hozzám jár edzésre Silai Ilona, bizonyára nem esett jól neki az Icu választása, így aztán ő is terjesztette az engem leszóló meséket. Szerencsém volt Silai Palival, akiben diktatori hajlamok is lakoztak, mindenki előtt vállalta, hogy ő küldte hozzám Icut. Nem Kutya csalta el volt edzőjétől. Icunak pedig megparancsolta: „Azt csinálsz, amit Kutya mond! Megértetted!?” Icu pedig rendszeresen beszámolt neki arról, hogy miként haladunk. Az otthoni biztatás és fegyelmezés megkönnyítette munkámat. Pali mindig „ügyvédem” volt Icuval szemben, ha nem stimmeltek a dolgok, és ha kételkedve fogadta a számára kidolgozott edzői programom egyik-másik részét. Tudtam én azt jól, hogy a madarat nem Hess! kiáltással fogják. És azt is, hogy dobbal nem fogott még senki sem verebet, hacsak nem csapdának használták a dobot. Szép nyugodtan, apránként erősítettem Icut, igyekeztem fokozni a vele született jó tulajdonságokat. Először csak egy-két könnyű kör volt az adagja. Aztán távolugrásban versenyezve hagytam magam megveretni. Lassan, játékosan. Közben dumáltunk. Következett egy kis torna. Máskor csak úgy véletlenül, hirtelennek tűnő ötlettel talicskáztunk kicsit. „Mi volna, ha ma elvetnénk a súlykot?” Beálltunk a súlydobó körbe és gyakoroltunk. „Ki dob többet hátrafelé?” Előbb csak a háromkilóssal próbálkoztunk. Közben el-elmondtam egy-egy viccet. Ügyeltem arra, hogy ne mondjak neki zsíros vicceket, mert tudtam, hogy prűd természetű. Persze, hogy jobb az, és találóbbs is, ha azt mondom, hogy álszemérmes. Igen, így igaz. Különben az az érzésem, hogy jobban megismertem, mint az édesanyja, mert a kezdet után még tizennégy esztendő-t töltöttünk együtt. És hiszem, hogy a férjénél is jobban ismertem. Mert az emberismeret mesterségemhez tartozik. A fizikai erőfeszítések, a próbáltatások idején ismerszik meg az ember. De én fifikával, kérdésekkel, gondolatainak, lelkének vizsgálatával szedtem ki belőle viselkedésének okait. Másokkal is így tettem. Így fedeztem fel, hogy egyik hazug, a másik tolvaj, a harmadik gyáva és megalkuvó...

Palival bizalmas viszonyban voltam. Ő is kiismerni szándékozott élettársát.

Tudtam, hogy Silai Ilonával kincs került a kezembe, és nagyon kell ügyelnem, el ne veszítsem, jó tulajdonságait gyarapítsam, értékekre csiszoljam, akár az ékszerészek a nagy értékű gyémántot. Említettem, hogy az elején nemhogy csillogott volna, de katasztrofálisan nézett ki. Amikor megjelentünk valamely sportpályán, az emberek összesúgtak: „Itt jön Kutya a fogpiszkálójával!” És röhögtek. Esküszöm, így volt. És sokáig rajta maradt a nem dicséretnek szánt megnevezés. Amikor Icu meghallotta, mert hogy az ilyesmit sohasem hangtompítóval mondják a sporttelepeken, dült-fült mérgében. Aztán belém akadt, hogy miért engedem magamat Kutyanak szólítani. A „fogpiszkálóról” nem beszélünk. Mondtam neki, hogy engem nem zavar a Kutya név. Próbáltam felderíteni és kigyógyítani érzékenységből.

Eltelt az 1961-es év. A következő évben elvittem egy nagybányai versenyre, ahol klubközi vetélkedőt tartottak. A száz- és kétszázméteres versenyben, a távolugrásban Icuval egyszintű versenyzők sorakoztak ott rajthoz. Tetszett neki a verseny. Jött Nagyváradra, aztán Gyulaférvárra is. Mindnyájan a Munkás Sportklub színeiben versenyeztünk. Pénz nem volt. Egy-egy diplomát kaptak a versenyzők és kézfogást. Icu mégis jött, nem titkoltuk, hogy távolabbi célkitűzéseink érdekében.

1963-ban bevezettük a heti három edzést. Sikerült elintéznem a gyárban, hogy ne két váltásban, hanem csak délelőtt dolgozzon. Megjegyzem, ha összegyűjthetném mindazt a pénzt és ajándékot, amit sportolóim érdekében ide-oda adtam, most gazdag ember lennék. Az Icu mesternőjének pálinkát kellett vinnem. Szereztem és vittem. Később hallottam, hogy a mesternő alkoholista lett. Úgy látszik más is vitt neki italt.

Pali akkoriban megkérte az édesanyját, hogy Icut hagyja ki a főzésből, a háztartási munkákból.

1963-ban Icu elvégezte a liceumot. Áttérhettünk a heti öt edzésre. 1963 őszén még nem volt helye a divízióban, csupán a 4x400-as váltóban sikerült indítanom.

1964 tavaszán 58,3-at ért el négyszáz méteren. 1960-tól foglalkoztam Juhos Katival, aki akkor jobban futott, mint Silai Ilona. Így aztán ő ment a divíziós versenyekre. Ott volt még Bîrsan Viorica is. Icu hol négyszázon, hol nyolcszázon fért csak be a divíziós csapatba. Kérdezi az egyik csapatbajnoki szakverseny előtt, hogy vele mi lesz, miben indul. Mondtam neki, hogy sehol, mert nincs hely. Nyelt egyet.

Fordulópont következett. Egy érdekes nap, amit megjegyeztem magamnak. Vasárnap volt. Május. Edzést tartottunk. Silai Ilona nem jelent meg. Azon a héten láttam, hogy morcos, ingerlékeny. Összeveszett Juhos Katival, akivel eddig nyalták-falták egymást. Szóval, vasárnap nem jött edzésre. Dühös lettem. Aznap valami nagy ünnepi ebédet készítettek nálunk otthon. „Egy órákor ebéd!” - hirdette ki előtte való nap nagy hangon az anyósom. Ez ellen nem volt apelláta. Késni nem volt szabad. Anyósom szigorú német pontosságát tisztelni kellett. A rokonokat is meghívta. Tizenkettőkor befejeztük az edzést. Félegy elmúlt mire indultunk hazafelé. „Icu nem jött! Nem is üzent.” Reméltem, hogy délfelé eljön, ha nem is az edzésre, de legalább, hogy megmutassa magát. Küszködtem magamban. Az egyik pillanatban azt mondtam, hagyom az egészet a fenébe! Nem érdekel, megyek haza ebédelni! A másik pillanatban mást gondoltam. Azt, hogy hagyom a fenébe az ebédet! Megyek és megnézem, mi a helyzet Icuval! Vívódtam. Fél háromkor még ott álltam a pályán és vártam, hátha felbukkan legalább az egyik Silai. Telefonunk nem volt. Az ebédet ellőttem. Vár reám a letolás. „Egye meg a fene! Lemegegyek Icuékhoz!” Végre döntöttem. Elmentem haza hozzájuk. Otthon voltak. A vasárnapi ebéd fáradalmaitól bóbiskolva ültek a karosszékekben. Keresetlen szavakkal röppentettem ki az álmat a szemükből. „Hát mi az öregisten! Mi vagyok én ott a stadionban?! Páznik?! (Tudom, hogy ő a magyar megfelelője, de mentségemre legyen mondva, akkor kissé kapkodtam a szavakat.) Kipakoltam gyönyörű leltárammal. „Nézzétek! Én a szabadidőmet feláldoztam, a lelkemet kitettem értetek...” És így tovább. Hallgattak. A végén jött a keresztkérdés. „Mi a helyzet?!” Lakonikus választ kaptam: „Abbahagytam. Nem tréningezek többet!” Hápogtam egy darabig. Amennyire tudtam, kiengedtem a hangomat. Ereje jó néhány decibel. „Micsodaaa!” Hallgattak, mint a szagos holmi a sarokban. „És te, Pali?!” Pali el akarta kenni a dolgot. „Ne haragudj. Tudod, hogy én veled mindig őszinte voltam... Nem mondhatok mást...” Közbevágtam: „Teszek én az őszinte fejedre! Őszinte akkor lettél volna, ha kijössz a pályára, és megmondod, mit határoztatok! Amikor valamire szükségetek volt, kijöttetek, és addig nyekeregtetek nekem, amíg valami megoldást találtunk. Most pedig ott hagytok a szarban?!” Folytatta a mézes mézes-mázos viszonyulást. „Tudod mit figyeltünk meg? Azt, hogy Juhos Katit te Icu ellen tréningezteted!” „Szóval kibújt a szeg a zsákból. Meg vagytok bolondulva!” - mondtam nekik egyszerűen és őszintén. Következett részükről az indoklás, amelyből megtudtam, hogy Kati iskolás és fiatal, otthonról is támogatják. És hogy Kati a kedvencem... Tehát féltékenységről volt szó. Még inkább felpaprikáztam. „Hát ennyire tökkelütött hülyék vagytok mind a ketten?!” Erre ájtott a másik szobából Silai néni, az Icu anyósa. Ijedt arcán még inkább kiütköztek a német vonások. „Mi van? Mi van? Hiszen ti úgy veszekedtek, mint a cigányok!” Meg sem próbáltam türtőztetni magam: „Silai néni, drága! Ne szóljon bele a kottánkba! Én sem törődöm a maga rántásával!” Megpróbált ellenkezni: „Nanana!” De résen voltam. „Alles fertig. Eddig és ne tovább!” Megsértődött. Akárcsak én. Mert nekem három évem munkája volt a dologban. És amikor kezdett beérni a nehezen érlelt gyümölcs, buta érzékenységből leszakadni kíván az ágról?

Hazudnék, ha nem mondanám, hogy részben előre láttam a dolgot. Azt terveztem, hogy néhány edzésen felkészítem, és a divíziós versenyen, nyolcszáz méteren indítom, hadd ne maradjon ki a „nagymenők” csoportjából. Palival is beszélni szerettem volna erről. Arra számítottam, hogy azon a vasárnapon ő is kisétál majd a sporttelepre. Mert a dolog nem volt éppen annyira egyszerű, hogy gyorsan dönthettem volna. Juhos Kati 2,20 körül szaladt nyolcszázon, és ezzel az eredménnyel szerepelt a divíziós csapatban. Helyébe kellett volna beírni Silai Ilonát. Ehhez pedig meggyőzni kellett a változtatás okával és indoklásával a sportvezetőséget. Az is igaz, hogy Juhos Kati inkább négyszázas futó volt. És két évvel fiatalabb, mint Silai Ilona. Ahhoz, hogy Icu fölékerekedjen Katinak, jobb eredményeket kellett volna felmutatnia. De egyelőre nem várhattunk tőle jobb eredményeket, mert megegyezésünkben erről nem volt szó. Emlékeztettem Palit, hogy százon, kétszázon és távolugrásban egyeztünk meg. És mérsékelt eredményekkel a lassú, de biztos, tehát megalapozott fejlesztésben. Elmondtam, ha Juhos Katit hagyjuk itthon, és nem visszük a csapatbajnokságra, joggal sértődik meg ő is.

Végül azt ajánlottam, hogy másnap, hétfőn délelőtt tíz órára bizottságot alakítunk Kiss Gyuriból, Silai Paliból és belőlem. Vállaltam, hogy Icuval bemelegítek, és utána hatszáz métert szaladunk, mégpedig olyanformán, hogy 1,40 alatti ütemet diktálok. Kiss Gyuri és Silai Pali méri az időt. Ha sikerül, akkor biztosak lehetünk abban, hogy Icu nyolcszázon 2,20 alatt szalad, ezzel az eredménnyel az első három közé juthat, értékes pontokat szerez a csapatnak. Biztosítottam őket, hogy Icu ezt a próbát könnyen teljesíti. Vállaltam, hogy a többit elintézem a vezetőséggel. „Ha nem vállaljátok a próbát, többé az életben meg ne lássalak a pályán. Téged se, Pali! És téged se, te kis szőke bestia!” Pont így mondtam. És folytattam, mert ilyenkor engem nehéz leállítani. „Ezután pedig vagy egyenesen dolgoztok és nyíltan, vagy sehogy! Mit akartok, hogy eret vágjak magamon, mint a rómaiak?! Veszett több is Mohácsnál!” Azzal váltunk el, hogy majd még meglátjuk, még megbeszéljük. Nyugtattam őket, hogy csak beszélgessenek egész éjjel. Tíz órakor én a helyemen leszek. Tizenegyig várok. Ha nem jönnek, Isten áldja meg! Többet nem kívánom látni őket. Kértem, hogy ellenkező esetben a felszerelést hozzák vissza, és ezzel a dolog be van fejezve!

Mi lett az ünnepi ebéddel? Hát anyósom betette a lerbe, még akkor is meleg volt, amikor hazaértem. A rokonság már régen a kávénál tartott. Valami örökségen vitatkoztak az elfogyasztott szesz mennyiségével és vérmérsékletüknek megfelelő hevességgel egyenes arányban. Szakmai bonyodalmakra hivatkoztam és elnézést kértem a késésért. Később a feleségemnek aprólékosabban is elmagyaráztam a történeteket. Most már biztos vagyok abban, hogy ez a nap fordulópont volt nemcsak Silai Ilona, hanem az én sportpályafutásom történetében is.

Icuék negyedtizenegykor kinn voltak a pályán... Kérték a bocsánatot, hogy Silai néni miatt késtek, aki erősen haragszik rám, mert paraszt vagyok stb., stb. Mondták, alig tudták megbékíteni, hogy elnéző legyen irányomban, és azt ajánlották, kedveskedjem valami kis ajándékkal az öregasszonynak, mert szeretnék, ha helyreállna a jó viszony kettőnk között is. Vállaltam. És rátértünk a lényegre, amiért kimentünk a pályára. Levetköztünk, bemelegítettünk. Ott volt Gyuri bácsi is. Két stopperórával mérték az időt. 1,398-as időt diktáltam Icunak. Jött utánam. Jött könnyedén, elegánsan. Ott volt a sarkamban. A hajrában meg akart verni, igyekezett elhúzni mellettem. Kértem aztán tőle, hogy érzi magát. Mértem a pulzusát: százhús! „Nyert ügyünk van!” - mondtam. Tudtam, hogy több is van benne, akár 2,18-at is szaladhat nyolcszázon. Minden attól függ, hogy akar-e. „Hogy érzed magad? Mersz futni nyolcszázat? Nőies választ kaptam. „Merek. De csak azért, hogy Juhos Kati ne legyen ott...” Rendben van - gondoltam magamban - ebből az indulatból is lehet felhajtó erő. És ez majd

Juhos Katit is ambicionálja. Különben pont így történt. És Juhos Kati is bejutott a válogatottba.

A keddi esti bizottsági ülésen bejelentettem, hogy Silai Ilona indul Juhos Kati helyett nyolcszáz méteren. Dr. Rămonțeanu, (volt Ramonczai Jenő) egyetemi tanár, a bizottság elnöke, nem hitt a fülének. Kétszer is megkérdezte, hogy nem tévedtem. Erre rám támadt az egész bizottság, hogy ki az a Silai Ilona, mit látok benne, miért reszkírozok satöbbi. Kiss Gyuri és Nagy Péter is ellenem volt. Mondtam, hogy a fizetésemmel vállalom felelősséget Silai Ilonáért. Fogadást kötöttem az elnökkel. Százat az ezer ellen tett Silai ellen. Tanúk előtt. Erősítettem, hogy Icu az első három hely valamelyikére befut a versenyen. Nehezen, de meggyőztem a társaságot.

Másnap Juhos Kati eltűnt, mint a beteg számár. Később is hiába vigasztaltam, hogy a következő szakaszban majd ő megy. A versenyen aztán Silai Ilona 2,186-ot szaladt, megverte Mogoș Georgetát, az országos bajnokot, és első lett. Rămonțeanu fizetett egy láda sört, nekem köszönhetően vigadott akkor a helyi atlétikai bizottság minden tagja. Elmagyarázhattam, hogy taktikai utasításom egyszerű volt. Azt mondtam Icunak, hogy úgy kövesse Georgetát, ahogyan engem követett. A hajrában ha velem szemben volt ereje gyorsítani, most is lesz, és bármi történik, beszélj majd az első három között a célba.

Hatalmasat nőtt Icu önbizalma és szemében a tekintélyem, mert eltaláltam, kinéztem belőle azt, amire könnyűszerrel képes volt, az egyszerű, az általa is könnyen felfogható és igenelhető taktikai utasítás nyomán.

Egy hónap múlva, Juhos Kati is visszatért a stadionba, jelentkezett nálam, hogy ő is a nyolcszáz méteres távra akar készülni. Csak a következő évre vállaltam. Így aztán maradt a négyszáznál. Icut sem erőltettem, mert véleményem szerint kellett legalább még egy év, ahhoz, hogy igazán látványos eredményt produkáljon ezen a cseppet sem könnyű, de sokak által kedvelt távon.

1964 novemberében már elkészültem a következő évre szóló tervvel, miszerint Silai Ilona 2,10 - 2,12-vel az országos bajnokság dobogós helyének várományosa. Csak a Dinamó és a Csillag legjobb atlétái voltak képesek hasonló eredményre. Akkoriban Tintorescu volt az állami edző, ő foglalkozott ezen a távon az ország legjobb atlétáival. „Be kell, hogy törjünk ezen a távon, tehetségünk minket igazol majd!” Összebékítettem Juhos Katit Silai Ilonával. Mindkettőjüket arra készítettem, hogy sikerünk biztos legyen a nyolcszáz méteres síkfutásban. Kati eleinte szabódott ugyan, hogy már inkább vonzódik a négyszáz méteres távhoz. Magyaráztam, hogy ott egyiküknek sincs esélye. Mert olyan fejlődőképes atléták jelentkeztek, akik 56-ot futnak akkor, amikor önérik nagy erőfeszítéssel sikerül csak elérniük az 57-es eredményt. Kati ezt nehezen értette. A baj az volt, hogy kezdett fiúzni, levágatta a haját, kiszedte a szemöldökét. Az udvaroltatásra több időt és energiát fordított, mint a kitűzött teljesítmények elérésére. Kapott is tőlem egy hatalmas pofont Sepsiszentgyörgyön, mert kikezdett egy kakasságáról híres atlétával...

Icunál nagy előnyt jelentett a házassága. A kielégületlenség nem zavarta az egyre nehezebb munkára való összpontosítását. Szépen haladtunk kitűzött célunk felé.

1965-ben az első divíziós versenyen gyönyörűen szaladt hatszáz méterig. 2,10-es eredményre számítottam. Nem lett belőle semmi, mert ott kilépett a füre. Odarohantam, és csodálkozva kérdeztem, mi történt? Miért adta fel a küzdelmet? Ingatta a fejét, maga sem értette a dolgot. Mondta, hogy olyan furcsán érzi magát, Rămonțeanu már lobogtatta a gyászszászlót: „Ugye, hogy megmondtam!”

Icu gyengélkedett, nem tudta, mi baja. Kiderült, hogy mi bántja. Nem több és nem kevesebb: a kicsi. Állapotos volt. Erre nem számítottunk. Nem szerepelt a tervünkben. Nem is tudtam meg csak később: miután elkaparták a gyereket.

1965-ben Temesváron rendezték az országos atlétikai bajnokságot. Mai napig is rejtély előttem, miért nem szóltak nekem arról, hogy terhes maradt. Azt sem tudtam, mikor történt a terhesség-megszakítás. Annyit tudtam, hogy gyengélkedik, betegeskedik. Azokban a napokban nem erőltettem, pihenője nem volt hosszadalmas, fel sem tűnt nekem.

Aztán szép lassan visszaállt a kerékvágásba. Edzésen futott már 1,306-ot hatszázon, tehát közel állt tervünk megvalósítása, amelynek folytatásaként a válogatottság elnyerése volt a cél. Utána beszélnem kellett Tintorescuval és Ruginával, az országos atlétikai válogatott irányítóival, hogy Icut hagyják továbbra is a kezem alatt, mégpedig Kolozsváron, mert így jobban haladhat előkészületeivel, és ez lényegesen kevesebbe is kerül majd a szövetségnek, hiszen nem kell fizetnie a fővárosban való tartózkodásáért egy fityinget sem. Szövögettem terveimet. Szeptemberben jártunk, megjelentünk Temesváron, az országos döntőn. Nyolcszáz méteren húsznál többen indultak, ezért csoportokban előfutamokat kellett lebonyolítani. Silai Ilona 2,18-cal nem jutott a döntőbe, úgy kiesett, mint a huzat. „Nem bírom! Nem bírom!” - sajnálkozott Icu. Kiderült, hogy a magzatmegszakítás következményeként holmi komplikációk álltak elő. Fertőzés, a szokásos vérzés rendszertelensége és így tovább. Az elsők közé számítottam, utolsó előttinek futott be.

Juhos Kati is kiesett a négyszázméteres verseny előfutájában, mert az országos bajnokkal került össze, és minden csoportból csak az első került a döntőbe. Ez ellenkezik a nemzetközi szabályokkal, amely előírja, hogy csoportonként legalább kettőnek kell továbbmennie. Hiába szóltam, vitatkoztam és kértem, hogy rendezzünk középdöntőt is, erre nem voltak hajlandóak. Így aztán Juhos Kati hiába lett második előfutájában egyéni rekorddal és megyei csúccsal, és csak egy másodperccel maradt el a bajnok mögött, nem mehetett tovább. Nálunk azért vannak szabályzatok, hogy áthágjuk azokat! Ez különben ismert román mondás. És ellentmondássága ellenére így történik minden időkben. Leégtünk Temesváron, mint a „miligyertya”.

Silaiék másodszor is azzal a gondolattal foglalkoztak, hogy abbahagyják a teljesítménysportot, búcsút kívántak mondani az atlétikának.

Kénytelen voltam újabb családi megbeszélésen csillogtatni szónoki képességeimet. „Már megint kezditek?!” Rövid voltam, mint a kisfröccs. A győzködést terveim csillogtatásával folytattam. „Kapsz egy hónap szabadságot. Az idén még van egy divíziós forduló, amit Bukarestben tartanak. Addig kezelnek, helyrejössz. Ebben a fordulóban lesz négyszáz és nyolcszáz méteres verseny is, nem tevődik föl a kérdés, hogy Kati vagy te utazzon-e a versenyre. És a fővárosban majd bizonyítasz!”

A tervezetéből múltba nyúló beszélgetés lett. Megtudtam többek között, hogy a temesvári meglepetés előtt is volt egy kaparása. Nyilván akkor sem szóltak. És én marha nem vettem észre semmit. Magamnak mégis megkerestem a történetekből előremutató, vigasztalásomat szolgáló részt: „Ez a nő olyan szívós, mint egy macska!” Hangosan pedig egy ennél is vidámabbat mondtam arra, hogy nem vigyáztak és ő „úgy maradt”: „Úgy jártál, mint a vásárhelyi román templom: ledült, felcsinálták és úgy hagyták!” Elég az hozzá, hogy Icu a csapatbajnokság évzáró versenyén 2.156-tal simán nyert. Stafétában pedig úgy szaladt, mint egy angyal. A 4x400-as váltó utolsó tagjaként 55-öt ért el, szépen befejezte, amit Kati nagyszerűen elkezdett. Nyertünk. És nyertünk a divíziós versenyben is.

Akkor isteni szikra pattant az agyamban. Olyan volt ez, mint amikor valami belső hang arra ösztönzött, hogy kérjem meg Erzsikét, legyen a feleségem. Rögtön megkerestem Georgicát, és meghívtam egy pohár italra. Ki az a Georgica? Hát Rugină Georgica, az országos válogatott edzője, a testnevelési főiskola vezetője, akivel később együtt kaptuk meg az érdemes edzői címet. Asztalhoz ültünk valahol, és ő szerényen megpendítette: tanítványaim olyan jól szerepeltek, hogy akár pezsgőt is ihatnánk! De azt sem hallgatta el, hogy ő bizony éhes. „No problem!” - mondtam, és megnyugtattam, hogy én örökké éhes vagyok. Kértem rögtön húsz darab zafos „mititeit. Kezdtük „cujkával”. Az egy pezsgőből kettő lett. Került, amibe került: megérte! Mert mikor szóhoz jutottam, rábeszélő tehetségemet csillogtattam. Mondanom sem kell, nemhiába. „Măi, Georgică! Nagyon kérek, ha nem remeg túlságosan kezed, légy szíves, ird a tartalékok közé...” Már is tiltakozott, hogy neki nem kell Juhos Kati, nincs kedve utána járni, ügyelni rá stb. „Icuról van szó.” Ízlelgette a nevet. „Icu, Icuu...” Nekigyürkőztem, és elmeséltem a Silai-jelenséget. Soroltam az eredményeit, azt, hogy honnan hová sikerült előretörnie. Szóltam alapozó munkámról és terveinkről. Végezetül pedig arra kértem, hogy csupán a válogatott edzőtáborozásokhoz szokásos költségeknek mintegy a felét biztosítsa számunkra, és én kiváló, eredményes teljesítménysportolót faragok Silai Ilonából. Eszembe jutott, hogy Icu futott már, és nem is akárhogyan, mezei futóversenyen is. Mondtam Georgicának, kezdjük a mezei futóversenyre való felkészüléssel. Ennek a szakágnak ő volt a felelőse. Márciusban alaposan felkészítve hozom Silai Ilonát az országos erőpróba. Előtte az edzőtáborozáson elvégezheti az „utolsó simítások”-at, s fogadom, nem vall vele szégyent. Ehhez nekem csak annyi kell, erőlködtem, hogy kiemelhessük a termelésből. Ha jut valami kalóriapénz jó, ha nem, úgy is jó, mert egyelőre van mit ennie. Ittunk. Gondolkoztunk. „Mondasz valamit Kuchtia! Incercare n-are moarte. (Próba, szerencse.)” Megígérte. És állta a szavát. Ez október 13-a előtt egy nappal történt. Másnap volt az Icu születésnapja. Ez most képletesen is értendő.

Hazaérkeztem. Beszélek Icuékkal. Mondom nekik, hogy vége a betegszabadságnak. November elsejétől újra szabadságon lesz, ehhez igazítjuk majd teendőinket. „Hogyan?! Hiszen nem ad már több szabadságot a mester!” Megnyugtattam, hogy megadta már egy másik mester! Mondtam, hogy kicsoda. „Rugină? Az a részeges?” Csodálkoztam: „Mit izgat téged ez?!” Elmagyaráztam, hogy nem kell Bukarestbe mennie, és együtt dolgozunk majd ezután is.

Megjött a papír, amelynek alapján nem kellett dolgoznia. És még kapott havonként nyolcszáz lejt kosztra. A szállodát és egyebeket megtakaríthatta az Atlétikai Szövetség. Így ment ez egészen 1966. március huszonhatodikáig. Heti tíz edzést tartottunk. Nem félt a mezeizéstől. Befogtam a Fellegvár, a Hózába, nehéz terepre. Javult az otthoni hangulat is, mert az öregasszonynak feldobtuk havi négyszázat. És Icut meggyőztem, hogy újra besegítsen a főzésben. Egy kikötésem még volt: „Be kell kerülnöd az első négy közé”. Akkor készült a női válogatott a mezei futásban meghirdetett Balkán-bajnokságra.

Sűrűn teleírtam edzésnaplóját. Segítenie is kellett nekem ebben: havonként jegyeznie kellett a keresztet, amikor női problémáinak ideje eljön. Ettől számított öt napig, de a második különösen, ügyelnem kellett arra, hogy nehéz fizikai munkát, tehát súlyzózást, hegyre futást stb. ne végezzen. Ilyenkor nagyon csökken a nők vörösvérsejt száma, és idegállapotuk sem dicséretes. Könnyű időmérés nélküli futások, idegnyugtató séták ideje volt ez a néhány nap. Kiszámoltam, hogy a verseny előtt néhány nappal következik be nála a ciklus, vagy éppen azon a napon, amikor Bukarestben a válogató versenyt tartják. Rohanok az orvoshoz. Lássuk, mit lehet tenni. Doamna dr. Simuval beszélek. Megígérte, hogy egy héttel későbbre igazítja az Icu dolgot. Beadott Icunak néhány injekciót.

Vasárnap tíz órakor volt a verseny. Mintha ki lett volna csinálva, vasárnap reggel megjött a baja! Az ördög akarta így! Persze az első nap nincs is olyan nagy baj. De Icu megijedt. Azt mondta, nem mer elindulni, fél, hogy összeesik verseny közben. Sorolta kétségbeesésének okait: két kaparása volt, betegsége, stb. És mondta, csak mondta, hogy elege van az egészségből, nem bírja, és így tovább. Pontosan úgy, ahogyan ezt a pánikba esett nők szokták. Nekem sem volt könnyű. Tudtam, négyezer métert kel, hogy fusson, hegyre föl, völgybe le, olyan pályán, amely megzötyögtet, kikészít. Pályán szaladni ilyenkor nem nagy gond, még a vágta is jól megy. De nehéz terepen?! „Hallgass ide! Te csak fúsd végig a távot, ahogy tudod. A többit elintézem én!” Latba kellett vetnem egész ékesszólásomat, minden tudományomat, hogy életre keltsem.

Indult a versenyen. És ötödik lett! Ha egy kicsit előbb kezd vágta, negyediknek érne.

A mezei futóversenyeken a nőknél három tagból álló csapatot számítanak. Futnak a tartalékok is, de csapatban csak a legjobb három számít. Georgică elégedett volt. Szóltam neki, hogy milyen szerencsétlenség jött közbe, de biztatott, csináljam tovább, készítsem Icut nyolcszáz méterre, az anyagi körülmények maradnak megállapodásunk szerint. Az örömhír után már az sem számított, hogy várnai balkáni mezeire csupán 3+1-es csapat utazott, és mivel senki sem betegedett meg a négy lány közül, egyiket sem „ütötte el” valamely szerelmes fiatalember, nem volt szükség pótemberre. Icu itthon maradt.

Nem égtünk le - ez volt a fontos. Különb is abban az évben mi nyertük mezei futóversenyben a bajnokságot. Összesen tizenhét versenyző indult Silai Ilona ötödik lett. Vittem még két lányt. Egyik kilencediknek, a másik tizenegyediknek futott be. Moldován Eugeniáról, Bíró Nastasiáról van szó. Buzesko Kornélia tartalék volt. A verseny nyertese és a második is a Csillag sportolója volt, a harmadik Dinamós. Negyediknek számítottam Icut, de ötödiknek szaladt be. Számítottam arra, hogy csapatban érmet szerzünk. Ezért nea Valicát is hívtam, aki feljött velünk a fővárosba. Hadd lássa, miként szerepelünk, és hogy mit tud Silai Ilona. Moraru Valer az alelnök becsületes neve. Velem sok jót tett, mert hitt bennem. Különb még Corneliu Mănescu, a külügyminiszter is nea Valicának szólította. A megyei sportbizottság alelnökének akartam tehát némi elégtétellel szolgálni, hogy visszafizessek valamennyit előlegezett bizalmából. Hát ez is sikerült.

Visszatérve a dolgoz hétköznapiakba, azt mondtam Icunak, hogy a legközelebbi cél az országos bajnokság és az országos rekord megdöntése nyolcszáz méteren. Nem beszéltem a levegőbe. A mezei futásra való kemény előkészületek idején sem hanyagoltuk el azt a távot, hanem ellenkezőleg, megalapoztuk a sikert. 2,067 volt a rekord.

Tavaszi kezdődött. Előttünk volt az év nagy része. Naponta többször edztünk. Közben telefonáltam Bukarestbe. Vártam az Icu papírjait a termelésből való kivételről és a jóváhagyást a kosztprénzre. Nem jött semmi. A gyárban már szóltak néhányszor a papírért. Nem volt mit tennem, hordtam a pálinkát a mesternek. Három hét hiányzás után kirúghatták volna Icut. Ígérték a papírt április végére, és azt is, hogy akkor májusra is szól majd. Telt az idő. Május közepén még semmi. A mesternek már a negyedik vagy ötödik liter pálinkát vittem. Szerencsére az atlétikai divíziós bajnokság következő szakaszára a fővárosban került sor. Fogadtam, hogy felmegyek és szétverem az egész Federációt, ha nem adják meg visszamenőleg azt a papírt, amit sokszor megígértem már, hogy nemsokára beviszem a gyárba. Becsületszavamat is adtam! Roppant ideges voltam abban az időben. Azt mondtam Icunak, hogy nem érdekel hogyan, ki mellett és mögött akar szaladni a versenyen! Ezentúl nem adok más technikai utasítást azon kívül, hogy előre megy és vezeti a futamot. Minden futamot! Ezt gyakoroltuk edzéseken is. „Jegyezd meg jól! Ezután ez lesz a fegyverünk!” „Ha rád ragad valaki változatos tempóba mész! Ha nem ragad rád senki, egyenletes ütemben! Világos?”

Világos volt, mert majd minden edzésen csináltuk, gyakoroltuk. „Kétszáznál, négyszáznál, hatszáznál mondom az idődet. Irányítalak kívülről.” És még volt egy fegyverünk. Nálam a bemelegítés mindig erősebb volt, mint a verseny. Olyan erős volt, hogy versenyen már nem éreztük a holtponzt, előkészültünk a fáradtságra. Verseny előtt egy órával kezdtük a bemelegítőt. Amikor, mondjuk, háromkor volt a rajt, kettőkor már melegítettünk, félháromkor szárazra dörzsöltük magunkat, beöltöztünk a versenyfelszerelésbe, utána tizenöt percnyi lélegzési gyakorlat következett, aztán felvettük a szeges cipőt, kétszer-háromszor gyakoroltuk az indulást, és vártuk a startot. Ehhez hozzá kellett szokni. Magam próbáltam először. Bevált. És bevált másoknál is, ha legalább két hónapig gyakorolták. De volt, aki csak közvetlenül a verseny előtt utánzott minket, és olyan gixert fogott, hogy azon röhögni kellett. Pedig az ilyeneknek is szépen magyaráztam: „Te hülye! Ezt legkevesebb két hónapig kell gyakorolni és meggyőződéssel, nem csak úgy tessék-lássék módra, mert akkor két szék közt a pad alatt maradsz!” Aki megértette, az jól járt. Aki nem, az nem.

Az évek hosszú során némi emberismeretre is szert tettem. A nálam edzésre jelentkezőket jól megfuttattam. Aki bírta, maradt, aki nem futott szívesen, az ment. „Hol jöttél be? - kérdeztem az ilyenektől. És mutattam: „Na, akkor ott menj ki!” Nem értették. „Miért?! Nem csináltam semmi rosszat!” Megmagyaráztam. „De bizony nagy rosszat csináltál! Félsz az erőfeszítéstől! Az ilyenekkel nincs mit kezdenem. Keress magadnak más edzőt!” Nem tehettem mást. Nyolc-tíz emberem maradt, többel nem tudtam foglalkozni. Gyakran jártam versenyekre az országban, és egyre gyakrabban kijutottam külföldre is. Több tanítványomat átadtam Kiss Gyurinak és más edzőnek. Akiben volt akarat és tehetség, nem veszett el.

Szóval, mentünk a divíziós versenyre. Kolozsvár csapatát az egyetemi és a Munkás Sportklub atlétáiból alakítottuk. Tőlem Juhos Kati, Căpraru, Rusu Radu, Páll Elemér, Bartha Andris, Csákány Csaba, Csipkés Jutka került a csapatba. Silai Pali akkor már abbahagyta a versenyzést. Bukarestben nem városi válogatott volt, hanem a Dinamó, a Csillag, a Metalul és a Rapid, akik az A divízióban versenyeztek Nagyvárad, Pitești, Temesvár, Kolozsvár csapataival. Összesen tizenkét csapat tartozott ide. Volt B divízió is. Egy-egy verseny alkalmával három csapat találkozott és mérte össze erejét. A két leggyengébb az éves bajnokság végén visszakerült az alacsonyabb osztályba.

Ekkor ott Bukarestben a Dinamó, a Metalul és a kolozsváriak kerültek össze a versenyen. A Dinamónál sportolt Todorov Elisabeta, Tintorescu legjobb tanítványa, aki 1965-ben országos bajnok volt nyolcszáz méteren. Biztattam Icut, ne féljen a „vén girhestől”, nincs más teendője, mint az élre vágni, és vezetni a futamot végig! Todorov azelőtt egy évvel 2,106-tal nyerte Temesváron a bajnokságot. Bemelegítettünk. Elfoglaltam a helyem a hatszáz méteres pontnál. Onnan láttam a négyszáz méteres táv végét is. Az első kört 63-ra futotta. Kétszáz méteren 3-at mértem. Szóltam neki, hogy túl erős. Legyintett. Úgy ment, mint a pillangó. Ragyogó stílusa volt. Ellenfele elengedte, nem is tehetett mást. Országos bajnoki cím volt a tervünk és a budapesti Európa-bajnokságon való részvétel, ahol kilépünk a nemzetközi porondra. De még nem kaptuk meg a munkafelmentést. Nagyon kellett tehát a bizonyítás. „Mintha veszett kutya elől szaladnál, úgy fuss!” - mondtam neki értékes edzői utasításként. Négyszáznál már vezetett húsz méterrel, ellenfelével szemben. A többiek még hátrább izzadtak. Átszaladtam a pálya közepéig, és bemondtam neki a négyszázon elért időt. Olyan erős a hangom, hogy a kolozsvári sporttelepről, ha kell, a Főtérig is elhallatszik. „Jól megy, csak bírná ki!” - gondoltam magamban. 1,35-öt ért el hatszázon. Harminc méter előnyre tett szert. „Icu! - ordítottam magyarul - most mindent bele!” Hétszázhusz méternél negyven méter előnye volt. Ezután kissé visszaesett. Tíz métert veszített előnyéből. És harminc méter előnnyel simán megnyerte a versenyt. 2,101 volt az eredménye. Egyéni csúcs! Megyei csúcs! A megelőző év bajnoka csak 2,152-öt futott. Bevette a cselt. Neki is igen erős volt az első kétszáz. A

nyolcszáz méteres síkfutásban, ha az első kétszáz igen erős, a cél előtti száz méteren megbosszulja magát a kezdeti erőbedobás. Icu szerencséje az volt, hogy elengedték, és előnyét nem tudták behozni.

Más szerencse is ért. Kijött a versenyre dr. Ghibu Emil, a sportminisztérium főtitkára, a pedagógiai tudományok doktora, akiről az a hír járta, hogy ő az aki „vág és kivégez!” Nem tudtam róla. Egyszer csak hallom a hangosbemondóból, hogy Bíró edző elvtárs fáradjon Ghibu főtitkárhoz. „Ez jó jel” - gondoltam rögtön. Nem érdekelt, hogy civil rövidnadrágban, kopott piros melegítő-felsőben, lyukas kínai tornacipőben, izzadtan és szennyesen miként nézek ki, trappoltam fel a főnöki lelátóra. Kezet fogott velem. „Honnan van ez a lány?” Mondom neki, hogy ez a lány asszony. „Hány éves?” „Vagy huszonnégy biztosan megvan” - meséltem ráérősen, közben megpróbáltam kitalálni, mi is érdekli tulajdonképpen. Tisztáztuk, hogy Silai Ilona 1941-ben született. „Kitűnő! Lehet, hogy megdönti az országos rekordot. Honnan került elő?” Fontoskodtam egy picit, mondtam, hogy ez hosszú mese. Különbösen rendkívüli szerencsémnek tartom, hogy személyesen találkozhattam sportügyeink ilyen magas beosztású emberével. „Van valami problémád? Mondjad!” Nem közvetlenkedett, hanem a szokásos balkáni módon a kettőnk közötti rangbeli távolságot érzékeltette ilyenformán. Tömören összefoglaltam másfél hónapos hercehurcámat Silai Ilona munkaviszonyának tisztázatlansága miatt. „Megetettek cukros madzaggal!” Ez románul jobban hangzik. Azért mondtam így, hogy értsen belőle. „Lehetséges?” Csodálkozásán kívül meghívásban részesített. Másnap reggel jelentkezniem kellett nála. Mogyoróhéjban említettem neki, hogy munka alóli felmentést és napi ötven lej támogatást kérek Silai Ilona részére, ahogyan ezt a hozzá hasonlóknak is kapják. Természetesnek találta kérésemet.

Akkoriban tanítványaim között olyanok is voltak, mint Căpraru, aki tizenhat évesen tartotta az akadályfutás ifjúsági rekordját. Rusu Radu, Juhos Kati és mások is előtérbe kerültek. Így aztán megfelelő eredményeket felmutatva megalapozottan kértem, bízzák reám Icut, hogy a kezem alatt készüljön a válogatott előtt álló versenyekre. Mindig igyekeztem megszabadulni, és megszabadítani versenyzőimet a túlzott központosítást majmoló fővárosi edzőtáboroktól. Az elkövetkező évek során keményen meg kellett küzdenem azért, hogy Kolozsváron töltsük az esztendő nagy részét, ahol alapos munkát végezhattünk. Meg kellett nyernem a vezetők bizalmát. Nyilván ez nem ment egyből, hanem apró lépésekkel, eredmények felmutatásával.

Másnap nagy lekapásnak voltam szem- és fültanúja az Atlétikai Szövetségnél. A minisztériumi főtitkár lehordta őket a sárga földig. Érdeklődött aziránt is, hogy szerintem mire képes még abban az évben Silai Ilona. 2,06-ot ígértem. Sápítoztak, hogy ez az eredmény az országos rekord alatt van. Biztosítottam a vezetőket arról, hogy hazatérve Kolozsvárra három hét leforgása alatt megdöntjük az országos rekordot. „Nem jön, hogy elhiggyem!” Ghibu elvtársnak azt mondtam, ha kérdezett, én válaszoltam, nincs szándékomban dicsekedni. És ismételten vissza-visszakanyarodtam az Icu munkahelyi ügyére. Így jutottunk az Atlétikai Szövetséghez, ahol kapkodtak, bizonygatták, hogy elküldték már, és így tovább a szokásos bukaresti módon, Caragiale Elveszett levél című játékának modorában. Öt perc alatt kezemből volt a három hónapra érvényes felmentés. És havonta megadták az ezerötszáz összegű kalóriapénzt is. Júliusra is vittem a „konvenciót”, amely azt jelentette, hogy a bankba átutalták a különféle elszámolási pénzt; negyvenöt lej napidíjat, ötven lejt étkezésre és a munkahelyi beosztásának megfelelően a havi fizetést. Akkor még jól éltünk. Ötven lejt nem lehetett megenni naponta. Boldogan jöttem haza. Úgy éreztem, egyenesbe kerültünk.

Két hét múlva Kolozsváron tartották az atlétikai csapatbajnokság soron következő versenyét. Icu 2,078-at szaladt nyolcszáz méteren. Okosan kezdett, nem túl erősen, 64-et ért el négyszázon. A második körben erősíteni tudott. Az utolsó kétszázon azonos időt futott az első

kétszázon elérttel; utcahosszal a többiek előtt szaladt be a célba. Tartományi rekordot döntött. Temesváriakkal és pitești-ekkel versenyeztünk, nem volt kitől félnie, tulajdonképpen csak a stopperórával versenyzett. Kellett ez a verseny önbizalma növelésére is.

Egy hét múlva Kolozsváron ifjúsági atlétikai versenyt rendeztek. Úgy intéztem, hogy versenyen kívül Rusu Radu és Székely Tibi is induljon. Icut a fiúk közé állítottam az országos rekord megdöntésének céljából. Minden úgy ment, mint a karikacsapás. Icu 2,063-at ért el! Országos rekord! Az addigi legjobb eredményt nálunk Oțel Floica érte el évekkel ezelőtt. Négyszázon a kolozsvári Taifasé volt a rekord 54,9-cel. Gondoltam rá, hogy ezt is elhódítjuk majd. Bejelentett rekordkísérletről lévén szó, hatan mérték az eredményt. Minden a szabályzatnak megfelelően történt. Bevett szokás volt, hogy a válogatott edzésein a fiúk segítségével döntögették a női rekordokat. Megengedtem magunknak ezt a kis luxust. Martonosi írta a jegyzőkönyvet, nyolc aláírás került reá. Mindnyájan azonos időt mértek. Az én órám 2,065-öt mutatott, mert kissé távolabb álltam a céltől, nem láttam pontosan az érkezést. De ez nem érdekes, a bírók órája számított. Icunak ezerötszáz lej járt, nekem a fele. A pénznél többet ért az nekem, hogy betartottam a szavamat. A dolog nagy port vert fel, nem hulltak akkor sem naponta az országos rekordok.

Három hét múlva újabb verseny Bukarestben. Firea gratulált, és elmesélte, hogy kolozsvári „jóakaróm” névtelenül, gépelt levélben megfűrt. „Nem volt rajtpisztoly és célszalag. Négyszáz méternél verseny közben beállt egy fiú, és „húzta” maga után Silai Ilonát.” Hazug feljelentés volt. Nem igaz, hogy szabálytalanul indították a versenyt. Căpraru nyomában szalad Icu indulástól négyszáz méterig, amikor a fiú nem beállt, hanem kiállt. A célszalag pedig nem kötelező. Később hallottam, hogy Ursu Palade, szekus besúgó volt a feljelentő, aki most valahol nyugaton él. Egykor országos bajnok volt nyolcszáz méteren. Valószínűleg Arnăutu bérelte fel ellenem irigységből. Három példányban küldte a levelét.

Egy Ghibuhoz is eljutott. Hivatott magához, gratulált és érdeklődött, hol láttam én még ilyen rekorddöntést! Soroltam az időpontokat és helyeket. Végül fogadta, hogy amíg ő a beosztásában marad, Silai Ilonának helye lesz az ország atlétáinak válogatottjában. Az Európa-bajnokságra készülők edzőtáborában pedig napjára hetvenöt lej juttatást javasolt. Megnyugtató, hogy velem együtt kell edzőtáborba jönnie.

Végül is a rekorddöntésért járó pénz elúszott. Nyeltünk egy nagyot.

De július végén rendezték az országos bajnokságot. A kolozsváriak örömmel biztattak. Csapatban is jól álltunk. Nem ismertem pontosan a világranglistát, de úgy számítottam, hogy Silai Ilona a nyolcszázások ranglistáján a legjobb húsz közé került. Az országos bajnokságon nem érdekelt, hányadik lesz, de biztos voltam abban, hogy megdönti a rekordot. Háromnapos verseny volt. Kolozsváron tartották. Beosztottak a bírók közé. Annyira elfoglaltak a bírói teendőikkel járó apró ügyek, hogy alig figyeltem Icura. Páholyban éreztem magam. Edzésen már 1,32-t szaladt hatszázon. Tizenkét versenyző jelentkezett a startnál. Előtte mondtam neki, hogy ne rohanja el a táv elejét, rekordot már behunyttal szemmel futhat, ezért ne az időre összpontosítson, hanem a helyre. Arra, hogy lehetőleg a legjobbak között szaladjon a célba. Másnap négyszázat és négyszer négyszázast váltóban is futnia kellett, hogy a csapatversenyben minél több pontot kapjunk.

Dörrent a startpisztoly, indultak a nyolcszázások. 28,3-ra futja az első kétszázat. Nem tudom mi ütött belé. Úgy kezdett, mintha négyszázat kellene futnia. Kétszáz méternél húsz méterrel vezetett. A többiek engedték. Félték tőle mint a tüztől. Azt hiszem a rekordra ment. Futott a pénz után. 58,5 négyszázon. Majdnem elérte egyéni rekordját ezen a távon, amely 57,8 volt. Hatszáz méteren negyven méterrel vezetett. Megrészegett. Azt hittem bőbületes rekordot fut.

Hatszázötvennél mintha megcsapták volna, elkezdett szédelegni. Ötven méterre a céltól hárman is befogták. Mindhárman egyéni rekordot futottak, és elérték az Európa bajnoksághoz szükséges szintet. Ő pedig 2,10-zel érkezett negyediknek. A célban összecsuklott, mint a colostok, hisztérikus jelenetet rendezett, zokogott. Boldis: „Ki van facsarva...” Schnoffel, aki annak idején velem szemben ült a vonat elé került autóbuszban, és most összetörten is nagy pofája volt: „Maga egy hülye, Kutya, egy idióta...” Időmérő főbíró voltam ennél a számnál, és azt mondja rám az elnököm, hogy idióta vagyok. Biztattam, nézzen egy tükörbe, mert rá hasonlítok! Nehéz percek voltak. Azt hittem föld alá süllyedek szégyenemben. Jelen voltak a feleségem, a rokonok, az Icu hozzátartozói. Mit tehettem, vigasztaltam Icut, biztattam, hogy végezze el a szokásos levezetést. Annyira ki volt, hogy arról is megfélemedezett. Mondtam, hogy másnap majd így kezd a versenyt négyszázon, és akkor mese nélkül nyer. Eltelt valahogyan az a nap is. Másnap az első kétszázat 29,5-re szaladta. Vezetett vagy öt méterrel. És még rákapcsolt a kanyarban. Tíz méterre növelte az előnyét. Már a kockákba ért, amikor megismétlődött az előző napi eset. Mintha megütötték volna. Megrogyant. Ketten értek a nyomába, és célba dobták magukat. Az eredmények: 57,3 és 57,4. Az Icu eredménye 57,5. Elvesztette a négyszáz méteres versenyt is.

Ami csúnya jelző létezik az emberre, azt akkor mind rám rakták. Arra senki sem gondolt, hogy mi járhatott az Icu fejében, amikor nem hallgatott reám. Nem volt mit csinálnom, újra lelket kellett vernem belé. Futnia kellett a 4x400-on is. Utolsó váltásban versenyzett, és 55,5-ös eredményt ért el. Másodikok lettünk. Elúszott két országos bajnoki hely, két tervezett rekord. Örömet szereztünk másoknak. Mi a magyarázata fiaskónknak? A túl erős kezdés. Ha az egyenletes futással megtett távok után a célegyenesben erősít, nem fogja meg senki, övé lehetett volna mindkét bajnoki cím. Icu a fejéig csupa tehetség volt, onnan felfelé buta és makacs. Amíg el nem indult, reám hallgatott. Verseny közben, ahogy az Isten adta, ment vakon, ész nélkül. Beszélgettünk eleget erről is. Mondta, hogy nála az számít, hogy a belső izgalom milyen mértékben uralkodik el rajta. Amikor az idegességtől már a gyomra is fáj, nem tudja, mit csinál. Csak arra tud még figyelni, hogy a startnál ne lopjon, a többit ösztönösen cselekszi.

Elhatároztam, hogy az edzéseken még nagyobb erőfeszítésnek kell kitennem. Biztos erőnléttel leküzdji majd túlzott felindultságból eredő hibáit, a tudatosan nem ellenőrzött kezdésből eredő hátrányokat. Az atlétikában több olyan versenyszám is van, ahol nem egyszer, hanem többször bizonyíthat a küzdelemben részt vevő de a futóknál például csak a következő versenyen, a következő bajnokságon vagy a következő olimpián szépíthet a sportoló.

Kutya vagyok, bírom a rúgást, a verést, a mostoha bánásmódot. És ilyenkor mindig eszembe jut, mást nem tehetek, „elefánpofát” vágok. Vigasztalom magam: más is járt így! Ismétetem magamban a bölcsességet: „A sikerek útja a balsikereken át vezet!” Az akkoriban divatos regénycímbe foglaltakkal, összegezéssel bátorítottam magam:” Így edződik az acél!”

És megint igazam lett!

Tizenkettedik kazetta

Könyörgéssel és megalázkodással kezdődik. És végül Icu csak felmegy Budapestre, és ott sétál az egyik szombat este a Népstadion futópályáján, a fejét jól feltartva, majdnem bejutva a döntőbe, amiért dicséretet érdemel, közben az edzője kincses Kolozsváron csücsül, és derék terveket forgat a fejében, csak hogy Icu hazatérve, felrúgja a „sajtárt”, ezért kizárt dolog, hogy tévedésből, inkább hirtelen felindultságból ökörnek titulálják. Szerencsére a dolgok nem mérgesednek el, és így év végére nemcsak az égbolt, hanem az is kiderül, hogy Budán másodszor is lehet kutyavásár, ha nem Budának nevezzük Bukarestet, hanem Bukarestnek nevezzük Budát, és a vásárhoz illő alkut nem kötik az edzővel, akit Kutjának hívnak, hanem Ibi és Icu között, mégpedig az országos terepfutó bajnokságért. Icuval kapcsolatban a világ legjobb játékkártya-gyárosának fogyatékosága is szóba kerül, némi kételyeket ébresztve tanítványban és edzőben, akik nagy, az olvasó számára talán nem mindenütt unalmas tervekkel, rendhagyó elszántsággal Mexikóra vetik vigyázó szemüket. A siker érdekében szívet, bokát, különféle izmokat, szexet, otthoni kosztot és szinte barátságot erősítenek ésszerűen, jó szóval, homokzsákkal, uszodával, szaunával és gyúrással, amiért némely válogatott lányok akár természetben is hajlandók fizetni, de nincs kinek. A végén aztán úgy néz ki a helyzet, hogy az atlétika szépség és öröm forrása. „Hiszi a piszi!” - mondhatja erre a nyájas olvasó, de csak fél szájjal, mert messziről látszik, hogy itt, ebben a fejezetben valamiféle féligazságról van csupán szó.

Könyörögtem, megalázkodtam. Szépen kértem, hogy a történetek ellenére vigyék el Pestre Silai Ilonát. Reméltem, hogy ott javíthat. Úgy nézett ki, hogy elbúcsúzhatunk a válogatottól, az edzőtáborozástól és az Európa bajnokságtól. Mit tehetünk. Forgattam agyamban a lehetőségeket: Várjuk meg Rugină segítségét? Kezdjük újra a mezei futással? Gheorghe Zîmbreşteanu főedzőhöz fordultam. Éppen törött lába miatt gipszet viselt. A Gambrinus vendéglőben találtam rá. Most is előttem van, ahogyan jó étvággal falatozott. „Nea Pepi - szólítottam meg alázatosan - mondanék valamit!” Leültetett. Kanalazta a húslevest. Tálaltam a magamét. Arról beszéltem, hogy Silai Ilona 2,065-öt tud nyolcszázon. Kértem, előlegezzon számunkra némi bizalmat. Hümmögött. Biztosított, hogy hisz nekem. Végül azt mondta, pakoljunk és menjünk fel a válogatottal Snagovra. Ott majd eldől a sorsunk. Kaptunk tehát még egy hónapot. Már csak arra gondoltam, hogy valahogyan kihúzzuk a szeptembert. Ha nem is megy el Icu Pestre, mert négyen jelentkeztek nyolcszáz méterre, további időt nyerünk, és valamiféle szabadságolással folytathatjuk előírt edzésprogramunkat, amelyben hittem. Továbbra is bíztam Icu képességeiben. Aki időt nyer, életet nyer - jutott eszembe egy másik bölcs mondás, és úgy vigyorogtam kínomban mindenütt, mint mostanában az elnök a tévében. Mert jó szót én akkor senkitől sem kaptam. Egyedül a feleségem vigasztalt és biztatott a maga módján. Icu sem repdesett jókedvében. Arra gondolt, hogy éppen egy éve annak, hogy kimaradt a munkából, és milyen nehéz lesz majd visszazoknia az ottani rendhez és a megnagyobbított igényekhez.

Sehol sem mertem fogadkozni, csupán egyéni rekordjavítást ígértem, ha elviszik Pestre. Zîmbreşteanu akkor még nem ismerte a Silai nevet, felvilágosítottam, hogy Gergely Ilonáról van szó akinek a bátyja is kitűnő versenyző volt. Ez hatott, „Ghergheli”-nek így bizalmat szavazott. Snagovon minden vezető szeme rajtunk volt. Azt mondták, a három legjobb megy az Európa bajnokságra. Közben az történt, hogy Baciú Lenuţának ki kellett vététnie a vakbelét. A négyből hárman maradtak. De aztán jöttek a pénzügyi megfontolásokkal, és azt

határozták, elég, ha nyolcszázon csak egy ember indul. Ki legyen az? Nyilván az országos bajnok. Kezdődött vagy folytatódott az edzők közötti harc, a meggyőzések és a keresztbeverések ideje. Bedobtam a magam érvét: „Kinek köszönhető az első három jó eredménye az országos bajnokságon?! Senki másnak, csakis Silai Ilonának! Ha még egyszer születnek a mostani dobogósok, akkor sem futnak többé 2,10 alatt!” Hitték is meg nem is. Stancu Elenára az országos bajnokra szavaztak. Akkor azt javasoltam, hogy Silait nevezzék be, ottléte nem kerül pénzbe, pesti nagybátyjánál ellakhat a verseny idején. Biztosítottak, hogy a benevezéssel nincs baj, azt mindhármuk esetében megtették már. Az Atlétikai Szövetség beleegyezett abba, hogy a magunk költségén mehetünk Pestre. A snagovi edzőtáborozás vége felé tartottak még egy gyűlést. A Romániát képviselők végleges névsorának megállapítása került napirendre. Jelen volt egy pénzügyi szakértő is. A sportvezetők nagylelkűeknek mutatkoztak, javasolták, hogy a nyolcszázon mindhárom versenyzőnk induljon. A pénzügyis nem engedett, azt mondta, nincs miből. Felállok, és újra elmondom javaslatomat, hogy van hol lennünk, és így tovább. A KB részéről Pană Gheorghe felhorkant: „Nem szégyellik magukat, néhány ezer forintért vacakolnak. Adjanak nekem is egy melegítőt, amire felírják ROMANIA! A saját kocsimmal megyek Budapestre és indulok a versenyen. Hát ez lehetséges?! Vagy mennek mind, vagy egy sem!” Kiderült, hogy forintunk volt elegendő, valami másért húzták-nyúzták a dolgot. A fordulatnak én voltam az áldozata. Azt mondták, lesz ott elég edző, nekem nem kell mennem. Lehet, hogy pesti vendéglátó barátaim megkönnyebbülten fellélegeztek ennek hallatán. Én különösebben nem izgattam magam.

Silai Ilona az előfutamból 2,076-tal lépett tovább, Pesten bekerült az elődöntőbe, ahol 2,071-gyel ötödiknek futott be. Egyetlen másodperc miatt nem került a döntőbe. Így is egyéni rekorddal az európai ranglista kilencedik helyére jutott. A többiek kiestek az előfutamokban. Leégtek. Gyenge időt futottak. Tanítványaim közül akkor az egyik hetedik lett, országos rekordot gyalogolt. Megdicsérték. Penes Mihaela második helyen végzett. Őt lekapták. Különben ő érte el a legjobb eredményt a románok részéről. 1964-ben olimpiai bajnok volt. Azért mosták le a sárga földig, mert kikapott magyar ellenfelétől. Olyan elemző gyűlést tartottak az Európa-bajnokság után Snagovon, hogy remegtek a falak.

Mert kedves kollégáim nagyon bátran viselkedtek, amikor kecsegtető eredményeket hordtak össze a verseny előtti jelentésben. Csakhogy nagyravágyó előrelátásukból alig valósult meg valami. Védekezni akartak, aztán lapítaniuk kellett, mert sehogy sem sikerült dicséretesre az elszámolás.

Végül a leégés után a válogatott Brassó-Pojánára ment további előkészületek céljából, én pedig hazatértem, hogy tanítványaimmal foglalkozzam, mert sokáig őket sem hagyhattam magukra.

Különben sehogy sem tetszettek nekem ezek a közös együttlétek, az örökös gyűlésezések, a fontoskodó útmutatások és marakodások. Azt mondták, ha akarok, bármikor visszamehetek az edzőtáborba. Ezt a lehetőséget nem volt szabad elvetnem, mert a válogatottban edztek tanítványaim, s szükségük lehetett rám, élnem kellett jogommal. De nem volt okom, hogy visszatérjek Pojánára.

Két nap múlva hazatért Icu is. Nem szeretek verekedni, de akkor kedvem volt két nagy frászt lekenni neki. „Úgy csinálsz, mint a hülye tehén, amikor tele van a sajtár, felrúgod?! Neki akkor nem lett volna szabad otthagynia az edzőtábort. Még akkor sem, ha nagyon vágyott már Pali után. „Nem vagyok tehén!” - tiltakozott vérig sértetten Icu. „Nem vagy!” - hagytam reá egy pillanatig. „Hanem annál rosszabb: ökör vagy!” Azt hiszem, remegtem dühömben. Miután jól kiordibáltuk magunk, megegyeztünk, hogy Pali szabadnapokat vesz ki, én is felpakolok, és mindhárman elutazunk az edzőtáborba. Így történt. Aztán ott Palival aludtam egy

ágyban, megosztottam vele a kosztom is. Könyörögnöm kellett Fireának, hogy visszavegyék Icut. Firea is szekus volt, szeretett fenyegetőzni. Persze, hogy visszavették Silai Ilonát. Aztán még arra is gondom kellett legyen, hogy időnként, néhány órára magukra hagyjam a szobámban a fiatal házassókat.

Pojána után Icu elutazott Sarajevóba. Ott 2,068-at futott a Balkán-bajnokságon. Vara Nicolici világrekorder és Európa-bajnok mögött második lett. Ott azt csinálta, amit mondtam, beállt a bajnoknő után, és tartotta az iramot. Más is ezt ajánlotta volna. Icu szerint ő meg is verhetné volna Verát, ha kissé bátrabban versenyez. Két méterrel maradt el mögötte, amikor célba ért. Az országos rekordtól újra mindössze egy tizednyire voltunk. A vezetők elégedettek voltak Silai Ilonával.

Még nem volt vége az esztendőnek. Hátra volt még a versenynaptárban az országos mezei futóbajnokság. 1966-ban tulajdonképpen két mezei futóbajnokságot bonyolítottak le. Év elején az 1965-ből elmaradtat, év végén pedig az 1966-ost. Említettem, hogy az év elején mi nyertük ezt a bajnokságot. Tizennyolc ember állt akkor rajthoz, de összesen csak három csapat, a Csillag, a temesváriak és mi versenyeztünk. A Csillag két embere első és második helyen végzett. Harmadik versenyzőjüknek csak végig kellett volna futnia a távot, és ők nyerik a bajnokságot. Mi fogadtuk, hogy a temesváriakat legyőzve ezüstérmesek leszünk. Indulás előtt névsorolvasást tartottak. Chirița, a harmadik Csillagos nem volt sehol. „A végén van!” - mondta valaki. Vártunk még tíz percet. Utána sem került elő. Nyerni lehetett az ügyn. Előálltam hát nagypofával, hogy ez nem szabályos, meg nem jelenés miatt ki kell ejteni a hölgyet a versenyből, és a Csillagot is a csapatversenyből. Persze nem hagyták maguk a Csillagosok. Összesen húsz percig vártunk aztán Chirițára. Végül indítaniuk kellett a versenyt. A start után hirtelen kapaszkodó következett. A versenyzők fel sem értek a kaptatóra, amikor befut Chirița és ordítja: „Várjatok! Megálljatok!” Gyomormenésre panaszkodott. Dühös szakosztálybeli társaitól kapott néhány fenékberúgást. Lemondták bestiának, mindennek. Az első kör után bekiáltottam: „Lányok! Végigszaladni! Már csak két csapat van versenyben!” Égből csöppent országos bajnokság volt. Erre mondta év végén Kiss Gyuri bácsi, az edzőtársam: „Gyurikám! Egyszer volt Budán kutyavásár!”

Az 1966-os évi versenyt Pitești-en rendezték. Indult a betegségből felépült Gábor Ibi sepsi-szentgyörgyi leányka is, aki többszörös ifjúsági bajnokságot nyert, és minden szempontból fölötte állt a katonalányoknak. Kilenc csapat indult ezen a versenyen. Nyugtattam a társaságot. „Lányok, ha beszaladtok harmadiknak, jó! Ha nem, akkor nem. Nyugi!” Silai Ilona, Moldován Eugenia, Bíró Anastazia és Buzesko Irén felállításban jelentkezett csapatunk. Bődületes nehéz terep volt. Ősz volt. Latyak, sár és minden. Icut is nyugtattam: „Fuss, ahogy akarsz, meglátod, hogy érzed magad.” Az év utolsó versenyén felszabadultak voltunk, nem volt bennünk semmi a máskori görcsös erőlködésből, izgalomból. Gábor Ibi odaszólt Icunak: „Akarsz második lenni?” Icu akart. „De aztán nehogy kitolj velem! Három körig együtt megyünk, és lerázzuk a népet. A negyedik körben ki, hogy bírja. Rendben?!” Gyors egyezés született. És minden az egyezés szerint történt. Az utolsó körben a cél előtt kétszáz méterre Icu még ott volt az Ibi sarkában. Ibi aztán két méter előnnyel nyert. Eugenia nyolcadik, Stázi kilencedik lett. A Metalul előtt egyetlen ponttal nyertük a mezei futóbajnokságot. Abban az évben már másodszor voltunk bajnokok. Mondhatom, hogy a 66-os év jól sikerült. Icu üdülőjegyet kapott ajándékba Félixre. És bekerült az olimpiai keretbe. Fejenként 750 lej ütötte a markukat, gyönyörű bajnoki trikót húzhattak magukra. Jól mutatott rajta az aranyérem. Nekem sem ártott a kiutalt ezerötszáz lej. Ennek a pénznek is megvolt már a helye. Erről általában a feleségem gondoskodott.

A siker vonzotta az embereket. Jöttek özönlöttek hozzánk a fiúk és a lányok a sporttelepre. Bajnokok közelében mindenki szívesen és nagy akarattal edzett. Nőtt a tekintélye, akár a kismacska feje a szemkinyílás utáni időszakban. Alaposan megdagasztott kenyértésztához hasonlatos volt társaságunk, amit gondos kezek dolgoztak meg és vitték a sütőkemencébe való bevetésre az atlétaöltözetű mosolygó pékhez, aki lapátjával a kiszámíthatatlan sorsot utánozva hadonászott a végső formát kialakító kemence forróságában.

1966 végére már nem terveztünk semmilyen fontosabb versenyt. Megkaptam az 1967-es év versenynaptárát, amelyből kitűnt, hogy bőven van időnk az alapozásra. Huszonnégy hónappal az olimpia előtt kezdhettük a felkészülést e világjelentőségű versenyre. Hat példányban kellett az évi edzési tervet és a távlati tervet, amelyben szerepeltek az edzési helyek és formák, a havonkénti versenyeken elérendő és sportolókra lebontott teljesítmények, számokban kifejezett biztató eredmények. A terv másik felében fel kellett tüntetnünk azokat az eszközöket, amelyek szükségesek a kijelölt eredmények elérésére. Választ kellett adnom arra a kérdésre, hogy mit teszünk az atléták három alapképességének, a gyorsaságnak, az állóképességnek, az erőnek és ruganyosságnak a fejlesztésére. Mindezeket edzésekre bontva, de az éves tervben egyformán fontos részarányban, összevontan is kellett kezelni, hiszen mindhárom képesség alapvetően fontos az atléták minősítésében és eredményességében. Edzéseinket úgy kellett terveznem, hogy a versenyek idején kerüljenek csúcsformába atlétáink. Olyan állapotot kell ilyenkor teremteni, amely a feltöltött akkumulátorhoz hasonlóan „működőképessé” teszi a sportolót. A tervezéskor fontos néhány számítást is elvégezni. Például szükséges összegezni, hogy melyik atléta hány kilométert szalad havonta. A ma divatos felfogás szerint a teljesítménysportolónak minden hónapban 800-1000 kilométert szükséges futnia. Ezt a számot aztán el kell osztani a futás módját és milyenségét részletezve. Tonnában kell kifejezni azt az erőt, amelynek kifejtésével edzeni szándékozom tanítványomat. Ehhez meg kell neveznem, hogy mivel és milyen gyakorlatokkal készítem erő kifejtésre a sportolót. Például homokzsákkal való futással, súlyemeléssel, vaspapuccsal vagy más egyéb ilyen eszközzel? Mindenik versenyzőnél meg kellett jelölnöm, hogy általános erősítésen kívül milyen módon kívánom még fejleszteni a különleges igénybevételnek kitett testrészt, izomzatát. Ki kellett tapasztalnom, hogy melyek sportolóm testi felépítésének gyengéi és megjelölöm, milyen állapotból milyen jobb állapotba kívánom emelni képességeit. A tervezés időszakos felméréseimen alapult. Úgy ismertem tanítványaimat, akár a tenyeremet. Például mérem azt, hogy harminc másodperc alatt ki hány hajlást képes elvégezni. Ez a gyakorlat a has- és hátizom képességeit mutatja. A tesztelésnek sok ilyen formája van, és újabbakat is ki lehet és kell találni ahhoz, hogy a sportolók képességéről nemcsak megközelítő, hanem egyre pontosabb képet kapjunk. Bevezettem például a tribün lépcsőin a fel- és lefutást. Bizonyos idő alatt ki hányszor képes erre az erőpróbára. Ugyanilyen tesztelést végeztünk a „Pokol lépcsőin”. Képességvizsgálat az is, hogy harminc másodperc alatt ki, hányszor képes ugrálás közben kinyomni a húszkilós súlyzót. Figyeltem tanítványaim dinamikus és statikus erő kifejtési készségét és sok más egyebet is. Tervkészítésünk tehát alapos, jól átgondolt és egyénre szólóan részletes volt. Kellott ehhez némi tisztviselői hajlam is, amelyre idejében megtanítottak mestereim. A tervezésben a türelmetlenkedés, az elnagyoltság és a sablon nem vezet sehova. A hasból vett számokkal teleírt papírhalmaznak semmi hasznát nem veszi az edző, az ilyen terv csak arra jó, hogy nem igazán szakemberek előtt a lázas tevékenység látszatát keltse. A terv milyensége végül a sportoló eredményességében mutatkozik meg. Eredményt egy darabig papírmunka nélkül is lehet elérni, de valóban nagy eredményekhez tudományos megalapozottságú körültekintő, helyes elméletre alapozó tervek szükségesek. Magas fokon erre nem elég az edző, hanem rajta kívül is orvosok, pszichológusok együttes

munkájára és összefogására van szükség, ahogy ezt például a német teljesítménysportolók felkészítésében alkalmazzák a világ előtt bizonyított eredményességgel.

Minden tervünket úgy kellett elkészítenünk, hogy az megfeleljen a központi módszertani szakembereknek kinevezett ellenőrök igényeinek. Ők a havonta megtett kilométerek számából, a tonnában megadott erő kifejtésből és más számadatokból következtettek munkánkra és a kor szellemének megfelelően mindenféle számok gyors növelését szorgalmazták. A kiadásoknál a számok csökkentésében jeleskedtek. Mondják, hogy amikor a népszerűtettebb fiának felesége elé költségvetés került, a kért összeget kihúzta, és rendszerint annak felét engedélyezte. Szokása ellengyakorlatot eredményezett; a kért összeg minden esetben a szükséges kétszerese volt. Lassan így alakult ez nálunk is. A vezetőség szempontjából a terv legfontosabb része a végső cél kijelölése volt, melyet mindjárt az elején fel kellett tüntetni. Az olimpiára készülve például az elérendő helyezés és a számokkal kifejezhető eredmény számított. Csakis erre volt kíváncsi minden aktivista, szakmai- és politikai irányító.

Silai Ilona atlétikai képességeinek elemzésekor kitűnt, hogy nem elég erős a karmunkája. Megszoktam már, hogy akár Székely Jancsi, Icu is mindenre rákérdezett. „Ezt miért csináljuk?! Mire jó ez? Miért fontos még ez is?!” Néha, amikor felment a pumpám, és kifogytam az általa érthető magyarázatokból, egyszerűen rávágtam: „Hogy több pénzt keressünk!” Karmunkájának erősítésére célgyimnasztikát vezettem be. A vállnak erősnek, de ugyanakkor lazának kell lennie. Súlyzóval erősítettük a vállat, hogy a szükséges trakciós, tehát a húzómozgást erőteljesebben segítse. Futás közben bizonyos izomcsoportok nem dolgoznak. A futónak csomagként kell magával vinnie ezeket a részeket is, tehát az egész testét. Az aktív izomzatot erősíteni, formában tartani, ez a fő feladatunk. Amikor a sikeres futó társait otthagyja, a célegyenesben általában nem szalad gyorsabban, mint azelőtt, hanem társai lelassulásával növekedik a közöttük lévő távolság. Megtartani tudni, egyenletessé tenni az iramot, ehhez kitartás, erőnlét, tehát fáradtságot legyűrő erős izomzat szükséges. Nemcsak erős comb-, has- és vállizom, hanem többek között laza nyakizom, mert aki megmerevíti a nyakát nehezebben halad előre a futópályán. A merev nyak a csípőmozgást is gátolja, a csípőmozgás pedig befolyásolja a futó lépéseinek hosszát, már pedig a stílusos és éppen ezért sikeres versenyző nem gyakori lépésekkel, hanem erőltetés nélkül, hosszú lépésekkel futja be könnyebben és hamarabb a megadott távot. Az „aprított lépésekkel” versenyző rossz varrógéphez hasonlít, amely sűrűn kattog, de alig halad. Ezt kiküszöbölendő, erős hasizomra és hátizomra van szükség. És nem statikusan, hanem dinamikusan, tehát mozgás, szaladás közben. Ezért nem elég például csak súlyemeléssel erősíteni a hátizmokat. Szükséges testre szabott homokzsákkal szaladni pályán, és olykor lépcsőn fölfelé is. Csupán az erős izommunka nem szolgálja a futó érdekeit. A munkától megfeszült izmokat lazítani kell, és alkalmassá tenni a futómozgásnál szükséges harmonikus működésre. A lazán szaladó versenyző háta mögött véres-verejtékes munka áll, erős izomzata és annak lazasága könnyedén viszik előre; őzike ruganyossággal, pillangó könnyedséggel úszik az ilyen versenyző a futópályán. Erős izmokkal könnyedén vinni azt a csomagot, amelynek test a neve - ennyi a szép futás titka.

Nem volt az titok senki előtt, hogy mit milyért gyakoroltunk Icuval. Fekete borítójú füzetben vezettem a vele elvégzett munkát. Mexikóban sokan elkérték tőlem ezt a füzetet. Aki értett ehhez, látta, hogy mennyi munka volt abban az olimpiai ezüstéremben. Dr. Szabó Miklóstól kezdve dr. Fischerig, Zatopek edzőig sokan érdeklődtek. Egy-egy sör mellett magyaráztam bizonyítványunkat. A füzet tartalma a fejemben van. Maga a füzet most éppen Mănaştireanu edzőnél van, aki előírásaink szerint tréningeztetni női atlétáit. Módszeremről ő szépen vizsgázott a bukaresti testnevelői főiskolán.

Silai Ilona távlati tervébe 1966 végén a nyolcszáz méteres síkfutás döntőjében, való részvételt, a magaslati viszonyok miatt 2.03-2.04-es eredmény, és a 4-6 hely elérésének feladatát írtam be. A tervben részletesen leírtam, hogy miként kívánom elérni vele ezt az eredményt. Az előkészülés formájaként újra a fél-edzőtáborozást választottam. Ez azt jelentette, hogy otthon lakhatott Kolozsváron. Naponta többször edzett, a válogatottaknak kijáró anyagi ellátottsággal rendelkezett. A Balkán-bajnokság előtt rövid ideig a válogatottal együtt edzőtáborozásra ment. Nem szerepelt a tervben, de nekem később számolnom kellett azzal is, hogy az előkészületek alatt Icu első próbálkozásaikor sikertelenül felvételizett a fővárosi Testnevelő Főiskola látogatás nélküli szakán. Mindenből kitűnőt kapott, de anatómiából hármast írt. Akkor még megengedték, hogy magyarul írja dolgozatát. A központi idegrendszer és a hallórendszer között választhatott. „Mi a helyzet, Icu?” - kérdezte az egyik ugyancsak magyarul író társa. „Írom az idegrendszert...” „Tízre tudom a fület! Másold le rólam!” Icu lemásolta. Mindketten hármast kaptak.

Elmeséltem neki, hogy Piatnik Nándor és fiai feltalálták a világ legjobb játékkártyáját. Hibátlan volt, kiváló minőségben stb. De egyet elfelejtettek: Eszet is gyártani hozzá! Icu rettenetes méregbe gurult. Feltette a keresztkérdést: „Én hülye vagyok?” Védekeztem, ahogy tudtam: „Nem én mondtam! Te mondtad!” A következő évben lebeszéltem arról, hogy újra felvételire jelentkezzem. Nem szerettem volna, ha előkészületeinket a tanulásra fordított idő és energia kiesésével megzavarja. Kissé nehezen tanult. Magyarázataimnak sem volt mindig sikere. Mondtam neki és másnak is, hogy ha lehet, el ne felejtsük: „Lábbal futnak, fejjelel nyerne!” Aztán arra is rájöttem, hogy türtőztetnem kell magam, hagynom a nagyotmondásaimat, a szellemeskedéseimet, amelyeket vagy nem értett, vagy félreértett. A nagy bemon-dásokkal, a szókimondással, a nyers igazságokkal, akaratommal ellentétes hatást értem el nála. Magyaráztam mégis, hogy a biológiát nem lehet úgy tanulni, mint ahogyan a lemeze rákarcolják a dalt, és amikor kell, aztán újra lejátsszák. Gondolkozva kell tanulni. És gondolatokat visszaadni a vizsgán. Jó a felfogóképességem, kitűnő a memóriám. Mégis, amikor annak idején elolvastam Ceaușescu valamelyik könyvéből néhány oldalt másnapra semmi sem maradt belőle a fejemben. Úgy éreztem, hogy nem volt mi a fejemben maradjon. Icuval az volt a baj, hogy állítólag csak éjjel tudott tanulni. Ezt sehogy sem tudtam összeegyeztetni a nappali nagy erőfeszítést követelő edzésekkel. Ezért beszéltem le az újabb felvételizéssel. Mert az olimpiai előkészületek tervezése után bevezették az edzők egyéni felelősségét. Azt az igényt támasztották velünk szemben, hogy anyagilag is felelünk a felkészülés költségeinek „elpazarlásáért”, abban az esetben, ha tanítványunk nem éri el a kitűzött célt. Kiszámították, hogy egyetlen válogatott sportoló olimpiára való felkészülése 106.800 lejbe kerül évenként az államnak. Ha nem érünk el megfelelő eredményt, vissza kell térítenünk ezt az összeget, és visszaminősítenek az edzői ranglétrán. Nyilván a fenyegetést nem hangoztatták a nemzetközi nyilvánosság előtt, nem írtak erről a lapok sem, de nekünk szigorúan a lelünkre kötötték, hogy ezt komolyan vegyük. Az előkészületek sorában a svájci Szent Mórítz-i edzőtáborozás is szerepelt, ami némi valutába került. Innen ered az anyagiakban a drákói szigorúság. De lehet, hogy ezzel akarták móresre tanítani fővárosi, a tervezésben könnyen magukat elgaloppírozó, felhőkben járó, nagymellényű, de főleg nagyszájú „szakembereket”.

Az Icuval való felkészülésbe sok olyan dolgot bevettem, amelyekkel szerettem volna kiküszö-bölni a meglepetéseket. Felmértem, mit tévedhet verseny közben, mit felelhet el, mit tehet rosszul, mire nem figyel majd. Úgy kell ott felkészítenem, hogy ha például gyengén indul, tudja majd behozni a rossz rajtból származó lemaradását. Szoktatnom kellett a mezőnyben való küzdelemhez. Majd mindig vele szaladtam, de időnként az edzéseken összetettem olyan fiúkkal, akik nála valamivel jobban szaladtak. A fiúk részéről az ilyen alkalmak áldozatnak számítottak, de arra gondoltam, hogy magam is feláldozom magam Icun kívül értük is. Úgy

futottam velük, hogy nem magamért, nem saját eredményeim javítása miatt, hanem értük futottam. Nem arra összpontosítottam, hogy első, második vagy harmadik legyek valamely távon az országban, hanem csak egyre: Silai Ilona ott legyen az olimpiai döntőben!

Az útlevel elnyeréséért egész sor próbán kellett helyt állnunk. Athénban, Szófiában, Prágában és Bukarestben előre meghatározott eredményt vártak tőlünk. Többszöri bizonyítást. Fokozatosan egyre jobb és jobb időt kellett futnia Icuinak ahhoz, hogy versenyben maradjon az olimpiai kiküldetésért folyó küzdelemben. Kézhez kaptam a nemzetközi atlétikai versenyek naptárát, és kijelölhettem néhány helyet, ahová magam is elkísérhetem majd tanítványomat. Az országos rekord megdöntését a szófiai versenyre ígértem. Ehhez az általános erőnléti felkészítés javát teljesítenünk kellett. Icu ekkor már nem volt az a „fogpiszkáló” akit megmosolyogtak a sporttelepen. Nem hízott meg, de izmosabbnak, teltebbnek és főleg sokkal erősebbnek mutatkozott. Látszott ez a mozgásán is. Karmunkája javítása céljából tükör elé állítottam, hadd lássa maga is, mit, hogyan csinál. Mit rosszul? És hogyan kell jól használni a karjait. A párhuzamos karmozgás akkor jó, ha a karok vonala valahol a végtelenben találkozik. Különösen a célegyenesben tesz jó szolgálatot az esztétikus látványnak sem utolsó szép karmozgás. E mozgás finomításának nincs határa, precízse értékes pillanatokot jelent az időeredmény alakulásában. Ez is azok közé az „apróságok” közé tarozott, amelyeket nem román kollégáimtól tanultam, hanem a nemzetközi atlétikát ismerő és abban elismert nagyoktól.

Icuinak akkor már több mint egy éve, hogy nem kellett munkába mennie. Láttam, mit dolgozott. Egy huzatos teremben fél lábával hajtott varrógépen felsőrészt készített rohammunkában, mindig egy valamelyik részletét varrva a munkadarabnak. Fizikai munkájának sajátosságait figyelembe vettem az erőnléti edzésében is, de elmondhatom, hogy a sportpályán sokkal nagyobb megterhelést kellett elviselnie. Ezért is nem lett volna képes a gyári és az atlétamunkát egyszerre végeznie. De azt a tényt sem hagyhattuk figyelmen kívül, hogy nálunk a strucchoz hasonlóan tagadták a professzionalizmust a sportban, és ország-világ előtt az amatőr sportra esküdöztek balkáni módon, hamisan. Ebből a felemás helyzetből Icura jótékonyan hatott az, hogy megkülönböztetett módon több pénzt kereshetett, mint a munkásnők, sikerélményei gyarapodtak, eredményessége folytán egyre inkább az elithez tartozott. Ez a nem megkerülhető tény - most már kimondhatjuk - felhajtóerőként a teljesítmény sportot szolgálta. A „magam bőrén” tapasztalhattam, mit jelent megfordulni külföldön, élményekkel és apró vásárlásokkal feltölteni civilizációs éhségünket. Ha valaki szabadulni akart az akkori, fokozódóan sablonossá váló világból, a teljesítménysportra úgy vetette magát, mint vízbefúló az elébe dobott mentőövre.

Ezt is belekalkuláltam a számításaimba. Az is idetartozik, nincs miért szégyellnünk, hogy Icu nagyon szerette a pénzt. Észrevettem - ez sem egyszerre, hanem fokozatosan alakult ki nála -, hogy az érmeknél, a bajnoki címeknél sokkal jobban örült a nagy nyilvánosság előtt akkor titkolandó, pénzjutalomnak. Hajtottunk, mert az olimpia nagy tét volt. Erkölcsi és anyagi megbecsülés szempontjából egyaránt.

Icu ebben az időszakban 1500 lej kapott havonta étkezésre. Mivel otthon étkezett és csak ritkán a főtéri Lacto-Vegetarianus vendéglőben, ahova főként a „fizetett” sportolók jártak, a kalóriapénzt valamilyen firkával meg kellett szerezni. Segített ebben a sportaktivistáktól a vendéglő felelőseig és a kiszolgálónőktől a tisztviselőkig mindenki. Az 1500 lejért ún. kajabonokat kaptunk. Ezzel elmentünk a vendéglőbe, ahol 150 csúszópénzért átváltották a bonokat lejre. Így Icu minden hónapban gyári fizetése mellé napidíjat és még 1350 lej készpénzt is kapott. Időnként minden a teljesítménysportba bevett tanítványomnak felfelemlégettem koszos pénzügyeinket, megjegyezve, hogy nem „hideg vízért” izzad, illetve

nem a két szép szeméért kapja havonként az átlagfizetésnél jóval nagyobb summát. Icu is tudta ezt. És hajtott keményen, összeszorított foggal. Én pedig arról álmodoztam, hogy sok olyan ember van a világon, magam is találkoztam néhányukkal, akik ha nem is pusztán, de legalább nagyobb részt sportszeretéből feszítgetik itt-ott az emberi test képességeinek teljesítményhatárát.

Nálunk mindenkor és mindenütt találunk kiskapukat, ahol a törvényeket, a szabályokat és rendeleteket meg lehet kerülni. De mindig vannak olyanok, akik ha segítenek is ezeket a kiskapukat megnyitni, alkalomadtán azzal zsarolnak, hogy láttak bemenni embereket ezen vagy azon a kiskapun. Ezért Icunak is illendő volt néhanapján megfordulni a sportolók vendéglőjében. A vezetőség is ellenőrizte az ügyet, mert többen voltak olyanok, akik nem kosztra, hanem ruhára, italra, csecsebecsékre költötték a jobb erőnlétre fordítandó pénzt. Nem sajnáltam Icutól a pénzt, mert magam is láttam és kóstoltam, hogy Icuéknál jó konyhát vezettek. Ahol ez nem így volt, közbeszóltam, táp- és vitamindús ételeket követeltem tanítványaim tányérjára otthoni konyhájukból. Ellenkező esetben a vendéglői kosztot kellett forszíroznom, ami különben finom és jó volt, de egyéb durva közbelépést is kilátásba helyeztem. Üres hassal nem lehet megerőltető fizikai munkát végezni. A távfutó nem költő! Ha az, a legtöbb esetben a pénze bánja meg!

Egyszer Palival és Icuval „gyűlést” tartottam, és nyilvánosan kijelentettem, hogy Icu az alkalmazottam. Ergo: kötelező rá a rend, a fegyelem és az állandóan magas munkamorál. Ahhoz az üzletemberhez hasonlítottam, aki az én jótállásomra nagy kölcsönt vett fel az államtól. Palinak azt ígértem, hogy időnként spanyolfalat csinálok belőle, amelyik némán áll és eltakar, amikor a felesége négykézláb jön haza a fáradtságtól. Icunak pedig úgy kell felnéznie rám, akár a mesterére, akitől ha munkát kap, örüljön, mert végül pénzt is kap ezért. Ha nem azt csinálja, amit mondok, levonom a „fizetéséből”. Imigyen megerősítve szívemet és tekintélyemet, láttunk a „világrengető” feladatokhoz. A többes szám most is indokolt. Akkor is fogadtam, hogy bízson bennem, magamat sem kímélem, vele rohanok, izzadok és kínlódom majd.

Félicsfürdő után kipihenten indultunk. Említettem, hogy felkészülésünk nonstop jellegű volt. És azt is, hogy újév első napján szerencsém volt a kedves férjét meghánytatni sporttelepi edzés közben. Icu fogadta, hogy vele ez nem fog előfordulni, mert ő bírja a strapát. Elméleti felkészítésében sem fukarkodtam. Kellemes lakásukban - amelyet magam szereztem nekik miniszteri közbenjárással - dumához való megfelelő környezetben magyaráztam, hogy mit miért fogunk és miért kell tennünk, éppen úgy, ahogy elképzeltem, cselekednünk. Ezt azért tettem így, hogy elkerüljem a pályán a vitát és a vita közben fel-felhorgadó ellenkezést. Palira is szükségem volt. Kineveztem „obersturmführer”-nek, aki az otthoni „láthatatlan edzést” irányítja. Kétségtelen, hogy Paliban hozzáértő edzőtársat, pártfogót és házastársára határozottsága révén pozitíven ható serkentőre találtam. Munkánk lehetőleg finom részéből időnként házi feladatra is maradt. A lélegzés, a tükör előtt ellenőrizhető karmozgás és más egyebek. Pali sokat segíthetett és segített is a harmonikus családi élet állandósításában, a munkára hangolt közérzet kialakításában. Egy részletekbe menő számításból az ilyesmit sem szabad kihagyni.

Icu a fiúkkal versenyezve rendkívüli küzdőszellemről tett tanulságot. Nem volt könnyű úgy vezetni a futamot, hogy a fiúk a sarkába tapostak, és cseppet sem hagyták magukat a „mamától” megveretni a nyolcszáz méteres síkfutásban. Ezt a válogatott edzőtáborában nem lett volna kívül megrendezniük. Így elmondhatom, hogy hazai körülmények között ideális környezetben és módon készültünk a nagy versenyre.

A nagy versenyre nagy beszélgetéssel indítva a felkészülést, nem kerülhettem meg a családygyarapítás ügyét sem. A terhesség-megszakítás ismétlődése helyett baráttan arra intettem, hogy vigyázzon a szerszámjára. „Mert ha nem, levágom!” Nekem is mondta ezt valaki nagy szeretettel, magam is így adtam tovább. Kissé parasztosan, persze. Baráti körben ez, gondolom, megengedett. A gyermekáldással várniuk kellett, mert az olimpián versenyző amazonoknak nem mondhattam: „Lányok, lassan a testtel! Itt jön egy kolozsvári hölgy, és ha alig látszik is, de ketten vannak!” Ettől ezek a hölgyek meg sem hatódtak volna, esetleg a hasukhoz kapnak hirtelen jött nevetőgörcsük miatt, vagy hogy ellenőrizték, vajon ők is?!...

Ha már így belekontárkodom az életükbe, rátértem az ésszerű táplálkozás módjára is. Mert szerintem nem mindegy mit és mennyit eszik a távfutó. Bevezettem a családba a mézédességet. Icuinak rendszeresen mézet kellett zabálnia. Ettől szervezete csak erősödött.

Az izmok, az inak, a bokák erősítését szavatoltam. Olyan gyakorlatokat végeztünk, hogy verseny közben, nagy erőfeszítéskor se szakadjon ín és izom, ne ugorjon ki helyéből a boka. „Csak az a vászon hasad, amelyik gyenge!” Mindenről tudnom kellett, ami Icu nál gyengének bizonyulhatott a felkészülés során. Alapos orvosi kivizsgálásnak vetettem alá itt helyben, Kolozsváron. De elvittem a fővárosba is. Ez különben kötelező volt. És hasznunkra szolgált. Többek között kiderült, hogy Icu nem tudott háromezret sem fűjni a „spirométeren”. Legalább négyezres-ötvezres képességű tüdőre volt szükségünk. Nyilván légző-gyakorlatokkal segítettünk a dolgon. És hetenként kétszer uszodába és szaunába járt. Különben úszni is én tanítottam meg. Aztán homokzsákot kapott a hátára és a lábára is, amikor emelőizomzatát erősítettük. Súlyban is gyarapodnia kellett még vagy két kilót. Persze nem súlyfölsőlegről, hanem kidolgozott izmokról kellett a többlet. Egyébként az orvosi vizsgálatok ép, egészséges nőt mutattak. Olyat, akivel érdemes és szabad keményen dolgozni. 168 centiméter magas, ötvenegy kiló volt akkor. Amikor belekezdünk az edzésbe nála mindössze negyvenhatot mutatott a mérleg. Minden szempontból vizsgálták, csak pszichikailag nem. Nálunk akkor ez nem volt szokásban. Velem is csak később, évtizedek múlva foglalkoztak a pszichológusok. Úgy érzem, nem hiába.

Átdolgoztuk 1966-1967 telét, hetenként tizenkét edzéssel. Vasárnap sem volt kivétel. Dél előtt nyolctól tízig edztünk. Délután is két és félórán át. Azon a télen, a sporttelepen állandóan hótól letakarítottan várt reánk egy sáv a futópályán. A rossz idő nem zavart. Különben kiadtam a jelszót: Rossz idő nincs, csak gyenge atléta! Hol csoportosan edztünk, hol csak én Icuval. Szaladtunk kettesben hegyen-völgyön át, erdőben mindenütt. Soha egy pillanatig ez nem okozott gondot házasságában. Hármunk között abszolút bizalom honolt. És ideszámítom a feleségemet is. Megértette, hogy igazán baráti kapcsolatunkban nincs és nem is lehet senkinek oka a féltékenységre. Különben a feleségemmel egyik rokonságunk is megjárta. Sanda célzást tett arra, hogy ki tudja, mit csinálok én ott Szent Mórítzban kettesben Icuval. „Fogd be a szád, te nagy lator!” - mondta a feleségem, és ezzel elhallgattatta a bajkeverőt.

Különben az atlétaedző nemcsak kiképzője, hanem gyúrója is tanítványának. Ha nőről van szó, akkor is. Icu is tiltakozott az elején. „A férjemen kívül senki sem teheti rám a kezét!” Megegyeztünk a családban, hogy hetente háromszor masszírozom. Ez nagyon fontos, hogy a fáradságtermékek ne terheljék, ne feszítsék az izmokat. A szaunázást is azért vezettem be. Icu ez ellen is tiltakozott a soványságára hivatkozva. „Amúgy is igen sovány vagyok!” Megmagyaráztam, hogy a szauna nem a fogyasztás miatt, hanem a regenerálódás elősegítésére szükséges. Ezt mások gyógyszerekkel gyorsítják. Úgy is mondhatjuk, hogy a vizelettel együtt távozik testükből a fáradság. Ez mesterséges beavatkozás és kimutatja a doppingvizsgálat. Ehelyett edzés után meleg zuhanyt, lazító masszázst, izzasztó szaunát, levezető úszást ajánlottam. A válogatott edzőtáborozásain is alkalmaztam a gyúrást. Icu csapattársai is rám

szálltak, hogy őket is masszírozzam. Nekik nyugtató, nekem nagyon is fárasztó volt. Olyan is akadt, aki természetben is hajlandó lett volna ezt a gyakorlatot megfizetni. Lehűtöttem, hogy vár a feleségem. Tanultam a gyúrást, vizsgáztam belőle szakemberek előtt, mert ezt a tudást elengedhetetlennek tartották már akkor a korszerű atlétaedzésben.

Összegezve elmondhatom, sok ilyen apróságból, emberségből, egyezségből, munkából, kitartásból, megértésből, közös erőfeszítésből és a sors adta véletlenekből áll össze mindaz, ami végeredményben, az emberi teljesítményben rendhagyó eredményt szül a nagy versenyek adta időpontban.

Mennyi akarat, lemondás és véletlen kell ahhoz, hogy ez az egyszeri tündöklés bekövetkezzen. Ilyen az élet, és ilyen az atlétika. És a kitartás gyümölcse a szépség, az öröm. Aki még nem ízlelte, biztosítom, hogy az ilyen pillanatokért dolgozni igazán érdemes.

Tizenharmadik kazetta

Kutyát és Icut hiába fúrnak, bejön a rekord, amely egy másodperccel jobb, mint az eddigi országos legjobb eredmény, de a lényeg az, hogy beérkezés után, Icu fütyülni tud, amit a laikusok észre sem vesznek, pedig ebben a fütyülésben további rekord-döntési képesség is lakozik. Hősünk megdicsőül, és megnyílik előttük a pénztárlak, valamint a Hollandiába vezető út, ahol kiderül: Mihaela Mihainál sokkal szebb a nyolcszáz méteres rekordernő, pláne, ha újabb országos rekordot ér el, amitől és a nem várt ajándéktól meghatódik a holland textilgyáros, a román lányokat tejbe-vajba fürdeti, aztán pénz is kerül, hogy bevásárláskor megfeledkezzenek a bársonyon múló percekéről. Furcsa következképpen Kutyát szárnak kiáltják ki, ami beigazolódik, és az egész román sportküldöttségre kiterjed, amikor fogságba kerülnek a kaukázusi télben, Sztálin elvtárs szerencsére sohomegnemért kilencvenedik születésnapja idején, amikor a céklaleves és örmény bor után nyolcszáz méteres konyak dukál, és olyan üzenet, amelyet senki sem ad át a román nép hőn szeretett fiának. Moszkvában hősünk a „plusz pjáty”-ért felháborodást vált ki egy katonás gyevucskából, mások is hülyének nézik a mínusz huszonhat fokon csonttá fagyott göndör hajú edzőt. A dolgok fárasztó és pénztelenség miatt is bonyolódó utazás után Antalyába oldódnak, de a három erdélyi magyar sportolóból álló „színromán” küldöttség minden igyekezete ellenére sem tudja kienni a törököket kifogyhatatlan narancs- és mandarinligetükből. Kiderül, hogy fátvoltánc helyett, amely „savanyú szőlő”, és különben is ötszáz lírás kiadással járna, jobb a homokzsákos izzadás az erdei fenyvesben, miután olyan mély az éjszakai alvás, hogy még az otthoni csirkepaprikás illata sem éri el álmukban az Ali babák között Mexikóba készülő erdélyieket.

Silai Ilona mexikói olimpiára való felkészítésekor, Damoklész kardjaként függött a fejünk fölött az a tény, hogy nem nyertünk országos bajnokságot a nyolcszáz méteres síkfutásban. Harmadik helyet értük el csupán, és a budapesti Európa bajnokság elődöntőjében az ötödik helyet. Emiatt mindenünnen megindult ellenünk a fűrés. Ráadásul mi nem vonultunk be a válogatott edzőtáborába, hanem Kolozsváron meghúzóda végeztük az általam eltervelt módon edzéseinket. Az sem jelentett mentséget, hogy az atlétikai válogatott két-három hónapra tervezett hegyvidéki edzőtáborozása sokaknak kényelmetlen volt. Számos családi bonyodalommal járt, ha az összezárt férfi és női atléták túlságosan összeemelegedtek, és konfliktusokhoz vezetett néhány, az összezárttságban elmérgesedett emberi kapcsolat miatt is. Olyanok is akadtak, akik „otthoni kényelemben” folytatott előkészülésünket irigyelték. A különféle fűrészeket egy rekorddöntéssel elintézhettük volna, de ezt nem vállalhattuk hazai körülmények között, mert egyszer már megjártuk, és a névtelen feljelentő miatt elestünk az országos rekord megdöntésével járó pénztől is.

Az 1967-es versenynaptárból az első erre alkalmas versenynek a május végére meghirdetett szófiai atlétikai viadalt választottam. Beírtam a tervünkbe, hogy Silai Ilona ott 2.06.7-et fog szaladni nyolcszáz méteren és megdönti az addigi országos rekordot. A verseny előtti divíziós találkozáon Icu úgy szaladt, hogy megközelítette az országos rekordot. Játszva futotta a 2.07-et. Megnövekedett önbizalmát annak is köszönhetette, hogy márciusban ugyancsak terv szerint hatszáz méteren 1:30.8-as eredményt ért el Kolozsváron. Szófiában akkor kísérletképpen gumiaszfalttal burkolták a futópályát. Ennek az volt a hátránya, hogy meleg időben beleragadt a futók szegescipője. De szerencsére olyan időt fogtunk ki, amikor az aszfalt kemény volt. Mondtam is Icunak, hogy minél keményebb a talaj, annál jobb a nyolcszáz méteres futók szempontjából. Tízezer métert leszaladni ilyen pályán kín. Többen is bokasérülést szenvedtek

akkor. Az Icu cipőjére rövid, három hárommilliméteres szegeket tettünk. Még most is hallom, hogy kopogott a cipője a futópályán. Nicolici Vera, a jugoszláv világrekorder nem jött el a versenyre. Icunak nem volt kitől félnie. Taktikai utasításom szerint elejétől végig vezetnie kellett. Sima győzelemre számíthattunk. De valójában nem a versenyben elért helyezés érdekelt bennünket, hanem az idő, amelynek jobbnak kellett lennie a román országos rekordnál, hogy mindenki előtt bizonyíthassuk, jól haladunk az olimpiai előkészületekkel. Ha ez sikerül, szabad az út, újabb versenyre utazhatunk, mégpedig Hollandiába, ahol újabb rekorddöntést irányoztam elő.

Jogosan reménykedtünk.

Icu jól kezdett, ment, mint egy angyal. 61,3-at mértem az első kör után. Húsz méterrel vezetett az élen, senki sem akadályozta a futásban. Előnyét aztán tovább növelte, és 2:05.7-et ért el, tehát pontosan egy másodperccel javított az országos rekordon.

Célba érkezés után fűtörészett, mosolygott. Mindig azt mondtam neki, ha célba érkezésnél fűtүүлни tud, akkor nincs baj. Akkor biztos lehet abban, hogy jól osztotta be erejét, könnyedén futott. Aztán megjelent a hirdetőtáblán a neve, és mellette az általa elért idő. Országos csúcsot elérni igen jó érzés. Icu boldog volt. Vidáman elvégeztük a levezető mozgásokat.

A versenyen jelenlevő sportvezetőinknek rögtön megváltozott a rólam alkotott véleménye. Egyből jó, szép és „lelkes” ember lettem. Tulajdonképpen nagy esemény volt az Icu és az én életemben ez a verseny, hiszen sikerrel vizsgáztunk, és az otthoni felkészülés javára billenttük az eddig ebben kételkedők mérlegelését. Barátaink bizalmát megerősítettük, a kételkedőket elhallgattattuk egy időre. Ezzel az eredménnyel Icu a világranglistán az első húsz közé került. Örültünk, de korántsem voltunk elégedettek. Munkánk alapján többre vágytunk, merészebb terveket forgattunk a fejünkben.

Hazatérve, a gratulációk után máris tereltek a pénztár felé. „Feltéptük” a rekorddöntés után járó összeget. Icu kijelentette, ha kell, naponta ötször is hajlandó edzeni. Csillapítottam, hogy elég lesz a napi két tréning, ha mindent jól csinálunk. Egyszer aztán meg is kérdeztem tőle, hogy tulajdonképpen ő miért szalad. Elmeséltem, hogy nekem a futás nagy élmény, jól érzem magam trappolás közben. Ezért is neveztek el „réti bolond”-nak, „Kutyának” és sok más mindennek. Szeretem a futást. „Veled mi a helyzet?” Őszintén válaszolt: „Velem az a helyzet, hogy pontosan fordítva érzek, mint te! Kilencvenvalahány százalékban a pénzért szaladok, és csak a fennmaradó néhány százalékban a passzióért!” Nem ítéltem el ezért Silai Ilonát, csupán sajnáltam kissé, hogy így érez. Tudomásul vettem, hogy nem könnyű erőfeszítéseinkben nála a felhajtó erőt vizsgálva, ezután a pénznek lényegesen nagyobb jelentőséget kell tulajdonítanom, mint a dicsőségnek. E kettő legtöbbször együtt jár. Ma ez természetes. Akkor nyíltan erről szólni nem volt szabad.

A következő divíziós verseny előtt szóltam Icunak, hogy az lesz a legjobb, ha apránként ér el a meglévőnél jobb eredményeket, tehát úgy szaladjon, hogy rekordja határán elhelyezhető eredményt produkáljon. Féken kellett tartanom, hogy ne fussa ki magát, tartalékoljon a jó eredményekből a Balkán-bajnokságra és a hollandiai szereplésre is. Hollandiában a tervszerűsítés értelmében rekordjavítással kellett versenyt nyernie. A Balkán-bajnokságon azt szerettem volna, ha négyszáz méteren is megdönti az országos rekordot. De az annyira nem volt fontos, hogy el sem mentem vele Szófiába. Különben ott is jól szerepelt. Négyszáz méteren 55,3-mal nyert. Nyolcszáz méteren pedig kis híján megverte a világcsúcstartó Nicolici Verát. Négyszer négyszázon is kitett magáért. A Balkán-bajnokságon való kitűnő szerepléséért összesen háromezer lejt kapott. Nekem is kijárt feleannyi. Akkor a rosszindulatúak arról beszéltek, hogy Icu azért szerzett két balkán-bajnoki érmet és egy második

helyet, mert nem voltam vele. „Nem volt, akitől reszkessen!” Nem ez volt a helyzet. Önállóságát próbáltam akkor, s azt, amit mi is szoktunk mondani: Lám, ragadt-e rá valami „lópor”?

A válogatottban akkor napirenden voltak az edző és tanítványa közötti viták, hangoskodások, ellenkezések. Köztem és Icu között ilyen nem fordult elő. Icu egy kukkot sem szólt. Én nyomtam a szöveget, mondtam a magamét. Ő pedig hallgatott, és tette, amit én is csináltam. Cirkuszt nem rendeztünk. Emlékszem, Pojánán már a reggeli egy órás bemelegítő után, jól megizzadva tértünk vissza, később az edzéseken is folyt rólunk a víz. Erre rám sütötték, hogy terror alatt tartom, sanyargatom tanítványomat. Később már Silai Palit is cinkossággal vádolták, mert edzéseken maga is nagyobb erőfeszítésre bízta a feleségét. Bizony sokszor hullafáradtan dőlt ágyba Icu. A lábát sem tudta kiegyenesíteni a kemény edzés után. Pali megértette és lelket vert belé, ha panaszkodott. Így aztán nem járt úgy, mint Kőműves Kelemen. Amit egyik nap felépítettünk, nem dőlt össze másnapra. Mert ez is előfordult velem nem is egyszer más, Icunál kevesebb kitartással és elszántsággal rendelkező tanítványom esetében.

A hollandiai verseny előtt még egy hónapot töltöttünk itthon, Kolozsváron. Hetenként egyszer a fiúk segítségével ötszáz és háromszáz próbákat rendeztem Icu számára. A két távon elért eredményei összesítéséből kijött a kitűnő 2,04-2,05-ös idő a nyolcszáz méteren. Ez jobb volt, mint az országos rekord, amelyet Icunak meg kellett döntenie Hollandiában. Ismertem ellenfeleit. Két cseh leányzó 2,08 körül futott, két holland nő ugyancsak hasonló eredményre volt képes. A hazaiak közül Baciú Lenuța, Gábor Ibi és Bernád Cecilia jöhettek számításba 2,09-es idővel. Az európai élmezőnyben számon tartott futónők akkor már menekültek a nyolcszáz méteres versenytől, ha megtudták, hogy oda Icu is benevezett. Négyszázon és ezerötszázon próbálkoztak, ahol úgy érezték, esélyesebbek a győzelemre.

Silai Ilona évek óta tartó alapos felkészülése nyomán állandósuló jó formában jelentkezett a versenyeken, és látszott rajta, hogy még „nem futotta ki magát”, egyre jobb eredmények elérésére volt képes.

Hollandiában hármas atlétikai csapatversenyt hirdettek. Csehszlovákia és Románia volt a két meghívott. Prágáig vitt a TAROM gépe. Ott három órát vártunk a KLM gépére, amely Amszterdamba repített. Várakozás közben betévedtem a repülőtéri fényes vendéglőbe. Végigsétáltam az asztalok között. Egyszer csak nagy koppanást érezek a fejemen elsötétült előttem a világ. Nagy röhejre ébredtem. Körülnézek. Hát látom, hogy nekimentem a tükörfalnak. Szép kis dudorodással „gazdagodtam”. De hamar elfelejtettem az incidenst, mert összetalálkoztam Petre Sbîrceával, aki egykor mechanika tanárom volt. Impresszárióként kalauzolta Aurel Andreescu, Mihaela Mihait és Auraa Urziceanut. Mindjárt felelevenítettem Sbîrceanak a „Szép város Kolozsvár”-t, és kellemesen telt az idő az énekesek társaságában. Aurel Andreescu kissé lehűtötte jó kedélyemet, mert olyan cirkuszt rendezett a gép késése miatt, akár egy primadonna. Világstárhoz méltó jelenetében többször felemlegette a hangszálait és azt is, hogy neki gyakorolnia kell. Aztán felszálltunk a repülőgépre. Másodszor utaztam nyugati gépen. Volt mit csodálnom. Kezdve a stewardessektől a felszerelésekig. A román gépeken sem volt éppen „eldobni való” női személyzet, ám a Királyi Holland Légitársaság gépén angyalok sűrögtek körülöttünk. De Aurel Andreescunak nem ízlett a konyak. Az egyik csinoska véletlenül a művész kezére csepegtetett valamennyit a teából. Erre megint kitört művészünkön a hisztéria. Mihaela Mihai kis szeplős nő volt. Csöndesen ült, hallgatott. Icunak tetszett, hogy őt szebbnek tartottam, mint a művésznőt. Aura Urziceanu beleváló, vidám, talpraesett és mókás cigány nő. Élvezet volt vele utazni.

A repülőben azt ettünk és ittunk, amit csak akartunk. Amit fogyasztottunk, az benne volt a repülőjegy árában. A román gépen fizetnünk kellett az italt. És mindössze egy szendvicset kaptunk. A holland gépen uzsonnát fogtunk ki. Nem számított hány rántott halat és hány konyakot ittunk. Icunak is jó étvágya volt. Vékonyka nő létére elég sokat evett. Többet, mint jómagam. Olyan volt, mint Sötér. Hanzi például könnyedén bevágott egymásután három sültet. És egyikükön sem látszott, hogy nagyevő... Mondom, nagyon szeretek enni, de Icu túltett rajtam. Igaz, mi lefutottunk minden súlyfölséget. Icu akkor ötven kilós, és pedig hetven körüli voltam. Élveztem a kényelmet. A mi gépeinkhez képest a hollandok repülője luxushajó volt. Huszonnégy nőből állt csapatunk. Edzőkkel vezetőkkel együtt huszonkilencen voltunk. Az edzőket úgy válogatták ki, hogy a legértékesebb versenyzők edzői elkísérhessék tanítványaikat a vetélkedőre. Jó hangulatban érkezünk Amszterdamba. Várt reánk egy mesés „autocar”. Felvittek Észak-Hollandiába. Utaztunk másfél órát. Megálltunk az első szélmalomnál. Az utakat - az autópályákat is - töltésekre építették. Ott a megművelhető területek a tenger szintje alatt vannak, és hosszú gáttal védik a tengertől a földet. Láttam, hogy építenek korszerű utat. Hatalmas gépezet körül nyolc-tíz munkás sürgölődött. Szépen felöltözve, nyakkendősen, tisztán dolgoztak. Egy óra alatt csaknem egy kilométer aszfaltot öntöttek mindentudó gépük segítségével. Kítűnő betonlapra dolgoztak. Azt hiszem, minden gombnyomásra történt. Minden ötven kilométerre találtunk egy-egy szélmalom kinézésű csárdát. És mindeniknél megálltunk...

Hollandiában külön női és férfi atlétikai szövetség van. Külön szövetség intézi a terepfutók és a nemzetközi atléták ügyeit. A női atlétikai szövetség elnöke egy negyvenéves, hirtelenszöke úriember, civilben textil gyártulajdonos és a helyi atléták szponzora. A megegyezés úgy szólt, hogy az utazást mi fizetjük, az ellátást ők biztosítják. Amikor ők látogatnak Romániába, akkor mindez fordítva történik. De a Gröningenig tartó autó költségeit ők állták Gyönyörű park közepén, gyönyörű panzióban kaptunk szállást. A szobákban és a vendéglőben valahonnan finom, halk zene szólt. Klasszikus zene is. Aztán, talán, mert azt hitték, magyarországiak vagyunk, a Csárdáskirálynőből is kaptunk részleteket.

Fireaval, az atlétikai szövetség főtitkárával kerültem egy szobába. A lányokat is szépen beosztották párosával. Többen közülük kérték a szobakulcsot. Mutatták, hogy hol állnak az aranyozott, szimbolikus kulcsok, de azt is elmondták: náluk semmit sem szokás bezárni. A szobában friss virág, az asztalon vörös és fehérbor, ásványvíz, hatalmas tálban déligyümölcsök. Azt gondolná az ember, hogy az italokat el kellene zárni a sportolók elől. Nem így van. Aki mértéktelenül iszik, az elől hiába zárják el az italt. Nem bőség a sportolók ellensége, hanem éppen ellenkezőleg, a szegénység, a sokféle tiltás. Ott a panzióban nyugodt, békebeli csend honolt. Szép szobalányok észrevétlenül folyamatosan feltöltötték az ital- és gyümölcskészletet. Megnyugtatóak voltak a színek, a színharmóniák. És változatosak. Kezdve azzal, hogy Hollandiának azon a részén két egyforma színre festett házat vagy tetőcserepet nem láttam. A restaurált régi épületek olyan hangulatot árasztottak, hogy számomra az egész mesés álomnak tűnt. A házak hatalmas és függönyözetlen ablakán belátni a régi bútorokkal díszített szobákba. Kerítés nincs. De minden ház mellett és előtt van valami bámulni való. Kis patak csörgedezik frissen, máshol pici szélmalom köti le a figyelmet. A virággruppok sem sablonosak, hanem változatos formájúak, és semmi sem rikító. A hollandok kedvelt színe a narancssárga. Tucatnyi változatát használják, kifinomult ízlésük szerint. Bukarest után abban a kellemes összhangú városkában nagyszerűen éreztük magunkat. Hollandiában és később Svédországban sem láttam ideges embert. Kiegyensúlyozottságuk irigylésre méltó. Így is lehet élni - jegyeztem meg akkor. Ma már ezt mondom: másként nem is érdemes! Minden más mód emberellenes. Hogy a sportolóellenségről ne is beszéljek...

Elszállásolásunk után fogadásra vittek a városházára. Nyakukba akasztott hatalmas jelvénnel „feldíszített” két városatya és a polgármester fogadott. A fiatal polgármester nem is olyan régen atletizált, 11,4-et futott százon, ő volt a verseny patrónusa. Libériás inasok hozták az italokat, a szendvicseket. Nem idehaza, hanem ott ettünk igazi szebeni szalámit. Mondhatom, nagyon finom. Konyakot hoztak mindenkinek. Aztán ki mit akart, azt ihatott és ehetett. Közben elhangzott egy-egy beszéd, üdvözlés, köszöntés. Miközben a polgármester beszélt, nagyhajú hippik kapaszkodtak a városháza ablakára, és számfüzet mutattak az előjáróknak. A polgármester mosolyogva visszaintegetett nekik. Cseppet sem zavartatta magát. Elgondoltam, hogy mi lett volna, ha hasonló jelenetre kerül sor, mondjuk, nálunk Kolozsváron, vagy a fővárosi vezetőség valamelyik összejövetelén. Szóvá tettük a dolgot a búcsú-banketten. Derűs nyugodtsággal magyarázták, hogy náluk ilyen is van, de az ehhez hasonló megnyilvánulások senkit sem zavarhatnak.

Vacsorára visszatértünk a panzióba. Kifogástalan kiszolgálás, ezüst evőeszközök, finom ételek. Utána meglátogattak a holland atléták. A csehek nem jöttek. Azt üzenték, hogy ők már ismerik a hollandokat és a románokat is. A lányok fagyaltotztak, mi konyakot szopogattunk, kávéit ittunk. Vidám hangulatban folyt az ismerkedés. Egy óra múlva a holland atlétanők vezetője ránézett az órájára. Nem szólt egy szót sem, de abban a pillanatban a csapatkapitány felállt, és elbúcsúzott. Követte őt a többi holland lány is. Azzal váltunk el, hogy a versenypályán találkozunk. Lányaink is nyugovóra tértek. Mi vezetők maradtunk. Kértünk még egy konyakot, még egy feketét. Néhányan neki fogtak bőrszivarozni. Erre otthagytam őket, és felmentem a szobámba. Arra gondoltam, hogy aznap nem mozogtunk, nem edztünk. Készültem a reggeli bemelegítőre. Baciú Lenuța és Icu tartozott reám. Félóra múlva jön Firea Victor dühösen. Káromkodott, sóhajtozott egyfolytában. Kiderült, hogy a végén már csak ő és a gyáros maradt „talpon”. Végül ezüst tálcán kapták a számlát. Ötszázvalahány guldent ért a vendéglátás. A gyáros miután kifizette, bocsánatot kért és a pénz felét. Firea szabadkozott, hogy csak másnap lesz alkalma beváltani az otthonról hozott csekket. Így aztán a holland magára vállalta az egész összeget. Végül is a mi vezetőnk szégyenbe maradt. Szerencsére rengeteg ajándékot vittünk magunkkal. Különleges konyakot, borokat, kézimunkákat. Az ilyesmit külön raktárból adták nekünk a Vasile Gonta utcából. Készítettünk egy különlegesen gazdag ajándécsomagot holland emberünknek, mert másnap, amikor pénzhez jutottunk, akkor hallani sem akart arról, hogy kiegyenlítsük az este elfogyasztottakat.

A lányok fejenként tizenöt guldent kaptak, és egész nap a város utcáit rótták, bámészkodtak, vásároltak. Szombat volt. Vasárnapra hirdették a versenyt. Hétfőn nekünk már mennünk kellett, tehát nem tehattunk mást, szombaton vásároltunk. Találtunk nyitva elég üzletet akkor is. És rengeteg volt a látnivaló. Szerencsére Icu mellé szegődtem, és egy idő után hazaparancsoltam. A többiek halálfáradtra sétálták magukat. Többen tiltott valutát is hoztak magukkal, és az otthon kifizetendő vásárlásokba bonyolódtak. Ezt és sok más egyebet is előhoztam később egy elemzéskor. Mert szerintem eredményeink rovására ment az a mindenkit eluraló idegeskedés, amely azzal kezdődött, hogy otthon mit vásároljunk, hogyan csempésszük ki, miként adjuk el, és mit vegyünk aztán külföldön, amit hazatérve kifizetődően eladhatunk. A pénztelenség miatti idegeskedés sokszor katasztrofális idegállapotot eredményezett, sportolóink képtelenek voltak a versenyre összpontosítani. Az évek során ezen az állapoton nemhogy segített volna a vezetőség, hanem rontott azzal, hogy az amúgy is kevés zsebpénzünket mindig megnyirbálta, ilyen-olyan okkal ellopta a sportolóktól és az utazáshoz, közszállításhoz, szálláshoz és egyéb költségekhez sem biztosított elég pénzt. A román atlétákról aztán elterjedt, hogy éhenkórászok, pénztelenek, és nagyon szemmel kell tartani őket, mert tapad a kezük.

Vasárnap a verseny előtt még egyszer megbeszéltem a dolgot Icuval. Mondtam neki, hogy a versenyen első kell, hogy legyen, és országos rekordot akár behunyt szemmel is futhat, mert 2,04-2,05-os eredményre képes. Egyetértett velem. Bemelegítettünk. Megmasszíroztam. Következett a jelenlét: Jelentkeznie kellett a bírók előtt. Közben az egyik diszkoszvető derékfájásra panaszkodott. Megmasszíroztam őt is. Mire visszatértem a pályára, már elindították a nyolcszázas futókat. Icu ment akár az óra. Eredménye 2:05.3! Megvolt a rekord. Második egy csúnyácska holland szemüveges nő, Gommers lett, aki 2,07-et szaladt. Harmadik Baciú Lenuța. Ő is megjavította egyéni rekordját.

Külön öröm volt az, hogy Icu mindössze négytized másodperccel döntötte meg a rekordot és máris láthatáron volt a következő rekordjavítás lehetősége, amiért pénz járt. A hollandiai versenyéért Icu háromezret kapott. Annyit, amennyit egy munkásnő két vagy három hónap alatt keresett.

A búcsú-bankett fényes, kápráztató volt. Megnyertük a csapatversenyt is. Ajándékot kaptunk és adtunk. Kiderült, hogy a hollandoknál nem szokás az ajándékozás. Észrevettem, hogy gyárosunk meghatódott figyelmességünktől. Másnap reggel buszra szállás előtt mindnyájan megkaptuk a város emlékérmét. Irány Amszterdam. A város végén a városatyák újra feltartóztattak, és szokásaik szerint elbúcsúztattak; gyönyörű kristálypoharat ajándékoztak küldöttségünk minden egyes tagjának. A meglepetések tovább folytatódtak. Amszterdam kapujában újra megpillantottuk textilgyáros barátunkat. Mercedesét. Gyönyörű szállodába kalauzolt. Ott sem kellett bajlódniuk a kulcsokkal. És megnyugtattak, hogy mindenért felelnek, semmi sem tűnik el a szobákból. Ékszereink, ha lettek volna, biztonságba helyezhettük volna a szálloda páncélfiókjaiban. A szállodát és az ellátást, amelynek csúcsa az esti hajókiránduláson rendelt vacsora volt, ajándékképpen kaptuk. Nagy élmény volt. Ott ettem életemben először osztrigát. Még tetszett is. Nekünk játszott a zenekar. Lehár, Kálmán, Strauss volt műsoron. Enescut nem játszottak és a perinicit sem ismerték. Majdnem egy hetet töltöttünk Hollandiában. Szerencsések voltunk, másnap reggel hatalmas élelmiszercsomagot kaptunk. Különösen a csokoládénak örültünk, amelyből megdöbbenően bőségesen elláttak. Az elváláskor holland barátunk meghatódva búcsúzott, és még egyszer elnézést kért, hogy az első estén fogyasztásunkat kifizette. Firea Victornak akkor újból pirulnia kellett.

Mi a magyarázata annak, hogy ez a holland úriember így viselkedett? Talán az, hogy náluk nem szokás olyan gazdag ajándékot adni, mint amilyent mi szegényünkben a számlakiegyenlítésért adtunk neki. De lehet, hogy miután megtörtént, tájékozódott a mi anyagi lehetőségeinkről, és megsajnálta bennünket. Nem volt leányálom egyetlen külföldi kiszállásunk sem, ha csupán a magunk pénzéből kellett élnünk. Egyszer Svájcba kerültem Icuval, négyhetes edzőtáborozásra. Ezernégyszázhatvan frank volt a zsebemben, amit egyhónapi ott tartózkodásunk fedezésére adtak 1972-ben. Kiderült, hogy a napi harmincöt frankért szállást és kosztot egyik szállodában sem adnak. Végül egy menedékház közös hálójában kötöttünk ki, ahol tíz frankért a szálláson kívül a gulyásos kondérból is meríthettünk tetszés szerint. Elmentem a sportvezetőkhez. Kiderült, hogy hetven márkán alul sehol sem kapunk megfelelő szállást. Otthoni szokás szerint kiraktam eléjük az asztalra a legjobb Zarea konyakot, a hímzett terítőket és csomó sportjelvényt. Az ajándék láttán máris nyúlt egyikük a telefon után. Franciául és olaszul beszélt. Végül olasz rokona, akinek éppen a sportpálya közelében volt egy szállodája, elvállalt minket napi harmincöt frankért. Ajándékaimért viszonzásképpen tizenennyolc grammos tizennégy karátos arany nyakkendőtűt kaptam a sportvezetőtől. Az ékszeren Szent Mórítz város jelvénye a Nap látható. Svájcban és Hollandiában sincs baksis és meglepetés az ajándékozás, melyet szerény tapasztalataim szerint gazdagon viszonznak. Holland barátunk legnagyobb ajándéka az az idő volt, amelyet reánk fordított, hiszen textilgyára távolléte miatt bizonyára sokat veszített.

A KLM gépével Zürichbe repültünk. Négy órát kellett várnunk a továbbutazásra. Meggyőztük vezetőinket és belügyi emberünket, hogy kiengedjenek pár órára a városba. Akkor a svájci bankokban még beváltották egy a tízhez a lejt. Mindenikünkönél volt néhány százaz. Megfogadtuk, hogy csoportosan megyünk mindenhova, egyikünk sem marad le. Nem így történt. Tetszett nekem, hogy Svájcban az autóbuszok a megállóban feltüntetett módon, pontosan ötpercenként érkeztek, és amikor megteltek az ülőhelyek, becsukódott a kocsijátaja. A lemaradók megvárták a következő buszt. Másodpercenyi pontossággal érkeztek és indultak a járművek. Ezt már Amszterdamban is megfigyeltem a villamoson. Ott sem utaztak állva az emberek. Micsoda nagy a különbség a mi közszállításunk és az övék között. Végül csoportokra szakadva jártuk a várost. Két nővel maradtam. Tanultam németül a gimnáziumban, gyakoroltam a fogságban is. A nők cipeltek magukkal, kínok-kínját szenvedtem vásárlásaik közben. Icuinak harisnyamániája volt. Találtunk egy olyan órásüzletet, ahova ki volt írva, hogy beszélnek magyarul. Ott vásároltam magamnak egy gyönyörű svájci órát mindössze hétszázötven lejért. Hordtam vagy három évig, aztán túladtam rajta. Cataramă Olimpiának sok pénze volt. Eloldalgott mellőlünk, hogy ne lássuk, mit vásárol. Végül elkéstünk. A többiek már elmentek a buszállomásból a repülőtérre. Azt hitték, disszidáltunk. Ezért, amikor utolértük őket a repülőtéren, megkönnyebbültek, de dühösek is voltak a vezetők. Engem tettek meg felelősnek a történetekért és nagy szárnak neveztek. A nők védelmükbe vettek. Bevallották, hogy elfelejtkeztek vásárlás közben a gyorsan múló időről. Firea tájékozott. Nem szóltam. Számárként is tudni kell, hallgatni.

Még azon az őszön leszűkítették az olimpiai keretet. Hetven atlétából mindössze harmincan maradtunk. Mivel magaslati körülmények között kellett versenyeznünk Mexikóban, egy hónapos magaslati edzést írtak elő, amelyre a Jerevántól harminc kilométernyire fekvő Cahkazorba küldtek bennünket. Cahkazor után a törökországi Antalya fővárosába, a tengerpartra utazhatunk, ahonnan időnként autóbusszal felvisznek egy hóval borított hegycsúcsra. Tizenegy hónap volt még az olimpiáig. Módosítanom kellett felkészülésünk tervét. Előzőleg azt írtam, hogy negyedik-hatodik helyre fut be Silai Ilona. Azt mondták a vezetők, ha dobogóra jut, akkor a hazaival együtt három edzőtáborozáson vehetünk részt. 2,02-re módosítottam a Silai Ilona várható eredményét a mexikói olimpia nyolcszáz méteres versenyén. Ezt az eredményt az olimpia előtt is el kellett érni. 1968 augusztusára írtam be az új csúcsdöntést az athéni versenyre, a Balkán-bajnokságra. Beírni ezt könnyű volt. Elérni nehezebb. Változtatnom kellett felkészülésünk programján. Változtattam. Hét aláírás szentesítette a nagyobb vállalkozást. A magam tervébe beírtam, hogy a vállalt eredményig még két alkalommal megdöntjük az országos rekordot. Bízam előző felkészülésünk alaposságában és az Icu képességeiben. Ő is aláírta a vállalat.

A végrehajtása sem ment simán. Először is beleszólt a decemberi jereváni edzőtáborozásunkba a család. Nem tetszett nekik, hogy Icu karácsonykor nem lesz otthon. Icu ezért tudtom nélkül levelet írt az olimpiai bizottságnak, amelyben lemondta az év végi edzőtáborozást. Nekem estek erre a vezetők, hogy mióta hagyom magam a tanítványaimtól vezetni. Azzal fenyegetőztek, hogy letiltják, kiteszik az olimpiai válogatottból, az eddigi költségeket pedig nekem kell megtérítenem. Az anyagi felelősséget örökké szívesen hangoztatták.

Vállaltam, hogy belátásra bírom Icut. Nehezen, de sikerült. Végül a vezetők megígérték, hogy december huszonharmadikán visszatérünk Bukarestbe, karácsony estére pedig hazaérkezünk Kolozsvárra.

A cahkzori edzőtáborba mi csere alapján jutottunk. A következő nyáron szovjet sportolókat kellett vendégül látnunk egyik hegyvidéki edzőtáborunkban. Cahkzorban más országok sportolóival találkoztunk. Kilenc atlétából és kilenc vezetőből állt küldöttségünk. Előttünk járt ott egy aktivista, hogy lássa a háromezer méteres magasságban épülő kaukázusi sportlétesítményt. Mit látott, mit tárgyalt, ma sem tudjuk. Odaérkezésünk után egymásután értek a meglepetések. Egyetlen egy sem volt kellemes meglepetés. Moszkvában kemény tél volt. Jerevánban plusz tizenöt fok. Beültettek egy kis buszba. Átvágtunk a pálmákkal tele városon. Az aktivistának hitelt adva, azt hittük, „paradicsomba” érkeztünk. Később kiderült, hogy emberünket lebeszélték arról, hogy felmenjen a hegyvidéki edzőtáborba. Etették, itatták, jól tartották Jerevánban, és ő hozsannát zengett nekünk élményeiről. A háromezer méter magasságban térdeiig érő hó és barakkok fogadtak. A „sportlétesítmény” igazgatója elmondta, hogy „vannak még hiányosságok”, különben minden rendben van. Beosztottak a szobákba. Kolozsvári edzőtársammal, dr. Arnăutuval kerültem egy helyre. Az épület, amelyben laktunk, befejezetlen volt. Az ablakráma melletti résen kidughattam a kezem. Kívülről vakolatlan volt az épület, belülről berendezetlen. Hulladék papírt és rongyot adtak, hogy dugjuk a réseket. A kinti hőmérséklet mínusz tizenöt fok körül lehetett. Hiányos volt a bútortárolás. Társaink is panaszkodtak, hogy nem használhatják a fürdőt. A hiányzó bútorok pótlására a raktárba irányítottak, ahol összetört bútorokat találtunk. Kaptam ott egy fél tükröt. Mindnyájan azt használtuk borotválkozáshoz. A meglepetések az étkezésekben folytatódtak. Kiderült, hogy nincs késük, mert mind ellopták az építőtelepen dolgozó örmény munkások, akik a lógás magasiskoláját mutatták be a telepen. Főleg a földmunkát végzőket figyelhettem meg. Reggel derékig meztelenül dolgoztak. És hóval mosakodtak. Félóra alatt végeztek a normára kiadott munkájukkal. Aztán kifeküdtek a hóra. Reggel előttünk és aztán velünk is ettek, délben szintén. Négy órakor egy sem volt a munkahelyén. Munkaidő alatt a cigaretta ki nem esett a szájukból. Farzsebükben lapos üveget hordtak, abból kortyolgattak szaporán. Jókedélyűeknek, tréfálkozóknak, mindig vidámaknak láttam őket. Ottlétünk alatt a kantinfelelős fia légpuskából céltáblára lőtt. A barátját, aki a céltáblát igazítani ment, halántékon kapta a szikláról visszapattant sörét. Óriási temetést rendeztek. Megható volt a mindent eluraló gyász. A gyönyörű táj, az ötezer méteres hegyek és a fenyvesek ölelésében ott akkor védtelennek tűnt az ember. És a közösség kohéziója nélkül végtelenül kiszolgáltatottnak.

Önkiszolgálásra rendezkedtünk be. A halat nekünk kellett kibelezni, a téglakenyeret felvágni. Összesen három bicskánk volt, nehezen ment a kenyéradagolás. Előttünk reggel az építők ettek. Nekünk teát, szappanszerű margarint és kisadag kenyeret adtak. Mindenből keveset kaptunk. Egyedül mazsolából volt bőség. Hatvanöt kopejkáért vehettünk még egy adag levest délben. És húszért még egy adag kenyeret. Minden étkezésre halat adtak. Beosztottak, konyhaszolgáltatónak, magunk mostuk el az edényeket. Három nap múlva beütött a krach! Befagyott és elrepedt a vízvezető főcső. A munkások csigalassúsággal kiásták, javították. Később újraindult a fűtés. Három fok meleg volt a szobánkban. Kinn az épület mellett üvöltöttek a farkasok. A vécék bedugultak, amikor nem volt víz. Kijártunk a vécére. Ha menni kellett puskás kíséretre is szükség volt. Nem mosdottunk. A teához havat gyűjtöttünk. Olyan erős teát főztünk, hogy képtelenek voltunk aludni. Így ment ez három hétig. Kinn a nagy hó miatt nem tudtunk szaladni. Benn ötszáz méter kerületű tornateremben a bitument valami zöld színű fertőtlenítő por fedte. Amikor felszállt a por, köhögött az egész társaság. Kimenekültünk az országútra, a hókékek nyomába. A viharok miatt Jerevánból nem érkezett élelmiszer. Tiltakoztunk. Ultimátumot adtunk. Így aztán egyszer levittek Jerevánba vásárolni. Nem volt mit. Répalevelen kívül ott sem kaptunk egyéb élelmiszert.

Jereván külvárosában egy barakkvárost találtunk, ahol az odamenekült örmények éltek. Vezetőnk elvitt ott lakó nagybátyjához. Sivár környezetben, kis utcákon közelítettük meg azt a barakkot, ahol a rokona lakott. Az utcán folyt a szennyvíz. Az emberek koszosak voltak. A nők elkendőzött arccal jártak. Nem fértünk be mind a tizenhét ember a nagybátyja szobájába. Fényképeztünk, nézelődöttünk. Az örmény ember azt mondta, hogy ősi szokás szerint az utolsó falatját is vendégeinek adja. Hatalmas fél méter átmérőjű, két centiméter vastag palacsintafélét tett az asztalra. Egy földbevéjt üregből két kancsó bort hozott a gazda. Ettünk, ittunk. Éhesek voltunk. Úgy ettünk, mint a kannibálok. Jóízű volt a palacsinta-kenyér. Jól éreztük magunkat.

Jelvényekkel háláltuk meg a vendéglátást. Nem akartak elengedni. Mindent megettünk, és vagy húsz liter bort, megittunk. Jókedvünk kerekedett. Így végződött bevásárló utunk Jerevánban. Visszatértünk a hegyre. A fellelős beinvitált minket az irodájába, amely tele volt különféle Sztálin-szobrocskákkal. Valahonnan előszedett egy csomó nápolyi szeletet és egy üveg nyolccsillagos konyakot. Az okot az ivásra Sztálin 90. születésnapja szolgáltatta. Azt mondta, a grúzok és az örmények még mindig visszasírják a nagy vezetőt. És azt üzenve Ceausescunak, hogy náluk nem döntik le a Sztálin szobrokat. A kétféle ital és más egyebek miatt hánynom kellett.

Mondtuk, hogy nem maradunk tovább a táborban. De nem volt gépkocsink, nem volt mivel elmenekülnünk. A repülőjegyünk is megadott dátumra szólt. Csapdába estünk. Húsz rubelt fizettünk egy napra. Hogy pótoljam az ennivalót, mindenemet eladogattam. Használt sálamat is megvásárolták az építők. Szerették a használt holmit. A takarítónők két nylon ingemért ötven rubelt adtak. De előbb hordanom kellett, mert újonnan nem vették. Előre küldött emberünk felvilágosított, hogy ha pénzre teszünk szert, csakis fotóciikket vásároljunk. Ahhoz olcsón hozzájutottunk. Így vásároltam két nylon ing árából egy Zorkij-4-es fényképezőgépet. Pult alól, persze. Megtoldva az árát néhány rubellel. Moszkvában még egy tévéhez való stabilizátort is vettem. Nagyon olcsó volt. Borotvátlanul, csontig átfázva, lefogyva szabadultunk ebből az edzőtáborból, ahol az éjszakákat átkártyáztuk, mert képtelenek voltunk aludni a hideg szobában. De senki sem betegedett meg. És nem sérült meg senki. Aránylag jól megúsztuk a „fogságot”.

Visszarepültünk Moszkvába. Kiskabátban léptem ki a repülőből. Szaladnom kellett, ha nem akartam megfagyni. Elvittek az Aeroflot vendéglőjébe. Ott is céklalevest és halat adtak. Szenvedtünk. Két óránk maradt vásárlásra. Rubelünk volt elég. Mentünk a GUM-áruházba. Huszonnyolc fok hideg volt. Hajadonfőn, félcipőben voltam. Elszámoltuk a trolibuszmegállókát, eggyel hamarabb szálltunk le. Kétszáz méternyit bírtunk szaladni abban a hidegben. Bemenekültünk egy-egy üzletbe. A hidegért reklamáltam a szállodában is. A folyosók végén katonaszerűen orosz nők ültek. Elhívtam az egyiket, és megmutattam, hogy szobánkban a hőmérő plusz ötöt mutat. Még ő volt felháborodva, hogy szóltam. Nem azt mondta, hogy „csak öt fok”, hanem pozitív értelemben, így: „Öt fok meleg van!” A szóváltás nyomán rajtam maradt a mondás: „Kuchtia, plusz pjáty!”

Moszkvában engem hülyének néztek. Hajamra ráfagyott a zúzmara, kiskabátom zörgött, arcom lila volt. A GUM-ban kissé megmelegedhettem. És vásárolni is lehetett. Minket akkor a fényképezőgépek, a villanyvarrógépek vonzottak. Egyikünk, hogy valamire elköltse a pénzét, vett egy csomó hajfestéket. Ő járt a legjobban. Rengeteg pénzt csinált belőle itthon, mivel éppen divatba jött a hajfestés a nőknél. Boldognak, boldogtalannak hajfesték kellett.

Nagypénteken beültünk a Moszkvából hazainduló TAROM gépbe. Kezdték bejáratni a motorokat. Az egyik jobb oldali motor nem működött. Segítettek az orosz szerelők. Teltek az

órák. Izgultunk, hogy nem érjük el a Kolozsvár felé tartó gépet. Végül sikerült. Icu másfél kilót, én négyet fogytam a táborozás alatt. Igen, mert nekem Sokol Kurttal is tréningeznem kellett. A rengeteg mazsola és az itthonról vitt vitaminok tartották bennünk a lelket.

Itthon beszámolóinkba beírtuk, hogy az olimpia előtt tíz hónappal eltékoztunk egy hónapot, kitűzött eredményeinket nem értük el. Az előzetes terepszemlére kiküldött aktivistát ezért utolsó figyelmeztetésben részesítették, és tíz százalékot(!) levontak az olimpiai felkészülésben résztvevőknek, tehát a neki is kijáró prémiumból. Mi maradtunk keserves tapasztalatainkkal.

Akkor nekünk úgy tűnt, hogy itthon bőkezűen bánnak velünk. 1967 őszétől az olimpiára felkészülő sportolók ezer lej hónappénzt kaptak minden egyéb más juttatások mellett. Aki az edzőtáborozások miatt nem járhatott iskolába vagy egyetemre, külön tanárral pótolta tanulmányait. Silai Ilona mellé is adtak egy tanárt, akit kiemelték munkahelyéről, és fizetése mellé kosztot és havi ezer lejt kapott azért, hogy heti húsz órában együtt tanuljon Icuval. Az érdekes ebben az volt, hogy Demeter Andrásnak hívták az Icu tanárát, és magyarul tanulták az anatómiát. Óráikon, önkéntesen és tandíjmentesen magam is részt vettem. Később aztán ez a javunkra szolgált, mert a tankönyv alapján visszakérdezhettem az anyagot Icutól a vizsga előtt. Június elejére kellett felkészülnie. És ebben segítséget ajánlott Rugină, a testnevelő főiskola tanára is. Biztosra vette, hogy Silai Ilona tízest ír anatómiából, ha a vizsga előtt egy órával megmondja neki az írásbeli tétel címét. Ennek az ára az volt, hogy Silai Ilona ne a látogatásnélkül, hanem a nappali tagozaton tanuljon, és mint a testnevelő főiskola hallgatója szerepeljen ezután a versenyeken. Ruginának különben hálával tartoztunk, mert kritikus helyzetben mellénk állt s támogatásával indulhatott el Silai Ilona eredményes sportpályafutása. Belementünk a nem éppen tiszta játékba, de megígértem Icunak, ha eredményesen szerepel az olimpián, kijárom neki, hogy a látogatásnélküire kerüljön és megmaradjon Kolozsváron.

1968 januárjában igyekeztünk bepótolni mindazt, amit a Kaukázusban elmulasztottunk. A futópályáról lesepertük a havat, gyakran látogattuk a Babeş sporttermet. Cahkazor után a kolozsvári tél szelídnek tűnt. Abban az időben Maxim Berghianu volt a megyei első titkár, és ő is, mint minden nagy fejes, a Fürdő utcában lakott. Akármikor és akármennyi hó hullott azon a télen, azt az utcát állandóan takarították, separték, mosták. Nem irigyeltük tőle, de azon a télen ezt az utcát használtuk futópályának. És a Sétatéri főutat, mert egy liter pálinkáért a földgyalus hajlandó volt kétszer is végigmenni ott és eltakarítani a havat. Százméterenként jelölt terepünk volt ott is. Nem néztem a pénzt, ahogy jött úgy ment...

Törökországba mi két török atléta hathetes romániai tartózkodásának viszonzására érkeztünk. Icu kívül velünk tartott Vámos Zoltán is, akit akkor visszavettek az olimpiai keretbe. Szerencsénkre senki más nem igényelte ezt az utat. Vámos akkor háromezer méteres akadályfutást gyakorolt. Különben országos bajnok volt, 8:34.2-vel tartotta a rekordot. Belgrádban. 1962-ben az Európa bajnokságon második, előtte a római olimpián ötödik volt. Aztán valami lopás miatt letiltották egy darabig. De a mexikói olimpián újra próbálkozni akart vele. Harminchat éves volt. Rugină volt az edzője. Különben a Dinamónál sportolt. Elvégezte a főiskolát és edzői képesítést is szerzett. A törökök főként edzőként számítottak reánk, programunkban szerepelt a tapasztalatcsere is. Megegyeztem a törökök edzőjével, hogy atlétanőivel együtt végzem a résztávós edzést, Icunak pedig besegítenek a nyolcszázon hozzá hasonló eredményekre képes fiúk. Vámos Zoli tűrhetően beszélt angolul, és tűrhetően németül, mindketten valamicskét franciául. A törökök főtrénere érhetően beszélt románul Elboldogultunk valahogyan. De ahogyan máskor is megtörtént, most is akadt éppen elég gondunk.

Bukarestből Isztambulba repültünk. Csomagjainkat lestük a futószalagon. Figyelmes török hordárok rácsaptak, mielőtt megragadhattuk volna bőröndjeinket, és rohantak vele az Ankarába tartó repülő váróhelyéhez. Valutát nem kaptunk. Apró-cseprő anyagi ügyeink szükségletére magamhoz vettem vadonatúj tízlejesekből ezer lejt. Vásárlásokra pedig becsomagoltam a szovjet fényképezőgépet. Adtam a hordároknak a tízlejesekből és biztattam őket, hogy tíz dollárt is érő jó pénz az. Megkerestem a pénzváltóhelyet, és kértem, hogy legalább száz lejt váltsanak át török pénzre. Nem voltak hajlandóak erre. Kezdtünk éhesek lenni. Vámos Zoli figyelmeztetett, hogy a repülőben adnak ugyan ennivalót, de fizetnünk kell érte. Hozták is a finom falatokat. Nem kértünk belőle. Éhesen érkezünk Ankara fölé. Kerekeit kiengedve a gép leírt néhány kört a főváros fölött. Aztán hallottuk az angol szöveget: „Köd van a repülőtéren. A gép visszatér Isztambulba.” Éjfél után leszálltunk. Kézicsomagjainkkal beültünk egy autóbuszba, amely a repülőtársaság által fizetett szálloda felé vitt. Nagy ujjongásra lettem figyelmes és harsány Mr. Vámos! felkiáltásokra. Két fiatal amerikai és egy nő üdvözölte Zolit. Huszonnégy kilométernyit kellett autóznunk a szállodáig. Zoli a busz első felében ült az amerikaiakkal. Megegyeztünk, hogy amikor int, leszállunk az amerikaiakkal együtt. Így történt. Egy szállodánál találtuk magunk. Bemegyünk a szállodába, ahol tizenöt dollárt kértek fejenként. Mondom, hogy csak román pénzünk van. Dollárt vagy török pénzt kértek. Kérdelem, mit tegyünk, ha nincs ilyen pénzünk. Azt mondja az úriember angol hidegvérrel, hogy ebben az esetben nem alhatunk a szállodában. Icu elkezdett sírni. Kiderült, hogy nem kellett volna leszállnunk a buszról, mert az a repülő utasainak kijáró „ingyen” szállodába vitt volna minket. A csoport vezetőjeként nem győztem „elkönyvelni” a szemrehányásokat. Végül odajött hozzánk egy viharvert alak, és tört románsággal elmesélte, hogy tengerészként járt Galacon. Negyedekettő felé járt már az idő. Új barátunk azt ajánlotta, hívjuk fel a követséget. Segített. Nekünk telefonra sem volt pénzünk. Az egyik attaséval beszéltem. Elmeséltem, mi történt. Kitanított szépen: „Milyen dolog az, hogy pénz nélkül indulnak el otthonról?” Mintha nem ismerte volna bűdös nagy helyzetünk... Végül beszélt valamit törökül a recepcióssal: kaptunk két szobakulcsot és elmentünk lefeküdni. Az alvásból, de még a lefekvésből sem lett semmi, mert rengeteg volt a svábbogár és a poloska. Átjött hozzánk a szomszéd szobából Icu is, és reggel hatig beszélgettünk. Nem mertük leoltani a villanyt. Hatkor már vártuk a török repülőtársaság autóbuszát. Telt, múlt az idő, az autóbusz sehol. De jött a svájci repülőtársaság kocsija. Eszembe jutott, hogy ők elveszik a román pénzt. Felültünk, és egy százasból kitelt a három jegy. Sietségünk korainak bizonyult, gépünk csak délben indult. Addig vendégül láttak, mehettünk reggelizni. Kaptunk két kis kekszet és egy csésze teát, amitől még éhesebbek lettünk. Délben beültettek egy négymotoros gépbe. Másfél óra múlva Ankarában voltunk. Ott nem várt senki. Telefonálni akartam. Két lírát kértek. Honnan? Álmosak, gyűröttek, éhesek voltunk. Icu és Zoli biztattak, hogy intézkedjem, hiszen én vagyok a vezető. Kérdeztem, nincs náluk valamennyi valuta. Tagadólag intettek. Később tudtam meg, hogy volt náluk valuta, többek között angol font is.

Közöttünk, sportolók között, nem hivatalos táblázaton tartottuk számon az üzletelésben eredményes kollégákat. Vámos Zoli abban az időben második helyen szerepelt. És Silai Ilona később a harmadik helyre tornászta fel magát ezen a táblázaton. Mindig volt náluk valuta.

Robbantunk szét az idegességtől. Megszánt egy németül perfekt beszélő török fiatalember. Adtam száz lejt, megpróbálta átváltani török pénzre a repülőtér körüli bódékban. Nem sikerült. Végül, amikor megtudta, mire kell nekem a pénz, saját költségén felhívta a követséget. Szívességét egy üveg román borral akartam megköszönni. Nem fogadta el, tiltotta a vallása. Adtam neki egy gyönyörűen kivarrt pénztárcát. Nagy nehezen sikerült rátukmálnom. Kérte viszont, hogy küldjek neki egy Képeslapot Kolozsvárról. (A követség szolgálatos embere megint lekapott, hogy miért zavartam éjfél után őket.) De intézkedett. Egy taxi bevitt

minket a központba, ahol várt a török atlétikai szövetség embere. Következett a nálunk szokatlan alkudozás. A taxis háromszoros árat kért szállításunkért. A török sportvezető nem hagyta magát, felét lealkudta. Kapott érte számlát. Uzsonnaidő volt. Az irodában vártak reánk. Átadtam az ajándékokat. Konyakkal, harapnivalóval kínáltak. Kapkodtuk a szendvicseket. Aztán végre elvittek ebédelni. És figyelmeztettek, hogy rendeljünk magunknak úti elemózsiát, mert egész napos utazás vár reánk.

Autóbussszal átvágtunk Anatólián. Az autóbuszjegy árában benne volt a négyóránkénti pihenő alatt a megállók melletti vendéglőben kiszolgált ötdolláros étkezés. A buszban nem működött a légkondicionáló berendezés. Félóránként kölnvizet öntöttek a markunkba és mosakodásra biztattak. Tömény pacsuli illat terjengett a busz légtérében. Icu kétszer is rosszul lett. Egyhangú tájban robogtunk. Sziklák, por, meleg mindenütt. A csárdákban juhhússal készült piláffal traktáltak. Mersingben a rahátgyártól két reklámdoboz édességet kaptunk. Azt ettük. A török édesség nagyon finom. Életemben még olyan finomat nem ettem. Ebben verhetetlenek a törökök. Estére érkeztünk a tengerpartra. Törökországnak ez a része közel van Ciprushoz. Korszerűen kiépített tengerparton találtuk magunkat. A legszebb szállodában laktunk. Vacsora után végre pihenhattunk. Magánszálloda volt. Másnap siettem átadni ajándékainkat az igazgatónak. Itt előre szokás adni az ajándékot. Murfatlar bort, varrottas holmit, jelvényeket adtam. Jelvényeink nagyon keresettek voltak. Ma sem értem mit szerettek rajtuk. Igaz, a Munkára Védelemre Kész mozgalom jelvényei jól sikerült, szép alkotások voltak.

Feledhetetlen hónapot töltöttünk Antalyában. Ez Anatólia fővárosa. Tengerpartra épült. Félórás buszozással innen háromezer méter magasságba juthattunk, ahol fenyves erdők húzódtak. A mexikói olimpia előtt minden odapályázó sportoló a magasságot kereste. Az olimpia után jöttem rá, hogy ennek nem sok értelme volt. Az ezer méteres magasságban való edzés is elegendő lett volna. Mexikóban a levegő páratartalma és a gyors légköri változások állították különleges próba elé a versenyzőket. Tapasztaltuk, hogy Brassó-Pojánán nem éreztük az ezer méteres magasságot. Amikor onnan lejöttünk, történt a baj, teljesítményünk nagyon gyengült. A kérdést tudományosan is tanulmányozták Franciaországban. Rone Klarke az akkori világhírű futó végigjárta a világ magaslati edzőtáborait. (Hozzánk az égettkői táborba nem jött el.) Cahkazorban is járt. Mindent kipróbált, az olimpián mégis hatodik lett. Mexikóban harminchat fokos meleg után percekben belüli légnyomáscsökkenés következett és forgószele. Aztán kétnapos esőzés után, rendkívül páradús meleg, akár a gőzfürdőben. Mindez a kétezer-négyszázhetven méter magasságban fekvő stadionban olyan furcsa, hogy alaposan összekuszálja a papírforma szerinti esélyesek sorrendjét a versenyeken. Ezt akkor még nem tudtuk. Biztunk Antalyában, amely ideális hely volt a felkészülésre. Szép hónapot töltöttünk Antalyában. Február volt. Akkor érett a narancs és a mandarin. A stadion körül narancs és mandarinliget húzódott. Egy mérőföldes futópályán edztünk a narancsfák között, kellemes illatfelhőben. Amikor az étkezésről érdeklődtem a tulajdonosnál kiderült, hogy csak juhhússal szolgálhatnak. Úgy döntöttem, hogy déligyümölcskúrát tartunk, vegetáriánusok leszünk. „Tonnaszámra” ettük a narancsot. Kétszázötven török lírát kaptunk személyenként. Csak hazatérve tudtuk meg, hogy háromszor annyit kellett volna adniuk. A török könyvelő gyanúsán kedves volt. Sokszor elvitt bennünket a piacra, és saját pénzéből több kiló narancsot vásárolt nekünk.

Vámos Zoli az edzőtáborban lévő török férfiatlétákkal osztotta meg tapasztalatait, én a nőkkel foglalkoztam. Délutánonként mikrobuszunk felkapaszkodott a végeláthatatlan serpentinre a háromezer méteres magasságban. Két órás edzés után visszatértünk. Szállodánk alagsorában melegített tengervizes uszodát találtunk és szaunát. Biztosítva volt a regenerálásunk. Nekifoghattunk az alapos munkának.

Szép időt fogtunk ki. Reggel ragyogó napfényes időben, tizennyolc fokos hőmérsékleten, kellemesen lágy szellőben, mezítláb szaladtunk a tengerparton. Hét órakor keltünk. Ebből nem engedtem. Nálunk az atlétikai edzéseken Sötér bevezette a súlyozók használatát. Én a homokzsákokat alkalmaztam. És a reggel hétkor való kezdést. Az ekkor végzett könnyű futástól és az élénkítő gyakorlatoktól nagyban függ, miként alakul hangulatilag az előttünk álló nap. Megráztam Zolit, háromszor-négyszer döngettem az Icu ajtaján. Egészségesen mélyen alvó. Negyed óra alatt elkészült. A nőknél ez elég rövid idő.

A tengerparti bemelegítő után befutottunk a stadionba, ahol a kemény és rugalmas ausztrál fűvön szaladhattunk. Olyan gyep volt, hogy teniszezni lehetett volna rajta. Rendelkezésünkre állt a kitűnő minőségű salakpálya, és esős időkre a döngölthomok talajú pálya is. Tartánpályát először Mexikóban láttunk. Egyórás mozgás után aztán jólesett a bőséges reggeli. Korlátlanul rendelhattunk ennivalót. Kecsketejet ittunk, tejtermékeket ettünk: túrót, sajtot, s vaját. Tojástartékot sokféleleppen. Rahát, törökméz, finom török-kávé következett.

Az edzéseken komolyan dolgozhattunk, mert erőterem és minden más felszerelés rendelkezésünkre állt. A stadion sok mindennel ellátott hely volt. Például húsz-harminc kerékpár között választhattunk, ha bekíváncoztunk a hat kilométernyire fekvő városba. Ez különben kellemes kikapcsolódásunk volt, mert az út elegáns villák között vezetett. Asztalitenisz, sakk s egyéb játékokra nyílt lehetőségünk. Bevezettem a török atlétákat a lábtenisz „tudományába”.

Reggeli után pihentünk egy kicsit, zenét hallgattunk, tévét néztünk. Kissé idegesített a müezzin óránként felhangzó, elnyújtott dallama, amely a közeli minaret magnószalagjáról szólt. Az óránként ismétlődő dallam után igazodhattunk időbeosztásunkban. Délig a futópályán dolgoztunk szeges-cipőben. Délben egyszer megpróbálkoztunk kecskesülttel... Nem ízlett. Nem kértünk többet belőle. Néhány nap múlva Zoli bement a konyhára, és megpróbálta a szakácsokat rávezetni európaibb fűszerezésre. Ezután a halat tűrhetően készítették. Icu kényes volt az ízekre, én hallal egyszer megjártam, azóta messze elkerülöm, meg sem próbálkozom vele. Víz nem ittunk. Helyette gyümölcsleveket. Ha jól esett bort, minden mennyiségben. Ebéd után két órát pihentünk. Háromkor fölmentünk a hegyre. A törökök közül már ismertem Darkilicset, az ötezres és tízezres balkán-bajnokot. Segítettem neki a felkészülésben. A március végén sorra kerülő Balkán-bajnokságon mezei futásban első lett. Tudtam, mire képes, szóltam a mieinknek, hogy vigyázzanak rá, de mert általában Románia nyerte a mezei futást, versenyzőink kissé elbizakodottan rajtoltak az Isztambulban rendezett versenyen. Sár volt és nehéz terep. Elengedték a törököt, hogy majd befogják a cél előtt. De csak a cél után értek a közelébe, amikor gratulálniuk kellett sima győzelméért. Darkilics pedig hálából elvitt isztambuli üzletébe és megajándékozott néhány csecsebecsével.

A török női atléták eredményei nagyon gyengék voltak. Szokásaik nem engedték, hogy sportoljanak. Azelőtt egy évvel merészeltek sportfelszerelésbe öltözni, amely náluk levetkezésnek minősült. Állami edzőjüknek óriási erőfeszítést jelentett meggyőzni a lányok hozzátartozóit, hogy elengedjék őket az edzőtáborba. Gyerekeikpőbe járt a női atlétika.

Már a harmadik napon felfedeztem, hogy a török fiúk lógnak, csálnak, kímélik magukat az edzéseken. A legtehetségesebb hármat hazaküldték a táborból, mert az ezüst evőeszközök gyűjtögetésébe fogtak. Ellenőriztük szekrényeiket, és megtaláltuk „szorgoskodásuk” kézzelfogható eredményeit. Terepfutáskor viszont a négy kilométeres, túlevelekkel vastagon borított pályán reklamáltak, hogy nem bírják tartani Zolival a lépést. Külön kérezkedtek. Icu is ott szaladt. Neki is nagyon lassúnak tűnt a török fiúk ritmusa. Nem volt hozzászokva az ilyesfajta kímélő futáshoz. A harmadik napon felfedeztem, hogy a fenyves védelme alatt csoportba gyűlve dumáltak a fiúk, rágógumiztak, aztán a közeli forrásnál bevizezték magukat, hogy edzőjük azt higgye, a kemény munkában megizzadtak. Lustaságuk abban is meg-

mutatkozott, hogy időnként cipőfűzőkötés és más okkal pihentek. Bemelegítéseink nekik fárasztó edzés volt. Nem igazodtunk utánuk, hanem a saját terveink szerint végeztük edzéseinket. Darkilics velünk tartott, és nem bánta meg. A törökök edzőjének megmagyaráztam, hogy az atlétika egyéni sport, ha nem törjük magunk, nem érhetünk el jó eredményt. Nem fegyelmeztük, nem erőltettük a házigazdákat, nem veszekedtünk velük. Számunkra jó volt a kellemes környezet és az elvégzett kemény munka fölötti öröm. Az Antalyába vezető kopár úthoz képest ez a hegyvidéki táj gazdagon tele volt növényzettel, fákkal. És európai stílusú nyaralókkal. Csak Svájcra és a mi Brassó-vidékünkhöz hasonlíthatom ezt a tájat.

Gazdag emberek „tanyái” sorakoztak festői környezetbe. A háromsávós lágyan emelkedő, serpentinekben bővelkedő utat a hollandok építették. A tetőn, háromezer-háromszáz méteren, fennsík kezdődik Gyönyörű motelt építettek oda. Edzés után ott uzsonnáztunk. Tejszínhabos kávét is kérhettünk. A cigaretta is ingyen volt. Zoli rágyújtott. Erről Híres, a magyar edző, aki előttem foglalkozott vele, sem tudta leszoktatni. Én sem. Antalyában Zoli áttért a borszivarra, mivel azt egészségkímélőbbnek tartotta. Képtelen volt lemondani a dohányzásról. Azt mondta: „Így is, úgy is jól szaladok!” Fölényes biztonságát próbáltam kikezdeni kíváncsi kérdéseimmel: „Vajon mennyivel jobban szaladnál dohányzás nélkül? Mi lenne, ha nem cigarettáznál?” Az ilyen apróságoktól eltekintve nyugodt napokat éltünk. Elhatároztam, hogy Icut spártai életmódra fogom, hogy bepótoljuk a téli lemaradásunk. Minden lehetőségünk adott volt ehhez. Edzésprogramjait közösen megbeszéltük. Icu vállalta a nagyobb megterhelést. Még akkor is, ha néha összefutott a nyálunk, amikor az otthoni töltött káposzta és a csirkepaprikás lében lubickoló nokedli mesés ízére gondoltunk az edzések utáni fáradtságból tápáskodó éhségérzetünk közben.

Nem erőltettük, de a törökök is tanultak tőlünk egyet, s mást. Kezdték belejönni a reggeli frissítő gyakorlatokba. Megpróbálkoztak a homokzsákokkal is. Utána akárcsak Vámos Zolinak, aki először próbálkozott a teherrel, a törököknek két napon át olyan izomlázuk volt, hogy nyögtek belé. Vámos Zoli aztán megszokta a homokzsákokot. A török atléták pedig nem próbálkoztak többet vele.

Esténként, amikor szórakozni vágytunk, beültünk Vámos Zolival a bárba, ahol a tulaj jóvoltából szeparénk volt. Végignéztük a műsort. Volt hastánc, kard- és tűznyelés. A vízi pipázók külön szeparéban hódoltak passziójuknak. Tizenegy óra tájt következett a fátýoltánc. Két francia csaj átlátszó fátýolba burkolózva táncolt felváltva. Közben hol egyik, hol a másik másféle szolgáltatásra is elvonult egy-egy pénzes vendéggel. A belépődíj ötven líra volt. Az italra még legalább egy ötvenest kértek. A táncosnők lefoglalása ötszáz lírába került. Akkor tizenkét lírát adtak egy dollárért. Nekünk nem kellett belépődíjat fizetnünk. Italunkat is a tulaj állta. Szörpöket szopogattunk. Zoli egy-egy szivart kért. Ötszáz lírás kiadásokba, ha akartunk volna, sem bonyolódhattunk. Icu nem kedvelte az ilyen szórakozást, különben is koránfekvő, nyugodt álmú volt. Később mi sem bírtuk aztán az éjszakázást, mert a napi kemény edzések úgy kifárasztottak, hogy már kilenckor elaludtunk tévézés közben...

Tizennegyedik kazetta

A mesélő jóvoltából cikcakkozás az időben. És micsoda idők?! Antalya, Athén, Budapest, Berlin és természetesen Mexikóváros a történetek színhelye. Közben az olvasó megtudja, hogy alakult a román sportolók csempészetben kitüntettjeinek toplistája, miként „megy meg” egy „öregfiú”, akiről főként a vezetők tudják, hogy doppingolt, és hogy a török kutyák vendégszeretetében nem érdemes bízni, gazdáik átejtésére viszont akármikor számítani kell. Hősünk Berlinben megpróbálja kienni a németeket ananászkészletükből, ettől vagy ennek ellenére táva marad a szája, Icu pedig úgy megy, mint egy óra, ezt még a vak is látja, a polgármestertől kapott arany Schaffhausen is ezt mutatja. Egyébként ez a fejezet is tele van szaladással mégpedig Mexikó felé, de az Égett-kő magaslatot egyesek elkerülik, mert Kutya megmutatja a homlokán, hogy hova löjenek, de a golyó elmarad, egy híres magasugró pártfogásába veszi a bátor kuvaszt, aki aztán olyan számot ír válllásába, hogy az atléták felelőse elámul, és miután Icu hajszálpontosan a leírt időt futja, az álla is leesik: most már valóban nyitva áll az út Mexikóba, ahol egy Icunál mellesebb nő tűnik az egyedüli ellenfélnek, végül nem a melleken múlik kié az aranyérem, hanem az idegek harcán. Ez a harc rég elkezdődött, és az olimpián csak folytatódott azzal, hogy egy renegát nem akart, de mégis kapott pofont, amit konyakkal kellett leöblíteni, és hősünkkel kapcsolatosan felvetődik, hogy hármas koporsóban tér haza, esetleg Acapulcoba megy. Nyilván az utóbbit választja, és sok-sok élvezetben van része, mert a mexikói lányok önként nekidőlnek a díszpiramisoknak, de ő idegességében Icut nevezi ringyónak, és a végén sír, tanítványa pedig a pályaudvarban zokog, hogy az ezüst plecsni után következzen a happy end, és az ünnepi fogadáson muskotályillatú csók is csattan.

„Miért csinálod ezt? - kérdezte egyszer tőlem Vámos Zoli Antalyában, miközben messze elnézett a Földközi-tenger fölötti kékségbe, ahol valahol Ciprus szigetének körvonalait sejtettük. Az egész napos narancsillatban bennem pedagógiai hajlamok ébredtek, és belefogtam abba a néhánynapos magyarázatba az atlétikáról, amely olyan, mint a szomszéd ember előtt a mesebeli pohár; a lerészegedésig inni lehet belőle. Mondtam és magyaráztam Zolinak, hogy a tehetséges atléta születik, és az edző szeme sugarában másodszor is életet kezd, de ahhoz, hogy tehetségét teljesen megmutathassa, szüksége van a minden porcikáját, a szívét, a lelkét átvilágító elemző tekintetre, a gyengéit kijavító testi, lelki, ügyességi munkára. Mivel ott és akkor sem voltam rest, szemléltetésül Zoli elemzésébe fogtam. Belemelegedve az intellektuális munkának is felfogható agytornába, arra a logikus következtetésre jutottam, hogy akadályfutóként még rengeteg munka vár rá, ha az addigiaknál jobb eredményeket akar elérni. Egy szobában laktunk, együtt étkeztünk, edztünk. Megismerkedésünk alapos volt. Ehhez hozzájárult az is, hogy Zoli tanulmányozásra átadta sportpályafutása elejétől vezetett naplóját. Kiderült, hogy ő főként futással készült a háromezer méteres akadályfutó versenyekre. Pedig ez az atlétikai versenyszám a legnehezebbek közül való, mert igénybe veszi a sportoló csaknem minden képességét. Kissé gátfutás és távolugrás is. Ügyesség és kitartás, gyorsaság és könnyedség szükséges ehhez. Erős és ruganyos izmok, jó taktikai érzék is kell. Rávettem Zolit, hogy általános erőnlétére fordítson nagyobb gondot. Meggyőztem, hogy rendszeresen szaladjon homokzsákkal. Nem volt éppen fiatal, de szeretett volna megmaradni az olimpiai keretben, vállalta a megerőlttetést. Sajnos a cigarettázásról nem sikerült leszoktatnom. Ha bebizonyíthattam volna, hogy teljesítménye így legalább húsz százalékkal növelhető, talán kötélnek áll. Mindenesetre mérsékelte a dohányzást. Számolta a cigarettákat, és volt, amikor tízig sem jutott el naponta.

Naplójából rájöttem némi turpisságra is. Ugyanis az ő ifjúsági nyolcszáz méteres rekordját magam döntöttem meg évekkel ezelőtt. Kiderült, hogy rekordja enyhén szólva nem volt érvényes, mert amikor azt beállította, nem volt már ifjúsági atlétakorban. Tudták-e vagy sem akkori edzői: Vámos Zoltán elhunyt öccse születési igazolványával jelentkezett a versenyen. Nem ifjúsági korcsoportba tartozva, ifjúsági rekordot futott. Előfordult ez mással és máskor is? Bizonyára. Ilyen apró csalásokkal tele volt a hazai sportélet. Felfedezésemről nem szóltam Zolinak és másoknak sem. Lényegesnek tartottam, hogy később Zoli bizonyított, ott Antalyában pedig keményen dolgozott. Sokszor megbocsátottak neki, mert a fegyellemmel hadilábon állt. Eltűnt olykor néhány napra az edzőtáborból. Szerette az italt, a nőket, az életet. Magyaráztam, hogy szerintem sportolónak mindezekkel csínján kell bánnia. Különben erkölcsi lejtőkre kerül az ember. Tudtam róla, hogy Liviu Berotti megbocsátott neki Luzsnyiki stadionban és Barabás Zoli is a bukaresti Augusztus 23 stadionban. Előbbi Adidas sportzsákját, az utóbbi a fizetését követelte tőle, amit Zoli bepityókázva elemelt. Bocsánatot kért mindkét esetben. Különben Zoli szekus őrnagy is volt. Mégpedig számos más román sportolóhoz hasonlóan „civil tisztviselő” beosztásban. Másokhoz hasonlóan külföldi megbízatásokat is kapott. Törökországban ügyelnünk kellett a szánkra, és arra hogy kivel állunk szóba, mert valószínűleg Zoli hivatalból jelentette volna a dolgokat. Különben Vámos Zoli és Silai Ilona tőlem félték. Ők úgy tudták, hogy én vagyok a szekuritáté megbízottja. Talán ezért nem árulták el azt sem, hogy van náluk valuta. Még megszorult helyzetükben sem szóltak, nem nyúltak a zsebükbe, mert idegen pénz birtoklása törvénybe ütköző cselekedet volt, akármikor könnyörtelenül megbüntethették érte a legkiválóbb sportolót is.

1968-ban az athéni Balkán-bajnokságra induló sportolókat ellenőrizték a repülőtéren. Drăgulescutól, a kalapácsvetőtől megkérdezték a vámnál, hogy visz-e magával valutát? A vámcedulát már kitöltötte és beírta, hogy nincs valutája, de olykor-olykor előfordult, hogy a vámosok is kíváncsiskodtak. „Nincs valutám” - válaszolta mérsékelt nyugodtsággal a testes kalapácsvető. Kinyitatták vele a bőröndjét, és arra kérték, hogy tornacipőjéből vegye ki a harisnyáját. A harisnyában 85.000 dinár volt! Kiderült, hogy Ani Sălăjan befújta. Mégpedig csúnya módon. Ugyanis az edzőtáborban Drăgulescu segítségét kérte. Megjátszotta, hogy nem tudja, miként csempéssze ki a maga valutáját. A naiv Drăgulescu elmondta neki, hogy ő bizony a tornacipőjébe dugja egy harisnyába. Serban Ciocionából is kiszedte, hogy Törökországban szerzett aranyát az akkor divatos nagyra kötött nyakkendőbogba rejtette. Drăgulescu másfél év börtönt kapott, Ciocinát a sportért akkor felelős miniszter mentette meg a mexikói olimpia előtt a hasonló büntetéstől, mert reményeket fűztek szerepléséhez. Minden utunkon elkísértek az ilyen beépített emberek, és pokollá tették életünket itthon és külföldön egyaránt.

Zoli életmódján változtatni kellett. Legalább 8,20-at kellett futnia Athénba ahhoz, hogy kijusson a mexikói olimpiára a háromezer méteres akadályfutók versenyére. A rábeszélés módszerét választottam. Magyaráztam. A dolgok logikájával hatottam reá. Vállalta a nagyobb megerőltetést. Negyedkilós betéteket raktunk a cipőnkbe, erőltettük a hegyre és a tengerparti villák lépcsőin való felfutást. Mondanom sem kell, hogy vele is végigcsináltam a nehezét, mert ez az elvem: a példamutatás. Az akadályfutásnál erős boka, erős has- és hátizom szükséges. A kilencvenegy egész négy centiméter magas akadályról nehéz talajra érkezés. Rálépéssel vagy gát-technikával szokták bevenni az akadályokat. Harmincöttször kell átugorni az akadályt. Hétszer vizes árokba érkezik a versenyző, amely előtt fel kell gyorsulni, rálépni az akadályra, és távolugrásszerűen elrugaszkodnia róla, hogy a három és fél méter hosszú, az akadály alatt másfél méterrel kezdődő, a végén húsz centiméter mély vizes árkot átugorhassa. Beleugorhat a versenyző a vízbe is. De nem mindegy, hogyan. A vizesárok átugrásánál az a fontos, hogy a sportoló lendületben maradjon, futása ne veszítsen folyamatosságából. Ezért

sokan arra esküsznek, hogy nem helyes átugorni a vizes árkot és szárazra érkezni. Zoli átugró technikáján bőven volt mit javítanunk. Gyakorolnunk kellett a gátak előtti hatvan méteres ráfutásokat, szoknia kellett a gát okozta lendületváltozásokhoz. Rájöttem, hogy nem tudott tornászni. Nála a torna néhány lehajlásból, fej- és karkörzésből és alsótest riszálásból állt. Amolyan miniatűr tornát mutatott be, közben dumált. Mondtam neki, ez annyit ér, mint dőglőtt lovon a patkó. Különleges izomfejlesztő tornára volt szüksége. Ezt mind megértette, és megfogadta a tanácsaimat. Harmincnégy éves volt és kissé konzervatív. Próbálkozott mindenféle divatos módszerrel, de valahogyan nem értette, hogy találkozásunkig mit miért tett. Nem fukarkodtam a motiválással. Gyorsan váltott az agya, ha üzletről és egyebekről volt szó, de edzőként nem mélyült el mesterségünk dolgaiban. Nem szeretném, ha félreértenének, de azt kell mondanom, hogy edzőnek születni kell. Pedagógiai hajlam és bizonyos műveltségi szint kell, amelynek alapjait és a Református Kollégiumban kaptam, és ezt rengeteg olvasással gyarapítottam. Minden filmet megnéztem. Talán még az is idetartozik, hogy az operában jó ideig cukorkát árultam a nézőtéren, és most is betéve tudom néhány előadás szövegét. Zoli törvénytelen gyerek volt, megjárta a javítóintézetet, sportiskolában érettségizett, általános műveltsége ezért elég hiányos volt. Szőke, kékszemű, 1,70 méter magas, szívós, sovány ember. Négy hétig voltunk együtt, megértettük egymást. Rugina és mások is sötét színekben festették le Vámos Zolit. De én „zöldágra vergődtem vele”, mert volt benne betyárbecsület, akart és tudott dolgozni. A tervezett edzéseredményeknél hajszállal jobbakat értünk el. Zoli bizonyított a mezei futók Balkán-bajnokságán, ahol másodiknak érkezett be Dalkilics után. Csapatban Románia nyert. Ez márciusban volt, Isztambulban. Következett a válogató verseny, ahol két méterrel nyerte a huszonhárom éves Ionică Căpraru előtt a háromezer méteres akadályfutást. Căpraru is az én tanítványom volt. Csúnya időt fogtunk ki, így nem is gondolhattunk jó eredményre, országos csúcs javítására. Az országos rekordot különben jó ideig Vámos Zoltán tartotta. Căprarut 8,30-as eredményre készítettem fel. És arra, hogy Vámos előtt megnyerje az országos bajnokságot.

Vámosnak az országos bajnokság előtt Pesten kellett versenyeznie, de ezt bokaficam miatt lemondta. Valami akkor már nem volt tiszta körülötte. A válogatón elkaptam a vécében, hogy injekciózta magát. „Kutya! Nem láttál semmit!” - mondta, amire én megjegyeztem, hogy addig jár a korszó a kútra... Nem én voltam az állandó edzője, koránál fogva sem tudtam volna, mit kezdjek vele. Nagy futó volt. Ötödik volt a római olimpián, ezerötyszáz méteren. Híres, a nálunk alkalmazott magyarországi edző indította először sikerrel a háromezer méteres akadályfutásban.

Júliusban Brassó-Pojánán bonyolították le az országos atlétikai bajnokságot. Híre ment, hogy dopping-ellenőrzés lesz. Ilyen még nem volt Romániában. Figyelmeztettem Zolit is, aki sérült bokája miatt kiesett az edzésből egy hónapig. Căprarunak azt mondtam, hogy ezen a versenyen a hatodik körig kövesse Vámosot és akkor törjön az élre, a hátralévő másfél kört jobban kell, hogy bírja, mint idősebb ellenfele. Az ötödik körben, a stadion kijáratánál lévő vizesárok előtt Zoli gyorsított, két lépéssel Căpraru előtt ugrott, a vizesárokban hanyatt esett. Căpraru éppen akkor dobantott az akadályon, ugrás közben szegescipője veszélyesen közeledett Zoli nyakszirtjéhez és vállához. Mit tehetett? Széttárta lábait, hogy szegescipőjével át ne lyukassza Zolit. Így ellenfele hátára érkezett: meglovagolta Zolit. Mindketten vízbe borultak, víz alá kerültek. Négykézláb másztak ki onnan. Cefan, a harmadik versenyző, aki kettőjük mögött húsz méterrel lemaradt, utolérte és elhagyta őket. Căpraru, megszédülve az eséstől, visszafelé kezdett futni a pályán. Vámos Zolit is megkavarta az esés és valószínűleg az ajzószer is: kitántorgott a stadion kapuján, nem tudta mit csinál. Ráordítottam Căprarura: Fordulj! Fordulj vissza! Észbe kapott. Folytatta a versenyt és második lett.

A vizesárok átugrásának milyensége sok esetben eldöntheti a versenyt. Rómában Căpraru egyszerre ugrott az akadályra svéd ellenfelével. Az a levegőben nagyot nyomott rajta. Căpraru beleesett a vizesárokba. Értékes pillanatokat veszített, amíg összeszedte magát. A svéd így aztán két méterrel nyerte a versenyt.

Melbourne-ben a magyar Rozsnyói kellett volna nyerne az akadályfutást. Száznegyven méterrel a cél előtt egyszerre hárman érkeztek a vizesárokhoz. Egy angol, aki később megmászta a Himaláját és a versenytársa egy norvég versenyző. A közepén ugró angol kétfelé könyökölt és lökött. Aztán befutott elsőnek. Az óvásnál Rozsnyói azt mondta, hogy ő a hibás, mert bement az angol versenyző könyökébe. Fair play díjat kapott ezért a beismerésért. Tehát nehéz megállapítani, ki a hibás ilyenkor.

Az országos bajnokságon este kihírdették, hogy kik mennek Athénba a Balkán-bajnokságra. Akadályfutásban Vámos és Cefant jelölték. Căpraru nem volt a listán. Kérdésemre, hogy mi lesz Căpraruval, vita indult, amelynek végén javasoltam, hogy egy hét múlva a három versenyző részvételével tartsunk válogatót, hiszen Vámos nem érkezett célba az országos bajnokságon, hiába ő a legjobb ebben a számban, a szabályok szerint az első két helyezett képviseli az országot a nemzetközi viadalokon. A vezetők elfogadták javaslatomat. Ez volt vasárnap este. Kedden jön a sportújság. Az első oldalon hatalmas betűkkel ez állt: Vámos Zoltánt örökre letiltották. Elkapták, hogy doppingolt. Az országos bajnokságon végzett vizeletvizsgálat eredményét hétfőn közölték a sportvezetőkkel. Már akkor eldől, hogy nincs értelme a kijelölt válogató versenynek: Căpraru és Cefan ment Athénba. „Hidd el nekem - mondta akkor Zoli -, eddig a vezetők tudtával doppingoltam. Most az egyszer nem vettem be semmit. Valószínűleg valaki, azt is sejtem, hogy kicsoda (Stănelre, a Rapid doppingolásban jártas atléta edzőjére gondolt), betett valamit a vizsgálatra előkészített vizeletembe, hiszen a kémcsövek jó darabig ott álltak az asztalon lepecsételetlenül...” Így ért véget Vámos Zoltán sportpályafutása.

Antalyában ezt akkor még csak nem is sejtettük. Dolgoztunk. És a lehetőségekhez mérten jól szórakoztunk. Tévé néztünk. Icu Mikszáthot, Jókait olvasott és a német újságokat bújta. Én H. G. Wells könyveit vettem sorra. Már amennyire jutott erre időm. Hetenként ötven lírát költöttem akkoriban postára. Naponta legalább egy órát levelet írtam haza, a tanítványaimnak. Rusu Radu, Căpraru, Darvas és mások edzésprogramjáért voltam felelős. Sűrű levelezéssel irányítottam munkájukat.

A törökök nagyon érdeklődtek a munkám iránt. Videofelvételeket készítettek edzéseinkről, tapasztalatcserét kezdeményeztek. Nem fukarkodtam velük megosztani tudásomat. A végén szerződést ajánlottak fel. Előzőleg már kipuhatolták a román atlétikai szövetségnél, hogy elengednek-e. Isztambulban a Feuerbachnál volt egy Antal nevű magyar edző, az ő ajánlatára kerestek meg. Neki négyéves szerződése volt, és főleg az ügyességi számokban versenyző fiúkkal foglalkozott. Ezeröttszáz dollárt és teljes ellátást kapott egy hónapra. Örömmel fogadtam a felkérést. Az olimpiára készülő edzők listáján akkor a tizenharmadik voltam, nem reméltem, hogy kijutok. Akkor már elkezdtek az olimpiai egyenruhák készítését. Hat edzőről vettek méretet. Én akkor szóba sem kerültem. Így aztán a törökországi szerződés megkötésének lehetősége jóleső érzéssel töltött el. Antalyai tartózkodásunk, hála a vendéglátók fokozott figyelmességének, pazarul végződött. Megengedtünk magunknak, hogy reggelig nézzük a két ragyogó táncosnő műsorát. Kortyolgattunk az italokból, élveztük a számunkra paradicsomi környezetet és a luxust. A búcsúvacsora után gyönyörű úton utaztunk vissza Isztambulba. Ott egy egész napon át jártuk a bazárt. (Tizenkét dollár készpénzt kaptunk.) Ami a világon létezik, ott megtalálható és megvásárolható. A bazár bejáratánál

önkéntes idegenvezetők érdeklődtek, hogy milyen nyelven beszélünk. Ígérték, hogy a legolcsóbb üzletbe vezetnek, ha felfogadjuk őket. Vásároltam öt pár pazar törökpapucsot. Feleségem, sógornőm, „anyáim”, anyósom kaptak egy-egy párat. A feleségem most is őrzi ezt a különlegesen szép ajándékot.

Másnap a Boszporusz partján kóbor kutyacsapat támadt reánk. Eszembe jutott nagyapám tanácsa, hogy ilyenkor nem futni kell, hanem leguggolni. Kövekkel felszerelve guggoltunk vagy tíz percet. Nagy juhászkutyák és ezeknél is agresszívebb kicsi korecsok forogtak körülöttünk. Féltünk. A helybeliek mulattak ezen. Nem segítettek. Végül a parti őrség katonái jöttek és riasztó lövésekkel kergették el a kutyahadat. Minden isztambuli sétánkról hullafáradtan érkeztünk haza. Aztán mire megszoktuk volna, repülőre kellett ülnünk. Otthon vártak a vámosok. Kíméletesen bántak velünk. Icu két bőrkabátot is hozott és sok arany ékszert. Futotta titkolt angol fontjaiból. Zoli külön csomagban, mint valamilyen értéktelen semmi-seget, a vámosok orra előtt belopta az országba a kétszáz pár harisnyát.

Leadtam a Szövetségnél nyolcoldalas beszámolómat. Kiderült, hogy a törökök fejenként száz dollárral becsaptak.

Májusig Kolozsváron folytattuk felkészülésünket az olimpiára. Akkor országos rekordkísérletet hirdetem meg hatszáz méteren. Icu 1.30.8-at szaladt a hivatalosnak számító szezonnyitó versenyen. Ez az eredmény is mutatta, hogy az Athénban elérendő 2:02-re tervezett nyolcszáz méteres rekordja megvalósítható. A Falusi Kupa versenyén is jól szerepelt Silai Ilona. Következett a pesti Népszava Kupa versenye. Onnan Berlinbe (Kelet) kellett mennie. Szolnok körül robogott vonatunk, amikor azt mondja „Nyá Florica”, aki különben László Flórián, később pedig Laslău Florica néven az Atlétikai Szövetség üzleti-szervezési ügyeit intézte (többek között az első villanyfeliratos táblát is ő szerezte a fővárosi stadionba), hogy amennyiben Ilona kiugró eredményre képes, tartsak én is velük Berlinbe, majd ő gondoskodik repülőjegyről és ellátásról.

Pesten Icu 2:05,3-mal rekordot döntött nyolcszáz méteren. Nem futotta ki magát. Arra számítottam, hogy négyszázon is rekordot javít.

Két nyolcas és egy hatos csoportban versenyeztek a döntőbe jutásért. Icut az egyes pályára osztották, nem állóstadionból indultak, hanem startblokkból. A Népstadion lelátóján ültem. A startpisztoly eldörrenése előtt kiugrott. Lekialtoltam neki, hogy üljön nyugton. Mindig arra tanítottam, hogy ne próbáljon „lopni” Másodszor is indítanak. Másodszor is megmozdult. Kirakták a versenyből. Lefutottam a nézőtérről, át a futópályán a versenybíróshoz. Nemzetközi bíró voltam, mindenkit ismertem. Könyörögtem nekik, hogy engedjék futni a hatos csoportban. „Gyurikám - mondták többen és többször is - Silai Ilona ezen a versenyen nem indulhat! Kérleltem őket, hogy versenyen kívül szaladjon. „Nemzetközi versenyen nem lehet versenyen kívül szaladni. Ez nem holmi barátságos verseny.” Érvelésüket el kellett fogadnom. De azt hittem, kihasadok a méregtől. Le kellett nyelnem az Icu hisztérikus jelenetekor előhozott kifogásokat is. Hogy nem gyakoroltuk eleget a startolást! Hogy az indító-állás nem volt jól beállítva! És így tovább. Kimentünk a stadionból, és ott ahol szocreál szobrokkal dekorálták a díszeseményeknek fenntartott teret, van egy edzőpálya. Ott futtattam Icut. „Ha nem futsz 55 másodperc alatt négyszáz métert, félórán belül megismételed! És utána lekeversz 20x100 métert büntetésből!” Ötvennégykilencet szaladt. Múlt a haragom. Végül kikerekedett egy jó edzésre való össztávolság. Akkor szóltam Icunak, hogy együtt megyünk Berlinbe, és ott már nem szalaszthatja el a rekordjavítást.

Berlinben a Dinamó sportegyesület háza táján nem győztünk csodálkozni. Területük óriási kiterjedésű, épületeik, felszereléseik kifogástalanok. Két uszodájuk, nyolcemeletes szállodájuk, mozi, bábszínház, szauna, irodák, óvoda, foci-, tenisz-, kézilabda- és golfpályák. Sportparadicsom. Az étkezőben az étlapon minden volt, amit szemünk-szánk megkívánt. Banán annyi volt, hogy haza is hoztam belőle. A legdrágább menüt ettem. Ananászlevest, rostélyost ananászkörítéssel és utána ananászkompótot. Nem azért, mert különösen kedvelem ezt a déligyümölcsöt. El sem olvastam, mi szerepelt az étlapon. Csakis az árakat néztem, a legdrágább fogásokat választottam. Így ettem ananászt mindenféle alakban. Még ananászkörít is ittam. Jegyrendszer volt. De minden erőfeszitésem ellenére sem tudtam „elkölteni” a jegyeimet. A pincérnek harminc márka értékű jegyet adtam borravalóként.

Reggel hatkor jöttek a Dinamóhoz tartozó óvodáskorúak. Kis táskával a hátukon vonultak szépen sorban. Az uszoda üvegfalú volt. Mindent láttam. Másfélórás edzést tartottak. Utána átmentek a néhány méterre lévő ebédlőbe. Bőséges, és gondolom, nagyon finom, kalóriadús ebéd után lefektették a gyerkőcöket. Délután újabb edzés következett. „Végigjátszották” azt is. 1968-at írtunk. Tátott szájjal néztem végig azt is, amikor a délutáni edzés befejezésekor előállott a busz és hazavitte a hat-hét éves gyerekeket. Így lehet versenysportolókat nevelni!

A versenyen Icu úgy ment, mint az óra. 2:02,7-et futott. Óriási rekord volt. Elhalmozták ajándékokkal. Két tucat brüsszeli csipkés damaszt ágyneműt kapott, gyönyörű metszett kupát, és rengeteg kávé. A nemzetközi táblázaton is kiváló volt az eredménye. A versenyt a közeledő olimpia tiszteletére rendezték. A nőknél Silai Ilona eredménye volt a legértékesebb. Nagy közönségsikere volt. Különben a lelátó tele volt nézőkkel. Rengeteg az atlétikába szerelmes gyereket láttam. Sokan stopperórával mérték kedvenceik eredményeit. Megfigyeltem, hogy jól ismerték a különféle rekordokat. Sokat segített a nézőknek a szakavatottan tájékoztató hangosbemondó is. Nagyszerű atlétikai ünnepet rendeztek akkor a berliniek. A díszvacsorán Icu Schaffhausen aranyórát kapott a város polgármesterétől.

A hazafelé tartó úton Prágában a repülőtől a váróteremig tartó négyszáz méteren elkapott egy hideg zápor. Bőrigáztunk, és a huzatos váróterem sem tett jót. Mire hazaértünk, Icunak harminckilenc fokos láza volt. Jól lekapott a vezetőség, hogy miért nem vigyáztam. Némi irigység beszélt belőlük, mert az előírányozottak ellenére Berlint is megjártam. Nem került ez semmibe az Atlétikai Szövetségnek, hiszen a németek fizettek mindent, mert Icu többek között stadionrekordjukat is megjavította. De a hazaiak nehezen nyelték le „fegyelmeztetésemet”. Így aztán azon sem csodálkoztam, hogy nem kísérhettem el Ilonát Nyugat-Németországba, ahol az országos bajnokságot 2:02,3-mal nyerte nyolcszáz méteres síkfutásban. Ez az eredmény Vera Nikolics mögött a világranglista második helyére vitte föl Silai Ilonát. Hazatérve, ő kapott prémiumot, én nem.

Következett az országos bajnokság Bukarestben. Az eredménye ugyanaz volt, mint Nyugat-Németországban. Akkor már kikezdték a doppingolással gyanúsítók. Ilonát is figyelmeztették, hogy vigyázzon milyen tablettákat kap tőlem. Az én „tablettáim” a vele együtt kifejtett erőfeszítés-adagokból állottak. Reggel nyolckor már biztattam Icut, szaladjunk Mexikó felé. És ki tudja hányadszorra felkapaszkodtunk a Fellegvár lépcsőin. Ha kibírtuk Cahkazorban, akkor ezt is kibírjuk - biztattam Icut. Ő pedig négykézláb is, az agyagos sarat kaparva, minden erejét összeszedve, sírva, nyüsztve, de soha fel nem adva a küzdelmet, kapaszkodott fölfelé a meredeken. Hányszor álltunk ott lihegve, csatakosan, gőzölgő testtel, fáradt mozdonyként, lüktető aggyal, kifacsart, elnehezedett testtel?! És amikor ziháló tüdővel érthető hangok is formálódtak a szánkban, Icu levegőt kapkodva arra kért, hogy embertelen küzdelmünkről,

groteszk akaratosságunkról senkinek se szóljak. „Te Gyuri - mondta Icu -, ez köztünk maradjon, mert én úgy szégyellem magam!” Én pedig mindannyiszor arra gondoltam: „Az úristenedet, zsugori, skót fehérnépe, hogy micsoda erő lakozik benned! Belőled olimpiai bajnokot csinállok!” Meg voltam győződve, hogy övé lesz az aranyérem. Már csak egyetlen ellenfele volt, a jugoszláv Vera Nikolics, aki addig jobb „végsebességével” győzedelmeskedett Icu fölött. Fokozatosan egyre nagyobb erőfeszítésekre szoktattam Icut, hogy a nagy verseny hajrájában is könnyedén repülhessen a cél felé. Jól haladtunk az előkészületekkel. Vera Nikolics 2:00,5-tel tartotta a világrekordot. Icut már nem sok választotta el ettől az eredménytől. Csak egy dolog aggasztott: az, hogy nem leszek mellette Mexikóban, s akkor nem lesz képes arra, hogy a maximumot adja.

Közeledett az olimpia ideje, behívtak minket is az olimpiai edzőtáborba, Brassó-Pojánára. 1968. augusztusában az edzőtáborban „riadókészültséget” rendeltek el. Mindenkit felparancsoltak az Égett-köre, a 2400 méteres magasságba. Gyorsan cselekedtem. A többiek előtt három nappal fölmentem a csúcsra. A saját pénzemre, a saját felelősségemre. Nem volt könnyű megszerveznem a feljutást. Kifogtam egy istenes vihart. Ott fenn magamon próbáltam az edzési körülményeket, és mértem a hatást. Akkor arra az elhatározásra jutottam, hogy nincs mit keresnünk ott fönn Icuval! Még három hónap volt az olimpiáig, az alapozó edzéseket hatalmas erőbedobással elvégeztük, következett a „finomító” munka. Október végére kellett befejeznünk a felkészülést.

Visszatértem az 1400 méter magas Pojánára. A táborban nagygyűlést tartottak a Sportszállóban. Stănescu a sportorvosok vezetője kiadta a parancsot, hogy az athéni Balkán-bajnokságig az Égett-kői táborban folytatjuk az előkészületeket. Athénba időzítették az olimpiai keret utolsó válogatóját. A már szokásos egyöntetű lelkesedés közepén felálltam azon a gyűlésen, és azt mondtam a homlokomra mutatva, hogy ott lőjenek föbe, akkor sem megyek föl a kitűzött magaslati helyre. Megmagyaráztam, hogy jártam Cahkazorban, tudom mit jelent hasonló körülmények között edzeni. A vezetők rám szóltak: „Hogy beszélsz, Bíró elvtárs?!” Kikértem magamnak, és megengedtem nekik, hogy Bíró úrnak szólítsanak. Aztán elmagyaráztam, hogy a világranglista második helyezettjétől olimpiai érmet várok. Részt vettem ellenfele, Vera Nikolics edzésein, tudom mit, és hogyan tesz annak edzője, ennek megfelelően kívántam tanítványomat irányítani. Fenyegető ujjal mutattak rám. Valaki a vezetők közül kimondta halálos ítéletemet: „Tudd meg, hogy ki vagy dobva az olimpiai felkészítők közösségéből!” Nem hagytam magam. Bejelentettem, hogy törik nekem hatszázba! Azt is kimondtam jó zaftosan, hogy mi az, ami törik nekem!

És akkor felállt Hanzi! Sótér János mindig szókimondó, bátor ember volt. Ismert engem, hiszen nagyon jó barátságban voltunk. Bízott bennem, el tudta fogadni ésszerű elgondolásomat. „Egyetértetek Kutyával!” Bombarobbanás utáni csönd terült a teremre. Tagoltan, higgadt hangon folytatta: „Magam is itt maradok Viscopoleanuval és Kutyával együtt Pojánán. És vállalom, hogy Viscopoleanuból olimpiai bajnokot csinállok. Kutya pedig Silai Ilonát úgy készíti fel, hogy érmet hoz Mexikóból!” Sótér Hanzi érdemes edző volt. A módszertani megbeszéléseken tárogta a vezetők. Másnap bekövetkeztek a csehszlovákiai események. Nem éppen a megfelelő időpontban vállaltuk az ellenkezést. „Ebzárlatot” hirdettek. Az olimpiai keret fölment a hegycsúcsra. Mi maradtunk Pojánán. Én tudtam, hogy az ott-tartózkodás utáni időszakban a sportolók teljesítménye csökken. Ezen kívül, ha kifognak néhány, ott napokig tartó vihart, akkor vége a folyamatos edzésnek, ami megint nem tesz jót a felkészülésben. Egyszer, Odesszába tartva kifogtam egy másodfokú vihart a Transilvania hajó fedélzetén. A hegycsúcson dülő viharhoz képest az a tengeri vihar mindössze egy fuvallat volt. És ott fenn a csúcson még atlétikai pálya sincs. Nekünk pedig minőségi munkát kellett végeznünk, nem pedig természeti csapásokhoz szoktatnunk az atlétákat. A sportvezetők csak azt tudták, hogy

Mexikóban magasan leszünk, tehát hozzá kell szoknunk a magaslati levegőhöz. Mondtam, hogy ezen kívül Silainak szaladnia is kell. A nyolcszáz méteres síkfutás pedig az anaerob próbák közé tartozik, amikor nem annyira a levegővétel, hanem a kidolgozott izommunka a lényeges. Ezt én alaposan megtanultam. Egyszerű, mint a kétszerkettő. De a bonyolult dolog az, amikor és ahogyan az egyénre szabja az edző a módszereket.

A csehszlovák események nyomán felröppentették a hírt: nem megyünk az olimpiára! Ez szörnyű csapás lett volna. Évekig tartó felkészülésünk veszett volna el. Kételyek között vergődtünk. A növekvő idegeskedés elől legjobb hazamenekülni. Mondtam, hogy egy hétre hazamegyek Silai Ilonával. Persze, hogy habzó szájjal tiltották. Mondtam, hogy a miniszterhez fordulok. Végül az olimpiai keret vezetője írásban kérte, hogy milyen eredményt ér majd el Silai Ilona az athéni versenyen. Leírtam: 2:01,8 nyolcszáz méteren és 54,6 négyszáz méteren. És aláírtam három példányban. Ekkor hazaengedett. De előtte még fogadkozott. Nézte az általam leírt eredményt, és azt mondta, nagy lapra tettem! „Ha ez sikerül nektek, mégy az olimpiára”! Rögtön megkérdeztem, mennyit ivott aznap?! Tudtam, hogy szereti az italt. Aztán csak annyit mondtam neki, hogy nem hiszek az ígéretének.

Itthon egy hétig versenypróbákat tartottunk. Besegítettek ebbe a „fiaim” is. Közben számításba vettem azt, hogy a magaslatról majdnem ezer méterrel közelebb kerültünk a tengerszinthez. Jó jel volt az is, hogy éppen ezen a héten Icu túlesett a sok meglepetést okozó női baján. Telefonáltak, hogy indulunk Athénba. Velünk jött Rusu Radu, Căpraru Ion és Darvas Béla is, akik aztán onnan tovább utaztak Rómába. Nekem vissza kellett térnem Bukarestbe. A repülőtéren Florescu és Laslău várt. Florescu szívélyesen üdvözölt, és átadott nekem egy kis cetlit. „Mi ez?” csodálkoztam. „Holnap menj el a Victoria útra, mutasd meg ezt a jegyet. Méretet vesznek rólad, és elkészítik az olimpiai egyenruhád!” Bukarestben már tudták a szenzációt: Athénba Silai Ilona pontosan 2:01,8-at szaladt. Hajszálpontosan annyit, amennyit én írásba adtam mindenható sportvezetőknek. Négyszázan 54,3-at ért el. És győzelemre vitte Románia 4x400 méteres stafétáját. Megértem már néhány átejtést, így aztán amikor már a zsebemben volt a jegy, akkor sem hittem, hogy lesz egyenruhám. Nem hittem, hogy elvisznek az olimpiára. Másnap korán reggel megvásároltam az aznapi sportújságot. Benne volt - mégpedig az első oldalon - az Olimpiai Bizottság döntése alapján, kik utaznak Mexikóba. Az atléták sorában elsőnek olvashattam a nevem. Remegett az újság a kezemben. Ilyen örömet addig még nem éreztem.

Azokban a hetekben sokat gondoltam Vera Nikolicsra. A véletlen adta úgy, hogy alaposan megismerhettem Icu ellenfelét. Vera újvidéki szerb szövőnő volt. Edzője az egyik népi futóversenyen fedezte fel. Ezt a zsidó embert Smilovicsnak hívták. Az a hír járta róla, hogy együtt él tanítványával. Középtermetű, szimpatikus lányt ismertem meg Verában, aki fantasztikus erőnléttel bírt. Csodáltam munkabírását. Képes volt ötször négyszáz métert teljes erőbedobással lefutni. Mexikóban is megtette ezt, és egy-egy kört ötvenhárom valamennyire teljesített. Kémkedtem utána. Láttam, hogy mennyire fanatikus. Amikor azt mondta a tréner, hogy „avanti”, akkor ment, mint egy motor. Mellette látszott, hogy Icu minden erőfeszítése ellenére kíméli önmagát. Először a szófiai Levszki Stadionban láttam Verát. Ott ismerkedtem össze edzőjével is. „Hát, Bíró! - szólt hozzám tipikus magyar-zsidó hanghordozással -, Mi, mi futunk! És futunk! Hát ennyi az egész!” Aztán bemutatta Verát. Férfias kézfogású, nem különösen szép arcú nő nézett kihívóan a szemembe. Ismerem az ilyenfajta nőket. Tudják, mit akarnak. Megkaparta a tenyerem. Nem kapartam vissza. Nem szokásom. Sok alkalmam lett volna, Lilian Barth, az angol, és Colette Besson francia síkfutó is hasonlóan biztatott, de én még nem csaltam meg a feleségem. Az edzője visszamondta nekem, hogy Vera szerint én

vagy Icuval élek, vagy impotens vagyok. Nem tartottam fontosnak bebizonyítani, hogy egyiket sem találta el. Szakmai tekintélyemet sohasem vittem vásárra.

Vera minden idők legjobb nyolcszázas futója volt. Amikor elindult, látszott az arcán az önbizalom. Rá volt írva, messziről leolvashatóan: én vagyok a legjobb! Segítettek ebben az újságírók is, de elsősorban az edzője érdeme volt ez, aki fanatizálta. Különben Iglói-módszerrel edzte Verát. Én nem a résztávós módszert, hanem ennek vegyes, erőpróbákkal tűzdelt változatát alkalmaztam Icunál. Az az érzésem, hogy nem voltam képes akkora magabiztosságot sugallni neki, mint ahogyan ez Vera edzőjének sikerült. Verával aztán sokáig németül leveleztem. Át akart jönni hozzánk, hogy én eddzem. Nem volt egyedül, más külföldi versenyzők is szívesen dolgoztak velem. 1969 után, amikor bevezették a női atlétikai versenyeken az ezerötszáz méteres síkfutást, a cseh Jedlicskova, három hónapig tartó pojánai felkészítőm után Európa-bajnokságot nyert. Ebből persze cirkusz lett, egyrészt a hazai sportvezetők háborogtak, másrészt Icu vette rossznéven, hogy vetélytársát nevelem. Ez csak annyiban volt igaz, hogy azelőtt nem akart ezerötszázon futni, később pedig alaposan meg kellett dolgoznia azért, hogy ezen a távon is jobb legyen, mint az akkori élmezőny. Mert jobb volt és tehetségesebb még Vera Nikolicsnál is. Verának például szép fejlett mellei voltak. A futásnál ez nem jelent előnyt. A mellek icipici himbálózása közben a futó kígyó-mozgása (amely sohasem egyenes, mindig csak megközelíti az egyenes vonalú mozgást) alig észrevehetően nő, előrehaladásában ez gátolja a sportolót. Versenysportolónál az ilyen apróság is kihatással lehet eredményére. Icunak nem volt ilyen gondja a mellével. Olykor még pótolta is ügyesen készített melltartóval. Persze, nem futópályán, hanem ünnepi alkalmakkor. De nem a női melleken múltott a mexikói nyolcszáz méteres síkfutás érmeinek odaítélése.

Mint említettem, Icu egyetlen ellenfelének Verát tartottam. Mégsem ő, és kettőjük közül egyikük sem lett Mexikóban aranyérmes. Mi történt? Három előfutamba osztották a versenyzőket. Verával egy csoportba került Icu és Madelaine Menning is. Reggel megfigyelőim jelentették, hogy Vera összeveszett az edzőjével. A versenyzőnő nehezményezte, hogy előfutámban együtt kell szaladnia a papírforma szerinti legjobb négy versenyzővel. Öt közül csak négy mehetett tovább. És nem akarta elhinni, hogy ez a véletlen műve, hiszen sorshúzással kerültek egy csoportba. Nem értette, hogy edzője miért nem intézkedik. A vita során Smilovics elvesztette a fejét, és büntetésből, talán idegnyugtató célzattal is 20x100 méteres futásra kényszerítette Verát. Négyszer százat azon nyomban leszaladt Vera. Zsebemben lapult a stopperóráim, mértem a távrészeket. Mindenik százat pontosan 13,5-re futotta. És akkor hirtelen megállt. Aztán szép lassan odalépett az edzőjéhez, és leköpte annak cipőjét. „Délutánra megcsinálom neked a figurát” - mondta halálos komolyan. „Mit, mit csinálsz?” - kapkodta a levegőt az edző. „Majd meglátod: feladom!” És úgy is tett. Háromszáz méternél Vera Nikolics kilépett a füre. Feladta a versenyt! Ő nem pénzért szaladt, neki nem azért kellett a győzelem!

Különben Icu is pontosan azt reklamálta nálam, amit Vera az edzőjénél. És az Icu érthetlensége engem is pontosan úgy felhúzott, mint a Vera nehézfejsége Smilovicsot! Aznap már a reggeli tornán összekaptunk. Kifogásolta, hogy miért végeztetek vele ilyesmit a verseny napján. Mondtam neki: „Csak nem fogsz te is feladással fenyegetőzni, mint Vera!” „Eleget kínlódtam!” És én mit csináltam? Felment a pumpám. „Idefigyelj, te rohadt bestia...” Így kezdtem. És folytattam vastagon. Mondtam neki, hogy lehet tőlem akár olimpiai bajnok, én többet soha vele egy lépést nem teszek! „Csinálj, amit akarsz!”

Aztán elmentem „pisilni”. Sírtam a vécében. Kinéztem a WC ablakán. Láttam, hogy Icu folytatja a bemelegítést. Zokogva szaladt a kanyarban. „Gyuri - mondtam magamban -, alázkodj meg, és önts belé lelket. Azt fogadtad, hogy ebből a nőből olimpiai bajnokot

csinálj”. És visszamentem a pályára. Mondtam Icunak, adjon kezet, bocsánatot kérek. A teljes igazsághoz tartozik, hogy mindnyájan kikészültünk idegileg. Naponta két gyűlést tartottak a vezetők. Legfőbb gondjuk az volt, hogy gyakoroljuk a piros-sárga-kék zászlócskák lobogtatását. Nehogy a megnyitón hibázzunk a nemzeti pompálkodásban. Icu megölelt, és életében először megcsókolt. „Icu! Délután olimpiai bajnokok leszünk!” - lelkesedtem. „Tudom, tudom, tudom!” - ismételte a százszor elmondott utasításom. „Én vezetem a futamot stb.!” A versenyen mégsem tette. Az előfutamban és az elődöntőben is második lett. A döntőben a célegyenes előtt még mindig az utolsók között futott, versenytársai által bezárva. Értékes időt veszített azzal, hogy jobbra kitérve húzott el társai mellett. De a fekete lányt már nem tudta utolérni. Így Madelaine Menning kapta az aranyérmet. Icunak csak az ezüst jutott.

Verseny előtt a fekete lány edzője, egy velem egykorú ember - akkor harminckilenc éves voltam - tárt karokkal jött felém. „Szervusz, Gyurikám! Hát te is magyar vagy?!” Kiderült, hogy ő is Iglói tanítvány. „Remélem, köztünk dől el az aranyérem sorsa!” Mondtam neki, hogy Silai Ilonát, ott Mexikóban senki sem tudja majd legyőzni, mert egyetlen ellenfele a világcsúcstartó Vera Nikolics feladta a küzdelmet. „Icu - dicsekedtem Ferenczi kollégának - úgy fut, mint egy angyal: két percen belül futja a nyolcszáz métert!” „Az én tanítványom is!” - válaszolta sietve Ferenczi. „Meglátjuk!... Elégedett volnék egy második hellyel is!” - szerénykedtem aztán illedelmesen. És így történt. Icu második lett. Boldog volt. A tévé is világgá röpítette a jelenetet: összevissza csókolta a fekete lányt. Ez szép volt. Elismerte, hogy jobb volt nála. Taktikailag elvesztette a versenyt. Négyszázötven méterig ő vezetett. 59,3-ra teljesítette az első négyszáz métert. Verseny után elmondta, hogy akkor, „elvesztette a fejét”. A kanyarban csökkentette sebességét. Mind a nyolc futónő együtt, egy csoportban haladt. Hányszor mondtam neki, hogy ilyenkor nincs mit keresnie az első pályán. Fokoznia kellett volna az iramot a hatszázas kulcspontra. Bíznia kellett volna magában, hogy kibírja a távot. Mert úgy készítettem föl, hogy kibírja! A fekete lány lendületesen haladt a harmas pályán. És megelőzte Icut. 2:00,9-cel nyerte a távot. Ha Icu erősítette volna az iramot, szétzúzza a mezőnyt. De mert lecsökkentette az iramot, összezsúfolódott a mezőny. Aztán elébe vágott a két amerikai, az angol, a holland versenyző. Mellettem ült a lelátón Lia Manoliu, aki akkor már olimpiai bajnok volt. „Istenem, miért versz engem?!” - ordítottam, és akaratom ellenére bekönyökölttem a nagydarab olimpiai bajnoknőbe. Icu aztán az elődöntőhöz hasonlóan, majdnem kilencven fokos szögben kikanyarodott a csoportból, amely elzárta útját. És megindult, hogy hetven méteres vágtában otthagya ellenfeleit, másodiknak befusson a célba. Ha utasításomhoz híven fut, két perc alatt teszi meg a nyolcszáz métert. Akárcsak az amerikai versenyző, aki Icu visszafogottságáért, kénytelen volt sokáig a harmas pályán szaladni, és nyolcszáz méternél hosszabb távot megtennie.

Négy évvel később, a müncheni olimpián szaladt aztán Icu két perc alatt úgy, ahogyan Mexikóban kellett volna. De ez más idők, más ellenfelek, más körülmények történetéhez tartozik.

Semmi sem egyszerű, még akkor sem, ha pofonegyszerűnek látszik. A müncheni olimpiát említettem, de azt sem akarom elhallgatni, hogy hajszálon múltott mexikói utam. Hiába vettem rólam méretet, és ígérték, hogy tetőtől-talpig felöltöztetnek, ha nem készült el, ha nem akart elkészülni az egyenruhám, nem mehettem volna sehova. Az olimpiai keret egyik felelőse a sok közül kijelentette, hogy akinek nincs egyenruhája, az nem utazik, az itthon marad. Az utazás előtti napon rohanok a szabóhoz, és kérdezem, mi a helyzet a ruhámmal. Keresgélünk, keresgélünk, hát az egyik sarokban végre rátalálunk a próbára beállított ruhámra. Valaki rátűzött egy cetlit, amelyre ráírta: „Ez nem megy!” Égnek állt a hajam! Vajon melyik rosszakaróm tette ezt? Kértem a szabót, hogy most mi lesz? Vonogatja a vállát. Aztán

összefente orrom alá dugott hüvelyk- és mutatóujját: „Van kettője?” Előkotortam két százast, és reggel félkilencről késő estig ott ültem mellette, amíg elkészült a ruhámmal. Még most is megmutathatom, hogy a nagy sietségben egy helyen kissé kiégette a vasalóval a zakóm. Nem törődtem én azzal. Örvendtem, hogy magamra vehetem.

IL-18-assal repültünk. Beszálláskor kisfiam integetett: „Siess vissza, Édesapám!” A hetvenhat ülőhelyes gépen száztizenhaton foglaltunk helyet. Mellettem Lia Manoliu, Mihaela Peneş, odébb Viscopoleanu Viorica, Silai Ilona és Olimpia Cataramă. Amikor levegőbe emelkedett a gép, elkapott minket a sírás. Úgy sírtunk, akár az iskolás gyerekek. Másfél órát repültünk nagy ellenszélben Aradig. Nagy dolog volt akkor kilépni az országból. Az indulás előtti sok hercehurca kikészítette az idegeinket. Hathétre mentünk. Körülöttünk mindenütt csomagok. Úgy megterhelték a gépet, hogy végül ki kellett venni az üzemanyagból, másként nem emelkedett volna föl a levegőbe. Később unalmassá vált az utazás. Órákig csak vizet láttunk alattunk. Ír földön, majd Kanadában szálltunk le egy napra, ahol gyönyörű verőfényes reggelre ébredtünk, fenyves erdőben volt a szállodánk.

Hívtam Icut a reggeli bemelegítőre. Velünk tartott a temesvári Lovász úszóedző és éremesélyes tanítványa. Mire mi jól megizzadva visszatértünk a szállodába, a többiek már rég abbahagyták a mozgást. Várt már minket a román Olimpiai Bizottság alelnöke Ian Balaş, egy renegát alak, aki tulajdonképpen Balázs János volt. „Te, Bíró, te! Gyere velem a szobámba. Beszélnem kell veled!” Így szólt hozzám, nem éppen nyájas románsággal. Felküldtem Icut, hogy zuhanyozzon. Izzadtan, ahogyan voltam, követtem a vezetőt. Felelősségre vont, hogy nem olvastam a brosúráját. Ugyanis nekünk kiadtak egy füzetet, amelyből megtudhattuk, hogy mit kell tennünk az első héten. Oda beírták, hogy nem szabad edzeni. Mondtam neki, hogy sajnós olvastam a brosúráját, és az a véleményem, hogy még egy macska után sem tud szaladni, annyira nem ért az atlétikához. „Különben döntse el, hogy beszéljek önnel? Magyarul vagy románul? Mert látom, hogy szégyelli, hogy magyar!” Banditaképe volt. „Az első géppel visszaküldelek!” mondta románul és tegezve. „Igen!!! Hát téged ki az anyád... ja küldött ide?! Az állam pénzén jöttél, és az én bőrömhöz élőködsz! Te bűdös magyar, renegát disznó, labanc! Engem azért küldtek ide, hogy Romániának dicsőséget szerezzek, és ezt legjobb tudásom szerint teszem! Te milyen dicsőséget szerzel, te bűdös kurva?! Felveszed a prémiumnak felét, mi? Nahát nem b...szunk szekéren, mert ráz! Amiért a szeku embere vagy, nem kell mindenbe belevered az orrod! Vedd tudomásul, hogy én is a szeku embere vagyok! És lehetsz te kontrainformátor is, de nem vagyok olyan szarházi, mint te, mert a munkámból élek! Te pedig ingyenélő vagy! És nem fogsz a kottámba beleszólni! Érted?! Vagy akarsz egy karaté-pofont?!”

Nem akart.

De azért hirtelen úgy megcsaptam, hogy nyomban beesett a sarokba. „Na, Ioan Bălaş - mondtam neki szelíden -, One, two... four, five... Kilencnél kelj fel, különben ki vagy ütve! Az anyád istenit, a munkámba ne szólj belé!” Felkelt, és ajánlotta, hogy igyunk egy konyakot. Mondtam, hogy kettőt! „Hogyhogy?” értetlenkedett. Mondom neki, hogy egyet én, egyet ő. Az ilyenek beszélhet az ember. Láttam rajta, hogy nehezen forognak a kerekei. Ma sem tudom, mi ütött belém, hogy így viselkedtem. De a humorom ilyenkor sem hagy el. Lehet, hogy ez mentett meg. Mert ha jobban begerjedek, kifasíroztam volna a palit. Így elértem azt, hogy távol tartotta magát tőlem. Igaz, hogy később, amikor az érdekes mesteredzői fokozatokat osztogatták, engem valahogyan „kifelejtettek”. Akkor belekérdeztem a nagyvilágba, hogy nekem mi jár? Sietett a válasszal: „Neked a szád jár!” És vigyorgott. De legalább olykor magyarul szólt hozzám. Egyszer még belém kötött Mexikóban, amikor Icuval 40x100 méter futottunk, és látta, hogy nekem folyton dumálnom kellett, és biztatnom Icut, hogy ne

lankadjon. „Megállj!” - szólt nagyhangon emberem, akinek átnevelésében erőfeszítést nem kímélve belekezdtem azon a verőfényes kanadai reggelen. „Megálljatok! Nem szeretném, hogy ezt az embert három koporsóba zárva kelljen visszaküldenünk az országba. Nézzék, mindjárt infarktust kap!” Szerencsére közbeszólt a román lányok felelőse, Enache asszony, aki leintette, és megmagyarázta, hogy tudom, mit teszek. Láttam, hogy más módszert alkalmaz nevelésében, mint én tettem. Amikor megvolt az ezüstérem, emberem az első között nyilatkozta: „Tudtam! Tudtam! Előre láttam a sikert!” Nem próbálkoztam tovább a neveléssel. Azt hiszem, az ilyen félemberek, akiket tiszta szívemből mindig is utáltam, nehezen vagy alig változtathatóak.

Detroitban is megálltunk. A repülőtéren gyönyörű gépkocsi kiállítást láttunk. Öklözőink és birkózóink darabos, szókimondó emberek voltak. A kiállításon szereztek néhány szexlapot. Mindannyiunk számára nagy újdonság volt, nemigen láttunk ilyesmit. Hozták ezek az erős fiúk a lapokat, és egy-egy gyönyörű nő meztelen képét odatartották a küldöttség vezetőjének orra alá. „Mit fogunk majd csinálni Mexikóban nők nélkül? Látott az elvtárs ilyet?!” A kérdés megoldatlanul maradt. „Nézzétek inkább a kocsikat!” - javasolta vezetőnk. Hát mit mondjak? Nem ugyanaz! A kétféle szépség közül egyik sem helyettesítheti a másikat. Mi akkor sóvárogva néztük a Dacia gépkocsikat. Nem értük fel pénzzel. És ott a kiállításon egyszeriben kiderült, hogy a bemutatott álomszép kocsikhoz mérhetően nagy a lemaradásunk. A világ egészen más, mint azt nekünk bemesélték. Erről beszéltünk végig a további repülőúton. Vitánk sehogy sem akart hasonlítani a szocialista építést hozsannázó szemináriumokhoz. Eluntam a dolgot, és bementem a gép pilótájához, akit Kulcsárnak szólítottak. Kiderült, hogy még dezmeri vitorlázó korából ismerem, gyerekkorunkban együtt gombfociztunk. Bepillantást-bevezetést kaptam a repülés technikájába. És belekeveredtem egy kis összeesküvésbe. A pilóta vállalta, hogy a mexikói magaslaton való leszállás helyett az acapulcói repülőteret kéri majd kiindulópontnak. Ehhez persze kevés a különféle repülőtechnikai indoklás. Ehhez az is szükséges, hogy a román csapat jól szerepeljen az olimpián, hogy vezetőink mindenben elnézők legyenek. A mi kitűnő szereplésünkről megnyugtattam gyerekkori barátomat. A többi az ő dolga volt. Nem állítom, hogy sportolóink csakis azért küzdöttek Mexikóban „Mindent bele!” módon, hogy Acapulcót is láthassuk. De a megmászhatatlan tények emellett szólnak. Románia olyan sikert, mint Mexikóban, sehol sem ért el. És pilóta barátom Acapulcóból Detroitba, onnan Melbourne-be, onnan pedig Londonba vitt. Mindenütt töltöttünk egy-két napot.

Szóval ezt jól elintéztem nekik! Azóta is hiszem és vallom, jó az, ha pilóta barátja van az embernek. S ha még azt is hozzáteszem, hogy a gépen magyarul beszélgettünk a pilótával, a tűzhelyes sárgaság környékezi túlon túl hazafias kollégáimat. Hát csak környékezzék! Egyszer majd elmúlik nekik. Ne kérdezzük, hogy mikor. Azt mi úgysem érzük meg.

Egyébként Mexikóban a román delegáció nagy népszerűségnek örvendett. „Brávó Románia! Brávó Románia!” - kiáltották a nézők a megnyitón. És amikor a szovjetek vonultak, haragos dörgésként zengett a pfújj-tól a stadion. Románia a szocialista tábor fenegyereke volt, mert nem vett részt a csehszlovákiai bevonulásban. Engem viszont leoltak a galambok. A sötétkék zakóm volt rajtam, és a felröppentett madárseregéből valamelyik tudhatta, hogy szerencsés fickó vagyok. A vasaló nyoma mellett így ruhámon viselem a békegalambok nyomát is.

Feledhetetlen napokat éltünk Mexikóban. Mindeneste filmvetítésen, színházi előadáson és különféle más rendezvényeken vehettünk részt. Számos klub állt rendelkezésünkre, ingyen újság mindenféle nyelven a világ különféle sarkából. Az öklözők és birkózók is megtalálhatták, amire szükségük volt, mert a mexikói lányok szívesen mászták meg az olimpiai falut bekerítő kerítést. Az épületek közötti zöldövezet tele volt jókora, piramist díszítő

elemekkel. Azokra döntötték a lányokat az éjszakában egyformán fekete fiúk, akik reggelig bírták az iramot. Ha éjszaka kinéztem az ablakon, a piramisoldalak mindig foglaltak voltak. Rita Pavonénak volt a legnagyobb sikere. Nem a piramisok környékén, hanem a klubban, ahol énekelt. Viszont csalatkoznom kellett Jonny Weismüllerben és Maria Felixben, akiket sokkal szebbnek láttam annak idején, a régi filmekben. Ráncosak, öregek voltak. Mozgalmas éjszakai élet folyt ott mindenfelé. A diákok összekülönböztek a rendfenntartókkal. Egyetlen alkalommal negyvenhat halottat számoltak. A fegyverviselés és használat ott nem ment ritkaságszámba. Bámultam a pelottázókat, ahogyan „falra hányták” a labdát és kapkodtak, hogy újra üthessék-püfölhessék az ide-oda pattogó gumitömböt. Forrongott ott minden. Már a megnyitón feltűnt, hogy a diákság kifütyülte az ország-elnököket. Természetesnek vették. Az ilyesmi bennünk is ébresztett némi reményt. Jellemző, hogy csupán két évtizedet kellett várnunk ahhoz, hogy ezt nálunk is megtegye a nem éppen robbanó puliszkához hasonlított tömeg.

Kajában sem volt hiány. A nemzetközi étrendű étkezde reggel hattól éjfélig nyitva tartott. Ahol mi ettünk, ott Kurucz Antal magyar szakács irányított. Több olimpián részt vett már akkor. A mexikóiak saját költségükre kihívták, és tanfolyamokon tanulták el tőle az európai ízeket. Egyszerre ezerhatszáz személy zabálhatott abban az étkezdében. Jegyrendszer volt, de akárhol kiszolgálták a sportolókat. Nem kíméltem a hasamat. Harminckilenc éves voltam, és keményen kellett tartanom magam, hogy Icu edzésprogramját rendszeresen végigdolgozzam. Azt hittem, hogy a nagyevők közé tartozom. De csak kezdő voltam. Halomban állt előttünk, kacsasült, csirkesült, libasült, máj kolbász és sok egyéb „konkrét kaja”. Végignéztem egyszer, amint Alexajev, a súlyemelő titán versenyt evett Varjú Vilmossal, a magyar bajnokkal. Alexejev három sült csirkét bekebelezett. Garnírunak evett még hozzá valamennyi kolbászt és sült májat. Varjú Vili sem adta alább. Földi paradicsomban éreztük magunk. A mieinket elkapta a gyűjtőszendvély. Kis tasakokban kaptuk-vittük a nass-kávét. Hoztam ebből haza magam is egy bőrönddel. A kínai konyhán „éhesen maradtam”. Valahogyan nem tetszett. Igen, mert akkora választék volt az otthoni jó ételekből, hogy végre elmondhattam, folyamatosan jóllakottnak éreztem magam. Éppen ideje volt, hogy majdnem négy évtizedes éhezés után ezt az állapotot is megérjem.

Jártuk a várost. Hanzi ült a kormánynál. Akkor még nem működött metró Mexikóban, a közlekedés katasztrofálisnak tűnt. Olykor egy óra alatt alig négyszáz métert tettünk meg. Két hét után kidőlt a sorból, nem bírtam a sorozatos éjszakai városlátogatást. Az élmények a felgyűlő fáradtsággal fordított arányban, egyre vékonyabb rétegben rakódtak le emlékeztünkben. Az elején rengeteg időt elvesztegettünk fafejű vezetőinknek köszönhetően. Naponta másfél órát gyakorolnunk kellett a zsebkendő-lobogtatást, amit a pihent agyú, száraz, savanyú pofájú Ghişoiu nevű alak talált ki. Egyszerre kiráncigáltuk a nemzetiségű zsebkendőt a zsebünkéből, nyolc ütemben meglengtük a fejünk fölött, és visszatettük a zsebünkbe. Három hétig gyakoroltuk, aztán hirtelen lemondtak a cirkusztól. Ellenben, bizonyára alapos meggondolásból, a fejesek elhatározták, hogy nem növekvő nagyságrendben vonulunk fel a megnyitón, hanem a többi országgal ellentétben, elől mennek a magasak, leghátul pedig a törpék zárják a sort. Ennek aztán az lett a következménye, hogy rólunk készített fényképeken csak az elől állók látszanak (négy-öt ember), és az utánuk következőket tökéletesen takarták. A mexikói megnyitón készült képeken ezért hiába keresnek velem együtt több értékes román sportolót - nem látszunk a képen.

Vezetőink hülyeségét megszokhattuk volna, mert itthon is bőven volt belőle részünk, de különféle más meglepetésekkel is számolnunk kellett. Például az ottani tartánpályával. Műanyagkeverék, amerikai találmány. Icut három napig csak bemelegítőre engedtem erre a

pályára. Én meg addig naponta két kemény edzést végeztem a tartánon, hogy kipróbáljam. Először úgy éreztem, repülök. Keményebb, mint az általunk megszokott salakpálya, de a hosszabb futás, a kitartó edzés után, másnap fantasztikus izom - és izületfájdalmakat éreztem. Elmentem a klinikára és érdeklődtem. Harmadnap már négyszáznyolcvan traumatikus esetet jegyeztek be a klinikán. Az atléták élvezték a pályát, még az alaposságukról és különféle szakember-gárdájukról híres németek is megjárták ezzel a pályával; több versenyzőjük lesérült. Azt mondtam Icunak, erre a pályára hetenként kétszer lépünk, akkor is csak rövid időre. Edzéseinket gyepes és klasszikus talajú pályákon végeztük. Sokféle lehetőség közül válogathattunk. Négyezer méter magasan vulkáni hamuban, máshol kaktusztüske-talajon szaladhattunk. Tartánon Icunak háromszor kellett versenyt futnia. Előfutamokat és döntőt. Ezért az ún. finom munkát a tartánon végeztük, hogy megszokja, de nem többet, hogy izomzatát, ízületeit kímélje. Edzéseredményei mutatták, hogy Icu kezd másodszor is formába lendülni. Mexikó előtt augusztusban, Athénben kellett bizonyítania, utána újra erőnléti edzésekkel próbáltam őszre formába hozni. Sikerült. Mexikóban segítettek ebben a magyar fiúk is. Vállalták, hogy az általam meghatározott időt futnak Icu előtt, aki igazodott hozzájuk. Minden rendelkezésünkre állott. Szauna, masszázs, orvosi rendelő. Próbafutásokat végeztem Icuval: 10,9-et is elért akkor már száz méteren, és ez igen biztató volt. (Végül is ennek köszönheti ezüstérmét: az utolsó hetven méteren hat versenyzőt hagyott maga mögött.) Bizakodásunk erősödött, hangulatunk jó volt. De a román táborban ez kivételnek számított. Lia Manoliu lesérült, Viscopoleanu Viorica húzódással bajlódott, Mihaela Penesnek nem mentek az edzések, megbotránkoztatóan rövideket dobott. Szerencséjére a mexikói olimpia rendezőinek költségén érkezett a versenyre, vezetőink így nem volt miért piszkálják. Meséltem, hogy Raica magára vállalta, ha szabad kezét adnak neki, javít a stílusán. Kavicsokat dobáltatott vele, és süteményekben fogadtak, hogy furábbnál furább testhelyzetből ki dob jobban célba. Magam szedtem neki a kavicsokat, láttam mit csinálnak. Okos ember ez a Raica. Mihaela észre sem vette, és rászokott az előnyös gerelytartásra. A versenyen hatvan méter fölött dobott, és ezüstérmet nyert huszonegy éves korában. Ezt akkor még nem tudtuk, de a lelombozódott társaság hangulatától is féltennem kellett Icut. A verseny napján aztán kitört rajtunk az idegfáradtság. De ezt is átvészeltük.

A házi ünnepünkön megcsókoltam Icut, és újra bocsánatot kértem. Megkérdeztem, akar-e velem tovább dolgozni Münchenig? Ragyogott az arca.

Az akarat olykor megszépíti a nőket.

Tizenötödik kazetta

Vége és értelmes „távirat”. Őrjöngés a vulkáni hamuban. „Hóstatí fejés” a Csendes-óceánban. Kirobbanó örömök montreali puliszkával. Bankett a Băneasa erdőben. Jutalmazás átveréssel, Kincses városi dínomdánom; a „fűrás” kezdete. A „Disznófejű Nagy Úr” árnyékában. Egy kis dopping sosem árt... „Éljen a Román Kommunista Párt!” Versenyek, versenyzők, melléfogások és kifogások. Örökösen piszkos valutaügyek. Egy jókora bőrrönd Rómába megy gazdája nélkül. Ezer dollár a váltómésben. A féltékeny feleség esete. Kutya, az olasz lovak barátja. Szekusok kapják a Gerovitált. Az ezredes „hálája” sűrű tart. Icu végre lakást kap, de habozik. Hőszünk megmutatja, hogy ezután mit kapnak a sportvezetők ajándékba. A majdnem felpofozott „tehén” és egy elszúrt Európa-bajnoki cím rövid története. A kis híján sikerült áskálódás, júdascsókkal. Csúnya nők hosszú távra. Piros és makk ász kiosztva. Bacchus karjaiban: görög borban tetőtől talpig. A parancsnokot nem érdemes, de mégis ízéltetik. Nincs szerelem erőszakkal! Egy angol távfutó példája. Itt nincs mese! - mondta Iglói, de nem a férfias nőkre gondolt. Nemek és keresztnemek cseréje. A férfiak nőiességét senki sem firtatja. A királynő továbbra is csodálatos és szeplősen is gyönyörű marad.

Silai Ilona az utolsó éremszerzők közé tartozott a mexikói olimpián versenyző román sportolók sorában. Atlétáink két aranyat és két ezüstöt szereztek ezen az olimpián. Ilyen még nem volt, és talán nem is lesz többé. Az Icut köszöntő házi ünnepségünkön sportküldöttségünk vezetője „táviratot” kézbesített: egy-egy borítékot kaptunk, és benne dollárokat. Icunak százötven, nekem ennek az összegnek a fele jutott. Még nyolc nap volt az olimpia záróünnepéig. Megengedték, hogy azt csináljunk, amit akarunk. Mehettünk világot látni. Hanzinak már kész tervei voltak. Másnap indultunk megnézni a Napisten piramisát. Megmászunk háromszázvalahány lépcsőt. Ott fönt nagyon fűt a szél. Fénykép is készült az eseményről. Cataramă, a DISZKOSZ, a vállamra tette súlyos jobbát. Ezt a pillanatot örökítette meg a fénykép. A fényképet látva itthon felkiáltott a feleségem: „Ki ez a nő?! Mi az, hogy így átölel?! Te, ez nem egy mexikói nő?” Elővettem egy olyan fényképet, amelyen Cataramă teljes valóságban látszik, és megmutattam a feleségemnek. Egyből kisimult az arca. „Megnyugtattál - mondta. Erre a nőre nem vagyok féltékeny.” Utolsó Mexikóban töltött napjainkban kirándultunk, játékos edzéseket is tartottunk. Viscopoleanu biztatására felszaladtam egy „dombra”. Négyezer méter magasan jártunk. Hajtottam keményen, zakatolt a fejem, azt hittem, szétszakad a tüdőm. Bokáig süllyedtem a vulkáni hamuba. Fönn gyönyörű kilátás fogadott. Nem volt könnyebb az olimpiai faluban sem, mert a véletlenek úgy hozták, hogy még akadt egy-két ünnepelni valónk, s ilyenkor a vezetőség nem fukarkodott a finom italokkal és más ingyencségekkel. Mi sem fukarkodtunk a jókedvvel.

Az egyik nap Sötér újra felvitt a mikrobusszal a hegyre. Háromezer méteren felül, vulkáni hamuban járt a kocsink a sűrű serpentinén. Félelmetes volt lenézni onnan. Nehezen haladtunk. Akármilyen jó sofőr volt Sötér Hanzit, egyszer mégis megcsúszott a kocsink. Megijedtünk. Lia Manoliu hisztérikus jelenetet rendezett. „Most haljak meg, amikor olimpiai bajnokságot szereztem?! - őrjöngött, és kérte Hanzit, hogy adja át a vezetést másnak. Hosszan tartó volt a leereszkedésünk is, nem gyönyörködhattunk a tájban, mert Lia nem akarta vagy nem tudta abbahagyni a sípítozást. Raica, a férje egészen feldühödött emiatt. Mert hogy hiába csitította, hiába nyugtatta, a jó szó nem használt. Ő is feldühödött és kitört; nem azért jött a maga pénzén Mexikóba, hogy egy gyáva nő hisztérikus jelenetét elszenvedje. Olaj a tűzre. Végül megígérte, hogy hazatérve, elválk Liától. Így is történt. Aztán Lia Manoliu plasztikai

műtéten esett át, és megszépült. A hazai olimpiai bizottság vezetőjeként dicséretesen szolgálja a sportvilágot.

Az olimpia befejezésekor is szép élmények vártak reánk. A mexikói öböltől, emeletes autóbuszokon négyszáznyolcvanöt kilométert öt és fél óra alatt robogtunk Acapulcóiig. Abban a szállóban laktunk, amelyet az Elvis Presleyvel készült filmből már ismertem. Caleta. A busztól a szállodáig százötven métert sétáltunk. Olyan paradís ott a levegő, hogy ezalatt csuromvizesre izzadtunk. Egy dollárért láttuk a sziklacsúcsról az égő fáklyával lebonyolított éjszakai ugrást. Ezt a fantasztikus teljesítményt, halált megvető bátorsággal negyven-negyvenöt éves helybeli emberek produkálták. Nem sajnáltuk tőlük a pénzt. Ott mindenki fürdőruhában járt. Ha akartuk, a lift levitt a Csendes-óceánba. Jókedvünk volt. Néhányan - jómagam is - mint máskor is, mulattattuk a népet. Büszke vagyok arra, hogy a Csendes-óceánba ugorva, talán elsőként mutattam be a „hóstatí fejest”. Csak a félnehéz-súlyú Monea nem vidult, mert az elődöntőben lengyel ellenfele eltörte az orrát. Nem maradt adósa, mert ő viszont a lengyel karját törte el. Nos, Moneának begennyesedett az orra. Megcsapolták. Rosszul lett. Detroitban is gondozni kellett. Montreálban szintén kezelték. Ő szenvedett, de mi időt nyertünk. Szállodánkban román főszakács dolgozott. Kegyeibe férköztünk. Délben keményre főtt puliszkával és paszulylevessel várt. Úgy ettük, mint a vadállatok. Tapsoltunk örömeinkben, és elhalmoztuk ajándékokkal a „prima hazait” eszükbe juttató szakácsot. Montreálban operába is elvittek. A Diótörőt láttuk.

Európa felé kétszer is viharba kerültünk. Olykor négyszáz métereket is zuhantunk. Ropogtak a szárnyak, gépünk körül villámok cikáztak. Az egész olimpiai küldöttség be volt tojva. Hamuszürkén érkeztünk Londonba. Alig kaptunk új erőre, a Londonból hazatartó út elején újabb viharba kerültünk a La Manche csatorna fölött. A nagyon erős oldalszélnél csak a repülőszemélyzet káromkodásai voltak viharosak. A Băneasa repülőtéren legalább tízezer ember várt reánk. Majd szétszedtek. Megrészegedhet az ember az ilyen fogadtatástól. Naplomba ezt írtam: „Öt év kemény munkája nyomán megjött a jutalom. Nem gondoltam volna, hogy ennyire kijön a lépés. Életem legboldogabb pillanatait éltem át. Úgy gondolom, másnak is jutott örömeinkből, amit munkával szereztünk. Ellenségeimnek legalább négy évig hallgatniuk kell. Mit mondhatnának? Íme, bebizonyítottuk, hogy lehet dopping nélkül is sikeresen szaladni!”

A Băneasa erdőben volt a csodálatos bankett. Meghívták a feleségemet és az Icu férjét, Silai Palit is. Miniszterek, pártfejesek és egyéb vezetők forogtak körülöttünk. Gyorsan emelkedett a hangulat. Úgy látszik, ők akkor és máskor is tudtak mulatni. Közben kérvényt írtam, hogy Icunak engedjék meg, hogy látogatás nélkül folytassa tanulmányait. Odatartottam a kérvényt az oktatásügyi miniszter orra alá. „Megérdemli!” - mondta a miniszter fényesdő jókedvében, és aláírta a kérvényt. Ezzel örömeinkre „rátett még egy lapáttal”. „Icu, most tudod, mi következik?” - kérdeztem tanítványomat. „Mi?” - kérdezett vissza a Silai házaspár. „A lakás! Szerzek nektek lakást!” Ez akkor nem volt egyszerű dolog. Nem nagyon hittek intézkedésem sikerében. De már kigondoltam, miként csinálom. Sokáig tartott, de aztán ez is sikerült.

A tivornya után kitüntetést is kaptunk, amelyet maga a „császár” adott át nekünk. A várakozás napjai sem teltek éppen tétlenül. Négyesben nagy vacsorákat rendeztünk. Úgy gondoltam, megengedhetjük magunknak a családi ünnepséget is. Közben, ahogy ez már történni szokott nálunk, megkezdődött a visszakozás: kocsit nem kaptunk! De azért még sokáig hitegettek. Ígértek nekem az első osztályú edzői minősítést. Írattak velem egy kérvényt. Úgy tűnt, hogy percekben belül jóváhagyják. Nem így történt. Azt mondták, majd, ha vizsgázom stb. Biztattak, hogy vizsgáztatás csak formaság, hiszen gyakorlatban bizonyítottam képességeimet. Beálltam a „táncba”. Elmentem a Testnevelő Főiskolára. Dolgozatot írattak velem. Akkor már mások is

felsorakoztak mellém. Aztán belevittek a vizsgáztatás vastagjába. Húztam a tételt, nyomtam a szöveget. A gyakorlati rész mindenben jól ment, az elméleti részt csak kilencesre tudtam. Már nem is tudom hány vizsgát letettem. Aztán felügyelőt rendeltek mellém, hogy ne puskázzam, és így tovább. Csináltam, ha már beálltam a táncba, nem tudtam, hogy mindezt csak időhúzásból tétetik velem. A magasabb edzői beosztás mindössze száztíz lej többletet jelentett volna. A feltételes mód azt jelenti, hogy abban az évben nem adták meg. Nem a dolgozataimra és feleleteimre kapott jegyekkel volt a baj. A hatalmon lévők útjai és cselekedetei akkor is kifürkészhetetlenek voltak.

Kolozsváron, a repülőtéren is nagy tömeg fogadott. Még anyósomat is kihozták eléem. Másnap reggelig folyt a dínomdánom. Közpenzen tudtak igazán mulatni az akkor „tömegszervezetek” gyűjtőformába tartozó, „transzmissziós szíjként” működő szervezetek válogatott fejesei. Már a banketten kikezdtek. Kézdi Simon (illetve Chezdi Simion, akinek az apja magyar, az anyja román volt), sportklubunk elnöke kihívott az előcsarnokba. Egy Jusuf nevű aktivista jött vele, aki nekem szegezte a kérdést: „Tudod, milyen nagy hibát követtél el?!” Nem tudtam. Előadták, hogy megjelent a Sportul című újságban az interjú, amit Emanoil Valeriu készített velem. Akkor többek között azt mondtam: „Esküvőm után életem legboldogabb napja ez. Sajnos a fővárosban inkább támogattak, mint a kolozsvári szakvezetők!” Ez így is volt.

Évekkel ezelőtt, amikor egyszer Căpraru Ion meg Silai Ilona edzését irányítottam, kijött a disznókövér Muresan, és odaszólt nekem, hogy miért koptatom ezekkel a figurákkal a stadion salakját. „Elnök úr! - feleltem vérig sértve -, ön nem olvas sportújságot. Az a „púpos” gyerek, akit szíveskedett így becézni, kétszeres országos bajnok, a másik a senior kategóriában az ország legjobbja!” Icu helyből ugrott távolba, aztán lendületből. Ránézett a „disznófejű nagyúr” és undorral kérdezte: „És ez kicsoda?” Elmeséltem mogyoróhéjban, hogy ezért a nőért évekkel ezelőtt a fővárosiak taxival mentek a börgyári telepre, mert nagyreményű ifjúsági bajnok volt. És olyan tehetség, akinek érdemes újra kezdenie a teljesítménysportot. „Hány éves ez a csontkollekció? - érdeklődött fontoskodva Muresan. Mondtam, hogy huszonhárom. „És mit akarsz ezzel az öreglánnyal?” Kérdésében benne volt a véleménye is. De nem elégedett meg ennyivel. „Többet meg ne lássam itt a stadionban!” Uradalmi főúr ad ilyen parancsot. Ez a disznófejű bizonyára annak képzelte magát. De viselkedésében, iskolázottságában az uradalmi intéző színvonalát sem közelítette meg. A történetekhez képest én visszafogottan nyilatkoztam a mexikói győzelem után Emanoil Valeriuinak. Chezdi és Josof erősítették, hogy amit mondtam sértés volt. Kit sértettem meg? - kérdeztem, és tálaltam a tényeket. Például azt, hogy Icunak akkor még mindig nem volt lakása. És így tovább... Tudtam, honnan fúj a szél. Visszamentem a terembe és Muresan elvtárssal szemben leültem az asztalhoz. Javasoltam neki, hogy szüntesse be a „tüzet”, legyen közöttünk béke meg barátság, és igyunk erre egy pohárral. Ittunk. És akkor már nem „tovarásul Bíró”, hanem családiásan „Gyuri” voltam a nagyfőnöknek. A fullajtárok pedig elhűlve szemlélték, hogyan „bratyizok” a főnökkel. Látszatmegbékélés volt. Tudtam ezt, és nem áltattam magam. De szükségem volt erre, mert nem akartam, hogy terveimet keresztülhúzzák.

Silai sikere után sokan kezdtek bábáskodni felette. Beleszóltak az Icuval folytatott munkámba a különféle szintű edzőkön kívül a sport- és másféle aktivisták, a vezetők. Véleményt nyilvánított családja, még a sógora is. Belekontárkodtak a vele kapcsolatos teendőkhöz a különféle orvosok, kutatók, újságírók. Jött 1969 elején Horea Cristea Bukarestből. Interjút készített az olimpiai ezüstérmessel. Tudta, hogy nem öntöm a hócipőmbé az italt, ezért meghívott a Continentál szálloda éttermébe. Fizetett egy konyakot. Szóltam, hogy jöhet a konyak, de Napóleon legyen. Rágyújtott egy Havanna szivarra. Fújta a füstöt. Elérkezettnek tartottam a

pillanatot, hogy megkérjem, térjen a tárgyra. Kiderült, hogy az Icuval feltételezett intim kapcsolatunkra kíváncsi. Mondtam, hogy nincs köztünk semmi, csak a levegő. Ivott még egy konyakot, és akkor már az érdekelte, hogy mit szed Icu. Elmesélte, hogy maga is látta, amikor Berlinben apró fehér pasztillát vett be. Megnyugtattam, hogy C-vitaminon, viplexen és kavintonon kívül nem kapott más orvosságot. Magam is szedtem ezekből, regeneráló hatásuk közismert. Tovább faggatózott. Szóltam neki, ha kér még egy brandyt, megadom erősítőnknek a receptjét. Sietve odaintette a pincért. Belekóstoltam az italba és diktáltam: „Egy literhez kell négy deci B.-víz plusz.” „Mi az, hogy B.-víz?” - kérdezte. „Borszéki, de lehet bélbori is - feleltem, és folytattam: jön hozzá 4 citrom leve, húsz deka méz és erős kávé. Verseny előtt, edzés után egy-egy jó pohárral kell bevenni”! „Engem ne vezess félre, mert megharagszom!” Mondtam neki, hogy csak a buták haragszanak meg. „Mi?! Butának nevezel?” Javasolom, öntsünk tiszta vizet a pohárba. Megnyugtattam, hogy mi becsületesen dolgoztunk, és nem is fogunk másként, más módszerekkel edzeni. Ha nem hiszik el, vagy nem akarják elhinni, az olimpián megejtett háromszoros doppingvizsgálat, azt hiszem, bizonyítja becsületességünket. És akármikor készek vagyunk ellenőrzésnek alávetni magunk. Ilyen támadásoknak kellett ellenállnom akkoriban.

Évekkel később, amikor Darvas Béla 10,3-as országos csúcsbeállítással győzött a fővárosban, ez az újságíró rosszindulatúan a repülő diszkoszra figyelő bírók hibás mérésének tulajdonította a rekordot, és engem gúnyosan NAGY BÍRÓNAK nevezett. De meg is kapta a magáét! Az egész bírói kar rátámadt. Igaz, nem engem, magukat védték!

Az olimpia után már nem vizsgázni, hanem előadni hívtak a testnevelési főiskolára. Magyaráztam a módszerünket. Ott nem kérdezték, milyen besorolású edző vagyok. Akkor még mindig nem adták meg a magasabb beosztást. Mert állítólag nem vizsgáztam pszichológiából. Végre 1970 februárjában, tehát vizsgáim után két esztendőre megengedték, hogy újra vizsgázzam. Mert úgymond, „elvesztődtek” a vizsgadolgozataim. Újra írtam tehát dolgozatokat, mert kegyesen megengedték, hogy Kolozsváron nyolctagú bizottság előtt vizsgázzam. A vizsga után én fizettem a konyakokat. Ősszel még sehol semmi. Végül „nea Vălică” felment Bukarestbe, és kivakarta a „magas vezetőségtől” magasabb besorolásomat. Ki lehet számítani, hogy az évekig tartó huzavona miatt mekkora összeget veszítettem. Kiderült aztán, hogy akinek világbajnokságot és olimpiát nyert vagy második helyezést elért tanítványa van, annak hivatalból jár az érdemes mesteredzői fokozat. Ez a besorolás egykor kétszáz lejjel többet jelentett, mint a legmagasabb edzői fizetés. A következő olimpián való szereplésünktől tették függővé azt, hogy nekem megadják vagy sem az érdemes mesteredzői címet. Úgy tettek, mintha nem is jártam volna Mexikóban! Mintha onnan nem ezüstérmet hoztunk volna! Lenyeltem ezt is. A müncheni olimpiára nagy dolgot forgattam a fejemben: az ezerötszáz méteres síkfutásban Icunak ott világraszóló eredményt kellett futnia. Tehetsége és felkészülése alapján erre mérget vettem volna, ha kéri. Nem kérte senki. Minden ment a nálunk megszokott mederben. A mérge beadását az olimpiára időzítették. Be is vettük tátogva és kivörösödve. Ma is az a véleményem, hogy az, ami ott velünk történt, tervszerű kitolás volt. De erről majd később. Most csak annyit, hogy az érdemes mesteredzői címet 1990. november 8-án kaptam meg. Akkor azt mondta Balázs Jolán: „Kutya drága, köszönjük szépen, amit a román sport érdekében tettél!” Megköszöntem és hozzáfűztem, külön örülök annak, hogy nem „post mortem” kaptam meg ezt a nekem már régen kijáró címet. A teremben kitört a nevetés. Ez alkalommal elfelejtettem „elefánpofát” vágni.

Visszatérve a mexikói olimpia utáni évre, Icu vakbélműtete után készültünk az Európa bajnokságra. Júniusban Rómában megverte Vera Nikolicsot. Az eredmény nem volt csodálatos, de nem időre ment a verseny. Icunak nagy kedve volt versenyezni. Pihent volt és

nyugodt. Vera az olimpiai után idegösszeomlásos állapotban kórházba került, mintegy három hónapig nem edzett. Új edzővel, egy fiatal, jóképű, kezdő sportemberrel jelentkezett Rómában. Így sikerült a győzelem, amely nagy önbizalmat adott Icunak. Végleg megállapodtunk abban, hogy minden versenyen előre kell törnie és vezetnie végig. Az Európa bajnokságot Athénban rendezték. Előtte Európa-Amerika atlétikai találkozót hirdettek. Icut meghívták az Európa válogatottba. Román színekben rajta kívül csak Lia Manoliunak jutott ki ez a megtiszteltetés. Icu a római győzelme után nagyon jó barátságba került Verával, aki arra kérte, hogy magyarul beszélgessenek. Mindketten az Európa-válogatott tagjai voltak, és Vera javaslatára arra készültek, hogy legyőzzék a „kályhafesték reklám” amerikai versenyzőt, akinek a birtokába került a mexikói aranyérem. Nem számítottam erre a versenyre, de meggyorsítottuk a felkészülés ütemét. Icu jó formába lendült. Közben az országos bajnokságon új rekorddal nyerte a négyszáz és a nyolcszáz méteres síkfutást. A fővárosi pályán akkor már nálunk is „gumiaszfal” borították a futókört. Gyors pálya volt, sorban születtek rajta a jó eredmények.

Az Európa-bajnokságra készülve szerepelt jóváhagyott tervünkben Szent Mór-c-i edzőtábor is, ahova a stuttgarti versenyről kellett átmennünk. Illetve csak Icunak, mert a főnökök úgy döntöttek, hogy én nem, hanem egy fővárosi edző és még egy román versenyző megy. Icu tiltakozott, pártomat fogta. Az utazás nem került pénzbe, mert meghívtak voltunk. Végül mégsem én mentem, hanem az öreg Bran. Ez mindig így van. Aki közelebb ül a tűzhöz, az melegszik. Számos ilyen esetem volt. Kiábrándító volt, ahogyan azt részesítették előnybe, akit akartak. Pedig hát munkám után engem illett volna küldeni, és talán nem minden haszon nélkül tették volna ezt. Elég az hozzá, hogy Stuttgartban Icuéknak nem sikerült legyőzniük az olimpiai bajnok Menninget. Icu második, Vera harmadik lett. Mindez azért, mert nem tartotta be az utasításomat. Icu minden figyelmével Verán „csüngött”, tőle tartott, közben az amerikai versenyző megugrott. Icu, mire észbekapott, már nem volt ideje befogni ellenfelét. Ha akkor ott lettem volna, utolsó pillanatban is figyelmeztetnem volna Icut teendőire. Minden verseny óriási idegpróba. A nagy erőfeszítés közben ilyenkor elképzelhetetlenül egyszerű gondolatkihagyásokat követnek el a versenyzők. A stuttgarti verseny előtt, az országos bajnokság elődöntőjében Icu az első kanyar után észre sem vette, hogy átlépett a vonalon. Jó tizenöt méterrel vezetett már akkor, senkit sem akadályozott ezzel, de áthágta a szabályt. Ha a kanyarban történik ez, ahol két-két pályabíró piros és fehér zászlókkal felszerelve figyel, és észreveszik Icu tévedését, jelzésükre kirekeszthették volna a versenyből. De mivel nagy volt az előnye, és a bírók a többi versenyzőt figyelték a kanyarban, nem vették észre az Icu „bakiját”. A lelátóról figyeltem, mi történik, és rögtön ledörögtem messzehangzóan: „A hetesre!” Icu visszalépett és szaladt tovább. A következő pályabírók már nem találtak hibát versenyzésében. Nagy versenyeken nincs lehetőség az ilyenszerű javításra, de az edző, aki ismeri tanítványa rossz szokásait, indulás előtt még egyszer figyelmeztetheti.

A Szent Mór-c-i tartózkodást már Mexikóban elterveztem, amikor megtudtam, hogy ott van a világ legmegfelelőbb magaslati edzőtábora. Miért kellett nekünk a magaslati felkészülés? Miért látogattuk mi olyan gyakran a bükki erdőt. Miért utaztunk Pojánára, ahol válogatottunk „főhadiszállása” van? Leegyszerűsítve a következőket mondhatom: magaslati edzések kezdetén két-három napig a sportolónak nagyobb erőfeszítést kell végeznie. Ritkább a levegő, kevesebb az oxigén. Ezért a sportoló szervezetében növekszik a vörös vérszám. Növekszik azoknak a „tutajoknak” a száma, amelyek az oxigént szállítják a vérben. Amikor lejövünk a magaslatról, egy hét szoktatás után kiváló az erőnlétünk, eredményeink javulnak, vörös vérszámunk megnövekedett számának köszönhetően. Szent Mór-cban az előnyös magaslati levegőn kívül, világ színvonalú a sportolók ellátása, a sportlétesítmények felszerelése. Négy hét ott-tartózkodást ígérték, de mert Stuttgartba nem mentem Icuval, amíg ő

versenyzett, én a svájci edzőtáborozás adminisztratív ügyeit intéztem. Minden jól ment, módszeresen gyűjtöttem a jóváhagyáshoz szükséges aláírásokat, amíg a valuta kiutalásig jutottam. Ekkor elkezdtek csikorogni a sportvezetés bürokratikus kerekerei. Két hónappal azelőtt már beadtam igénylésemet, de semmit sem mozdítottak érdekemben. Repülőjegyem kezemben volt, de a valutát csak az indulásom utáni napra ígérték, hogy a szokásos balkáni módon kibabráljanak velünk. Nem hagytam magam. Azt mondtam, hogy valuta nélkül nem megyek sehova. És betartottam a szavam. Az átejtést arra a leküzdhetetlen vágyra építették, hogy Svájcba a sportszövetség pénze nélkül is futva elmegy minden sportoló és edző. Ha már ott van, valahogy csak „deszkurkálódik”. Koldul, barátokat keres, kölcsönök után lohol. Sokan megjárták már, nekem elegendő volt a balkánizmusnak ebből a gyakorlatából. Letettem az útleveletem és a repülőjegyet a főnök elé, és nagy lelki nyugalommal kértem, telefonálnak Icu-nak, hogy Kolozsváron várom, jó lesz nekünk a Feleki-tető a svájci hegyek helyett. Nem tudom, ki kapta a telefonálás feladatát, elég az hozzá, hogy Icu két hétig a svájciak nyakán élt, amiért a sportszövetségnek utólag kétszázötven dollárt kellett kifizetnie.

- Már megint cserbenhagytál! - szólt Icu, amikor összefutottunk itthon a klub bejárata előtt. Hát miért nem jöttél?! - Dőlt belőle a szemrehányás. Finoman emlékeztettem a Törökországban történtekekre. Amikor - pénz nélkül - előre nem látott bonyodalmakba gabalyodtunk, és ahol ő a legkritikusabb helyzetben sem vette elő titkolt angol fontjait, hogy engem, a „mindenért felelős vezetőt” kisegítsen! - Most segítettelek volna. El kellett volna jönnöd! - A tölem megszokott nyíltsággal mondtam a szemébe: Benned is annyira hiszek, mint bennük! Engem már senki sem fog ezután átejtetni! A kérdést lezártuk. Icu egy hétig duzzogott. Az egyik edző kollégám is pártjára állott. Azt mondta, tehettem volna a zsebembe ezer lejt, amit Svájcban beválthattam volna frankra. Akkor háromszáz lejt volt szabad kivinni az országból. Miért kellett volna áthágnom ezt a szabályt? Azért, hogy a valutaügyet kavarók kerüljenek ki győztesként?! Magyarázkodtam, de nem volt kinek. Mi már akkor úgy éltünk, hogy a törvényeket semmibe vettük, és aztán azon csodálkoztunk, és csodálkozunk ma is, hogy nincs rend az országban; hivatali és emberi kapcsolataink tele, de teli vannak mocsokkal, hazugsággal, megtévesztéssel. Ehhez tartozik az a gyakorlat, hogy mindig magasabb helyen, mindig nagyobb főnöknél kell megértést, protekciót, támogatást keresnünk.

Az egyik ünnepi vacsorán a sportért akkor felelős miniszter megadta a telefonszámát. Megerőltettem magam, föl hívtam. Visszalépésem, ha következetes akartam maradni, a teljes elszigetelődést, a lemondást jelentette volna. Kitaláltam, hogy az Athénba hirdetett Európa bajnokságra így készülünk, hogy tíz nappal a versenyek előtt ott folytatjuk edzéseinket. A miniszter támogatta elképzelésemet. Különben tervemet leírtam és benyújtottam sportvezetőinknek is, az igényelt hierarchikus gyakorlat szerint. Jelezték, hogy ezúttal minden rendben lesz, idejében kapjuk a pénzt is. A kitűzött utazás napja előtt negyvennyolc órával felhívtam telefonon „nea Valerica”-t. Kiderült, hogy nem hagyták jóvá a tíznapos felkészítőt. Hivatkoztam a miniszterre. „Mit képzelsz te magadról? Velünk akarsz te figurázni?!” Öntelt szekus-hangját használta, azt, amelyiken most is intézkedik, mert az ilyenek mind visszarendezték magukat a Szövetségbe, hogy nyugdíjasan is a saját érdekükben keverjék a dolgokat. Kioktatott a főnök, hogy a válogatott többi tagjával szemben kivételezés lenne a mi előreutazásunk. Nem volt kivel beszélnem. Ezt megmondtam neki és letettem a telefonkagylót. De mindjárt tárcsáztam a minisztert. Hát persze, hogy felpaprikázódott a hírre. Folyékonyan káromkodott. Megtudtam tőle, hogy Firea Victor úr már jó ideje a versenyek színhelyén van, mégpedig családjával együtt, amit nyilvánvalóan nem tekintenek a sportszövetségi vezetők kivételezésnek. Húsz perc múlva visszahívott és jelezte, hogy szabad az út, harmadnap utazhatunk. Megígértem, hogy jó eredménnyel háláljuk meg a „gondoskodást” És nem voltam szívbajos, emlékeztettem arra az ígéretére, hogy az olimpiai ezüstérmesnek megoldja a

lakásproblémáját is. Silaiék ugyanis egy átjáró szobában laktak a Pali anyjával együtt a belvárosban. Minden szinten attól tették függővé lakáskörülményeinek jobbítását, ha megfelelő eredménnyel tér vissza az olimpiáról. Icu aztán kitett magáért, megvolt a fogadtatás, a díszvacsora és egyebek. Lakás sehol. Négyszer mentünk el a megyei első titkárhoz, aki azt ajánlotta, hogy keressünk olyan kiürült lakást, amit az akkor egyre nagyobb számban kívándorló zsidók hagytak maguk után. Kerestünk és találtunk. Három címet adtunk be sürgősen. Még ki sem hűlt az Izraelbe távozók helye, máris szekusoknak utalták ki mindhármat. Felálltam egy gyűlésen: - Ne haragudjanak, de Silai Ilonával én több időt töltök együtt, mint a férje. Átjáró szobájuk nem éppen alkalmas a meleg családi fészek kialakítására. Ez így nem megy tovább! Hát mondják meg, lehet így Európa-bajnokságra felkészülni?! Ha nem kap lakást Silai Ilona, nem felelek a bajnokságra tervezett eredményességéért! - Ki az az okos! - kérdezte a sportért felelős pártfőnök, és a gyűlés szünetében felhívta „forró dróton” a megyei titkárt. A gyűlésterembe visszatérő sportvezetők előtt ért e lekapás, mert a megyei nagyfőnök azzal takarózott, hogy kérésünkkel nem fordultunk hozzá. - Miért nem mentetek el hozzá?! - kérdezte idegesen a miniszter. Ki tudja hányezredikszer fölment a pumpám: - Miniszter elvtárs! Ugye, azt nem mondhatom, hogy az első titkár hazudik?! De azt kell mondanom, hogy nem mond igazat! Elmondtam, hogy hányszor hiába kopogtattam lakásért nála. Végül a főnök a gyűlés résztvevői, az ország sportvezetői előtt vállalta, hogy szeptember tizenötödikéig Silai Ilona új lakásba költözik. Nekem pedig e lelkemre kötötte, hogy a várt eredményt vagy annál jobbat feltétlenül elérjük. Leszállva fővárosi „magas körökből”, itthon Icut maga elé rendelte a megyei főnök, és lekapta a sárga földig, mivel „kiderült, hogy megkerülte” őt! Icu reám hárította a felelősséget. Rögtön a főnök elé rendelték. Nem tojtam be, hanem emlékeztettem, hogy többször is megfordultam nála, címekeket is adtam, és csak ígéretet kaptam. Arról persze szó sem volt, hogy az én nyomorúságos lakáshelyzetemen segítsenek. De Silaiék a Fellegvár oldalában kaptak három szobát. Nem akkor rögtön! És nem is a kitűzött időre, hanem az athéni Európa-bajnokság után. Amelyre oly nehezen jutottunk ki az elmaradt Szent Mórítz-i edzőtáborozás helyét ígért tíznapos előnnyel.

A minisztériumot fellármázva, sportvezetőimnek végül is engedniük kellett, de előbb lemostak a sárga földig, amiért „megkerültem” őket. Mondtam, hogy szó sincs megkerülésről, inkább arról, hogy csak akkor vagyok jó, ha hozok nekik külföldről ezt-azt. - De most ezt kaptok! - mondtam elszántan, és mutattam is nekik, hogy mit! Nyeregben voltam. Már „zsebünkben „éreztem az Európa-bajnoki címet. Peches ember ne menjen a jégre! - Így a közmondás. Mi is elcsúsztunk. Az történt, hogy sok benevező volt a nyolcszáz méteres versenyszámban. És Lilian Barth, a négyszáz méteres rekorder valamint a táv mexikói ezüstérmese átállt a nyolcszáz méterre. Mondtam is Icunak: - Vigyázz, mert ezzel az angol nővel szőr van! Két másodperccel többet tud négyszázon, mint te! Itt iramot kell menned! - Kétszer úgy tett, ahogy mondtam. Az elő- és a középfutamban szépen szaladt; 2,01-gyel nyerte a versenyt. De egyszer sem kellett kifutnia magát. Biztattam, hogy a döntőben adjon mindent bele. - Hordozd meg a népet! - mondtam neki, ami azt jelenti szakmai zsargonban: ellenfeleit gyakori ritmusváltással ki kellett fullasztania, hogy a hajrában biztosan és elsőnek érkezzen a célba. És mi történik? Indul a döntő. Az angol nő előre vág, vezet két-három méterrel. Icu a jugoszláv Nikoliccsal, egy hatalmas német nővel, Barbara Vickel és egy dán kislánnyal, Nielsennel viaskodott. A cél előtt mindnyájan a második helyért küzdöttek. Icu fél méter előnyre tett szert a hármas pályán. Keze beleakadt a németbe, aki hátulról elrántotta. Icu megtántorodott. A pillanatot viszontláttam az athéni sportújságban. Most is emlékszem Icu ijedt képére. Mire visszanyerte egyensúlyát, a többiek megelőzték. Silai Ilona ötödik lett. Óvást emeltem. De ez száz dollárba került. A bírák úgy döntöttek, hogy a német nő szabálytalankodott. De Icu ezzel csak egy hellyel lépett előre. A negyedik hely is leégést jelentett. Silai Pali turistaként azért jött az Európa-bajnokságra, hogy győztesként ünnepelje

Icut. Nem sikerült. Amikor felhangzott az angol himnusz, kimentem a stadionból. Azt hittem, megpukkadok mérgemben. - Te hülye tehén! - mondtam keresett választékossgal Icunak aztán a férje jelenlétében, akit erővel kellett visszatartanom, hogy élettársi pofonokkal tegye emlékezetessé a bődületes fiaskót, amely a mexikóinál is csúnyábbra sikerült. - Úgy tettél, mint a hülye tehén, aki hagyja, hogy megteljen a sajtár, és akkor rúgja föl, mindenki meglepetésére. - Hogy én tehén vagyok?! - villámlott Icu szeme, sipított a hangja. - Nem vagy tehén, marha vagy! - sütöttem el újból kínomban a máskor humorosnak is felfogható bemondást. A bátrabb kezdést, a bolyból való kiugrást az előfutamokhoz hasonlóan kellett volna erőltetnie, és akkor nem morzsolta volna föl erejét a testközeli küzdelemben.

Veszekedve, vitatkozva jutottunk ki a tengerpartra. Ott aztán „gyűlést” tartottam. Mielőtt szóhoz jutottak volna, bejelentettem, hogy a nyolcszáz méteres versenyt befejeztük, 1970-re csakis ezerötszázas távra készülünk. Az sem zavart elhatározásomban, hogy Jedlicskova, akinek a felkészüléséhez magam is alaposan hozzájárultam, Európa-bajnoki címet nyert. Bár ne nyert volna! Mert ebből aztán rengeteg károm lett. Még az Icuért benyújtott óvás százdolláros díját is meg akarták fizettetni velem. Nem tudták lenyelni, hogy Icu elvesztette az aranyérmet, a csehszlovák lány pedig segítségével megnyerte. Hiába magyaráztam „jóakaróimnak”, hogy Icunak és az angol versenyzőnőnek is két percen belül kellett volna szaladnia a döntőben, ha versenyzőnk nem gabalyodik bele a többiekbe, hanem elfecsérelt erejét arra használja, hogy megszorítja a célegyenesben az élen haladót. A második hely így bocsánatos lett volna, a negyedik megbocsáthatatlan véteknek bizonyult. Bizonyítanom kellett, és be akartam bizonyítani, hogy Silai Ilonából is kitűnő ezerötszázas futót képezhetek. Mértem az angol nő idejét a 4x400-as váltóban: Colette Bessonnal szaladt, aki nyolc méter előnnyel vezetett. Befogta a célegyenesben és öt métert rávert a franciára. Ötven másodperc alatt szaladta a négyszázat. Jobb volt, mint Icu, aki ha nem nyer nyolcszázon, hanem csak második, addigi szerepléséhez méltó küzdelemben veszít, és nem megmagyarázhatatlanul csúfosan.

Itthon elővettek, mint egy utolsó lótolvajt. Már megint taktikai hiba miatt égtünk le?! Magyarázkodtam, mutattam az érkezés fényképét. De csak nyelnem kellett a sok szemrehányást. Örültem, hogy letettek az óváspénz visszafizetéséről, amit büntetésnek szántak. Közben rájöttem, hogy száz dollár nálunk nem nagy pénz. Szédületes üzleteket bonyolítottak le. Véletlen műve, hogy bepillantottam „pénzcsináló konyhájuk”-ba. Ez is 1970-ben történt. Meghívtak néhányunkat egy római versenyre. A sportszövetség főtitkára vezette a csoportot, amelyben a vezetőn, az edzőn vagyis rajtam kívül egy férfi és négy női atléta szerepelt. A repülőjegyet lejben fizettük. Megérkezve Rómába, a házigazdák mindent elszámoltak. Mégpedig olyan valutában, amit mi igényeltünk. Hat dollárt kaptunk személyenként napjára. És teljes ellátást. Nálunk erről nem kellett tudjanak. Az érdekeltek mind szemet hunytak. Hogy hányan osztozkodtak az így szerzett pénzen? Ki tudja ezt? Nyoma nincs a gazdasági elszámolásokban.

Szóval kimegyünk a repülőtérre. A vámosok nem néztek a bőröndünkbe. Minden el volt intézve. Gépbeszállás előtt vezetőnket visszahívták, úgymond telefonhoz. Felülünk a gépre. Telik az idő. Vezetőnk nem jön. A gép áll. Aztán jön egy hórihorgas civil és keresi Bufanut, a gátfutó nőt, aki később, 1972-ben ezüstöt nyert az olimpián. Mellesleg vezetőnk csapta neki a szelet, amiből némi baj is származott. Ugyanis az atlétikai szövetség főtitkárának felesége állítólag összegabalyodott egy olyan focistával, a főtitkár pedig, hogy borsot törjön felesége orra alá, a gátfutó nőt szórakoztatta. A feleség, ki tudja honnan, ezer dollárt varrt a férje zakójának a válltömésébe, és telefonon értesítette a vámosokat, hogy hol kell a zöldhasúakat keresni. A főtitkár különben szekus ezredesként kereste mindennapi betevő falatját. De azért visszatartották értékes válltöméseinek kimagyarázására. Úgy hogy a hórihorgas átadott

Bufanunak ezerhatszáz lírát és az ennek kiviteléhez szükséges igazolást, hogy a visszatéréskor kifizethessük a repülőtéri taxát. - Deszcurkálódjatok! - mondta a küldönc, és a kíváncsiskodó gátfutó nőt figyelmeztette, hogy vezetőnk lemaradásának oka nem tartozik reánk. Bufanu pedig átadta nekem a pénzt, ez azt is jelentette, hogy elismeri, nekem kell vezetnem a csoportot a szakszövetség főtitkára helyett. Jártam már Rómában, gondoltam, nem lesz nehéz intézkednem. Rómában, megérkezésünkkor sztrájkoltak a hordárok. Magunknak kellett kiszednünk a repülő gyomrából csomagjainkat. Ott volt a főtitkár szekrény nagyságú bőröndje is. Meglepetésemre nem volt nehéz, de valami zörgött benne. „Ez Gerovital” - gondoltam magamban. Akkoriban egy dollárt adtak Rómában a nálunk két lej ötven baniért vásárolható orvosságért, amit a lovak doppingolására használtak. Egyenruhában voltunk, vártak reánk az olasz atlétikai szövetségtől, a vámósok ott sem foglalkoztak velünk. Szállásunkon a főtitkár bőröndjét bezártam a szekrényembe. Tíz perc múlva kopogott Bufanu. - Azért jöttem, hogy nyissuk ki a főtitkár bőröndjét! - Neked van csomagod? - Van persze. De miért? - Azért, hogy azzal foglalkozz! A főtitkár poggyászát majd elintézem én! Sem én, sem te nem nyúlunk hozzá. Szépen visszavisszük Bukarestbe! - Vááj! Ne tégy ilyet! Egyharmada az enyém. Fele a főtitkáré. Negyede legyen a tiéd... Vagy elosztjuk másként. Ketten osztozunk rajta!

Egy hétig voltunk ott, naponta nyaggatott kérésével. Hogy kinyitja álkulccsal. Hogy túlrad majd a portékán... Nem mentem bele a kényes játékbá. Visszavittük a főtitkár bőröndjét Bukarestbe. Közben az történt, hogy vendéglátóink elhalmoztak pénzzel. Választhattam, hogy dollárban vagy olasz lírában adják a repülőjegyek árát, aapidíjat. Halom pénzt vittem haza. A bukaresti repülőtérén várt a főtitkár. - Gyuriii! A bőröndöt... Azt hitte, üres bőröndöt hozok vissza. A vámósok gratuláltak szereplésünkhöz, de rögtön a főtitkár bőröndje után érdeklődtek. Át kellett adnom nekik. - Hoztad a pénzt?! - kérdezte a főtitkár a kocsiban. Elszámoltam neki az utolsó líráig. És bocsánatot kértem, hogy Gerovitaljaihoz nem nyúltam. - Semmi baj, semmi baj! - mondta a főtitkár anyagi nyugalommal. - Fő, hogy elhozta a pénzt. Különben deszcurkálódtam!... Ez azt jelentette, hogy elsimította a valutacsempészésnek minősíthető ügyet. Elmesélte, hogy miként járt el a felesége. Sajnálhatta magát... Ugye, tudunk olyan pincérről, aki a borravalóként kapott ötven dollárért éveket ült. A szekus ezredet „szigorúan” büntették: úgy tudom, ki kellett vennie a szabadságát, és néhány hétre eltűnt. Megmaradt rangjában és az atlétikai szövetség főtitkári székében is. Most is jó erőben van. Különben nincs mit takargatnom: Firea Victor a neve. A hetvenes évek elején aztán ismételten betartott nekem „szájtátiságomért”. Sorozatosan törölt a prémiumlistákról és egyéb juttatásoktól is „felmentett”. Közben szabadkozott, sajnálkozott. 1971-ben Silai Ilonával meghívtak a bázeli emlékversenyre. Kétszáz dollár prémiumot ígértek. A meghívók fizették az útiköltséget, a szállást, az ellátást is. Firea félrehívott, és elárulta, hogy a főkönyvelő úgy tudja, száz dollár jutalomdíjban részesülünk. Hazatérve el kellett számolnom és átadnom a szövetségnek a pénzt, de a másik száz dollárból azt mondta, vegyek két svéd mérőszalagot. Így tettem. Mikor átadtam nekik, összecsóskoltak. Ilyen gyönyörű műszereink nem voltak. Néhány hét múlva szóltak, hogy kétezernyolcszáz lejjel megbüntetnek. Miért? Mert nem számoltam el. Mindenről volt számlám. Mentem Bukarestbe. Kiderült, honnan volt pénzem, száz dollárom a mérőszalagokra. Szerencsémre nem dobtam el a számlákat, ahogyan Firea tanácsolta. Így aztán igazoltam magam. Firea úgy állította be, hogy ajándékba hoztam a szövetségnek a mérőműszereket. Szóval, megkavarta a dolgot. A végén, a nyolcszázötven lej büntetést csak ki kellett fizetnem. 1973-ban már nem bírtam idegekkel, hogy a külön mézes-mázos Firea áskálódik ellenem. Snagovon valami kiképző tanfolyamon vettünk részt. Bementem a szobájába, és belülről bezártam az ajtót. Éppen borotválkozott. - Addig innen nem mozdulsz, amíg nem mondom el, hogy miért ízlelgetsz engem! Nem félek téled, te szekus állat!... Még neki állt fennebb. - Másfélszeresen ostoba voltál! És az uraságért meg az ostobaságért fizetni kell! Emlékszel még a római 1970-es utadra?! Hogyne emlékeztem volna. De emlékeztem

örömteli fogadtatásomra, öleléseire. Különben Balázs Joli is megmondta, hogy a mérőszalagokért kapott nyilvános köszönete és csókja júdáscsók volt. - Tehát azért üldözöl évek óta, mert nem váltam cinkostársaddá?! Befejezte a borotválkozást. - Ostoba voltál.... De elismerem, kissé eltúloztam a büntetésed. Nézd, év végén járunk, felírlak a prémiumlistára, kapsz hármezer lejt, felejtük el a dolgot! Kinyitottam az ajtót, elváltunk csendben. Mondanom sem kell, a megígért prémiumból egy fityinget sem kaptam!

Mégsem bánom, hogy nem keveredtem máig tisztázatlan pénzügyi manőverjeik iszapjába. Ha belerántanak, nehezen szabadulsz tőlük. Ha a kezükben vagy, úgy kell táncolnod, ahogy ők füttyülnek. Piszkos, nagyon piszkos dolgok ezek!

Az athéni tengerparton megbeszélésünkön főleg én beszéltem. Ha a hallgatás beleegyezés, akkor egyöntetű határozat alapján Icut az ezerötszázas távra készítettem fel. Az sem zavart, hogy Jane Jedlicskova világrekordot futott ezen a távon. Ismertem, mire képes. Icu mellett „traktor” volt. 2.04,7-es eredményt futott nyolcszázon. Megjósoltam, hogy ezzel az eredménnyel 4.11 körüli eredményre képes ezerötszázon. Úgy is történt. 4.11,4-re javította Gomez sokkal gyengébb eredményét. Silai Ilona nyolcszázas eredményei alapján 4.00-ás rekord várományosa volt abban az időben. Nem tartottunk tehát a cseh lánytól. - Ha idejében sikerül átállnunk a hosszabb távra, nyert ügyünk lesz, világrekordot javíthatunk. Taktikailag is Icunak való táv ez, mert akár gyengébb kezdés utáni gyorsabb körrel, amelyet adottságai folytán könnyen véghezvihet, ott hagyhatja ellenfeleit, és kényelmesen besétálhat a célba.

Az alapozást már azelőtt megteremtettük az ezerötszáz méteres síkfutáshoz. Nina Pasciuc, az akkori rekordtartó eredménye ezen a távon csupán 4:43! Ez a táv amolyan pót-versenyszámként szerepelt a vetélkedőkön. Csupán a mexikói olimpia után került a hivatalos versenyszámok listájára a női 1500 méteres síkfutás. Aztán bevezették a 3000 méterest, és ma már maratoni távon is küzdenek a nők. Eleinte az a felfogás érvényesült, hogy nyolcszáz méteren túl a nagy megerőltetéstől eltorzul a nők arca, kisebbedik a mellük, a szülés is nehezebben megy majd nekik és így tovább. Láttam már elég bájos futónőt. Icáról ezt jóakarattal sem lehetett elmondani. Csúnyának sem mondhattuk. Csak amikor mérgeződött, mutatott boszorkány-arcot. (Remélem, nem sértődik meg nyíltságomért.) Tény az, hogy az ő szépségét nem sokkal befolyásolhatta az ezerötszáz méteres táv. Ellenben életkora, stílusa, szép, erőltetés nélküli hosszú futólépése folytán kiváló eredményekre számíthatott. - Kezünkben van a piros és a makk ász! - magyaráztam szemléletesen Silaéknak. - Most kell nagyot akarnunk! Ebben aztán szépen megegyeztünk. És közben fokozatosan kisimultak homlokráncaink. Így van ez mindig: Akinek jövője van, megszépül a jelene is!

Megegyezésünket lakomával pecsételtük meg a görögországi Bor ünnepén, amelyre hivatalosak voltunk. Athéntől néhány kilométerre egy gyönyörű szigeten lévő kertben minden szeptemberben Bacchus-ünnepséget rendeznek. Az Európa-bajnokság résztvevőit a versenyen szokásos bankett helyett ide vitték el a vendéglátók. Meghívónk mellé két kártyát is kaptunk. Az egyiket kancsót láttunk, erre adták az italokat. A másikért háromfogásos vacsorák közül választhattunk. Silai Pált is becsempésztük. Neki nem járt meghívó, de mi már nagy gyakorlattal a bejáratnál egy kártyát átjátszottunk neki. Hatalmas asztalok roskadoztak a finom falatoktól. A hegyoldalban óriási méretű hordókból folyt a bor. Mindenkinek kancsót adtak. Annyit ittunk, amennyi belénk fért. Huszonnégy féle borból kellett választanunk. Csak az elején tűnt nehéznek. Kikötöttem egy félnehéz vörös bornál. Nehezítette dolgunkat, hogy az ásványvízért fizetni kellett. Így aztán kénytelenek voltunk szintiszta borral oltani szomjúságunkat. Este nyolc órától reggelig „dolgozhattunk”. De vezetőnk éjjélkor a gépkocsijához rendelt. Pali, kíváncsi természetű lévén sorra kóstolta a hordók levét. Rosszul is

lett. Nemcsak a fejébe, a lábába is a kelleténél több „lazítás” jutott. De azért kellemes emlékeink között tartjuk számon ezt az estét. Más alkalommal is részt vehettem a Bor ünnepén. Küldöttségünk tanulmányosságát mutatta, hogy akkor nemcsak kancsókból, hanem az ünnepségre becsempészett ötliteres műanyag korsókból haza is vittünk az isteni nedűből. Gyűjtőszenvetélyünk fölötti büntudatunkat szokás szerint a Volt ott elég! és a Nem került semmibe! Kijelentésekkel hessegettük el. Már akinek ez lelkiismereti problémát okozott. Merem állítani, hogy ettől a „betegségtől” a román sportolók közül akkor és azután sem sokan szenvedtek.

Azon a télen is tervszerűen dolgoztunk. Egy márciusi napon Pali fontos dolgot akart mondani nekem. Elhívtak haza hozzájuk. Azelőtt Icu kissé morgolódott, hogy nem visszük-e túlzásba a napi edzésadagot. Megemlítettem neki, hogy tudom, mit csinálok, és jó lesz megfogadnia a magyar hadseregben elterjedt ajánlást, miszerint a parancsokat nem érdemes ízélgetni, mert csak szaporodnak, ami aztán beláthatatlan következményekkel járhat!

Abban az évben Románia-Amerika atlétikai találkozót hirdettek Bukarestben. Arra készültünk.

Pali nagyon előzékenyen fogadott. Bárszekrényük tele volt a legkülönbébb italokkal. Fáradt voltam. Ittam egy korty konyakot. Pali nehezen nyögte ki, mit akarnak. Eleinte „létározott”, felsorolta, hogy mi mindent tettem értük és ők értem. Végül felszólításomra kipakolt, hogy Icu nem bírja az erős edzéseket, halasszuk az ezeröttszáz méteres távra való felkészülést a következő esztendőre. Icu akkor a közepes teljesítményű fiúk csoportjában dolgozott, amit teljes erőbedobással kellett végeznie, hogy tőlük le ne maradjon. Sok beszéd szegénység. Pali egy közmondásban tömörített: Dobbal nem lehet verebet fogni! Román közmondással válaszoltam: Dragoste cu sila nu se face! (Nincs szerelem erőszakkal!) Még megpróbáltam hatni rájuk azzal, hogy az 1500 méteres női versenyzők élcsoportját felvázolva, Icu aránylag kis erőfeszítéssel elérhető rekordjavításának időszerűségét ecseteltem, de sajnos nem lelkesedtek.

Így aztán azt az évet elpazaroltuk, elvesztegettük a lanyhábbra állított edzések miatt. A Románia-Amerika versenyt megnyerte Icu. Az akkor állapotos Menning távollétében. De addigi eredményein nem javított. Akár az árvíz, mely sokfelé pusztított az országban, a lanyhulás nagy kárt okozott nekünk. Az elért sikerek ellenére világosan láttam, és így látom ezt ma is. Silai Ilona 1970-ben Rómában Nagydíjat nyert. Erre a nemzetközi versenyre a világ legjobb versenyzőit meghívták. Százezer lira csúsztatott pénzzel járt az első díj és gyönyörű kupával. Egy mérföldes (1609 méter és 38 centiméter) versenyszámot is beiktattak, amit Barth nyert. Nyolcszáz méteren ez a világhírű versenyző rosszul lett és csak ötödik helyet ért el. Egy évvel később, ugyancsak Rómában, már emlékversenyt rendeztek tiszteletére. Gyomorrákból halt meg. Huszonegy éves volt. Az ikertestvére 23-24 kilós aranyozott ezüst szobrot csináltatott emlékére, amit a verseny győztese kapott. És a díjat is megemelték kétszázezer lírára. Impozáns atlétikai ünnepet rendeztek. 36.488 fizetett néző lelkesedett a lelátókon. Akkor lemértem, hogy az atlétikát szereti a közönség.

Különben ott Rómában megbizonyosodtam, hogy jó úton haladok, amikor kemény, erős munkára fogom tanítványaimat. Beford mellett laktam a szállodában. Magas, szikár, kissé hajlott hátú ember. Reggel hatkor lement a szálloda előtti parkba és legyűrt harminc kört válogatott ritmusban. Utána húsz percig keményen tornázott. Aztán még tíz kört szaladt levezetőnek. Délelőtt tíz órakor ő is ott volt az atlétikai pályán. Megint hasonló óriási távot futott erős iramban. Mit csinál ez az ember?! Aznap este versenyeznie kellett. Lehet, hogy nem is áll rajthoz? Olyan kemény edzésnek megfelelő iramot diktált magának, hogy ámultam.

Csodálkoztak az újságírók és a szakemberek is. Bedford különben senkivel sem állt szóba. Végezte a munkáját. Este a rajtpisztoly dördülése után rögtön az élre vágott. Az első kört hatvan másodpercre teljesítette. Végig megtartotta előnyét. Időnként, amikor a húszon felüli mezőnyből álló versenyzők közül valaki vagy valakik próbálták befogni, erősített. És megrángatta őket. Többen feladták a küzdelmet, mert kifulladtak. Így járt a szebeni Ortwin Scheible is, aki később - nyilván nem emiatt, hanem az általunk jól ismert okokból - végleg elhagyta az országot. Mértem Bedford köreit. Kitűnően bírta a váltott iramot, amit a végén már nem ellenfelei diktáltak, hanem maga-magának. Százhusz méteres előnnyel ért célba. Eredménye 13.25, világviszonylatban is jó eredmény ötezer méteren. Este a díszvacsorán talán többet merített a puncsból, mint amennyit szervezete bírt, de reggel hatkor megint lent szaladgált a parkban. Negyven kört számoltam. Alaposan megizzadt melegítőjében. Később sem kímélte magát. A versenyelőttinél jóval erősebben edzett, vagyis a szokásos napi edzésadagját teljesítette példás önfegyellemmel és céltudatos akarattal.

Elmeséltem ezt rögtön Icunak, és újra lelkesedtem. Tulajdonképpen mindig is nagyon szerettem lelkesedni. Atletizálni nélkül bizonyára nem is lehet! Icu azon a versenyen 57-es első kört szaladt. Nem tudták utolérni. Itt mese nincs! - mondta Iglói, aki mellettem ült a lelátón. És megköszönte, hogy megfogadtam a tanácsait. Icu vastapsot kapott, amikor elhaladt a tribün előtt. Gyönyörű stílusban futott. Ha lett volna valaki, aki megszorítsa, világrekordot fut. Bekiáltottam részidejét és azt is, hogy mögötte hány méterre követik ellenfelei. Nikolics előtt, aki második lett, harmincöt méter előnnyel nyert. A verseny utáni következtetésem: Ha egy mérföldön indul, világrekordot szalad! Érezte, tudta, hogy igazam van! Magától fogadta, hogy az elkövetkező évre felkészül végre az 1500 méteres távra is.

Akkoriban Silai Ilonán kívül több tehetséges tanítványomat irányítottam. Megdöntöttük Románia 3000, 5000 és 10000 méteres ifjúsági rekordját. Kineveztek főedzőnek. Készítettem a „testre szabott” edzői programokat. Gyuri bácsi segített az általam előírtak teljesítésének szigorú ellenőrzésében. Pénzünk is több volt, mint addig. 1969 végén százezer lejnél nagyobb összegre vásárolhattunk felszerelést. Felvehettünk edzőket is. Nagy Péter jött hozzánk. És a sportiskolától mások is. Közöttük Arnaut is fél normával. Silai Palit is alkalmaztuk. Nem mindenki maradt, mert szigorú voltam. Bevezettem az új edzők számára a próbaidőt. De látszata volt a munkánknak. Nyolcvan-kilencven atlétával foglalkoztunk. A „finomító” munkát magam végeztem. A Munkás Sport Klub felvirágzott.

Újdonságszámba ment akkor a szófiai teremhajóversenyzés. Hatalmas vásárcsarnokot alakítottak át fedett atlétikai pályává. Üdítő hatású versenyre került ott sor. Teremben a nézők mindent jobban látnak. A versenyzők a szűk kanyarok és a légkondicionált levegőellátás miatt inkább elfáradtak. Európa-bajnokságot hirdettek. Mentünk szívesen, mert támasztottak velünk szemben igényeket, hiszen olyan különleges körülmények között kellett versenyeznünk, melyhez nem szoktathattuk magunkat. A futópálya négy sáv, nyolc helyett. Kanyarból kellett indulni. A leghosszabb táv a nőknél a nyolcszáz méter volt. Feltűnt ezen a versenyen Zlateva, a bolgár versenyző, aki később világrekordot futott. És feljöttek, jöttek a németek. Jól éreztem én, hogy az elkövetkező években nem lesz könnyű Icunak az élményben maradni. „Nem számít, miként szerepeltek...” - tanácsolták a sportvezetők, de a lelkünkre kötötték, hogy szégyent ne hozzunk a csapatra. Zlateva és Icu között nagy könyökharc folyt. Kékre potyolták magukat, úgy küzdöttek. Végül nem a bolgártól, hanem a némettől kapott ki az utolsó méteren. Tartánpályán nem hallatszik a futók lépése. „Vigyázz, mert jön! Vigyázz...” - ordítottam, de a közönség hangereje is nagyobb teremben, nem tudtam a zajt túloldítani. Így Icut meglepte a német lány a szófiai „tekenő”-ben.

A nők küzdelme az atlétikai pályákon tulajdonképpen 1928-ban kezdődött az olimpián. Ott egy holland nő tarolt, több atlétikai számban érmes lett. Később egyre inkább elférfiasodtak a nők. De azzal együtt, hogy a futószámokban egyre hosszabb távon engedélyezték vetélkedésüket, szigorították a szexellenőrzést. 1966-ig az ellenőrzők megelégedtek azzal, ha a versenyzőnők felemelték szoknyájukat. A hatvanas évek végén a Szabad Európa rádió nagy vitát kavart a gyanúsán férfias atlétanők szerepeltetése tárgyában. Sok gyanúsított atlétanő tűnt el akkor a versenypályákról. Az ellenőrzést aztán nyálvizsgálattal végezték. A szovjet Scselkánova, a Press testvérek, a bolgár Hristova, a lengyel Klobuhowská, Balázs Jolán és sokan mások voltak gyanúsítottak. Hristova nem jelentkezett a következő Európa-bajnokságon. Balázs Jolán elment, de sérülés miatt nem indult. Scselkanovát állítólag rákbetegsége miatt nem indították többé, a Press testvéreket pedig „szüleik betegsége” miatt. A Nemzetközi Olimpiai Bizottság átiratban kérte, hogy három hónap alatt a gyanúsított sportolók nemét három akadémikus orvossal és az államfő aláírásával igazolja az illető ország. Amennyiben nem küldenek igazolást, kötelesek visszaszolgáltatni a gyanúsított versenyzők érmeit. A felszólítottak közül a lengyelek Jana Klobuhowská Európa-bajnoki aranyérmét visszaküldték, mert közben a hermafrodita Janából János lett. Balázs Jolán akkor lépett házasságra Sötér Jánossal, akit mi továbbra is Hanzinak hívtunk. Joli érmeit nem kellett visszaküldeni.

De a mostani százszázalékos nők versengése olykor további férfiasodást, vad küzdelmet mutat. Silai Ilona tudja ezt a legjobban. Az atlétika a sportok királynője. De a királynőket, a kiváló eredményeket felmutató versenyzőnőket ellenfeleik árgus szemmel figyelik, kullancsként ráakaszkodnak, gyengéit kihasználják, hogy valahogyan a győzelmi pódiumra vagy legalább annak közelébe férkőzzenek. A szabálytalankodás nem feltétlenül férfias tulajdonság.

A férfiak nőiességét senki sem firtatja. Végül minden versenyen az elért eredmény számít, a győztesnek pedig kijár a tisztelet, mert minden új rekord mögött óriási mennyiségű erőfeszítés, csodálatos akarat és rengeteg embernemesítő munka van. Erről különben még sokáig szónokoltam is Silai Ilonának.

Tizenhatodik kazetta

Ha nem sikerül a mellbedobás, rögtön fáradtságról panaszkodik minden nő, de az olvasó aztán megtudja, hogy hol van (lesz) a Kutya elásva, miért és meddig aggódnak az Icu egészségéért a sportvezetők, és hogyan marad aztán a lábában a már többször is kikíváncozó rekord, később pedig Münchenben, ahol a márkák a megszokott módon tűnnek el a román sportolók elől, megmegy a világrekord-kísérlet is, mert balkáni feledékenységből, illetőleg ultra-hazafias irigységből a kísérlet lehetőségét is megfürják az érdekeltek. Kiderül, hogy az ingyen bibliákat nem lehet áruba bocsátani, mert az isten nem ver bottal, hanem pártállammal és kitenyészített fullajtárokkal, akiknek még akkor is jól megy soruk, ha büntetik őket. Pillanatra újra a kételkedés sárga pillangója röpköd Pali fejében, mert Kutya a nagy nyilvánosság előtt elszólja magát, az ilyen nyelvbotlás is jól jön az atyáskodó vezetők kedélyállapotának karbantartásakor, de Svájcban „koldusként” is kiheverhető a legtöbb bánat és álmodozni is lehet a nők mellbimbójára került Csiao! Felirat értelmében. Ebben a fejezetben is röpködnek a rekordok, a mazsolák és a kilométerek a kölcsönpénzből vásárolt ócska kocsi alól, amely kapcsolószekevényében olaj nélkül is hazahozza a romániai kivételezetteket. Amikor pedig „nem fut a csikó”, még Mátyás király eredetéről is a vezetők véleménye a döntő, ezért a Kutya-fejekben is napnál világosabban rögződött, hogy erdélyi magyarnak egyszer sem szabad alkalmat adnia a támadásra, a forrásokat pedig előre kell látni és kivédeni, ha lehet. Erről számos példát mond a mesélő, de azt, hogy miért nem maradt Svédországban, sohasem fogja tudni, megmagyarázni, mert a nyájas olvasó nehezen hiszi el - még ha gyakorolja is - sírni a lej láttán, a lejért is lehet... Időnként a futócipők a szegre akasztást kívánják, csakhogy a válás mindig, de mindig nagyon nehéz...

1971 a rekordjavítás évének bizonyult Silai Ilona sportpályafutásában. Addigi legjobb eredményét, a 2:01.3-mat nyolcszáz méteren ellenfél nélkül megdöntötte a fővárosban rendezett országos atlétikai bajnokságon. 2:00.9-et futott. Négyszáz méteres síkfutásban az addigi legjobb 53.8-at 53.6-ra javította. Rekordot döntött 400-on, 600-on, 800-on, 1000-en. 1500-on játszva 4:33-mat teljesített.

Ebben az évben, Helsinkiben tartották az Európa-bajnokságot. Arra gondoltunk, hogy ott Silai Ilona világrekordot is javíthat, hiszen mindössze öt tizednyit kell ehhez lefaragnia országos rekordjából.

Nem így történt. Nem kerültünk a döntőbe, mert középfutamban elszámolta magát, mellbedobással sem került a továbbjutó négy közé. A leégésért engem okolt. Panaszkodott, hogy fáradt, formán kívül van, és az országos rekordok javítása közben „kiégett”. Összezőrdülésünkkor megmondtam, hogy pontot teszünk munkánk végére. Befolyásolt döntésemben az otthoni egyre nagyobb nyomás, a sokféle irányból ható kételkedés, a sorozatos doppingolással gyanúsítás.

Helsinkiben Londonból érkezett bibliákat osztogattak. Csapatunkból valaki tudni vélte, hogy a bukaresti antikváriumokban háromszáz lejt adnak egy bibliáért. A kapzsiak aztán egy bőrröndnyi bibliát gyűjtöttek össze. A misszionáriusok eljöttek a búcsúvacsoránkra, és ott is osztogatták a bibliákat. Fejes kísérőink nem szóltak semmit. A versenyen gyengén szerepeltünk, a tervezett arany- és ezüstérmek nem jöttek be. Csupán Dósa Csaba, aki nem szerepelt az esélyesek között, mondhatta magát sikeresnek, mert 2,20 méterrel ezüstérmet nyert. Nem várt leégésünkhöz szerintem nagyban hozzájárult sportolóink gyenge ellátása. A helsinki régi olimpiai faluban szállásoltak el. A román csapat a verseny kezdete előtt két héttel

érkezett. Az olimpiai falu konyhája akkor még nem működött. Az első este Zîmbeşteanu Pepi fizette a vacsorát. Borsos ára volt. Vezetőink ezért úgy határoztak, hogy minden sportolónak tizenhat márkát adtak egy napra. - Deszcurkálódjatok! - biztattak mindnyájunkat. Egy sültet, garníring nélkül tizenöt és fél márkáért kaptunk a vendéglőben. Mit tehettünk? Elmentünk az élelmiszerüzletbe. Azt vásároltunk, amit tudtunk. Mindenki azt és annyit evett, amennyit költött. Corbu, a távolugró csupa tejféleséggel élt és gyomormenést kapott. Stănel, a kollégám a sok juhtúrótól és rozskenyértől szorulásával és véres székletével kínlódott. A skót természetűek alig ettek valamit. Közben Icuinak bebeszélték, hogy én tiltott pasztillákkal etetem. Valóban adtam neki akkor vitaminokat a jó erőnlét megtartása végett. Vonakodott bevenni ezeket és az edzésektől is húzódkodott. Az egész társaság legfőbb gondja az otthonról hozott konyak eladása volt. Ehhez messzire kellett menni, ki a kikötőbe. Félnapokat ezzel foglalkoztak vezetőink. A versenyre való felkészülés csak másodlagos teendőik közé tartozott. Kiránduló, üzletelő csoporthoz hasonlítottunk. Meglátszott ez szereplésünk eredményein is. - A fejétől bűdösödik a hal! - mondtam az itthoni kiértékelőn. - Miért? - kapta fel a fejét a miniszter. - Mert lopják a pénzünket! - És kipakoltam addigi tapasztalataimmal. - Jegyezze meg mindenki, tanulmányt írok erről! Csatatunk rosszul töltött vagy feltöltetlen akkumulátorokként működik kiszállásainkon. Rengeteg idegenergiánk megy kárba már az induláskor, amikor csupán arra figyelünk, hogy mit vigyünk magunkkal, amiből pénzt csinálhatunk. Nagy izgalommal lopjuk át holmijainkat a vámon. A verseny helyszínén kilométereket bolyongunk, amíg értékesítjük az árut. A megszerzett pénzzel újabb bolyongás és izgalom kezdődik: mit és hol érdemes vásárolnunk, és hogyan lehet azt becsempészni az országba. Ha volna egy készülék, amellyel kimutathatnánk idegeink igénybevételét, könnyen rádöbbenhetnénk arra, hogy a román csapat óriási hátránnyal indul minden külföldi szereplésén. A nyugat-német, az angol, a francia versenyzőnek nincs ilyen problémája! - Nyomtam a szöveget, tátogtak a fejeseik. Végül azt mondták, hogy írjam meg a tanulmányt. De ilyenkor engem nem lehet egykönnyen leállítani. Felmondtam minden piszkos dolgot. Azt, hogy miként képzeltek azt, hogy napi tizenhat finn márkából étkezzenek a sportolók Finnországban? És miért nem tartják be ígéreteiket?! Miért nem kaptak gépkocsit az olimpiai érmesek?! És így tovább.

Nem védekeztek, hanem támadtak. Firea Valer, a szövetség főtitkára a kicsempészt konyakért reklamált. Ami igaz, az igaz! Tele voltunk konyakos üvegekkel. Mi Icuval két-két üveggel vittünk. De Butanu, a gátfutó nő a finnországi útján első helyre ugrott a csempészsportolók toplistáján. Egy gumizsákba öntve tíz üveg konyakot cipelt egy-egy degeszre tömött sportzsákban. Berlinben vásárolt még tíz üveg negyedliteres rumot. Koppenhágában tíz üveg Johnny Walkert. A fiúk segítettek neki a cipekedésben. Amikor Helsinkiben, a repülőtéri csomagelosztóban bőröndjeinkre vártunk, egyszer csak megüti orrunkat a jellegzetes román konyak illata. - Vááj! Eltört a ruháim közé csomagolt konyakos üveg! - sópáncodott Bufanu, aki különben Dinamós lévén kontrainformátori tevékenységgel szolgálta a hatalmat. Kiderült, hogy bőröndjében is több üveg konyakot szállít. De a konyakillatú bőrönd nem az övé, hanem sportdelegációnk vezetőjének, Zămbreşteanu elvtársnak a csomagja volt. Négy üveget cipelt benne. Az egyik kifolyt patyolatfehér díszegyenruhájára. Bufanu kimosta. Felszerelkezve jött olyan mosószerrel, amely kivette a konyakfoltot. Hozott magával konyakesszenciát is. A tíz liter szeszből rengeteg „konyakot” gyártott. Szállodai szobája előtt sorban álltak a finnek. Halom pénzt csinált, amivel ezüstrókat vásárolt. Itthon jó áron eladta. Azzal dicsekedett, hogy hatvan ezer lej tiszta haszonra tett szert ezen az úton, amelyen kocsit vásárolt.

Funanu, mint mindig, a Firea és a Zămbreşteanu szobája mellett kapott szobát Helsinkibe. Látták a vezetők, hogy mit csinál, és elnézték neki az „italboltot”. Így aztán az itthoni számításokkor a konyakügyet tompítani kellett. Ennél nagyobb hangsúlyt kapott a biblia-behozatal vétsége. Kiderült, hogy a Helsinkiben jártak háromszáznál több bibliát adtak át

eladásra az egyik fővárosi antikváriumban. Ha jól emlékszem, a bibliákat elkobozták és különösen azokat büntették, akik gyengén szerepeltek Finnországban. Megvonták egyhónapi pénzjuttatásunkat. Sőtér és én nem mehettünk Szarajevóba. És Silai Ilona ott csúnyán rávert Nikolicsra. Rosszakaróim erre azt mondták, hogy azért sikerült ez Ilonának, mert én nem voltam jelen.

Később Lia Manoliu vette át a vezetést az említett toplistán. Ha ezt elmondom, úgy visszavonja tőlem az érdemes edzői címet, hogy csak úgy füstöl. De azért csak mondom. Őt senki sem kutatta. Elektronikát végzett, de sportaktivista lett. Így mindenfelé utazott, kongresszusokra, tanácskozásokra járt, kapcsolatba lépett a nyugat-németekkel. Ikonokat forgalmazott. Ezzel valósággal lepipálta Bufanut.

Bufanu 1988-ban külföldön maradt. Előbb mindenét eladta. Hatszobás lakása volt Bukarest központjában. Kocsival az egész családját kivitte. A rossz nyelvek szerint, akik Bufanut segítették, azok szolgálatában áll továbbra is.

Közben kibékültem Icuval. De összeszólalkozásunk a miniszter elé került. Sportvezetők jelenlétében, egy gyűlésen kérdezett erről a miniszter. Röviden két mondatban sűrítettem az Icuval történt összekoccanásom. „Ne-am ciocănit de a binelea. Pe urmă ne-am împăcat și ne-am dus la culcare...” A résztvevők széles mosollyal fogadják kissé izgatott beszámolómat. Nem vettem észre, hogy a „ciocnit” helyett a „ciocănit” kifejezést használtam. Az első összeütközést a második kopácsolás, átvitt értelemben erőteljes testi együttlétet jelent. Persze, hogy elröhögte magát a miniszter is.

Napokkal később, Brassó-Pojánára menet közösen vásároltunk egy óriási görögdinnyét. Silai Pali is velünk tartott és Bufanu is. Ő aztán elmesélte, hogy mit vallottam a nagy nyilvánosság előtt. Pali elvörösödött idegességében. - Gyuri, ez rossz vicc! Hiszen azt állítottad magadról, hogy tudsz románul!

Szerencsére a mi barátságunkat nem lehetett ilyen apró félreértésekkel megfúrni. Folytattuk a munkát.

Novemberben Silaiék Félixen pihentek. Szezon végén ezt megengedhettük magunknak. A következő évre benyújtottam igényeinket egy abbáziai és a Szent Mórítz-i edzőtáborozásra. Közben kolozsvári felkészülést és néhány versenyen való részvételt terveztem. Két csúcsformát jelöltem meg. Az egyiket májusra, a másikat szeptemberre, az olimpiára. Jóváhagyták a tervemet. Attól függően, ha májusban elérjük az olimpiai szintet.

Áprilisban megjelent nálunk Vasile Dumitrescu, módszertani előadó, nagy teoretikus. Eljött Kolozsvárra és felült a lelátóra. Edzés közben látom, hogy valaki jegyzetel a tribünön. Másnap is ezt tette. Harmadik nap jelentkezett nálam. Behívott a klubba, hogy elmondja észrevételeimet. Elmondta. Aztán arra hivatkozva, hogy fáradt vagyok, néhány javaslattal állt elő. Végiggondoltam, amit javasolt, de nem láttam értelmét „újításainak”. Végül megkérdeztem tőle: - Ki edzi Silai Ilonát immár tíz esztendeje? Maga vagy én?! Ha vallja, hogy jobb eredményekre készíti, csinálja! Egyelőre én a beadott és elfogadott tervek szerint dolgozom. És a tervem nem kevesebb, mint hat aláírás szerepel, ami jóváhagyást jelent. És felelősséget. Ha gondolja, változtasson és vállalja a felelősséget! Visszakozott. Azt mondja, javaslatai nem kötelezőek. Két hét múlva Firea főtitkár elém tette a fővárosban a módszertani irányító részletes jelentését. Azt is elmesélte, hogy Vasile Dumitrescu hozzá nem értőnek sőt sarlatánnak vagyis szélhámosnak nevezett. Kértem, hogy szembesítsenek vele. Megtörtént. Vasile Dumitrescu tagadta, hogy rólam ilyesmit állított. Firea utána megsúgta, hogy vigyázzak, mert ez a Dumitrescu veszélyes ember. Nem hagytam annyiban a dolgot. Főtebb mentem. Ghibu nevezetű vezetőnknel kipakoltam, hogy ki mindenki szól bele a munkámba,

és hogy Silai Ilonát is ellenem hangolják, már csak ímmel-ámmal követi utasításaimat. Aztán ismertettem pontos tervemet, amely szerint Icnak az olimpián hét nap alatt hatszor kell versenyeznie, 400-at, 800-at és 1500-at kell szaladnia. Remélhetőleg egy vagy két érmet hoz! Ezért dolgozunk. Hagyjanak hát dolgozni! Ezután már azért piszkáltak, hogy miért akarom elérni tervemet? Hogyan bírja majd Silai Ilona ezt a nagy megterhelést?! Hallották, hogy vérszegény. Azt is, hogy kantinkosztan él?! És én egy szadista vagyok! Keringtek a pletykák, folyt a furás.

Az országos bajnokságon árgus szemekkel figyelték Silai Ilonát. Engem az Olimpiai Bizottság elé rendelték, ahol indokolnom kellett Szent Mórítz-i edzőtáborozásunk szükségességét. Jelentést írtam, táblázatokkal, grafikonokkal készültem az eseményre, mert megsúgták, hogy a sporttudományos kutatásokat végző szakember is jelen lesz a vallatásnál. Mert az lett belőle. A végén Ghibu figyelmeztetett, hogy eddig százezer lejnél többet írtak már a számlánkra, és ha nem jön be valamelyik ígért eredmény, nekem kell megfizetnem a Silai Ilonára pazarolt pénzt! Megnyugtattam a magas vezetőséget, hogy ettől én nem tartok, engem ezzel nem lehet megijeszteni! Nicu Alexe, tudományos kutató nézegette a grafikonokat, lapozgatta a táblázatokat. Aztán azt mondta: Bíró György vagy nagy sarlatán és marha nagy szerencséje van, vagy nálunk sokkal jobban tudja, hogy mit kell tennie! Azt hiszem, valóban ismeri a mesterségét! - De vigyázzon az erőfeszítést elősegítő tablettákra!

Szentül meg volt győződve arról, hogy dr. Simuné kolozsvári boszorkánykonyháján valami olyan serkentő szert dolgoztak ki, amely hozzásegíti Silai Ilonát a beszámolóban leírt óriási munka elvégzéséhez. - Lopni szabad, csak rajta ne fogjanak! Így mondta. Végül jóváhagyták a svájci edzőtáborozást és az ehhez szükséges ezernégyszáz frankot.

A következő héten jelentkeztem a pénzért. Nem kaptam semmit. - Majd egy hét múlva! - mondta a pénzügyi aktivista. Ismétlődött a Caragiale jelenet, a gyalogság láncolata. Nem kaphattuk meg a valutát, mert egy héttel előbb kellett volna leadnia a pénzügyisnek, de ő egy héttel később kapta a sportszakosztálytól, mint kellett volna... A pénzügyminisztériumba hiába telefonáltunk. Káromkodtam. Idegeskedtem. Megsajnálta egy könyvelő. - Volna egy lehetőség, de ehhez bizalmára és háromszáz lejre van szükségem. Biztosítottam bizalmamról és a pénzt sem sajnáltam. Kért egy hivatali kocsit. Beültünk és elhajtottunk a Viktória sugárútra a pénzügyminisztérium mellé. Ott egy illatszertárban és cukrászdában két szép csomagot készíttetett. És eltűnt vele a Minisztériumban. Az egyik csomag nőnek a másik férfinak készült. Fél óra sem telt el, kilépett az épületből és újságolta, hogy reggel kezünkben lesz a szükséges valuta. Így szerdán elutazhattunk. Nem tudtam, hogyan köszönjem segítségét. Hoztam neki egy gyönyörű falinaptárt. Negyven frankomba került. A zsebpénzem bánta, amiből úgyis kevés jutott nekünk.

A zürichi repülőtérrel vonattal mentünk tovább. A pályaudvaron nem várt senki. Érdeklődtem, és az ottani sportszövetségtől aztán elénk jött Mercedesen egy fiatalember. Amikor szállodát kellett választanunk, kiderült, hogy a napi harmincöt frankunk helyett minimum hetvenöt frankra lenne szükségünk ahhoz, hogy szezonban élvonalú sportolónak kijáró módon lakjunk. Kikötöttünk egy menedékházban. Kaptunk egy darab kenyeret és kanálnyi krumpli-gulyást. Másnap biztosítottam vendéglátóinkat, hogy nem ismétlődik meg az 1969-es eset, ez alkalommal van pénzünk. Elővettem a konyakot, a jelvényeket. Került az egyik sportvezető olasz rokonának vagy emberének negyedosztályú szállodájában hely. Egy olasz-sváb házaspár kezére kerültünk. Az asszonyról messzire lerítt smucig természete. Reggel ötkor talpon voltak. Két segítséggel éjfélig dolgoztak, hogy kiszolgálják a szálloda vendégeit. Sütöttek,

főztek, kosztosokat fogadtak. Mellettünk egy építőipari telep reklám-pannója mögött serényen dolgoztak a munkások. Délben ők is átjöttek ebédelni.

Két csinos lány szolgált ki minket, miniszoknyában. Blúzukban alig fért formás mellük, és éppen a legizgatóbb helyen ezt olvashattuk: Csiao!

A harmincöt frankba csupán kétfogásos ebéd fért. Keveset adtak. Amit ezen kívül kértünk, fizetni kellett. Kértem kenyeret. Csilingelt a pénztári gép. Kértem salátát. Újra hallottam a csilingelést. Szomjas voltam: „Una granda bier!” Újabb csilingelés. Tortaszeleteket is kértünk. Végül 83,5 frankot kellett fizetnem. És másfél frank borralalót kevesellték. Jól sem laktunk. Napi öt frank zsebpénzünkből egyetlen étkezés pluszköltségeit kellett volna fedeznünk. Másnap elmentünk az élelmiszerboltba, ahol sokkal több ennivalót vásárolhattunk kicsi pénzünkért. Két pici szobánkba gyűjtöttük a gyümölcslevet, a kenyeret és egyébeket, amivel örökös éhségünket csillapítottuk.

A szálloda, előnyünkre, a stadion közvetlen közelében állt. Gaston Rollans, a belgák edzője és az egy óras futás világrekordere mutatta, mit hol találunk. Sok híres futó edzett ott. Láttuk, hogy micsoda fényes szállodákban laknak, hogyan élnek. Mi szegény ország, szegény kisebbségi polgárai koldusként élünk hozzájuk képest. De edzéseink kitűnően sikerültek. A végén Icu már felügyelet nélkül 1:27,6 átlagra teljesítette a kétperces laza pihenőkkel hatszáz méteres távokat. Ez 1:58,3-as nyolcszáz méternek felel meg, de 1500 méteren is kitűnő eredményt ígért.

Sohasem felejttem el, Gaston Rollans-szal álltunk a stadion szegletében. - Mon cher ami, Georges! Helen Silai champion olympique! Record olympique! És kiírta a vörös salakra: 3:58! Jólesett biztató szakmai véleménye. Láttam, hogy nem hasból beszél. Többször is figyelte Icu munkáját, mérte idejét. - Merci, Gaston! - mondtam bizonyára kipirultan, és biztosítottam, hogy Icué lesz az olimpiai aranyérem maratoni futásban.

Aznap reggel a szállodában történt egy kis incidens. Amikor kinyitottam volna a ablakot a 19. századi zsalugáter ellenállt akaratomnak. Második próbálkozásomra kiesett az első emeleti ablak. Mindössze huszonnyolc frankomba került. Ez rendkívül fájdalmasan érintett, hiszen korgó gyomrom bánta. A csörömpölésre rögtön kijött a sváb nő, és gyakorlatias módon felkiáltotta: Herr Bíró! Es ist achtundzwanzig frank! A reggelinél átnyújtottam neki egy kis varrottas terítőt, ami megmaradt ajándéknak szánt készletünkből. Este a vacsorához kaptunk egy-egy karamell-krémet ráadásként a terítőért. Azt hittem, elengedte az ablaküveg árát. Hálásan mosolyogtam. De elszámoláskor ki kellett fizetnem a kárt. Így aztán nem maradt taxira pénzünk, nem tudtam miként jutunk el a távoli vasútállomásra.

Sétáltunk a városka központjában, próbáltunk szabadulni a kínzó kérdéstől. Egy sportfelszereléseket forgalmazó üzlet előtt bámészkodtunk. A kirakatból Năstase képe nézett vissza ránk, kezében a Dunlop teniszütővel. Más világhírű sportoló reklámképét is láttuk ott. Megszólít egy középkorú, bricsesznadrágos férfi tört magyarsággal. Miután megbizonyosodott, hogy Silai Ilona áll mellettem, arra kérte, engedje meg, hogy lefényképezze a kirakatban lévő Adidas cipővel. Elkészült a fénykép, és egy aláírást kért Icutól. Nem tetszett a dolog, szóltam Icunak, hogy vigyázzon, mit csinál, nem kell mindent aláírni! Emberünk bizonykodott, hogy nem kívánja ingyen, honorálja az Icu fáradtságát. Így is történt. Kapott Icu egy 850 frankos utalványt, amelyért Szent Móríc akármelyik üzletében vásárolhatott. Icu örömmel elvásárolta a pénzt.

Amikor eljött az utazás ideje, még mindig nem tudtuk, hogyan, miképpen, mivel megyünk ki az állomásra. Két nagy bőröndünk és két sportszákunk tömötten várt a járdán. Megragadtam a

két bőröndöt, előreszaladtam a teherrel száz métert. Letettem és viisszaszaladtam a sportzsákokért. Icu egyik csomagrakástól a másikig sétált. Robogtak mellettünk a kocsik, a buszok. Furcsán néztek reánk az emberek. Szép is volt. Elegánsan öltöztem az útra. Másfél órát tartott és megizzasztott ez a - gondolom - rendhagyó hordárteljesítménynek se kutya cipekedés. Icu azt mondta, nincs pénze. Később kiderült, hogy akkor is volt nála angol font. De akkor sem segített. Zürichben találtam egy bankot és beváltottam a nálam lévő kétszáz lejt. Kaptam érte tizenkilenc frankot. Valamit ennünk is kellett. Felültünk aztán a repülőre, beindították a motorokat, gurultunk néhány métert. Az ablak mellett ültem és láttam, hogy a fülvédőszáslós ember leinti a pilótát. Valami baj történt a motorokkal. Leszállítottak és betessékelték a repülőtéri szalonba. Kaptunk egy-egy teát. Eltelt vagy öt óra. A gépet akkor sem tudták megjavítani. Éjfélkor szóltak, hogy várunk kell reggelig. Szállodába vittek. Enni nem kaptunk. Nyolckor aztán elindultunk egy mentő géppel.

Bukarestben a repülőtérről még berohantam a központba, hogy elszámoljak. Aztán vissza a repülőterre, hogy elkapjuk a Kolozsvárra tartó gépet, amelyre elindulásunkkor helyet foglaltunk. Nem ment könnyen, mert nem szoktam meg, hogy huszonnégy órában egy szimpla teából merítsem energiámat. Túléltem.

De az ajándékozásról akkor sem feledkeztem meg. Külföldön mindig első dolgom volt, hogy vásároltam több katonai Kentet, Marlborot s egyéb cigarettát. Így aztán kinek-kinek ízlése szerint leadtam a kötelező „figyelmességet”! Kitanítottak, ha máskor idejében akarom kézhez kapni a valutát, kérdezzem meg a könyvelőket, mit szívnak, kínáljam meg őket és hagyjak - vagy inkább „felejtsek” egy-két csomagot az asztalukon. A legközelebbi alkalomkor aztán nem lesz gondom, segítenek mindenben. Megjegyeztem, hogy a főnöknek, aki „taie și spînzură” (vág és kivégez), a szokásos adag kétszerese jár. Segítettek minket a vezetők csempészésben is. Kialakult az a módszer, hogy indulás előtti este végigjárták a szobákat, ahol az utazó sportolók tartózkodtak a válogatott székhelyén, és mindenkit felszólítottak, hogy valamennyit adjon át nekik a konyakból, a gerovitalból és egyéb csempészaruból. Össze gyűjtve aztán hat-hét liter konyakot, maguk jelentkeztek a vámosoknál, és átadták nekik, mint tőlünk elkobzott holmit, mutatva ezzel éberségüket és az ellenőrzést segítő szándékukat. A vámosok dolga ezt követően már csak annyi, hogy ráüssék a pecsétjüket bőröndjeinkre. Az átadott holmi azzal a megjegyzéssel maradhatott a vámosoknál, hogy majd visszatérésünkkel visszakapjuk. Ezt hangos szóval kimondta mindkét fél, de kézzel, szemmel, fejmozdulattal biztosították a vámosokat, hogy az átadottak a delegáció „apró figyelmessége”, melyet az országba való belépésekor más egyebekkel még megtoldunk. Ez a hallgatóságos játék egy idő után állandósult, a leellenőrzött bőröndöket pedig, aki akarta, dugig megtölthette mindenféle külföldön értékesíthető áruval.

Egy hét otthoni pihenő után Izmirbe utaztunk a Balkán-bajnokságra. Előtte, megfelelő bemelegítés után kipróbáltam Icu képességeit 1500 méteren. A világrekordot 4.05-tel egy szovjet sportolónő tartotta. Megkértem Turcu Ghitát, Székely Zolit és György Bandit, hogy Icu előtt szaladva 3:57 körüli eredményt fussanak. Úgy, hogy Icu 1200 méteren 3.15-öt érjen el! Vasárnap délelőtt történt, barátaink jelenlétében. A díj öt kiló mazsolából állt. Azt mondtam Icunak, hogy minden 3:15-től viisszaszámolt másodpercért egy kiló mazsolát kap tőlem. A három fiú között másodikként ért célba és 3:10,8-at teljesített. Három perc elteltével teljes erőbedobással végzett síkfutást rendeltem el háromszáz méteren. 40.8-at szaladt, és legyőzte a fiúkat. Az összetett eredmény jobb volt, mint az, amit Gaston Rollans a Szent Mór-i stadion vörös salakjába rajzolt elé! Jogosan számítottam a világrekordra. Azt szerettem volna, ha Izmirbe „csak” 4:10 körül fut, és később javít világrekordot.

Nagy mellénnyel ültünk repülőre és utaztunk Törökországba. Négyszázra, nyolcszázra és ezerötszázra készültünk. Tengerparton áll a stadion. Mellette vegyi üzem ontotta bűzét. Nagy meleg volt. Nyolcszáz méteren országos rekordot futott Icu, de beérkezés után több versenytársával együtt elnyúlt a földön. Sok dolgom akadt azon a versenyen, több embert rám bízta, igyekeztem mindenkinek segíteni. Miközben vártam a nyolcszáz méteres női verseny eredményeit, nekem estek a vezetők, hogy hol voltam addig, mert Silai Ilona rosszul lett, elvitték a mentők, talán már ki is szenvedett! - Mit csináltam vele?! Na, majd ezt kivizsgáljuk! Mit adtál neki? Megkértem Hanzit, aki jól beszélt angolul, telefonáljon a kórházba, lássuk, mi történt. Tájékoztattak, hogy pillanatnyi rosszulléte miatt vitték Icut kórházba. Másnap reggel Icu nem fogadta a köszönésemet. És nekem rontott az orvosnőnk, Firea és Zâmbreșteanu: - Vizeletet vettünk tőle! Valld be, mivel doppingoltad! Bukarestbe számolunk ezért!

Egymásba vágva adták rendelkezéseiket: - A tartalék indul 1500 méteren. - A nő ki van készülve! És még hogy az olimpián hét nap alatt hatszor versenyezzon?! Hát ezt majd otthon letárgyaljuk! Szigorúan le van tiltva!

Tátogtam.

- Ne marhaskodjanak emberek, tervünk szerint főpróbát kell tartanunk 1500 méteren! Ezt nem lehet kihagyni! - Akár a falnak beszéltem volna. Megyek Icuhoz. Köszönök még egyszer, nem fogadja. - Na, aztán nekem is van trénerem! Tőled akár meghalhattam volna! Hol voltál? Eltűntél!!

Magyaráztam, hogy hány emberért felelek, kiket bízta rám. Kérdeztem, miért lett rosszul. - Bevettél valamit? - Nem, dehogy! Mások is hánytak és összeestek a verseny után! Magyaráztam, hogy engem most mások nem érdekelnek. Az viszont igen, hogy a verseny minden esetben néhány méterrel tovább tart, mint a kiszabott táv, és mindig arra intettem, hogy fokozatosan álljon meg a verseny után, sohasem egyből... Közben hozzánk lépett egy másik okos vezető. - Nehogy kiterveljetez itt valamit! Ne is gondoljatok a további versenyzésre!

Kértem Icutól, hogy érzi magát? - Jól!

Mondtam neki, egy óra múlva találkozunk a pályán. Visszamentem Fireához, és szóltam, ne csináljanak marhaságot, mert a lelkiismeretem tiszta, és Ica jól érzi magát. - Olyan isten nincs! Szigorúan megtiltjuk. És otthon majd számolunk!

Bűnbaknak kellettem nekik. Kimentünk Icuval a pályára, végeztük a megszokott edzést. Vele futottam. Úgy ment, mint egy angyal. Délben újra próbálkoztam a vezetőkkel. Hajthatatlanok voltak. Egyedül maradtam. Orvosilag voltunk megtámadva. Orvosnőnk bebeszélte Icunak, hogy ha még egy ilyen erőfeszítésnek teszi ki magát, könnyen meghalhat! Amíg nincs meg a doppingvizsgálat eredménye, nem kockáztathatunk. Különben is az olimpiára készül, ott kell majd megmutatnia, mit tud! Icu aztán azzal fenyegetőzött, hogy ha nem engedik versenyezni, nem indul az olimpián. Ez sem hatott. Azt felelték, hogy 106.500 lejt kell majd visszafizetnem, ha Silai Ilona megmakacsolja magát. Egy jugoszláv lány nyert, 4:21 valamivel!

Másnap reggel az elemző gyűlésen a 4x400-as stafétában versenyzők között a Silai Ilona nevét is felolvassák! - Jól hallottam? - Igen. Mert ha elveszítjük ezt a versenyszámot, elveszítjük a Balkán-bajnokságot is! És úszik a prémium! - És azzal, hogy maradunk, hogy Ilonának egy lépést sem szabad szaladnia ezen a versenyen?! Most miként bírjam rá, hogy szaladhat, mert versenyt kell nyernie?!

Később megtudtam, hogy Silai Ilona féltése mögött az ellenem kitervelt furás óhajta dolgozik. Ki kellett ejteni az olimpiai küldöttségből három személyt. Egy edzőt és két sportolót. Innen volt műfelháborodásuk és Icu letiltása. Beszéltem Icuval. Azt mondta: nem fut

Romániáért! Miért nem engedték 1500 méteren versenyezni?! Játszva megdöntötte volna az országos rekordot! Már nagyon bánta, hogy nem indulhatott, és helyette a jugoszláv „traktor” vitte el a Balkán-bajnoki aranyérmet. Megértettem lelkiállapotát. De mégis arra kértem, tegye félre székely makacsságát, mert a főhibás mégiscsak ő, hiszen alkalmat adott az ellenünk való támadásra. Órányi meggyőzés után vállalkozott arra, hogy rajthoz áll és megmenti becsületünket. Első váltásban képzelték, de erre én mondtam olyan határozott nemet, hogy belesápadtak. És a további kitolásokat megakadályozandó, bemondtam: Utolsó váltóban indul! És rajtam kívül még hárman mérik az idejét! Szarban voltak. Beleegyeztek. Amikor Icu átvette a botot, tizenkét méter hátránnyal a negyedik helyen szerepelt Románia: a kockákba utolérte a bolgár a jugoszláv és a görög versenyzőt. Egy tizeddel nyerte a versenyt! 50.4-et mértem. A többiek 50.3-mat. Néhány tizeddel kisebb eredmény 400 méteren már a világ-rekord közelében van. Újra vizeletvizsgálatot rendeltek el. De résen álltam. Az ellenpróba-hoz szükséges mennyiséget is lepecsételtettem. Persze a vezetők adtak a látszatra: ölelték, csókolták, ünnepelték Silai Ilonát.

Hétfőn indultunk Izmirből. A repülőig tartó háromszáz méteres úton megcsípett két szúnyog. Egy év múlva is lyuk volt a csípések helyén. A gépen is belém csíptek. Másnapra a Román Olimpiai Bizottság elé rendelték. Kilenc ember ült az elnöki asztalnál. Közölték velem kurtán-furcsán, hogy nevemet törölték az olimpiai küldöttségből. Kérdésemre, hogy miért, négyoldalas orvosi jelentést lobogtattak az orrom előtt. Még nem volt meg a doppingvizsgálat, de minden jel arra mutat, hogy Silai Ilona fizikailag és lelkileg is ki van készülve! - Azt hittem, gratulálnak Silai Ilona két Balkán-bajnoki címéhez, és hogy az utolsó pillanatban megmentette Romániát a csúfos vereségtől, hiszen a csapatbajnokságot is a Silai Ilona erőfeszítésének köszönhetjük! Elővették olimpiai vállalásomat. Minden talált addig. Mégis beleakadtak abba, hogy hatszor kell rajthoz álljon tanítványom. Szerintük, ezt nem fogja bírni. Előszedtem edzésterveimet. A megtett napi távokkal, az eredményekkel bizonyítottam, hogy Silai Ilona képes ilyen megterhelésre, mert hozzászókkott ehhez. Fanyalogva vették tudomásul, hogy mindenre van érvem és „dokumentumom”. Aztán tudomásomra hozták, amit valószínűleg már jó előre kiterveltek: beneveznek az olimpiai maratoni versenyszámába, útlevelet kapok, versenyzőként utazhatom, de fizetnem kell kétezer lej utazási költséget! Az ifjúsági szervezet küldőiteivel vonaton utazhatom az olimpiára! És ezt is csak azért, hogy szemtanúja lehessen Silai Ilona vereségének. Kikérdeztek még az olimpiáig tartó felkészülésünk tervéről, kinyögték, hogy a dopping-kontroll eredménye negatív, jóváhagyták, hogy két hetet Brassó-Pojánán töltsék Icuval, és kegyesen elbocsátottak. Lenyeltem ezt a keserű pirulát is. Azt is megtudtam, hogy helyembe Theo Ionescut kellett bevenniük az edzői keretbe. Erre ment ki a furás.

Persze, hogy nem engedtem magam. Pojánán bejelentettem, hogy Silai világrekord kísérletet tesz 1000 méteren! Miért nem 1500 méteren? Azért, mert a világrekordnak hamar híre megy. És a rekorderekre „utaznak” a versenyzők, ez pedig sok hátránnyal jár. Innen az a szokás, hogy versenyek előtt nem azon a távon végzünk főpróbát, amelyre versenyzőnket beneveztük, hanem egy megközelítő távon mérjük eredményét. Nyolcszázra készülve hatszázon, ezeröttszázra készülve 1200-300-on vagy 1000 méteren. Jóváhagyták az általam kért rekordkísérletet. Hoztam három srácot a predeáli atlétikai ifjúsági edzőtáborból. Fizettem nekik az útjukat és szállodájukat. Megjelent a kilenctagú bizottság. A kitűzött időpontban olyan zápor szakadt a nyakunkba, hogy pillanatok alatt ellepte a pályát a víz. A bizottság megkönnyebbülten fellélegzett, hogy a rekordkísérlet elmarad. Vettem egy üveg konyakot a pályagondnoknak, akivel már régóta jó barátságba voltam. A három srác is segített: gelyekkel szurkáltuk a pályát, hogy lefolyjon a víz. Kisütött a nap. Fél óra alatt a kettes pályát használható állapotba hoztuk. Tizenkét bírót fizettem. Értem és a napidíjért jöttek fel

Brassóból. Pontosan kimértük a távot. Bemelegítés után indítottuk Icut a három fiúval együtt. Nyolcszáz méterig vezettek a fiúk. Akkor Icu kiugrott, 28 másodpercet szaladt a még hátralevő kétszázon. Ezer méteren 2:41.3-at teljesített! Négy másodperccel javította meg a világrekordot! Ölelték, csókolták, ünnepelték. Félreálltam. Úgy jártam, mint amikor Kolozsvárra érkeztünk Mexikóból. Mindenki a győztes dicsőségfényében fürdőzött. Orvosi ellenőrzés következett és dopping-próba. Vizsgálják csak nyugodtan! - biztattam jóakaróimat. Amit munkába fektettünk, úgysem tudják tőlünk elvenni! Ez történt 1972. augusztus 20-án.

Néhány nap múlva huszonvalahány sportolóval együtt Silai Ilonát is be kellett volna nevezni az olimpiai versenyre. Világrekordja hírére, amit a másnap reggel íróasztalán talált jelentésből minden sportvezető tudott, benevezését az 1500 méteres síkfutásra senki sem vonhatta kétségbe.

Münchenben, a játékok kezdete előtt egy héttel, Zâmbreşteanu egy technikai megbeszélésre volt hivatalos. Kinn edztünk a pályán, ott volt Sötér, Balázs Jolán és mások. Előttünk mondta aztán vigyorgva: - Kuchtia! Minden rendben van. Silai indul 1500 méteren is! Elrendeztem a dolgot!

Miután továbbment Zâmbreşteanu, azt mondja nekem Joli és Hanzi: - Vigyázz, Kutya! Mi már régen ismerjük Pepit! Mikor ez vigyorg, úgy hazudik, mintha könyvből olvasná! Az az érzésem, hogy Icu nem indul ezerötszázon. Ezek elkéstek a benevezéssel. Visszamentem Zâmbreşteanuhoz. - Mi a helyzet, Pepi? - Óóó! Ááá! Nincs probléma!

Nyugtatott minden erejéből.

Sajnos igaza volt a Sötér házaspárnak. Balkáni módon átráztak. Silai Ilona Münchenben nem futhatott világrekordot, mert vezetőink „elfelejtették” benevezni. Maradtunk a 800 méteren szerzett ezüstéremmel.

Különben a román atlétika csúfosan leégett a müncheni olimpián. A gyengén szerepelt versenyzőket, ahogy összejött egy repülőre való, rögtön hazaküldték. A vezetők ezt nemcsak büntetésnek szánták, hanem anyagi haszonleséséből tették, hiszen a sportolók márkában kapott napidíját így megszerezhették. Ide tartozik még az a „meglepetés” is, hogy az én helyembe, az olimpiai keretbe utólag felvett edző feleségestől disszidált. Lett is belőle itthon tetemrehívás. Nemcsak fejmosás, hanem leváltások sora. Vezetőinket „szigorúan” megbüntették. Nagyrészüket más munkára, magasabb polcra rakták. Anghel Alexe például szolgálati Mercedesét megtartva, párttitkár lett a Grivița Roșie üzemekben. A káderek célszerű, indokolt vagy véletlenszerű körforgása azóta is tart. Holló a hollónak nem vájja ki a szemét! Ha nagyon muszáj, legfentebb leleplezik egymást. Lelőni csak a legeslegnagyobbat szokták. És golyó helyett kurbliwasat is használtak már...

Münchenben úgy hozta a sors, hogy rosszakaróim elsápadtak. Ugyanis a városon kívül, egy kastélyban szállásoltak el, és mert úgymond, nem tudták biztosítani az étkezést. Napjára harminc márkát adtak a németek. Közlekedésre pedig napi öt márkát. De mindenikünk bérletet is kapott nemcsak az összes müncheni közszállítási eszközökre, hanem arra a motoros vonatra, amellyel a városba és onnan visszafelé utaztunk. Szállásunk luxushely, reggelivel. Az újság és a sör szabadon állt, ha vettünk belőle, úgy illett, hogy kis tálcára ellenértékét letegyük. Ezt a szabályt csak a román vezetők nem tartották be. Olyan is volt, aki a sörös üvegek mellől maroknyi pénzt is elemelt. Például módszertani állami edzőnk, aki kocsival érkezett. Különben ez az ember Moszkvában végzett testnevelési főiskolát, és hazatérve

mindjárt előkelő munkakörbe került. Eleinte a katonáknál edzősködött, ahonnan egyenes út vezetett a válogatott berkeibe. „Tudományos” munkával álcázta semmittevését. Megfogták, hogy plagizált. Egy lengyel szakkönyvet „ültetett át” románra. A felesége fordította. A sportkönyvkiadó rájött, hogy a lengyelek is lopták a szöveget a franciáktól. A franciák pedig az amerikaiaktól. Beolvastam magam is neki, ezért aztán nem mondhatom, hogy kedvelt. Sőt! A Silai elé állított akadályok egyik értelmi szerzője ő volt.

A németek által jelzett pénzt a mieink adminisztrálták. Amikor jelentkeztünk a pénzért, csak száz márkát kaptunk és ígéretet, hogy három nap múlva kapjuk a többi. Tizennyolc napra mentünk Münchenbe, tehát annyiszor harmincöt márka járt nekünk. Eltelt három nap. Felkerestük a pénztárost. Azt mondja a jóember, hogy valami nincs rendben, menjünk Ghibu elvtárshoz. Mentünk. Hát a németekre kente a dolgot, amelynek lényege az volt, hogy a pénznek csak egy részét küldték, ezért csak tizenöt márkát adnak napjára. Gabi Bădescu ismerhette a firkát, mert előállott, és kimondta: Ghibu elvtárs! Maguk lopnak a pénzünkből! Elmondta, hogy érdeklődött a németeknél, átküldték az egész összeget. Miért nem adják ki? Tiltakozott, felháborodott a főnök. Gabi Bădescu nem illetődött meg. Kijelentette, hogy amennyiben nem kapjuk meg a németek által átutalt teljes összeget, hazautazunk és a történeteket jelentjük az Olimpiai Bizottságnak! - Na várjatok! Ne hirtelenkedjünk el! - visszakozott a nagymenő. És leakasztott egy mesét arról, hogy milyen visszatetszést szülhet a többi román sportolók körében, ha megtudják, hogy ők összesen hetvenöt márkát kapnak (amennyit a németek valószínűleg a többi román sportolónak is átutaltak), mi meg ennek a tízszeresét? Mit mondjak? Azt hitte, meghatottságunkban elsírjuk magunkat. Alkudozott, alkudoztunk. Végül kiegyeztünk a napi huszonöt márkában. Részletekben kaptuk meg. Hogy mi lett a többi pénz sorsa, el lehet képzelni! Akik nem ülték ki a tizennyolc napot, mert verseny után rögtön hazaküldték őket, alig kaptak néhány márkát. A hatalom törvénye, hogy mindig, de mindig a nagyobb kutya van felül! Alulról pedig csak szagolni lehet. Az ibolyát, például... Mert az is előfordult, hogy ilyesmit ajánlottak a magunk féle kicsi kutyáknak...

Öt márkát költöttem Münchenben. Elmentem a Sörcearnokba, ahol valamikor Hitler tartotta gyűléseit. Ettem egy adag hallomásból ismert kolbászt és ittam egy nagykorsó sört. Összegyűjtött pénzemem pedig odaadtam Pascălaunak, aki kocsit akart vásárolni.

A müncheni olimpián éppen úgy szervezték meg a sportolók étkeztetését, mint Mexikóban. Még a magyarországi Kurucz Antalt is felfogadták főszakácsnak. Bementem az Olimpiai faluba, és ehettem, amennyi belém fért. Sportszakokat tömtünk meg sült csirkével, édességgel, gyümölcssel, mindenfélével - és kiadtuk a kerítésen túlra. Így aztán volt vacsoránk. Dúskáltunk a sokféle jóban. A sült csirkéből sokat a szemétkébe dobtunk, mert nem tudtuk mindet megenni.

Pascălauekat is elláttam élelemmel. De még így sem volt elég a pénze a használt kocsira. Nyolcszázötvenért kapott egy száztízezer kilométert futott BMW-t. Egy pajtából hoztuk ki, rég nem használták. Kellett még hozzá kijelentőlap, biztosítás. Jártam Pascălaúval a hivatalokat, mert nem tudott jól németül. Így aztán kocsival jöttünk vissza Münchenből. Az ifjúsági delegációba a kolozsvári közlekedésügyi rendőrség parancsnokának fia is bekerült. Együtt jöttünk hazafelé. Az ötsebességű kocsit nehezen vezették. Bécsig száznegyven-százhatvan kilométer sebességgel robogtunk. Ott elkezdett zörögni valami a kapcsolószekrényben. Kerestünk egy szervizt. Felemelték a kocsit és közölték, hogy vége a kapcsolószekrénynek. „Kaputt!” Kétezer schilling a javítás. Egyikünkénél sem akadt ennyi pénz. Hajtottunk tovább. Biztattam őket, hogy pesti barátom majd segít rajtuk. Egyesben és kettőben zakatolt a kocs, nagyobb sebességben csönd volt. Pestig megszoktuk a kocs viselkedését. Jöttünk hazáig. Kolozsváron megyünk egy ismerős szerelőhöz. Vizsgálta a

kocsit, aztán megjegyezte, hogy az autók kapcsolószekrényében, nagy általánosságban, olajban forognak a fogaskerekek. Ha valamiképpen kifolyik onnan az olaj, zörög a kocsi. Töltött belé olajat. Hát abbamaradt a zörgés. És Pascălaunak a vámra kiadott tizenhatalmár lejárta és a márkáért nekem adott ötezer lejéért szép és jó kocsija lett.

A feleségem is felkísért Bukarestbe. Kihallgatásra jelentkeztem, hogy megköszönjem azt a világraszóló kitolást, amit Silai Ilonával és velem elkövettek. Nem fogadtak. A főnökök akkor mind begazoltak. Rángatták istenesen őket. Azt se tudták szegények, hogy a sok ellopott valuta mellett másnap mit fognak a tejbe aprítani.

München után egy álló esztendeig a sportvezetők sem kaptak prémiumot. Érdekes, hogy egy sem rongyolódott le, egy sem pusztult bele a nagy elnyomatásba. Mexikó után is bajba kerültek a tolvajok. A Dinamó Sportegyesület emberei nem hagyták annyiba, reklamáztak, és az elrendelt ankéton kiderült néhány piszkos ügy. München után hasonló „vérengzés” zajlott le sportkörökben, de a pénzügyek javát ez alkalommal eltakarta az a hatalmas gyászlobogó, amely a román sportolók lebölgése és „hazaárulása” miatt lengedezett a fejük fölött. Velem és a Silai-üggyel nem foglalkoztak. Kisebb gondjuk is nagyobb volt annál. Sajnos nem adtam írásba a történeteket. Mondtam mindenkinek, akit elkaptam, akit elértem. Megszokták tőlem a kritikát. Egyszer az atlétikai szövetség gyűlésén azzal a kitéttel adtak szót, ha nem bírálom őket. - Ilyenformán nincs mondanivalóm! - szóltam és leültem. Láttam disznóságukat, és állandó háborúban voltam velük. Különösen, „amikor futott a csikó”, mondhattam azt, ami a begyemben volt. Ahogy valami hiba csúszott be tanítványaim szereplésébe, nyeregbe érezték maguk, ők támadtak.

Így járt Szarukán László is. Nem tudta milyen nációhoz tartozik. Örmény-magyar lehet, de többször foglalkozott Mátyás király eredetével. Erősítette a Firea Victorral folytatott vitákban, hogy Mátyás színmagyar eredetű. Amíg jól szerepelt Szarukán a versenyeken, nem vitatkoztak vele. Amikor melléfogott egy pesti versenyen, Firea rögtön hangoskodva megkérdezte tőle: - Na, mondd csak, ki is volt Mátyás király?! És kitől származik?! Mi volna, ha kevesebbet foglalkoznál történelemmel és többet a felkészüléssel!

München után Silai Ilona bejelentette, hogy megfogadja a román sportvezetők tanácsát, és abbahagyja a versenyzést. A nagy „nemzeti gyász” közepette észre sem vették a bejelentést. Naptárunkban szerepelt akkor egy olaszországi verseny. Lemondtam. Icu elhatározása egy hétig tartott. Konstancán rendeztek egy versenyt. Két héttel azelőtt odautaztunk edzőtáborba. Megkérdeztem gúnyosan a szövetség vezetőitől, hogy Silai Ilona most már indulhat 1500-on Konstancán?! Indulhatott.

Finnek is jöttek Konstancára. Nagy Péterrel kaptuk a feladatot, hogy figyeljük őket. Volt mit figyelniük. Mert olyan fantasztikus munkát végeztek verseny előtt, verseny közben és verseny után, amelyet mi még nem láttunk. Lassevieren, a kétszeres (5000 és 10000) olimpiai bajnok és Vasaala a 800-as és 1500-as síkfutás (ugyancsak kétszeres) olimpiai bajnoka sajtókonferencián is elmondta, hogy „titkuk” az alapos felkészülés. Verseny előtt órás, alapos bemelegítést tartottak. Verseny után ehhez hasonló egy órás levezető mozgást végeztek. Érdekes, hogy Vasaala Konstancán nem olimpiát nyert számaiban, hanem öt- és tízezer méteren, Laaseevieren pedig fordítva, a nyolcszáz és az ezerötszáz versenyen indult. Ilyen sokoldalúan edzték. Rengeteg lazító tornát és légzési gyakorlatot végeztek. Megkérdeztük, miként oldják meg azt az amatőr sportolókra érvényes szabályt, miszerint nem volt szabad harminc napnál többet edzőtáborban tölteniük. Vatainent, a tanító, kiküldte a tanügyi minisztérium Brazíliába egyéves ösztöndíjjal, Laaseevierent egy turisztikai iroda alkalmazta. Másokat egy-egy újság vett pártfogásába. Tehát biztosították anyagi alapjaikat. Nagyon ügyeltek arra, hogy senki se süthesse rájuk a professzionizmus vádját. A finnek ugyanis 1932-ben megjárták Nurmival, aki

nyolcszoros olimpiai bajnok volt. Dr. Somodi írja a Los Angelesi olimpiáról szóló könyvében, hogy interjút készített Nurmival, amikor az panaszkolt; vád alá fogták, mert valamelyik versenyen húsz dollárnál valamivel nagyobb értékű tiszteletdíjat fogadott el. A per kimenetele ma is megdöbbentő. Nurmit mai szemmel nézve semmiségért tiltották le. Nem indulhatott az 1932-ben rendezett olimpián. Mit tehetett? Visszavonult, sportszer-szaküzletet nyitott. Hetvenhat éves korában halt meg Helsinkiben. Ő volt az az újkori sportoló, akinek még életében szobrot állítottak a helsinki stadion előtt. Mert a finnek nagyra értékelik az atlétikát. A helsinki stadion tornya pedig pontosan 72,66 méter. Mert Mikaaen éppen ekkora távolságra dobta a gerelyt.

Icu Konstancán 1500 méteren és 4x400-as váltóban indult. Verseny előtt négy gépkocsitartály vizet hoztak, mert esőfelhők gyülekeznek a stadion felett. Az öntözéssel megbízott, felsőbb parancsra hivatkozva, mégis vízzel árasztotta el a futópályát. Nemsokára megérkezett az előrelátott zápor. A versenyt másfél órával el kellett halasztani. Ott is gerelyekkel szurkáltuk a pályát, de mindenütt csupa iszapos és síkos maradt. Silai Ilona így is 4.16.8-cal országos rekordot javított. Csodálkoztak, és nagy elégedettséget mutattak a vezetők. Azt fejtegették Icunak, hogy nem szabad abbahagynia, máris helye van a következő olimpiára készülő román válogatottban. Magyarul: hízelegtek. Szurkáltam, szurkálhattam közben őket, nem reagáltak, mert immúnissá váltak a főntről kapott pofonoktól és rúgásoktól. Ezzel végére értünk az 1972-es évnek. Icu Félixen töltötte további idejét. Reumatikus fájdalmakra panaszkodott, ízületi bántalmakra, melyeket a versenysport és a senkit sem kímélő idő hoz magával.

Félix-fürdő kitűnő hely az ilyen természetű betegségek gyógyítására. Az északi államokból előszeretettel keresik fel ezt a Nagyvárad melletti gyógyfürdőt, ahol sokak véleménye szerint jó orvosok, alapos kezeléssel csodákra képesek. Mesélik, hogy botra támaszkodó betegek érkeznek ide a világ legkülönbözőbb tájairól, és bot nélkül mennek el, nem azért, mert ellopták a botjukat, hanem mert meggyógyultak. Van, aki mankóval tudja ezt a viccet. Ebben is van igazság! Mert nálunk mindent, de mindent lopnak!

1973-ban teljes gőzzel foglalkozhattunk az 1500 méteres versenytávra való felkészüléssel. Több nemzetközi versenyen bizonyíthattunk. Icu az akkori országos rekordjával a világ első húsz futónője közé került ezen a távon. Decemberben, a fürdő után, sántikált Icu. Nagyon fáj a bokája. A feleségem is így járt a fürdő után. Január közepétől február közepéig Budapesten készültünk a göteborge fedett pályás Európa-bajnokságra. A Népstadion szállodájában laktunk. Élelmezés, szórakozás, minden rendben volt. De a fedett pályás futópályákon nagyon élesek a megemelt kanyarok, és ez nagy igénybevételnek teszi ki a versenyzők bal bokáját. Megfájdult az Achilles-ina is. Többet jártunk a sportorvoshoz, mint edzeni. Végül a Népstadion körül végeztünk futásokat, kímélő edzéseket. Jeleztem a bajt szövetségünknek. Erőszakoskodtak, hogy már benevezték, nincs mit tennünk, versenyre kell állnunk. Mondtam, hogy nem vállalom a felelősséget a Silai Ilona eredményességéért. Erre kihagytak a küldöttségből. A bokája még jobban megfájdult. Áprilisban kezdett valamennyire helyrejönni. Félixen próbálkoztunk gyógytornával, könnyű mozgással. Az idő malmai kíméletlenül örölnék.

Kezdett újra foglalkozni a gondolattal: szegre akasztja futócipőit. A gyerekszülést sem odázhajta tovább! Silai Pali harmadéves volt az építészetin. Arra gondolt, hogy a két hátralévő évet Bukarestbe végzi, az ottani főiskolán. A fővárosiak megindultak, nemcsak fenték a fogukat Icura, de fonták is a hálót körülötte. Elhívták a fővárosba, központi edzőtáborba. Én nem mentem, mert a többi tanítványommal akartam pótolni a többszöri távollétem miatti lemaradást. Nyár elejéig Icu ide-oda utazott. Bokájával mindent megpróbáltak, csupa lyuk volt a lába

a sok injekciózástól. Aztán június elején, nem tudni mitől, egyszer csak elmúlt a fájdalma. Három hétig végre egyfolytában különleges edzéseket végezhetünk. Az országos bajnokságon 400-on és 800-on indult. A bokafájást az 1500 méteres versenyekre való megerősítésével magyarázta. Megnyerte mind a két távon az országos bajnokságot.

A versenyszezon elején két repülőjegyet kaptunk, és meghívót egy svédországi nemzetközi versenyre. Tizennégy országból, köztük az Egyesült Államokból, Új-Zélandból stb. hívtak versenyzőket. Mindjárt tudtam, hogy Grama Dumitru keze van a dologban! Válogatott atlétám volt 1968-69-ben, négyszázon és stafétában szerepelt kitűnően. Különben harmadéves volt geológián. Miközben én a női atlétákkal Bulgáriában jártam, a férfiak svédországi versenyen vettek részt. Visszatérve Bukarestbe találkoztunk a fiúkkal. Az egyik fiú tréfásan szólt, hogy Grama üdvözetét küldi a messzi Svédországból. Máskor is tréfáltunk így. Kerestem Dumitrut, hogy melyik csapattársa mögé bújt tréfaképpen. Nem ejtettek át a fiúk. Grama Dumitru egy Răducioiu nevezetű fiatal repülőmotor-mérnökkel csakugyan „elfelejtett” hazajönni. Akkor jutott eszembe, hogy Brassó-Pojánán Grama Dimi minden szabadidejében angolul tanult. A barátja pedig repülőgépmotorok szakkifejezéseit magolta angolul. Kétezer lejemmel tartozott Dimi, és olimpiai sportzsákom is nála maradt, mert én akkor csóró diák tanítványaimat, ahogy tudtam, úgy segítettem. Ez 1969-ben történt. Grama mindenkinek írt. És aki levelet kapott tőle, azt máris hívták a szekuritátéra. Nekem nem írt, de négy év elteltével küldte a repülőjegyet. Húztak sporttársaim, amikor elment, hiszen tudták, hogy pénzzel is tartozott, de valami azt súgta nekem, mi még látjuk egymást. Nem lehetek én olyan rossz emberismerő, hogy akárkiben megbízzam.

A repülőgépen Icuval terveket szövögettünk. Az ilyen rangos nemzetközi versenyeken busásan díjaznak. Biztattam, hogy próbáljuk meg ismét az 1500 méteres távot. Kiderült, hogy Grama Icunak is tartozott ezer lej. A BARNA klub meghívottjaiként gyönyörű szállodába vittek a stockholmi repülőtérre. Jött a főkönyvelő. Számolt. Hozta a pontosítandó versenyműsort. Világsúcskísérletek tarkították a versenyprogramot. Esti versenyt rendeztek. Egy belépőjegy harmincöt korona volt. 16.860 fizető nézőt számoltak. Nézegettem a műsort, fontolgattam a feleletet arra a kérdésre, hogy melyik távon induljon Silai Ilona. Láttam, hogy az 1500 méteres táv után harmincöt percre indítják a 400 méteres versenyt. Mondtam, megpróbáljuk ezt a távot is? - Ha jól érzed magad, Icu! Ha nem, nem! Nincs miért erőltetnünk... Megbeszéltük: 4:15-nél jobb időt kell futnia ahhoz, hogy országos rekordot és pályarekordot javítson. Megtudtuk, hogy gyönyörű ólomkristály kupákat készítettek a nyerteseknek. (Az első három kaptak.) Ötven korona járt nekünk naponként. A reggeli benne foglaltatott a szállodai költségekbe. Hetes bérletet kaptunk a Stockholmban való közlekedésre és naponta kétszer öt koronát taxira és előre nem látott költségekre. Arról is jó előre gondoskodtak, hogy a verseny végén taxi vigyen ki a repülőtérre. A főkönyvelő asztalra számolta a pénzt. Annyi koronát még nem láttam egy rakáson. Icunak csillogott a szeme. Megegyeztünk abban, hogy ilyenformán érdemes hajtani.

Kimentünk a stadionba edzeni. Összetalálkoztunk néhány világhíres atlétával. Nagyon jól éreztük magunkat meleg baráti körökben. Az igazán nagy sportolók barátságosak, segítőkészek, nagyvonalú emberek. Verseny közben keményen, ádázul küzdenek, de tisztelik a jobbikat, a győzteseket, a tehetségesebbeket.

A stockholmi stadion kívülről erdővel kerített középkori vár, belül mindennel felszerelt világszínvonalon álló versenypálya: 1912-ben itt rendezték az olimpiát. Futkároztunk az erdőben, aztán betrappoltunk a stadionba. Ahogy ott tornászunk, egyszer csak valaki hátulról befogja a szemem. Hátrapillantok. Egy nagydarab szakállas alak. A szemérről ismertem meg Grama Dumitru. Összeöleleztünk. Körülvettek a riporterek. Aztán nagy cikkeket írtak arról, hogy Grama Dumitru találkozott romániai edzőjével. És hogy Silai Ilonát világrekord-várományosként kísértem el Stockholmba, aki a román sportvezetők hibájából Münchenben nem indulhatott az 1500 méteres távon. Az egyik angol nyelvű lapot is hazahoztam, amelyben nem kíméltem sportvezetőinket, és átnyújtottam „farkasaimnak”. Én már ilyen vagyok. A sunyi embereket nyers nyíltsággal szoktam sokkolni. Abból tudom, hogy ez alkalommal is sikerült, mert még sunyibbakká váltak, még jobban igyekeztek elásni minket.

Azt mondja Dimi, hogy pénzünket nem muszáj elköltenünk. Konyak eladással se foglalkozunk, majd ő elintézi mindent. Etetett-itatott. Peugeot kocsijával mindenhol elvitt, minden érdekes dolgot megmutatott. Az egyik este nála vacsoráztunk. Szerény tizenkét szobás házában fogadott. A felesége valami kiküldetésben járt, magunk gondoskodtunk a vacsoráról. Beugrottunk egy-két élelmiszerüzletbe. Dimi kiosztotta a feladatokat. Nekem kellett italt válogatnom, Icunak édességet beszereznie, ő maga pedig a húsokkal, tehát a lényeggel foglalkozott. Napóleon konyakot és dán sört válogattam, Icu déligyümölcsöket. Flekkent ettünk. Felségesen éreztük magunkat. Másnap este megismételtük a vacsorát. És a kitűnő hangulat csúcsán Dimi megtömött minket pénzzel. Busásan megadta az adósságát, és kifizette a Romániából kicsempészt konyakjainkat is. A következő estére még ennél nagyobb meglepetést ígért. Valóban meglepődünk, amikor egy irattartóból szerződést vett elő. Ékes svéd nyelven edzői fizetést, egyéves nyelvtanfolyamot és hat hónap alatt családdegysítést ígért a szerződés. Icunak tornatanári állást ajánlottak. Azt hittem, meseországba jutottam. Kértem Icut, mit tegyünk? Óbégatott. Palit emlegette, nem tudott határozni. Dimi akkor kapta meg a svéd állampolgárságot és a svéd atlétaválogatott tagjaként Nizzába készült, ahol a román válogatottal is találkoznia kellett. Mondtam Diminek, ne siessük el ottmaradásunk ügyét, még gondolkozzunk!

Sajnos, az időhúzás nem segített. Icu nem akart maradni. Talán, mert félt, hogy a svéd állampolgárság megszerzéséhez szükséges évek előtt már nem léphet sikerrel a futókörbé. Én meg attól félttem, ha csak én maradok hazatérve befeketít. Mi történik akkor a feleségemmel és a fiammal?! Végül nem írtuk alá a szerződést.

A verseny napján ülök a lelátón. Icu már bemelegített. Egyszer csak feláll tőlem meglehetősen távol a tribün kanyarjában egy torzonborz, szakállas ember. - Szervusz, Kutya! - ordítja. Felfigyelt rá egész Svédország. Nézem, nézem, hát nem tudom, ki az, aki a nevemen szólít. Aztán ráismertem „Szentpéterire”. A kolozsvári református kórház igazgatójának, Péterfinek a fia, aki Vásárhelyen végzett orvosként egy római kirándulás alkalmával kinn maradt, és később Svédországba került. Akadályfutóként a román válogatottban is szerepelt, ahol edzője voltam. Eskilstunából, ahol sebészorvos, azért jött föl Stockholmba, hogy találkozzon velem. Egész nap velünk maradt. Egy csomó vitamint vásárolt az Icu kérésére. Levelet hoztunk tőle az édesanyjának, a Boldog utcába. Kínózta a honvágy. Kért tőlünk valami hazai aprópénzt. Egy lej maradt nálam, mást nem adhattam. Fogta a hideg fémpénzt, és ki tudja mire gondolva, elérzékenyült. Tudom, mi a honvágy, megpróbált engem is. Vele együtt sírtam.

Icu úgy ment a versenyen, mint egy angyal. Az utolsó háromszázon úgy száguldott, ahogy rövidtávon a nagy vágózók szoktak. 4:10,8! Hat tizedet javított az országos rekordon. Eredményével beírta nevét a stockholmi stadion csúcstartói közé. És nem futotta ki magát. Másodiknak a svéd nő érkezett. Jó harminc méterrel elmaradt mögötte. Így is svéd csúcsot

javított. Amikor Icu meglátta eredményét a villanyújságon, örömeiben elkezdett táncolni. Indult négyszáz méteren is. Két könnyű kört rendeltem el stadionon kívül és lazítást. Aztán starthoz állott. Csoportjában első lett. Eredménye csupán egy másodperccel maradt le a másik csoport győztesétől, és így a második helyen végzett. Elhalmoztak ólomkristály kupákkal. Ötöt kellett hazacipelnem. Boldog hordár is van a világon.

Figyeltem a stadionban a zsongást. Nemcsak a világhíres atléták felvonulása nyújtott nagy élményt, hanem a svéd gyerekek számára megrendezett döntők. Kitűnő Adidas felszerelésben futottak a svéd csöppségek. Szőke hajuk lebegett. Olyanok voltak, mint a tejporreklámok. És mindent a legnagyobb komolysággal, a felnőtteket utánozva végezték. Keményen küzdöttek. Tizenhatezer ember ugrott talpra és üvöltött a gyerekek versenyén. És a díjkiosztásra Lasse Virent az olimpiai bajnokot kérték fel. Ennél jobb és szebb atlétikát népszerűsítő reklámot sehol sem láttam. Az atlétika Svédországban ünnepet jelent. Tombolt a közönség. És az utolsókat is megtapsolták. Nem csúfságból, mint nálunk, hanem tisztelettel. Atlétának nem lehet szebb hazája.

Svédországban nem láttam ideges embert. És a levegő talán sehol sem olyan tiszta, mint ott. Megtapsoltak, amikor szaladtunk a park fűvén. Akárcsak Londonban, a Hyde parkban. Moszkvában, Grenoble-ban, Romániában, Olaszországban lefűtyöltek.

A parkban, ahol futottunk, jólöltözött, elegáns emberek aludtak hálózsákban. Senki sem zavarta őket. Péterfi elmesélte, hogy a mienkhez képest micsoda szociális védőhálóval vigyáznak Svédországban az emberekre. Elmaradottságunk megdöbbenett. Péterfi csak egy dolgot említett, amelyben az erdélyiek a svédek fölött állnak: a baráti érzés, a vendégszeretet. Az északi népek hidegebbek. Ahogyan nálunk mondják: maguknak valók. Másik nagy élményem, hogy csak úgy besétáltam a királyi palotába. Nem vizsgáltak, nem világítottak át, iratainkat nem ellenőrizték. Nagyszerű érzés az, amikor megbíznak az emberben.

A középtávfutóknak naponta edzeniük kell, felidézniük azt a fáradságérzést, amelyet versenyen aztán le kell küzdeniük. Az emlékezetes verseny után maradt még néhány napunk a repülőgépünk indulásáig. Az edzéseken, városnézéseken kívül Icu vásárolt is. Olyan üzletekben jártunk, ahol öröm a vásárlás. Icu alkudni akart, de Grama ezt határozottan visszautasította. Igaza volt. Nem török bazárban jártunk, hanem az árubőség, árubemutató és a kiszolgálás magasiskoláját gyakorló kellemes, szellős, mesés üzletekben.

Minden este újra tárgyaltuk, hogy maradjunk-e vagy ne?! Grama biztatott. Icu makacskodott. Végül Grama, mert nem akart erőszakosnak tűnni, csak annyit mondott, hogy jól gondoljuk meg, nehogy hazatérve, megbánjuk a dolgot.

Megbántuk.

Visszaérkezve Bukarestbe, elláttam a vezetőket külföldi cigarettával. Akkor még nem tudtam pontosan, mi van azokban a lapokban, amelyeket főként a megjelent fényképekért hoztam haza. Miután lefordították a szövegeket, nem tették az ablakunkba. Mert pontosan azt írták, amit megszokott szabad szájúan kimondtam. Ezután kezdődtek a kitolások.

A kezdeti dicséret és gratulációk folytatásaként megnyírbálták az országos rekordjavításért járó prémiumot. Háromezer lej járt Icunak, nekem pedig az összeg fele. A pénztárnál már csak ezer lej szerepelt Silai Ilona nevére. Kiderült, hogy előttünk Firea Victor elvtárs járt a pénztárnál, és az Icunak járó pénzt egyharmadára csökkentette, a nekem járó összeget pedig kihúzta a kiutalásból. Indultunk reklamálni. A lépcsőkön épp jön velünk szembe Firea. - Vááj!

Valami baj lehet! Valami félreértés történt. Menjetek csak szépen haza, majd elsimítom az ügyet. Elsimította. Soha nem kaptuk meg a nekünk járó pénzt.

Egy hónap múlva gyönyörű csomag érkezett a Silai Ilona nevére, az Atlétikai Szövetség címére. A stockholmi stadion miniatűr aranyozott ezüst makettjét kaptuk a Silai Ilona rekordjának vésetével. Kíváncsiságból a fővárosi konszignációban felértékelítettük. Hatezerötszáz lejt akartak adni érte. Akkor ez nagy pénz volt. Szép ajándékot kaptunk. Le a kalappal a svédek előtt.

Bukarestben, az atlétikai versenyek színhelyén, kis márványtáblán szerepelt mindazok neve, akik olimpiai érmet szereztek. De a zsarnok leparancsolta a táblát, mert kiváló sportolóink közül rengetegen végleg elhagyták hazájukat. Elhagyták, mert valósággal elidegenítették, elüldözték őket... A házi elnyomással, a sok tolvajlással és úrhatnamsággal szemben a szabad világot, a megbecsülést és tehetségük kiteljesítésének korlátlan lehetőségét választották. Jól tették. Nem is tehettek másként.

Helyes volna, ha nevüket újra márványtábla őrizné minden hazai stadionban, ahol pályájukat elkezdték, és ahol rekordjaikat kis közösségünk nagy örömére elérték.

Tizenhetedik kazetta

Megismerszik a magyar... a fűrásáról. Tabletták a láthatáron. Híres László lovat nem lop, hanem vásárol, és javasolta, hogy Románia címeréből vágják ki az olajfűrótoronyt. (Azóta sok víz lecsordogált a Dunán, Dráván, Száván, Olton, Maroson és Szamoson, és íme, az istenadta nép kivágta az egész címet az ország lobogójából.) Icu Németországba megy. És ott is marad. Utána megy a férje, az anyósa, a gyereke és később egy kitűnő vágtázó is, aki kolozsváribb, mint Moinea és gyorsabb is, mert egy másodperccel megjavította a nagy titán száz méteres rekordját, edzőnek sem akárci, de kényelmessége legendás hírű. Következik egy olyan atléta, akinek sikerei az édesanyja meggyőzésével kezdődnek és folytatódnak jókora frással. Mindkettő várakozásunk ellenére szépre sikerül, szebbet miért is várnánk a középkorú Kutjától, akiről kiderül, büszke arra, hogy nem hívják Birăunak, hanem Bírónak, mert a kettő közötti minőségi különbséget olykor-olykor az utóbbi hétpróbás becsülete mutatja. Radu sír. Aztán újra meghízik, liheg, cigarettázik, italozik és nőzik, közben persze katonáskodás helyett sportolgat. Kiderül, hogy az atlétikában így még véletlenül sem születik valamire való eredmény, és Zsdanovnak is igaza lesz, miszerint: Az elvek győznek, de nem békülnek! Kutya elvágja a gordiuszi csomót, Radu abbahagyja a versenyzést, de hűséges edzője testnevelő tanárt farag belőle, amiért dicséret jár: 1. A tanítvány bevallja, hogy mesterétől tanulta az edzés tudományát! 2. A tanítvány tanítványának a tanítványa világ-rekordot fut! Végül szóba kerül Ionica, akinek gyorsan szalad a keze, a lába pedig aranyat ér, amíg el nem csúszik a vizesárok linóleumán, és kisebb-nagyobb szerencsék és szerencsétlenségek között sportpályafutására azzal teszi föl a koronát, hogy Németországba fut állkapcsát fájlaló barátja elől. Az olvasó viszont ne siessen a következtetéssel, nem minden sportoló marad, menekül, rohan külföldre. Akad idehaza több is, szó lesz róluk a következőkben. És arról is, hogy a jobbak sietve elhagyják az országot, ha tehetik...

Stockholmi jó szereplésük után Bukarestben az Európa-kupa versenyen magyar, lengyel, angol, bulgár, csehszlovák és román vetélkedőre került sor. Silai Ilona nyolcszáz méteren nagy harcot vívott olimpián győztes angol ellenfelével. Kettőjük harcából a harmadik versenyző került ki győztesen. Idejében előre billentette a fejét, és az övé lett az elsőség. Akkor megvádoltak a román vezetők, hogy eladtuk a versenyt. Igaz, a lelátón végig a magyarok között ültem, velük beszélgettem. Azt a versenyt a magyar csapatnak kellett volna nyernie, de egy-két ponttal az angolok léptek tovább, mert a magyar gerelyvető eszközének hegyét kifogásolták a román versenybírók, és a szokásos más módon is befolyásolták az eredmény alakulását.

Az Európa-kupa versenyei közben megjelent a román válogatottban egy addigi ismeretlen orvos. Gazdagon felszerelve pirulákkal, minden étkezés előtt végigjárta az asztalokat. - Te milyen versenyen indulsz? - 800 méteren... - Na, akkor beveszed ezeket a pasztillákat! És szép sorban mindenkinek beadagolta az ajzószeret. Popovici doktort nem tudtuk, ki küldte, ki támogatta, de teljhatalma volt. Edzőként nem tudtam, miként küzdhetek ellene. Így tettek a román sportolókkal Montreal előtt is. Az ellenőrzések gyakoribbakká váltak és alaposabbakká. Kimutatták például, hogy vizsgálat előtt egy hónappal milyen erőfejlesztő szereket vettek be a sportolók. Láttam egy átiratot a Firea Victor asztalán, amelyben figyelmeztetik a román atlétikai szövetséget az új ellenőrzések hatékonyságáról. Ez meggondolkoztatta a vezetőket, de nem gondoltak a dopping tiltására, hanem inkább arra, hogy miként lehet túljárni az ellenőrzők eszén. Ha visszamenőleg egy hónappal kimutatható az anabolikus szerek

használata, akkor elrendelték, hogy versenyek előtt egy hónappal szigorúan szüntessék be az orvosságok adagolását. Ilyen feltételek mellett Silai Ilona fokozatosan kikerült ellenőrzésem alól. Az is igaz, hogy azért is hazakíváncsoztam, mert Kolozsváron vártak reám tanítványaim, akiket egyetlen kiválóságért sem hanyagolhattam el. - Hagyjuk a fenébe az egészséget! - mondtuk egymásnak Icuval, és hazatértünk Kolozsvárra.

Keserű szájjal az is okozta, hogy budapesti tartózkodásunk idején edzői munkámról részletesen beszámoltam egy Csutka nevezetű szakembernek, aki erről négyoldalas írást jelentetett meg a módszertani kérdéseket tárgyaló szaklapban. Itthon a szememre vetették, hogy miért nem közlöm a hazai lapokban tapasztalataimat. Nem volt igazuk, mert több ilyen, román szakemberrel közösen alkotott írásomból egyet sem hozott a hazai sportszaklap. Felajánlottak nekem Pesten szövetségi edzői állást. Szép pénzt kereshettem volna, de nem vállalhattam. Egyrészt a hazai viszonyokért, másrészt mert a magyar sportemberek kíméletlenül fűrték egymást. Meg is mondtam ott: Megtanultam tőletek, mit nem szabad csinálnom! Nem szabad belekeverednem az edzők közötti intrikákba!

Nálunk sikerrel dolgozott egy időszakban Híres László atlétaedző. Kiválogatta a legrátermettebb sportolókat, és szigorúan kikötötte, mindenben kövessék utasításait. Akkor Arnaut mesterrel együtt az ifjúsági atlétikai válogatottat edztem, láttam, mit csinál Híres László. Tőle is tanultam, de viselkedésben nem követtem, mert néha botrányt is okozott. Felpofozta például a minisztériumi kapust. És mindenki személtáda és senki volt neki. „Meghajtotta” kissé a román válogatottat. Akik nem bírták az iramot, kiestek, de a többiekkel jó néhány országos rekordot javított, szép eredményeket ért el. De aztán vissza kellett térnie Pestre, ahol ugyancsak összeférhetetlenségéről beszéltek. Közben üzleteléséről volt hírhedt. A végén, mert újra visszatért hozzánk, versenylovakkal kereskedett. Szigorúan bánt a sportolókkal. Kolozsváron felfedezte, hogy két atléta „összeszűri a levelet”. Kivettek egy szobát, és délelőttönként ott találkoztak. Persze edzésen meglátszott rajtuk a mindennapi kedvtelés. Híres kinyomozta, hol találkoznak. Odarendelt néhány vezetőt és engem is, tolmácsnak. Nagyon csúnya szájú lévén, a felét sem fordítottam le annak, amit mondott, ami nálunk akkor államellenesnek bizonyult. Előfordult, hogy nem kaptunk a kocsiba benzint. Azt mondta nagy hangon Híres, hogy vésessük ki Románia címeréből az olajkutakat, ha arra sem vagyunk képesek, hogy a folyamatos benzinellátásról gondoskodjunk. (Különben ez mostanában megtörtént, de nem azért, mert a benzinellátás továbbra is minősíthetetlen!) Aztán egyik alkalommal, amíg egyik atlétánkat masszírozta, ellopták a „bibliáját”. Ez egy kétszáz oldalas füzet volt. Benne szigorúan titkos edzésprogramjait őrizte. Ebből is óriási botrány lett. Néha szimpatikus volt, néha kiállhatatlan. Ugyanezt tapasztaltam én Pesten is, ahol örökösen keresztbefűrték egymást a sportvezetők. Kinek jó ez?!

Silai Ilonának én 1975-ig adtam edzésprogramot, de 1972-től már kikerült a hatáskörömből lábfájása és a fővárosba való kíváncsozása miatt. 1974-től Silviu Dumitrescu irányítása alá került Bukarestbe. Később az ajzószerektől sem óvták. De Montrealban sem engedtem szaladni az olimpiai versenyek 1500 méteres versenyén! Aztán egy doppingvizsgálaton kimutatták nála a tiltott szerek használatát. Két évre letiltották. Elsőnek a budapesti Népsport írta meg. Eredményei egyre gyengébbekre sikerültek, sportpályafutása a végéhez közeledett. Moszkvában még versenyzett, harminckilenc éves korában. 1981-ben gyereket szült. Közben, mert a férje Bukarestben egy szobában lakott Létay Lajos fiával, beválasztották a Magyar Dolgozók Tanácsába. Ki választotta be? Miért kellett oda? Mit csinált ott? Erről nem szól a krónika.

Férje kitűnő építész lett. Ő tervezte a csíkszeredai sportcsarnokot és a mentőállomást, aztán visszakerült Kolozsvárra, a helyiipari vállalat főmérnökének.

Icu négy olimpián vett részt. Aztán edzősködött. Így azt nyilatkozta a sportlapban, hogy atlétanőivel jobb eredményt ér el, mint én. Kitolta a gyerekkocsiban a fiacskáját a stadionba, és kötögetett a pálya szélén. Hát edzősködni ilyen módon nem lehet. Nem is ment ez sokáig neki. Hiába lépett be a pártba közben, ez sem segített.

Icut is kikezdték a sportaktivisták. Az egyik Augusztus 23.-i fővárosi sportparádéra tizenöt embert kellett volna előállítson. Egyet sem küldött. Akkor elővették mint párttagot. Nem nézték olimpiai babérjait. Aztán vissza akart kerülni a börtényházhoz, ahol megüresedett a sportaktivista hely. De nem őt nevezték ki, hanem egy Szekernyész nevezetűt, akinek a bátyja központi pártaktivista volt. Mondtam neki, hogy tornatanári és edzői képesítéssel miért vállalna aktivistaságot, hiszen az nem neki való. Megsértődött. És ezután kezdett arra gondolni, hogy kinn marad Németországban. Családi életében is összekavarodtak a dolgok. Egy nő a helyébe akart kerülni, aki célja eléréseért kétszer is öngyilkosságot kísérelt meg. Icu szükséges Achilles-ín műtétre utazott a híres németországi Landgraf nevű orvoshoz. És kinn maradt Frankfurtban. Gyerekét a Vörös kereszt segítségével kérte, de két és fél évig az egyik szomszédasszony nevelte Kolozsváron. Aztán a férje, gyereke és anyósa is kikerült Münchenbe. Egy-egy évet tanultak. Icu most edzősködik, Pali megbecsült építésmérnök.

Silai Ilona székely származású. Kivitte az apját is Németországba. Néhány hónap után hazajött az öreg. - Miért jött haza Gergely Bácsi? - Hát tudod, fiam, azok a németek nem normálisak! - Miért? - Elmennek reggel, és este jönnek haza a munkából! Nem volt kivel egy pohár bort megigyam! Hát ezért!

Különben így járt Kovács Picu is Los Angelesben. Alig várta, hogy hazatérjen. Unta magát Los Angelesben. Nem találta a helyét a leánya házában.

Engem akkoriban még nem a pohár, hanem tanítványaim vonzottak vissza világjáró útjaimról, és tartottak mindvégig szülővárosomban. Neves atlétáim sorából szívesen emlékszem Darvas Bélára, aki tizenöt éves serdülőkorában román bajnok lett 100 méteres síkfutásban. Húsz éves korában pedig 10.3-ra javította Ion Moina országos rekordját. Tizenhárom testvére volt. Ott laktak a Munkás Sportklub udvarán. Értelmes, jó felfogású gyerekként ismertem. Egy-egy technikai megoldást elég volt egyszer elmagyaráznom neki. Rögtön tudta, miért és hogyan kell tökéletesen végrehajtania a bonyolult gyakorlatokat is. A kereskedelmi iskolába másodiknak került be.

Már üzleti gyakorlata idején híressé vált kényelmességéről. Elnyúlt a pult mögötti széken, és minden vásárlót eltanácsolt. - Nézzen be a jövő héten... Az egyik nap két atlétám szépen felöltözött, és komoly vásárlóként beállított az üzletbe, ahol Béla gyakorlati idejét töltötte. Kinéztek valamit a legfelső polcon és leszedették a gyakorlakkal, akinek dolgoznia kellett, hiszen az üzletfelelőshöz fordultak előbb a „komoly” vásárlók. Válogattak az áruban. Sorra lekértek mindent, ami fenn volt a legfelső polcon. Béla felmászott a létrán, lejött, újra felkapaszkodott. A végén a fiúk semmit sem vásároltak, de nagy hangon megígérték, hogy benéznek Darvas Bélához következő héten is. A délutáni edzésen már nem kellett visszatartaniuk a röhögést. Mindnyájan vidámak voltunk, csak Béla kesergett, hogy izomláza van a sok lépcsőmászástól.

Aztán Temesváron végzett testnevelői szakot. Tiszta tízessel végezte az egyetemet is. Nagy ambícióval tanult és sportolt. Kitűnő csapatembernek bizonyult, aki teljes erőbedobással küzdött a pontokért. Váltóban nem ismert lehetetlent. De amikor kényelembe helyezte magát, nehezen lehetett kimozdítani, úgy látszik, tudatosan tartalékolta erőit.

Segítettem, irányítottam az életét. És magam mellé vettem edzőnek. Erről már szoltam? Örökké késett. Bevezettem, hogy minden későnek vásárolnia kell egy labdát. Darvas Béla vagy hat labdát hozott. Képtelen volt rendszeresen nyilvántartást vezetni. Szereztem neki lakást a Linczegr utcában. Hol van ez az utca? A vármegyeháza mellett. Nehezen tudtuk rábírní, hogy átvegye a lakást. Kényelmesebbnek találta, hogy a bátyjánál lakjon. Aztán bele-szeretett egy atlétanőjébe. Elment utána Désre, ahol később tornatanároskodott. Feleségül vette tanítványát, aki mert fiatalabb volt nála, szülői beleegyezés nélkül ment hozzá. Harminchárom éves volt, a felesége tizenkilenc. Tordára kerültek, onnan vissza Kolozsvárra, ahol a tanúgyhoz tartozó Atlétikai Klubnál edzősködött. Amikor már rengetegen nyüzsögtünk a stadionban, külön csoportot alakított a Méhes utcai iskolában, ott tanított az iskola udvarán. Országos ifjúsági bajnokságot nyert Tripon nevű tanítványa. És a feleségét, Darvas Olgát is kitűnően irányította. Olga nyolcszáz méteren országos harmadik helyet ért el, az ifjúsági kategóriában. Egyszer meglátogatta Pesten a nagynénjét. Silai Pali is ott járt Németországból. Beültette feleségéstől, egyik kisfiával együtt az autójába, és kivitte magával Münchenbe őket. A másik Darvas fiúcskát a Vörös Kereszt segítségével vitték ki, úgy hogy repülőre tették Kolozsváron és átültették Bukarestben egy Frankfurtba tartó gépre. Pont így történt Károlyi Béla kislányával is. Csakhogy őt Los Angelesbe vitte a repülő.

Darvas Béla harmincnyolc éves korában kolozsvári egyetemi csapatban még országos bajnokságot nyert a 4x400 méteres váltóban. Jó kezdő ember volt. Sportszerűen él. Nem dohányzik, nem iszik. Most is pályára lép a veterán bajnokságokon. Ha majd megadják neki a német állampolgárságot, indulhat az Európa-bajnokságon is.

Rusu Radu kolozsvári vasúti szakiskolásként a mezei futók városi szakaszversenyén, teljesen kopaszra borotvált fejjel, első lett ezer méteren. Nagyon megtetszett küzdőszelleme. Behívtam az öltözőbe, és tehetségére hivatkozva megkértem, lépjen tanítványaim közé. Adtam neki egy melegítőt és egy doboz rahátot ajándékba. Később elmondta, hogy ajándékom nagyon meglepte, nagyon jól esett neki. Hetenként háromszor járt edzésre. Mozdonyjavító lakatosnak készült. Sportember lett. Háromhetes edzés után eltűnt, kimaradt. Bevett szokásommá vált, hogy ilyenkor rögtön utánajártam az esetnek. Megyek az osztályfőnökéhez, kértem, mi történt. - Hát nem tudja?! Meghalt az apja! - Nem tudtam. Az apja tüdőbajos volt. A bátyja birkózóként verekedett egy kocsmában és bezárták. Ezért aztán özvegy édesanyja megtiltotta a kisebbik fiának, hogy sportoljon. Hiába ment tornatanára, hogy lelkére beszéljen. Makacskodott. Egy szép tavaszi napon meglátogattam Rusunét. Be sem engedett. - Kedves asszonyom. Fontos megbeszélni valóm van kegyeddel... Az asszony szigorúsága nem enyhült. - Egyszerű parasztasszony vagyok, hagyja a kedveskedést! - mondta hidegen. - Elegem van mindenből! A fiamat pedig sehova nem engedem! Megmondtam, és ehhez tartom magam! A szemébe mondtam: - Tudja, amikor én falun járok, köszönök az embereknek. És ők visszaköszönnek nekem, pedig nem ismernek. És ha nem sietek a köszönéssel, ismeretlenül is köszöntenek, behívnak, leültetnek és emberségesen bánnak velem. Maga azt tartja magáról, hogy egyszerű parasztasszony? De a köszönésemet nem fogadja! Be sem enged a házába! Székkal sem kínál! Azt kell, hogy mondjam, hogy nem faluról való, hanem egy neveletlen proletár nő! - Ha már belekezdtem, folytattam kíméletlenebbül is. Azt gondoltam, ha nincs kivel tárgyalnom, legalább jól odamondok neki, és megyek a dolgomra. - Tessék bejönni! - mondta kisvártatva Rusuné, és leültetett a szobában.

Először arról kellett meggyőződnöm, hogy sportolóként a fia nem lesz tüdőbajos. Aztán arról, hogy a tanulásban nem éri hátrány. Amikor elmondtam: nálam nem cigarettázhat, nem itározhat és tanulmányi eredményeit is ellenőrzöm, és havonta háromszáz lejt kap élelmszerben vagy pénzben, akkor érdeklődőbbé vált. Most már biztosítékot kért arról, hogy nem a levegőbe beszélek. Megegyeztünk, hogy másnap az iskolában az igazgató és testnevelő tanárja előtt beszélünk a fia sorsáról. Még nem tudtam, miből adom az ígért összeget, mert a kezdő atlétáknak nem járt kalóriapénz. Csupán reméltem, hogy az első versenyen Rusu eléri a megfelelő teljesítményt a nyolcszáz méteres síkfutásban. Úgy döntöttem, hogy majd a fizetésemből adom a megígért három szürkét, de akkor sem hagyom elkallódni ezt a tehetséget. Beszélgettünk a fiú további jövőjéről is. Biztosítottam, hogy szakiskola után esti líceumban érettségiig segítem. Megbeszéltük, hogy havonta értékeljük a Radu előmenetelét, mert szükségem van az édesanyja segítségére is közös célunk eléréséhez. Fogadtam, hogy apja helyett, ha kell, apja leszek, és szigorúan bánok vele, mert abban a korban van, amikor könnyen elsikkad a jó szándék, ferde utakra téved a fiatal.

Egy évig tartó kemény munka után 2.43-mal országos rekordot hoztam ki Rusu Raduból az ezer méteres síkfutásban. Nem volt még tizenöt éves. 1964-ben elvégezte a szakiskolát. Beíratam az estibe. Tizenhat évesen indítottam 800 méteren. 1.59.6-ot futott a nagybányai stadionban. Bekerült a reménységek válogatottjába és havonta nyolcszáz lejt kapott, ami megfelelt egy munkás fizetésének. De kijártam neki a munkahelyi felmentést. Munka helyett sportolt, járt a fizetése. Az anyja nem győzött hálálkodni. A Rusu Radu fejlődése töretlen volt. Gyors, jókötésű gyerekké fejlődött. Szenzációs munkabírása jó ellátásán, rendezett családi körülményein alapult. Hányszor vacsorázott nálam, nem számoltam. Ha minden tanítványaimra költött pénzemet összeszámolnám, sarokháza való telne belőle. De életcélom sohasem volt a sarokház-építés. Inkább a hivatásomnak éltem, minden arra áldoztam. Akkor Rusu Raduval együtt népes csoportot edztem. Căprariut, Darvas Bélát, a nyolc tagú Szakács családot, a két Székelyt, Karda Mikit, Mănstureanut, Silai Ilonát, Juhos Katit. Hirtelen ennyit tudok felsorolni. Harmincnál több tanítványommal foglalkoztam.

Rusu Radu 1500 méteren is próbálkozott. Ha már nem kellett dolgoznia... Persze erről nem volt szabad tudjanak a külföldiek. Az amatőr sportolóknak legfennebb harminc napig tartó edzőtáborozást engedett a nemzetközi szabályzat évenként. Minket már akkor arra szoktattak, hogy hazugsággal képviseljük az országot. Miért éppen a sport lett volna ez alól kivétel. Jól mondja az, aki sok évtizedes erkölcsi romlásunkról beszél. Nálunk az „ügyeskedés” kisebb-nagyobb csalások sorozatát jelentette. Megszokni könnyű, leszokni róla roppant nehéz. Tessék csak jól körülnézni, hogy mi folyik itt nálunk a csodálatosnak mondott mindennapi életben! A becsület bennünk annyi volt, hogy élünk a lehetőségekkel. Nem lötyögtük el az időt, hanem dolgoztunk. Rusu Radu tizenhét évesen ifjúsági Balkán-bajnok, és mezei futásban bajnok-csapatunk tagja. Második 800 méteren. Országos második 1500 méteren. És így tovább. Még 4x400 métert is szaladt az országos ifjúsági stafétában. Tizennyolc évesen országos bajnok 800-on, 1500-on és akadályfutásban. 4.15-tel megdöntötte Căprariu országos csúcsát akadályfutásban. 1500 méteren beállította Vámos Zoltán és Plăcintaru rekordját. Iskolásbajnok volt több számban is. Értékes ajándékokkal halmozták el akkoriban az iskolásbajnokság győzteseit is. Ha akkor gátlástalan pénzhajhászásba fogunk, vagyont szerezhettünk volna. Nem tettük, mert én a nagyenyedi és a kolozsvári Kollégiumban a becsületről életre szóló tanítást kaptam, és eljátszani a becsületemet sohasem volt szándékomban. Rusu Raduval kapcsolatos az az emlékem, amikor a kolozsvári stadionban időmérő főbíróként csupán egy másodperccel a javára döntök, szép prémium üti a markunkat. Ezen a versenyen kétszer fordult elő, hogy Radu rekordbeállítást futott. Egyik-másik időmérő szerint rekordot javított. Rajtam múlt,

hogy az időmérők közül a rekordot mérők vagy csak a rekord-beállítók csoportját erősítettem. A verseny végén a lelátón ülő hivatalosságok, akik ugyancsak mérték a Radu idejét, hozzám léptek és gratuláltak becsületességemért. Ez jobban esett, mint az akkor kiírható legeslegnagyobb prémium. Firea Victor, az atlétikai szövetség főtitkára is dicsérőim között volt. Neki csak ennyit mondtam: - Engem nem Birăunak hívnak! Bíró a nevem! Nemcsak a nevek írásában van különbség, hanem abban is, ki, hogyan védi nevének tisztaságát!

- Mit csinálunk, Radu?! - tettem fel a kérdést, amikor tanítványom húsz éves lett. És abban az időben sokat utazgattam mindenfelé, többnyire Silai Ilonával. Közben Radu is járt Kubában. Egy hónapig ült ott, hízott hat kilót. Úgy szaladt, mint egy traktor. És már kezdett elkanászosodni. Mérem az idejét négyszázon. Pocsék. - Mi lesz veled, Radu?! Jön a mezei futóverseny döntője, nyakunkon a Balkán-bajnokság! Csakis munkával javíthatunk formádon. - Másnap, csúszós, sáros pályán edzésbe fogtunk a Törökvágásban. Az aljába gyűjtöttem a társaságot. Ötször felfutottam és vissza. Mértém az időm. Indítom őket az általam elért időre rászámítva néhány másodpercet. Bemondom nekik a normát. Az emelkedő közepén állva mértem az idejüket. Radu küszködött, izzadt, lemaradt a többiektől. Bátorítottam, hogy addig folytatjuk a próbát, amíg a megadott időt eléri. A hetedik fordulónál földhöz csapta a sapkáját, és hangosan szitkozódott. - Nem megyek többször! Nem csinállok semmit! - Hogy mondtad?! - Megnyugtattam, hogy jól hallottam, és szóról-szóra megismételte a káromkodást is. Nagyon nyugodt lehettem, mert bal kézzel úgy megcsaptam hirtelen, hogy arccal beesett a sárba. - Vedd föl a sapkád, szaladj le a vezetékig, és mosd le az arcod! Ha még egyszer azt mondd, hogy NEM, úgy kirúglak a válogatottból, hogy lábad sem éri a földet. Hallgass ide! Még ötször felfutsz a hegyen, és a vezetéktől indulva még lekeversz 5x100 métert! Ha nem, mehetsz szépen haza! Holnap pedig felveszed a munkaruhád és befekszel a mozdony alá! Vagy elfelejtetted a mesterséged?! Én pedig fölkeresem anyádat, és elmondom neki, hogy hány éve vagy hivatásos sportoló, hány országban jártál, mit dolgoztál a kezem alatt, s mit kínlódtam veled, akit fiammá fogadtam, hogy ember légy!...

A vége az lett, hogy Radu elkezdett sírni. Szótlanul csinálta, amit mondtam. Második lett a Balkán-bajnokságon. Első kellett volna legyen. De akkor már védtem a tanítványomat. Megtámadott az állami edző, egy kicsi mitugrász alak! - Te, hát azért küldtük a Balkán-bajnokságra a tanítványodat, hogy elszalassza bajnoki címet? Néztam a nagy hangú kis embert, és megkértem: először is köszönjön és viselkedjen, mert úgy fenéken rúgom, hogy az ortopéd orvosnak kell majd kiszednie a cipőm orrát a seggéből. Másodszor pedig fogja be a száját, hiszen ő maga a hibás, mert Radut egy hónapi sziesztára, banánzabálásra és barna bőrű lányok ápolására, beleegyezésem nélkül Kubába irányította, ahol olyan kényelmessé vált, mint egy cúgos cipő! - Ha én egyszer kitátom a számat, senkinek sem kell fülhangosítót használni. Emberem eleinte tátozott, aztán bocsánatot kért. Hát persze, hogy megbocsátottam neki, mert különben melegszívű, békés ember vagyok. Nyugodtan megkérdezhetik erről a feleségemet, ha jó kedve van, bizonyára igazat ad nekem.

Rusu Radut ifjúsági versenyzőként indítottam 3000 méteres akadályfutásban is. Jó eredményt szaladt. Sokoldalú versenyzőnek neveltem. Egyéves tervet dolgoztam ki számára, melyet beleágyaztam a hazai és nemzetközi versenynaptár eseményeibe. Később kiderült, hogy fél az akadályfutástól. Nem erőltettem. Ráálltunk az 1500 méteres versenyszámra. És megnyerte az országos bajnokságot. 1200 méteren még csak a nyolcadik helyen szaladt. Beállítottam neki: Mit csinálsz, Radule?! Kikanyarodott a hármas pályára, és olyan négyszáz méteres vágat mutatott be, hogy tátva maradt a szánk! Otthagyta a társaságot, nem tudták követni. A következő versenyen más taktikát alkalmaztunk. Valamivel az ezerötyszázas táv felén túl olyan

hajrát erőltetett, mintha az utolsó kétszáz métert futná. Versenytársai meghökkentek, de túlzott vágóját látva, hagyták, hogy az élre álljon. Úgy gondolták, a célegyenesig kifulladásig bírják, majd utoléri és rávernek majd. Nem így történt, mert edzésen sokszor gyakoroltuk kiugrását, a fantasztikus erős kétszáz méter után is tartani tudta az iramot. A versenyzők elkeseredett küzdelmet vívtak önmagukkal és egymással. Dolgozott bennük a félelem is, hogy nem bírják utolérni Radut. És így történt, hogy Radu taktikai húzásának köszönhetően mintegy húsz méterrel az élcsoporthoz előtérbe nyerte a versenyt. Nyolcszáz méteren is bajnokságot kellett volna nyernie. Megegyeztünk, hogy az első négyszázon mindent belead, az élre tör, és minél nagyobb előnyre tesz szert, annál biztosabb a siker, mert a felázott, puha salakon kellett futniuk; az ilyen terepen a célegyenesben már nem könnyen lehet felgyorsulni. Nem így történt, mert Radu félt belevágni az első négyszázon. Maradt az élcsoporthoz, ahol öt-hat versenyzővel vívott közelharcban, kölcsönös könyöklésekben prédálta erejét. Az utolsó száz méteren jobb volt, mint a többi, de csak második helyre érkezett. - Sajnálom, hogy nem tartottam be utasításait... Pedig most már úgy érzem, lett volna erőm a megbeszélt taktikához. - Sajnálhatod bizony, mert elestél az országos bajnoknak kijáró prémiumtól. Tudod te azt, hogy „aki fél a víztől, nem eszik halat?!” Az atlétikához is kell némi bátorság...

Rusu Radu aztán elkerült a Dinamóhoz, pedig azelőtt elintéztam, hogy a Csillaghoz, a Sötér keze alá kerüljön. Amikor ez történt, nem voltam itthon, nem tudtam beleszólni a dologba. Silai Ilonával Mexikóban jártam. Levélből értesültem a Radu sorsáról. Amikor hazaérkeztem, rögtön meglátogattam. A tűzoltóknál teljesített szolgálatot. Olyan bő csizmát viselt, hogy öt lépésről beleköttem volna a szárába. Nagyon szerencsétlenül nézett ki. Kiderült, hogy írásbeli nyilatkozatban kérte, hogy a Dinamó edzőjével folytassa atlétikai edzéseit. - Amit főztél, edd is meg! - mondtam neki. Levettem a kezem róla. Ha Sötérhez kerül, ő haza engedi, és továbbra is nálam edzhetett volna. Tintorescu edző keze alatt fejlődése megtört. Különböző Tintorescu volt abban az időben az ellenfelem. Emberei gyengébben szerepeltek, mint az én tanítványaim. Ilyenformán nem ő, hanem én utazhattam Mexikóba. Úgy küzdött ellenem, hogy Silai Ilona visszakerülését akadályozta a válogatottban, és Rusu Radut elcsalta tőlem. A Dinamó és a Csillag megosztottak a katonaköteles fiúkon. Tintorescu valósággal hajtotta a kezébe került sportolókat. De a kötelező három hónapos katonai felkészítő kibillentette a rendes kerékvágásból az atlétákat. Az utána következő türelmetlen felkészítés pedig nem hozott kívánt eredményeket. Rusu Radu katasztrofálisan szerepelt a Dinamó színeiben. Év végére sem jött fel, mert edzőjével együtt ivásra adta a fejét. 3.47-ről 4.04-re zuhant eredménye. Átkínlódták a telet. Tavasszal pánikba estek, erőltették a dolgot. Sorozatos sérülések következtek. Amikor már csak 4.06-ot tudott, négy hónappal katonai szolgálatának befejezése előtt, hazaküldték hozzám, hogy foglalkozzam vele, de versenyezzen a Dinamó színeiben. Firea Victor, az atlétikai szövetség főtitkára szólt nekem, hogy segítsék, nem lehet, hogy egy olyan tehetség, mint Rusu Radu, csak úgy elkallódjon. Elmagyaráztam neki, hogy én nyakas székely vagyok. Tintorescu pedig fűrészes oltyán. „Az elvek győznek, de nem békülnek!” - Honnan tudod te ezt?! - nézett rám Firea kételkedve. - Ezt Zsdánov mondta. És nálunk ez ki van írva még a moziban is! A különféle idézeteknek akkoriban nagy tekintélyük volt. Fireának és a román atlétikának szüksége volt rá, így aztán Zsdánovval szembeni vitára került sor. Radut hazaküldték. De pénzt nem adtak. Pénz nélkül, ellátása nélkül pedig nem lehet teljesítménysportot művelni. Mit tehettem? Loptam. Lecsíptem a költségvetésből innen-onnan, és kiszorítottam Radunak havonként nyolcszáz lejt. Elkövettem azt a hibát, hogy megfogadtam, újra formába hozom. És beleegyeztem abba, hogy valami pénzt is juttatnak érte valahogyan. Mentem a helyi tűzoltókhoz, tudni sem akartak róla. Radu elhívva tért haza. Ivott, cigarettázott és nőzött. És egyetemet akart végezni. Mondtam neki, hogy ez sem lehetetlen, ha újra komolyan munkához lát. Befogtam napi három edzésre. A reggeli bemelegítést otthon kellett volna végezze. Ellenőriztem. Ágyban találtam. A délutáni edzésen büntettem, nagyobb

adagot írtam elő neki. Hallottam aztán, hogy panaszkodik a hátam mögött. Azt mondta, tönkre akarom tenni. „Nyolcszáz lejért nem szaladok!” Felmérgelődtem. Láttam már, hogy ezt a gordiuszi csomót nem kibogozni, hanem kettévágni kell. Elévettem. Bevallotta, hogy mit mondott a hátam mögött. Két lehetőséget adtam neki: dolgozik vagy veszi a bőrröndjét és visszamegy katonai egységéhez. A nyolcszáz lejre pedig ne számítson, nem érdemli meg, hogy érte pénzügyi botrányba keveredjem. Nyíltan csináltam, hogy egyesektől levontam némi pénzt, és neki adtam. Tudták ezt tanítványaim és a vezetőség is. - Te már csak voltál, Rusu Radu! Papíron még szerepelsz a jó atléták között, de valójában sehol sem vagy! - Meggyanúsított, hogy a Munkás Sportklub atlétáinak pénzéből magamnak is elteszek valamennyit, őneki pedig csak nyolcszázat adok. Mindezek ellenére segítettem. Miután újra gyengén szerepelt a csapatbajnoki találkozón, visszaküldtem a fővárosba. A sportvezetőknek szóltam, hogy sajnos nem tudok mit kezdeni vele. Leszerelése után, ígéretemhez híven, a nagyváradi pedagógiai főiskola testnevelői szakán kerestem neki protekciót. Azt fogadta, hogy alaposan megtanulja az anatómiát. Nem tanult. Egyest írt a vizsgán. Stănel, a fővárosi Rapid edzője vállalta, hogy foglalkozik vele. Tudtuk róla, hogy nagy „patikus”! Radu annyira megváltozott, hogy nem volt kivel újra kezdeni a munkát. Átigazolták. Kapott Bukarestben lakást, ellátást. A vasút mindig elég jó anyagi lehetőségekkel rendelkezett. Néhány hónap múlva találkoztam Stănellel. Panaszkodott Radura. Hogy nem dolgozik, hogy klikket alakított maga körül, és fúrja őt is. Szememre hányta, hogy miért nem szóltam neki, milyen ember ez a Radu? - Miért nem kérdeztél? Hiszen még az átigazoláshoz sem kérted a beleegyezésemet! Szabályellenesen a Dinamótól és tőlem vitted át magadhoz Radut, hogy „lepipálj” engem és Tintorescut!

Februárban a snagovi erdőben edztek a dinamósok. Stănel nem futott tanítványaival. Elengedte őket tíz kilométerre be az erdőbe. Észrevette, hogy visszaérkezéskor cseppet sem izzadtak atlétái. A következő alkalommal utánuk sietett. Az erdő sűrűjében találta őket, ahol az előzőleg bokorba rejtett táblajátékkal szórakoztak. Az értelmi szerző Radu volt. Megvonta tőle a lakáspénzt és a munkahelyi felmentést. - Ha így tetszik, csináld tovább; pénz nélkül! Edzhetsz, versenyezhetsz! Ha nem, hát nem!

Radu hazatért és visszament dolgozni. Beszéltem az igazgatójával, hogy tegyék valami könnyebb munkára. Tisztviselősködött. Azt ajánlottam, tanuljon és jelentkezzen újra a testnevelési főiskolán. Elmentem, és ismét a főiskolai tanárok figyelmébe ajánlottam. Sportolót már nem, de jó edzőt még nevelhetnek belőle. Így történt. Nappali tagozaton elvégezte a főiskolát, és aztán Kolozsvárra került edzőnek Nagy Jenő mellé, akivel nem fért össze. Megismerkedett egy zilahi nővel, elvette feleségül. Odaköltözött, edzősködött és félnormával tornatanároskodott egy iskolában. Aztán iskolai aligazgatóságig jutott, mert jó szervezőnek bizonyult. Atlétái szépen szerepeltek a különféle versenyeken. Kérdezték tőle, kitől tanulta a mesterséget. Azt mondta, tőlem. Dicsekedett velem. Jártam nála Zilahon, mert nagyon aktív, mozgékony ember lévén, kupa-találkozókat rendezett. Megpezsduilt körülötte a kisváros sportélete. De elbizakodottsága pökhendivé tette. És amikor ellenlábasai fúrták, nem sokan álltak ki mellette. Aztán a Károlyi házaspár által alapított dévai tornaiskolába került edzőnek. Akkor már nemcsak Károlyiék, hanem Sleibe Horti atlétaedző is külföldön maradt. Ő Keszeg Margit és Kovács Ella felfedezésével írta be nevét a román atlétika aranykönyvébe. Rusu Radu a feleségével együtt ma is az olimpiai felkészítő táborban tevékenykedik állami edzőként. Eddigi legjobb eredménye ahhoz a román kislányhoz fűződik, aki 10.000 méteres futásban világbajnokságot nyert. Jól megy sora, mert az atléták most dollárban kapják a prémiumot, és járják a világot tetszésük és elért eredményeik szerint. Magát nem tudta megnevelni, de másokat igen. Viselkedését viszont nem szívlelik. Rusu Radu rejtély. Azt hiszem, pünkösdi királysághoz hasonlítható mostani tündöklése. Ő nem kínlódik, nem szalad

tanítványaival, hanem fizetett sportolóval (paring-partnerrel) futtatja őket. A versenyzők anyagi érdekeltségére alapoz. Jó szeme van ahhoz, hogy kiválogassa a tehetségeseket. Tizenötévesekkel kezdi. Az olimpiai központ lehetőséget ad neki arra, hogy a többi atlétacsapatnál jobb körülmények között készítse fel őket. Nagyobb a lehetősége nemzetközi kapcsolatokhoz, és ezáltal ahhoz, hogy a világszínvonalhoz közelítse a román atléták nevelését.

Tanítványaim közül, aki nem boldogult itthon, kinn maradt, kiment, kilógott, kimenekült valamely idegen országba, ahol könnyebb megbecsülést és pénzt szerezni, mint koldusszegény, erkölcsökben és viselkedésben leromlott hazában. Căpraru Ion például Németországban van. Falusi gyermeknek született a háború végén. Rusu Radunál három évvel idősebb. Fiatalságának idején Földműves Kupa versenyeket rendeztek. Ott tűnt fel kicsi, köpcös termete. Fölényesen nyerte a 3000 méteres versenyt. Láttam a megyei versenyen. Rövid felsőtesttel, jó állóképességgel, aránylag hosszú lépésekre volt képes. Az országos döntőt is ő nyerte a mezőgazdasági dolgozók versenyén. Akkor külön pénzalap állt rendelkezésünkre, amit tehetségkutatásra kaptunk. Căpraru Kackón lakott. Hetenként háromszor beutaztattam Kolozsvárra. Felszerelést kapott, ingyen vendéglői kosztot. Miután elvégezte az általános iskolában tanulmányait, azon gondolkoztam, miként hozhatnám be végleg Kolozsvárra. Abban az időben Kolozsvárt zárt városnak nyilvánították. Ez azt jelentette, hogy csak azok telepedhettek le, akiket a hatalom jónak látott. A hatalom pedig úgy látta jónak, ha Kolozsvárt elrománosítja. Telt, múlt az idő: ez megtörtént. Căprarunak egyik nagy szerencséje az volt, hogy a nagybátyja a Kolozs Tartományi Pártbizottság első titkáráként kereste „mindennapi kenyerét”. Hát persze, hogy elmentem hozzá kihallgatásra, és unokaöccsének simán kiadták a kolozsvári személyazonossági igazolványt. Beíratam az esti liceumba, fizettem a kvártélyt, később lakbérét. A szülei a termelőszövetkezetben dolgoztak, nem dúskáltak a javakban. Segítettem tehát Ionicát, amiben csak tudtam. Elvittem székelyföldi kirándulásra, a hátizsákból evett, ruháztam, nálam mindig otthonra talált. Pedagógiai tanulmányt érdemelve, hogy ez a kicsi bors-ember hirtelen haragú, verekedősfajta, ahol megfordult, mindjárt bajba került. Később a válogatottban is összeverekedett néhány sporttársával, de velem mindig kijött, reám örökké hallgatott. Ma sem egészen értem, miként talált kettőnk között a szó, hogy panaszom nem lehetett rá. Becsülete, lelkesedése munkánk hasznára vált. Căpraru mindig nyájvezetőként lépett fel. - Mit mondott Bíró úr?! Na, gyerünk! Hiszen nem tűzbe küld minket! - és rendszeresen a kifáradt, az elcsigázott társaság élére állt, amikor nem lehettem velük, hogy az előírt feladatot utasításaim szerint végrehajtsák.

Felmértem, mit tud. Tizenhat évesen 9.06-ot futott 3000 méteren. Jó elrugaszkodó képességgel, vágóban megfelelő gyorsuló képességgel rendelkezett. Kipróbáltam, mit tud egyórás futásban. Velük futottam. Majdnem rámvért. Mértem a pulzusát futás után: mindössze 110! Tehát kitartása is kitűnő! Kiváló képességeihez mértem további munkáját, amellyel aztán jobb eredmények elérésére alkalmassá tettem. Nem kímélte magát. A Hója erdőben róla neveztem el a mogyoróson az esztenák felé vivő meredeket „Ionică sétánynak”. Ott mindnyájunkat faképnél hagyott. Fantasztikus erő lakozhat az ilyen kistermetű, falusi életkörülmények között felnőtt fiatalemberben. És futásaink végén szemtelenül jól érezte magát. Leálltunk lábteniszezni. Máskor kiskapura fociztunk. Bámulatos módon kialakult egyenletes légzése, futótechnikája. Nem kellett azt neki tanítani. Született tehetség volt.

Tizenhat éves korában országos ifjúsági bajnokságot nyert 1500, 3000 méteren (8.45!) és akadályfutásban. Tizennyolc évesen 4.15.3-mal országos bajnok és rekorder 1500 méteren. Tizenkilenc évesen 3.45-tel nyerte ezt a távot. Háromezer méteren utolsó száz méterig együtt szaladt Tatu nevezetűvel. Láttam, hogy akkor intett Tatunak, hagyta maga elé kerülni

versenytársát. Az szépen beszaladt, és megnyerte a versenyt. Ionică besétál másodiknak. Azt hittem, megüt a guta. Rohanok Căpraruhoz: - Mit tettél, te okos?! Căpraru mosolygott: - Ne mérgeledjön. És ne haragudjon. Rögtön megmagyarázom! - És szépen elmondta, hogy Tatu, akivel jó barátságba került, arra kérte, hagyja egyszer őt is országos bajnokságot nyerni! Tatu ezzel szándékozott befejezni sportpályafutását. És Căpraru megértőnek bizonyult. A bajnoknak kijáró ajándékról, egy angóraszvetterről is lemondott Tatu a Căpraru javára. De Ionică nem fogadta el. - Majd fizetsz egy sört. És el van intézve! Mert Ionica, ha szépen beszéltek vele, jóságos volt. Ha durváskodtak: ütött. Becsületességét mutatja az is, hogy később, amikor munkájáért szép pénzt kapott, minden „adósságát” vissza akarta téríteni, megtalálta a módját annak is, hogy miként viszonzozza, ha néha-néha meghívtam egy pohár sörre.

Jófejű gyermekként az esti liceumban az utolsó két osztályt egy év alatt végezte. Katonáskodása idejére Sötér figyelmébe ajánlottam. A fővárosba került a Csillaghoz, ahol sajnos rátette a kezét egy Pais nevű edző, aki politikai tiszt is volt ezredesi rangban. Neki is kellett a jó eredményre képes atléta, hiszen tiszt előmenetele tanítványai győzelmeitől függött. Ezért aztán Ionicát nem tudtam hazahozni. A politikai tiszt kívánságát Sötér sem tudta megmásítani.

Katonaidejében is történt Căpraruval néhány olyan dolog, amiről nem szívesen beszélt nekem. Például valami nézeteltérésből adódó bakalódásban eltörte egyik sporttársa állkapcsát. Valami nőügy lehetett a baj oka. Amikor a kezem alatt volt, arra szoktattam, hogy nőügyeit is jegyezze edzésnaplójában. Időnként átnéztem a naplóját. Néha egy éjszaka két x-et is lejegyzett, mert nagy kakas lakozott benne. Figyeltem a bejegyzett söröket is. Nem csináltam titkot belőle, hogy nekem mindenről tudnom kell. Azt naplója nélkül is észrevettem, amikor napokig lustábban dolgozott, mint máskor, szinte húzta a lábát. Naplójában nem láttam keresztet, de éreztem: nő van a dologban. Nem esett nehezemre kideríteni, hol folyik le tanítványom ereje. Élt akkoriban három közismert nővér Kolozsváron. Valamiféle sajtra emlékeztetett a nevük. Mesterségüket nem titkolták, különben is messziről lerítt róluk, mivel foglalkoznak. Căprariu belegabalyodott a kisebbikbe. Minden éjszakáját vele töltötte. És nagyon lelkesen dolgozott ott is, ahogyan ezt a tizenéves fiúk szokták, miután ráuntak az önkielégítésre. Barátian figyelmeztettem, nem jó, ha olyan partnert választ, aki már a fél várossal szoros testi kapcsolatba lépett, mert az esetleges meglepetéseknek így sokkal nagyobb a valószínűsége, mint mondjuk az özvegyasszonykák esetében. Megértett. Mit tehettem, szereztem neki egy rendes nőt, és felvilágosítottam, hogy sehol semmit nem érdemes túlzásba vinni.

Katonáskodása után visszakerült hozzám. Kijártam, hogy szép garzonlakást kapjon. Közel állt a sportmesteri kategóriához. Akadályfutásra és 5000 méterre készítettem fel. A válogatott tagja lett. Háromszor megverte Vámos Zolit. Brassó-Pojánán is kettőjük között kellett volna eldőljön a bajnoki cím sorsa. De a vizesároknál összegabalyodtak. Nem érte el a mesteri címhez szükséges időt. És Cefan nyerte a bajnokságot. De Vámos doppingja miatt aztán mégis Căpraruval mentem Athénba. Lefényképeztettük magunkat az Akropolisz előtt. Úgy számítottam, hogy legalább negyedik lehet, és végre könnyűszerrel elérheti a mesteri szintet. Mi történt? Elvégeztük egyórás bemelegítőnket, amelyet a versenynél keményebbre szabtam. Jöttek velünk kíváncsiskodó idegenek is. Nem szoktak hozzá az ilyen bemelegítőkhöz, kifáradtak és a versenyen „leégtek”. Közben az athéni stadionban megindult a tenger felől a meleg szél. Kellemetlen volt, nemcsak azért, mert mindenütt szembe fűjt, hanem mert kellemetlen hatása megmutatkozott nehezebbé váló légzésünkön is. - Most mit csinálunk? - ijedt meg Căpraru. - Ugyanazt, amit máskor! Bízzál magadban! Az első két kört a begyakorolt módon vezeted, és kikísérletezett időnek megfelelően futsz a táv többi részén is. Másoknak is szembe fúj a szél! - Elmondtam még neki két viccet, rávertem a fenekére, és ő elindult a

starthoz, hogy beálljon a versenyzők közé. Az indulás helyét közben harmincöt méterrel hátrább vitték az előzőleg megadott helynél. Görögül szóltak a versenyzőknek, hogy ilyenformán az első kétszáz méter után nem kell kikanyarodniuk a második pályára, futhatnak tovább az egyes pályán, és így lesz éppen háromezer méter az előttük lévő akadályokkal megtűzdelt táv. Ionica nem értette a görög figyelmeztetést. Kétszáz méter után kikanyarodott a kettes pályára. A többiek utána. Csak a két görög és a két török versenyző maradt az egyes pályán. Először azt hittük, hogy tévedtek, és kizárják őket a versenyből. Elöl ment Ionica, utána a jugoszlávok, a bolgárok és Cefan zárta a sort a kettes pályán. Mentek két kört, valaki figyelmeztetett a változtatásra. Bekiáltottam Ionicának, menjen át az egyes pályára. - Nem megyek, mert kizárnak! - kiáltja vissza, és halad tovább. Nem tudtam vele vitatkozni. Háromszáznál még első volt. Akkor megelőzték. Végül 8.48.8-cal negyedik lett! Maradtunk nyolc tizeddel a mesteri norma alatt. Mert harmincöt méterrel többet futott! Ügyes kis szervezési húzás, amolyan balkáni „apróság” következményeként nem értük el a célunk. És az egyik hazánkfia a sok lógós vezető közül rám ordított a lelátón: - A hülye! Miért kellett neki vezetnie? - Maga a hülye, hogy ilyent mond! - Hogy beszélsz velem? Na, majd otthon számolunk! - Számoltatod majd a feleségedet és az anyádat! És ha nem fogod be a szád, ledoblak a tribünről! Nyamvadt távgyaloglója! Még annak sem voltál jó! Elhallgatsz vagy betömöm a szád! - Ezekkel így kell bánni. Rögtön kapcsolt, hogy nem akárkivel beszél, jó lesz hallgatnia. Akkor már tudott dolog volt, hogy benne vagyok az olimpiai küldöttségben. Az athéni Balkán-bajnokságról férfiversenyzőink átmentek Rómába ez az európai országok közötti csapatbajnokságra. Nekem vissza kellett mennem Bukarestbe. Căpraru később elmesélte, hogy Rómában megegyezésünk alapján futott. Betartotta a részidőket és végig vezetett. Az utolsó gátnál egyszerre ugrott a nyomába szegődött svéd versenyzővel, aki fönn a levegőben úgy bekönyökölt neki, hogy nem érte el a vizesárok szélét, hanem beleesett, és elmerült a vízben. Miközben a svéd elegánsan elment, ő négykézláb kimászott a vízből, megrázta magát, és folytatta a versenyt. Már nem tudta befogni a svédet, 8.48.3-at futott! Nem érte el a mesteri normát. Mintha meg lett volna babonázva; sohasem ért el ennél jobb eredményt.

A következő telet nagyszerűen átdolgoztuk, Căpraru kiváló eredményeket ért el az edzéseken. A következő évben nagy reményeket fűtünk az ugyancsak Athénban sorra kerülő Európa-bajnoksághoz. Hallottuk, hogy közben az atlétikai pályát ott tartánnal borították. - Ionica ott 8.35 körüli eredményt érhetsz el! Ha jól sikerül, akár Vámos Zoli 8.30-as országos rekordját is megdöntheted! - Ionica bizakodott. Azt mondta, olyan jó formában érzi magát, hogy rekord idő alatt fog szaladni. Huszonhárom éves volt.

Athén előtt Bukarestben versenyeztünk. Úgy volt, hogy a Köztársaság stadionban tartják az országos bajnokságot, de egyik napról a másikra áttették a Dinamó stadionba, amely országos atlétikai verseny lebonyolítására alkalmatlannak bizonyult. A változtatást valahonnan a legmagasabb szintről rendelték el, mert a „császár” grandiózus parádét, tömegjelenetes cirkuszt óhajtott látni az ország egyetlen valamirevalóan felszerelt stadionjában.

A verseny előtti délután kimentünk Căpraruval a Dinamó stadionba és levertünk 40x100 métert könnyedén. Mindketten kitűnő formában voltunk. Közben rendezték a stadiont. Láttam, amint Laslău (volt László) az atlétikai szövetség ügyintézője intézkedése nyomán a 300 méteres akadályfutásnál használatos vizesárokba linóleumot fektetnek. - Ne haragudjon, hogy beleszólok, de a víz alatti linóleum síkos lesz, a versenyzők gumicipőben, sarokkal érkeznek erre, megcsúsznak és kész a baj, könnyen megjárhatják; bokaficamot, ínszakadást szenvedhetnek... - Az edzők ne szóljanak a mi dolgunkba! - utasított el „nea Florica” (volt Flórián úr) ridegen. Ionicával megegyeztünk, hogy 8.40-es időt veszünk alapul. Elhelyezkedem a futópálya mellett, és körönként mondom, hogy a tervezett időhöz viszonyítva hány

másodperc pluszban vagy mínuszban az eredménye. Figyelmeztettem arra is, hogy a vizesárokba inkább a vízbe érkezzon, teletalpra, mert így kisebb a megcsúszás veszélye. Az első körben plusz hármát kiáltottam be. 2400 méter után pedig plusz tizenhármát. Kiválóan szaladt. Mérget vettem volna rá, hogy megdönti az országos rekordot. Cefan, a második versenyző negyven méterrel lemaradt. Ionica olyan lendületbe jött, hogy átugorta a vizes árkot. Sarokra érkezett és megcsúszott a linóleumon. Láttam, hogy megrázza a lábát, mintha szegbe lépett volna, Aztán összeesett. Dr. Simun odarohant és intett nekem, hogy nincs nagy „baj”! Csupáncsak kifecamította a bokáját. Fel kellett adnia a versenyt. Kerestem Laslăut, hogy megnyúzzam! Persze nem volt sehol. Királyszéken vittük Ionicát a kocsiig. A szállásunkon fél lábon ugrált ide-oda a szobában. Másnap reggel nagyon fáj a lába, és megdagadt. Visszarepültünk Kolozsvárra. Rögtön elvittem az orvoshoz. Onnan bokaficammal az ortopéd kórházba, ahol éppen az európai híró Fazekas professzorhoz jutottunk. Megröntgenezték. - Ki volt az a marha, aki bokaficamot állapított meg?! - kérdezte Fazekas professzor. Soroltam a neveket. Aztán megtudtam, hogy Ionica Achilles-ín szakadást szenvedett! - Két napon belül sürgősen műteni kell! - Cápraru Ionica erre felsóhajtott: - Ezt csak Bécsben tudják igazán megcsinálni... A professzor megsértődött. - Hát akkor vigyék Bécsbe! - és faképnél hagyott minket. - Mit tettél, Ionica?! Megsértetted ezt a kiváló orvost. Otthagytam, és a feleségem révén Fazekas úr asszisztenséhez jutottunk, akinek aztán sikerült megpuhítania a nagy öreget. Magam is bementem hozzá, és a Ionica nevében is bocsánatot kértem. Másnap megműtötte. Aztán aprólékosan elmagyarázta, hogy akár egy ruhakészítő: szabott és varrt, mert az izom és az ín is elszakadt a Ionica bal lábán. Hathétig mozdulatlanul kellett feküdnie. Utána apránként, nagy türelemmel tanult meg újra járni. Háromheti tengerparti üdülésre küldtem az orvos tanácsára... felépülése egy évig tartott. A sportvilág már lemondott róla. De egy év után minden pontosan beigazolódott, amit Fazekas professzor előrelátott: visszatérhet az atlétikához. És az akadályfutást is gyakorolhatta. Mások Achilles-ín szakadás után búcsút mondanak a sportnak. Ionica újra kilenc perc alá akart kerülni a 3000 méteres akadályfutásban. Dolgozott keményen. Közben mesteriskolát végzett. Otthon is edzeni akart. Kért egy homokzsákot. A Györgyfalvi lakónegyedben kapott garzonlakást. Esténként is edzett. Egy hónap múlva látom, hogy nehezen emeli a lábát az akadály átugrása közben. Nem a lába fáj, hanem a gerince. Elvittem az orvoshoz. Két ponton is gerincsérvet állapítottak meg. Mi történt? Kiderült, hogy a húsz kilós homokzsákkal négyszer akkora megterhelésnek tette ki magát, mint amennyit előírtam. Szomorú tanulság: mindenki csak annyi lehet, amennyit kibír, eltúlozni semmit sem szabad! Ionicát meg kellett műteni. Elment az az év is. A következő évben újra próbálkoztunk. De nem ment neki már igazán az atlétika. Közben elvesztette állását. Az egyetemi sportkör alkalmazta kazánfűtőnek egy darabig, hogy ne hagyja abba a versenyzést. Próbálta, ez sem ment. Aztán jó szakember lett belőle. A számítógépgyárba került, és onnan kiküldték két és fél évre Németországba. Megnősült. Kislánya született. A hosszú németországi küldetés vége válás lett. Kitanulta a tévéjavító szakmát. Emlékszem éppen akkor javította a tévékészülékem, amikor Silai Ilona Kanadába célba érkezett a nyolcszáz méteres síkfutás olimpiai döntőjében. Kis szerencséivel Ionica is eljuthatott volna oda. Együtt néztük végig a sportközvetítést. Jobb szerelőt nála nem ismerek, mert éppen idejében készült el a javítással, és egyszerre édeset és keserűt is hozott hozzáértésével. Ionica világhíró lehetett volna, ha egy könnyelmű ember felelőtlensége nem tőri ketté a pályáját. Dicséretes az is, hogy sportemberi képességeit az életben folytatta, nem sikkadt el. Kitartóan dolgozott, tanult, igyekezett. Hazatérésekor Poznanban tele pénzzel és tévéalkatrészekkel egy pohár ital mellett beszélgetésbe elegyedett valakivel, aki altatót kevert az italába és kifosztotta. Amikor reggel kábultan rendőrök piszkálták a pályaudvaron, impulzív természet lévén, lekevert nekik néhányat. Persze, hogy bevitték és elagyabugyálták. Hazajött „csórén”. Dolgozott.

Aztán a múlt télen a barátja tévéjét javította. Közben iddogáltak és összeszólalkoztak. Ionica megint hamarabb ütött, később gondolkozott. Eltörte a barátja állkapcsát. A barátja beperelte. Ionica sokallta a megítélt fájdalomdíjat, gondolt egyet, és kiment Németországba. Két testvére él ott. Ha lehet, új életet kezd. Kár, hogy sportpályafutásában és más egyebekben sem kedvezett neki eddig a szerencse. De ami késik, nem múlik. Căpraru Ionica alapjába véve ügyes, okos és jó ember...

Tizennyolcadik kazetta

Szenzációk szép sorban és halkan elbeszélve: Rahitikus és sérves gyerekből is lehet Balkán-bajnok, ha megfogadja a jószágos edző tanácsát, megeszi a rahátot, és időnként házibajnokságon csokoládékupát nyer, részt vesz a cukrászdában tartott ingyen banketteken, tanul, küzd és bízva bízik, gyarapodik mindenféle tudásban és akaratban. Ebben a fejezetben pofok is csattannak. Feltűnik egy focicsapat nagyságú család, ahol minden étkezésen elfogy négykilós verthajú kenyér és némi bor. Ebből a családból sok jó sportoló kikerült és kerülhetett volna, ha... Le van írva, hogy a kötőszó után mennyi mindent produkál az élet. Lányokkal megint baj van, többen is úgy maradnak... Ezért egyiknek utóbb a tengerentúl kellett repülnie, a másiknak előbb megtiltják, hogy szálloda erkélyén bugyi nélkül napozzon, a sokadiknak pedig el kell számolnia az „ólompecsétekkel”, melyeket nedves zsebkendőn át fenekükre harapott a „hóhér”. Amikor a pofon nem használ, ortopéd orvossal fenyegetőzik az edző. Kiderül, miként lehet egyből felfutni a Feleki-tetőre, és ugyanakkor megvédeni az anya becsületét. Az atléták közül nemcsak a férgese hull ki a csapatból, hanem a sors által vertek többsége is. Példák sorakoznak. Esetek, amelyekből sok mindent megértünk. Miért hagyta el annyi kiváló sportoló az országot? Miért kerüli el a jövőben is az, aki ismételten megjárta itt a sportpályán, vendéglőben, közéletben, munkában és szabadidőben? Szenzációs még egy romantikus regény vázlata és az, hogy az edző egyre kevesebbet fut, de szoktatja magát az elmerengésre, emlékezésre, bölcselkedésre: ül és gondolkodik. Később megelégszik a kettő közül az egyikkel, mivel ebben a korban másoknak is fáj már a gondolkodás.

Olyan világban éltünk, hogy lassan, de biztosan az erdélyi magyar származású edzők helyébe románok kerültek. Kolozsváron végül Kiss Gyuri és én maradtunk magyarok. A sportolók utánpótlására román kollégáink csakis a román nyelvű iskolákat keresték fel, számunkra előnyös volt, hogy a testnevelésben is nagy hagyományokkal rendelkező magyar nyelvű iskolai tanulók közül válogathattunk. De nemcsak a magyar líceumokban tartott testnevelési órákra jártunk rendszeresen, hanem azokba a külvárosi általános iskolákba és szakiskolákba is, amelyekről román kollégáink megfélekeztek. Így elértük, hogy kinn a stadionban örökké nyüzsögtek körülöttünk a gyermekek. A legtöbb atlétát a 11-es számú, ma Báthori Istvánról elnevezett líceum adta. A hatvanas évek közepén pontosan egy tucat gyerekkel jelentkeztem orvosi ellenőrzésre sportorvosunknál Cheteanu doktornál. Úgy emlékszem valamennyien 11-es tanuló voltam. Vakációban történt. Minden gyerekről négyoldalas nyomtatványt kellett kitöltenem. Beírtam az adataikat, és aztán mindent, amit sportorvosunk diktált. Írjad! - diktálta Cheteanu doktor. - Izomzat ilyen, bőr olyan... Még a haj milyenségét is feljegyeztem. A végén azt mondta nekem Cheteanu, hogy Székely Tibit ne vegyem be az atléták közé, mert rahitikus. Korához képest magas, vékony gyermek volt. Bólintottam. Hazaengedtem a gyerekeket. Már az utcán jártam, de sehogy sem hagyott békén a gondolat. Miként küldhetem el Tibit, amikor a társaságból ő a legrendesebb. Igaz, csendes, kevés szavú, játék közben sem felszabadul, focistáknál is kapuba áll, és mindenképpen olyan gyermek, akiért az edző nem adna két banit. Egészen más fából faragták az öcsét! Székely Zoli három esztendővel fiatalabb, de örökké nyüzsgő, jókötésű fiú, aki bátyjával is szembeszáll. „Nem küldöm el, majd elmarad ő magától...” Ezt határoztam Tibiről, mert valahogyan nem tetszett az, hogy szívtelennek tudjam magam. Székelyék a következő héten nem jöttek edzésre. Nem mentem utánuk, hogyan mások után szoktam. Nyugtattam magam, hogy ennek így kellett történnie. „Elmaradtak. Bizonyára a Tibi fülébe jutott az orvos véleménye...” Eltelt három hónap. Az egyik délután Tibi megjelenik az edzésen. - Gyuri bácsi, ne tessék haragudni, éreztem, hogy mindegyre fáj a

hasam. Elmentem az iskolaorvoshoz, meg kellett operálni. Én nagyon szeretem itt Gyuri bácsinál, és Zoli is szívesen járna edzésekre. Tessék minket visszavenni. Nem szeretném, hogy az öcsém eltekeregjen...” - Meghatott a komolysága. - Nem tettelek ki a csoportból. Jöhetsz nyugodtan... - Hallottam fél füllel, hogy az orvos mondott valamit... - Ne izgasd magad! - bátorítottam. - Ahol tíz ember van, elfér ott a tizenegyedik is... De remélem, megembereled magad?! - néztem rá kérdő szigorral. - Kíméltem magam, mert valami mindig fájt ott a hasam körül... Tizenkét éves gyermekkel így társalogni jóleső érzés, ma is szívesen gondolok rá. És nemcsak azért, mert Tibiből többszörös országos bajnok lett! 1500 méteres akadályfutásban Balkán-bajnok és országos rekorder. 4x400 méteres váltóban az országos bajnokcsapat befutó embere. Váltótársát, Szakács Mikit is én neveltem. És Székely Zolival sem vallottam szégyent, hiszen országos rekorder és bajnok vált belőle a kicsik kategóriájában, az 1000 méteres akadályfutásban. Hat évig dolgoztam velük, hogy felkészítsem őket az országos versenyekre. Mit dolgoztam? Játsoztunk. Ezzel fogtam meg őket. Eleinte hetente háromszor jöttek edzésre. Aztán nonstop focit játszoztunk kicsi pályán, ahol nem kellett figyelniük az oldal és az alapvonalra, a lényeg a kitartó futkorászás volt. Fél óra alatt csuromvizesek lettünk. A nagyokkal is játszoztam a fárasztó és nagyon alapos edzések után. Nagyon bevált ez levezető mozgásnak. A legtöbbször, akár lábtenisz meccseknél nem babra ment a játék, hanem csokoládékupára! Akadt nálam mindig elegendő rahát. Jutott belőle minden gyermeknek és a nagyoknak is. Kellett a kalória, mert bizonyos idő után naponta hívtam őket edzésre. Tehetem, mert például Székelyék mindketten tízes tanulók voltak. Apjuk dolgoz ember, a második műszakban szabósággal foglalkozott. Nem nézte jó szemmel, hogy naponta „fárasztom” a fiait. Az édesanyjuk jószágos, megértő asszony: engem támogatott. Kellett ez is, mert időnként becsúszott egy-egy kilences és nyolcas! Végül kiegyeztünk, hogy első a tanulás, de az se rossz, ha atletizáló gyerekei pénzt visznek a házhoz. Eleinte csak édességeket adhattam, de aztán a versenyeken elért győzelmeik alapján jött a pénz is! Mindkét Székely fiú mérnököt végzett. Akár csapattársuk, Lőrinczi Feri. Tanulásban, sportban egyformán jól haladtak. Tizenöt éves korukban indultak hivatalos versenyen, addig kéthetenként háziversenyeken próbálgatták tudásukat, és választhattak a nekik való futószámokban. Abban az időben folyószámlát nyithattam egy cukrászdában: havonta ezernégyszáz lejt költhettem édességekre. Fantasztikus nagy összeg volt ez akkoriban. Biztosíthatok mindenkit, hogy ebből egy lej sem ment kárba. Tanítványaim mind meghálálták a velük való törődést. Sok-sok éven át kitartottak mellettem és az atlétika mellett. Kedvelésből dolgoztak, keményen és becsülettel. Ha akadt közöttük olyan, aki megbánta ezt, az csakis az időközben visszájára fordult erkölcs, a sportszerütlenné fajult küzdelmek, a különféle megkülönböztetések miatti csömör következtében tette. És azok is megtalálták a számításukat, akik előrelátott céllal „áldoztak” a teljesítménysportnak. Így vagy úgy, mind befutottak.

Háziversenyeinken ajándékokkal ösztönöztem azokat, akik elérték az általam kitűzött szintet, diplomát is kapott az első három helyezett. Vasárnap délelőttönként fogadott és fizetett bírók segédletével zajlottak ezek a versenyek. Mindig népes nézősereg gyűlt össze szülőköl, rokonoköl, barátoköl, ismerősököl. És a Malom utca sarkán, a Magyar Színház melletti cukrászdában zajlottak „bankettjeink”. Friss tejet is kaptunk ott minden edzés után. Csokoládé, krumplicukor, nápolyi szelet és vitaminok. Minden edzés után öt lejtértékű édességet kaptak a gyerekek. Kiss Gyuri nagyon értett a versenyrendezéshez. Hangosbeszélőbe monda eligazításait. Egy időben tizennyolc egész normás edző foglalkozott az atlétákkal Kolozsváron. Ez a létszám mindig a rendelkezésünkre álló pénztől függött.

Mikor hétvégén nem hirdettünk versenyt: kirándultunk. Igyekeztem összetartani a társaságot. Én még úgy tanultam, hogy a sportklub a második otthonunk. Az sem volt ritka, hogy néhányunk életében otthonnak is első lett a klub. Akkor nagyon jól mentek a dolgok. Akkor még jó volt tartozni valahova...

Országos szinten is támogatták a gyerekekkel való alapos foglalkozást. Kiírtak számukra versenyeket. Többedmagammal javasoltam egy snagovi megbeszélésünkön, hogy a tizenhét éveseket ne versenyeztessük a tizenkilenc évesekkel, mert ez előnytelen éppen annak a generációnak, amelynél fontos a sikerélmény, hiszen döntés előtt áll akkor az ifjú, hogy folytatja a teljesítménysportolást, s ha folytatja, milyen erőbedobással teszi majd az elkövetkezendő években. Ekkor alakultak azok az életkorcsoportok, amelyek szerintem lehetővé teszik a sűrű megmérést és kétévenként újabb bajnoki sorrendek kialakulását egyesületekben, városi, megyei és országos bajnokságokon. Fokozatosan bevezettük a hivatalos gyermekversenyeket, a különféle ifjúsági kategóriákat, és a felnőttek csoportjába való belépés előtt az utánpótlás kategóriát. Így aztán az, aki nálam kezdte az atlétikát, tehetsége révén, rendre többszörös bajnok lehetett a különféle korcsoportokban, ha kitartóan edzett. Példának újra az egyszerre indított 11-es iskolásokat említhetem, a Székely fiúkat, Szakácsékat, akik közül rendre hét atléta került ki, György Bandit, Hegedűs Sanyit, Sőni Matyit, Kocsis Imrét és Konjátszegit, aki később országos korcsolyabajnokságot is nyert. Sokáig fennmaradtak rekordjaik. Még ma is van nem egy rekordunk, amit eddig nem sikerült másoknak túlszárnyalniuk. Például Gedeon Feri négyszáz méteres rekordja. Turcu 5000 méteres megyei eredménye! Sokáig Darvas Béla tartotta százon, Căpraru pedig 3000 méteres akadályfutásban a rekordot. Szarukán Laci nyolc méteren felüli távolugró- és más eredményei is ezt a generációt dicsérik. Chitu Traian és a magam eredményei is bekerültek atlétikánk aranykönyvébe.

Reggeltől estig kinn voltunk a stadionban. Kiss Gyuri bácsi felesége szertárosként gondot viselt ránk. Az 1969-ben vásárolt felszerelések a mai napig használhatók még. Akkor volt az aranykorszakunk. Rusu Radu, Căpraru Ion, Máté Feri, Silaiék... Nem tudom mind felsorolni azokat, akik jól szerepeltek a bajnokságokon. Dicsőséget, érmeket, jó helyezéseket és végül, de nem utolsó sorban pénzt hoztak a klubnak. Azon kívül, amit egyenként kaptak a rekordokért és a különféle szintek teljesítésekor, érdemüknek tudható be az, hogy munkájuk révén tetemesen nőtt sportegyesületünk pénzalapja. Ebből nemcsak több edzőt tarthattunk és nagyobb számú személyzetet is, hanem látványosan gyarapíthattuk felszereléstárunkat. Sportcipőket, ruhát, melegítőt, sporteszközöket vásárolhattunk, jutott pénz edzőtáborozásokra, kiszállásokra, versenyekre.

Sokoldalúan felkészítettem tanítványaimat. Sokféle számban versenyezhetek. Megtörtént, hogy országos ifjúsági versenyen két csapattal indultunk a 4x400-as váltóban és megnyertük az első és a második helyet. Székely Tibi nyolcszáz méterre készítettem, de jó volt az 1500 méteres akadályfutásban és a mezei futásban is. Akadályfutásban 4:15,4-et ért el. Megközelítette Căpraru eredményét. Egymással versenyezve törekedtek országos bajnokságot nyerni. Sikereinknek híre ment az országban. Egyre-másra jöttek hozzám az atléták. Nálam akartak edzeni. Gelu Monea, miután elvégezte a főiskolát Bukarestben, hozzám jött, és aztán a válogatottban szerepelt. Grama pedig átjött a kolozsvári diákcsoporttól, egy évig foglalkoztam vele, amíg kinn maradt Svédországban. És így tovább...

Székely Tibi vasszorgalmú fiatalemberré vált. Országos ifjúsági bajnok akadályfutásban, mezei futásban és a 4 x400 váltóban. Egyszer adtam neki egy pofont... A másikat éppen a napokban juttatta eszembe. - Kaptunk mi egyszer Darvassal együtt... Nagyváradon az óra alatt...

Tibi tízessel került be a főiskolára. Lőrinci Feri, aki ugyancsak tízes tanuló volt, nem került be egy zárójel előtti kitett mínuszjelért. Tibi komolyan tanult az egyetemen is. Ezért fokozatosan elmaradt az edzésekről. Megbeszéltük, nem volt mit tennünk: első a tanulás! De időnként kijött hozzánk játszani, mozogni. Kitűnően végezte a főiskolát, kutató elektromérnök majd egyetemi tanár lett.

Öccse, Zoli jó képességekkel magárdott gyermek, szép indulás után nagyobb sikereket érdemelt volna, ha valamivel kitartóbb. De spekulált. 3.53.3-at szaladt 1500 méteren. Ez jó eredménynek számított, de csak harmadik lett az országos iskolás-bajnokságon, amelyet György Bandi tanítványom nyert, aki Zolinál szerényebb képességekkel rendelkezett. Székely Zoli kémiaiát végzett Iași-ban. Mindketten belebolondultak a fényképészetbe. Hoztam nekik egy KIEV-et jutányos áron, részletre. Ahogy lehetett, segítettem őket. Ígért és adott pofokkal is.

Egy alkalommal Nagyváradra igyekeztünk. Nem jött a megrendelt busz. Sportzsákomban két stopperóra, vadonatúj melegítő, iratok, pecsét. Tibire bíztam, amíg telefonálni mentem. Két pótszéket hoztam a buszba, és egyéb ügyeket intéztem. Elindultunk. Az úton aztán kiderült, hogy Mexikóból hozott sportzsákom nincs sehol. Felelősségre vontam Tibit. Megérdemelt volna egy pofot. Sápadt lett, mint a viasz. Visszatérítettem a buszt. A főtéren, ahonnan indultunk, ott árválkodott a feltűnően szép és teletömött sportzsák a járdán. A járókelők unottan kerülgették, senki sem nyúlt hozzá.

Télen, mikor hó hullott a futópályára, nagyon ügyelnem kellett arra, hogy senki se tapossa le a friss havat, mert azt fagyás után nem lehetett leseperni, göröngyös maradt a futópálya, veszélybe kerül tanítványaim bokája. Az ilyen futópályán könnyen kificamíthattuk a lábunkat. Kijövünk az öltözőből. Aznap reggelre könnyű, puha hótakaró lepte el a pályát. Látjuk, hogy a kanyarban felbukkan egy futó, és vígan tapodja a szűz havat. - Ki a kurva anyja izéje teszi ezt a baromságot, ahelyett, hogy takarítaná a pályát? - segített nekem jó hangosan a mérgelődésben Székely Tibi. Közben már ott trappolt előttünk a paccer. Hát látom, hogy Lacika, a fiam! Mit tehettem, nekitámadtam Székely Tibinek, és meglegyintettem vagy kétszer. - Szóval, lekurváztad a feleségemet! Hát majd ellátom a bajod! - szoltam fenyegetően, és kétszer jól seggbe rúgtam - a fiamat.

Az igaz pofnak, amely Nagyváradon csattan a Tibi arcán, a következő a története: Temesvárra igyekeztünk. Nagyváradon megállítottam a buszt a főtéren. - Most leszállhattok. Menjete, nyaljatok bélyeget, igyatok hűsítőt, és tartsátok a szátokat! Tizenkettőkor találkozunk! - mutattam a városháza órájára, és elengedtem őket. Tizenkettő után öt perccel szólok a sofőr mellől: - Jelentkezzen, aki nincs itt! Kinek hiányzik a társa? Síri csönd volt a buszban. Elindultunk, megyünk kifelé a városból. Egyszer csak megszólal valaki: - Darvas Béla és Székely Tibi hiányoznak! - Álljon meg! - szoltam a sofőrnek. Persze nem volt hajlandó visszafordulni. Leléptem a buszról, és visszanyargaltam jó kilométernyit. Kora tavasszal történt. Keresem a fiúkat. Sorra kérdezem a járókelőket, nem láttak egy hórihorgas és egy szemüveges fiút. Megnyugtattak, hogy látták őket. Visszamegyek az óra alá. Hát ott vannak. - Hánykor kellett volna találkoznunk?! - kérdeztem, mint egy ideges anyamedve, és fűgén lekentem nekik egyet-egyet az atyaiból. Futás utánam! - adtam ki a parancsot, és szaladtunk a busz után. Rég elfelejtettem a történeteket, de Székely Tibinek úgy látszik emlékezetes eseményként örökre belerögződött az agyába. Mostanában harag nélkül, megértéssel meséli ezt. Ilyenkor valami mindig azt súgja nekem, hogy nem kínlódtam, nem mérgelődtem, nem lelkesedtem értük és velük hiába.

Szakácséknál hét fiú és egy leány született. Mind a tanítványaim voltak. Misi 1947-ben született. Családi házukban laktak a „bolondok háza” mellett. Zsuzsika várta a gyerekek sorát. Apjuk nagyszerű focista volt valamikor a MÁV-nál. Különböző kiváló esztorgályos hírében állott. Szívesen jártam hozzájuk. Borozgatás közben jól elbeszélgettem az öreggel. Elmondta, hogy eredetileg egy fiút és egy leányt akartak de a lány késett, csak a hetedik fiú után érkezett. Akkor aztán „lehúzták” a redőnyt, befejezték a családépítést. Szakács néni a sok gyerek mellett otthon varrt. Bedolgozott az egyik szövetkezetbe, különben nem jöttek volna ki egy fizetésből. Misi nagyon tehetséges atlétának indult, de kissé elkényelmeskedett. Nem úgy az öreg Szakács, aki ötvenen túl is eljött az edzésekre, és beállt közénk focizni. Misi különben állatorvos lett. Jelentkezése után egy héttel, magával hozta az öccsét is az edzésekre. Pista aztán kicsalta Mikit. Jártak rendszeresen. Hárman egy családból?! Meg kellett néznom, hogy élnek mit csinálnak otthon. Meglátogattam őket. Uzsonnaidőben érkeztem egyszer. Az asztalon három tányér zsíroskenyér-rakás. Az egyik nagyszülővel együtt tizenegyen ülték körül az asztalt. Minden étkezésnél elfogyott egy négykilós verthajú kenyér. A bor sohasem hiányzott az asztalról. A családfő szerette, hogy gyermekei sportolnak, a felesége ellenezte. Féltette a gyermekeit. - Amióta szaladnak, úgy esznek, mint a farkasok. Megeszik a fejemet. - mondta Szakács néni. Nem tudtam, hogy mennyire komoly a sopánkodása. Főként tanulásra biztatta őket. Végül mind a nyolcan a kezem alatt ismerkedtek meg az atlétikával, és csak azért nem értek el különlegesen jó eredményeket, mert háromnál többször nem edzhettek hetenként. Nyolc közül a legtehetségesebbnek Zsuzsika bizonyult. Pisti jól rajzolt. A pionírok között fedezték fel, bekerült a képzőművészeti középiskolába. De cigarettázott és italozott. Miki bátyjainál magasabbra nőtt, szeretett focizni. Nagyon jó labdaérzéssel rendelkezett. Tizenhét éves korában már a reménységek között szerepelt. Nem szeretett tanulni. Kitanulta az asztalos szakmát. Havonta ezerötszáz lejt kapott tőlem, és ez jól jött Szakács néninek is. Bekerült az ifjúsági válogatottba. Járt külföldön is. Kölnben belekeveredett valami csipkésing-üzletbe. Aztán valami aranyüzletbe. A gyárban eladta asztalos szerszámain. Kellott neki a pénz az italra. Kikerült a válogatottból. Azt mondta, nem tud leszokni a piálásról. Magam mellé vettem a nagyok közé. Nem sikerült megjavítanom. Kikerült mindenünne. Kezdte otthonról elhordani az értékeket. Megnősült, gyereke lett, elvált. A barátokért minden pénzét odaadta.

Egyszer kijött velünk játszani. Adtam neki felszerelést, annak ellenére, hogy már nem tartozott klubunkhoz. Tudta, hol az öltöző kulcsa. Előbb ment el, mint mi. Megdézsmálta étkezőjegyeinket. Könnyen rábizonyíthattuk, mert a jegyek jelzéseiből tudtuk, hogy tőlünk valók. Megbízott egy cigánygyereket, hogy váltsa be étkezőkben a jegyek egy részét pénzre. Kiderült az ügy. Megbízott a két Sándor testvért, hogy állítsák elénk. Két gátlécet eltörtem a hátán. Nem jelentettem fel, csak figyelmeztettem, hogy zsványbecsület is van a világon. Háromkerekű kerékpárral áruszállítást vállalt, és italosan karambolozott. Öngyilkosságot kísérelt meg. Nem sikerült. Ezután sem tudott visszakerülni a normális életmederbe. Harmincegy éves korában összeesett a főtéren, és meghalt. Kár érte. Nem tudtunk rajta segíteni...

Sanyi, Jóska, Laci, Péter következtek utána a sorban. Közepes szintig jutottak az atlétikában. Azt hiszem, nem volt kitartásuk ahhoz, hogy jó eredményeket érjenek el. Péter kárpitos lett. Nem tudott rendszeresen jönni edzésre, mert maszeknál dolgozott, és alkalmi munkát is vállalt. Jóska kereskedőként befutott. Csapatbajnokságon mindenik nagyon hasznosnak bizonyult. Sanyi aztán nagyszerű kereskedő lett. Laci tehetséges középtávfutónak indult, és cukrászatot tanult... Az ital mindannyiuk életét befolyásolta. Nagy tanulság ez nekem és talán azoknak is, akik ma foglalkoznak sportneveléssel. Hiába a tanítvány tehetsége, ha nem kap szilárd erkölcsi nevelést. Elsikkad az ilyen sportolóként és magánemberként egyaránt. Sajnos.

Szakács Zsuzsika tehetségét az atlétikában nem használta ki. Pedig Silai Ilonán is túltehetett volna. Kiderült, hogy zenei tehetség. Zenei középiskolát végzett. Hegedült. Az édesanyja kísérgette mindenhova. Korán lemondtak az atlétikáról. Nehogy a futópályákon „eldurvuljon”. A Zeneművészeti főiskolás korában megismerkedett egy kolumbiai fiatalemberrel, aki városunkban sebészorvosnak készült. Kislányuk született, de házasságukhoz meg kellett nyerniük a kolumbiai szülők jóindulatát. A fiatal apa visszarepült hazájába, és egy esztendeig tartásdíjat, aztán repülőjegyet küldött. Zsuzsika most a bogotai filharmónia prímhegedűse. Kilenc hónapra az édesanyját is kivitte világot látni. Bizonyára sok mindent látott, s mesél mostanában is az öreg Szakácsnak, akinek ha találkozom, felemlgetjük a régi szép időket.

Juhos Katiról már szóltam. Három évvel fiatalabb volt, mint Silai Ilona. Ifjúsági válogatott lett 400-on és 800 méteren. Silai Ilona riválisa volt, tehetségben nem maradt el mögötte. De eltérítette az atlétikától a szerelem.

Szép, kékszemű kislány (volt) Bîrsan Viorica. Mezei futásban jeleskedett. 1959-ben kezdte, országos ifjúsági bajnokságig vitte, de korán férjhez ment és kimaradt.

Azt gondolná az ember, hogy főleg a fiúkkal van baj. Nekem a lányok is éppen elég gondot okoztak. Egyszer a fővárosban érkeztünk országos versenyre. Az éjszakai utazás fáradalmait kipihenendő Kiss Gyuri bácsi megtiltotta a délelőtti kimenőt. Hárman mégis kimentek a városba, úgymond fodráshoz, manikűröshöz. Délfelé, amikor visszatértek kaptak egy-egy pofont Gyuri bácsitól, aki a frissen ondolált frizurájukat is összeborzolta. De történtek ennél cifrább dolgok is. Az egyik lány hiányos öltözékben napozott a szálloda első emeleti erkélyén. Arra lettem figyelmes, hogy az ott elhaladó férfiak ugyancsak meresztgetik a szemüket fölfelé. Odanézek, hát mit látok? Bugyi nélkül volt a lány. Felmentem és jó vastagon elmondtam a véleményem a viselkedéséről.

Sepsiszentgyörgyön egy székelőföldi turné alkalmával, verseny után diszkóba vágytak bankett után a gyerekek. Gyuri bácsi rám bízta őket. Mentem velük. Kikönyörögték, hogy éjjel felé tértünk haza. Három napja együtt volt a társaság, kialakult, hogy melyik fiú melyik lányhoz vonzódik. Láttam, hogy nagy a „gyúródás”. Figyelmeztettem őket, hogy ne bomoljanak, mert jövök a pofozógéppel. Fél egy felé nyílik a fiúk szobájának ajtaja, settenkedtek a lányok felé. Hagytam, hogy fölmenjenek. Nyikorog az ajtó, beengedik őket, megy a susupusu. Fölmegyek. A fiúk elináltak. Leteremtettem a lányokat, bementem a fiúkhoz, és lekevertem nekik egy-egy pofont. Fél óra múlva ugyanaz a móka ismétlődik. Bemennem a lányokhoz a fiúk. Hagyom őket vagy öt percig. Újból fölmegyek. Zárva az ajtó. Szólok, nyissák ki. Nyitja az egyik lány. Lekevertem neki kettőt. Észreveszem, hogy két ágyban a tizenéves lányok mellett nagyon kidudorodott a paplan. „hol vannak a fiúk?” - Ide nem jöttek! - szól az egyik lány. Lekenek neki két atyait. A másik is tagadott. Kapott az is. Aztán lerántom a fiúkról a paplant. „Nem volt elég a tőlem kapott két pof?” Pincérfogással kidobtam őket az ajtón. Valamikor házi-asszonyom üzletében a kidobó legény szerepét is betöltöttem. Bőgtek. Figyelmeztettem a társaságot, ne kényszerítsenek arra, hogy elmondjam a történeteket Gyuri bácsinak. És mivel először vannak kiszálláson velünk, következik a fölavatásuk. Akkor is megkapják a magukét. E szokás szabályai szerint minden velünk először utazónak az idősebbekből álló törvényszék előtt felelniük kellett tetteikért. A rossz cselekedeteikért és a jókért is. Jónak számított minden kiváló eredmény és csúcsjavítás. Csakhogy minden jó pont kétszeres büntetőpontnak számított ahhoz képest, amit a késői lefekvésért, a cigarettázásért, az étkezés idejének be nem tartásáért kirótt a törvényszék. A lényeg az volt, hogy felavatásukkor büntethessünk. A büntetés módja különleges és röhejes kellett legyen. A legsúlyosabb büntetésnek az „ólompecsét”

számított. A kijelölt „hóhér” beáztatott zsebkendőn át beleharapott az avatott fenekébe. A pecsét akkor volt érvényes, ha napok múlva is ott feketéllett a sporttárs hátsófelén. Ügyvéd, ügyész, ülnök, bíró szerepekben a társaság minden tagja közreműködött az avatásban. A „krokodilfarok” tornacipős fenekelését jelentett. A „simogatás” sem volt éppen szelíd büntetés.

A lányokhoz visszatérve tartottam nekik egy „hegyi beszédet”. Mire befejeztem, a két fiú felöltözött és eltűnt. Magam mellé vettem egy markos legényt (közben felköltöttük az egész szállodát), és visszamentünk a mulatóhelyre. Hát ott találtuk őket két borral tele literes üveg mögé bújva. Felszólításunkra követtek, és kérték, ne bántsuk őket. Beszélgettünk az úton. Megenyhültem irányukban, hiszen fiatalok, kicsit „bolondok”. Hazamentünk. Elcsöndesedett a szálloda. Három óra felé - megígértem - mentem ellenőrzésre. Hát a fiúk ajtaja zárva. Lemegyek a kapushoz. Mondja nagy álmosan, hogy nemrég elment a két fiú. Nem rohantam utánuk. Vettem szobájuk kulcsát, belülről bezártam az ajtót, lefeküdtem az egyik ágyába. Reggel hatkor hazajöttek. Megpróbáltak bejutni. Kérték a kapustól a szoba pótkulcsát, de az nem adta. - Tessék minket beengedni! - nyöszörögték az ajtónál. „Menjetek oda, ahonnan jöttetek! Nyolckor gyertek reggelizni!” Elmentek, de kisvártatva visszatértek. Amikor ajtót nyitottam nekik, azt mondja az egyik: - Csináljon velünk, amit akar! Bánjuk, amit tettünk. - Fáradtak voltunk. Került egy üveg bor. Megittuk együtt. De az avatáson mindegyikük megkapta a magáét.

Az egyik szülő a hazaérkezésünk utáni héten kijött a pályára, és tiltakozott a lánya fenekén éktelenkedő harapások miatt. Elmagyaráztam, hogy a lányával történetekért felelek, de büntetés nélkül nem tudom kijavítani az otthoni nevelés hiányosságait. A fenekelés a feleségem fülébe is eljutott, de ő és mások sem kételkedtek abban, hogy csapatunk az akkori szokásoknak megfelelően élte közösségi életét, és olykor különös, de fiatalos eszközökkel gátat vetett a kicsapongásnak és könnyelműségnek, amely mindig ott ólálkodik a fiatalok körül.

Naiv lányok is előfordultak tanítványaim között. Mint Buzesko Irén, aki tömött közepes teljesítményű atléta volt. Egyszer a fővárosba utaztunk. Vállalta, hogy elvisz valakinek egy csomagot. Kérdezte, hol van az általa keresett utca. Nem ismerte Bukarestet, bele sem kezdtem az eligazításba. Megegyeztünk, hogy felülünk a trolira, elmegyünk, elintézem hivatalos ügyeimet, és utána elkísérem a megadott címre. Így történt. De meglepetésekkel. A nagy gyurakodásban nem jutott föl a trolira. A következő állomásnál leszálltam, megvártam. Kérdeztem tőle, mit tett volna, ha nem találkozunk. Azt mondta, addig ment volna a trolival, amíg a főtérre jut. Ott aztán tájékozódott volna a Nap után, beméri a szöveget, és elindul a megadott irányba. Magyaráztam, hogy Bukarestben nem egy, hanem több főtér van. És aztán nagyon vigyáztam, hogy el ne maradjon mellőlem, mert kételkedtem abban, hogy viszontlátjuk még aznap a szállásunkon. Leszálltunk a troliról, gyalogoltunk. Egyszer csak megütözve kérdi: - Hova viszel te engem? Megnyugtattam: Nyugodj meg, nem szobára! Elintéztam a dolgom, aztán irány a csomag gazdája. Nem kaptunk otthon senkit, otthagytuk a házmesternél a küldeményt. Másnap lóversenypálya környékén rendezték a versenyt. A versenyzőknek át kellett szaladniuk egy kis hídon. Kiss Gyuri bácsi odaállt, hogy figyelmeztesse versenyzőinket, mert aki a híd mellett szaladt el, azt kiállították. Irénke átfutott a hídon, Gyuri bácsi megdicsérte, és ezzel annyira megzavarta, hogy a célban nem vette át a beérkezőknek járó számot, hanem továbbszaladt. Még egy kört akart megtenni, közben tiltakozott a mellette loholó rendezőknek, hogy őt ne hogy kiállítsák a versenyből. Kilencediknek érkezett be, értékes pontjaival csapatbajnokságot nyertünk. Másnap az ebédnél jó hangulatban sört is ittunk. A történeteket mindnyájan ismertük és kommentáltuk. Megengedhettünk magunknak egy kis tréfát. Nyilván én vittem a szót. „Irén, te nem ihatsz! Menj fel a szobádba! Most telefonáltak, hogy versenyzés közben mégis megkerülted a hidat, a vonal mellett három egész két centiméterre haladtál el. Fotót készítettek rólad, nem lehet letagadni. Valószínűleg újra

kell szaladnod a versenyt.” Irén elhitte a mesét, felment a szobájába. A társaság dőlt össze a nevetéstől. Tíz perc múlva telefonáltam neki, hogy lejöhet, megbeszélést tartunk. A műmegbeszélésen előadtam, hogy hiába próbáltam a versenybírókat meggyőzni, kérlelhetetlenek. „A három centi, az három centi!” De legalább ne lett volna az a két milliméter. „Az betette az ajtónkat! Délután felszerelkezve az egész csapat várjon a szálloda ajtajában! Megyünk, és újra szaladjuk a távot! Különben oda az országos bajnoki címünk!” Irén sírt, káromkodott, de nem kételkedett abban, amit mondtam. Felálltunk az asztaltól. Az étterem ajtajában utolértük Irénkét, de tovább hülyéskedtünk. Nem akarta észrevenni, hogy az egész csak tréfa. Végül megnyugtattam: „A pótszabályzat értelmében bemérhetjük másként is a pálya szögét! És akkor mégis érvényes a verseny, mert öt centiméteres eltérés megengedhető!” Amikor a társaságot meghívtam egy pohár sörre, és Irént közrevettük, engedett szomorúsága. Később velünk együtt jót mulatott a saját naivságán.

György Bandi tizennégyéves korában került hozzám, 1966-ban. Szakiskolába járt. Csontos, inas, székely gyermek. Egy-két évig általános munkát végeztem vele. Közben rájöttem, hogy munkabírása fantasztikus. A nagyszüleinél kaszált, kapált, megszokta a munkát. Az egyik téli versenyen történt, hogy a fagy ellenére tornagatyára vetkezett, dideregve állt a startnál. A kezén rongyos kesztyű virított. Horgas orrával úgy nézett ki, mint egy karikatúra. Körülötte mindenki mosolygott. „Vedd le rögtön azt a kesztyűt, Bandi! Mert ha nem, ortopéd orvoshoz kell fordulj segítségért!” - Miért? Miért? - vette be a cselt a fiú! Megmagyaráztam neki dühösen, hogy úgy fenéken rúgom, a cipőmet majd ki kell operálni a fenekéből! Biztatásnak jó volt olcsó szellemeskedésem, mert nagyszerűen futott azon a versenyen. Később, úgy tizennyolc éves korában kezdett beérni, és érett nagyszerű atlétává. Külön munkát kért, hogy mielőbb elérje azt a szintet, amelyre a testnevelő főiskolai felvételin hivatalból tízes jár. Bámulatossá akaratos dolgozott benne. Egyszer sáros domboldalon felfutásra hívta ki a nagyon jó atlétának ismert Turcu Ghicát. Húszra becsültem az ott megtehető futások számát. Turcu éppen ennyit teljesített. György Bandi ötvenig nem állt meg. Egy láda sört vesztettem az akkori fogadáson. Amit külön nagyra értékeltem: nem fért az erőfeszítéstől. Ő maga talált ki ehhez hasonló kemény próbákat. Befogtam akadályfutásra is. Az országos iskolabajnokságon, országos rekorddal Székely Zoli előtt nyert. A katonacsapathoz került és bejutott az országos ifjúsági válogatottba. A Balkán-bajnok csapat tagja lett mezei futásban. A mesteri szinthez közeli eredménnyel adtam át. Katonáskodás után ennél sokkal gyengébb eredménnyel tért vissza hozzám. Három hónap alatt visszaállítottam 8,42-es eredményre. Nagy mennyiségi munkát végeztem vele, idegeit kikészítették a sok résztávossal. Ő is tudta magáról, hogy csökönnyössé válik, ha parancsra kell szaladnia. Nálam kitűnő társakra talált az edzéseken. Tanítványaim egymást segítették és biztatták futás közben is. Javuló eredményei megnövelték önbizalmát, felvételizett a testnevelési főiskolára, és bejutott. Amikor végzett, valahová a hegyekbe került tornatanárnak. Ingázott egy darabig, aztán tisztviselőiséget vállalt. Nemrég beajánlottam a kolozsvári sportiskolához atlétaedzőnek. Turcu Ghica is ott van. Segítik egymást. Voltam az esküvőjén. Rengeteg tanítványom esküvőjét végigmulattam. Ők is eljöttek aztán a fiam lakodalmára, mert tanítványaim többsége barátom is.

Máté Feri története a Bandiéhoz hasonló. Csakhogy ő középtávon jeleskedett. Három testvére volt. Elvállt szülők gyermekeként korán munkát vállalt. A pékség közelében laktak, hordták a kenyeret éjjel-nappal. Szóval, nem kényeztette el őket az élet, és ez meglátszott erőnlétükön is. „Az a legény, aki a román színháztól felfut a Feleki-tetőig!” Én többször megtettem ezt a nyolc kilométeres távot, és ajánlottam tanítványaimnak is. Egy alkalommal nekiindultak a

hegynek Mátéék is. Ferit Potyának neveztem el, mert focizás közben keveset szaladt, inkább helyezkedett és kapuba gurította labdát. Öccsét, aki ugyancsak nálunk atlétizált, pedig Lapotyának hívtuk. Amikor Román Opera épületéhez érnek, azt mondja a kicsi: Aki pihenni megáll a hegytető előtt, annak az anyja kurva! Futottak tovább. Lihegték. A Döglesztőkanyarban is izzadtak becsületesen. A tetőig egyikük sem állott meg. Ott félrevonultak pisilni. Akkor Feri nevetve megkérdezte: - Mondd, öcsikém, ha valamelyikünk nem bírta volna, és mégis megáll valahol az úton, melyikünk anyját nevezhettük volna kurvának? Ezen mindketten valószínűleg éppen eleget gondolkozhattak kapaszkodás közben. Örömben, hogy a legjobb megoldást sikerült elérniük, ráadásként elnyargaltak a bükki menedékházig. Silai Ilonával ezt a próbát nem tudtam elvégeztetni. Vele a Monostorig szaladtam, föl a Bükkbe, és vissza a Majális utcán.

Máté Feri egy kolozsvári versenyen az akkor kísérletképpen használt elektronikus mérőberendezés 14:11,3-mal országos csúccsal mérte. Ez tíz másodperccel kevesebb volt, mint amit a stopperórámról leolvastam. Jön hozzám Măresescu, a szövetségi titkár, akinek döntő szava volt a bíraskodásban. - Mondd, Kutya, mennyit szalad valójában ez a gyerek? Mert én 14.31.4-et mértem! Megnyugtattam, hogy nálam még nem divat a lopás, és megmutattam az órámon, hogy majdnem egyforma eredményt mértünk. Különben előfordult ilyen tévedés nagy nemzetközi versenyen a világhíres Seikko cég mérőeszközeivel is. Máté Feri különben önérzetes ember lévén, amúgy sem fogadta volna el a „véletlen ajándékot”. Tudta, hogy nem futotta az akkori csúcsnál jobb időt. Abban pedig magam is biztos voltam, hogy Feri előbbutóbb úgyis megjavítja a fennálló országos csúcsot.

Érzékeny, becsületes emberré vált. Akármilyen jó atléta lett belőle, látta, hogy sportolásból nálunk nem lehet megélni. Úgy döntött, hogy megpróbál bejutni az egyetemre. A középiskolát látogatás nélkül (azt hiszem, két év alatt) végezte el. A Dinamóhoz került. Edzője egyből „mindent” akart tőle. Így aztán eredményei nem javultak, inkább romlottak. Visszakerült Kolozsvárra. Tanult és bejutott az esti egyetemre. Közben öntődében dolgozott. Nyilván nem folytathatta az atlétizálást. Tehetséges embert veszítettünk. 3000 és 5000 méteren jeleskedett. Közgazdász lett belőle. Az öccsét pénzes mestersége térítette el az atlétikától: gépkocsi bádogosként nehéz megpróbáltatások elé állította az élet.

Monea Gelu Arges megyéből jött Erdélybe sok-sok oltyán társával együtt. Bukarestben végzett testnevelési főiskolát, és elrendezték neki, hogy éppen a kolozsvári sportiskolába kerüljön tanárnak, Nagy Péter mellé. Sportolóként az egyetemi csapathoz tartozott volna, de engem választott edzőjéül, így került a Munkás Sportklubhoz. Jó eredményeket ért el rövidtávon. Úgy jellemezték, hogy rendkívüli tehetség, de lógós, spekuláló típus. Egy bukaresti egyetemi tanár, amolyan gentleman-típus keze alatt volt, aki nem erőltette, nem vitatkozott vele. Megfigyeltem, hogy Monea művészien művelte az időhúzást. A távok közötti 30 másodperc könnyű futást két percig kihúzta. Egyetemet végzett embernek hiába magyaráztam, hogy ezzel lemerevedik, és saját kárát okozza. Hol a cipőjét fűzte újra, hol a vécére kellett mennie... Szóval mesterien fékezte magát és a mi közös edzéseinket is. Kímélte az ízületeit, „be volt rozsdásodva”. Ez fájdalommal járt amikor megmozgattam. A homokzsákokat földhöz verte. Rajtakaptam, hogy kihatározta. Bevarrtam a zsákot, és megtöltöttem nedves homokkal. Így edztem. De ezt az edző csak addig teheti, ameddig átségíti a sportolót a nehézségi ponton. A nagyobb tehervállalásra hiába buzdítottam azokat, akik nem vállalták ezt. Versenyen elért jó eredményeit tehetségének köszönhette, de nekem a tehetségesekből is a maximumot kellett kisorsolnom. Ezért nem lehettem vele elégedett. Nemzetközi versenyre készültünk, magatartásával már annyira fékezte a többieket, hogy ők is szóvá tették. Még Szakács Misi is megszólta ezért. 1969-ben országos bajnokságot nyertünk a 4x400 váltó-

futásban. Azt tűztem ki Monea feladatául, hogy 52 másodperc alatt teljesítse a 400 méteres távot. A telet, ahogy lehetett, átdolgoztuk. Mondtam neki, ha „nem húz” teljes erejéből, kimarad a válogatottból. A tavaszi versenyen harmadik lett. Verseny után következett Belföldön, aztán Budapesten és Berlinben szerepeltünk. Ahogy visszaérkeztünk Kolozsvárra, délután már osztogattam az edzésprogramokat. Rábeszéltek, hogy inkább játszunk valamit. Másfél órát fociztunk. A következő edzésen nekem Icuval kellett foglalkoznom. A fiúk nyolcas csoportja lazált. Közben váratlanul visszatértünk Icuval a stadionba. Egy darabig a páholyból figyeltük, hogy mit csinálnak. Hát nyújtózkodtak, lazítottak, talán vicceket is mondtak. Az elmaradt kemény edzés helyett, a lazábbnál is lazább semmittevést gyakorolták. Amikor hirtelen megjelentem közöttük, Monea csodálkozott: „Hát nem a Héja erdőben edzenek?” „Nem, tanár úr drága! Mert visszajöttünk!” Számon kértem a kiadott feladatokat. Fújták, hogy mit teljesítettek. Kértem, hogy hol! Mutatják, mesélik. Hallgattam egy darabig. Akkor lemondtam őket hazug disznónak! És Silai Ilonával bizonyítottam, hogy semmit sem végeztek a kiadott feladatokból. Monea, aki testnevelő tanárként mindezért a többieknél nagyobb felelősséggel tartozott, nem engem támogatott, hanem ellenkezőleg, elől járt a lazálásban. Azon nyomban olyan büntetést írtam elő nekik, amit előttem kellett teljesíteniük. Másnap vánszorogtak az izomláztól. Moneát utolsó figyelmeztetésben részesítettem. Egy hét múlva, újra Icuval gyakoroltam a hegyre futást, Moneát és Szakács Mikit a stadion egyik sarkában hagytam. Különféle tornagyakorlatokat kellett teljesítsenek. Visszatértemkor Moneának csak a hült helyét leltem. Miki kérdésemre elmondta, hogy valami iratokért hazaszaladt. Kisvártatva meg is érkezett. Keze zsebkendővel bekötve. Átütött rajta a vér. Előlépek és felelősségre vonom. Kiderült, hogy játszott a kutyával, és az megharapta. Edzésidőben?! Lekentem két nagy pofont a tanár úrnak. És szóltam, hogy csomagolhat, másnap megírom a válogatott edzőjének, hogy törölje a csapatból. Monea nem ment át az egyetemi csapathoz. Azt mondta, inkább egyedül edz. Csináljad! - mondtam neki -, hiszen tőlem elférsz itt a stadionban. Nekiállt a lelátón nyúlugrást gyakorolni. Esztelenül és károsan sokat edzett, a kellő levezetések hiánya miatt szinte lebénult. Ha rágondolok, eszembe jut a vicc: Az oltyán, hogy kitoljon a borbéllal, szegeket ver a fejébe, hogy annak hajnyíró gépét kicsorbitsa! Monea a következő héten odajött hozzám, bocsánatot kért, és visszakérezkedett a csapatba. Kértem, ne haragudjon, de a történetek után már nem bízhatom benne, e nélkül pedig képtelen vagyok megfelelően dolgozni vele. Azt is elmondtam neki, hogy ígéretem ellenére, nem telefonáltam a válogatott edzőjének, ezért ha eredményei megfelelnek, tőlem akár szerepelhet is a soron levő külföldi versenyeken. Végül addig könyörgött, hogy visszavettem. De csak úgy, ha magára edz! Mert nem engedhettem, hogy a többieket is befolyásolja lezserségével. Általam kipróbált 2000 méteres terepfutópályát írtam elő neki. Számtalanszor megtettem ezt a Fellegvárra kapaszkodó utat, jó előre bemértem a pályát. Aztán egyenként indítottam tanítványaimat. Monea lehetetlenül rövid idő alatt futotta a távot. Kiderült, hogy nem kapaszkodott fel a hegyre, hanem mintegy ötszáz métert megtakarítva „teljesítette az előírtakat”. Mit tehettem?! Második alkalommal vele szaladtam. Kiderült, hogy lopott. Fel sem mérgeződtem. Nyugodtan mondtam neki, hogy ezzel aztán tényleg betelt a pohár! Elvettem a kapott drága felszerelést tőle, töröltem a munkahelyi igazolását, amiért kevesebb munkáért egész fizetést kapott... És átadtam Arnăuthoz az egyetemi atlétikai csapatba, ahova tulajdonképpen tartozott tanügyi dolgozóként. Ekkor felment a klubvezetőséghez és bevádolt, hogy azért dobtam ki, mert ő román. Amikor ezt meghallotta Radu és Căpraru: meg akarták verni. Nea Valica, az elnökünk érdeklődött, mi történt. Kikérdezte a román fiúkat. Aztán előszedte Moneát: - Tudod, miért rúgott ki téged Bíró?! Nem azért, mert román vagy! Hanem azért, mert egy bűdös lusta oltyán vagy! Tűnj el gyorsan, mert tőlem is kapsz egy pofot! Huszonöt éves, többre érdemes fiatalember volt akkor Monea. A természete miatt lett kevesebb. Tíz év múlva aztán többek előtt elismerte, hogy nálam különb edzője nem volt. Igaz, hogy durva vagyok, és

kérlelhetetlen, de értem a mesterségem. Ezt is ő mondta. Nem ment vissza szülőföldjére, sok társával együtt jól érzi magát városunkban. Egyetemi tanárságig vitte. Megjósoltam neki, hogy lesznek olyan sportolói, kik éppen úgy kihozzák majd sodrából, hogyan ő engem. Két év sem telt el, és úgy felhúzták valami egyetemisták, hogy habzott a szája az idegességtől. Hát így megy ez. Ilyen az élet.

Tăranu Emil és Emilia ikrek. Silai Pali tanítványiként indultak. Apjuk a híres focista, ki a negyvenes években kiment Amerikába, aztán hazatért. Nőgyógyászként dolgozott. Elkapták, hogy kaparásokat végzett. Nehezen szabadult, barátai segítségével sikerült elsimítania az ügyet. Érdekes, hogy fia szorgalmas. A lány pedig kényelmes. Ilyen volt az atlétikai edzéseken is. De széplányként időnap előtt, tizenöt éves korában férjhez ment. Emil országos ifjúsági bajnokságot nyert 100 méteres síkfutásban és tagja a 4x100-as váltónak. Pontos, rendes ember. Azt hiszem jó testnevelő tanárrá vált...

Össze sem tudom számolni, hány ifjúsági bajnokot neveltem. Száznál is többet. Ezért is neveztek ki a román ifjúsági válogatott edzőjévé. Tanítványaim egy része sajnos nem folytathatta a teljesítménysportot. Pályájuk megszakadt: hol ezért, hol másért, de főként a katonáskodás miatt. Kár, hogy nincs mód a folytonosság biztosítására. Kár a nagy lemorzsolódásért. Bajnokaimnak csak tíz százaléka szerepelt sikerrel felnőtt-bajnokságon. Ez kevés. Az én munkám is eredményesebb lehetett volna, ha megfelelő megoldást találunk erre a kérdésre. Talán majd valamikor a jövőben ezt is megoldja valaki.

A sportolók pályájának különféle félbemaradására mondok egy példát.

Heim Botond furcsa emberré vált a kezem alatt. Tizenhárom éves korában került hozzám. Ifjúsági bajnokságot nyert akadályfutásban, képe most is látható a klubban. Számító, mindenre vállalkozó kedve sok bajba keverte. Cigány társával megkívánta az egyik versenyünkre meghívott török sportoló divatos nadrágját. A búcsúvacsora ideje alatt fellopóztak a hálóba, elvitték a nadrágot saját hálóhelyükre, és bedugták a szekrény alá. Aztán összevesztek, hogy kié legyen a nadrág. Reggel a törökök testületileg reklamáltak. A cigányfiú bevallotta a lopást. Botond sem tehetett mást, de a „tiszteletükre” rendezett gyűlésen a vezetőség „szemébe vágta”, hogy minden az italért történt, amelyet a klub előljárói „kényszerítették” belé. „Jön, hogy szembeköpjem magukat!” Hatásos befejezésként elhangzott mondatára hápogott a nevelő célzatú gyűlést vezető Arnăuț dr. - Ki az edzője ennek a szemtelen fráternek! Valaki bekiáltotta: - Bíró György! Nem voltam jelen. Később elővettek engem. Másnap utaztunk külföldre. Látom, jön Botond bársonynadrágban. Miért nem sportöltözetben? Kértem, mi történt. „Leszartam a kalapács nyelét! Kirúgtak!” De jó feje volt, tanult. Elvégezte a testnevelési főiskolát, aztán kijárta, hogy Félix-fürdön tornatanároskodott, amíg rokonai révén ki nem került nyugatra.

Volt nekem egy bolgár eredetű tanítványom is. Petrov Ljuba a neve. Húga is eljárt edzésre. Magyar iskolába jártak, Így aztán akár Péternek is szólíhattam volna. Opra Zsolttal jelentkeztek a 11-es liceumból. Mindketten ötpórbára készültek, dobószámokban is kitűntek. Az egyik országos bajnokság előtt, levezető gyakorlatként fociztunk a Héja erdőben. Zsolttal egyszerre ugrottunk föl fejelni, összekocant a fejünk. Ő egy gödörben ért földet és csúnyán kinyírta a bokáját. Így aztán Petrov nyerte az országos ifjúsági bajnokságot, pedig Zsolt jobb eredményt ért el sebesülése előtt. Petrovból aztán orvos lett, és a mai napig egészségi céllal kijár a stadionba egy kis mozgásra, játékra. Zsolt élete tele van pechsorozatokkal. Rendkívül jó fizikai felépítésű gyermekké vált tizenkilenc éves korára. Gennyes mandulagyulladás után

úgy döntöttek, hogy ki kell vétetnie a manduláját. A kitűzött napon jelentkezett a műtetre. Az orvos érzéstelenítette, elment telefonálni, és elfelejtett visszajönni. Megnézte egy másik orvos. Aztán az is eltűnt valahova. Amikor a harmadik orvos neki kezdett a műtétnek, az érzéstelenítőnek már nem sok hatása volt. A fiú fájdalmában összehúszta magát. Szerencsétlenségére megfertőzték, utána gennyes vesemedence gyulladás gyötörte. Betegségeire ráment egy esztendő. Jó fejű fiúként elsőként került be a testnevelésre. Végzett, és arra gondolt, hogy tízpróbával próbálkozik. Kihelyezését nem sikerült befolyásolni. Stanara került. Tizenöt évig ingázott. Ingázóként búcsút kellett mondania a teljesítménysportnak. 190 centiméteres ember lett, olyan, mint egy tölgyfa. Tanítványaival megkedveltette a náluk nemrég divatos küzdősportot; karate-csoportot alakított falun. Egyszer a fővárosban nem kapott szállodai szobát, egy bennlakás betört ablakú szobájában aludt és nagyon meghűlt. A hűlésből asztmás tüdővel is alig tudta kiverelkedni magát másfél esztendei kezelés után. Kénytelenül betegnyugdíjba vonult. Becsületes, rendes ember, akivel nagyon kibabrált a sors. Minden ember élete nagy titok. És tele van meglepetésekkel.

Komjátszegi Karcsi többszörös országos korcsolyabajnokként került hozzánk. Kiegészítő csoportként atletizált, de legnehezebb terepünkön, a Fellegvár oldalán már az első edzésen rám vert. Ilyen még nem volt. Elvittem versenyre, Nagybányára. Megnyerte a 800 méteres versenyt. Aztán Bákóban remekelt. Miután elvégezte a középiskolát és a felnőttek csoportjába lépett; nyáron atletizált, télen korcsolyázott. Aztán azt mondta, hogy már csak a korcsolyafutásra összpontosít. 1970-ben sikerült úgy „összpontosítania”, hogy kinn maradt, és a müncheni Volkswagen cégnél vállalt munkát. Az elmúlt nyáron került elő. Nagy sötét szemüveggel, ősz hajjal jött velem szemben Nagy Péter edzővel. - Megismerted? - kérdezte Nagy Péter. - A járásáról tudom, hogy ez az ember Káká, vagyis Komjátszegi Karcsi! Összeöleleztünk. Később tudtam meg, hogy milliomossal ölelekeztem. Lakatosból gépkocsijavító vállalat tulajdonossá vált. Mert nemcsak a sporthoz, hanem a szakmájához is nagyon ért. Meghívott vacsorára. Velünk tartott Szarukán Laci is, akinek ismerőse a főpincér. Whiskyt ittunk, mititejt ettünk. Lacinak csak ígérték a velőt, nem kapott, mert azt lefoglalták egy küldöttségnek. Állítólag. A végén jól megvágtak bennünket. Komjátszegi Karcsi fizetett, de megmondta, hogy ilyen minősíthetetlen kiszolgálásban már évtizedek óta nem volt része. Megfogadta, hogy a jövőben sem lesz! Mert messze elkerüli a Balkánt...

Sokan már nagyon régóta nem bírták ezt a levegőt. Farkas Pista ugyancsak tanítványommá szegődött. Inasiskolát végzett, ifjúsági bajnokságot nyert mezei futásban, és katonáskodása után visszatért dolgozni. Három váltásban melózott. A sportolást tehát befejezte. Egy barátjával elhatározták, hogy itt hagyják ezt az örökké a magasságos égis öndicséretben tobzódó országot, és szerencsét próbálnak a rohadt kapitalizmusban. 1983-at írtunk, amikor Bukarestben a Wiener Walzer-re felkapaszkodtak. A hálókocsiban felfeküdtek a pokrócok közé. Curtici-nál elkapták őket. Előbb istenes verést kaptak, aztán másfél évet. - Gyuri bácsi, addig nem nyugszom, amíg innen le nem lépek!... Így történt, hogy élete kockáztatásával átúszta a Dunát, és Jugoszlávián át kiment Amerikába.

Más alkalommal ugyanígy tett Halmágyi Bandi, aki ugyancsak tanítványom és akadályfutásban kiváló csapateremem volt. Ő is az Egyesült Államokban „tengeti” az életét. Hallom, hogy ott a munkanélkülinek is tízszer jobb a fizetése, mint nálunk egy nagymenőnek, aki reggeltől estig izzad az ősi román föld felvirágoztatásán. Halmágyi háromszor adta be kivándorlási kérését. Amerikába akart jutni. Közben megnősült, született egymásután három kislánya. Megpróbált áttelepülni Magyarországra. Háromszor próbálkozott ezzel is. Nem sikerült. De azt már az elején elérte, hogy állásából kirúgták. Télen gesztenyét árult. Nehezen

éltek. Nekiment a Dunának, de olyan hidegnek találta a vizét, hogy kénytelen-kelletlen visszafordult. Másodszorra sikerült. New Yorkból küldött képeslapot. Családját a rendszeresen postázott dollárokból tartotta el. 1988-ban aztán repülőjegyet küldött, és kivitte hozzátartozóit.

Szőlősi Béla pedig (vegyésszmérnök és újságíró, öttusázott, segitettem a futásra való felkészülésében) oldalkocsis motorkerékpárral, családostól vágott neki az új életnek. Nem bánta meg. Ott nem firtatják, hány színt ismer és nem köteles amerikaiul beszélni, mivel amerikai kenyeret eszik.

Kerekes Pista és Kerekes Marci tanítványaim is országos bajnokságot nyertek mezei futásban. Katonaság után nősültek, dolgoztak, és lemondtak a sportolásról. Hányan cselekedtek hasonlóképpen? Azt hiszem, órákig tudnám sorolni őket, Mert ilyen nálunk az élet.

Turcu Gheorghe esete valamivel érdekesebb. Nem nyert országos bajnokságot, csupán második helyezést ért el. Torda mellőli faluból való, a csombordi szőlészeti iskolába került. Megyei versenyen fedeztem fel. Rendkívül erős kezdéséért vettem észre. Mintha csak fiatal magamat láttam volna. Miután Csombordon befejezte tanulmányait, segitettem, hogy bekerüljön Kolozsvárra. Első országos ifjúsági futóversenyén végig vezetett. Akik cél előtt megelőzték: csaltak. Nem kerültek meg egy fát. Turcu becsületesen megkerülte. Két bukaresti bennfentes két méterrel előzte meg őt a célban. Akadályfutásban is jól ment. Az utolsó akadály előtt pillanatra kíváncsian hátranézett, és nekiment az akadálnak, felborította, jól összepotyolta magát, miközben megelőzték. Újra elvesztette az őt megillető első helyet. Kétéves katonasága alatt történt vele, hogy valamiért szakaszvezetője a hálóterem fölmosásával büntette. Fölmosta szó nélkül. A szakaszvezetőnek valami nem tetszett, fölmosatta másodszor is a termet. Harmadszorra is fölmosatta volna, de Turcu kivette a vödörből a vizes mosórongyot és a szakaszvezető pofájába vágta. Közben mérgében az egész román hadsereget szidta kissé útszéli módon. Tizenöt napi fogságra ítélték. De felével megúsza, mert a katonaságnál is kellett a jó sportoló, aki ilyen-olyan versenyeken dicsőséget szerez az egységnek, hogy a tiszteknek legyen mit jelenteniük feletteseiknek, saját előmenetelük érdekében. Visszatérve a katonaságtól nem akarták munkahelyére visszafogadni. Pártprotekciónak kellett neki kijárni. Utána másfél év alatt erőre kapott, majdnem elérte a mesteri fokozatot. Akkor hátfájásra panaszkodott és vért pisilt. Vesekövet állapítottak meg nála az orvosok, és nehezen, de elhajtották. Mire felépült, meghalt az apja, fejére szakadt a család gondja. Elvégezte a testnevelési főiskolát. Kihelyezték Szilágy megyébe. Később közelebb került valamivel, de egy isten háta mögötti faluba. Megmozgattam mindent, hogy még közelebb hozzam a városhoz. Sok szilvapálinkába került neki így is, hogy Kolozs megyébe álhelyezzék. Végül a dési sportiskolába jutott. A teljesítménysportot rég abbahagyta. Aztán a kolozsvári sportiskola edzője lett. A kicsikkel kezdte. Munkájának most mutatkoznak az eredményei. Fiatalkorában Zatopekhez hasonló eredményeket futott. De ezekkel az eredményekkel még országos bajnok sem lehetett. Mert közben sokat fejlődött a világ az atlétikában is. Mindig mindenben segitettem. Úgy tűnt nekem, hogy hozzám hasonlóan nehéz életet kapott a sorstól. Külföldön járva sohasem felejtettem el, ajándékot hoztam neki. A fiam neheztelt is ezért. Azt mondta egyszer, hogy Gyicát többet segítem, mint őt. Az tény, hogy minden kedves tanítványomat családom tagjának tekintettem. És úgy is bántam velük minden szempontból...

Így volt ez Mănăstureanu Ioannal is. Tizenötéves koráig Kiss Gyuri bácsi edzte. Római típus, 187 magas. Úgy tudom, a nagyapját Monostorinak hívták. Tizenhét éves korában már kiszedte a termelésből. Ifjúsági bajnokságon második lett 800 méteres futásban. A katonaságnál nem sikerült intézkednünk, a határvadászokhoz került. A két év elteltével visszatért, és nem tűnt el a tömegben, hanem újra kezdte a teljesítménysportot. Kezem alatt nőtt fel, elvégezte az estit,

testnevelési főiskolát, és közben jó csapateberré vált. Jó edzővé is, mert nyomomba lépett... Edzőt is neveltem, nem egyet...

Nem tettem egyebet, csupán azt, hogy segítettem a jó képességű fiatalokat. Simon Enikőt például Opra Zsolt tanítványom, mint a Méhes utcai iskola tornatanára, kiléptette testnevelési órán a sorból. - Kuszu, jól vigyázz erre a kislányra! Aranyat ér! Valóban nagyon tehetséges atlétának indult. Sokoldalú volt. Magasba ugrott, távolba, száz gáton versenyzett, és nem akármilyen ötéves próbára készült. Nagyszerű eredményeket ért el. Bizony évtizede annak, hogy egy alkalommal a hegyekben edzőtáborba gyűltünk, ahol Enikő megismerkedett Tătaru Călin fiatal edzővel, aki nagyon megtetszett neki. Átkérezkedett hozzá. Tizenhét évesen még nem mondhatta magát kiforrott atlétának. Új edzője nem ügyelt rá. A sérülések, az izomszakadások aztán elvették a kedvét a sportolástól. És abbahagyta.

Egy másik kislányt ugyancsak ötéves próbára készítettem fel, szépen haladt. Magasugrásban különösen. Aztán jött a fővárosból egy edző, aki magához csalta, edzőtáborokba vitte. Felfedeztem, hogy cigarettáznak, iszogatnak. Szokásomhoz híven, minden kiszálláskor este tíz órakor, a szálloda előcsarnokában ültem és figyeltem hazatértek-e sportolóim. Egy óra múlva szobájukban is ellenőriztem őket, mert az éjszakázókat nem szerettem. Benyitottam a kislány és az edző szobájába is. Láttam, hogy egy ágyban fekszenek. Mégpedig meztelenül. Miközben illedelmesen visszavonultam, arra gondoltam, hogy nem lesz a lányból sem ötéves próba, sem magasugró. Mert az a „próba” amit az ágyban gyakorol, nem tartozik az atlétika keretébe.

Kiváló jellemű fiatalokkal is találkoztam pályafutásom ideje alatt. Kocsis Imre közülük való. Súlyzót adtam neki, hogy otthon is gyakorlatozzon. Hegyre vivő utcában laktak. Reggel hattól hétig felfutásokat kellett gyakorolnia utcájukban. Egy héten egyszer én is kiugrottam a feleségem mellől a jó melegágyból, és elrohantam Kocsis Imrét ellenőrizni. Mindent pontosan úgy tett, ahogyan elmagyaráztam neki. Hat előtt pár perccel kigyúlt a fény a lakásukban. Ha esett, ha fűjt, végigtrappolt az utcán, tornászott, súlyzózott. Egy kapu mögé bújva figyeltem, hogy milyen lelkiismeretesen dolgozott. Tizenhat éves korában két perc alatt futotta a 800-at, megdöntötte Rusu Radu tanítványom által tartott akkori csúcsot, és országos bajnokságot nyert.

Călimănești-en az Olt szigetén két méter széles mezei futópályát alakítottak ki az országos bajnokság lebonyolítására. Friss hó hullott. Laslău újabb szerencsétlen ötletével boldogított minket: lehengereltette a pályát. A hó jéggé fagyott, a versenyzők „korcsolyáztak”. Kocsis Imre lábát az Achilles-ín közelében megsebezte a nagy dulakodásban valamelyik versenyző szeges cipője. Véres lábbal szaladta végig a versenyt. Ömlött a lábából a vér. Célba érkezés után, a hátamon vittem át az Olt hídján a kórházba. Négy kapoccsal fogták össze sebeit. Négy versenyző közül kettő lesérült, de megnyertük a versenyt. Másnap hazatérve, sebész orvosunk, Moraru doktor elkáromkodta magát. - Ki végezte ezt a suszter munkát! Kiszedte a kapcsokat, és szépen összevarrta a sebet. Közben Imre ordított a fájdalomtól, le kellett fognom. Vele szenvedtem, és sokat emlegettem Laslăut. Sok bajt okoztak nekünk a különféle indulatokkal és felkészültség nélkül működő botcsinálta intézők.

Egyszer Ostravába mentünk versenyezni. Addig keverték a vízum-ügyet, amíg néhány emberünk - köztük Kocsis Imre is - kimaradt a névsorból. Itthon kellett maradniuk. Protekciósook utaztak helyettük. A határnál aztán, amikor felolvasták a névsort, kiderült, hogy Kocsisék is kaptak vízumot, jöhettek volna. Akkor balszerencsének fogtuk fel a dolgot, de nem az volt, hanem előre kitervelt gáncsoskodás.

Kocsis Imre kitűnően focizott. Tapasztaltam ezt levezető játékainak alkalmával. Miután egy alkalommal huzamosabb ideig távol voltam, hazaérkezve meglepetéssel nyugtáztam, hogy átsalták az egyetemi ifjúsági futballcsapatba. Aztán Tîrgu Jiuban katonáskodott és focizott. Az egyik mérkőzésen eltörték a bokáját. Sportpályafutását be kellett fejeznie. Almérnököt végzett, és a nyolcvanas években előbb Magyarországra, onnan Kanadába menekült.

Ahány tanítványom, annyi életsors. És a sors a véletlenek sorozatából alakul.

Tizenhat éves magyar kislány „atletizált” edző kollégámnál. Egyszer csak eltűnt. Jött a hír, hogy „májbaját” kezelteti Marosvásárhelyen. Két nagymenő tanítványomat gyanúsították a „betegség beálltáért”. Tapogatóztam. Meglepetésemre egy harmadik sportolóm, aki főként korcsolyázott, nálam pedig mezei futásban szerepelt, egy sör mellett bevallotta, hogy ő a születendő gyerek apja. Ez a fiú román értelmiségi családból származott. Arra kért, hogy segítsen bejutni a Testnevelési Főiskolára, és akkor a szülők beleegyeznek a házasságba. Amit tudtam, megtettem. Mások is segítettek. Került egy korsó szilvapálinka is a „kerekek olajozására”. A gyakorlati próbákon a fiú fényesen megállotta a helyét. És mert idejében megtudhatta az anatómia írásbeli tételt, jó dolgozatot írt. Elvette a kislányt, aki kislányt szült. A kislány kislánya nemrég országos bajnokságot nyert korcsolyafutásban. Életük kész romantikus regény. És ami érdekes: a kislány és az utána született fiú több nyelvű. Apjuk és anyjuk nyelvén egyaránt jól beszélnek. Jó viszonyban vagyok a családdal, edzőként belekeveredtem életükbe. Büszke vagyok arra, hogy valamicskét segíthettem szép harmóniájuk kialakításában.

Miért mesélem sok ezer tanítványom közül ezeket az eseteket? Azért, hogy bizonyítsam edzőként mindig az életre készítettem a fiatalokat. A sportból nálunk akkor sem lehetett megélni. De a teljesítménysportoló, ha elég értelmes és ambiciózus volt, könnyen végezhetett főiskolát. Ha valóban szerette az atlétikát, a tornát, a különféle sportjátékokat, kitűnő testnevelő tanár lehetett belőle. Ha jó emberismerő és türelmes volt, és nevelőképességgel rendelkezett, edzőként is bevált. Az emberben ösztönösen működik az a jótulajdonság, hogy utódokat neveljen, olyanokat, akik folytatni tudják azt, amit munkájából jónak tartanak. Azt hiszem tudatosan vagy kevésbé tudatosan magam is erre törekedtem.

Tizenkilencedik kazetta

Ahány ember annyi történés. És hányféle a tolvaj? Előbb csak mesterséget, aztán - idővel - mindent lopunk. Az is muris, amikor magunkat lopjuk. A példákból kiderül, hogy Szabó Dénes majdnem megütötte a bokáját, ennek ellenére már akkor székelyesen megmondta, hogy: „Lesz kötél!” És több került, mint kellene. A „szerzés” dicsőség, az enyves kezűnek mennie kell. Az óra-tolvajnak hősünk pillanatnyi felindultságában (vagy tíz percig tartott) átrendezte a képét. De nem folyt a piros hiába, a békeszerződés mai napig titkos. Ezért hiányoznak a nevek. Kisregény a rendőrség iratmegőrzőjében, kézjeggyel, amely ma is dollárokat ér. Zatopek elpirult Kolozsváron, később kipurancsolták egy fűrészüzembe. Hősünk találkozik Owens-szel, gyerekkori bálványával, aki rádióriporterként gratulál neki, és a temesvári származású Tarzán mellett ül a lelátón. Az is kiderül, hogy nemcsak a magyarok beszélnek magyarul. Megengedhetik ezt maguknak, mert ez kicsit segítségükre van abban, hogy bajnokok. Egy óriási ugrás története. Pattanások a királynő arcán. Lábtenisz világszinten; Balczó-Bíró páros az olimpián! Jobb a flekkenezés, mint a kokszolás. Lia Manoliu könnyeit felszárítja a nagy vetélytárs. Nemcsak az énekesnők kopaszok. Emberek az ecetgyárban: fordulat a némileg nem, de némileg igen kényes kérdések felé.

Rengeteg embert ismerek, és rengetegen ismernek. Annyiféle és fajta emberrel kerültem kapcsolatba, hogy megtöltene egy vastag könyvet csoportosításuk. Tanítványaimat külön terv szerint edztem, figyelembe véve mindenik sajátosságait. Ezért aztán, ha arra kérnének, hogy valamiképpen csoportosítsam őket, nagy bajban volnék. A hazugokat, a csalókat és a tolvajokat azok közé sorolnám, akik ellen tüzzel-vassal hadakozni kell. Úgy adódott, hogy volt gondom velük is, éppen elég. Hogy olyan világot éltünk, amikor mindenki lopott? Másként ez nem is történhetett! Mert mindig hiányzott valami, ami nélkül nem mentek a dolgok. Mert megszoktuk! Mert elnéztük az ilyenfajta élelmességet! Mert olyanok akadtak, szép számmal, akiknek nem volt más választásuk... Bizony, magam is nem egyszer loptam a köz érdekében és csapatunk javára a közösből. Szakosztályunk érdekében erre tekintélyes és különben erkölcsileg feddhetetlen emberek is rákényszerültek.

Szabó Dénes Bácsi a román Vasas válogatott edzőjeként az ötvenes évek közepéig kollégám volt. Darai elvtárs, a tartományi pártbizottság aktivistája valamelyik nagy ünnep előtt friss jelszavakat hozott a klubba. Schneider Bubi legépelte, mi piros papírból kiollóztuk a betűket és fehér papírra ragasztottuk. Így készültek akkor a különféle lelkesítő feliratok. A klub központjában, ha akadt egy kis időnk, nagy sakkcsatákat bonyolítottunk le. Szabó Dénes nagyon szeretett sakkozni. Berobogott, és már az ajtóban nagy hangerővel szólt nekem: „Gyurika, gyérünk sakkozni!” Póka Gyuri, az elnök tiltakozott. - Ne hülyéskedj! Inkább segíts a jelszavak készítésében. Utána sakkozhattok eleget... Szabó Dénes vidám hangulatban megígérte a segítségét, és azon nyomban új jelszót gondolt ki: - Nyald a seggem, megjöttek a huszárok! Ha megjöttek én is közéjük állok! Kissé közönségesnek viszont szellemesnek sem mondható jelszavával némi röhögést csalt ki a társaságból. Még gyorsan hozzátette: - Éljen a dolgozók szabad május elseje! Darai elvtárs nem hagyhatta szó nélkül a Dénes bácsi vitézkedését: - Ugye, Szabó elvtárshoz van szerencsém? Keresztkérdésnek szánta, amelynek fenyegetés jellegét mindnyájan éreztük. - Maga kicsoda? - kérdezte Dénes bácsi. Darai bemutatkozott. Dénes bácsi erőltette a vidám hangot. - Isten hozta Darai elvtárs! - Nem ő hozott, a párt küldött! - szólt nyomatékkal Darai. - Szabó Dénes, én magát jól ismerem még a

harmincas évekből.... Régóta Vasas aktivista. És tett jó néhány „téglát” a sportszakosztály nem is akármilyen „épületéhez”! - Így van! Így igaz! - Szabó Dénes örömmel nyugtázta a dicséretet. Az utána következő nevelő jellegű elmarasztalást is meg kellett hallgatnia: - Legyen szíves, máskor ne tegyen ilyen kijelentéseket! Mert összeütheti a bokáját! Nagy szerencséjére csak mi hallottuk, hogy mit mondott! Köztünk marad. De máskor ne játsszon a tűzzel, Szabó elvtárs! Mert könnyen megégetheti magát.

Szabó Dénes azonban másfajta tűzzel is játszott, ha azt kívánta a szakosztály érdeke. A céllövők rengeteg ólomgolyót használtak. Hogyan hozzuk ki a gyárból? Szabó Dénes azt mondta, bizzuk csak rá. Másnap egy hatalmas katonai zsákkal - amivel a pocking-i fogolytáborból hazaérkeztem -, elmentünk a gyárba. Dolgoztam az Armaturában, tudtam, hol áll az ólom. A kapunál személyazonossági igazolvány kellett ahhoz, hogy belépjünk a gyár területére. Losonczi bácsi ült a kapusfülkében. Szabó Dénes szóba elegyedett vele. - Jaj, láttam a drága kicsi unokáját! Egyem meg a szívét! Micsoda helyes kis gyerek! - Nem született akkor még olyan ember mifelénk, aki megállíthatta volna ömledezésében. Közben rárivallt: - Gyurika, mit áll itt! Menjen, végezze a dolgát! - Meglökött, valósággal betuszkolt a gyár területére anélkül, hogy a kapus leigazolhatott volna. Megrakodtunk a szükséges ólommal. - Maga, Gyuri, csakis engem kövessen, mellettem álljon! A többit én intézem! A kapunál újabb dicsérő dumát kezdett. Most a kapus fia került terítékre, akkoriban bejutott az egyetemre, és egyébként sem lehetett hétköznapi fiatalember, ha Dénes bácsi hozsánnázásra érdemesnek tartotta. Kérdezett, csodálkozott és szívből jövő örömet mutatott Dénes bácsi. A belefelejtkezést kitűnően megjátszva, váratlanul rám támadt: - Gyurika, az úristenit magának, mit ácsorog itt?! Magát várják a klubban! - Meglökött és úgy seggbe rúgott, hogy kipenderültem a kapun. A kapus hasát fogta nevetésben. Rendes ember lehetett, mert pártomat fogta: - Talán kissé erős volt a rúgás... Dénes bácsi mindennek lemondott, de atyailag védett is, nem felejtkezve meg úgy általánosságban a fiatalságról sem, amelynek egyik kiemelkedő, példásan rendes alakját, a kapus fiát továbbra is dicsérte. Közben én kinn találtam magamat az utcán. Hátamon a súlyos teher. Igyekeztem minél távolabb kerülni a kaputól. Amikor Szabó Dénes utolért, élvezettel okított: - Na látja, így kell ezt csinálni!

Különben víz- és gázszerelő volt. Fél normával dolgozott a Dermata cipőgyárban, mielőtt edzőként hozzánk került.

Szakosztálygyűlésen a kosarazók ugrókötelet kértek. - Lesz kötél! Székely emberként illett hozzá a gáboráronos kijelentés. Tudta, mit beszél, mert azt is tudta, hol van az ugrókötelnek való. A kész bőroket kitűnő csomagolásban kapta akkor a bőrgyár. Az első osztályú kötelet nem dobták el, hanem gomolyagokban őrizték a raktárban. A raktáros egy kis itókáért szívesen adott belőle, mert csomagolóanyag nem szerepelt nyilvántartásában. - Hogy viszi majd ki?! Dénes bácsi megnyugtatta a raktárost. - Adjon mellém egy inast. A többi az én dolgom! Az inas kezébe nyomta kötél végét. Ráparancsolt, hogy induljon a kapu felé, és ismételve számokat. - Száz! - mondta Dénes bácsi. - Száz! - kiáltotta a fiú. - Kétszáz! - Visszhangzott gyárudvar. Az utasítás szerint kapunál odaszólt a szolgálatos embernek a fiú: - Nyissa ki kaput! A parancsra kinyílt a kapu. Szabó Dénes és segítsége a kötelet húzva és feszítve a sínek mentén, kilépegettek a kapun. - Négyszáz! - Nééégyszááá! Négyszáz valamennyinél Dénes bácsi hirtelen gomolyaggá tekerte a száz méternél is hosszabb kötelet, és belépett a közelben lévő élelmiszerüzletbe. Ott is ismerték. Délutánig ott hagyta, aztán küldött valakit érte vagy maga ment a kötelcsomó után, nem emlékszem. Megfelelő darabokra vágtuk és nagyszerű ugróköteleket készítettünk a fifikus módon szerzett anyagból.

Szabad szájú, vicces ember Szabó Dénes. Egyszer kettőnket lekaptak a szemináriumon, mert nem készültünk. A végén Dénes bácsi visszafordult az ajtóból és a szemináriumvezető Schnoffeld úrnak mindannyiunk füle hallatára mondta: Idefigyeljen, postamester úr! Maga egy tetű! Pardon: egy féltetű! Magát Bocskai-sapkás korából ismerem. Akkor politikailag mintha más színezetben pompázott volna... Nem tudtuk, nevessünk vagy sápadjunk. Végül Schnoffeld úr arcából kifutott a vér. Hüledezett. Dénes bácsinak akkor már benn voltak a papírai, nyugdíjazás előtt állott. A szemináriumoktól megszabadult. Nekem sajnos folyamatosan kellett és elszenvednem a kínoztatást...

Máskor a tornaszakosztályon segített Dénes bácsi. Amikor Bukarestbe mentünk az országos bajnokságra, szokás szerint díszmelegítőbe öltöztettek. Ezek a kék-piros prima melegítők tiszta gyapjúból készültek. 405 lej abban az időben óriási összegnek számított. Ennyibe került akkor egy ilyen öltözet. Dénes bácsi azon mérgelődött, hogy ezeket a szép melegítőket a bajnokság után mindig visszavették tőlünk, tízesével összekötötték, és felvitték a fővárosi Vasas székház padlására. Miután többször is hiába kérte, hogy adjanak ezekből a melegítőkből, gondolt egyet, és engem is belevett a mókába. Vásárolt egy üveg itókát, és beült a kapushoz. Iddogáltak kettesben csendesen. Amikor már fogytán volt az ital, elment telefonálni. Nekem csak vágott a szemével. Vártam, mi lesz. Bement az elnökhöz, akit arra kért, hogy hívassa magához a kapust, és kérdezze meg, kell-e még neki segítenünk valamit a székház rendezésében, mert másnap hazautazunk, nem kellene rendetlenséget hagyni magunk után. Rohant az elnökhöz a kapus, közben Dénes bácsi visszatért a kapusfülkébe, és szép nyugodtan leemelte a padláskulcsot. Aztán intett nekem és az őt odarendelt sportolónak. Felmentünk a padlásra, ahol felmarkoltatott velünk két-két kötés melegítőt. Dénes bácsi lefelé jövet beugrott a kapushoz, poharakba töltötte a maradék pálinkát, és váltott vele néhány szót a rendszerető elnököt dicsérve. Ketten elálltuk a kapusfülke ajtaját, a hátunk mögött emberei kisírók az utcára és taxiba rakták a melegítőket. Dénes bácsi alkalmas pillanatban visszaakasztotta a padláskulcsot a helyére. Utána a megbeszélt helyen találkoztunk, és személypoggyásznak feladtuk a szerzeményt az északi pályaudvaron. Itthon leltárba kerültek a melegítők. Persze néhány hét alatt kitudódott a dolog. De megbocsátottak Dénes bácsinak, mert akkor mi kolozsváriak a legjobbak voltunk az ország összes Vasas szakosztályai között. Különben mindenki tudta azt, hogy Dénes bácsi az az ember, aki csalafintaságait egyszer sem a maga, hanem csakis a közösség érdekében követte el. Igazán akkor haragudott, amikor a közösség tulajdonához a saját hasznára hozzányúlt valaki. Azokat a melegítőket torna- és más szakosztályok mellett, mi atléták kaptuk. Székely Jancsi még abban az évben elhagyta valahol kék-piros melegítőjének felsőrészét. Nagy cirkusz lett belőle. Sokáig kellett az öreget puhítanom, amíg megemésztette tanítványom nyilvánvaló könnyelműségét, és nagy nehezen belement abba, hogy leírja a ruhadarabot a számlánkról.

Minden ilyen „szerzés” nyílt titoknak számított abban az időben. Az államtól lopni nem szégyen. Elvben a gyár a miénk volt, de nem sok közünk volt hozzá. Valójában az történt, hogy az állam meglopta a munkást, hiszen éhbérért dolgoztatta, a munkás pedig amikor és ahogy tudta, visszalopott belőle. Lopás alatt mi akkor egészen mást értettünk. Sajnos erre is akad példám éppen elég.

Kiváló alkatú, laza mozgású, csendes gyerekként került egy román gyerek hozzánk, mi Oszinak hívtuk. Az évek során a gyermekcsapatból a serdülőkhöz, onnan az ifjúságiak csoportjába előlépve országos bajnokságot is nyert rövid távú futószámokban és mezei futásban. Közben kiderült róla, hogy kitűnően focizik. Játszott is az ifiknél a diákcsoportban, amíg egyszer súlyosan megrúgták. Tizenkilenc éves korában fedezték fel, hogy a kezével is baj van. Az „enyves kezűek” szaporodó társaságához tartozott. Kezdek eltűnni a különféle

értéktárgyak az öltözőből. Nem találtam a stopperórám. Vettem mást. Az is eltűnt. Nyoma veszett a zsebrádiómnak. Újat hoztam Magyarországról. Azt is elemelte valaki. Vásároltam másik Sokolt, mert azt kedveltem, de az sem maradt meg sokáig az öltözőben. Bizottságot alakítottam a „házi szarka” lefűléseire. A bizottságba a szelíd képű Oszit is bevettük. Abban az időben Csipkés Jutka tanítványom édesapja műszerészként futócipőinkre az Adidas-hoz hasonló szegeket készített. Nagydolog volt ez, mert mi csak valutáért és a külföldet járt sportolók segítségével juthattunk ilyen rövidebb és hosszabb szegekhez, melyeket a pálya milyensége szerint különleges csavarmenettel futócipőinkbe szerelhettünk. Ezek a szegek elhajlottak, eltörtek időnként a nagy igénybevétel miatt. Mindegyre pótolnunk kellett őket. A Csipkés Jutka apja néhány lejért készített egy szeget. Ahogy elkészült egy-egy adaggal, hozta, kifizettem és továbbadtam mindenfelé az atlétáknak. Egy alkalommal összegyűlt nálam 1700 lej szegre. Edzés után számolom a pénzt: hiányzott egy százas! Másnap és harmadnap megismétlődött az eset. Mondtam a feleségemnek, hogy nagy a gyanúm, valaki lop tanítványaim közül. Az öltözőben nem volt zárható szekrényünk, ruháink fogason lógtak, pénzem ott tartottam a kabátom zsebében. Megjegyeztem, a százasok számát. Jött Csipkés a szegekkel. Megkértem, hagyja nálam egy darabig a pénzt, próbáljuk megfogni a tolvajt. Az egyik tanítványom nagybátyja a kriminalisztikai laboratóriumban dolgozott, és hozott tőle valami tintaceruzabélhez hasonló anyagból finom port. Gumikesztyűvel bekentem ezzel a pénzt. A gumikesztyűről a mai napig nem ment le a festék. De másnap megint hiányzott egy százas. És a pornak is nyoma veszett. Bizottságunk tudtával állítottam csapdát, és a tolvaj elkerülte ezt. Ebből azt a következtetést vontam le, hogy a tolvaj valamelyik bizottsági tag lehet. De nem tudtam megfogni. Történt aztán, hogy újév első napján szokásunkhoz híven kimentünk néhányan a csapatból a stadionba. Bemelegítettünk és játszottunk. Mănăstureanu amikor levetkezett, az anyjától kapott ajándék száz lejt karórájával együtt nadrágja órazsebébe tette: - Figyelem, tolvajka! Ide teszem a pénzem! Ketten hárman bemelegítőként felszaladtak a Fellegvárra. Néhányan a Szamos partján szaladtunk. Oszti a többieknél hamarabb távozott. Valahova el kellett mennie. Edzés végén Mănăstureanu nyúl a zsebébe: a százas eltűnt! Visszapergettük a történeteket, és rájöttünk, hogy csakis Oszti vehette el a pénz. De akkor sem tudtuk rajtakapni. A következő edzés előtt négyszemközt beszéltem vele, és megmondtam, hogy szedje a sátorfáját, mert ha nem, a gátaknál használatos vasrúddal eltöröm a lábát. Elismertem, hogy soha semmi bajom nem volt vele, elégedett vagyok munkájával és eredményeivel. De nincs közöttünk helye. Hápogott, és szerencsénkre simán lelépett. Ha a fiúk keze közé kerül, rosszul járt volna...

Hasonló esetem történt egy dési fiúval, akit a verseny idejére szállodában helyeztem el, étkezést biztosítottam neki. Vasárnap délben véget ért a verseny. Hárman voltunk az öltözőben, amikor a dési gyerek búcsúzkodott. Megegyeztünk abban, hogy szerdán újra várom a stadionban. Közben hármunk közül egyik levetkőzött, különleges külföldi zsebóráját betette kabátja zsebébe, és elment mosakodni a fürdőbe. Kimegyünk az öltözőből a pályát elrendezni. Valamennyi idő után szólnak, hogy eltűnt az értékes zsebóra. Hármuk közül ki a tolvaj?! A negyedik volt. A dési fiú. Ő látta, hogy a ruhazsebbe került az óra. Szaladtunk nyomába. A stadionnál mindig volt néhány kerékpár. Kölcsönvettünk kettőt. A Sétatér elején utolértük a tolvajt. Követtük. Cseresznyét vásárolt és ment tovább. A szálloda előtt körülnézett, és eltűnt a bejárat mögött. Leláncoltuk a kerékpárokat, és nyomultunk utána. Zárva találtuk szobája ajtaját. Kopogok. Kinyitja. Bezártam az ajtót belülről. Éppen kiürítette sportzsákját. - Folytasd! - parancsoltam erélyesen, és elmondtam neki miért jöttünk. Nem találtuk a sportzsákjában az órát. Benyúlt a kabátzsebébe, és hanyag mozdulattal az ágyra dobta a karórát. Ott fénylett a piros selyempaplanon. Azelőtt két héttel ellopták az irattartómból a havi fizetésem. Megegyeztünk az óra tulajdonosával, hogy ha a fiúnál van az óra, ő veri meg. De úgy történt,

hogy felindultságomban behúztam neki egyet. - Miként történhetett ez, hogy zsebre vágta a más óráját? A kérdést költőnek szántam, de vesztére rögtön válaszolt: - Másként nem történhetett, csak úgy, hogy kettejük közül valamelyikük a zsebembe csúsztotta! - Még ő állt az erdő felől! Adtam neki még egyet. És utána többet is! Kértem aztán a társamat, mit tegyünk? Nem adtuk a rendőrség kezére. Felvételi előtt állt. Bevallotta, hogy ellopta az órát. Azt mondta, nem hivatásos tolvaj: „Pillanatra megfélemeztem magamról”. Mert nagyon tetszett neki az óra. Asztalhoz ültettük, írtunk vele egy fogalmazványt, amiből kiderült, mit hogyan tett. Azt mondtam neki, hogy Kolozsváron felvételizhet majd a testnevelésire, jöhet edzésre is, de ha környezetében eltűnik valami, akkor elővesszük az írást, és rendőrkézre kerül. Aláírta. Később, amikor csapattársai megtudták a dolgot, elnevezték „óramesternek”. Nem szerette új nevét, átpártolt a diáksapathoz. Hallottuk, hogy ott is el-el-tűnedezték aztán pénzek és értéktárgyak. Ez a fiú különben tanár lett és iskolaigazgató. De sajátos erkölcsi felfogása most is eltér a megszokottól. Ugyanis, aki lop, nehezen szokik le erről. Aki lop, az hazudik. Aki hazudik, az csal. És így tovább. Az egyik versenyen úgy mérte ki a pályát, hogy a száz méteres táv tizenkét méterrel hosszabb lett. A gazdasági rendőrség is számon tartja, mert az edzőtáborozásokra általa bejegyzettek száma sehogy sem egyezik azok számával, akik valóban részt vettek a táborban. És nyilván nem ugyanaz, ha tíz vagy húsz személy szállásáért, étkezéséért, utazásáért járó pénzt rakhat zsebre az igazgató. Ugyanis a különbözetet sohasem a sportolók, inkább a vezetők és a beavatottak szokták zsebre rakni.

Nem szeretem a tolvajokat, mert rengeteg utánajárásba kerül a leleplezésük, és számos baj jár nyomukban. Egyszer meggyipiros irattartómat a pálya szélére tettem, a kétszáz méteres pályaszakasz közelében, és beállítottam, a 4x100 méteres váltófutáshoz az atlétákat. A süketnémák egyik versenyén történt. Közben elhívtak a magasugrókhoz. Mire visszatértem nyoma sem volt az irattartónak, amelyben aznapi irataimat és egyhavi fizetésemet őriztem. Másnap Bukarestbe kellett utaznom, rohantam a miliciára. Jelenttem a dolgot. Adtak egy ideiglenes személyazonosságit, amivel utazhattam, a szállodában megszállhattam. Egy hét múlva jön hozzám Kakassy Béla, egy szép szál, derék iparosember, akinek az apja oktatóm volt. Meséli, hogy a sétatéren újságba csomagolva találta az irataimat a pad alatt. Rám ismert a személyazonossági igazolványom fényképéről. A pénznek persze nyoma veszett. Találkoztam aztán az egyik vendéglőben egy fiatal hadnaggal, akit megbíztak az ismeretlen tolvaj ellen tett feljelentésem kivizsgálására. Megittunk egy sört, én beszámoltam neki arról is, hogy megkerültek az irataim. Később elém tett egy nyilatkozatot, hogy írjam alá, és ezzel lezártnak tekinthetjük az ügyet. Nem olvastam el az írást. Aláírtam. Egy esztendő múlva hívatnak a miliciára. - Hogy lehet az, hogy ön egy éve személyazonosság nélkül él itt, ebben az országban? Mutatom, és mondom, hogy megkerültek az irataim. És ezt a hadnagynak is elmondtam. És aláírtam a nyilatkozatot, stb. - Tudja, maga mit írt alá?! Nem tudtam. Elém rakta az írást. Az állt benne, hogy elkártyáztam a pénzem, és aztán kitaláltam, hogy ellopták az irataimmal együtt, hogy a feleségem előtt igazoljam magam. Nézem a lap alját. Hát ott az aláírásom. Csak nyögni tudtam. Kiderült aztán, hogy a hadnagyot kirúgták, mert ennél sokkal cifrább dolgokat is megengedett magának. A kapitány íratott velem egy „kisregényt”, és szabadultam a nyomás alól. Ha nem lopják el az irattartómat, bele sem kerülök ebbe a nem éppen kellemes présbe.

Némelykor azt is elhiszem, hogy szülőhelyem világváros. Ha arra gondolok, hány híressé vált ember indult innen, s hány híres idegen megfordult ebben a városban, nem hiszem, hogy messze járok az igazságtól: Kolozsvárt valóban jegyzik Európában. Talán a tőlünk távoli kontinenseken is tudnak rólunk.

Ha hiszik, ha nem, Zatopekkel például Kolozsváron is találkoztam. 1965-ben járt nálunk a „cseh mozdony”. Az életéről tartott előadást. Rendkívül szimpatikus embernek ismertem meg. A versenyeken szörnyű képet vágott, fűjt, köpködött, látszott a szenvedés az arcán. Legenda győzelmét ma sem tudta megismételni senki. 5000, 10000 és maratoni futásban nyert ugyanazon az olimpián versenyt. Igaz, olyan eredménnyel, hogy a ma azonos távon nyilvántartott bajnokok legalább egy kör hosszal ráverték volna. Előadásában olyan érdekességeket is hallottunk tőle, hogy a kutya és a nyúl sohasem tornászik, mégis nagyszerűen szalad. Azt mondta, ő se sokat törte magát az erőgyakorlatokkal még gyorsasága növelésével sem. Láttam Bukarestben, 1953-ban, amint edzésen homokkal telt talicskát tolt felfelé a dombon. Figyeltem a versenyen, amikor a tizenvalahányadik körben egy versenytárs mögötti torlódásból kiugorva, 57 másodperccel szaladta a következő négyszáz métert. Megkérdeztem tőle, mindezeket miként csinálta, ha nagyszerű állóképessége mellett nem gyakorolta az iramfutást is. Zatopek elpirult Kolozsváron. És bevallotta, hogy külföldön mindenféle furcsaságokat illet véghezvinni a versenyek előtti edzéseken, hogy az ellenfelek találgathassák, mit miért tett, és miben is áll a világhírű sportoló edzésmódszere. Zatopek azt mondta, hogy senki sem árulja el a módszerét. Mosolyogva megjegyezte, hogy jól kémkedtem, sok mindent észrevettem felkészülésének titkaiból. Tréfásakat kérdeztem, és így eljutottunk az őszinteségéig. A lényegét egy mondatban foglalta össze: minden sportolót egyéni tulajdonságainak figyelembe vételével kell edzeni. Úgy hiszem, ez örökké érvényes szabály marad. Bizonyos teendők, gyakorlatok és távok megegyezhetnek a sportolók felkészülésekor, de az ember nem gép, hanem egyetlen és megismételhetetlen lény, még az egyenruhát is illik rászabni, ha azt akarjuk, hogy jól álljon és mutasson rajta.

Aztán 1967-ben, Prágában találkoztam a csehszlovák-jugoszláv-román női atlétaviadalon. Akkor már egy erdőkitermelő vállalat alkalmazottjaként dolgozott. Eljött a versenyre. Edzője, dr. Fischer mellett ült, amikor üdvözöltem. Németül beszélgettünk. Elmondta, hogy erőszakos küldték nyugdíjba. Katonatiszt volt. Megindult a hadseregben a szovjettől való eltávolodás, a haladással szimpatizálókat leszerelték. Nem sokat beszélgethettünk akkor, de 1968-ban Kutná-Horán újra láttuk egymást. Megtudtam, hogy aláírta az ezer szavas kiáltványt, és beszélt egy prágai nagygyűlésen. Ezért aztán megfosztották rangjától, és kényszerlakhelyként a Kutná-Hora környéki fűrésztelepre helyezték tisztviselőnek. Ide jutott a csehszlovákok világhírű büszkesége. Kopasz, ráncos arcú, keserűséggel teli öregember volt már. Alig ismertem fel a lelátón.

- A dicsőség mulandó - mondta nekem valaki. Igaza volt. Lám, tudja a saját példám. Szerencsére megtanultam a küzdelmet és a szenvedést sportéletemben. Nem vagyok bányász, mégis elmondhatom: egyszer fenn, egyszer lenn! De bízom abban, hogy nemzetem nem felejt el. És eljön majd országom aranykorszaka...

Szavai mehatottak. Magam is tapasztaltam a minket mindegyre megzavaró autogramkérők számából, hogy sokan tisztelték ott, abban a kisvárosban is. Mondják, hogy katonaként is népszerű, sportolóként pedig bizonyíthatom, hogy közvetlen és mindig barátságos egyszerű emberként viselkedett. Mexikóban láttam utoljára. Éppen csak üdvözölhettem. Rajongói elsodorták mellőlem.

Ezen az olimpián rengeteg híres emberrel találkoztam. Így például Jess Owenssel, Silai Ilona sajtóértekezletén valamelyik amerikai rádió tudósítójaként jelent meg. A berlini olimpia hőseként korabeli filmhíradóban láttam először. Nálunk azt híresztelték róla, hogy cipőpucolóként tengeti életét. A sajtóértekezleten néhány mondatban ismertettem a Silai Ilona jelenséget. Emanuel Valeriu fordított. Odajött J. Owens és gratulált nekünk. Nem tudom

elmondani, hogy mit éreztem akkor. Addig azt hittem, csak a mesében történhet meg, hogy a gyerekkori vágyak teljesülnek. A filmen úgy nézett ki, mint Tarzan. Ideális izomzat, barátságos mosoly, rövid haj. Szép fekete embert láttam. Négy olimpiai aranyérmet mondhatott magáénak az 1936-os olimpián. Stílusát a Moineaéhoz hasonlítottam. Idős emberrel találtam szemben magam Mexikóban. Megőrizte egyenes testtartását, mosolyát. Azt kérdezte, miként jutottunk Ilonával a mexikói szintre? Érdekelte, hány éve foglalkozom Ilonával. Rádióriporterként interjút készített velem. Kihangsúlyozta, hogy az első helyezett amerikai Menningnek és a romániai Silainak is magyar az edzője. Elismerte, hogy Silai Ilona kellett volna, hogy nyerjen, de taktikai hibából elveszítette a versenyt.

Azt hittem álmodom. Bezsongtam az örömtől. Az az ember kérdezett és dicsért, akit én gyerekkoromban bálványoztam. Akiért lényegében életre szólóan belebolondultam az atlétikába. Három és fél perces interjút készített velem. Erre ma is nagyon büszke vagyok.

Ugyancsak gyerekkori „ismeretségem” Johnny Weissmüller. Világhírességek ültek a lelátón. Sötét szemüveget viselt. Nagyot kiáltott: valamit mondott angolul a versenypályán lévő Lilian Barthnak. Rekedtes hangját ma is hallom. Pontosan mellettem ült. Odafordultam a másik oldalon fészkelődő Olimpia Cataramához: „Mit mind ordít ez az ember? Be van piálva?” Pia csodálkozott. - Nem tudod, ki mellett ülsz. Nem ismered? Olimpiai bajnok volt. És filmcsillag! Tarzan ül melletted, ember! - Megnéztem alaposabban. Meglöktem a könyökömmel, és magam sem tudom hogyan, kijött a számon: „Mister Tarzan?” - OK! - válaszolta. Akkor aztán németre fordítottam a szót. Kézjegyet kértem tőle. Levette a szemüvegét, belekanyarította a nevét a füzetembe, és kezét ráztunk. Végül Catarama segítségével értekeztünk. Angolul folyt a társalgás. „Igaz az, hogy temesvári származású?” - Valóban - mondta - őseim a temesvári cukorgyár környékéről vándoroltak ki Amerikába. Én már itt születtem... Amszterdamban nyert olimpiai bajnokságot. A harmincas években olimpiai bajnokok közül választottak mutatós embereket Tarzan szerepére. Én a Tarzan fai című filmben láttam. Sajnos nincs már meg az autogramja, mert öt dollárért megvette tőlem Olimpia Catarama. Akkor sok pénzt csináltam híres emberek kézjegyéből és a különféle jelvényekből. Amikor felállt mellőlünk és elment, utánanéztem. Bizony, gyenge bőrben volt a mi Tarzanunk. Hetvenes éveit taposhatta, de aggastyánnak nézett ki. Később olvastam valahol, hogy meghalt. Szívszélhúdás érte a New York-i utcán.

A nagy sportembereken kívül engem főleg az atlétika érdekelt. Azért töltöttem sok kellemes órát Mexikóban Ferenci Pistával, a Silai Ilona ellenfelének, Madelaine Menningnek edzőjével, mert táthattam a számat, miközben elmesélte, micsoda szervezetségnek köszönhető, hogy az amerikai atlétika a világ élvonalában áll. Ferenci is Iglói tanítvány. Együtt vándoroltak ki az 1956-os magyarországi események után. Pista aztán a Clevelandi Atlétikai Klubhoz szerződött edzőnek. Ott az atlétikát az iskolás sportra építik. A sportoláshoz a heti öt testnevelési óra és két atlétikai foglalkozás nyújt alapot. Az iskolában tizenöt perces szüneteket tartanak az órák között, a nagyszünetben mindig rendeznek valamilyen házi versenyt. Harminc méteres futással a gyorsakat választják ki a gyermekek közül, hátrafelé labdadobással az erőseket, ugrással az ügyeseket. A jókat az iskolai csapatban csoportosítják: ösztöndíjat kapnak, ingyenes kosztot és havonként száz dollár jutalmat. A jutalomért fél óras pályagondozást kell végezniük. Az iskolában kiválogatottakat tovább adják az atlétikai és más kluboknak. Ez a folyamat állandó és kötelező. A pénzt hozzá a város költségvetéséből kapják. Felszerelésére és jutalomra is. Minden iskolának saját autóbúsa van, amellyel a sportolók utaznak. A tornatanárokat is pénzzel ösztönzik. Ha jó atlétákat adnak át a különböző kluboknak, pénzt kapnak. Így került Menning is Ferenci Pistához, aki aztán bajnokot nevelt belőle. Érdekes,

nem jelentett hátrányt az, hogy fekete a lány. Még annyira sem, mint nálunk az, hogy magyar. Nem kéri számon a feketék százalékarányát az atlétikai csapatban. Menning különben bájos, magas, hosszúlábú teremtes. Rokonszenves. Nem, mint Bob Deanon, aki zárkózott és talán pökhendi. Megfigyeltem, hogy a legszerényebbek a japánok. A legjobb nők a hawaiiak. A legszemtelenebbek a négerok. A legbosszúállóbbak az arabok. A legszexisebbek a görögök. A legérdekesebbek szépségek a román nők. Ez a véleményem. Rengeteg helyen jártam, sokféle embert láttam. És mindenik ember érdekes valamiért. Menning sokszorosan érdekesnek számított. Kíváncsian faggattam Ferenci Pistát, hogy a fekete lány képességeit megismerjem. Edzőmunkájában kellett valami hasonlóságnak lennie a Silai Ilonánál alkalmazott módszerekkel, hiszen úgy Ferenci, mint és Iglói tanítványának valljuk magunkat. Találtam is hasonlóságot. De amikor az a fekete lány megszólalt magyarul, azt hittem, „eldobom magam”. Tűrhetően beszélt magyarul. Mert az edzőjétől, csak úgy melleleg, nyelvet is tanult. - Keeszenem szééépen! - szólt angolosan, amikor hogyléte felől kérdeztem. Megdöbbenésemben elvigyorogtam magam, ő meg szabadkozott furcsa kiejtése miatt. De ezt is magyarul tette. Addig is felnéztem Ferenci Pistára, mert velem egykorú de nálam magasabb ember, de ezután minden elismerésem az övé. Bukarestben vendégül láthattam őket. Megsétáltattam vendégeimet a Cișmigiuban. Jó barátságba kerültünk. Leveleztünk. Amikor a nagy árvíz pusztított nálunk, segélycsomagot küldött. Illetve pénzt. De a mieink cukorban és lisztben adták ki. Akkor mi kaptuk a világ legdrágább cukrát és lisztjét. Mert a mieink úgy értelmezték a nekünk nyújtott segítséget, hogy annak nagyobb része őket, a „hűbérurakat” illeti meg. Az erdélyieket segítő clevelandi bizottságnak küldött szép köszönő levelünkben megírtuk, hogy inkább ne küldjenek, mert a saját hivatalos embereink velünk szembeni kitolását nehezebben tűrjük, mint szegénységünket.

Kapcsolataim a világhírességekkel többek között annak a fekete füzetnek köszönhetem, amelybe edzői programjaimat írtam. Időnként elkérték tőlem ezt a füzetet, és hozzájárulásommal utaztatták a világban korunk kiváló atlétaedzői között. Szabó Miklós a magyar atlétikai válogatott akkori edzője például átadta dr. Fischernek, egy joviális német öregúrnak, aki annak idején Zatopek edzője volt, később pedig Jedlicskovát készítette fel a női 1500 méteres síkfutás világbajnokává. Módszerem átadásáért sok bajom volt itthon, de én azzal védekeztem, hogy a szakácskönyveket is szabadon forgathatja akárki, az elkészült étel végül is a szakácsnő ízlését és tudományát mutatja. Fischer úr kérésére vendégül láttuk őt Jedlicskovával együtt Brassó-Pojánán. Együtt szaladtam tanítványaimmal. Ezt nem sokan tették a világon. Néhány férj-feleség atlétával előfordult, hogy a férfi később edzőként a futópályán és minden gyakorlóhelyen kitarott a házastársa mellett. Az én egyik titkom az, hogy még negyven éves koromban is bírtam az iramot, „diktáltam”, példát mutattam, és „magam után húztam” tanítványomat. Láta ezt dr. Fischer, megkért, foglalkozzam Jedlicskovával. Belementem a dologba. Icu irigykedett. Én lelkesedtem. Jedlicskova szót fogadott. És az eredmény nem maradt el. 1969-ben világcsúcsot futott Athénban. Büszke vagyok arra, hogy világhírű edzője kikérte és megfogadta tanácsaimat. Az is érdekes, hogy Jedlicskova is beszélt magyarul. Amolyan tótosan ejtette a szavakat, de beszélt. Még a vicceimen is mulatott.

A tanítványaimmal való együtt szaladással világhírű atléták figyelmébe kerültem. Kíváncsiak lettek arra, hogy mit miért és hogyan csinálok. Így ismerkedtem meg Mexikóban Gaston Rollans tokiói olimpiai bajnokkal, aki később a belga atléták edzőjeként dolgozott. Megbeszéltük 1969-re a találkát Szent Móriczban. Akkor nem sikerült. Később ugyanott találkoztunk. Végignézte edzéseinket Silai Ilonával, és ennek alapján nagy jövőt jósolt Icunak. Söröztünk és elmondta, hogy akár a jó pap, ő is holtig tanul. Méltányolta, hogy nem titkolom mesterségem „fogásait”. A sport és különösen az atlétika ezért lehet szép, mert nyílt,

keményen dolgozó emberek vetélkedője. A versenytársak elleni taktika, az ajzószerék és minden alattomoság szeplő a sportok királynőjének arcán. Mit szeplő?! Igen, igen! Ronda pattanás, amely csúfít, emberségünkben lealacsonyít. Ezért nem szeretem sem ebben, sem abban a titkolózást.

Bob Deamon titkolózás helyett kitárulkozott. Állandóan bömbölő táskarádióval járt Mexikóban. Szájában füstölgő műcigaretta, mert nem dohányzott, de kedvelte a feltűnősködést. Folytonosan (a cigaretta mellett is) gumit rágott, és rikítóan öltözködött. Olyannak láttam a testét, mint a budapesti állatkertben a fekete párducét. Szeme villogott. 10,2-től futott százon. Osztogatta a kézjegyeit. Eleinte öt dollárt, olimpiai bajnokként pedig már tizenötöt kért ezért. Szenzációsan ugrott távolba. Láttam, amint és ahogyan világrekordot ugrott. Tizenöt méterre ültem az ugrógödörtől a lelátón, olyan közel, hogy sasszememmel, amely akkor nem volt csipás, hanem inkább éles, a homokszemcséket is meg tudtam különböztetni egymástól. A 890 centiméteres ugrásának a következő a története: Tudni kell, hogy a távolugrásban elért eredmény nem hitelesíthető, ha a sportoló elindulásakor a hátszél két méteresnél nagyobb értékű. Bob gyorsaságára jellemző, hogy repülőgéphez hasonlóan indult az ugrógödör felé. Ezredmilliméteres pontossággal dobantott, és rendkívüli ruganyosságának köszönhetően repült, szállt a levegőben. Ollózott, leérkezésnél egymás mellé, de pontosan egymás mellé került a jobb és a bal lába, térdből nyújtózott még egyet a homok fölött tizenöt centiméter magasságban, a hátán feküdt a levegőben. Cipője orra a jelölt kilenc méter magasságában. „Milyen kár!” - villant át az agyamon. Mert azt hittem, hanyatt érkeznek a homokra. És akkor fantasztikus erős hát- és hasizmai működésbe léptek: az ugrósebesség irányában összehúzódott, oldalt fekve, átbillent súlypontján és előre esett. Láttam a gumiembert! És elgondoltam milyen és mekkora mennyiségű hasizom gyakorlatok eredménye ez az ugrás. Hogy a gyorsaságfejlesztő és a ruganyosságot biztosító gyakorlatokról ne is szóljak. Igaz, hogy minden összejött ugrásakor. A hátszél pontosan két méteres volt. Elektromos mérés után előkerült a mérőszalag. Többször ellenőrizték, amíg megjelent az elektronikus eredményjelzőn a 890-es szám. A lelátókon tombolt a közönség. Bob táncolt. Aztán odament a dobantóhoz, lehajolt és szertartásosan megcsókolta azt a helyet, ahonnan elugrott. Csúcsa huszonhárom évig állt. Akik utána próbálkoztak, hihetetlen eredménye tudatában, mindent összezavartak. Nem jött ki a lépésük, beléptek, elnyúlva, nyöszörögve érkeztek a gödörbe, ahol dühös vaddisznóhoz hasonlóan feltúrták, szerteszét fröcskölték a zizegő, irigy-sárga homokot.

A mexikói olimpián különben reggelenként napi tervet kellett bemutatnunk. A tervben szerepelnie kellett annak is, hogy ki kit kémlel aznap. Nem szeretem ezt, mert nem kedvelem a lopást. Ha kötelezővé teszik, még utálatosabb. De inaskoromból tudtam, hogy a mesterséget lopni kell. Hogy egyeztessen a kettőt? Nekem elsősorban Silai Ilona ellenfeleit kellett figyelmem. Caraiosiflogut is rám bízták. Látnom kellett mit tudnak ellenfelei. Annál is inkább, mert a magam ízlése szerint változtattam verseny előtti edzéseinek tartalmát, és így hatodiknak érkezett. De érdekelték a nagymenők, a világhírességek, hajtott a kíváncsiság, hátha valami titkot rejtegetnek. Táplálták ezt a hiedelmet maguk a sportolók is, különleges viselkedésükkel, titkolózásukkal. Rhon Clark például megkezdte edzését abban a stadionban, ahol mi is dolgoztunk. Néhány vágta után látom, hogy gyorsan összeszedi holmiját és lelép. Követtem. Hát elszaladt egy másik stadionig. Ott is végzett néhány gyakorlatot. Aztán kiszaladt az országútra. És végül egy harmadik kijelölt edzőhelyen fejezte be aznapi munkáját. Megfigyeléseimből aztán levontam a következtetést. Ez az ember nem tudja, mit akar! Nem bízik magában, nem bízik felkészülésében. Megerősítette véleményemet az is, hogy tudtam

róla, sorban összejárta a világ majd minden magassági sportlétesítményét, hogy szoktassa magát a mexikói különleges körülményekhez. Nem sokat ért el vele, nem kapott aranyérmet Mexikóban.

A végén aztán egymást röhögtük mi, különböző országból összegyűlt edzők, mert mindenki figyelt valakit. „Vedd ki a zsebedből a stopperórát! Gyere, kérdezz, mit akarsz tudni?!” Napirenden voltak már akkor az ehhez hasonló felszólítások. Nekem a magyarok szóltak. Másoknak mások. Kacagtuk egymást. És a nyíltságot gyakorolva számos baráttra, igaz sporttársra leltünk nemzetiségűtől, bőrünk színétől, országunk politikai hovatartozásától függetlenül.

Most, mert idetartozik, olyan példát mondok, amiből kitűnik, olykor magától lop a buta ember. Egyszer azért is lekapta a társaságot küldöttségünk főnöke, mert a szervezők statisztikája szerint Románia utolsó helyen szerepelt a reggeli tornán való részvételben. Reggel, amikor jelentkeztünk Icuval a stadion bejáratánál, két fiatalember seprűvel fogadott: ellenőrizték lábravalóink tisztaságát. Egy felelős valaki megkérdezte, melyik ország sportolói vagyunk, és milyen sportágot művelünk. Bemondtam az adatokat, és nyírtuk a kanyart izzadásig. Társaink nemigen törték magukat, nem szerették a korai felkelést. Így született meg az a siralmas statisztika, amiért vezetőnk pirult szégyenében és kivörösödött mérgében. Az előbbi akkor gyakorolta, amikor tudomására hozták a vendéglátók a román sportolók hanyagságát, a második esemény előttünk zajlott le, a megszokott villámlások és dörgések közepette. - Szégyent hoztok a mi szorgalmas, rendszerető és lelkes népünkre! És folytatta tovább, történelmi küldetésünk, évezredes kiválóságunk, magasabbnál magasabb civilizációnk sűrű emlegetésével. Végül rólunk is megemlékezett, mint jó példáról, de csak futólagosan, mert a lelke mélyén tudta, hogy őseinknek semmi közük sincs a dákokhoz, kiválóságunk így ellentétben áll a politikusok által megálmodott román történelmi nimbusszal. A vége az lett a dolognak, hogy mindenkinek jelentkeznie kellett a reggeli tornán, ezt a sok ügyintézőnk közül többen is ellenőrizték, utána pedig mindenki azt tehetett, amit akart. Jöttek a fiúk és lányok. Ásítottak a pályán. Rázogattak néhányat álmoságtól zsibbadt végtagjaikon, aztán csoportokba verődve, párokra oszolva élménybeszámolót tartottak és hallgattak, vicceket mondtak, és szép lassan visszatértek a szállodába lefeküdni.

Az atlétikai versenyzők jó része az idő függvényében mutat jó vagy gyenge eredményt. Az idő a futók nagy ellenfele. Kihasználni kell, nem elfecsérelni. Ezt akkor így nem tudtam megfogalmazni. Most is inkább érzem. Magamon és környezetemen mérem, mit jelent a könyörtelen idő, amelynek minden percét nem lopni, hanem élni kellene.

Különben Alexa Anghel annyira nem értett az atlétikához, hogy Manea Mănescu külügyminiszter is gúnyt űzött belőle. Az 5000-es izgalmas verseny alatt újságot olvasott. Mănescu figyelmeztette: - Következik az utolsó kör! Anghel összehajtotta a lapot, és erőltetett érdeklődéssel igyekezett hálás lenni a miniszter figyelmességéért: - Persze, persze! Az utolsó nyolcszáz méter. Igazán érdekes!

Aki nem tudja, hogy a futópálya, amely a stadionokban körülfogja a zöld gyepet, pontosan 400 méter hosszú, az mit keres a lelátón?! Anghel Alexe nem tudta. De a keresetéről nem panaszkodhatott, mert az bizony (munkás) osztályon felüli volt neki.

- Ez az úr tud lábteniszezni? - mutatott rám egyszer Balczó András, a híres öttusázó, amikor Szabó Mikivel, a magyar válogatott edzőjével közelébe kerültünk. Kefefrizurája volt, mosolygó arca, bariton hangja. - Hogyne, Balczó úr! - siettem a válasszal. - Neked Bandi vagyok! - nyújtott kezét. És utána rengeteget játszottunk. Én Gyurikával vagyok! - jelentette ki Balczó András, ha levezetésképpen kedvelt labdajátékunkat választottuk. Balczó minden nap

leszaladta a maga húsz kilométerét. Sovány, izmos embernek ismertem, kígyó-izmokkal. Gyönyörű stílusban szaladt. Így lett olimpiai bajnok. A futással nyert. Másnap edzője, Rózsavölgyi, mintha mi sem történt volna: futtatott vele húsz kilométert. A versenysportolónak nem szabad megállnia, nem szabad napokat, heteket kihagynia. Igazolva láttam a magam elméletét. Illetve gyakorlatát, hiszen egész életemben szaladtam. Bandi úgy szaladt, akár egy szarvas. És szeretett szaladni. Micsoda focista veszett el benne. Szenzációs technikáját sokan megcsodáltuk. Többszörös világbajnokságot nyert már, amikor végre sikerült az olimpiai érmet is megszereznie. Boldog voltam, hogy jelen lehettem győzelménél. Novicovval állt versenyben. A szovjetversenyző is kitűnő versenyző és kitűnő futó volt. Bandi felülmúlta önmagát, és rávert a szovjetversenyzőre. Csapatban is Magyarország nyert akkor. Pezsgőt bontottunk másnap. Kaptam éppen elégszer azért, hogy a magyarokkal barátkozom. Ma is csodálom Balczó Andrást. Hetenként huszonhárom edzést végzett. Az öttusa fantasztikusan igényes sportág. A svédek találták ki. Akik ezt a sportágot válasszák, mindnyájan azt a képzeletbeli katonai futárt alkalmazzák, aki lovon nyargal, célba lő, úszik, vív, és négy kilométert szalad hegyen-völgyön át. Ehhez a sporthoz erős jellemű ember kell. Balczó ilyen.

És Zsivotzky Gyula? Az örökös második. Klim volt az ellenfele. Akit aztán sikerült legyőznie a mexikói olimpián. A Népstadionban ismertem meg. Gyulával szabadnapunkon leültem vele egy üveg debrői hárslevelű mellé. Nem nézett ki kalapácsvetőnek. Izmos erős embernek nem kell súlyfelesleg. „Mondd, Gyula, mitől van a ti erőtök?” - Dolgozott, mint a gályarab. Láttam, hogy rengeteg rugózó gyakorlatot végez. - Inkább kínozzom magam... A „kokszolás” nem megoldás! „Mi a kokszolás?” Elmagyarázta, hogy sokan olyan ajzószereteket szednek, melyek segítenek a fáradtság legyőzésében. De miután abbahagyják a „kokszolást”, teljesítményük nagyot zuhan. Ezért nem érdemes ezzel kísérletezni. - Inkább megeszem még egy flekkent, kiló paradicsomot, leöblintem némi borral! A gazdag étkezés is ad annyi erőt, amennyit kikövetel a kalapácsdobás! - Csermák Jóskától tanult, aki 60 méternél többet dobott, megelőzve Német Imrét, egy másik nagy hírességet. Összehasonlítottam a futók munkáját a kalapácsvetőkével. Nagyon egyhangú a felkészülésük. Szívós ember kell ehhez. Kitűnő gyúrója is segített abban, hogy ráverjen Klimre. Szinte rábeszélte, hogy ő a jobb! Ez a gyúró különben jóslással is foglalkozott. Nekem például megjósolta, hogy „pohárbetegségem” tíz esztendeig tart. Utána visszatérek a régi kerékvágásba. Nem is tudom, melyik évtől számítsam azt a tíz évet. Tétovázom néha. Így aztán számolom mikor melyiktől... Mert a jóslatnak be kell következnie.

Különben mi is segítettük Gyulát a küzdelemben. Be- bekiabáltunk neki valami biztatót: „Na, most verd be neki Kemény Farkas!” „Nyomd meg a ruszkit, ne sajnáld!” Zengett a magyar szurkoló tábor, tartottuk a lelket Gyulában. Én vezényeltem! És küzdött keményen. A végén Klim volt az első, aki hozzálépett, és nagyon sportszerűen gratulált. Mert a nagy sportolók, nagy emberek. Nem mint azok az irodalmárok, akik gyönyörűen írnak, de minősíthetetlenül viselkednek, kicsinyesek és bosszúállók, rosszindulatúak, és egyfolytában csakis önmagukat dicsőítik. A sportversenyek megtanítanak a győztes jobbik társ elismerésére.

Lia Manoliu egyetlen jó dobással és a hirtelen megváltozott időjárás nyújtotta szerencsével nyerte az olimpiai aranyérmet. Westermann volt az ellenfele, aki addig minden versenyen verte Liát. De akkor kikapott tőle. Odament hozzá és megcsókolta. Lia Manoliu sírt, mint egy gyerek. Akkor Westermann elővette zsebkendőjét, letörölte Lia könnyeit, tükröt tartott elébe, és bepúderezte az arcát. Vetélytársnőknél ez nem kis dolog, hanem mélyen, emberien szép. Mihaela Peneş esete is ezt bizonyítja. Ő tizenhat évesen került a tokiói olimpiára. Nem vártak tőle semmit, csupán szoktatni akarták a nagy versenyek hangulatához. Utolsónak, 12-iknek került a döntőbe. Ozolina akkor az elődöntőben világrekordot dobott. A nagy orosz esélyes a döntő előtt azt nyilatkozta, övé az aranyérem! Ha nem, kopaszra nyíratkozik. Mihaela kezéből

első dobásra hatvan méter fölé szállt a gerely. Egyéni rekordjánál majdnem tíz méterrel többet dobott. Erre mind kinyíffantak a versenyzőnők. Nagyon kemény és nyugodt idegek kellenek ahhoz, hogy a verseny kezdetén dobott nagy eredményt felülmúlhassa a többi versenyző. Hisztiztek, pánikba estek, elsápadtak. És ez rányomta a kudarc bélyegét a versenyre. Ozolina pedig olyan dühös lett, hogy valóban nemcsak levágta a haját, hanem le is borotváltatta a fejét.

Tokió után Mihaela olyan gyengén szerepelt, hogy akár kezdőnek is beillett volna. Tiszteletbeli meghívottként jutott ki a mexikói olimpiára, ahol hála Raica mester játékos gyakorlatainak, megint elsőre olyan nagyot dobott, hogy elállt a lélegzetünk. Aztán nagy küzdelem alakult ki közöttük és egy magyar lány között. Én a magyarokkal ültem a lelátón, és nyíltan nagy hangon a magyar lánynak drukkoltam. Aznap nagy győzelmet ült a román tábor. Viscopoleanu világcsúcsot ugrott, és aranyérmet nyert. Mihaela Peneş hiába jelent meg a győzteseknek kijáró fogadáson, rá se hederítettek. Egyedül állt a nagyterembe vezető lépcső alján. Hozzásiettem, megöleltem a mackós termetű versenyzőnőt, és szívből gratuláltam neki, miközben mellére tűztem azt a mexikói olimpiai jelvényt, amely jelvénygyűjteményem legszebb darabja volt. „Második helyed mindennél értékesebb, mert csodaszép küzdelemben szerezted!” Potyogtak a könnyei. Ma is emlegeti, hogy küldöttségünkben egyedül nekem jutott eszembe őt ünnepelni. Másnap felelősségre vontak, hogy miért drukkoltam Mihaela ellen. Mert nem csak nekünk kellett másokat figyelni, hanem minket is figyeltek. Akárcsak itthon. Szerencsére megvédett Raica, aki különben félig német származású. És ahogyan ilyenkor kell, rögtön ellentámadásba mentünk át. Mivel csúnyán elhanyagolták Mihaela Peleş! „Olyanok voltak, olyan arcot vágtak, akár az ecetgyárban! Pedig győzelme után az ezüstérmes többet érdemelt volna a magas rangú vezetőségtől! Küzdelme szép volt. Nézőként jogom van azzal tartani, akivel akarok. Főként, ha utána elismerem a jobbat...” Azt hiszem, magyarázhattam én azoknak. Bennük maradt, talán máig is bennük van a tüske: román kenyeret eszem, és mégis magyarnak vallom magam?! Majd, ha ezt itt nálunk mindnyájan megértik, és nem hivatkoznak sértett nemzeti mivoltukra, akkor beszélhetünk méltányosságról és sportszerűségről. Hogy addig miről beszéljünk? Ja, persze: az oda vagy legalábbis az arrafelé vezető útról...

Huszedik kazetta

Körbejártuk KUTYA szobrát, és még ugrabugrálunk egy kicsit. Emlékezés a Munkás Sportklub aranykorára. Visszaütnék a csehszlovákok, kicsiben ugyanaz történik, akár az Európa-Balkán folytatásos meccsen. Bánk bán idézet a vonaton. Három magyar leforrázva, és a negyedik, aki ez alkalommal most már a fajtájától is ugyanazt kapta, amit otthon a betolakodóktól. Újságcikkei és badacsonyi kéknyelűvel igazolt csapat a határátkelőnél. Aki fél a fogorvostól, nem lehet atléta. Minden versenyzőnek maga felé áll az esze, de az edző kivétel. Ki tudja, kikből élnek az aktivisták? A családi élet titka: pénz, pénz, pénz... Egy gyerek, akit fogóval segítettek világra, szomjazik. Az apja, hogy segítsen, nem tölti a gallérja mellé a nedűt, és igennel felel egy kényes kérdésre! A Napra lehet nézni, de csecsemőre, akinek a láza a Napot utánozza - alig. A fiú megmenekül, a nagymama elmegy egy puliszkás napon. A magyar szót kitiltják a stadionból, de nem mindenik tiltót üti meg a guta. Kutya utolsó versenyfutása. Az utolsót maga sem veszi komolyan, így aztán Moszkó is kifaszol, és másfél évtized elteltével együtt szalad a célba egy népi futóverseny legfiatalabb női versenyzőjével, aki biztos, hogy akkor még lány volt. Pattogások is történnek, meg pattogtatásokkal is próbálkoznak egyesek, de a kettősök rendületlenül vallják, hogy szarból nem lehet ostort fonni! KUTYA körbeszaladta a földet és utána járni tanul, befejezi gyerekekkel és folytatja a futballbírókkal. Néha a bírók, olykor a Bíró kap ruhát! Kiderül, hogy hálából jobb a ruha, mint indulattal. Régi induló, régi refrén, új befejezéssel: Inni kell, és nincs tovább! Szópárbaj a temetőben. Nyugdíjaznak egy hazaáruló-nevelőt. Egy iromány elpárolgása, másik születése. Közhelyes gondolatok. „Csak az a vég! - Csak azt tudnám feledni...” Öregek! Ti csak terceljete!

Közeledik a következő évezred, szorít az idő, fogy a papír, kevesebb a víz, szennyezettebb a levegő. Csak visszaemlékezéseink folyama nem apad. Az időben csapongó gondolatottság szerint, de olykor-olykor akaratumk ellenére mindig a szívesen felidézett történetek színhelyére visz: innen minden visszaemlékezésben az ismétlés, amely sohasem ok nélkül való, hanem emellett, hogy nyomorít és lehetőséget ad a dolgok körbejárására, képzeletünk játéka-ként változatokként szépít és segít elfogadtatni a küzdelmes élet valóságos tapasztalatait.

Lassan körbejártuk a folytonosan lihegő KUTYA szobrát, itt-ott rácsodálkoztunk élete nagyobb felületeinek kidolgozottságára, máshol sietős elnagyoltságot találva ugrottunk egyet-egyét az idő által húzott vezérfonál mentén előre és hátra. Így a vidámnak akart ugrabugrálásban elhagytuk a sportban nagy tolvajlásnak számító doppingolás összefoglalóját, amelybe sajnos egyre nagyobb számba belegabalyodnak a sportversenyeket főként üzleti vállalkozásnak képzelő akarnokok. Elhagytuk azt a képzeletbeli temetőlátogatást is, amely nemcsak a visszaemlékezőt, de az olvasót is lelombozza, hiszen egyre több neves ember mellett közvetlen hozzátartozóink sírhantját is őrzik temetőink, akiknek csoportos felemlegetése más alkalmakkor inkább helyénvaló, mint ezen a helyen.

- Befejezésként emlékezzünk talán a kolozsvári atlétika általad megért fénykorára?

- Igen! Arra, amit mi sportnyelven egy jelszóba tömörítettünk: „Szép volt, fiúk!”

Emlékszem, 1969 augusztusában Prágába utaztam a román női atlétikai válogatotttal nemzetközi találkozóra. Utána Budapesten kellett szerepelnünk. Azért, hogy ne Bukarestbe visszatérve éadjuk el a fővárost, vezetőink megbeszéltek a csehszlovákokkal, hogy maradhatunk még néhány napot náluk vendégségben. Versenyt rendeznek a két ország női atlétáinak

részvételével. A költségek fejében úgy illett, hogy ők nyerjék a versenyt. Vezetőink elfogadták ezt a feltételt, aztán gondoltak egyet, rábízták lányainkra, szerepeljenek, ahogy tudnak. Egy ponttal nyertünk. Nem kellett volna. Vagy nem kellett volna megígérni az ellenfélnek azt, hogy alulmaradunk. Mert így ők sem tartották be ígéretüket... Vasárnap délelőtt zajlott le a verseny. Meglepetésünkre a szokásos bankett elmaradt. A délutánt városnézéssel töltöttük. Estére értünk a szállásunkra. Csomagjainkat kirakták, szobáinkat kiadták más sportolóknak. Vacsorát nem kaptunk. Utcára tettek bennünket. Harmincnégyen voltunk. Telefonált valaki a hivatalosságokhoz. Senkit sem találtunk. Kerestünk magunknak szállodát. Elég messze találtunk, éjfél körül még cipekedtünk. Hétfőn este előkerült az a megbízott, aki vonatjegyünkhöz helyjegyet ígért. Bejelentette, hogy nem kapott helyjegyeket. Másnap abból a szállodából is kiteszékeltek. Mentünk tovább, egy másik szállodába. Onnan gyalog kellett kimennünk az állomásra. Cipekedtünk, veszekedtünk. Már a második éjjel nem aludtunk, utána egész éjszaka utaztunk. Reggel érkezünk Pestre. Senki sem várt az állomáson, mert nem értesítettük a magyar rendezőket, hogy mikor érkezünk. Ma sem tudom, minek tulajdonítsam a csehszlovákok eljárását? Sovinizmus?

A világot járva, úgy hiszem, megismertem néhány nemzeti karaktert. Nagyobb sovínisztát a franciánál nem láttam. Nagyobb hazafit - jó értelemben vett hazafit - a mexikóinál nem ismerek. A csehek? A szlovákok? Azt hiszem, rosszindulatúak! Hogy nem szívlelték a balkáni átverést? Hogy felpaprikázódtak vezetőink szöszegése miatt? És befűtöttek nekünk a maguk módján? Valóban, ez történhetett. Pontosan úgy, ahogyan ez történni szokott akkor, amikor az európai felfogás a balkáni modorral ütközik.

Másodosztályon utaztunk, gyűröttek voltunk, mint bál végén a báli ruha. Hogy felrázzam kissé a társaságot, végigjártam a vonaton a fülkéket, mondtam néhány viccet. Az egyik utazófülkébe, bukaresti lányok mellé, nem tudom, milyen vidékről háromtagú magyar társaság került. Prága és Pozsony között robogtunk. Állok a fülke ajtajában, és nyomom a vicceket. Vidámodnak a lányok. Megszólal aztán az egyik furcsa képű magyar. Társának mondja: - Te Imre, meddig pofázik ez a tetű még itt az ajtóban! A fene a бүдös oláhját! - Imre elhúzta a száját. - Húzzak be egyet a pasasnak?! És így nyomták tovább a szöveget. Gondoltam egyet, és tolmácsoltam szövegüket a lányoknak. Úgy találtam, mintha viccet mondtam volna. Dőltek össze a nevetéstől. Főleg azért kacagtak a lányok, mert engem románnak néztek. Amikor az anyámat is felemlegették, nem bírtam tovább, és kipakoltam: „Idefigyeljetek, drága hű magyarjaim! Én maguknak megbocsátok! Figyelem! Idéztem a Bánk bánból! Mondják csak, nem szégyellik magukat?! Miért szidják az anyám valagát, aki nem oláh, hanem székely!” Elküldtem őket mindenhova. Ezt is fordítottam a bukaresti lányoknak. A három útitárs hahotájuk közepette iszkolt ki a fülkéből. Talán még most is futnak, és közben szégyellik magukat, hogy ok nélkül belém kötöttek. Az igazság az, hogy ehhez hasonlót szenvedtünk és kaptunk eleget mi is Erdélyben. Talán éppen ezért fajtánktól civilizáltabb viselkedést várunk...

Pesten aztán elrendeződtek a dolgaink. Pihentünk a szállodában, jókat ettünk, és elmentünk megmozgatni magunkat a BKV pályájára. Icut rendeztem ott szokásom szerint, nagy hangon. Egyszer csak hozzám lép egy székely arcú ember. - Uram, ön magyar? - Mondom, hogy igen, és azt sem titkoltam, hol születtem. Bemutakoztam. Így ismertem meg Kovács Sándor tornatanárt, a Budapesti Közlekedési Vállalat atlétikai szakosztályának vezetőjét. 1944-ben költözött Pestre. Megkért, keressem föl Kolozsváron élő nővérét. Meghívott magához. Azóta tart a barátság köztünk. Ha jól tudom, jelenleg a magyar utánpótlás válogatott edzője. A BKV külföldi partnert keresett. Talált a szó, mert Kovács Sándor is éppen olyan bolondja szakmájának, mint én. A két klub között jó ideig tartott a kapcsolat, hiszen mindkét fél szempontjából előnyösnek mutatkozott. Vendéglátásért vendéglátást kaptunk, megoszthattuk

tapasztalatainkat. Később más hazai csapatokkal együtt kialakítottam az évenként sorra kerülő Munkás Sportklub kupaversenyt, 1969-től 1978-ig tartott, amikor pénz híján átadtam a brassóiaknak a rendezés jogát. Közben bekapcsolódott háziversenyünkbe a budapesti Vasas Egyesület atlétikai szakosztálya is. 1969-ben találkozóink országos versennyé nőtt. Több-százezer lejt fordíthattunk a lebonyolítására. Kétnyelvű vagyok, én vállaltam a bemondó szerepét is. Mivel felvettük a Kolozsvári Sportklub nevet, ajándékainkon mindenütt szerepelt a város címere. Pazar ajándékokat vásárolhattam: zenélőórát, albumot, ebédlőkészletet kaptak a nyertesek. Megfigyeltem és leutánoztam a nagy nemzetközi atlétikai versenyek hangulatát. Az első versenyünkön több mint háromszáz sportoló jelent meg a startnál. Szerettem ezt a nyüzsgést. Akkor épült a györgyfalvi negyedben az új iskolaközpont, ahol olcsón, négyágyas szobákban helyezhettük el a sportolókat. Az ellátás sem jelentett gondot. Éltek még és dolgoztak azok a kitűnő sportszervezők, akik nélkül ilyen versenyt nem lehet szervezni. 1970-ben már lengyel vendégek is érkeztek versenyünkre. A lengyeleket a budapesti Vasas kapcsolta be az együttműködésbe. Elutaztunk Poznanba. Az ottani verseny után még együtt utaztunk a lengyelekkel Budapestre. Ott hármas viadalt tartottunk. Utána az egész társaság átrobogott Kolozsvárra, ahol Románia legjobbjaival mérhettük össze erőnket. Akkor még nem piszkálták azt, hogy mit keresnek a magyarok Kolozsváron. A poznaniak bevonták a pozsonyi atlétákat. Kupaversenyünk nőtt, növekedett, akár a hólabda. Nemzetközi verseny lett belőle. Sokat nyertünk a szomszédos országokban való szereplésekből, mert ott náluk jobb volt az ellátás, a pályák, és általában a körülmények. Nagyon sok román rekordot javítottunk mi meg az ilyen versenyek alkalmával. Máté Feri három országos csúcsot futott abban az időben, a budapesti Népstadionban. Megjavította az 1500-as, a 3000-es, és az 5000-es távon a csúcsot. Silai Ilona egy tizeddel jobb időt futott ott 800 méteren, mint addig. De Cojan, Turcu, Baciú, Mănăstureanu és még hányan szerepeltek kitűnően! Igaz, úgy kellett időzítenem kupatalálkozóinkat, hogy azokon a napokon válogatottjaink nagy része itthon tartózkodjon és induljon. Rengeteg munkába kerül minden ilyen verseny megrendezése, de akkor kedvünk, erőnk és akaratum sem hiányzott.

Aztán jöttek a komáromiak is. Meghívtak őket is felszabadulási versenyükre. Egyik évben a komáromi stadionból átszaladtunk a Duna hídon Komárnóba, ahol díjaztak, utána pedig visszahoztak kocsival. Másik évben fordítva indítottak versenyt. Nagyszerű bankettek rendeztek, és részt vettek ezen a szovjet katonák is. Nem lőttek, csak ettek és ittak velünk együtt. Az egyik alkalommal átszaladtunk a hídon, leadtuk az útlevelünket a szlovák oldalon. Turcu, Máté Feri, Székely futottak. Jómagam edzői minőségben vettem részt a versenyen. Nem ment könnyen, keményen birkóztunk a badacsonyi kéknyelűekkel. Az évessel nálam sohasem volt baj. De tartalékolnom kellett, mert Komáromban disznótorra vártak aznap este. Reggel négy órakor feküdtem le. A fiúkat hétkor költöttem. Leszaladtam velük a Duna-partra, és jól megrángattam őket. Aznap Pesten versenyeztek, ahol mindhárman egyéni csúcsot javítottak. A repülőtéren ellenőrzésre nyújtom útleveleinket. Hát kiderül, hogy nincs benne a belépésünket igazoló pecsét. Útlevelünk szerint mi Csehszlovákiában tartózkodhatunk, Magyarországon belépő pecsét nélkül nem. Elővettem az aznapi sportújságot, amelyben már benne volt ottani szereplésünk, és szabadkoztam. „Higgye el, nem mi vagyunk a hibásak, hanem a ...a badacsonyi kéknyelű!” Elnevette magát a szolgálatos határőr. Nem tartóztatott tovább. Így aztán baj nélkül hazarepülhettünk.

Kellemetlen történetet is őrzök emlékezetemben a kupatalálkozóinkról. Verseny végén a Györgyfalvi negyedi iskolában elszállásolt poznaniak összeverekedtek a pozsonyiakkal. Valami nőügyből kifolyólag kezdődött a balhé. Először párnákat, később nehéz székeket vagdosztak egymáshoz. Sok minden ripityára tört, szállt a toll. Kiszállt a rendőrség is. Fél-százezer lejnyi kárt kellett megtérítenünk. Ezután mit tehettünk, nem fogadtuk őket. Jöttek

helyettük a Magyar Torna Klub sportolói, akik bekapcsolták a komáromiakat is. Ezek a kapcsolatok a mai napig is tartanak. Időnként kölcsönösen látogatják egymást a csapatok. Tőlünk már nem a munkássportolók, hanem a diákok utaznak.

A hetvenes években egyre kevesebb tehetséget leltünk az iskolában. Nem a gyerekeket volt a baj, hanem a tornatanárokkal. Akik fölváltották őket, kevesebb gondot fordítottak az aktív sportolás megszerettetésére. Az újak főként a teljesítménysportban és a fociban elért eredményeikért járó főiskolai diploma tulajdonosai közül kerültek ki. Nevelő kevés közöttük. Azt hiszem, az is közrejátszott, hogy mindenütt úgy lett első a tanulás, hogy ez a testnevelés kárára ment. Közben a Munkás Sportklub anyagi lehetőségei fokozatosan összezsugorodtak, az edzők száma megcsappant. Végül egyesegyedül maradtam. Pénz nélkül nincs teljesítménysport. Silai Ilona Bukarestbe ment, Darvas és Szarukán sem tartozott hozzánk. Cojan Viorel maradtam. Őt Széplaki Tibor küldte az Armatura iskolából. Az utolsó nagymenőm 1500, 3000, 5000 és 10 000 méteren szaladt. 1978-ban, húsz éves korában iskolás bajnokságot nyert. Akkor esti liceumba járt. 20 000-et is futott, és bejutott az utánpótlás válogatottba.

Az ország egészségügyi helyzetére jellemző az, amit most mondok. Cojan nem egyedül jött, hanem iskolatársával együtt, egy Neagu nevezetű gyerekkel. Tizenöt évesen vittem őket Cheteanu doktorhoz, sportorvosunkhoz. Elvégezték a különféle laboratóriumi vizsgálatokat. Mindkét gyermek vizeletében genny volt, ami azt mutatta, hogy szervezetükben valahol gyulladásos góc van. Testi felépítésükből, törzsük és lábuk hosszának arányából kiszámíthatóan kiváló atlétikai adottságaikra következtethettem. A sokféle vizsgálat végén benéztünk a szájukba is. Cojannak több odvas fogát láthattuk. Neagunak olyan volt a szája, mintha atombombát dobtak volna bele. Mindössze két épebb fogat számoltunk. Azok is lógtak. Nyilvánvaló, hogy gennyes fogaikról árulkodott a vizeletvizsgálatuk eredménye. - Addig nem veheted fel őket a szakosztályodba, amíg nem kezeltek ki fogaikat! - Így döntött az orvos, ehhez tartottam magam. Cojan Viorel türelmesen eljárógatott sport-fogorvosunkhoz, és néhány hét múlva hozta a sportorvosi engedélyt. Neagu valószínűleg félt a fogorvosoktól; őt nem láttam többé. Pedig mozgása után - kipróbáltam őket ezer méteren -, Cojannál is tehetségesebbnek találtam. Mínusz tizenöt fokos fagyban kellett próbát szaladniuk. Két melegítőt húztak magukra. Mégis biztatóan jó eredményt futottak.

A gondozatlanság és a szabálytalanság végig kíséri életünket. Példa erre a temesvári tömegverseny, amelyre csak leigazolatlan futók nevezhettek be. Ezt akkoriban az ifjúsági szervezet rendezte. Beneveztem embereimet álnéven. Értékes díjakat nyerhettek, így aztán vállalták a szereplést. Sportigazolásuk álnevükre szólt. Mások is így jártak el. A tömegrendezvényeken is színvonalat kívántak az aktivisták, ezért aztán nem ellenőrizték szigorúan a sportolókat.

Szép lassan elfogytak a nagy sportolók szakosztályunkból. Kuparendezvényünket átadtam a brassói traktorgyárnak, ahol még akadt valamicske pénz. Átadtam cserekapcsolatunkat is a budapesti BKV-vel. Néhányszor mi is elmentünk a brassói találkozókra. Aztán a pestieknél is nagyon megcsappantak az anyagiak. A nyolcvanas években magam is tönkre mentem. Nem tudtam már a tanítványaimmal futni. Kiöregedtem. Elvonókúra, idegbetegség, lelki sérültség kínoztak. Végül átadtam Tătaru Călinnak és Păcuraru Getának az atlétikai szakosztály ifjúsági és felnőtt sportolóit. Én Turcut akartam a helyembe, de nem sikerült. Tătaru Kolozsváron végezte a testnevelési főiskolát, Păcuraru Ploiești-ről jött, magasugrásban mesteri szintet ért el, és edzői IV-es kategóriát kapott. Maradtam a gyerekekkel. Mănăstureanut is felvették mellém. Egyikük sem dolgozott sokat. Én folytattam az ivást. Sokan segítettek.

Aztán jött Pálffy Pali, a gátfutó, aki aztán kiment Magyarországra. Păcuraru férjhez ment. Nyugdíjba voltam. 1990-ben két edzőmből klubvezető elnök és alelnök lett. Az atlétikai szakosztály pedig edző nélkül maradt.

- Volt a kolozsvári Egyetem utca térré szélesedő részén, a Farkas utca kezdődésénél egy több alakot láttató cirádás, európai szemmel nézve kissé sablonos szoboralkotás. Arról a belvárosi gyermekek is tudták, hogy szenteket ábrázol, és a véletlen folytán azon valóban: „Minden szentnek maga felé hajlott a keze!” Azért említem ezt, mert atléta magadról nem sokat dicsekedtél. Pedig most már illene veterán sikereiden túl összegezned eredményeidet!

- Sportolóként nem sok szerencsét nyújtott az élet. Nem értem el a mesteri fokozatot. Kéthárom másodperccel mindig alatta maradtam a kívánt szintnek. 1957-ben, amikor egy malmói versenyre kellett volna utaznom, edzésen, 1500 méteren jó eredményt értem el. Ha a káderezésnél nem kelt gyanút az, hogy nincs apám! Ha a szomszédoknak hamarabb leesik a tantusz, hogy a Bíró Gheorghe után érdeklődő szekus tulajdonképpen utánam érdeklődik, akit a környéken Lacinak hívtak, és a László család tagjának ismernek. A Malmőben a nálamnál jobb versenyzők fokozott erőfeszítésre kényszeríthettek volna, ha ... Minden sportoló így van ezzel: „ha kijön a lépés”, eléri a várva várt csúcsot! Ha nem jön ki a lépés, meg kell elégednie a képességeinél szerényebb eredményességgel.

Brüsszelben harmadik lettem a vasutasok nemzetközi mezei futóversenyén. Sokáig szerepeltem a Kolozsvár városi válogatottban. 400, 800, 1500, 3000 akadály, 5000, 10.000, 4x100, 4x400. Ezeken a próbákön indultam. 1964-ben a tartományok közötti országos versenyen már átadtam a helyemet a fiataloknak, de 1500-on, 3000-en, 5000-en még jó voltam. Augusztusban rendezték a versenyt. Előtte elkapott valami reumatikus fájdalom, amiért csak rövidet tudtam lépni. Csapatunkból Căpraru indult 1500 méteren. Beálltam mellé magam is. Bekerültem a döntőbe. Másnap 10.000-et, harmadnap 5000-et futottam. 1500-on hatodik, (Căpraru mögöttem a hetedik), 10.000-en negyedik, 5000-en ötödik lettem. Annyi pontot szereztem, mint két első helyezett. Országos bajnoksággal egyenértékű spartakiádnak nevezték ezt a nagyszabású versenyt. Úgy tervezték, hogy négyévenként rendezik meg, de aztán elálltak a szovjet mintától. Tény, hogy az első és egyben utolsó spartakiádunkon jól szerepeltem. Mureșan Nicolae és egy Cuibus nevezetű pártaktivista felelték tartományunkért. Ahhoz, hogy Mureșan Nicolaet is elvigyék a soron következő olimpiára, csapatunknak az országos második helyet kellett elérnie. Mielőtt Bukarestbe utaztunk volna, nagygyűlést tartottak velünk a Béke téri teremben, ahol mindkét vezető a lelkünkre kötötte, hogy a versenyek idején csakis az állam nyelvén beszéljünk. - Aki ezt áthágja, hazaküldik és megbüntetik. Kétszáznál több emberből állt a csapatunk. Piros-kék melegítőben és sárga zokniban virítottunk. Szarukán Laci akkor már országos bajnok a felvonuláskor és a hétköznapiakon használatos melegítőket összekeverte. Pascu Sorin, az alelnökünk észrevette. Elküldte átöltözni. Laci visszatért a megfelelő ruhadarabbal, és miután meggyőződött, hogy azt kell magára öltenie, vetkőzni kezdett. A magyar követség épülete előtt álltunk. Vártuk, hogy sorra kerüljünk a rengeteget gyakorolt grandiózus felvonuláson. - Éppen itt kell neked vetkőznöd?! - szólt szemrehányóan az alelnök. - Nem érdekel! - mondta flegmatikusan Laci. - Ez szemtelenség! Az első vonattal haza mégy! - csattant fel a vezető. - Rendben! - nyugtázta hidegvérrel Laci. - Helyettem majd maga ugrik! Jó?!

Nagy szigorúsággal kezelték a sportolókat, de a nagymenőkre szükségük volt a megszerzendő pontok miatt. Így aztán Szarukán László maradt és versenyzett. Mukkanni sem merem, nehogy utcára kerüljek. Naponta megbeszélésen elemezték, miként állunk a tartományok közötti pontversenyben. Megnyertük a futballbajnokságot. Tizenhat pontot kaptunk. De én egymagam huszonvalahány pontot hoztam a csapatnak, és edzői munkám is sikeresen

végeztem. A záróünnepélyen kiderült, hogy mi hiába ügyeltünk a temesváriakra, megelőztek bennünket a brassóiak. Itthon nagy volt a haddelhadd! Kiderült, hogy Constantin Cucu aktivistánk hozzá nem értése miatt veszítettük el a második helyet. Azt hitte, hogy az úszó és műugró versenyt egy sportágnak tekintik, közben külön pontozták. Mi nem vittünk műugrókat. Nem kaptunk egyetlen pontot sem. A brassóiak vittek, és az így összeszedett pontokkal jutottak a fővárosiak mögött a második helyre.

A Cina vendéglőben étkeztünk. Naponta negyven lej értékű jegyet kaptunk erre a célra. Úgy határoztunk, hogy az utolsó napon nem megyünk reggelizni és ebédelni, hanem rendezünk egy bőséges ünnepi vacsorát. Juhos Kati, Silai Iona, Silai Pali, Deák Andris és én összetettük jegyeinket, és összetoltunk két asztalt. Az volt a baj, hogy nem takarítottuk le az egyik asztalt, maradt rajta vagy hét üres üveg. Vacsora végén jegyeinkből nyolc sörre futotta még. Ahogyan ürültek üvegeink, sorra odakerültek a többi üres üveg mellé. Iszogatás közben megjelent Tordai, a főkönyvelőnk. - Ahá! Szóval Bíróék erre használják fel az étkezési jegyeket! Jól leégetett a sportolókkaal tele vendéglő közönsége előtt, és elvonult az egyik sarokba vacsorázni. Átléptem az asztalához, és próbáltam kimagyarázkodni. - Nem érdekel! Fogja be a száját. Hagyjon békén! Magyarázhattam, hogy mi történt, nem akarta megérteni. Szerencsére Pascu Sorinhoz fordult feljelentésével, aki lecsendesítette. - Hadd el, Tordai! Ha úgy igaz, hogy tizenöt sört ittak, akkor is kiizzadják! Hiszen annyit szaladnak ezek a gyerekek... Fejenként másfél üveg sört ittunk a búcsúvacsorán. Az volt a baj, hogy ezt nem akarták elhinni nekünk... Később kibékültem Tordaival és másokkal is. Érdekes, hogy miután jól odamondogattam nekik, megjuhászkoztak. Mert soha sem felejtettem ki beolvasásomból azt, hogy ők vannak értünk, a mi eredményeinkből élnek! Nem ezt várták tőlem, az edzőtől. Csakhogy versenyző is voltam, és később is edzőként tanítványaimmal szaladtam, nem a vezetők magaslatából, hanem a sportolók szintjéről ítélt meg a történeteket.

- Bonyolult családból indultál, oda érkeztél vissza? Nyilván most több időt és energiát fordíthatsz családot gondjaira, mint eddig. Tanítványaid „nagy családja” mellett mostanában többször emlegeted fiad, unokád... Most is a mindennapi megszerzése a nehéz? Nálatok is úgy volt és van, hogy sohasem elég a pénz?

- Edzői fizetésemből éltünk, amelyet időnként gyarapítottak a különféle díjazások, a tanítványaim bajnoki címeiért és csúcsjavításáért kapott összegek. Ha jól összeszámolom 144 alkalommal jártam külföldön, összesen 26 országban. Minden utazás szép pénzt hozhatott az élelmes sportolónak. Én csak annyit üzleteltem, hogy a hazaiak számára valami ajándékot vegyek. Amikor rádiót vagy fényképezőgépet hoztam, áron alul adtam tovább, sokszor részletre. Nem érdekelt különösképpen a pénz, arra ügyeltem, hogy a családom hiányt ne szenvedjen. A fiamnak tengerparti üdülést írt elő az orvos, nyaranként erre kellett a pénz. Aztán hosszú ideig rendezetlen lakáshelyzetem és kilenc ezzel kapcsolatos perem jelentett nagy kiadást. Nem cigarettáztam, nem ittam, de szerettem ruházkodni, jókat enni. Az anyósomat is el kellett tartanom. Így aztán pénzem nem gyűjtöttem a takarékbba, házat nem építettem, különféle tróféákat, plakettjeimet, érmeimet is elajándékoztam. Mindig népes baráti körben éltem szerényen, de becsületesen. Sportolóimat mindig segitettem. Kinek a házbérért, kinek az ebédjéért fizettem. Nálam vacsoráztattam a rászorultakat.

Reggel nem sokat ettem. Pakoltam, rohantam ki a stadionba. Közösen tízóraiztunk. Délben, a vendéglőben ettem. Vittem onnan magammal két szendvicset uzsonnára. Este otthon vacsoráztam. A családnak nem sok jutott belőlem, hiszen egész nap a sportpályán izzadtam. Nem volt időm hazatérni ebédelni, de nem is volt erre szükség a versenysportolók körében kialakított jegyrendszer miatt. A jegyekért mindenféle jóhoz jutottunk törzshelyünkön, a vegetáriánus vendéglőben.

Rengeteg baj volt a fiammal. Feleségem negyvenkét éves korában szült. Nehéz szülés volt. Fogóval kellett világra segíteni a gyermeket. A kezelőorvos sztafilokokkusz fertőzéstől félt. Egy hét után hazaengedte a feleségemet. Amitől féltünk, bekövetkezett. Fertőzött lett a gyermek, kiütések jelentek meg a testén. Elkezelték. Szenvedtünk mindnyájan. Közben szovjet edzők iskolát nyitottak Bukarestben, ott kellett lennem több hétig felkészítőjükön. Visszajöttem, kibontom a gyereket a pólyából. Hát látom, hogy az egyik lába satnya, begörbül bokából. Viszem dr. Zolognéhoz. Masszírozást és ragtapaszos kezelést írt elő. Végeztem rendesen egy hónapon át. Elviszem egy másik orvoshoz, kiderült, hogy éppen fordítva kellett volna rögzíteni a fiam lábát. - Ki volt az a hülye, aki ezt csinálta?! - kérdezte fenyegetően az orvos. Mondtam alig hallhatóan, hogy én. Na akkor alaposan elmagyarázta, hogy mit, miért és hogyan. És kezeltem a fiam lábát újra egy hónapig. Akkor lázas lett. Vittük mindenhova. Kiderült, hogy vérében van a sztafilokokkusz. Három hónapig befektették gyermekkorházba. Nem számolom, hogy ez mennyibe került, mert aztán évekig kezelésben részesült és semmi sem volt olcsó. A feleségem megőszült a kórházban.

Emlékszem, hogy azon a napon, amikor Kolozsváron összeroggyant a sportcsarnok és a napfogyatkozás is szenzáció volt, a fiam újra negyvenegy fokos lázban égett. Hívtam a híres gyerekorvost, Márkus doktort. Megvizsgálta. Vért vett tőlem, a feleségemtől. Kevert-kavart, befecskendezett valamit ebből a gyereknek, közben végig arról panaszkodott, hogy aszott testű a fiam. Negyvenegy fok körüli lázban vittem be a kórházba, februárban, jeges, csúszós úton. Jó órán át nem állt szóba velünk senki, mert kormozott üvegen át a Napot figyelték. Végül egy csoport diák által körített asztalra az előadó tanárnő elé tettem le a gyereket. Nem csuktam be magam után egészen az ajtót. Hallgatóztam. A tanárnő azt magyarázta, hogy melyek a haldokló gyerek ismérvei. Otthagytam a feleségemet. - Úgy néz ki, hogy volt - nincs! - próbáltam megjátszani az erős embert. Megígértem, hogy délutánra visszatérek a kórházba. Otthon elővett az anyósom. - Mi van?! - Ráborultam az asztalra és sírtam. - Ne sírj! - rivallt reám az anyósom. - Felköltöd a gyereket! - A másik szobában sógoroméék laktak, nekik is kicsi gyermekük volt. Kirohantam a pályára. Próbáltam edzést tartani. Onnan siettem a kórházba. Az orvosnő rájött, hogy a fiam nem kapott elég folyadékot. Belétömött másfél liter teát. Tanácsára szereztünk vérplazmát. A feleségem védőnői iskolát végzett. Rábíztam a pénzügyeket. Tudta, hogy kinek, hogy kell adnia, de segített rokonunk, Bici néni, vagyis dr. Zologné, akit abban az időben a város híres gyermekorvosként ismert. Csodálkoztak is az orvosok, hogy a fiam miként jutott a halál torkába ilyen ismeretség mellett. Bici néni, hüen az akkori szabályhoz, nem kezelte a rokonságához tartozó gyerekeket. De összeköttetései jól fogtak. A vérplazmakezelés eredményesnek mutatkozott. Két hét múlva a lábadozók közé utalták a fiamat. Láza alább hagyott. Surianu doktor azt mondta, annyi gondot okozott neki a mi fiúnk és egy hasonló betegségben szenvedő feleki gyerek, hogy teljesen megkopaszodott. Szereztünk orvosságokat. Tömtük pénzzel az ápolónőket és a kapustól kezdve mindenkit. Egyetlen gyerekünkről volt szó. Tanulmányoztam a pálinka bacilusokat. Azt mondták, ezerhatszáznál többféle van belőlük. Aztán egyszer csak nem adtunk több orvosságot neki. Semmifélet. Napfürdőzés, jó levegő, anyatejpótló táplálék segített rajta. Később újra és újra legyengült, végigszenvedte az összes gyermekbetegség kínjait. Amikor számarköhögésben szenvedett, valaki tanácsára repülőn is utaztattam. Rengeteget kínlódtunk gyermekünk életéért. Járt a járványkórházban is. Öt éves korától évenként három hétre tengerre vittem. Ember lett belőle. Hústorony. Most egész más bajok vannak vele, mert a gyerekekkel örökké baj van. Az unokákkal már nincs annyi bajunk. A szüleiknek annál több. Ilyen az élet.

Rózsika, az anyósom nem engedte, hogy a fiam fejét simogassam. Azt mondta, hogy benyomom a feje lágyát. Biztosítottam, hogy ez nem fog előfordulni, de visszavágtam, mert a pólyában egy oldalán fektették és emiatt lapos fejű lett a gyermek. Szóval, állandóan zsörtölődünk. De kifogtam rajta, mert mindig pártjára álltam, és az első tavaszi virágot, epret, számócát, cseresznyét neki vettem minden esztendőben. Így aztán „fiam”-nak nevezett, és a lányával szemben is, akit feleségül vettem, a pártomra állt. Szokása szerint, szigorú heti étrendet tartott. Pénteken tejes és túrós puliszkát főzött. Hetvenen túl jó étvággal és sokat evett.

Pénteken halt meg. Szerintem a sok puliszkától kapott agyvérzést. Amikor megtörtént a baj, engem hívott. Karomba vettem. Nagyon félt a haláltól. Ott múlt ki a karjaimban. Különös asszony volt, nem volt könnyű az élete. Férje sok évvel azelőtt elmenekült a családból. Lányával kaptam „hozományul”. Úgy kellett elfogadnom, amilyen volt. Alkalmazkodtam, nyeltem, kibírtam. Azt hiszem, mást nem is tehettem. Ez az élet rendje.

- És szüleid „népes” tábora is elapadt az évek során. Szülőanyád... - lassan már csak ő marad hozzátartozóid egykor nagyon népes sorában.

- Öregeim közül szülőanyám okozta a legtöbb gondot. Amikor kiderült, hogy nagybátyám kérésére fiává fogadott, és neki gyermektelenségi adót kellett fizetnie, rokonaim egymás ellen fordultak. Még László János nevelőapám is kidobott egyszer, miután sértődötten kétségbe vonta irántuk érzett szeretetemet. „Mit gondol, miért mentem maga után a háborúba, Németországig. És elkísértem a fogságba is! Tiszteltem és szerettem mindig!” - Nem úgy van az! Kalandvágyból jöttél utánam, jól tudom én azt! - mondta keményen és ajtót mutatott. Miután megszületett a fiam, helyre jöttek a dolgok közöttünk. Ügyelt a fiamra. De a fiam esküvőjére nem jött el. Nevelőanyám, Rebeka is agyvérzésben halt meg. Hat évre temettük nevelőapámat is. Múlik az idő kérlelhetetlenül.

Harmincnyolc éves koromban Nagybányán, egy városok közötti bajnoki találkozón azt mondtam: elég volt! Befejeztem! Piszkáltak már mindenfelől, de főleg Muresan és Cuibus elvtársak okítottak, hogy adjam át a helyem a fiataloknak. Különben Cuibus Ioan pártaktivistát évekkal később, megütötte a guta. Ez a csapás engem is környékezett, amikor nyomomba szegődve rám rivallt: - Meg ne halljam többé a stadionban, hogy magyarul ordítod „Gyere, Tibi!”, „Hajrá, Zoli!”, „Mozogj, Icu!”

Addig a magyar tanítványaimnak magyarul írtam az edzésprogramokat. Ezt kereken megtiltották! Szóval, amúgy is elegendő volt már a fentről jövő értékes utasításokból. Még azért is megróttak, hogy egész napomat a stadionban töltöm. Lelkesedésem lángja pislákolni kezdett. Szépen akartam megválni versenyző pályafutásomtól, ezért elhatároztam, hogy az akkori országos iskolabajnokot megelőzve, Nagybányán megnyerem az 1500 méteres versenyt. Ezt meg is mondtam a bajnoknak, Scheibert Pistának. Ő nálam tíz másodperccel jobb eredményt tudott ezen a távon. - Ne vicceljen, Gyuri bácsi! - Enyhe sajnálkozást éreztem ki a hangjából. Amit mondtam, azt megmondtam! Amit nem lehet erővel, elérhetem taktikával! Így gondoltam magamban, és az első körben keményen belevágtam. Olyan iramot diktáltam, hogy nem tudtak követni. Elengedtek, hogy amikor kifulladás, majd befognak és megelőznek. Csakhogy én láttam Keinot Mexikóban, aki úgy szaladt teljes erőbedobással, mintha előtte csupán még 100 vagy 200 méterre lenne a célszalag. Elhitettem magammal, hogy „csak a kanyaron túlig” kell bírnom az iramot. És erősítettem. Aztán újabb távot néztem ki magamnak, és úgy szaladtam, mintha ott lenne a cél. 1200 méter után 20 méter előnnyel vezettem. Csak az Isten tudja, hogyan, végül két méter előnnyel győztem. Nem lehettem valami épületes látvány: reszkettem, nem tudtam parancsolni lábizmainknak. A versenyen

Nagybánya, Nagyvárad, Temesvár, Kolozsvár legjobb atlétáit láthatta a közönség. Nagy tapsot kaptam. A második helyezett országos iskolabajnok majdnem húsz évvel fiatalabb volt, mint én. Búcsúhoz tartozott az is, hogy másnap könnyen nyertem az 5000 méteres versenyt is. Tartottunk egy kis ünnepséget. Elbúcsúztam, de továbbra is edzésben maradtam, hiszen naponta szaladtam Silai Ilonával a mexikói olimpiára, és utána újabb és újabb nemzetközi versenyre készülve.

Tíz évvel később Déván ifjúsági mezei futóversenyt rendeztek és egyben veterán bajnokságot is. Moszkovics Nándort az akkoriban nemzetközi hírességű veterán futóbjnokot néztem ki ellenfelemnek. Megpróbáltam megküzdeni vele azelőtt is, de az egyik fővárosi versenyen nem engedtek szaladni, mert néhány hónap hiányzott ahhoz, hogy betöltssem a negyvenötödik életéveket. Véletlenül tudtam meg, hogy a Sinteia Házról mikor indul a verseny. Melegítőbe bújtam, és kiszaladtam az indulási ponthoz. - Te mit keresel itt?! - érdeklődött Moszkovics Nándor. Mondtam neki, azért jöttem, hogy ráverjek! Rám nézett csodálkozva: Neked nincs jogod itt indulni! Hol vagy te még a negyvenötödik évedtől? Valóban nem néztem ki negyvenöt évesnek. Moszkovics elszaladt a versenybírókhoz, akik hümmögtek, csodálkoztak, és kérték a személyazonossági igazolványomat. Életkor szerint több csoportban indították a versenyzőket. A veteránokat a verseny végére osztották. A hátralévő kis időben elnyargaltam a szállodába a személyazonosságimért. Abból kiderült, hogy még nem töltöttem be a 45. évemet. Rá egy esztendőre meghívót küldtek, kértek, hogy vegyek részt a veteránok bajnokságán. De akkor még tartott a mérgem a fővárosi eltanácsolásért, és nem mentem el a versenyre. A következő évben, mostani stadionigazgatónk, Tivadar Tibi biztatására jelentkeztem a dévai versenyen. „Na Moszko, most kifaszolsz!” Így évődtem a nálam négy évvel idősebb versenytárrsal. Nagy vihar közeledett. Hamarabb indítottak a kitűzött időnél, hogy megelőzzük az időjárás kellemetlenségeit. Előre vágattam azzal, hogy jó lesz minél előbb befejezni a futást. Az első kör után eleredt az eső. Szerencsére kínai tornacipőben voltam, nem sokat csúszkáltam a felázott talajon. Májusi zápor esett. Százötven méterrel elsőnek értem célba Moszkovics Nándor előtt. Az ugyanakkor, de még a zápor előtt lebonyolított ifjúsági versenyen a tizenkilenc éves győztes 6,08-as eredményt ért el. Az én teljesítményem 6,07 volt! Egy cseppet sem kellett szégyenkezni a fiatalok előtt.

A következő évben nem indultam a veteránok bajnokságán. Nemcsak azért, mert nem volt ellenfelem. Akkor Silai Ilona felkerült Bukarestbe, más edző keze alá. Én pedig neki fogtam inni. Ötvenéves koromban már nagy piás voltam. Ahogy kezdtem trehány lenni, úgy fogytak jó eredményeket felmutató atlétáim. Odajutottam, hogy nem tudtam dolgozni, ha nem volt előttem ital. Tanítványaim nem hallgattak reám. Már kiabálhattam nekik. Látták, kivel van dolguk. Coiát, vagyis „párizsi zöldet” ittam. Csodálkozott Jarosevitz Zoli, hogy én, aki nem ittam, nem cigarettáztam, miként szokhattam rá ennyire az italra.

Aztán egy szép napon nagyon megharagudtam magamra. Sehogy sem találtam a helyem. Otthon a fiammal történtek keserítettek, a klubban a különféle kitolások, parancsuralmi elvárások. Hallgattam a sportvezetőség előtt tartott pártfőnöki beszédet, miszerint kötelesek vagyunk kevesebb anyagi ráfordítással jobb eredményeket felmutatni. Ugyanarról szónokoltak nekünk, mint a gyárban. A termelés és az „atlétatermelés” közötti párhuzam sehogy sem fért a begyemben. Felálltam az egyik plénumon és jól beolvastam nekik. „Szarból ostort nem lehet csinálni! És még azt akarják, hogy pattogjon is?” Félbeszakítottak azzal, hogy megint a pohár fenekére néztem. Nem tagadtam, hogy ittam, de hozzáfűztem: „A gyerek és a részeg ember mondja ki az igazat!” És szépen otthagytam a gyűlést. Nem tudom, miért nem rúgtak ki rögtön. De fizettem tízezer lej büntetést. Megfogadtam, hogy nem iszom többet. Egy hétig

tartott a fogadalmam, mert minden héten gyűlésre kellett mennünk, és amit ott hallottam, attól felfordult a gyomrom. Nem szóltam, de gyűlés után rögtön felhajtottam néhány pohárral. Felgyűltek a dolgok, felejteni akartam. Elhatároztam, hogy bevonulok elvonó kúrára. A kórházban majdnem elpatkoltam. Idegeim felmondták a szolgálatot. Mire kikerültem a kórházból és lassan újra megtanultam járni, tanítványaim mind szétszéledtek.

Gyerekekkel kezdtem, gyerekekkel fejeztem be! Ezt határoztam. Ötvenhárom éves voltam. Kilencévesnél nagyobb gyerekből toboroztam vagy hatvanat. Velük foglalkoztam. Játszva tanultuk az atlétikát. És neki kezdtem edzeni, a futballbírókat. Emlékszem, 1982-ben, év elején Salomir Mirceával alig tudtam lefutni egy kört, olyan gyenge voltam. Év végére már újra olyan erőnlétre tettem szert, hogy a hegyvidéki terepfutásban sem vallottam szégyent. Másfél évig nem nyúltam a pohárhoz. Kezelőorvosom azt mondta, hogy kortynyi töménytől is meghalhatok. Unokahúgom esküvőjén, magam sem tudtam, miért, felhajtottam egy pohár konyakot. Nem történt semmi bajom. Utána próbálkoztam. Semmi. Lassanként újra megszoktam az italt. Közben egyik gyerekem elesett a gáton és eltörte a kezét. Apja feljelentett, hogy azért történt, mert ittas voltam. Nem így igaz. Lekaptak, büntettek. Bánatomban leittam magam.

A fiam esküvője előtt kikötötték a hozzám tartozók, hogy nem ihatom. Mondtam, hogy akkor el sem megyek az esküvőre. Nem rúgtam be. De a hozzám közelállók igen. Nekem kellett őket támogatnom. Utána pótolnom kellett a köztünk lévő alkoholkülönbséget. Sikerült.

Ismeretségem folytán bekerültem a „zöldfedelűbe”. Másfél hónapig aranyéletet éltem. Tornásztattam, szaladgáltattam a „bolondokat”. Társasjátékokat szerveztem. És nem kellett gyűlésekre járnom. Nem érdekelt az ital.

Kiengedtek. Nem tetszett a „szabad” élet. Jött Kézdi Simon vezetőnk és fenyegetőzött: - Ha még egyszer előfordul, hogy italhoz nyúlsz, nem kegyelmezünk neked! Az ideggyógyászat szíven emberségesen bántak velem. Ezért nem bírtam sem a fenyegetőzést, sem a sajnálkozást. Rákapcsoltam a búfelejtő italozásra. Nem érdekelt, hogy közben mindenféleképpen tönkremegyek vagy sem.

- Korabeli dal szerint: „Máma még nem ittunk semmit! / Nem mehet ez így tovább! / Inni kell, ha meghalunk is! / Inni kell, az angyalát!” Az utolsó sor második felét írhatjuk így is: ... és nincs tovább! Román bölcsesség szerint: Vezi ce face băutura, dacă nu bei regulat? / Látod, mit tesz az ital, ha nem iszol rendszeresen?! /

- Az ital csak abban segített, hogy ötvennyolc éves koromban nyugdíjazhattak.

A városhoz tartozó Bács községből is járt hozzám egy csoport gyerek. Vállaltam, hogy elme-
gyek értük, busszal kiviszem a csapatot a stadionba, és edzés végén hazakísérem őket, ne történjék velük semmi baj. A szülők természetesen itattak. Edzés után elfogadtam a meghívásaikat. Egyszer a stadionból kivittem a huszonnyolc gyereket a sportparkba. A sportszövetségtől kiküldött ellenőr érdeklődésére valami bácsi illetőségű emberek azt mondták, hogy aznap nem láttak engem. Keresett az ellenőr a stadionban. Ott sem voltam. Másnap felelősségre vontak. A jelenléti naplóban az szerepelt, hogy a bácsiakat edzem. Azt mondták, valószínűleg ittam valahol. Fizetés levonással büntettek, és két hétre kitiltottak a pályáról. Karácsony előtt történt. Nagyon megéreztem volna a hiányzó ezerötszáz lej levonást, de amikor mentem a fizetésemért, nem adtak egy lejt sem. December 22-én pedig meghalt az öreg László, a nevelőszülőm, aki nevelőanyám halála után ivásnak adta magát. Nem maradt egy vasa sem. El kellett temetnem, de nem volt mivel. Miközben öltöztettem a halottat, azon gondolkodtam, kihez forduljak pénzért. Az unokaöccse jött, hozott egy kis kóstolót, aznap

vágtak disznót. Ígért, de azóta sem hozott pénzt. Végül fogadott szüleim révén testvérem segített, amennyivel tudott, és ötven százalékos kamatra kölcsönt vettem fel. Így sikerült eltemetnem nevelőapámat. Jövök le félrészegen a temetőből, és azon gondolkodom, hogy miből vegyek valamicske karácsonyi ajándékot szeretteimnek, amikor egy aktivistát temető, fölfelé igyekvő gyászmenetből rám szólnak főnökeim: - Megint részeg vagy! Mit keresel itt!

„Pofa be!” - szóltam dühösen. „Jól kitoltatok velem!”

Szakosztály-értekezlet lett a dologból. Ott megígértem Kézdi Simonnak, hogy egyszer, amikor részeg leszek, és elém hozza a sors, kifasírozom! Mert az nem igazság, hogy akkor is büntessenek, amikor történetesen nem vagyok hibás! Persze újra pénzbírsággal sújtottak.

Mit tehettem? Menekültem.

Megutáltam mindent. A mesterségemet, a szaktársaimat, a jóakaróimat.

Persze, hogy az ital tette ezt velem.

Kerestem és megtaláltam a módját annak, hogy nyugdíjaztassam magam. Idegbeteg voltam, nem kellett sokat erőlködnöm, hogy kétszáz fölé emelkedjen a vérnyomásom.

Akárhova mentem tanítványaimra, ismerőseimre találtam. Segítettek, ahogy tudtak.

Kórházba kerültem. Vizsgáltak, kezeltek. Végigmentem sokféle orvosi bizottság előtt. Hatalmas iratcsomót gyűjtöttem össze. Papírjaim tele voltak rosszabbnál rosszabb orvosi eredményekkel. Tudtam, mert mondták, hova kell egy kis kávé, hova csokoládé, benzin és boríték.

A nyugdíjazó bizottság előtt kiderült, hogy a „hazaáruló” Silai Ilona edzője voltam. Előadtam, hogy amíg velem járta külföldöt, érmekeket és dicsőséget hozott Romániának. Marin Florea, egy oltyán képű főorvos volt a bizottság elnöke. - Rossz pedagógus vagy, mert hazaárulót neveltél! „Professzor úr, már megbocsásson, de amikor Silai Ilona elment Münchenbe és elfelejtett visszajönni, már nem tartozott az én tanítványaim közé. Ellenben én maradtam. És most itt vagyok...” - Jól van, jól van... Kérjük a következőt! - szólt sietve a bizottság elnöke. Másnap pedig megkaptam a papírt, miszerint gyógyíthatatlan alkoholistaként nyugdíjaznak.

Átadtam tanítványaimat, és neki fogtam mozogni, edztem magam. Idegeim fokozatosan rendbe jöttek, ha nem itatnak, nem iszom.

A futballbírók edzésével foglalkozom. Eleinte egyszerű és könnyű, de ma már eléggé nehéz próbákra állítják a bírókat. Négyszer tíz méter oda-vissza futást kell teljesíteniük, 12 másodperc alatt. Utána 50 méter síkfutás következik, amit 7,5 alatt kell leszaladniuk. Következik 200 méter 32 másodpercre. Újra ötven méter síkfutás ugyancsak 7,5 másodpercnyi időre. És ismét 200 méter 32 másodperc alatt. Tíz-tizenöt perc elteltével következik a Cooper-teszt, amely 12 perc futást jelent. Ez alatt legkevesebb 2600 métert kell lefutniuk a bírónak. Egy óra alatt lezajlik vizsgájuk. Ha a Cooper-tesztel kezdhetnék, talán könnyebben teljesíthetők lennének a kiírt idők. Így azonban a gyorsasági próbák után az állóképességet mutató Cooper-teszt nehéz dió. Silai Ilona Stockholmban először 1500 métert futott és utána négyszázat. Ha fordítva kellett volna szaladnia, egyik távon sem ért volna jó eredményt. Nem a távolság fáraszt, hanem az iram. Salomir Mircea idejében rájött arra, hogy ezekre az évenként megismétlődő vizsgákra egész évben készülnie kell. Tizenöt éve edzem ezt a FIFA-bírót. Hollandiában részt vett egy tanfolyamon, ahol vizsgát is tett: 400 méteren 61 másodpercet futott és a Cooper-teszten 3580 méteres eredményt ért el. Ez nagyon jó eredménynek számít. Első lett a nemzetközi mezőnyben. Képeslapot küldött, rögtön megköszönte edzői segítségemet. Tizenöt éves évfordulónkon pedig tetőtől talpig felöltöztetett.

Azóta is, ha úgy akarom, úgy nézek ki, mint egy úriember! Büszke vagyok a nemzetközi sportvilágban ma is ismert „tanítványomra”. De sorolhatnám a többiekét is. Harmincnál több futballbíróval foglalkozom. És indulok újra a veteránbajnokságon. 1989-ben harmadiknak futottam be csoportomban. 1991-ben Kolozsváron a népi futóversenyen a legidősebb futó voltam, kategóriámban a negyedik. Nyolcvannégy induló közül a negyvenedik. Régi tanítványom, Turcu Gyica nyerte a versenyt. Nem futottam ki magam, mert csöppnyi kislányára ügyeltem, vele szaladtam. Így történt, hogy a verseny legfiatalabb és legidősebb részvevője egyszerre érkezett célba. És Turcu Mia korcsoportjában első lett. Diplomát én is kaptam és ezer lej jutalmat. Bizony Isten mondom, jólesett. Könnybe lábadt a szemem, nem a pénzért, hiszen azt mindenki tudja, hogy nem a pénzért futottam...

A dicsőség nem izgat már, túl vagyok én sok mindenén kívül ezen is.

Szaladok, mert futni jó!

S hogy ezt megmagyarázzam, íróembert kerestem, aki tanulságaimat megörökíti, olvasmánnyá gyarapítja. Évtizeddel ezelőtt két füzetet teleírtam edzői tapasztalataimmal és több ezer lejt kifizettem gépelésre, fordításra, szerkesztésre. Nem sikerült könyvet kihozni belőle, mert Laslău Florian vagyis László Flórián is kinn maradt Svájcban a kéziratommal együtt. Lakása volt Bukarestben és Snagovon. Mielőtt kiment, mindkét lakását kiürítette. Készülő könyvem eltűnt. Azt is hallottam, hogy német nyelvű írásom bekerült egy dokumentumkötetbe.

Életemről könyvet akartam írni. Már a címet is kigondoltam. Az lett volna a címe, hogy: A sors útjai kiszámíthatatlanok. Egyszerűen úgy képzeltem el, hogy leírom a velem történeteket. Papírra vetem, ami éppen eszembe jut, és minden hogy előtt kiteszem a vesszőt, hiszen így tanítottak a gimnáziumban. Hát valamiért ez a mai napig sem sikerült.

Nyugdíjasként próbálkoztam már újságíróval, íróval, történésszel. Úgy látom most végre sikerült. Nem rajtam múltott. Ki sem kellett tennem a vesszőket.

És mert nálam fiatalabb vagy majd megírod regényes életem végét is. Nem lesz nehéz, mert réges-régóta ismersz. Nagyanyád révén, aki ugye mosónő volt a nagyenyedi Kollégiumban, ismered gyermekkorom színhelyeit, Kolozsváron pedig őseid révén hatodik évszázada vagy otthon. Jól ismered az óvári fiúkat és regénybe illő cselekedeteiket, hiszen a Görögtemplom utcai csapat tagjaiként velünk együtt fociztál, bámultad kincset érő gombfocicsapatainkat és különféle izgalmas rendezvényeinket. Velünk szórakoztál fiatalemberként, mert a mi csapattunk sokakat vonzott, olyan szervezettek voltunk, mint egy sztrájkbizottság, amely nem enged követeléseiből. Az élettől mi kikértük, kierőltettük, kierőszakoltunk mindent, ami emlékezetessé tette ifjúságunkat. Te is a kolozsvári Ref. Kollégium diákja voltál, és az ott töltött évek határozták meg gondolkodásod, egész életed. Tanárain a te tanáraid, felnéztél rájuk, lelkesedtél értük, követtél őket. Ott szeretted meg a különféle sportokat, onnan jutottál magad is a Vasas piros-kék szerelésébe, miután a kor követelményeinek megfelelően a nehézipar élén fejlődő gépgyártó ipar középfokú műszaki fémipari iskolájába kényszerített a szülői gondoskodás. Egy iskolaépületbe jártunk ott is, az induláskor még ablaküvegetlen, egykori magyar hadtestparancsnokság tekintélyes épületébe, amelynek központi bejárata fölött a múltat mindenestől eltörölni igyekező hatalom sietősen lemeszeltette az Árpád bejövételét ábrázoló freskót, de mi tudtuk, hogy ott van, és majd egyszer előtűnik ismét, hogy mutassa az igazi történelmet és mérsékelje az akkori parancsuralomban golyóscsapályákra képzelt és erőltetett önfeladásunkat.

És az örökké katonaszínű malaclopóban mutatkozó Sebes Jóska tornatanárunk után téged is Széplaki Tibor biztatott a különféle sportjelvények közül az arany és ezüst elnyerésére. És tanárod volt a rövidnadrágos Klima Alfréd, és a folytonosan lelkes szocialista politikus Goldner Ernő. A középiskola legfiatalabb tanulója voltál, társaid Kölyöknek hívtak, és tejfogaidat egy-egy jól irányzott ököllel verték ki miután a nagyszünetben a tanári asztalra fektettek. Tizenhét évesen az ország legfiatalabb technikusaként hidat terveztél és három-tűzcsöves gőzkazánt. És kosárlabdáztál az országosan első kosárlabdacsapatban a sportág legjobbjaival, a két Tichyvel, Ruszkással, a színész Bács Ferivel, Szabó Lórával, Saslakerrel, Losoncival, mert számos sportághoz hasonlóan a kosárlabdában is Kolozsvár volt Románia „fővárosa”. Együtt voltunk az edzések utáni varázslatos nyári estéken, amikor sötétedésig kergettük a labdát a régi falelátós stadion sarkában a csakis ránk kíváncsi lányokkal övezett kosárlabdapályán, ahol a szürkületben a kosárra szerelt háló szisszenése jelezte eredményes dobásainkat, és mint a szerelmesek nem tudtunk elválni egymástól, végigcaplattunk a sétatéri fák borította sétatéri sétányon, és a Magyar Színházzal szemben, mint legyenek a cseppnyi mézre, letelepedtünk a park széli padok egyikére, hogy a nekünk százszor édes viccziporkák özönében ráérősen időzzünk, és te a lombok között bujkáló fényeket figyelve a fekete árnyalataiban gyönyörködtél, akkor jelentettem be, hogy nősülök, és ti hallgatagon tudomásul vettétek, hogy úri nőt veszek el, aki nem trappol, nem fickándozik, hanem gondolához hasonlóan úszik a város aszfaltján, kiskosztümben és frissen hullámosított hajjal, érett nők szokásos rúzsompájával díszesen mutatkozik, és a legelőkelőbb helyeken látható. Boldogságomtól szomorúak lettünk, a velünk rohanó idő tette ezt velünk, mert addig kellemes összetartozásunkban azt hittük mindig ilyen természetesen szép és jó lesz hozzánk az élet. És tudom leírod majd, megfogalmazod hosszútávfutásunk óhajtott magányosságát, önmagunkkal folytatott változatosan sikeres és sikertelen birkózásainkat, hiszen magad is futottál tízezer métereket, katonakorodban nyertél teljes felszereléssel végzett hosszú távú versenyeket, sifutásokat, próbáltál sokféle sportjátékot, önedző sanyargatásokat, mert a mi generációnkba kitörölhetetlenül beleivódott a testedzés, a mozgásigény, a játék szüksége és szeretete. E nélkül pedig át sem vészeltük volna a mindent pusztító háború utáni évek sokféle embertelenségét, nem találtunk volna magunknak követendő csillagot a mindig szép jövőnek mondott sivár jövőtlenségben. Megírtad és továbbírod majd ezt a könyvet a mostani mostoha pénztelenség utáni időig, amikor újra értékesek lesznek a visszaemlékezések, az életemből leszűrhető valamiféle tanulság is, hogy utódaink kortyokként meríthessenek belőle, ha emberségre szomjaznak az atomjaira hulló közösségek világában. Te majd kiszűröd mindazt, amely érdekelheti a nyájas olvasót mindabból, amit neked hetenkénti találkozásainkon, lelkesen, sokszor piásan, dühösen vagy könnycsordulásomig elérzékenyülve rendszertelenül összebeszéltem. Válaszd és írd történeim közül a leginkább elhihető változatot; igazságaink végtelenek, de találkozniuk kell valahol a végtelenben, ahol egyetlen egy, és éppen ezért szent, szép és hihető az igazság. Nem, nem voltam magam sem jobb a Deákné vásznánál, de a jókkal vágytam, akartam és tettem a dolgom önzetlenül. Kutyául makacs voltam és vagyok. Lehettem volna jobb. Sebes Guszti szemrehányó kiáltását hallom most is az ugrógödör széléről, amikor egy-egy sikertelen ugrásunk után „Volt jobb!”-ja igazától nemhogy lelombozódtunk volna, hanem felserkentünk. Életem néha kegyetlenül igaz történeteivel, dicséretből meséimmal magamat próbáltam igazolni, azt, hogy nem éltem, nem küzdöttem, nem nyomorogtam, nem lelkesedtem hiába. Hányszor, de hányszor éreztem magam kutyául... Bolondozva ugrabugráltam végig az életem különféle lelkiületű emberek körül, úgy hittem azt tettem, amit tennem kellett, mégsem könnyű a végelszámolás. Valamiféle súlyos súly nehezedik idősebb korában az emberre, összeszedett rossz szokások nyúlós garmada tapad rá, s akár az alkalmi ivócimborák az ilyesmik levakarhatatlanul velünk vannak minden lélegzetünkben, pillanatok jutnak csak eszmélésre, és a megfordíthatatlan fenyeget, elmarad

tőlünk az önelemzés kényszere, sodródunk hétköznapiaknál is apróbb gondok törmelékében a mindenkinek kimért gödör felé. Pedig... Szóval, írd valami ilyesmit befejezésül.

Tanulásként azt képzeltem a könyv végére, amit Madáchcsal jó ideje mondunk: Ember küzdj! És bízva bízzál!

Az atlétika volt az életem. Küzdeni tanított. És ma is arra tanít többek között, hogy sohasem szégyen a futás, hanem hasznos dolog, amennyiben nem mások és magunk előtt, hanem a sportok királynőjének búvóletében szaladunk kitartóan egy életen át. Ami engem illet: futásomat befejeztem. Valamikor, talán egy szép napon, nagy lélegzetek és ellazulás közepe, akár a moziban a gépész, lejátszom a nagy fény- és villanyoltás előtti kikerülhetetlen feliratot, amely nem véletlenül, hanem mindenki sorsából kikövetkeztethetően és kiszámíthatóan pontosan megegyezik majd a könyv utolsó szavával:

VÉGE

- Mit üzensz az olvasónak?

- Mit üzenek?! Fiúk, lányok! Fussatok, szaladjatok, vágtsatok!

A saját magatok által fejlesztett erőből felgyorsulni lehetséges. Igaz, manapság nem divat, de higgyétek! Jobb saját erőnkől szaladni, mint a versenyautóval száguldozni. A lélegzés és a gondolatok miatt is. Tehát biztatásom a régi: „Fiaim! Ti csak énekeljete!”

Mi idősebbek, amíg lehet, „tercelgetünk” majd nektek...

*

Imbolygó léptei alól apránként elfogyott a pálya. Előtte visszafogottan cikázott még a veteránok néhány versenyén, a stadionba edzésre egyre csökkenő számban érkező fiatal atléták, régi edzőtársak, sörözők, kocsmák és lebújok között. A nagy mesélők állhatatosságával nyomta a szöveget, dajkálta ellenállhatatlanul feltörő kedves emlékeit, szeszgőzben feledte, siratta a letűnt időt, és mindazt, ami régi szerelmétől, az atlétikától, és régi küzdőtársaitól, hűtlen barátaitól elválasztotta. Még örülhetett egy-egy tanítványa adományának. Volt, aki tetőtől talpig felöltöztette, mások különféle megbízatásokkal, szimbolikus munkával juttatták holmi nyugdíj-kiegészítéshez. Azt tervezte, hogy a Caritas-nál megforgatott pénzével fedezi a könyv nyomdai munkálatait. Nem sikerült. Az ő pénze is odaveszett. Nagy reményeket fűzött magyarországi sportvezető-barátai támogatásához. Balázs Jolit is sűrűn emlegette, aki élettörténete román kiadásának támogatását ígérte

Felesége balesete, hosszú lábadozása, majd halála véglegesítette magára maradottságát. A hosszútávfutást megszokta, de a mindennapi életben a magányos vánszorgást nem. Lehetett volna közösségi ember, valaki a városi előjárók közé ajánlotta a változást.

De nem tudta újakezdeni az életét.

A regényes Forduló utcában fordulni nem tudott már.

Apjához hasonlóan lépett ki ebből a jobbra érdemes, vele is sok rosszat próbált világból. Az óvári szoba, melynek mennyezetét üres óráiban bámulva olykor egykori nyilvánosházi szerelmére, az ugyanabban a szobában működő Lenúrára gondolhatott. Lakása hiába állt a városközpontban, megfogyatkozott barátai későn nyitottak rá. Ágyába szédülten a gázt égve hagyta...

Sietős, minden mindegy életvége kutyalakodalom.

Hét évtizedes futását befejezte.

Példájából a jót reánk hagyta.

Pontosan kimért lépteik nyomát követik majd az utánunk következők.

És akár Kolozsvári Papp László egyik novellájában azok a titokzatos nyomok a nekünk még mindig kincses város aszfaltjában: az ő futócipős lábnyoma is maradandó.

És ha egy kicsit mélyebbre ásunk, ahogyan ezt e könyv szerzője megpróbálta, amikor a magát gyakran kutyául érző, máskor kutyálkodó, és kutyagumit mutató hősünk életét kötetnyi tárba rendezte, megbizonyosodhatunk arról, hogy Kutya életnyomai kitörölhetetlenül a beláthatatlan mélységekbe vezetnek. Oda, ahova csak jó emlékezetünkkel és együttérzésünkkel követhetjük őt.

Mindenkor jó az, ha ezt, a magunk és utódaink épülését óhajtó tanulságtovábbító gyönyörűséggel cselekedjük.

.oOo.